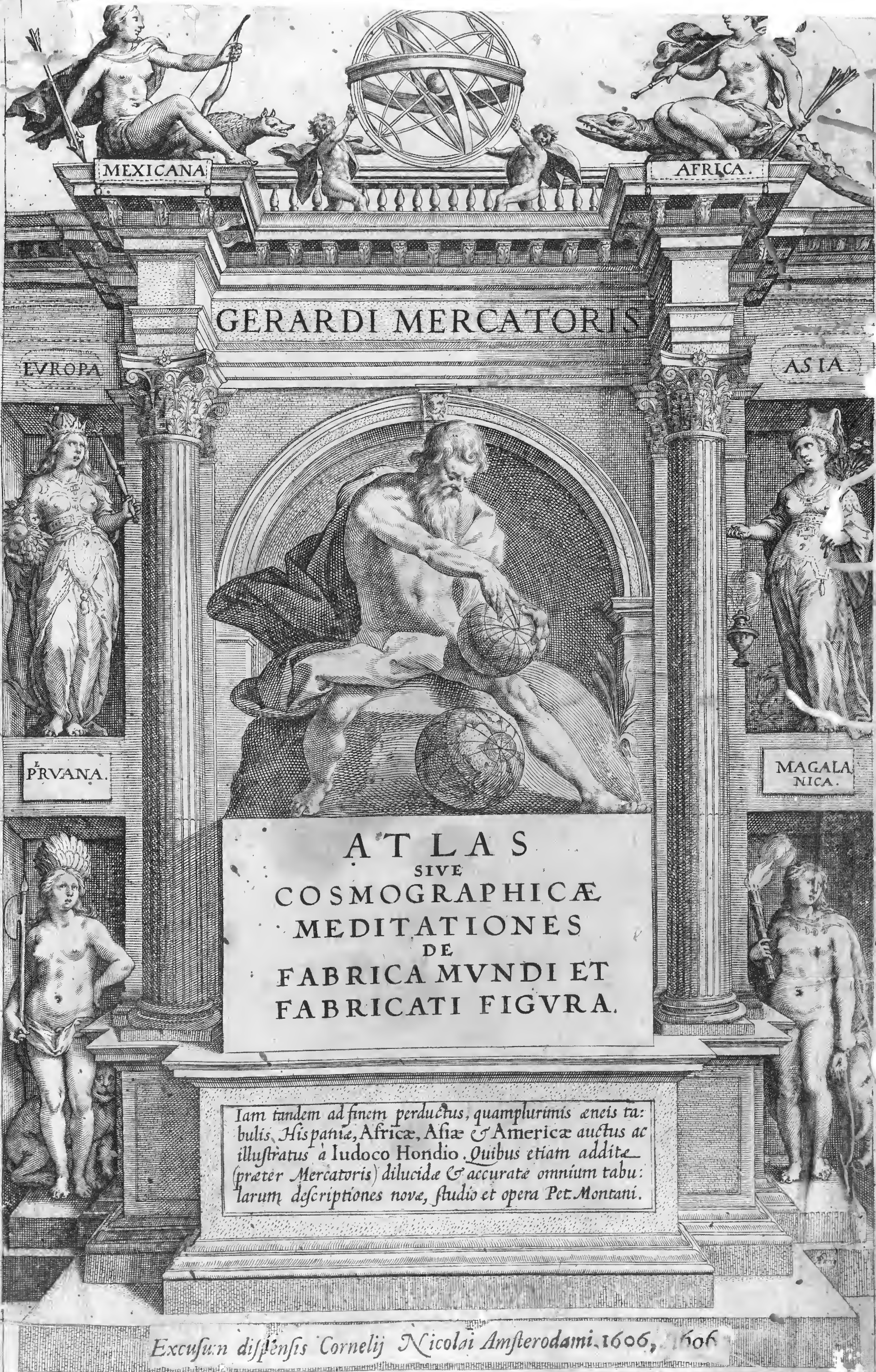

MEXICANA
AFRICA.
GERARDI MERCATORIS
EVROPA
ASIA.
PRVANA.
MAGALANICA.
ATLAS
SIVE
COSMOGRAPHICÆ
MEDITATIONES
DE
FABRICA MVNDI ET
FABRICATI FIGVRA.
Iam tandem ad finem perductus, quamplurimis æneis tabulis Hispaniæ, Africæ, Asiæ & Americæ auctus ac illustratus à Iudoco Hondio. Quibus etiam additæ (præter Mercatoris) dilucidæ & accuratæ omnium tabularum descriptiones novæ, studio et opera Pet. Montani.
Excusum dispensis Cornelij Nicolai Amsterodami. 1606.

[illegible] L. Rotier
e [illegible]

Inlustr. Potentissimisque Dominis,

OPTIMIS MAXIMISQVE

FOEDERATARVM PROVINCIARVM

BELGICAE

ORDINIBVS;

simulque

Nobilissimis, Amplissimis, Doctissimis Viris,

EORVMDEM

CONSILIARIIS

FIDELISSIMIS;

Dominis summa mihi observantia colendis,

Iudocus Hondius.

D. D.

SI quantum cuique otij divinitus concessum est, Illustrissimi Domini, tantum etiam animi esset ad labores suos Reip. commodo disponendos, minus confusionū, plus ordinis ac tranquillitatis mortales in vita sua experirentur: quilibet enim pro se intentus in vocationis suæ munera, hoc ageret, vt fide, industria, peritia ceteris antestaret. Nunc quia omnes summa sibi præmia pollicentur, nec tamen omnes via regia rectisq; artibus ad ea contendunt, multi vero quod sibi a virtute deesse conspiciunt, a fraude et malis artibus fœnerantur, fit, vt non tantum paribus imparia obtingant, sed inferioribus etiam præmia deferantur præstantioribus denegata; eoque pacto frangatur bonorum virorum contentio, impetusque retardetur, dum alios vident præmia virtutis habere, alios mereri. Huic malo varia omni sæculo remedia conquisita sunt. Quidam posteritatis iudicium exspectandum putaverunt: Sed illud, vt omnia ex voto eueniant, a præclarorum operum inventoribus non auditur. Alij conscientia sui operis contenti, vetant quicquā in vulgus dare, iubentque sibi quemque canere & Musis suis. At hoc non est publico aut posteritati prodesse velle. Nero quod a iure & æquitate extorquere non potuit, extorsit a tyrannide; fuitque omnino capitale ipsum vel carmine, vel cythara, vel oratione superasse. Hoc vero est bona ingenia suffocare. Non licet omnibus Neronis personam agere, nec vero si liceat, libet. Illud plerisque visum est probatissimum: si qui rerum potiuntur, vel ipsi, quod longe est optimum, vel per suos συμφεάδμονας talia opera inspiciant, et inepta quidem perpetuis tenebris adiudicent, probatis vero locū eum designent quem merentur, asserantque ea non ab invidia, (quî enim id pote, quum hæc laudatissima queque opera vt quercum hædera complectatur?) sed a contemtu, & morsu imperitorum, vera humaniorū disciplinarum lolligine. Neque inutilem hanc rationem adserendę cuiq; Viro optimo

timo

timo famæ suę esse testis fuerit locuples C. Plinius, qui non aliam ob caussam lu-os Historiæ Naturalis libros, in quorum tertio, quarto, quinto, & sexto Geographica tractat, Vespasiano, optimo tunc Principi, inscripsit; quā vt contra Vitili-tigatores (Catonis enim verbo vtitur) homines verę laudis expertes se muniret, gratiamq; sibi apud æquos & benignos arbitros pararet. Multa enim pretiosa vi-dentur, quia sunt templis dicata. Eadem me quoque caussa impulit, Illustres Do-mini, vt hoc quod videtis opus auspicatissimo nomini vestro inscriberē. ATLAS est Geographicus, continens accuratas totius orbis regionum delineationes, cū adiunctis Pinacum explicationibus: opus non vnius anni, imo nec vitæ. Instituit illud primus Gerhardus Mercator homo Belga, omnium quotquot hactenus vix-erunt in hoc genere Roscius. Sed is labori suo immortuus est vt Apelles veneri. E-go, qui vel natura ad hæc studia factus sum, vel sponte iudicioq; certo ea arripui, opus imperfectum magno ære redemptum meum feci, successique Atlanti illi (si non viribus, at saltem voluntate) alter Hercules. Supplevi igitur quę deerant to-tamque Hispaniam cum vniversa Asia Africa atque America et partibus aliquot Galliæ & Germaniæ ipsius operi adieci. Quantum operę sit atque ingenij vnam aliquam Tabulam designare, quantę artis vnam cęlarē, quantę facundię vnam verbis describere, norunt qui tentaverunt: nos damus post Mercatorem non vnā, sed plus minus quinquaginta. Recte olim Domitius Piso, thesauros iudicavit e-ruditorum virorum opera esse oportere non libros: idem vt de isto opere iudicium esset mortalium, laboravi: ea quidem contentione, vt non rarò cum valetudinis detrimento desudarim. Christo sit gratia, quod vivo valentique mihi contigerit finē laborum meorum conspicere, liceatq; post tot labores tandem aliquādo res-pirare. Hoc autem opus in Aeternitatis templo consecraturus, volui Illustri nomini vestro inscribere; non quod aliqua per illud ad Vos famæ fieri possit ac-cessio, sed tum propter se, tum propter me. Vos nimirum in excelso rerum hu-manarum locati ij estis, qui supra reliquos nostri seculi Principes ac Magistratus terras omnes & maria per cives vestros aut aduenas lustratis, vix vt vllus in orbe tam abstrusus angulus sit, qui vestram notitiam fugiat. Non ita alij quibus ne-que ob locorum oportunitatem, neque ob studia civium ea commoditas divinitꝰ concessa est. Cui ergo melius hæc mea potuerim deferre quam Vobis? De me iam ante dixi; sperare me a vobis præsidium adversus iudicia eorum qui non nisi per a-lienæ famæ ruinas gradum sibi faciunt ad gloriam. Accipite ergo Illustrissimi Viri Domini & Patroni honorandi Atlantem istum Geographicū, meque vestri nominis cultorem studiosissimum aura prosequimini benevolentiæ vestræ. Ita vos *Deus* veros Reip. nostræ Atlantes ornet, iuuet, protegat, per Christum Domi-num nostrum. Dat. Amstel. xiii Calendarum Aprilis. Anno 1606.

Illustriss. Amplitud. Vestræ
devotissimus cliens

Iudocus Hondius.

Iodocus Hondius Lectori S.

EN tandem promiſſus Atlas (humaniſſ. Lector) prodit integer: opus feliciſſime quidem a Doctiſſ. V. G. Mercatore inchoatum, a nobis autem nunc, Deo iuvante, ad finem perductum. Nos enim omnem adhibuimus diligentiam, ut reliqua omnia quæ ad faſtigiū huic operi imponendum deſiderabantur, quam accuratiſſime adiungerentur. Flagitabat enim operis huius dignitas, vt non ſolum Europam integram (cui deerat Hiſpania) daremus: ſed etiam reliquas Orbis partes, Africam ſcilicet, Aſiam & Americam ad Europam adiungeremus. Difficillimum ſane nobis fuit in tanta Tabularum Hiſpaniæ penuria quidquam boni & certi in vulgus edere. Quis enim vel modice delineavit & deſcripſit Hiſpaniam? Quid de Africa, Aſia & America vaſtiſſimis regionibus dicemus? Has adierunt ſcio patrum noſtraque memoria plurimi viri docti & ſolertes, Matheſeos etiam non imperiti, ex quorum ſcriptis notatiſque Chartulis *multa habemus ab antiquis vel plane ignorata, vel ſaltem parum cognita & luſtrata. Sed quid hæc ad accuratius illas delineandas ac deſcribendas? Quid ad exactam Europæ deſcriptionem a Mercatore noſtro editam? Hæc enim nobis propinqua; hæc reſpectu aliarum partium exigua: hæc vbique nobis patet: hæc denique ſæpius nobis luſtrata, deſcripta & emendata eſt. Illæ ſitu procul a nobis remotæ, ſpatio immenſæ, & alicubi penitus nobis clauſæ ſunt. Tanta præterea nonnumquam obſervationum differentia, etiam in ijs quæ ſæpius luſtrata ſunt, vt ſolo nomine dumtaxat conveniant. Quamobrem licet Gerardus Mercator vir doctiſſimus etiamnum ſuperſtes eſſet, neque ſibi neque alijs ſimili modo hic ſatisfacere poſſet. Nos certe pro virili in hiſce partibus deſcribendis, probatiſſimos quoſque auctores ſequuti, noſtrum laborem Geographiæ candidatis non ingratum fore ſperamus. Potuiſſet Mercator hæc felicius, fateor. Quis enim huius accuratas deſcriptiones, diligentiam, curam & iudicium imitabitur? Quā nitide, quam eleganter, quam accurate, quam ad amuſſim, quanto iudicio quidvis fecit? laudatur non immerito* Speculum Orbis *a Gerardo de Iudæis editum: laudatur viri diligentiſſimi Abrahami Ortelij* Theatrum: *laudantur & aliorum non contemnenda opera. Sed ſi cum Mercatoris opere conferas, longe huic poſtponenda quivis vel mediocriter doctus judicabit. In illorum enim Tabulis deſunt plerumque longitudinis latitudiniſque gradus: imo & ubi habentur, ſine menſura certa & ordine additi. Omitto & alia in quibus Autorum negligentia, vel directoris inſcitia peccatum. De tabularum deſcriptionib⁹ non loquor, in quib⁹ V. Cl. D. D. P. Merula & P. Bertius (quorum ſcripta magno nobis uſui fuerunt) excellunt: ſed de ipſis Tabulis æneis, deque Fabrica Mundi a Mercatore edita. Quid multa? Vino vendibili, ut eſt in proverbio, ſuſpenſa hædera nihil opus eſt. Addidit noſter author ſingulis, quas ipſe in publicum edidit Tabulis, deſcriptiones Politici Status ordinem continentes, quas in illius laudem & memoriam prout ipſe habuit, integras ſervavimus. Iis vero gravi ratione ducti deſcriptiones alias, alia methodo, ſatis ut nobis quidem videtur artificioſa, (judicium penes Lectorē ſit) adiunximus.* E*æ autem Affini meo Petro Montano Viro (abſit verbo invidia) cum docto & pio, tū in labore indefeſſo, debentur. Hic eas ex plurimorum tum veterum tum recentiorū probatiſſimorum auctorum ſcriptis (ſervatis ſæpius auctorum verbis aut modice interpolatis) juxta methodum eruditiſſimorum virorum judicio concinnatam, bona fide collegit. Habes ergo jam (humaniſſime Lector) opus Geographicum magnis ſumptibus & laboribus elaboratum: habes totius Mundi imaginem. Habes non ſolum ea quæ Mercator noſter toto vitæ curriculo in hoc opere præſtare potuit: verumetiam quidquid poſt ipſum Europeorum navigationibus detectum eſt:* H*abes denique Indices locupletiſſimos quibus ſine mora ſingula invenias. Vale Lector, fave & fruere noſtris laboribus. Amſtelodami XIII Calendas Aprilis An. a Chriſto nato* cIɔ Iɔ c*VI.*

GERARDO MERCATORI ET *IVDOCO HONDIO,*

Cosmographis.

Quis novus Alcides cælum, terrasque, polumque
Atlante fesso sustinet?
Hondius est. Tabulas nobis quas maximus Atlas
Mercator orbis liquerat
Perficiens. Cælo dignus qui vivat uterque
Et hic & ille perpetim.

Petrus Bertius.

In Gerardi Mercatoris Flandri *ATLANTEM*, labore Petri Montani, diligentia & sumptu Iudoci Hondij recenter editum.

Οὐρανὸν ἀστερόεντα γέρων κυκλούμενος Ἄτλας,
Καὶ μεγάλους κόσμου κίονας οὐρανίου,
Δεινὰ παθὼν ὤμοισι σιδηρείοισιν ἄειρε,
Εἰς δ' ἐτέων πολλὰς στάσκεν Ὀλυμπιάδας,
Πολλὰ Διὸς κρυερῆσι παλυνόμενος νιφάδεσσι,
Πολλὰ δ' ὕπερθε καμὼν λαίλαπι μαινομένῃ,
Οἷα δ' ἐνὶ νεφέεσσι πατὴρ προέηκε βέλεμνα,
Κυδιόων βροντῇ, κυδιόων στεροπῇ.
Αὐτὰρ ὁ ἴς πεπέδητο, πόνῳ δ' ὑπὸ γυῖα λέλυντο
Ὕδατι καὶ πολλῷ γήραϊ τειρομένῳ.
Πληϊάδες δ' ὀλόλυξαν ἑὸν πατέρ' εἰσορόωσαι,
Κρυψάμεναι πυκνῶν ὄμματ' ὑπὸ νεφέων.
Οὐκέτι δ' ἄχθος ἄωρτο πελώριον, οὐκέτι δ' αἰθὴρ,
Ὡς πάρος, ἀρχαίοις κίοσιν ἐμβέβαε.
Γήραρδος δ' ὑπέδυ πάλιν οὐρανὸν ἀστερόεντα
Ἡμεδαπὸς, τοκέων παῖς ἀπὸ Φλανδριακῶν.
Πρῶτα δ' ἰὼν ζείδωρον ὑπεστηρίξατο γαῖαν,
Πάντα δὲ μέτρησεν νάματα καὶ ποταμούς.
Μοντάνου δ' οἱ ἐπῆλθε καὶ Ὁνδιάδαο μενοινή,
Οὗτος Χαλκογράφων κῦδος, ὁ δ' ἰδμοσύνης.
Χαίρετε κόσμου τέκνα, νέος πάλιν ἀντὶ γέροντος
Φλανδριακῶν Ἄτλας ἦλθεν ἀπὸ πόλεων.

Pleiadum genitor, cui vasti pondera cæli
Et grave commisit Græcia mater onus,
Diu steterat, magnosque humeris libraverat axes,
Qua medium mundi linea findit opus:
Tot nivibus, sævo, toties percussus ab imbri,
Et toties pennis Core vel Eure tuis.
Tot gravibus telis, quot Iupiter æthere torquet,
Seu tonitru ludit, fulmine sive suo.
Dum senio tandem, dum multis debilis annis
Et nimio victus membra labore fuit.
Pleiades mæstum quoties gemuêre parentem,
Et sua texerunt nubibus ora suis!
Nil erat. ibat onus, pronoque ardebat Olympo
Cedere cardinibus ætheris aula suis.
Gerardus subijt cæli flammantia tecta,
Ille meus, civis Flandria nostra tuus.
Ac primum validam suspendit pondere terram,
Et radio cunctas cedere iussit aquas.
Montani pariter, pariterque ars subuenit Hondî,
Hic scalpro, calamo promptior ille suo.
Gaude maxima terra: nouus tibi Flandricus Atlas,
Quod senior nequijt ferre subivit onus.

Daniel Heinsius Flander Græcarum Literarum professor.

Frustra suspenso figat sublimia cælo
Frustra sidenti lumina prona solo:
Atque vices varias studio speculetur inani
Quas cœlum motu, terra quiete facit:
Quem non defigat rerum admiratio: qui non
Agnoscat causas ordinis atque decus.
Priscos fama fidem fecit non vana parentes
Terræ nascentis atque Poli memores
Sparsisse in seros post prima piacula natos
Dulcia tam pulchræ semina notitiæ,
Sed fugitiva: manu duo in vestigia ducant
In metas pulvis sectus & in numeros.
Queis sine prima sepulta foret doctrina parentum,
Artificisque manus, atque labor operum:
Auxilijs quibus & cælo & succedere terræ
Magnæ fidenter instituere animæ.
Tellurisq; modum radio finire marisque
Atque umbras certis legibus ire vagas.
Ipsaque metari vastæ intermundia molis
Ipsa Iovis Stygij regna Iovisque Patris.
Commensum astrorum, numerum promittere arenæ
Et stabilem centri sede movere globum.
Denique tantorum generosa propago Virorum.
MONTANVS ausu & HONDIVS eximie
Antiquum saclis nostris ostendere mundum
Seu libet in plano visere sive globo
Præsentemque suis ostendere civibus orbem
Sive libet grandem visere sive brevem.
Stulte spes humiles patrio concludat agello
Cuius sit terra machina mancipio.
Ordineque in patrium curas extendat olympum
Cui nil quod terrae quaerat in orbe super.

Iacobus Gruterus.

Ὑγωνος τοῦ Βροχθωνοῦ τετράστιχον
εἰς Ἄτλαντα Γηράρδου, καὶ Ὁνδίου.

Εἴρηται τὸν Ἄτλαντ' ὤμοις τὸν οὐρανὸν αἴρειν,
ὡς ἔφερεν πινυταῖς αἰπὺ τέχνασμα φρεσίν
Οὐκ ἧττων Γήραρδος, ἴδ' Ὅνδιος ὁ κλυτοτέχνης
εἴκελος. Ἆρα τρεῖς ἐστὶν Ἄτλαντας ἰδεῖν.

INDEX TABVLARVM HVIVS OPERIS SIVE DESCRITIONVM EARVNDEM.

Finis.

VITA

CELEBERRIMI CLARISSIMIq; VIRI

Gerardi Mercatoris Rupelmundani,

à Domino Gualtero Ghymmio, Patritio Teutoburgensi, ac eiusdem oppidi antiquissimi Prætore dignissimo, conscripta.

Gerardus Mercator Illustrissimi Principis Iuliæ, Cliuiæ, Montis, &c. Cosmographus longè exercitatissim⁹, ęditus est in lucē anno millesimo quingētesimo duodecimo, quinta Martij, sub aurorā, hora sexta, à parentib⁹ Iuliacensib⁹ videlicet Huberto Mercatore, & Emerētiana eiusdē vxore, Rupelmūdę in finib⁹ Comitatus Flandrię, apud illius patruū Gisbertū Mercatorē eiusdē oppidi pastorē vigilantissimū cōmorantibus. Cumq; pueritiā egressus esset, primaq; rudimēta latinæ linguę in patria vtcunq; didicisset, miss⁹ fuit à prędicto suo patruo Buscoducū, vt ibidē in domo fratrū Grāmaticę studiū absolueret & initia dialecticę addisceret, deditq; hisce literis operā sub Georgio Macropedio, sūptibus & impensis superioris pastoris, annis (ni fallor) trib⁹ cū dimidio. Hinc ablegatus est ab eodē ad celeberrimā academiā Louaniensē, ibiq; in collegio Porci in conuictu constitutus, artibus humanioribus tantisper operam accōmmodauit, donec Magisterij gradum adeptus esset: post promotionem annos aliquot, cum singulari quadam animi delectatione, in studijs philosophicis sese exercuit priuatim. cæterum cum hoc studij genus, ad alendam familiam, impar illi in posterū videretur, sumptusque grauiores in prosequendo exigeret, priusquā huiusmodi fastigium consequi posset, vt inde amplum lucellum sibi, suisq; polliceri potuisset: deserto igitur studio philosophico, animum ad Mathesin adiecit. Hisce disciplinis tam diligentem laborem impendit, vt intra paucissimos annos illius rudimenta, apud quosdam studiosos priuatim profiteretur, instrumentaq; mathematica, videlicet, Sphæras, Astrolabia, annulos astronomicos, & eiusdem generis alia, ex ære paulatim fabricaret & conficeret. Anno ætatis suæ vigesimo quarto, à natiuitate vero nostri redemptoris Christi, supra millesimum quingentesimum, trigesimo sexto, initio septembris, Vxorem ibidem duxit, Ciuem Louaniensem, nomine Barbaram Schelleken, quæ illi succedentibus annis sex proles, videlicet tres filios totidemque filias peperit. Mercatore autem animaduertente quod tam fœlicem progressum in artibus Mathematicis faceret, vt ingenij sui vires magis excoleret, cæpit ad sculpendas tabulas animum applicare, vtq; ea in re exercitatior fieret, initium huius laboris sumpsit, & exorsus est Louanij à descriptione terræ sanctæ, quam deinde multorum cum admiratione anno Domini trigesimo septimo absoluit, & in publicum prodire curauit. Has suas (tabularum geographicarum) primitias Ornatissimo viro Francisco Cranueldio, Inuictissimi Imp. Caroli Quinti Consiliario, inscripsit. Præceptorem in superioribus disciplinis neminem (vt mihi sæpius retulit) habuit, sed solummodo priuata instructione, celeberrimi quondam Doctoris Gemmæ Frisij (qui tum temporis, inter eximios Mathemathicarum disciplinarum cultores, in vniuersa inferiori Germania facile habebatur) vsus, magna animi alacritate) Mercatoribus quibusdam vrgentibus) Flandrię descriptionem meditatus & aggressus est, breuiq; temporis interuallo ibidem expediuit. Absoluta Flandria libellum de literarum latinarum (quas Italicas cursoriasq; vocant) scribendarum ratione, anno 1541 Antvverpiæ euulgauit. Cumq; tirocinium suarum artium passim à doctis viris commendari intelligeret, mox alterum opus, videlicet globi terrestris sculpturam, suscepit atque inchoauit, vniusque aut alterius anni curriculo, videlicet anno quadragesimo primo prædicto, hanc operam fœlicibus auibus absoluit, & amplissimo grauissimoq; viro Domino Nicolao Perenotto Domino à Granuella prædicti Cæs. Caroli Quinti, secreti consilii Consiliario longè dignissimo dedicauit. Interea temporis ex huius clarissimi viri commēdatione peruenit in notitiam prænuncupati Imperatoris, fœlicissimæ recordationis Caroli Quinti, illiusq; Maiestati, quam plurima instrumenta mathematica artificiosissimè fabricauit parauitque, quæ in bello Saxonico, non procul ab Engelstadio in Ducatu Bauariæ, in horreo quodā (vt illi Imperator post reditum ex Germania Bruxellis retulerat) igne ab hostibus clam succenso, liquefacta & consumpta fuerant, quapropter iussit sibi per Mercatorem confici noua. Interiecto decennij interuallo, alterum globum, quo cœli planetarum ac cœlestium signorum constitutionem complexus est, in publicum emisit, & Reuerendissimo ac Illustrissimo Domino Georgio ab Austria, Episcopo Leodiensi &c. anno quinquagesimo primo Louanij inscripsit. Eodem quoq; tempore conscripsit libellum de vsu globi ad Carolum Quintum Imp. item de vsu annuli astronomici tractatulum. Anno sequenti videlicet quinquagesimo secundo Louanio ex Ducatu Brabantiæ, huc Duysburgū in Cliuia, cum superiore charissima vxore, & suauissimis liberis commigrauit, habitatumque venit. Cumq; sedem hic apud nos in nostra vicinia fixisset, paulo post iussu eiusdem Imperatoris, duos exiguos globulos, vnum ex purissimo Crystallo conflari: alterum ex ligno confici curauit: in illo planetarum sydera, cum præcipuis signis cœlestibus, adamante incisa, auroq; illuminata, & inducta erant: hic orbis terrarum descriptionem (quantum orbiculi angustia ferebat, quæ globi magnitudinem, quo pueri in circulo ludunt non excedebat) exactissimam continebat, quos ipsemet cum

* alijs

alijs quibusdam mathematicis instrumentis, Imperatori prænominato Bruxellis obtulit. Priusqu[am] autem L[ou]anio discederet, auspicatus erat Europæ descriptionem, tabulasq́; tres vel quatuor ibidem perfe[cer]at, cæteras (allatis secum æneis tabulis) cum hic habitatum veniret, biennij spacio scilicet quinquagesimo quarto anno, mense Octobri absoluit & euulgauit, atq; Atrebatensium præsuli reuerendissimo domino, Domino Antonio Perenotto Imp. Maiestatis Consiliario primario, Nicolai (cuius superius mentionem honorificam fecimus) filio, opus dedicauit, huius heroici animi magnificentiam, & insignem liberalitatem in honorario, quod illius amplitudo, pro inscriptione prædictarum tabularum illi contulit, re ipsa expertus est. Eandem hanc Europam hic Duysburgi emendauit anno 1572. Mense Martio. Quod opus tantis laudibus à doctissimis quibusq́; viris passim effertur, vt vix simile in Geographia, in lucem vnquã prodijsse videatur. Rebus suis hoc modo cõstitutis, oblata est illi ex Anglia, à singulari quodam amico, Britannicarum insularum descriptio, magna diligentia, summaq́; fide congesta, rogans vt tabulis æneis incideretur, quod amico suo denegare non potuit, & tam absoluto, doctorumq́; hominum conspectu, digno operi, manum subducere iniquum putauit; hanc igitur prouinciam suscipiens, anno sexagesimo quarto prælo commisit. Eisdem fere temporibus Ducatum Lotharingiæ, Duce illius veniam à nostro Principe illi impetrante, oppidatim ac per singulos pagos accuratissimè per stationes dimensum, post reditum calamo exactè descripsit, suæq́; celsitudini Nancei obtulit, quæ profectio cum tanto vitæ discrimine coniuncta fuit, adeoq́; vires illius debilitauit, vt parum abfuerit quin ex terrore grauissimum morbum sibi conciliasset & in animi perturbationem incidisset. Quadriennio interposito, videlicet sexagesimo octauo suam Chronologiam (cuius infra latiorem mentionem faciemus) in publicum prodire (typographo cum amicis vrgentibus) passus est. Breuissimo temporis curriculo intercedente, nouum opus, scilicet vniuersi orbis exactissimam descriptionem, in amplissima forma intuentium doctorum hominum, ac peregrinantium, & nauigantium oculis, conspectuiq́; exhibuit, atq; proposuit, (inuentione noua & conuenientissima sphęram in plano extendendo, quæ sic quadraturæ circuli respondet vt nihil deesse videatur, pręterquam quod demonstratione careat, vt ex illius ore aliquoties audiui,) nulliusq́; alterius in tam vasto opere, vsus est subsidio vel ope, sed propria manu, quicquid in tabula conspicitur sculpsit, lymbo solummodo excepto: Deoque illius labores, ac conatus fortunãte anno sexagesimo nono, mense Augusto, augustissimo operi, finem hic Duysburgi imposuit, ac Illustrissimo Principi Guilielmo Duci Cliuiæ &c. Clementissimo Domino suo inscribere æquissimum esse putauit iudicauitq́;. Absolutis prædictis tabulis, animum ad instaurandas & à mendis repurgãdas, Claudij Ptolemæi (qui sub Antonino Pio Imperatore floruit) olim æditas tabulas, adiecit, veteremq́; Geographiam ad mentem autoris tanta diligentia restituit, ac emendauit, vt hoc nomine eximiam commendationem optimo iure, à liberalium artium, ac mathematicarum disciplinarũ cultoribus promeruerit: Huic labori operiq́; colophonem addidit atq; imposuit, anno septuagesimo octauo, mense februario, dedicauitq́; Illustrissimo ac Clementissimo Principi nostro pijssimæ memoriæ, bonorũ studiorũ mecenati præstãtissimo. Ad hæc tametsi longè ante Abrahamum Ortelium, ideas quasdam mente concepisset, de edendis alijs tabulis generalibus ac particularibus totiusq́; mundi situm, in minorem formam redigere animum induxisset, & quodammodo exemplaria aliquot in bono numero, calamo depinxisset ac pro debita proportione, locorum distantias dimensus esset, ita vt nihil amplius restaret, quam vt æneis tabulis inciderentur: quãdoquidem tamen prædictus Ortelius singulari amicitia ac familiaritate illi iunctus esset, distulit igitur de industria, eatenus & tantisper inchoatum laborem, donec exemplaria sui orbis Theatri in copiosissimo numero, cum magno facultatum ac fortunarum suarum incremento, vendidisset, priusquam suas predictas minores tabulas in lucem emitteret. Ne autem diutius multorum doctorum virorum expectationem vana spe fraudaret, res suas ita composuit, ac instituit, vt anno octuagesimo quinto vniuersę Gallię & Germaniæ tabulas, mense Augusto hic Duysburgi imprimi curauerit, & Generosissimo ac Serenissimo Principi Iohanni VVilhelmo, præsenti Duci nostro clementissimo inscripserit, & dedicauerit. Hisce peractis Italiæ generalem ac particulares tabulas æri insculpere aggressus est, prosperoq́; successu, anno nonagesimo mense Aprili, easdem absoluit, & Potentissimo ac Serenissimo Ferdinando Medici Duci Etruriæ dedicauit. Paulo post, ex ordine Septentrionalium prouinciarum descriptionem exorsus erat, & non contemnendum progressum in ijsdem fecerat; cæterum fata illi huius operis absolutionem ac euulgationis commodum inuiderunt: illius hæredes vero (vt Lector in sequenti opusculo vides) intuentium oculis easdem exhibent. Chronologiam quoq; prædictum plurimum auxit antiquitatibus & demonstrationibus; item libellum de arte geographia conscripsit quæ illius hæredes propediem se in lucem emissuros sperãt. Quod si illi Deus vitam longiorem atq; valetudinem concessisset, decreuerat partes Occidentales videlicet Hispaniam cum Portugallia in minores tabularum formas quoq; redigere, præloq; committere: Aliaq; quam plurima se in Geographia præstiturum esse, animo quidem conceperat, cæterum euentus, vt dixi, votis defuit, sucessumq́; fœliciorem denegauit. Quæ hactenus dicta sunt in illius insignis, atq; eximij viri laudem, ac commendationem, hæc in Geographicis ac Mathematicis disciplinis præstitit. Perueniamus nunc ad illius vtilem operam, quam theologiæ studiosis nauauit. Priusquam præsentis (in inferiori Germania) belli, turbulentissima tempora, exorta essent, conscripserat Harmoniam Euangelicam quã ita comparauit, vt quilibet lector contextum vniuscuiusq; Euãgelistæ legere cõmodè queat, pro illa serie atq; ordine quo quisq; Euangeliũ conscripsit: sin verò aliquem delectaret ex quatuor euangelistis continuam historiam Euangelicam cognoscere, illi liberũ esset, vna eademq́; lectione votis suis satisfacere, cuius editionem à Theologis magni nominis auidè

auidè desiderari atq; commendari meis audiui auribus, pauloq; ante nundinas autumnales anni 1592 prædictum opus in lucem prodire curauit, amplissimo ac grauissimo viro Domino Henrico à VVeze Cliuiæ Cancellario dignissimo. Conscripsit præterea cōmentaria in epistolam ad Romanos, in quibus luculenter admodum ac solidè controuersias quasdam nostri sæculi, de Præscientia ac Prædestinatione Dei, de libero itē arbitrio, magna ingenij dexteritate diluere, & pro virili componere conatur. Item in Ezechielis aliquot capita, in Apocalypsim & alia plura: quod si cōtingat (quod paulatim futurum spero) vt in publicum prodeant, non est dubium quin illius boni viri, impensa opera, piusq; conatus, quam plurimis doctis viris optimè probabitur.

Quam bene quoq;, Mercator de Historiarum candidatis ac studiosis meritus sit, illius Chronologia quam anno sexagesimo typis commisit, abundè satis testatum facit, quam clarissimo longeque celeberrimo viro domino Henrico Oliuerio, Cliuiæ Cancellario honorifico inscripsit. Quod opus passim per Italiam atque Germaniam doctissimis quibusq; viris, adeo vsque placuit, tantæq; admirationi fuit, vt Onuphrius Panuinus Veronensis Italus, antiquitatum indagator & excultor præclarissimus, & eximius (vt de aliorum vndequaque doctissimorum virorum, magnificis de superiori scripto testimonijs taceam) Mercatorem nostrum omnibus alijs exercitatissimis Mathematicis, & antiquitatum cultoribus multis nominibus præferre non sit veritus. Cuius testimonium, vt lectori magis compertum sit, non abs re facturum me putaui, si prædicti auctoris ipsissima verba, quæ ex epistola quadam (quam Onuphrius ad amicum suum Iohannem Metellum, virum summæ eruditionis, maximiq; iudicij conscripsit) extraximus, hic referamus, quæ sic habent.

Sed hoc ego palam de Mercatore libereq; profiteor, ex omnibus quos hactenus in hoc studiorum genere mihi videre licuit, vniuersos autem qui extant legi, neminem existere cui ego iure sane Mercatorem tuum, siue res spectes & ordinem, siue iudicium & industriam intuearis: siue motuum cœlestium (quantum ad hoc attinet) animaduersionem consideres, longè non præferam. Quapropter à te per amicitiæ nostræ sacra peto, vt eum tu mihi propter communia temporum saltem studia familiarem, dum eum conuenies vel ad eum scribes, vltro reddas.

Quis adhæc immensum illius laborem quē à multis annis (oblata inter legēdum rerum oportunitate) in extrahendis, annotandis, atq; in ordinem redigendis genealogijs, Illustrissimorum heroū ac celeberrimarum familiarum (quæ à condito mundo passim floruerunt, atque pro præsenti rerum statu per Europam vigent) consumpsit ac impendit, satis dignis laudibus, atque nominibus celebrare ac commendare poterit? Quas proculdubio oblata oportunitate prælo commissurus fuisset, quod si diuturnior ætas diuinitus illi concessa esset. Quodque postremo decreuerit ac proposuerit, & quodammodo delineauerit plura opuscula posteritati (monumenti loco) post obitum relinquere, illius epistola dedicatoria, quam tabulis Galliæ & Germaniæ præfixit apertè indicat, cuius hic est tenor: exigebat operis distributio & ordo, vt primum de mundi fabrica & distributione partium in vniuersum: deinde cœlestium corporum ordine & motu: tertio de eorundem natura, radiatione & operantium confluxu, ad veriorem Astrologiam inquirendam: Quarto de Elementis: Quinto de regnorum, & totius terræ descriptione: Sexto de Principum à condito mundo genealogijs, ad emigrationes gentium, & primas terrarum habitationes, rerumque inuentarum tempora, & antiquitates indagandas tractarem. Hic enim rerum naturalis est ordo, qui causas & origines earundem facile commonstrat & ad veram scientiam sapientiamque optimus dux est &c. hactenus ille. Huic operi titulum imposuit: Atlas siue cosmographicæ speculationis libri quinque. In primo descripsit opificium ac fabricā mundi, quem etiam durante paralysi sinistri brachij, pro fallendo tempore absoluit: eundemque partum præ cæteris tota vita (ipso teste) parturiuit. In secundo Astronomica prosequi inceperat, sed non finiuit: in tertio Astrologica explicaturus erat. In quarto de creatione elementorum, de motu solis & lunæ, item de situ & ordine planetarum, tractatum meditabatur. Quintum Geographiæ totius terrarum orbis destinauerat, si illi vitæ spatium concessum fuisset. Sed in hoc postremo opere longè alio ordine, quam vnquā hactenus ab aliquo attentatū aut factitatum est, orbem in tres æquales continentes diuidere decreuerat, quarum vnam Asiam, Aphricam & Europam constituisset: alteram Indiam Occidentalem, cū omnibus regnis & prouincijs illi contiguis: tertiam vero etsi adhuc latentem, & incognitam esse non ignorauerit, solidis tamē rationibus atque argumentis demonstrare ac euincere se posse affirmabat, illam in sua proportione geometrica, magnitudine & pondere ac grauitate, ex duabus reliquis nulli cedere aut inferiorem vel minorem esse posse, alioquin mundi constitutionem in suo centro non posse consistere, hæc Australis continens à scriptoribus appellatur. Hactenus de illius in lucem emissis atq; emittendis elucubrationibus disseruimus, explicauimusque: restat nunc vt pauca quædam, de illius placidis moribus honestissimoque vitæ genere, in eximij viri laudem ac commendationem dicamus. Fuit homo sedatissimi ingenij, singulari animi candore, ac sinceritate præditus, pacis ac tranquillitatis publicæ & priuatæ amantissimus, adeo vsq; vt à quadraginta duobus annis, quibus hic Duysburgi cum sua familia habitauit, cum nemine ex ciuibus verbum commutauerit, aut cuiquam controuersiam mouerit, vel ab alijs in ius vocatus fuerit. Magistratui detulit honorem & obseruantiam quam debuit: cum vicinis vbicumque habitaret, semper illi optime conuenit; nemini aduersus fuit, aliorum studijs (quatenus decuit) obsecutus est, nullique sese prętulit. Vxorem habuit castissimis moribus ornatam, morigeram, curæ domesticæ bene instructam suæq; vitæ generi conuenientem, quæ anno 86. Augusti 24 ex hac vita migrauit: proles obsequētissimas, bonaq; indole præditas; filios suos à teneris

ris annis Iohanni Othoni, deinde genero ſuo Molano in liberalibus artibus inſtituendos commi-
ſit. Natuque maiorem nomine Arnoldum (qui anno trigeſimo ſeptimo vltima Auguſti, huius vitę
pelagus Louanij ingreſſus erat) ſimulatque humanioribus literis vtcunque imbutus eſſet, ſtatim in
Mathematicis diſciplinis illum inſtituit atque exercuit. In eiſdemque intra paucos annos adeo vſ-
que profecit, vt in fabricandis exactè, ornateque inſtrumentis mathematicis, quæ ſummis Germa-
niæ aliquibus magnatibus apparauit, vix parem habuerit: In Geographia & Chorographia autem,
ſi quis alius, exercitatiſſimus fuit, Archiepiſcopatus enim Treuirenſis & Cattimœliboceſis comi-
tatus dimenſiones diuerſo tempore (petentibus id Reuerendiſſimis & Illuſtriſſimis Principibus
Electore & Guilielmo Landtgrauio, illiuſque operam inſigni honorario remunerantibus) aggreſ-
ſus breui abſoluit, accuratiſſimeq; non ſine laude calamo exarauit ac deſcripſit: Vrbis quoq; Colo-
nienſis ſitum chorographicum per pedes dimenſum tabuliſq; æneis pulcherrimè inciſum, adiunc-
tis quæ in illis etiamnum à Romanorum temporibus antiquitates conſpiciuntur in lucem edidit:
Poſtremo Haſſiæ regionem ampliſſimam ex voluntate prædicti Landtgrauij anno octuageſimo ſe-
xto dimetiri cum exorſus eſſet morte præuetus eam vti inſtituerat abſoluere nequiuit, quapropter
filius eius natu maximus Iohannes poſtea prouinciam hanc ſuſcipiens, tandē exactiſſimè deſcribē-
do abſoluit, qui & cum fratre ſuo Gerardo pleraſque Ptolemei, huiuſque noui Geographici ope-
ris tabulas Aui ſui æri inſculpſerunt: Prædictus Arnoldus in vxorem duxerat Duſſeldorpij doctiſſi-
mi viri Iohannis Monhemij Rectoris ibidem ſcholæ publicæ longè digniſſimi filiam Elizabetam,
quæ illi fęcunda decem partubus tredecim proles videlicet nouem filios cum quatuor filiabus pe-
perit, filiorum duo Gerardus iam dictus cum fratre ſuo Michaele in Geographiæ ſtudio præclara
ingeniorum ſuorum ſpecimina ædiderunt, dum trium vaſtiſſimarum orbis terræ partium videlicet
Africæ, Aſiæ & Americæ deſcriptionem, in tam anguſtam formam redegerunt vt vniuſcuiuſque
earum ſitum ac pro Geometrica proportione magnitudinem, in ſpatio vnius folij chartæ com-
plexi ſint, hominumque conſpectui propoſuerint. Deus Optimus Maximus illorum labores, lau-
dabileſque conatus proſperet beneque fortunet. Vir fuit pro ætate acutiſſimi ingenij, bonique in
Mathemathicis artibus iudicij, quæ mirum in modum auxit quotidiana rerum experientia. Quod
ſi ſuperis annuentibꝰ ad maturam ætatem perueniſſet, euaſurus erat in inſignem architectum pub-
licarum ſtructurarum. Præterquam enim quod quicquid librorum in hiſce artibus alibi extaret ſibi
comparauerat diligenterque euolue rat, habuit quoque accuratam admodum (in ciuitatibus &
munitiſſimis quibuſque principum arcibus delineandis, quas illi inſpicere licuit, quibus & Thea-
trum vrbium, ſuppreſſo tamen nomine non parum auxit) publicorum operum, videlicet propug-
naculorum, foſſarum, mœnium, vallorumque rationem, ita vt facile in hac arte ſuam operam cum
laude viris principibus, vel rerum publicarum gubernatoribus offerre atque elocare illi licuiſſet;
cæterum proh dolor in flore ætatis immatura morte pleuritide ex hac vita, anno octuageſimo ſep-
timo ſexta Iulij, ſublatus eſt: Prædicta illius vxor quadriennio interpoſito, videlicet anno nonage-
ſimo primo decima ſeptima Auguſti maritum ſequuta, naturæ debitum exoluit. Secundus ex filijs
Bartholomeus dictus Heidelbergæ in Palatinatu in collegio ſapientiæ, ſtudijs philoſophicis, lin-
guarum græcæ & hebraicæ cognitioni operam ibidem dedit. Hic anno 63 conſcripſit libellum de
Sphæra Domino Henrico Barſio dedicatum, cumque adoleſcens optimæ ſpei viginti octo anno-
rum eſſet morbo correptus, obijt anno ſexageſimo octauo. Natu minimus Rumoldus nuncupatus
hæredibus Birckmanni aliquot annis cohabitauit, primo Londini, deinde Antvverpiæ & in diſtra-
hendis libris ſeſe exercuit: Interea temporis Geographiæ quoque ſtudium coluit, ita vt domum re-
uerſus, Patri ſuo quem iam multis & grauibꝰ ſtudijs occupatum oſtendi, in delineandis tabulis Ge-
ographicis adiumento fuerit. Patris ſui vniuerſalis orbis terræ Europæ deſcriptiones in compen-
dium redegit, ac totius Germaniæ dilineationem in magna forma, patriæ ſtudioſis ædidit, & Illuſ-
triſſimo Guilielmo Haſſiæ Landgrauio &c. dedicauit: Sperandum eſt ex hac pharetra plures huiuſ-
modi ſagittas euolaturas. Filias ſuas intra priuatos parietes in omni pietate ac timore domini edu-
cauit ac inſtituit, natuque maximam nomine Emerentianam Iohanni Molano cuius ſuperius me-
mini, cum hic Rectorem ageret, elocauit. In ordine filiarum proximam nomine Dorotheam, pri-
mo mercatori Antvverpienſi Alardo Six, cui duas filiolas protulit, poſt illius obitum ciui VVeſa-
lienſi Tilmanno de Neufuille in vxorem dedit: Poſtremam Catharinam Theodoro Verhaer Lu-
dimagiſtro, matrimonio iungi procurauit. Ab illo tempore quo noſter Gerardus Mercator hic ha-
bitatum venit, pro mutua familiaritate atque vicinitate frequenter illum conueni, nunquam vero
otio, vel tantillum temporis indulgentem repperi, ſed vel hiſtoriographum aliquem, aut alium
grauem autorem (quorum inſtructiſſimam bibliothecam domi habebat) euoluentem aut ſcribē-
tem, vel ſculpentem, aut arduis meditationibus indulgentem, occupatum & intentum offendi.
cibi potuſq;, tametſi ſemper eſſet parciſſimus, culinam tamen habuit luculentam, rebuſque neceſ-
ſarijs ad honeſtè viuendum bene inſtructam, valetudinis ſuæ conſeruandæ gratia, curam geſſit ac-
curatiſſimam: ſin vero in morbum aliquem inciderat, ſtatim Doctoris Solinandri, illius integerri-
mi amici opera vſus eſt. In pauperes tenuioriſque fortunæ homines, beneficus ſemper fuit, hoſpita-
litatiſque cultor ac conſeruator extitit, quo ad viueret. Quotieſcunque à ſenatu ad publica ſolemnia
conuiuia, vel ab amicis ad priuata euocaretur, aut ipſe alios inuitaret, hilarem & facetum ſeſe exhi-
buit, præbuitque, & aliorum moribus ſe accommodauit, quantum corpuſculi conſtitutio ac pieta-
tis ratio ferebat. In familiari conuerſatione, & colloquio facilem & iucundum ſe præſtitit, & ſi
quandoque

quandoq; in viros doctos incideret, nihil illi accidere potuit gratius, quam amicè ac familiariter, de communibus philosophicis, physicis vel mathematicis studijs: de conseruanda bona valetudine, tuendaque sanitate: componendis in religione controuersijs: de clarissimorum virorum rebus gestis, regionum situ ac cœli constitutione, item de peregrinarum gentium moribus, legibus & statutis conferre. Cum Domino Iohanne Evvichio, Ambrosio Mauro, Iohanne Othone alijsq; doctis viris hic commorantibus amicitiam conseruauit arctissimam. Iohannem Molanum doctissimum virum, & insignem poëtam, adeovsque in amore eximium habuit, vt illi filiam natu maximam in vxorem daret. Coloniæ cum multis quoque doctis viris illi notitia atque familiaritas intercessit, inter quos Doctor Albada Frisius, Iohannes Metellus, ac Petrus Ximenius, non postremum locū occuparunt. Sed quid de exiguo ciuilium amicorum numero, quorum quotidiana familiaritate hic mecum fruebatur, verba facio, cum apud viros principes, & potissimum Illustrissimum ac Generosissimum defunctum nostrum (fœlicissimæ recordationis) Principem: Comitem Hermannum Nuenarium aliosque Comites, Barones ac viros nobiles, in tali reputatione atque existimatione extiterit, vt cum illo familiaritatem coluerint atque conseruauerint. In illius Celsitudinis amplissimo Consiliariorum ordine ac Medicorum celeberrima corona quoque, vix quisquam (ab anno quinquagesimo secundo quo intra ambitum huius ciuitatis se continuit sedemque fixit) fuit, qui nostrum Mercatorem non ex animo amauerit, magnique vt æquum est semper fecerit. Neque solummodo in hisce vicinis regionibus Anglia, Dania, Gallia, inferiori et superiori Germania, Italia &c. tot tamque illustribus & præclaris amicis munitus fuit, sed vbique terrarum, celeberrimi viri in copioso numero reperti sunt, qui scriptis ad illum familiaribus literis, cum illo amicitiam contrahere, mutuam amicitiam colere, tueri ac conseruare conati fuerunt; Illiusque celeberrima fama adeo vsque creuit, diuulgata et passim sparsa est, vt etiam ad remotissimos Indos peruenerit, ac cum Doctissimo viro Philippo Sasseto in Goa, Orientalis Indiæ ciuitate notissima commorante, mutuis literis concertauerit: huiusmodi ac similium epistolarum non exiguus fasciculus apud illius hæredes, in promptu reperitur. In disputationibus fuit acutissimi ingenij & exercitatissimus: in laboribus suæ professionis indefatigabilis: in rebus prosperis & secundis, moderatum, in aduersis patientissimum sese præstitit exhibuitque. Corpore fuit sic satis bene constituto, bonaque valetudine plerumque vsus est, præterquam quod in senili ætate aliquando podagra laboraret. Cum priore vxore in statu coniugij quinquaginta annis, & tribus septimanis vixit: Mensibus aliquot, post huius obitum, duxit in vxorem viduam Ambrosij Moer Cōsulis huius ciuitatis dum viueret. Anno nonagesimo quinta Maij paralysi sinistri lateris correptus est, cui morbo D. Solinander celeberrim9 longeque exercitatissimus illustrissimi nostri Principis Medicus pro virili mederi, & consulere conatus quidem fuit, cæterum ingrauescentis ætatis incommoda, successum fœliciorem impediuerunt. Cumque illi linguæ vsus integrè restitutus esset, vidi illum lachrymantem, pectusque suum ter quaterque pugno tundentem, atque dicentem: percute, vre, seca seruum tuum domine, & si non satis acriter percussisti, percute fortius, acriusque pro beneplacito tuo, vt in futura vita mihi parcas &c. Tametsi vero eatenus paulatim pristinæ valetudini (adhibitis ex præscripto superioris medici, diuersis remediorum generibus) restitutus sit, vt more solito placide nocturno tempore quiesceret, bonoque cum appetitu, cibum facilioris digestionis sumeret, vinique aut cereuisiæ mediocri haustu vires reficeret, sinistri nihilominus tamen cruris ac brachij potentiam (quamuis quotidianis inunctionibus illius nurus summa cum diligentia prædicta membra, ad vnius ferè horæ spatium mane ac vesperi, præstantissimis vnguentis vbi opus erat affricaret) recuperare non potuit. Quapropter sibi de cella prospexit, qua a familia, ex cubiculo vbi decumbebat, ad hypocaustum, aut culinam pro illius placito portaretur. Præsente autem constitutione non obstante vel prohibente, studiorum suorum cursum, in suo antiquo vigore pro virium suarum exiguo modulo obseruauit, paululumque temporis sibi elabi passus est, quin aut lectioni grauissimorum authorū intētus esset, aut aliquid conscriberet, aut saltem in meditationibus rerum maximi momenti illius animus occupatus esset, nihilque magis indignè tulit, quam quod durante morbo tantam pretiosissimi temporis iacturam fecisset. Sæpissimeque non sine ingenti animi dolore conquestus est, quod imbecillitate corporis impeditus, opuscula aliquot, quæ mente (vt superius memini) conceperat, ac præ manibus quodammodo habebat, absoluturus non esset, quod, proh dolor, ita evenit, vt illi animus sæpenumero dictauerat. Quamobrem iustissima doloris causa omnibus studiosis, præsertim autem Mathematicarum disciplinarum candidatis offertur, cur illius celeberrimi viri inopinatum obitum, pro humana fragilitate ægerrimè ferant. Elapso triennij curriculo, in maximum capitis defluxum incidit, qui fauces cum illius gutture ita obstruxit vt linguæ vsum aliquandiu amitteret, maximaque cum difficultate si quid esculenti, aut poculenti illi offerretur, deglutire posset, quæ verò ægritudo sese paulatim nonnihil remisit. Ingruente autem læthalis morbi necessitate, pridie illius diei quo ex hac vita emigraret, coràm Concionatore & vicinis, de ingenti dolore omnium membrorum conquestus, Omnipotentis Dei misericordiam cum summa animi fiducia, iterato aliquoties sermone implorauit, eodemque quo moreretur die, eundem vt pro se publicæ preces finita concione celebrarentur, obnixe postulauit, quæ postrema illius vox fuit quæ a circumstantibus intelligi potuit, placidissimèque paulo post vndecimam ante meridiem, postridie calendarum Decembris, cum vixisset annos octoginta duos, hebdomadas triginta septem, horas sex, & vidisset pronepotes, in domino obdormiuit. Dominus Deus illi largietur lætissimam resurrectionem in die iudicij.

EPITAPHIVM

in obitum

GERARDI MERCATORIS

Auo ſuo, piè ac placidè vita defuncto.

AMiſſum luxi qui nuper vtrumque parentem,
Heu miſer ad tumulos cogor abire nouos.
Sic, Aue, te venerande pium qui dogma dediſti
Sæpius, hinc nobis te rapit atra dies?
Sic doctrina grauis, pietas ſic priſca peribit,
Hæcq́; ſepulchralis conteget vrna ſimul?
Abſit vt hæc periſſe queant quæ morte tenaci
Conſumptos vitæ perpetis eſſe iubent.
Has liceat cineri lachrymas tamen addere Auito,
Nam preſſus nimium, cor ferit ille dolor.
Thesbitæ vt quondam vatis ſucceſſor, in altum
Quadrigis rapti dona recepit heri.
O vtinam doctæ mihi ſic quoque portio mentis
Cedat, & eximiæ pars quotacunque manus.

IOANNES MERCATOR
Ex primo genito nepos, hiſce mærens
parentabat.

EPISTOLAE DVAE

~~Duorum doctiſſimorum virorum~~

~~*Doctoris Reinhardi Solenandri Illuſtriſſ. Ducis Iuliæ, Cliuiæ, Montis, &c. Medici videlicet, & D. Iacobi Sinſtedij D. V. I.*~~
~~*in laudem Atlantis conſcriptæ.*~~

~~[illegible]~~

[illegible] videtur [illegible]. Mirifice delinitus sum [illegible] cognosce[illegible]

[illegible] vera physices elementa & principia, quae tu in hoc tuo scripto [illegible] demonstr[illegible]

[illegible] argumentis non sine ratione [illegible] possit [illegible]

[illegible] Ebraicos [illegible]

[illegible] Philosophorum [illegible]

[illegible] Philosophorum [illegible]

[illegible] apud Epiphanium in [illegible]

[illegible] qui explic[illegible] nihil addam. Quae [illegible]

[illegible] ad primam illius [illegible]

[illegible] prima materia [illegible] & qualitatibus [illegible]

[illegible] nihilo creata [illegible] Quae [illegible] capite [illegible] huius [illegible]

[illegible] honorificas [illegible]

[illegible] elegi & relegi [illegible] diligenter [illegible] plane Philosophica & Me-

dica sunt [illegible] Inter [illegible] natura [illegible]

bis subsidium [illegible] quod Hirundinis, Cati, Bufonis, Canis exemplis demonstra[illegible]

ostendere [illegible] herbarum vires cognitas mortalibus in-

dicasse. [illegible] Ceruos [illegible] quod in pastu [illegible] eiecissent sagi-

ttum vulneribus [illegible] Sic Ceruas [illegible] demonstrasse [illegible]

[illegible] Ciconias Origanum, Accipitres Hieracium, Columbas Verbena[illegible],

vt non [illegible] Chelidonium ab Hirundine [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Medicinae inuentorem [illegible]

[illegible] Parietaria [illegible]

[illegible] Serpentes [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] animalibus ibidem [illegible]

[illegible]

[illegible] quibus morbis [illegible]

[illegible] Danos, Phrysios, Hollandos, quibus [illegible]

[illegible] medicamentum. Cochleariam scilicet copiose pro-

uenire. Ita [illegible] locis [illegible] Lionis ibi [illegible]

[illegible] hypochondriis [illegible]

[illegible] circa [illegible]

[illegible] viscerum [illegible] ventriculi [illegible]

[illegible] facile nisi predicta herba [illegible] viscerum [illegible]

tersa bile [illegible] in [illegible] paulo post in aquam intercutem

[illegible] Longius [illegible] catalogum [illegible]

insitione proponis, exquisitae [illegible] digna sunt. Nam quod obseruasti cortices [illegible]

tum, siue [illegible] verticibus primum & potissimum [illegible] experien[illegible]

probatum. [illegible] quod de [illegible] relinquatur [illegible]

modo cortex [illegible] cortici [illegible] contingat. Inferioris [illegible]

sunt, quae [illegible] in ea non nimis obseruari debet ista corticum adaequatio, quam quae fit

In foliatione, quando [illegible] inter truncum & corticem surculus inferitur, imo in In foliatione

(quam alii Emplastrationem vocant) id ipsum obseruandum est. Atque hic diligenter notandum eti-

[illegible] Columella statuit [illegible] arbori inseri posse. Ego tamen communi senten-

tia [illegible] insitio perficiatur [illegible] arborum cortices inter se [illegible] vnian-

tur [illegible] debet [illegible] cognatio sit [illegible] cortices inferen-

di surculi [illegible]

Sed de modo & qualitate insitionis [illegible] quod breui fieri [illegible] de animalibus medicis

(sic enim voco animalia quae herbarum vires natura monstrante docuerunt) conferri [illegible]

iis enim [illegible] quod [illegible]

conscripsi. Nam vt ex herbarum foliis, floribus, earum scilicet tum etiam [illegible] figura exteriore

& superiore [illegible] qualitate & id genus aliis haud difficile [illegible] quibus morbis,

quarumque partium affectibus herba quaelibet conueniat. Quapropter hac vice latius non progredior,

[illegible] valetudinem [illegible] curas te [illegible] quod eo quo

praescripsi modo [illegible] facies, & me vicissim ama. [illegible] ex aulicis

negotiis, Calendis Iulii, Anno [illegible] stilo veteri.

[illegible] Medicus.

[illegible]

[illegible]

IN ATLANTEM

Gerardi Mercatoris Aui sui.

EN tibi lector adest Atlas rediuiuus & ingens
Aspice grandæui signa vetusta senis.
Gentis Maurorum rex seruantissimus æqui,
Atque Mathemathica clarus ab arte fuit.
Seu genus antiquum, seu robur & ardua spectes
Facta viri, similem tempora nulla dabunt.
Ex hoc tot reges geniti virtute potentes,
Crederet vt veros turba prophana deos.
Hic ille, vt perhibent, stellis ardentibus aptum
Axem humero torsit qui geminumq́ polum.
Dicitur Alcides onus hoc subijsse, quod Atlas
Artibus ingenuus instituisset eum.
Et quia summorum virtus imitanda virorum est,
Hunc Auus exemplo credidit esse sibi.
Ille feras gentes domuit, moderamine noster
Affectus æquo rexit & ingenium.
Atlantem fecit præclarum docta Mathesis,
At Mercatoris marte Mathesis adest.
Qui bene Cosmographi perfunctus munere iusti,
Et reliquis tutam præstruit arte viam.

Et simul his methodum præscribit & ordine ponit
Quæ sub mensuram singula quæq́ cadunt.
Qui quoq́ cunctarum referens primordia rerum,
His adhibet quam dant Biblia sacra fidem.
Ordine seruato commonstrat singula, laus est
Prima Creatoris, deinde creata locat.
Astrorum voluit post hæc ostendere motus,
Et Planetarum quo vaga turba ruat.
Quin etiam voluit stellarum pandere vires,
Quatenus & radijs inferiora doment.
Hinc Elementorum voluit perquirere causas,
Ex quibus hæc mundi machina structa viget.
Adde Geographiæ veterisq́ nouæq́ tabellas,
Quas vastum voluit claudere scriptor opus.
Sed grauis impedijt morbus, simul ipsa senectus,
Et mors postremum multa negauit ei.
Quod potuit fecit, commendat cætera doctis,
Vt patriæ & famæ consuluisse velint.

Iohannes Mercator scripsit.

PRAEFATIO

IN

Atlantem.

ATLAS rex Mauritaniæ & regio stemmate natus, patrem habuit erreuum siue indigenam, iuxta Eusebij ex antiquissimis historicis testimonium, qui fuit Cælus cognominatus, & Matrem Titeam, cognomine Terram, auum paternum simulq; maternum Elium siue Solem regem Phæniciæ, qui cum vxore Beruth in Biblo habitabat ambos insigniter in ASTRONOMIA *& naturalibus disciplinis versatos, ita vt eruditionis gratia Solis & Cæli nominibus digni haberentur. Et quidem Atlas, vt citant veteres, Diodorus lib. 4. cap. 5. Astrologus fuit peritissimus, deq; sphæra primus inter homines disputauit. Fratres habuit multos, quos Cælus ex diuersis vxoribus genuit vsq; ad 45. quorum 17. ex Titea prudentissima, & hominibus multum benefica fœmina habuit, quos communi nomine à matre Titanes appellauit; Sorores quoq; habuit, inter quas præcipuæ fuerunt Basilia, quæ fratres omnes suos in gratiam matris educauit, proptereaq; magnam aiunt matrem appellatam, & Rhea quam Pandoram dixerunt. Basilia autem cum Cælus obijsset, vt prior annis, prudentiaq; & virtute reliquis præstantior, communi fratrum & populorum consensu, regnum nacta est adhuc virgo, cum nulli antea nupsisset. Postmodum cupiens regni hæredem relinquere, fratri Hyperioni nupsit, ex quo duos peperit liberos, Solem & Lunam, quorum prudentiam admirati Hyperionis fratres, ne ipsius posteris regnum confirmaretur, ipsum obtruncârunt, & Solem adhuc puerum in flumine Eridano suffocârunt. Tum Cæli filij, quorum nobiliores Atlas & Saturnus erant, inter se partiti sunt regna patris, Atlanti loca iuxta Oceanum, & Libyam vsq; & fretum Gaditanum contigerunt, vbi mons Atlas & gentes Atlantes ab eo dictæ sunt in Mauritania. Saturno verò Sicilia ac Libya obuenerunt, qui & postea exosus à suis ob tyrannidem in patrem Cælum commissam, fugit in Italiam, ibi à Iano particeps regni factus. Quia autem Diodorus citat, primum apud Atlantes regnasse Cælum, hominesq; antea per agros dispersos ad cætum condendasq; vrbes ab eo exhortatos esse, certum est, antiquissimos hos reges esse, fuit enim Atlantis filius Atlas, pulso fratre Hespero, rex Iberiæ, quæ post Hispania est dicta, anno post diluuium vniuersale 738., Hespero in Etruriam fugiente, vbi factus est Iani tutor. Auus Atlantis Elius in Phœnicia regnabat anno à diluuio 662. Et testatur Diodorus hos reges insignem prudentiam ex natura rerum & contemplatione nactos, simul & humanitati ac pietati assuefactos esse, vt merito dicat Diodorus, Atlantides tum pietatis, tum erga aduenas humanitatis præ cæteris gentibus laudem tulisse, quando vix 22. aut 23. generatione completa, multæ continentis partes hominibus adhuc vacuæ erant. Habuit Atlas plures filios, sed vnum pietate ac in subditos iustitia humanitateq; insignem, quem Hesperum appellauit, qui cum in Atlantis cacumen ad scrutandos astrorum cursus ascendisset, subito à ventis correptus, nequaquam amplius visus est. Sic Diodorus; sed ego, vt dixi, regem in Iberia fuisse inuenio, adeoq; ventis secundis in eam traiecisse, vbi ita prudenter & piè vixit, vt cum à fratre in Etruriam fugisset, ob insignē sapientiam & prudentiam, in Iani tutorem & regni administratorem sit constitutus, quæ munia frater eius Atlas post Hesperi mortem suscepit. Hunc Atlantē tam insignem eruditione, humanitate ac sapientia virum mihi imitandum proposui, quo ad ingenium & vires suppetunt, Cosmographiam veluti ex alta animi specula contemplaturus, si fortè aliquid veritatis in rebus nondum percognitis rimari possim, quod ad sapientiæ studia conferas. Et vt Cosinus omnium rerum numerum, species, ordinem, harmoniam, proportionem, virtutes & effectus continet, ita à creatione incipiens, partes eius omnes, quatenus methodica ratio postulat, iuxta creationis ordinem enumerabo, & physicè contemplabor, quò causæ rerum innotescant, ex quibus scientia constat, ex scientia sapientia, quæ ad bonos omnia fines dirigit, ex sapientia prouidentia quæ finibus facilem viam præstruit: hic erit mihi scopus omnium, deinde suo ordine tractabo cælestia, mox astromantica, quæ ad diuinationes ex astris pertinent, quarto elementaria, deniq; geographica, sic totum mundum tanquam in speculo proponam, vt ad inueniendas rerum causas, sapientiam & prudentiam assequendam, sint aliqualia rudimenta, & lectorem ad altiores speculationes ducere possint.*

STEMMA ATLANTIS

Ex Eusebij præparatione Euangelica lib. 1 cap. 7. quod ille annotauit ex Sachoniatone Phœnice historico, à Philone Biblio ad verbum verso. Et partim ex Diodoro Siculo.

- Elius *siue Sol rex Phænicie*
  - Terrenus *vel Indigena, Cælus cognomine, cui ex Titea sorore.*
    - Illus, *qui & Saturnus uxor soror* Rhea.
      - Iuppiter *Olympius.*
    - Iapetus *cui ex Climene Oceani filia.*
      - Prometheus.
        - Deucalion.
      - Epimetheus.
    - Basilia.
    - Bætilus.
    - Hyperion *uxor soror* Basilia.
      - Sol *puer in Eridano suffocatus.*
      - Luna.
    - Dagon *deus Philisthinorum, Iuppiter Aratrius dictus, Azoti colebatur.*
    - Atlas *cui ex Pleione Oceani filia.*
      - Hesperus.
      - Atlas.
      - Alcyone.
      - Merope.
      - Electra.
      - Celeno.
      - Tayeta.
      - Sterope,
      - Maia *cui ex Ioue.*
        - Mercurius.
  - Titea filia. alias Terra.

AFricam in mea Partitione sequitur *Asia*. Ea nomen sortita ab Asia Nympha(teste Varrone) ex qua & Iapeto trahitur Prometheus: quod & Lycophroni arrisit, & Herodoto, qui tres Orbis partes à tribus mulieribus denominatas putauit. Alijs hoc commentum de tribus mulieribus displicet: dicunt igitur appellatam vel ab Asio Atyis filio, vel ab Asio Philosopho qui Troï Palladium ad vrbis custodiam dedit: hunc vt gratiam referret, ditionem suam omnem quæ antea Epirus dicebatur, Asiam vocasse. Ab hac autem posteà tanquam nobiliori parte reliquus omnis tractus, Asia dici cœpit. Porrò vt Libya & tertiam Orbis portionem significat, & eius portionis partem; itemque vt Armeniæ Cappadociæque appellatione & totum tractū, & partem eius singularem notare veteres voluere: ita & Asiam obseruatum est significare & totam continentē:

Nomen à quibus & cui inditū.

& partem illam quæ intra Taurum montem est; in qua Lydi, Cares [...] Iones, Æoles,
alijque, quæ pars distinctionis gratia vulgò Asia minor; Turcis [...]appadociæque appellatione & to[...]m & Asia
quæ non Europa, in qua est Syria: & Asia dicitur prioris pars Asiæ [...]n obseruatum est significare & totam conti[...] vni-
uersa *Semia* Sacris Scriptoribus nūcupatur. Sita est prope[...]ydi, Cares, Lycaones, Paphlagones, Iones, Æo[...]
tore vsque ad gr. 80. latitudinis Boreæ, exceptis tame[...]r; Turcis *Natolia* dicitur. Varro Lib. iv. de L. *Nam & Asia*
quatorem porriguntur. Vnde maxima diuersitas [...]*ars Asiæ, in qua est Ionia & prouincia nostra.* Asia autem vni-
spicitur. Nam in vltimo eius parallelo, qui nor[...] propemodum tota in Septemtrionali Orbis plaga ab Aqua-
ducitur, longissimus dies est horarum pene 1[...]tamen Insulis ad Asiam pertinentibus, quarum aliquot vltra Ae-
Borealissimo parallelo perpetua lux æstatis qu[...]itas per totam Asiam in magnitudine dierum artificialium con-
protenditur à meridiano gra. 52. vsque ad M[...]non longè ab Aequinoctiali per extremam Malacæ Regni oram
Mercatoris nostri descriptionem sequamur [...]e 12. Circa medium Asiæ parallelum est horarum 15. & in ejus
extremam Asiæ Minoris Oram Occidenta[...]quatuor ferè integris mensibus perdurat. At secundum latitudinē
qua est βορειοτάτη. Infra, eam ab Europa [...] Meridianum ductum per grad. 196., secundum nonnullos: sed si
Septemtrionem habet Mare Scythicum, [...]r, Occidentalissimus eius Meridianus per gra. 57. transit, iuxta
siue Mare Rubrum, & Mediterraneum, [...]alem; & Orientalissimus per gra. 178. Coniungitur autem Europæ,
Australi isthmo Africę coniungitur. Pli[...] diuidunt, Tanaïs fluuius, Mæotis Palus, Pontus & Propontis. Ad
tendunt, totamque Ægyptum Asiæ adnu[...] Meridie Indicum, ab Ortu Eoum, ab Occidente sinum Arabicum
Maris Rubri ad Orientem porrigitur, vt a[...] Euxinum. Et vt superiore parte continua est Europæ, ita in parte
nus hi sunt; *Persicus nunc Elcatif* & *Mesendin*[...]ius tamen & Strabo alijque nonnulli Asiam ad Nilum vsque pro-
Plinij esse arbitratur, diciturque hodie *Mare*[...]erant. Neque verò recta linea littus Asiaticum ab extremo ostio
clementissimus ac mirè temperatus. Non ta[...]bitratus est Mela; sed sinuoso littore tota interrupta est. Præcipui si-
tra atque sinistra, teste Mario, calore ac frigore[...]*rgaricus*, nūc *Golfo de Bengala*: & *Magnus sinus*, quē Ortelius *Chrysen*
vt etiam in prouerbium cesserint. Terra omni[...]n. In Asia Cœli admodum iucunda salubrisque temperies, aër
pastionis & multitudine earum rerum quæ expo[...]n omnis Asia hanc cœli moderationem sentit: nam eius dex-
tanda hic fructuum, aromatum, metallorum, gem[...]ua ac intolerabilia sunt. Deliciæ huius regionis tantæ sunt,
cassiam, cinnamomum, cariophyllum, piper, crocum, [...]bertate agrorum & varietate fructuum, & magnitudi[...]
omnis generis accipimus. Spectāda hîc animaliū diuersoru[...] ita nobilis, vt facilè omnibus terris antecellat, [...]ue came-
los, & alia complura animalia tùm domestica, tùm syluestria. [...]copia. Hinc balsamum, calamum, thus [...]colarū. Hic
primùm homo à Deo cōditus; hîc prima Ecclesiæ Dei sedes: hîc prim[...]orifera, resinam, muschum [...]ex lata, hîc Euan-
gelij doctrina miseris mortalibus cum spe beatitudinis concessa per *Dei* filium Iesum Christum. Hîc linguarum varietas à Deo mortalium generi immissa, in exstructione turris Babel. Hîc primum in inferiores potētiorum imperium ortum est. Hîc *Nimrod* regnare cœpit. Totius autem tractus Asiatici monarchæ primi fuere *Assyrij* quorum postremus *Sardanapalus*, vnicæ luxuriæ, profligatissimæque mollitiei homo, inter scortorum greges deprehensus ab Arbacto, nec multò post ab eodem prælio victus, instructa incensaque pyra, se & diuitias suas in incendium misit, bustoque incidi hos versus iussit,

Situs.

Sit[...]

tem

[...]s.

Co[...]li ferti-
[...]litas.

Animaliū varietas.

Imperium Maiorū.

> *Hæc habui quæ edi, quæque exsaturata libido*
> *Hausit, at illa manent multa & præclara relicta.*

Postea ad *Persas* deuolutum imperiū. Inter quos Xerxes Darij filius bellum à patre cœptum aduersus Græciam, quinquennium instruxit, copiasque decies centum millium, strato super Hellespontum ponte, ex Asia in Europam deduxit; quas naues quoque decies centum mille numero comitatæ sunt; frustraneo conatu; quum is qui Deo minitari, mari insultare, Neptuno compedes inijcere, cœlo tenebras inducere, montes solo æquare, totum Orbem concutere ausus fuerat, vix, profligatis copijs, piscatoris scapha fretum traiecit, fracto hibernis tempestatibus ponte. Postremus Persici imperij Darius fuit, qui victus superatusque ab Alexādro, Macedonum Monarchiæ viam fecit, qui primus eam ex Asia in Europam transtulit. Nunc autem Asia vniuersa secundum eius Imperia quibus administratur, nobis non ineptè diuidi posse videtur. Cuius prima pars paret imperio Turcico, cuius origo à Mahumeto, ditio perampla. Occupat enim quicquid terrarum est inter Pontum Euxinum, mare Aegæum, Mediterraneum, Aegyptum, sinum Arabicum, Persicum, Tigrim, & mare Caspium. Sed & Moscouiæ Dux magnam Asiæ partem occupat, inclusam mari glaciali, Obij fluuio, Kitaia lacu, & linea inde ducta ad mare Caspium, Isthmumque qui inter hoc mare, & Pontum est. *Tertiam* partem Magnus Cham Tartarorum Imperator possidet, cuius fines à Meridie sunt, Mare Caspium, Iaxartes fluuius, Imaus mons, ab ortu & Septentrione Oceanus: ab Occidente Moscouiæ regnum. *Quartam* habet Rex Persarum Sophi. Huic ab Occidente est Turca, à Septentrione Tartarus, à Meridie Rubro mari alluitur: ad Ortum verò Indo flumine. *Quinta* pars continet Indiam tam intra quam vltra Gangem, quæ non ab vno solo vt reliquæ; sed pluribus Regulis (nam quælibet illius regio proprium ferè habet Principem, quorum nonnulli etiam Magno Chamo vectigales sunt) regitur. Sed neque hoc prætereundum, quod loca maritima, quæ sunt à sinu Arabico ad Promontorium vsque vulgò *Cabo de Lampo* dictum (quod ad 30 gradum latitudinis Borealis) ferè omnia Lusitanus possidet aut sibi tributaria fecit. *Sexta* habet regnum Chinæ amplissimum.

ASIA
ex magna orbis terre descriptione Gerardi Mercatoris desumpta, studio et industria G.M. Iunioris.
EUROPAE PARS
AMERICAE PARS
AFRICAE PARS
SEPTENTRIO POLARIS PARS
TERRÆ
OCEANUS SCYTHICUS
El streto de Anian
MARE CIN
MARE RUBRUM
Golfo de Bengala
Arcipelago de S.Lazaro
Noue Guineæ pars
Iaua maior
TERRÆ AUSTRALIS PARS
Sumatra
Zeilam
INDOSTAN
Bengala
Mindanao
Tropicus Cancri
Tropicus Capricorni
Aequinoctialis
Occidens
Oriens
Las dos hermanas
Molucce vocantur 5 insule ordine posite iuxta Gilolo, quarum suprema Ternate, sequentes deinceps Tidore Motir Machiam et infima Bachian.
Miliaria Germanica communia quorum 15 gradum unum latitudinis constituunt
Cum Privilegio

Huic Rex præest, quem Antonius Pigafetta totius Orbis dicit esse potentissimum: lxx regulis imperare. *Septima* Insulas omnes in Oceano Indico & Orientali, variè dispersas complectitur. Inter quas *Taprobana* & *Zeilan*, duæ *Iauæ* patrum memoria à Lusitanis detectæ, *Borneo*, *Celebes*, *Palohan*, *Mindanao*, *Gilolo*, cum *Moluccis* aromatiferis. Tum *Iaponia*, & nuperrimè inuenta *Noua Guinea*, de qua an Insula sit, an terræ Antarcticæ connexa, nondum constat. Veteres verò, vt Strabo 11. & Arrianus 5. multifariam eã diuisere. Ptolemęus in 47 regiones ac prouincias distribuit, cuius descriptionem tradit, quinto, sexto, ac septimo Geographiæ libris, duodecim videlicet tabulis absolutam. Regiones autem quas Ptolemæus ponit sunt hæ: Pontus ac Bithynia: Phrygia magna, Lycia, Galatia, Paphlagonia, Pamphylia, Cappadocia, Armenia minor, Cilicia, Sarmatia, Asiatica, Colchis, Iberia, Albania, Armenia maior, Cyprus insula, Coelosyria, Phoenicia, Palęstina Iudææ, Arabia Petræa, Mesopotamia, Arabia deserta, Babylonia, Assyria, Susiana, Media, Persis, Parthia, Carmania deserta, Carmania altera, Arabia felix, Hyrcania, Margiana, Bactriana, Sogdiana, Sacarum regio, Scythia intra Imaum, Scythia extra Imaum, Serica, Aria, Paropanisus, Drangiana, Arachosia, Gedrosia, India intra, & extra Gangem, Sinarum regio, Taprobana insula, cum alijs circumiacentibus.

Vrbes. Habuit hęc tres vrbes toto terrarũ orbe celeberrimas, Babylonem, Niniuen, & Hierosolyma.

Lacus. Habet lacus piscosos & immensos, atque vnum mare Caspium in modum vastissimi lacus, quod ad Oceannm vsque non pertingit.

Flumina. Fluuios item plurimos inter quos clariores sunt *Tigris*, *Euphrates* quorum Moses in Genesi meminit, Iordanis, *Indus*, *Ganges*.

Montes. Montes hic etiam insignes atque admirandi, inter quos *Mons Taurus* qui totam Asiam dirimit, ab Eois veniens littoribus. Immensus ipse & innumerarum penè gentium arbiter, dextero latere Septentrionalis vbi primum ab Indico mari exsurgit; lęuo meridianus, & ad occasum tendens, donec prementi terras occurrant maria, velut de industria rerum natura subinde æquora opponente, hinc Phoenicium, hinc Ponticum; illinc Caspium & Hyrcanum, contraque Mæoticum lacum. Torquetur igitur collisus inter hæc claustra; & tamen victor, flexuosus euadit vsque ad cognata Rhiphæorum montium iuga, numerosis nominibus & nouis quacumque incedit insignis, *Imaus* prima parte dictus, mox *Emodus*, *Paropamisus*, *Circius*, *Chambades*, *Pharphariades*, *Chroates*, *Oreges*, *Oroandes*, *Niphates*, *Taurus*: Atque vbi se quoque exsuperat, *Caucasus*: vbi brachia emittit, subinde tentanti maria similis *Sarpedon*, *Coracesius*, *Cragus*, iterumque *Taurus*. Vbi verò sese aperit, *Pylarum portarumque* nomine vnitatem sibi vendicat, quæ alibi *Armeniæ*, alibi *Caspiæ*, alibi *Ciliciæ* vocantur. Eius latitudo plerisque in locis est stadiorum trium millium: longitudo tanta, quanta ipsius Asiæ, vtpote stadiorum 45 millium: hoc est milliarium Italicorum 5625. ab ora scilicet Rhodiensi ad extremos vsque Chinæ & Tartarię fines. Sed de his satis.

Opera publica. Ad Opera publica transeo quæ sane inprimis superba & magnifica habuit, atque inter septẽ Orbis miracula numerata vel meritò numeranda. Inter quæ primum occurunt *Babylonis muri*, quos Semiramis condidit, aut saltem ruinosos instaurauit, coctili latere & bitumine ferruminato, ducenos quidem pedes altos, quinquagenos latos, adeò vt quadrigas inter se occurrentes reciperent, turresq; haberent trecentas, plures multo habituri, nisi aliqua ex parte Paludes pro mœnibus fuissent. Cui tanto tamque portentoso operi adhibita feruntur trecenta hominum millia. Herodotus author est muros Babylonis habuisse crassitudinem quinquaginta cubitorum regiorum, celsitudinem ducentorum. Per ambitum centum portæ stabant æreæ. *Templum Dianæ Ephesiæ* factum à tota Asia ducentis & viginti annis, vt testantur Historiæ. Hoc autem in solo palustri fecere, ne terrę motum sentiret, aut hiatus timeret. Et ne in lubrico & instabili tantæ molis fundamenta locarentur, antè calcatis ea substrauere carbonibus, deinde velleribus lanæ. Templi longitudo erat 425 pedum, latitudo 220. Columnę in eo centum viginti septem à singulis regibus factæ, ex quibus 36 erant cælatæ. Operi præfuit Ctesiphon. Fuit & *Sepulchrum* quod *Artemisia* regina Cariæ Mausolo marito defuncto erexit, inter orbis miracula annumeratum, cuius altitudo attollebatur 25 cubitis: cingebatur columnis tringinta sex. Patebat ab Austro & Septentrione pedes 63. Ipsum ab Oriente cælauit Scopas, à Septentrione Briax, à Meridie Timotheus ab occasu Leocares. Regina operenondum absoluto obijt; Artifices tamen non recesserunt, nisi eo cousummato. Atque hæc inter orbis miracula recensentur. Fuit denique magnificum illud *Templum*, quod anno regni sui quarto ædificare cœpit Salomon non immerito septem Orbis miraculis adnumerandum. Triginta imprimis hominum millia cædendis arboribus, vt Cedris & Cupressis fuere in Libanum destinata. Lapicidarum verò extiterunt octoginta millia. Latitudo templi fuit vicenûm cubitorum. Sexagenûm longitudo, altitudo fornice distincta centenûm & vicenûm. Inferioris structuræ materia erat ex candenti lapide. Amplitudo vestibuli denûm cubitorum. Cellæ erant vicenæ peruio inter se vsu, aliæque his suppositę. Trabes erant Cedrinæ, cedrina concameratio, auro illita, vt parietes omnes. Sanctior locus à reliquo templi corpore distinguebatur muro, in quo erant ianuæ sculpæ, vela ductilia, varijs mæandris & floribus intexta. Duo Cherubini ex puro auro. Pauimentum pedalis aureis instructum. Ianuæ vicenûm cubitorum altitudine auro coruscantes. Ante vestibulum erant duæ columnæ æneæ XVIII. cubitorum altitudine, ambituque duodecim. Erat & vas ęneum tantæ magnitudinis, vt ab re nominatum sit mare, quod vituli duodecim diuersas mundi plagas, terni singulas prospectantes circumstabant. Fuit vas illud trium millium batorum capax. Erant & aliæ figuræ quas longum esset recensere. Altare fuit æreum denûm pedum altitudine, longitudine duplo maiore. Item mensa vna aurea. Phialarũ & aurearum paterarum decem millia. Argenteæ quadruplo maiore numero. Candelabrorum decem millia ex auro & argento fabricatorum. Circa templum aula capacissima, in qua populus consisteret. Hoc autẽ opus septem annorum spacio ad finem perductum est. Sed hæc de stupendis magnificisque Asiæ structuris, deque hac Orbis Portione dicta sufficiant: ad Americam quartam Orbis Partem transeo, quæ in ordine nostro sequitur.

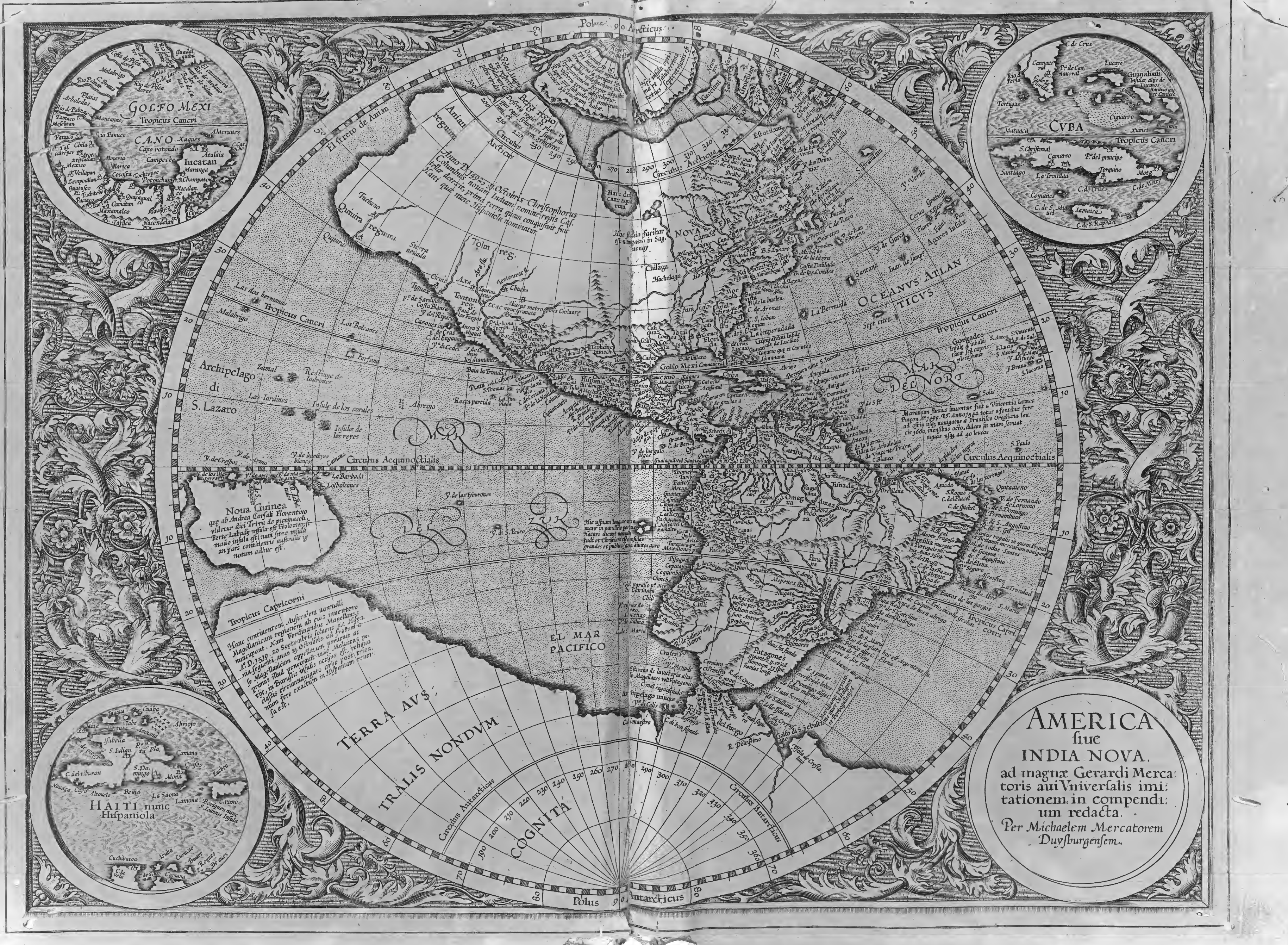
QVARTAM hanc Orbis Terrarum partem veteribus incognitam Christophorus Columbus cum reperisset *Indiam*: alij ob vastitatem *nouum Orbem* dixere; est enim ingens & nostro Orbi, hoc est Europæ, Africæ, Asiæ, simul coniunctis ferè par; vti vel ex ipso Tabulæ nostræ vniuersalis conspectu liquet. Dicitur & *America* ab Americo Vespútio Florentino qui primus post Columbum continentis partem vltra Aequatorem ab Ortu detexit, in qua sunt *Paria* & *Brasilia* regiones. Quando autem America primum coli cœpta sit, incertum est; certè multis sæculis ignota latuit: nam quod de Romanis quidam suspicantur facilius dicitur quam demonstratur, & commentum illud accuratè refutatum est à Gasparo Varrerio. Senecam enthysiasmo poetico raptum aliquid de hac in Medæa cecinisse nonulli opinantur: sed furor est opinari vel illi vel vlli eo seculo has partes fuisse cognitas. Primus post multa, & adhuc ignota nobis annorum sæcula Christophorus col. Genu. auspicijs Regis Castellæ rem tantam feliciter inuenit, edoctus (vt creditur à nonnullis tam clari facinoris gloriam arrodentibus) ab Hispano quodam nauta, diu mari Atlantico iactato: Factum id anno CIↃ CCCC. XCII. Post eum tentauit idem Americus Vespútius auspicijs Regis Portugalliæ, factique præmium retulit, quod totus ille tractus ab ipsius nomine Americæ, vt diximus, appellationem habeat. Porrò vniuersus hic Orbis à Septentrione ad Meridiem exporrectus est duarum magnarum peninsularum forma, quæ tenui isthmo connectuntur: earum altera dicitur America Septemtrionalis, altera Meridionalis. Longitudo eius extensa est inter Meridianum gra. 190. & Merid. grad. 67. Latitudinis terminus Austrum versus est fretum Magellanicum, id est gradus LII. Septentrionem autem versus, à gradu lxvii. sursum pleraque adhuc sunt ignota. Habet igitur ab Ortu Solis mare Atlanticum quod vulgò vocant *del Nort*. à Meridie, terram Australem Magellanicam, freto interfluente disiunctam. Ab Occasu, mare pacificum, *Del Zur*: à Septemtrione, incertum terras an maria. Tota circumnauigatio est circiter xxxii. millium milliarium, vt tradunt probatiores. Est enim tota circumnauigata, præter eum tractum qui Septemtrionem respicit, cuius littora nondum perlustrata sunt. Regio in vniuersum multiplex est ac varia: Frumento initio & vino caruit: eius loco tulit *Mayz* leguminis genus, sic enim vocant, vt vinum *Chichia*: lintres Canoas: regulos *Cacicos* nominant. Ad sementes faciendas terram non arant: sed modicæ altitudinis scrobibus effossis, tria quatuorue grana in vnam demittunt terráque operiunt. Singuli culmi tribus quatuórue paniculis onusti adolescũt, quarum singulæ grana centum & amplius fundunt. Maizij scapus hominis altitudinem exsuperat, ac quibusdam in Prouincijs bis in anno colligitur. Aliud etiam genus panis habent vulgò Cazabi dictum. Id ex Iucca cõficitur: radix est napi crassitudine, quæ nullum ex se semen fundit, sed cannas tantùm quasdam nodosas & solidas, viridibus folijs, vt cannabis. Eas cannas, vbi maturitas adest, in taleas duos palmos longas exsecant, quas in tumulos quosdam (*Conuchos* appellant) digestas, terra obruunt: quoties verò id genus panis conficere volunt, earum radicum quantum visum est eruunt, paucas tamen vnaquaque vulsione, quia breui corrumpũtur. Duo præterea radicum genera illis sunt, quarum alteras *Battatas*, alteras *Haias* vocant, indiscreta prope specie similes, nisi quod Haiæ minores & sapidiores sunt. Plantantur autem, & sextum intra mensem fructum comedunt: cæterum sapore aliquantulum dulci, sed satietatem mox & fastidium inducente, exigui etiã admodum succi sunt, ventosque, ac superuacuos flatus gignunt. Magnam etiam arborum vim habent eæ terræ quæ vuas quasdam agrestes ferant. Earum acini, prunorum siluestrium specie quæ è spinis & arbustis nascuntur, nigro folliculo vestiuntur: sed quia multum illis ligni, parum pulpæ, inest, ex ijs indigenæ vinum non conficiunt. Sunt & arbores oliuarum feraces, sed quæ insuaui odore, tum sapore etiam peiore sunt. Varias fructuum species, easque abundè habent: quales sunt *Houi*, *Platani*, *Pineæ*, *Guaiauæ*, *Mamei*, *Guanauanæ*. *Houi* prunorum Damascenorum crassitudine, pauca carne, grandiore ligno: vbi maturuere flauescunt, subacidi saporis. Arbor eum fructum ferens magna est, folia verò modica. *Platani* longiores quam crassiores sunt: minores multùm maioribus præstant. Arbor ipsa folia sesqui palmi latitudine, quatuor palmorum lõgitudine porrigit: inter quæ ramus enascitur, centum ac plures platanos minores fundens: sin verò maiores, viginti quinque aut paulo amplius. Tenera est hęc arbor, nec nisi semel fructum fert qui annuo spacio perficitur: & ex ipsis radicibus alij stolones fruticant. Vbi maturuit fructus, colligunt: immaturum adhuc & acerbum non decerpunt, sed exscissam arborem loco calido reponunt: ibi platani celeriter maturescunt ac flauescunt. Corio vestiuntur obtusæ cultelli partis crassitudine: quod superest pulpa est, sapore in dulcedinẽ vergens. *Pineæ* arbusculis quibusdam proueniunt, flaui coloris vbi maturuerunt, iucundi odoris, & saporis longè optimi. Itaque in delicijs sunt, atque, vt Benzo sentit, haud quisquam fructus alius per omnes terras hoc amabilior suauiorque est. Dempto cortice, quidquid subest pulpa est: dulcis in vniuersum sapor, subaustero aliquantulo temperatus. *Guaiauus* arbor Persici aut Armenij specie, folijs instar Lauri, sed crassis & longioribus, celerrimè senescit: fructus eius, mespilum refert, sed multò crassior, pendens in arbore maturescit: nisi maturus decerpatur, vermes gignit. Hi fructus multa semina & grana clausa habent: purpurei candidis præstant & optimi saporis sunt. Est & *Mamei* arbor mediocris nucis magnitudine, longiore quã latiore folio. Fructus eius in insula Hispaniola rotundi: in continenti verò longi & crassiores, & gustu suauiore, sũt. Tres quatuórue acinos, seu interiora ligna habent, pulpa in spadiceũ colorem vergente, tenui tunica, sapore aliquãtulũ dulci. Est etiã *Gnanavannus* arbor modica & gracilis fructũ ferens cordis effigie, corio viridi & subtili squamarum in morem vestitum, intorsus candidum. Exstant etiam, paululum diuersæ ab his formæ, orbiculares eius arboris fructus, crocei coloris & prioribus illis lõgè meliores, omnes verò intus acinos exiles spadicei coloris gerunt. Fert præterea ipsa regio saccharum, gossypium, linum, aliaque vt apud nos, multasque alias arbores, atque herbas. Habet quoque aromata, margaritas ac gemmas, & auri & argenti incredibili copia afflu-

Nomina à quibus, & cur indita.

Situs.

Soli fertilitas.

 it

AMERICA
siue
INDIA NOVA.
ad magnæ Gerardi Mercatoris aui Vniversalis imitationem in compendium redacta.
Per Michaelem Mercatorem Duysburgensem.
Polus Arcticus
Polus Antarcticus
GOLFO MEXI
Tropicus Cancri
CUBA
HAITI nunc Hispaniola
OCEANVS ATLANTICVS
MAR DEL NORT
MAR DEL ZUR
EL MAR PACIFICO
Archipelago di S. Lazaro
Noua Guinea
Circulus Aequinoctialis
Tropicus Capricorni
Circulus Arcticus
Circulus Antarcticus
TERRA AVSTRALIS NONDVM COGNITA

Animaliū varietas.

it, alijsque metallis ac mineralibus. Sed neque boues ante habuit, neque equos neque mulos, neque asinos neque oues, capras, canes. Proinde mirandum non est si indigenæ ad primum equi conspectum perculsi fuerint. Mures gliresque ex Antuerpiana naue quæ per fretum Magellanicum vlterius nauigabat, primam illic originem habuere: ex eo in tantum siue soli, siue animantium ipsorum foecunditate creuerunt, vt sæpe spem messis autumnique in herbis & arboribus arroserint. Animalia varia alit partim nota nobis partim ignota. Inter alia prodigiosum reperitur animal, cuius ventri natura alterum ventrem marsupij instar affinxit. Quoties demigrat, catulos in eum loculum recondit & gestat. Id animal corpus & rostrum vulpis: manus ac pedes cercopitheci: aures vespertilionis habet. Aliud quoque est animal (quod *Cascuij* indigenis dicitur) nigri porci specie, pilosum, durissimo corio, exiguis oculis, auribus patulis, vngulis fissis, breui promuscide munitum, vt elephas: barritu adeo terribili vt homines obsurdefaciat: cæterum carne ad esum suaui. Aprorum præterea montanorum, & ferocissimarum tigrium ingens copia reperitur: leones etiam, sed timidi, qui viso homine fugiunt, & alia. Sunt & pauones, phasiani, perdices & alia auium genera varia, sed longè à nostris discrepantia. At de his fusius in particularibus descriptionibus dicemus. Diuiditur vniuersa America, in duas peninsulas maximas, vt supra diximus, quarum altera America Septemtrionalis, quæ tota circa Aequatorem iacet, dicitur: Altera Meridionalis, quia maiori ex parte vltra Aequatorem protenditur: licet nonnullæ eius regiones etiam circa Aequatorem sint. Septemtrionalis in varias regiones diuiditur, quæ sunt, *Quiuira, Noua Hispania, Nicaragua, Iucatan, Florida, Apalchen, Norumbega, Noua Francia, Terra Laboratoris, & Estotilandia.* Meridionalis partes sunt multæ: sed præcipuæ & hactenus quidem superatæ Barbarisque ereptæ hæ sunt: *Castella aurea, Propaiana, Peruuia, Chile & Brasilia.* Gloriatur

Vrbes.

imprimis duabus vrbibus *Cusco & Mexico. Cusco* Americę Meridionalis Metropolis & primaria ciuitas, ea amplitudine, fortitudine ac magnificentia, vt cū pulcherrimis etiam Galliæ vel Hispaniæ vrbibus, inuicta arcis munitione, & hominū potissimum nobilium frequētia, ædificiorum serie ac dispositione, & situs amœnitate meritò contendere queat. Nulla in eam multitudo plebeia admittitur, sed nobilium, procerum, maximorumque Principum sedes est, qui partim intra vrbis mœnia, partim in villulis suburbanis, ruri magno numero degunt. Inter quæ quidem præcipua sunt palatia procerum quatuor, qui huius Reipublicæ clauum moderantur, quę superbissimè, sumptu propè immenso, marmoreis quadratisque lapidibus structa, atque depicta videntur. Plateæ cùm omnes sint rectæ crucis formam plerisque in locis efficiunt, nulla autem est, per quam non amoenus delabatur riuulus canali ductus, vtrinque lapidibus vestito. Forma ciuitatis quadrangularis, in latere collis, exiliter atque venustè deprimitur. In cliuoso & difficili montis ascensu, admirandæ pulchritudinis arx spectabilem, atque amœnam hanc vrbem reddit: cuius siue pulchritudinem, siue ingentem ædificij molem consideres, perpaucæ similes in vniuersa Europa illis sunt visæ, qui terras quàm plurimas perlustarunt. *Mexico* siue *Temistitan* in Hispania noua Mexicana Prouincia opulenta & celeberrima ciuitas, de qua in fra in descriptione Nouæ Hispaniæ acturi sumus. Ad alia pergimus. Multis inclytis amnibus hæc Orbis pars irrigua, quorum plerique auriferi, lacubus ac fontibus copiosa. In lacubus ac fluuijs piscium magna copia, vnum eorum genus qui ab Hispaniolæ indigenis vulgò *Manati* appellantur. Hic piscis lutræ propè formam referens, xxv. pedes longus, xii crassus est: capite & cauda bouem referens: exiguis oculis, pelle dura & pilosa, coloris veneti, pedes duos elephantinis similes habet. Feminę eius generis, vt vaccæ catulos pariunt, eosque gemino vbere alunt. Montes hîc etiam passim plurimi, inter quos est, vt testatur Benso, mons flammiuomus, qui per ingentem craterem tantos sæpe flammarum globos eructat, vt noctu latissimè vltra centum millia passuum incendia reluceant. Nonnulli opinati sunt intus liquefactum aurum esse, perpetuam ignibus materiam. Itaque Dominicanus quidam monachus, quum eius rei periculum facere vellet, ahēnum et catenam ferream fabricari curat: moxq; in montis cacumen cum alijs quatuor Hispanis ascendens, catenam cum aheno in caminum demittit: ibi ignis feruore ahenum cum parte catenæ liquefactū est. Idque cum iterum multo crassiore catena expertus esset, res denuo priori incepto similem exitum habuit. Ad alia transeo. Superba hic vrbium & viarum structura, ædificiorum spendor. Hortus fertur fuisse regius in quo herbę arboresque cum suis truncis, ramis, fructibus ex solido auro, ea mole stabant, qua viuæ in pomarijs. Fertur & conclaue regium, in quo omne animantium genus ex gemmis erat, opere partim musiuo & segmentato, partim cælato, partim etiam ex plumis varie conserto. Memorabile est & in primis quod de duabus vijs referunt, quarum altera per montium ardua, altera per planiciem camposque strata est, à *Quito* vrbe Peruana, ad ciuitatem *Cusco*, spatio quingentorum milliarium: cuius operis decus augent stupendæ lapidum & saxorum moles, non equis aut bubus, (nam illis caruerunt) sed humanis manibus adgestę. Via campestris vtrimque munita est muris, patetque in latitudinem pedes quinq; & xx: intra quos riuuli fluunt, consiti ad marginem arbusculis, quos ipsi *Molli* vocant. Altera verò è saxis & rupibus excisa per medios montes discurrit, pari latitudine; salebrosis insuper depressisque vallium locis prout regionis natura postulabat, adgestis munitisque. Has vias *Gninacaua* Rex (qui auorum nostrorum memoria vixit) perpurgari, parietes ruinosos restaurari atque exornari fecit: opus ipsum alias multò est vetustius, neque vnius hominis ætatis. Fuerunt etiam per itinera disposita diuersoria ampla, splendida, amoena, (ipsi *Tambos* nominant) quibus regius omnis comitatus recipiebatur: Quæ omnia sane abundè testantur Americam antiquitus cultam fuisse, neque paucis retro seculis habitari cœptam. Quo etiam referri potest Imperij certa & constans ratio. Hæc enim omnia quum apud illos summa fuerint, necesse est primum parua fuisse: non potuerunt autem è minimis ad maxima protrahi, nisi longa temporis mora. Hæc de quatuor Orbis Partibus generatim pro Methodi ratione sufficiant; postulat eadem Methodus, vt speciatim & per partes Europam quæ primo loco posita est, deinceps perambulemus.

Flumina & lacus.

Montes.

Opera publica & priuata.

POLVS ARCTICVS,
Ac terrarum Circumiacentium descriptio.

GENERALI descriptione (candide Lector) totius Orbis terræ & quatuor partium eius iuxta naturæ ordinem methodicè repetita & præmissa, statui ad imitationem Ptolemæi Cosmographorum principis ab ipso Polo & regionibus sub ipso circumiacentibus, singularum deinceps particularum Geographiam inchoare: vt nimirum ab alto ad inferiora descendens, & à sinistris ad dexteriora progrediens, Septemtrionem cum Austro & Occidentem cum Oriente paulatim coniungam: Quod vt mihi reique publicæ Christianæ fœlix faustumq; sit, Deum Optimum Maximum precor & obtestor. Polus est extremitas axis, id est linea per centrum globi traducta ἀπὸ τοῦ πολεῖν à vertendo, dictus, Latinis vertex. Hi duo sunt, septemtrionalis & Austrinus. Septemtrionalis est, qui versus Boream semper conspicitur, ideoque etiam Borealis & Arcticus dicitur. Austrinus qui solis Meridionalibus apparet, ideoque Meridionalis, Notus, & Antarcticus cognominatur. De his Plin. *Quoniam terra à verticibus duobus, quos appellauerunt polos, centrum cœli est, nec non signiferi, obliquè inter eos siti.* Ac de Polis quidem hoc loco paucula ista sufficiant. Ad regiones sub Polo Arctico circumiacentes venio. Quæ sunt Groenlandia, Frislandia, Noua Zembla cum alijs nonnullis, de quibus breuiter quantum quidem cognitæ sunt agemus. *Groenlandia* à viriditate nomen habet, Insula ignota adhuc maxima ex parte. Sita est inter circulum Arcticum, & Polum, eius paralleli extremi sunt Austrum versus grad. LXV. Boream verò versus grad. LXXVII. In hac Insula si Nicolao Zeneto qui Anno M.CCC.LXXX. varijs iactationibus in vicino mari agitatus est, credimus, continua hyems est nouem mensium, quo toto tempore ibi non pluit: neque ineuntis hiemis niues vnquam ante eius finem dissoluuntur, gramini tamen innoxię sunt. Insignis enim hîc graminis & pabuli prouentus. Mira item pecorum & lactariorum copia, ob illam pabuli insignem vbertatem: adeò vt strues quasdam ingentes butyri & casei componant, quas eò nauigantibus venales exponant. Duæ autem tantum habitationes in Groenlandia nobis notæ sunt, Alba & S. Thomæ cœnobium, de quo mox dicemus. Fluuij in ea Meridionales, *Thor, Boyer, Naf, Lande:* Occidui, *Auer, Nice, Ham, Fiste;* Boreales, *Feder, Diuer.* Groenlandiam lambit mare Pigrum, quod & glaciale & Concretum dicitur. De mari illo ita Plin. lib. IV. cap. 13. *Septemtrionalem Oceanum Hecatæus Amalchiam vocat, à Paropaniso amne qui Scythiam alluit, quod nomen eius gentis lingua significat congelatum. Philemon Morimarusam à Simbris vocari ait, hoc est mortuum mare, vsque ad Promontorium Rubeas, vltra deinde Cronium.* Est in Groenlandia Monasterium ordinis Prædicatorij; & non procul ab eo mons Aethnæ instar igniuomus, ad cuius radices aquarum perennium fons, cuius candentibus aquis non solum omnia illius monasterij habitacula hypocausti instar calefiunt; sed etiam panis & cibi nullo alio adhibito igni excoquuntur. Tota huius Monasterij fabrica ex tophis constat, quos idem mons medias inter flammas euibrat. Exterior enim horum saxorum crusta aquis adfusis mollescit, quo fit vt saxa saxis imposita tanquam tenacissimo bitumine conglutinentur. Iidem fontes hortos vicinos tepefaciunt, ita, vt vario florum herbarumque genere perpetuò rideant. Proximus etiam maris tractus harum aquarum benignitate nunquam congelatur, sed piscibus hominibusque perpetuò patet. Inde hîc tantus aquatilium piscium que ex frigidioribus locis concursus, vt non solum hi monachi, sed circumuicini etiam accolæ suauiter vnde viuant, habeant. Sunt in hac insula Sedes duæ Episcopales sub ordinatione Archiepiscopi Nidrosiæ, quę Noruegiæ Metropolis. Incolæ natura magicis incantationibus addicti. Feruntur magicis artibus & carminibus ciere tempestates maris & inuoluere periculis peregrinas naues, quas sũt prędaturi. Ipsi enim scorteis cymbis arbitrariáq; nauigatione vtẽtes, ad hunc modũ laborãtes alias adoriũtur. Magna ex parte Christiani sunt, omnesque fuerunt fideles: sed Pastorum negligentia ad idololatriam multi relapsi sunt. *Frislandia* insula veteribus prorsus ignota; maior quam Hibernia. Magna in hac cœli inclementia. Incolæ fruges vllas non habent, sed piscibus vescuntur vt plurimum. Eius primarium oppidum eiusdem est cum Insula nominis. Regi Noruegiæ paret. Incolæ vt plurimum piscationibus rem faciunt. Capitur enim in eius portu tanta omnis generis piscium copia, vt ijs multæ onerentur naues, quibus in circumiacentes insulas auehuntur: Quemadmodum scribit dictus Zieglerus. Idem mare huic insulæ ab Occidente proximum, breuijs & scopulis plenum, Icarium: & Insulam in eo Icariam, ab incolis nominari scribit. Insula hæc hoc nostro tempore denuò innotescere incipit, idque Anglorum auspicijs. *Noua Zembla* insula est sita sub gradu 76. Summa hic inclementia aeris atque intolerabile & intensissimum frigus. Regio deserta, syluestris, rigida, molesta. In hac nec frondes nec gramen crescit: in hac etiam nulla animalia præter carniuora reperiuntur, qualia vulpes & vrsi, quorum non tantum in hac insula sed in plerisque regionibus Septemtrionalibus magna copia est. Est & *Rosmarorum* quas *Walruschen* appellant. Quæ sunt monstra admodum robusta, adeò vt piscatorum scaphas interdum euertant. Longè maiores sunt istæ beluę marinæ bobus, in mari etiam viuentes, præditæ corio instar phocarum, breui pilo, rictu leonino, super glaciem plerumque stabulantur, quadrupedes sunt, & auribus carent, difficulter interficiuntur, nisi temporibus capitis contusis; pariunt vnum & alterum catulum. Freta hîc sunt, *Fretum Weygats, Forbisseri & Dauis. Fretum Weygats* protenditur ad Ortum vsque ad Crucis dictum angulum, deinde ad Arctapeliotem vsque ad Dissidij angulum, paulo ad Orientem vergentem. In Australis lateris Weygats continente VVillelmus Bernardi aliquos agrestiores homines reperiri Samiutas appellatos. Vestium horum quibus vtuntur forma, similis est illi quam nostri pictores siluestribus hominibus tribuunt, minimè tamen siluestres sunt, sed bono intellectu præditi. Amiciuntur pellibus Rangiferorum à capite vsque ad pedes. Vt plurimum breui sunt corpore, lata planaque facie, paruis oculis, breuibus crurib⁹ & diuaricatis, agilesq; sũt in cursu & saltu. Rhedas habẽt in quib⁹ vnũ aut duos Rangiferos iũgũt, qui vnũ aut alterũ hominẽ insidẽtẽ tã celeri cursu trahũt, vt null⁹ nostrorũ equorũ æquari illis possit. *Fretum Forbisseri* à Martino Forbissero Anglo nomen accepit, qui anno M.D.LXXVII. transitum ad Cathaiam per Septemtrionem quærens, peruenit ad fretum quoddam, in quo reperit & insulas & homines plurimos, de quibus paucula subijciemus. Homines eius loci ab omni cultu alieni, crudis ferarum ac piscium carnibus vescuntur. Vestiuntur pellibus ferarum venatione captarum, herbas etiam crudas bestiarum in morem deuorant: Tentoria eorum pellibus Balænarum teguntur, perpetuæ ibi nubes & frigus asperrimum. Canibus qui Lupos nostros specie referunt, sub iugum missis, vtuntur ad res necessarias super glaciem advehendas. Arma illis sunt arcus, sagittæ & funda. Valde delectantur rebus splendentib⁹ & tinnientib⁹. Qualem religionem colant, quam Dei cognitionem habeant, ignoratur. Nulla ibi ligna, cerui multi, & sicut regio sterilis est, homines stupidi, tardi & sine omni ingenio. Terram non colunt, contenti rebus quas sponte producit: Venatione viuunt: Potus illis sanguis ferarum est calidus, aut aqua glaciei: nulli istic fluuij, nullæ scaturigines, quod violentia frigoris terram ita concludat, vt aquarum scaturigo erumpere nequeat. Homines sunt magni laboris, venatores strenui & præsertim in aucupijs astutissimi; vtuntur certo nauigij genere ex corijs confecto in

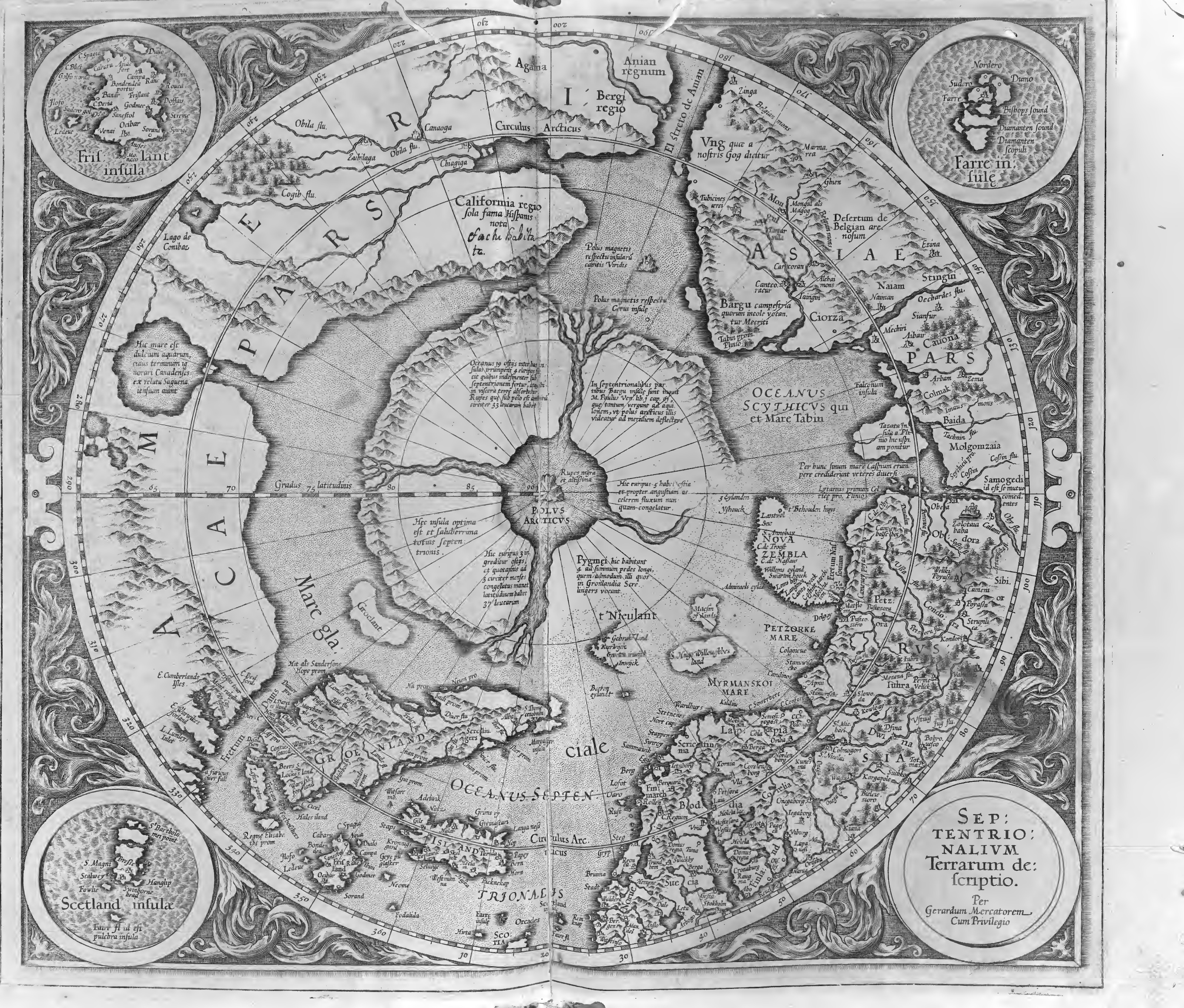
Groenlandia vnde dicta.

Cæli qualitas & soli.

Flumina.

Frislandia.

Noua Zembla.

Septentrionalium Terrarum descriptio.
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Polus Arcticus
Rupes nigra et altissima
Oceanus Scythicus qui et Mare Tabin
Oceanus Septentrionalis
Mare glaciale
America pars
Asiae pars
California regio sola fama Hispanis nota
Anian regnum
El streto de Anian
Circulus Arcticus
Gradus latitudinis
Groenland
Island
Nova Zembla
Petzorke Mare
Myrmanskoi Mare
Scandia
Frisland insula
Farre insule
Scetland insulae
Fretum Davis
Lago de Conibas
Hic mare est dulcium aquarum, cuius terminum ignorari Canadenses ex relatu Suguenaiensium aiunt
Polus magnetis respectu insularum capitis Viridis
Polus magnetis respectu Corvi insule
Pygmei hic habitant 4 ad summum pedes longi, quemadmodum illi quos in Gronlandia Screlingers vocant.
Hec insula optima est et saluberrima totius septentrionis.
Bargu campestria quorum incole vocantur Merciti
Desertum de Belgian arenosum
Vng quae a nostris Gog dicitur
Samogedi id est se mutuo comedentes
Tartaria
Russia
Lapland
Finmarchia
Suecia
Scotia
Orcades
Farre insule
Bergi regio
Agama

quo vni folmmodo homini locus, cui vnico tantum remo opus eft. Dextra inftrumentum tenet quo-ues telo iaculatur. Huius exemplum in Anglia vifum, vbi homo quem Forbifferus fecum hinc duxerat cũ omnium admiratione cygnos, quod illi à Regina conceffum erat, hoc modo aucupabatur. Hic cum aliquando Briftolij tubicinem Forbifferi equum confcendere vidiffet, confcendere & ipfe voluit, fed facie ad caudam conuerfa equo infedit non fine magno fpectantium rifu & voluptate. *Fretum Dauis* itidem à Ioanne Dauis Anglo appellationem accepit, qui anno 1585. & duobus proximis littora Americæ, vel potius Groenlandiæ Circium fpectantia à 53. gradu ad 75. tranfitũ illac in Chinã fcrutãdo perlegit. Quæ de Euripis illis quatuor in Tabula vides defumpta funt ex itinerario Iacobi Cnoxen Bufcoducenfis, qui refert (quod tamen ab alio prius accepit) minoritam quendam Anglum Oxonienfem Mathematicum terras polo circum vicinas defcripfiffe & aftrolabio dimenfum effe in hanc fequentem formam fere, vti ex Iacobo collegit Mercator. Euripos illos quatuor dicit tanto impetu ad interiorem voraginem rapi vt naues femel ingreffæ nullo vento retroagi poffint, neque verò vnquam tantum ibi ventum effe vt molæ frumentariæ circumagendæ fufficiat. Sed hęc Luciani veris narrationib⁹ non abfona videtur, quãdo qui loca in quib⁹ Euripi illi effe dicuntur luftrarunt, Euripidos nullos inuenerunt: fcilicet Hollandi qui vfq; ad 81. lat. gradum apertum mare inuenerunt. De Septemtrionalibus autem populis ita fcribit Mela. *In Afiatico littore primi Hyperborei fuper Aquilonem Rhipheosque montes, fub ipfo Syderum cardine iacent, vbi Sol non quotidie vt nobis, fed primum verno æquinoctio exortus, autumnali demum occidit, & ideo fex menfibus dies, & totidem alijs nox vfque continua eft. Terra angufta, aprica, per fe fertilis: cultores iuftiffimi, & diutius quam vlli mortalium & beatius viuunt. Quippe fefto femper otio læti, non bella mouere, non iurgia: facris operati maximè Apollinis, quorum primitias Delon mififfe per virgines fuas, deinde per populos fubinde tradentes vlterioribus: moremque eum diu, & donec vitio gentium temperatus eft, feruaffe referuntur. Habitant lucos filuasque, & vbi eos viuendi fatietas magis quam tædium cepit, hilares, redimiti fertis, femetipfos in pelagus ex certa rupe præcipites dant. Id eis funus eximium eft.* Sed de his fingularem librum fcripfit olim Hecatęus, citatum à Plinio lib. VI. cap. 17. qui etiam ex Mela pleraque de hac gente defcripfit; vt ex Plinio Solinus, quorum vterque probatiffimorum authorum fide veritatem fententiæ confirmat. Quod autem Mela, Plinius, Solinus, de virginibus fcribunt ex his locis Delum profectis, id etiam ab Herodoto traditum eft, libro IV. qui earum iter defcripfit. Paulus Iouius in Mofchouiæ defcriptione hæc habet. *In extremo eius Oceani littore, vbi Noruegia atque Suecia ampliffima regna Ifthmo quodam continenti adhærent, Lappones exiftunt, gens fupra quam credibile eft agreftis, fufpiciofa, & ad omnis externi hominis veftigium nauigijque confpectum maximè fugax. Ea neque fruges, neque poma, neque vllam omninò vel terræ vel cœli benignitatem nouit. Sola fagittandi peritia cibum parat, varsÿque ferarum tergoribus veftitur. Gentis cubilia cauernulæ ficcatis repletæ folijs, cauique arborum ftipites, quos vel intromiffa flamma, vel ipfa vetuftas inducta carie fabricarit. Aliqui ad mare, vbi ingens eft captura pifcium, ineptis fed felicibus artificijs pifcantur, duratofque fumo pifces tanquam fuas fruges recondunt. Lapponibus exigua corporum ftatura, luridi contufique vultus, pedes verò velociffimi. Ingenia eorum ne ipsi quidem proximi Mofchouitæ nouerunt, quum eos parua manu aggredi extialis infaniæ effe dicant: magnis verò copijs inopem rerum omnium vitam ducentes laceffiffe, neque vtile neque omnino gloriofum vnquam exiftimarint. Vltra Lappones in regione inter Corum & Aquilonem perpetua oppreffa caligine, Pygmæos reperiri, aliqui eximiæ fidei teftes retulerunt, qui poftquam ad fummum adoleuerint, noftratis pueri denum annorum menfuram vix excedant: meticulofum genus hominum & garritu fermonem exprimens, adeò vt tam fimiæ propinqui, quam ftatura ac fenfibus ab iuftæ proceritatis homine remoti videantur. Vltra hos populos aliæ funt nationes extremæ hominum, nulla certa Mofchouitarum peregrinatione cognitæ, quando nemo ad Oceanum peruenerit, fed fama tantum ac ipfis plerumque fabulofis mercatorum narrationibus auditæ. Satis tamen conftat, Duidnam innumerabiles trahentem amnes, ingenti curfu ad Aquilonem deferri, mareque ibi effe longè vaftiffimum: ita vt illinc ad Cathaium legendo oram dextri littoris (nifi terra interfit) nauibus peruenire poffe certiffima coniectura credendum fit.* Cæterum de Hyperboreorum habitatione expedit adire Philofophorum accuratiffimas difputationes, quæ funt apud Conciliatorem feptima & fexagefima differentia. Expedit etiam audire Iulium Scaligerum exercitatione XXXVII. de nauigatione ex mari Hyperboreo Sinam verfus ita fcribentem. *An verò per id mare poßit ad Sinas inftitui nauigatio, alia alijs adducta funt in vtramque partem argumenta, varieque adfenfum eft. Noftra tamen hæc funt. A Duinæ fluuij oftijs vnde curfum aufpicantur, legendũ effe volunt totum illum tractum, qui vniuerfam ambit Scythiam ad eius orientalem vfq; angulum: in cuius flexu, Septemtrionem aut Aquilonem cum Fauonijs commutandum. Qua de re qui verba faciunt, illius et maris & ventorum & oræ naturam minus exploratam habere, certum eft. Adeò namque rarì funt Zephyri & Subfolani, vt penè fint ignoti. Aquilonum frequentia tanta, vt illius imperium cœli quafi legitimum à natura commiffum effe videatur. Vada infinita, cæca, limofa. Hyeme quæ decem fæuit menfes, quafi pauimento folidata maris fuperficies. Aeftate perpetua caligo, quæ pomeridianis horis vna & altera vix difcuffa, mox redintegratur. Tum verò maius à glacie periculum, cuius immenfæ cruftæ fluitantes, mobilium infularum inter fe concurfantium fpeciem præbent.* Certè nuperis Batauorum nauigationibus Anno M. D. XCIV. & fequentibus duobus in hæc loca inftitutis, fpes facta eft, poffe ex mari Hyperboreo ad Orientales Orbis oras nauibus perueniri, fed difficulter admodum propter glaciem & hibernam noctem. VVilelmus Bernardi negabat per fretum Naffouicum ad Sinas inftitui nauigationem poffe, non folum ob glaciem, fed pręcipuè quod ex varijs obferuationibus comperit, non mare illud fed finum duntaxat effe, inprimis ex eo quod nullum fluxum & refluxũ inuenerit. Verũ fpes illi magna fuit per borealiffimã Nouæ Zemblæ partẽ dictam nauigationem perfici poffe. Cæterum cum indies nouæ nauigationes illac ad finas inftituantur, tandem experientia difcetur, vtrum id perfici poffit necne. Conftat autem naues noftras ad gradum vfque 81 prouectas & etiamnum mare apertum inueniffe: poft verò ad grad. 76 glaciei cruftis ingentibus, ac nocte ingruente impeditas fuiffe, ne vlterius progredi poffent. Deftituit vectores fol 4. Nouemb. Anno M. D. XCVI. Vifus iterum 24 Ianuarij. Anno fequenti: quo toto tempore in Noua Zembla tuguriolo à fe exftructo latitarunt, vfque ad 14. Iunij, fortiffimi Argonautæ. Sic enim iure eos appellare liceat. Nam quamuis valde celebrata fit à Veteribus Argonautarum nauigatio: fi tamen cum iftã conferatur, ludus cenfebitur. Quis enim, ante hos Hollandos, per 13. menfium fpatium, ab omni hominum confortio fegregatus, rerum omnium inopia preffus, rigidiffimo cælo intenfiffimum gelu pertulit, fub Poli Arctici 76. graduum altitudine in vafta folitudine ædes fabricauit in quas fe reciperet, vt ab aeris inclementia fe tueretur, in illis ipfis identidem altiffima niue fepultus, ac totis ferè decem mènfibus inclufus? Taceo quæ in reditu nauem deferere coacti ac fcapha non tecta vecti acerba pertulerunt. Taceo feroces, truculentos & ingentis magnitudinis vrfos, atque beluas marinas, cum quibus fæpenumero fuit dimicandum. Quas tamen ærumnas omnes, labores & admirandas difficultates forti magnoque animo, non fine benigna Diuini numinis protectione & fauore fuperarunt. Decimo quarto Iunij deferta naui oneraria reditũ molientes duabus fcaphis fe commiferunt, atque ita quadringenta penè milliaria confecerunt Colam vfque Lappiæ ciuitatem, focijs quibufdam interea amiffis.

ISLANDIA inter varias Oceani occidentalis insulas quæ Noruegiæ Regno subiectæ sunt, maxima, nomē habet à gelu, quo ex parte riget. Dicitur & Snelandia, a niue: item Gardartsholnn.i. Gardarti Insulam, dictam quondam ab inuentoris nomine scribit Amgrimus Ionas Islandus ipse. Plerique hanc voluerunt esse antiquorum *Thulen*. Quam & Ptolemæus *Thulen* vocat, cuiusque medium ponit gradu Lat.xxx.20. Long. 63. Hæc quinque dierum & noctium nauigatione ab Orcadibus à Solino statuitur. Insula si qua alia Poetis celebratissima, cum disiunctissimum aliquid innuerent, quasi totius Orbis remotissima. Hinc Virgilius, *Tibi seruiat vltima Thule*. Seneca, *Terrarum vltima Thule*. Claudianus, *Thulen procul axe remotam*. Statius, *Ignotam vincere Thulen*, & *Nigræ littora Thules*. Hoc tamen adnotâsse liceat *Thulen* pro Britannia à Statio illo iltis in versibus vsurpari.

Nomina à quibus, & cur indita.

Cærulus haud aliter quum dimicat incola Thules,
Agmina falcifero circumuenit acta couino.

Et pro remotissima quaque regione in illo Iuuenalis.

De conducendo loquitur iam Rhetore Thule.

Nomen traxisse scripsit Suidas à Thule Rege Aegyptio, Isidorus à Sole, Reynerus Reneccius à Saxonica dictione *Tel*, i. *Limes*, quasi Septemtrionis & Occidentis limes fuerit. Verum enim verò an *Thule* aliqua fuerit, dubitat Sinesius, & nusquam comparêre scribit Giraldus, ancipitique de ea sententia distrahuntur doctiores. Plerique *Islandiam* Thulen (vti diximus) olim vocatam asseruerunt, his tamen Saxo Grammaticus, Crantzius, Milius, Iouius, Peucerus refragantur. Ortelius suspicatur Tilemarchiam Noruegij regni tractum esse antiquorum Thulen: atqui ex Isidoro Thule inter Septemtrionem & Occidentem sita quum sit, alibi quærenda est. Doctissimus Gaspar Peucerus libro de terræ dimensione author est Schetlandiam vocari à nautis *Thilensell*: quod si ita est merito nobis cum eruditissimo Camdeno dicere liceat, inuentam Thulen, eamque non Islandiam aut Tilemarchiam sed Schetlandiam esse. Hæc enim insula est inter Scotiam & Noruegiam frigoribus horrida, & vndique procellis exposita, cuius incolæ piscem vento exsiccatum contusumque pro farre & pane habent. Sed de his satis, redeo ad Islandiam.

Situs.

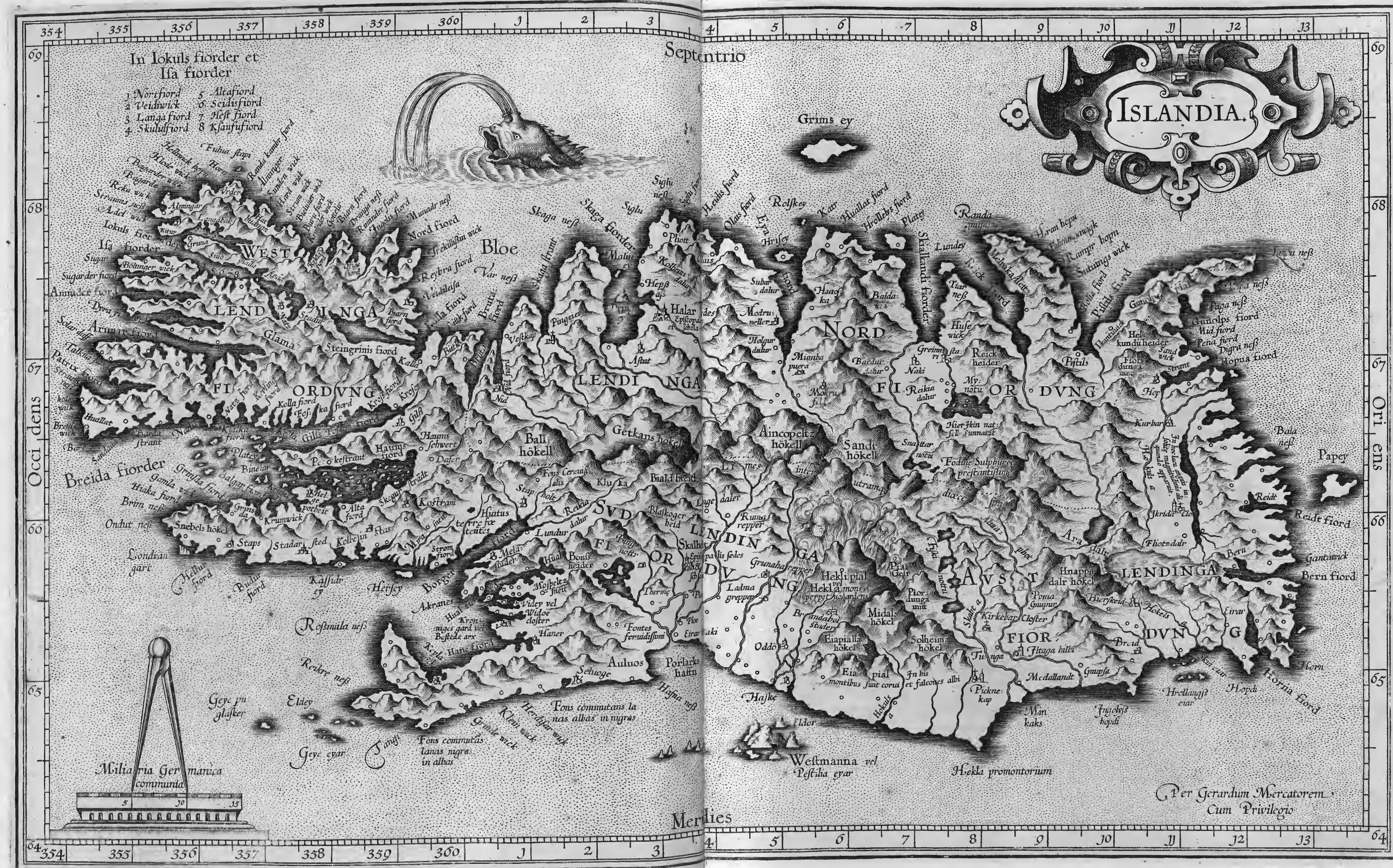
Sita est non sub Meridiano primo, vt notauit quidam, sed octauo indegtadu. Longitudo eius est C milliarium Germanicorum; vt vulgus scriptorum habet, his addit quadraginta quatuor, dictus Ionas. Latitudo milliarium Germ. 65. Cœlum habet inclemens, ac pro maiori parte inculta est, præsertim versus plagam Septemtrionalem, ob austera spiracula venti Circij; qui nec frutices, vt scribit Olaus, eleuari permittit. Tellus autem sementi faciendæ minimè idonea, neque vllum fert frumentum: at graminis adeò fœcundum solum ferunt in hac insula omnes qui de ea scripsêre, vt nisi pecus à pabulo interdum arceatur, ab aruina ne suffocetur, periculum sit. Præter equos & boues nullum iumentum apud hos esse, fatetur ipse Ionas: Bouesque & vaccæ hic omnes cornibus carent; oues non item. Catellos habent albos quos impensius diligunt. Falcones candidos magna copia; sunt & corui candidi agnellis & porcellis infestissimi. Vrsi item & lepores albi. Etiam teste nostro sæpius dicto Islando, aquilæ albicantibus caudis; quos Plinius (vt addit) pygargos appellauit. Præter Betulam & Iuniperum nullam hanc insulam ferre arborem, Velleius testatur. Quare lignorum maxima per vniuersam Insulam inopia est, nisi fortè (quod interdum accidit) ex Septemtrionali plaga arbores grandiores ventorum turbine funditus extirpatæ naufragij instar ad hęc littora deferantur: quibus incolæ ad vsum focorum, ædificiorum, nauiumque vtuntur. Subest Regno Noruegiæ ab anno nempe 1260. quo primum hos homagium huic præstitisse, tradit idem Ionas. Qua ratione Rex Daniæ qui & Noruegiæ eò quotannis præfectum mittit, qui in arce Bestede sedem suam tenet, eique nunc obediunt vt quondam suis Episcopis; à quibus, ad Christianam fidem sub Adelberto conuersi fuere. Tempore Haraldi Pulchricomis (Harfagro vernaculè, Ionæ) primi Noruegiæ Monarchæ, sunt qui putant habitari cœptam: cum hic nempe regulorum multitudinem expulisset ex Noruegia, qui nouas quærentes sedes, huc cum familijs commigrarunt, atque patriæ desiderium exuentes, mansere. Circa annum Christi millesimum hæc accidisse verisimile: Circa annum 874. scribit nominatus Islandus Ionas, apud quem habes horum Episcoporum omnium seriem & nomina. Primum eorum Episcopum nominat Crantzius Islephum. Sub eorundem Noruegiorum imperio videtur fuisse, ante annos ducentos, ex excerptis Nicolai Zenij Eclogis, vbi legimus hanc insulam à Zichmi Frislandiæ Rege bello petitam, sed frustra, & à Regis Noruegiæ militibus præsidiarijs in hac insula positis repulsam. Diuiditur verò Insula vniuersa in totidem partes, quot sunt mundi cardines. Orientalem vocant *Austlendingafiordung*, Occidentalem *Westfiordung*, Septemtrionalem, *Nortlendingafiordung*, Meridionalem *Suydlendingafiordung*. Vrbibus carent, montes pro vrbibus habentes. Fons hîc qui fumigantis aquæ vitio natiuam rei cuiuslibet originem demolitur: & quicquid fumi huius exhalatione respergitur, in lapideæ naturæ duritiem transmutatur, forma duntaxat superstite. Est & fons pestilentis vndæ, quem qui gustauerit, perinde ac veneno prosternitur. Sunt latices cerealis poculi proprietatem imitantes. Oceanus autem Septemtrionalis in quo hæc insula sita est, tantam piscium copiam subministrat, tantamque Reipublicæ Islandicæ vtilitatem prestat, vt non multorum hominum, sed totius Insulæ salus & fortunæ inde pendere videantur; inde enim omnes aut viuunt aut victum quærunt, familiasque sustentant. Hic si velim huius maris piscium genera omnia recensere, tempus me deficiat. Aliquot verò rariora non abs re fuerit commemorare. Inter quę Piscis *Nahwal*. Huius carnem siquis comedat, statim moritur: habetque dentem in interiori capitis parte prominentem ad septem cubitos. Hunc quidam pro Monocerotis cornu vendiderunt. Creditur venenis aduersari. Quadraginta vlnarum longitudinem habet belua. *Roider*, centum triginta vlnarum est, caret dentibus. Eius caro esui accommodatissima gratissimaque: pinguedo multis morbis medetur. *Cætus Britannicus*, longitudine triginta vlnarum: dentibus caret, linguamque septem vlnarum habet. Est & maximum *Cætorum* genus quod rarò apparet, insulæ magis quam pisci simile. Insequi minores pisces præ corporis illa immani mole nequit,

Cœli & soli qualitas.

Animaliū varietas.

Imperium Maiorum.

Fontes.

ISLANDIA.
Septentrio
Meridies
Occi dens
Ori ens
In Iokuls fiorder et Isa fiorder
1 Nortfiord 5 Altafiord
2 Veidiwick 6 Seidisfiord
3 Langa fiord 7 Hest fiord
4 Skulufiord 8 Ksaufufiord
Grims ey
Bloe
Breida fiorder
Westmanna vel Pestilia eyar
Hekla promontorium
Papey
Miliaria Germanica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio

nequit, capit tamen illos sua quadam arte & astutia. Alius item piscis *Stautusualur* dictus totus cartilagineus, raiæ aliquo modo similis: sed infinitis modis maior, insulę speciem cum apparet, præ se fert, alis naues euertit. Sunt & *Seenaut*, boues marini, colore griseo; egrediuntur aliquando mari & vicino in littore pascuntur, numero simul plures, eorũ naso folliculus adhæret, cuiᵘˢ beneficio in aquis viuunt. Et alia. Ad montes transeo.

Montes.

Islandię (inquit Georgius Agricola) tres sunt montes elati in cœlum, quorum vertices perpetua niue candent, radices sempiterno æstuant igne. Primus vocatur Hecla, alter Crucis, tertius Helga, id est, sanctus. Ab Hecla non longè absunt fodinę sulphuris, penè vnicum incolarum mercimonium, & vectigal insulæ: mercatores enim naues eo onustas euehunt. Mons ipse cum furit, vt horribilia tonitrua insonat, proijcit ingentia saxa, sulphur euomit, cineribus egestis omnia longe lateque complet, vt ad vicesimum lapidem terra coli nõ possit. Qui naturam causasque eius incendij curiosius contemplaturi propius ad montem accedunt, facilè vna aliqua latente voragine viui absorbentur: nam & multę sunt, & cineribus ita tectæ, vt nemo sibi cauere possit. Locum propterea vocant carcerem sordidarum animarum. Accedit huc, quod quum glacies soluta totos octo menses magnis molibus littori vndique allidatur, horrendum sonum edat, quem incolæ dicunt animarum esse eiulatum & quiritationem. Eiusdem naturæ alius mons nomine Helga. Hic mons anno 1581 teste Iona tanto fragore & tonitru ignes & saxa eructauit, vt inde ad octuaginta milliaria grandiores machinæ bellicæ explodi putarentur. Apud hunc vorago quædem, vbi spectra se offerunt, congressibus hominum tam manifesta, vt tanquam viuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum; nec deprehenditur error, prius quam disparuerint vmbræ. Sed hæc aut fabulosa sunt, aut certe Dæmonum ludibria. Ipse Ionas fabulosa putat. Crantzius Islandos specus plerumque habitare scribit, ad montium latera excauatis mansiunculis. Quod idem quoque Olaus asserit, in primis tempore brumali. Ex ossibus piscium domos exstruunt, penuria lignorum. Contra Ionas, dicit hîc templa & domicilia exstare satis multa ex ligno, cespite, & saxis satis magnifica & sumptuosa.

Opera publica & priuata.

Duos habet Insula Episcopatus Cathedrales, *Holam* sub quo sunt Monasteria *Pingora, Remested, Modur, Munkeniere: Scalholt* cui Monasteria subsunt *Videy, Pyrnebar, Kirckebar,* & *Skirda*. Ex Vellei huiᵘˢ tabulæ auctoris tamen scriptis intelligitur nouem in ea esse monasteria: & templa præterea trecenta viginti nouem. Episcopi autem ex Academia Haffnensi eò mittuntur, quorum alter boreali Insulæ parti præest, alter Meridionali. Ac vterque Gymnasium publicum ædibus adiunctum habet, in quo viginti quatuor pueros suo sumptu alere & erudire tenetur.

Mores.

Incolæ communi tecto, victu & strato gaudent cum iumentis. In simplicitate sancta vitam agunt, cum nihil amplius quęrant quam quæ natura concedit. Nam & montes habent pro oppidis, vt diximus, & fontes pro delitijs. Beata gens cuius paupertati nemo inuidet, & inde beatior quod Christianismum acceperit. Sed mercatores Angli & Dani quiescere gentem & suo contentam esse non sinunt. Nam ob piscaturam euehendam, Insulam hanc frequentantes, cum mercibus omnigenis vitia quoque nostra inuexerunt. Res maiorum memorabiles carminibus celebrant, vel scopulis insculptas vindicant ab obliuione.

Victus.

Piscibus vt plurimum victitant, quibus quoque exsiccatis & contusis, tanquam in farinam redactis, loco panis in mensa vtuntur: lautiores autem pane bis cocto. Potus olim aqua, ditioribus lac: nunc autem fruges aliunde allatas huic miscere didicerunt; & simplicis vndę, postquam exteri cum ijs negotiari cœperunt, oderunt haustum.

Mercimonia.

Lubecenses enim, Hamburgenses, & Rostochienses quotannis hanc insulam nauibus suis frequentantes eò deferunt farinam, panem, cereuisiam, mulsum, vinum, pannos Anglicos, lintea, ferrum, chalybem, aurum, argentum, mulierum vittas & ligna in vsum ædificiorum & nauigiorum: exportant pro his pannum Istandicum (vulgo Watman) magnas sulphuris effossi moles, pisces induratos, butyrum, sebum, vellera, ferarum pelles, vulpes, falcones albos, equos, & alia istiusmodi. Piscium hîc tanta copia, vt eorum strues altissimas sub dio concinnent, atque ita venum exponant, altitudine interdum ipsa ædium tecta superante. Tanta etiam butyri salsi copia, vt cistis odoratis recondant longitudine pedum quadraginta, altitudine 5, præter vsitata dolia.

Sed lubet Erasmi Michaelis versus, quos habet lib. 3 rei Nauticæ de Islandia adijcere.

Vltima Parrhasias Islandia spectat in Arctos,
Sub Caurum porrecta gradus: non diuite tantum
Læta solo, cum vel cæcis occlusa cauernis
Sulphura flaua coquit mixtisque extrudit arenis:
Pabula vel lætis pecori gratissima pratis
Fundit, & oppletas inuestit gramine valles:
At vicina etiam solidos cum littora pisces
Nec numeris, nec mensura, certisve ferendos
Nominibus stipat, ratibusque immittere certat.
Prouentu siquidem vario cum excesserit, vno,
Hoc vincit tamen, & cumulato pisce redundat,
Aucta opibus fortesque animis complexa colonos.
Cuius & in Notios quæ pars iacet obuia ventos
Aestuat æternis per aperta foramina flammis,
Eructatque globos cinerum, trepidoque boatu,
Hecla tonans inter sparsa pice Sydera lambit.

BRITANNICAE

INSVLAE:

ANGLIA, SCOTIA ET HIBERNIA.

Cum Orcadibus, Hebridibus, Mona, Vecta & cæteris insulis circumiacentibus sub nomine Britanniæ comprehensis.

B*RITANNIA* omnes Insulas, quæ inter Hispanias & Germaniam magno terrarum spacio Galliæ prætenduntur, suo nomine complectitur. Eam nuper Lhuyddus Prydaniam Th. Eliottus eques Britannus πρυτανέιαν dici voluerunt, sed studio magis contentionis, quam veritatis incitati, contra Aristotelis, Lucretij, Iulij Cæsaris, & aliorum veterum scriptorũ authoritatem ac fidem. Quia autem olim Britanni omnes se glasto inficerent, quod cæruleum efficiebat colorem, vt hoc horribiliore in pugna aspectu essent: ijdemque quicquid depictum & coloratum Brith patria & antiqua lingua appellarent: rectè quidam statuunt Græcos (qui primum hoc nomen ita conceperunt) ab incolis, quos Brith & Briton appellari accepissent, ad *Brith Tania*, quod regionem significat, addidisse: & ideo Britanniam regionem Britonum, id est pictorum & coloratorum dici, non aliter atque Mauritania Mauri, Lusitania Lusi & Aquitania aquarum regio nominatur. Vt autem prisci Galli à Gomer filio Iaphet Gomeræi, Gomeritæ, Cimmerij & contractè Cimbri: sic etiam Britanni sua propria lingua olim Cumeri & Kimbri dicti sunt. Itaque eos veram esse Gallorum propaginem è nomine, situ, religione, moribus & lingua, manifestè constat. Britanniam autem *omnibus cœli ac soli bonis natura donauit, in qua nec rigor est nimius hyemis* (vt habet Panegyricus Constantino dictus) *nec ardor æstatus: in qua segetum tanta fœcunditas, vt muneribus vtriusque sufficiat, & Cereris & Liberi: in qua nemora sine immanibus bestijs, terra sine serpentibus noxijs. Contra, pecorum mitium innumerabilis multitudo, lacte distenta & onusta velleribus: certè, quod propter vitam diligitur, longissimi dies, & nullæ sine aliqua luce noctes, dum illa littorum extrema planities non attollit vmbras, noctisque metam cœli, & syderum transit aspectus, vt sol ipse qui nobis videtur occidere, ibi appareat præterire.* Est sanè Britannia naturæ gaudentis opus, quam quasi alterum Orbem, extra Orbem, ad delicias humani generis constituisse, & tanquam formam quandam ad eximiam pulchritudinem & vniuersi ornatum egregiè depinxisse videatur. Ea varietate gemmea, & descriptione amœna oculi quocunque inciderint, reficiuntur. Vt incolas taceam, optima corporis habitudine, commodissimis moribus, mitissimis ingenijs & maximis animis, quorum virtus rebus domíque bellíque gestis est vniuerso terrarum Orbi testatissima. Inter oẽs Britãniæ insulas duæ reliquas magnitudine longe præcellunt: *Albion*, sub qua Anglia & Scotia continentur, & *Hibernia*. Prima magnitudine est *Albion*, quæ nunc sola nomen Britanniæ retinet, quod antea omnibus erat commune. Atque hoc nomen magis è libris eruitur quam in communi sermone vsurpatur, nisi quod Scoti se *Albinich* & suam regionem *Albin* adhuc vocent. De nomine autem *Albion* non multum laborandum, quod huic insulæ imposuerunt Græci ad differentiam, cum circumuicinæ insulæ omnes Britannicæ vocarentur. A Græcorum enim vanitate, fabulositate & desultoria illa in fingendis nominibus leuitate enatũ videtur. Cum enim illi Italiam ab Hespero Atlantis filio Hesperiam, Galliam à Polyphemi, Gallatiam &c. fabulosè dixerint: hanc insulam ab Albione Neptuni filio Albionem etiam fabulosè denominasse, vero non absimile videtur: quod Perottus & Lilius Giraldus prodiderunt. Alij ab ἄλφον malunt deducere, quod teste Festo, album Græcis sonat, vnde & alpes appellatæ. Albicantibus enim rupibus, quas *mirificas moles* Cicero vocat, coronatur: vnde & Orpheus albicantem terram dixit. Figura eius triquetra est, Siciliæ maximè similis, nã in tres diuersos angulos sese cuneat. Promontorium primum Occidentem versus Angli vocant, *The cap of Cornwal*. Ptolemæus vocat ἀντιουέστιον ἢ Βολέριον. Diodoro est Belerium. Secundum Cantium quod Orientem prospicit, Anglis *Northforland*: Tertium Orcas siue Taruisium quod longe in Septemtrionem extenditur, Scotis *Dungisbehead* dictum. Liuius & Fabius Rusticus eam oblongæ scutulæ siue bipenni assimulauere. Ab occasu, quà Hibernia sita est, Vergiuius Oceanus irrumpit, à Septemtrione, vastissimo & apertissimo Hyperboreo mari pulsatur, ab Ortu quà Germaniæ prætenditur, Germanico, à Meridie quà Galliæ opponitur, Britannico vrgetur. Qui cœli spacia terræ tractibus accuratiùs comparârunt, Britanniam octauo Climati subiecerunt, Parallelis decimo octauo, & vicesimo sexto inclusêrunt. Diem maximum horarum Aequinoctialium xviii. cum semisse putant. Cæsar latus eius quod Meridiem spectat, scribit continere millia passuum quingenta: Quod ad Occidentem vergit, septingenta millia: quod autem contra Septemtrionem protenditur, millia passuum octingenta, vt circuitus vniuersus sit vicies centum mille passuum. Diodorus libro sexto ambitũ eius scribit esse duorum & quadraginta millium stadiorum. Martianus: *Britannia*, inquit, *longa millibus octingentis, lata trecentis, circuitus tricies octies viginti quinque millia tenet*. Nugæ. Doctissimus & accuratissimus scriptor Camdenus hanc rationem iniuit, a Taruisio promontorio ad Belerium, itinere ob sinuosos littorum tractus curuato, millia passuum sunt DCCCXII. Inde ad Cantium CCCXX. millia: denique à Cantio ad Taruisium DCCIIII. millia. Quæ summa est MDCCCXXXVI millium passuum. Hæc Insula olim in duas partes diuisa fuit, teste Ptolemæo magnæ Cõstructionis lib. 2. vbi insulam vniuersam in *Britanniam Magnam & Paruam* dispescit. *Magnam* vocat citeriorem eius partem ad Meridiem. *Paruam* verò vlteriorem ad Septemtriones. Romani verò vlteriore parte neglecta, *quia* vt inquit Appianus, *illis vtilis esse non poterat*, citeriorem in Prouinciam iam redactam primum duplicem fecerunt, *Inferiorem & Superiorem*, vt ex Dione colligitur. Angliæ enim partem citeriorem cum *Wallia Superiorem*, vlteriorem & Septemtrionalem *Inferiorem* vocat. postea in tres partes descripserunt, vt ex Sexto Rufo liquet, in *Maximam Cæsariensem, Britanniam Primam & Britanniam Secundam*. Postremò, cum Imperij Romani formula indies immutaretur, Britanniam quinque partitam fecêre, *Britanniã* nimirum *Primam, Secundam, Maximam Cæsariensem, Valentiam, & Flauiam Cæsariensem*. Atque hæ quidem fuerunt sub Romanis ipsius Britanniæ diuisiones. Nõnulli vniuersam Insulam olim fuisse in tres partes diuisam scripsere, nempe in *Loegriam, Cambriam* & *Albaniam*. Sed hanc recentiorem esse diuisionem credit Camden⁹, vt quæ à tribus populis, Anglis, Cambris & Scotis, qui postremò Insulam inter se diuiserunt, videatur enata. Postea in duo regna, nempe Angliam & Scotiam, diuisa est insula: iam verò fœlicissimo sub Iacobo 6. vnita hæc duo sunt Regna, & tota insula *Magna Britannia* appellata. Vastissimo autem & apertissimo Oceano, vt supra docuimus, Britannia vndique circunfunditur, quem B. Basilius *Mare magnum, & nauigantibus horrendum* dixerit.

Regio. — *Nomina a quibus & cur indita.* — *Cæli temperies.* — *Soli fertilitas.* — *Animalium Varietas.* — *Incolarũ virtus.* — *Albion insula.* — *vnde dicta.* — *Figura & situs.* — *Mare.*

ANGLIA, SCOTIA et HIBERNIA.
OCEANVS DEVCALI:
OCEANVS
DANIAE PARS
NORVEGIAE PARS
DONIVS
OCCIDEN:
OCEANVS
GERMANICVS
HIBERNI:
MARE
OCEANVS
VERGIVIVS OCEANVS
OCEANVS BRITANNICVS
HIBERNIA
ANGLIA
Hiberniæ aliquot nomina
2 Glanarme ab. 9 C. Beale
3 Corane 10 Englische cast.
4 Belfast 11 New cast.
5 C. Letrum 12 C. Eıland
6 Moschenes ca. 13 Dereshame
7 Drommemer 14 Clancauras
8 Tripperain 15 Kylmyrumoge
Nomina aliquot quæ suis orbiculis aſcri bere loci anguſtia prohibuit
Scotiæ
Hebridum Insul:
Angliæ
Miliaria Anglica parua
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

dixerit. Latè certè modos campos vicinos inũdat modò refugit & nudat, & vt cũ Plino loquar, in magnitudine hac aperta, Lunę vim laxè grassantis efficacius sentit, tantaque vi semper immittitur, vt non solum flumina retroagat, sed aut terrestria deprehendat animalia, aut marina destituat. Tot enim & tanta monstra marina in littore Britannico derelicta singula quęque ætas vidit & obstupuit, vt non temerè cecinerit Horatius,

Belluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis.

Et Iuuenalis: *Quanto Delphino Balæna Britannica maior.* Tantùmque erat vel hoc nostrum mare hyeme nauigare, vt Iul. Firmicus in libello de errore profanarum religionum ad Constantem & Constantium Impp. exclamârit. *Hyeme (quod nec factum est aliquando, nec fiet) tumentes, & sæuientes vndas calcastis Oceani Britannici, sub remis vestris Incogniti iam nobis penè maris vnda contremuit, & insperatam Imperatoris faciem Britannus expauit. Quid amplius vultis? virtutibus vestris victa elementa cesserunt.* De commoditatibus quas hoc mare præstat, de tepore quo terras fouet, de vaporibus quibus aerem nutrit, & agros irrorat, de piscibus varij generis, Salmonibus, passeribus, paguris, asellis, halecibus, et c. quorum infinita examina alit, nihil attinet dicere: Margaritæ tamen non sunt silentio prætereundæ quas rotunda specie mari Britannico gregatim natare ducem sectantes, more apum Iubas memorat. Et Marcellinus. *Quod genus gemmæ etiam in Britannici secessibus maris gigni legiq;, licet dignitate dispari non ignoramus.* Harum spe Cæsarem Britanniam petijsse author est Suetonius, easq; tanta magnitudine fuisse, vt in nonnullis manu pondus exegerit, thoracémque ex illis Veneri Genetrici dicauerit. Atque hæc de Albione, nunc reliquas præcipuas percurramus. Inter omnes longè præcellit Hibernia, de qua nihil hic, de ea in proprijs quas occupat tabulis, dicturi. Eam sequuntur *Orcades* nunc *Orkney* xxx. plus minùs insulæ, modicis inter se discretæ spatijs, quas ita appellat antiqua quędam membrana, quasi *Argath*, id est, *supra Getas*, vt ibi exponitur: Camdenus malit supra *Cath*, obiacet enim *Cath* regioni Scotiæ, quam ob promontorium *Cath-nesse* nunc vocant, cuius incolæ *Carini* pro *Cathini* perperam Ptolemæo nominari videntur. Solini ætate homine vacarunt, & iunceis herbis inhorruerunt, nunc verò cultę sunt, sed sine syluis, hordei satis feraces, tritici & arborum omninò indigæ. Serpens in eis nullus aut venenosum animal. Animalium greges numerosissimos nutriunt: lepores cuniculi, grues & cygni hîc multi. Copiosa item in his piscatio est, ex qua incolę non parum emolumenti capiunt. Iulius Agricola classe primus Britanniam circumuectus, Orcadas ad id tempus incognitas, inuenit domuitque, tantum abest vt Claudius deuicerit (quod Hieronimi Chronicis asseritur,) vt Hadriani tempore Iuuenalis cecinerit:

Commoditates. *Orcades, vnde dicta.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium maiorum.*

Arma quid vltra
Littora Iuuernæ promouimus, & modo captas
Orcades, & minima contentos nocte Britannos.

Deinde verò cum Romanorum concideret in Britannia imperium, Pictorum sedes fuerunt, & Claudianus poeticè lusit.

Maduerunt Saxone fuso Orcades.

Nennius etiam tradit Ochtham & Ebissum Saxones, qui Britannis meruerunt, cum xl. *Cyulis*, id est Myoparonibus circa Pictos nauigâsse, & Orcades deuastâsse. Postea in Norvvegorum potestatem & Danorum deuenerunt vndè Gothicè loquuntur incolæ, & demum Christiern⁹ rex Daniæ pacta pecunia, Anno MCCCC lxxiiii. omne ius suum in regem Scotiæ transtulit. Harum autem præstantissima Pomonia Episcopali cathedra celebris; à Solino *POMONA* diutina ob diei prolixitatem vocata, hodie *Mainland* incolis, quasi continens esset. Stanni & plumbi ferax, ac sede Episcopali in *Kirkzwale* oppidulo, & duobus castris ornata. *Ocetis* etiam inter has à Ptolemæo recensetur, quam *Hethy* nunc dici coniectat Camdenus. An verò *Hey*, quæ inter has numeratur Plinij *Dumnam* dicam, inquit idem Camdenus, nondum statui. Certè si non sit, malim *Faire Yle*, *i. insula pulchra*, cuius oppidum quod habet vnicum *Dumo* dicitur, *Dumnam* existimare, quam cum Becano *Wardhuys* in Lappelandia censere. Hactenus ille. *Zelandiam* quoque vnam earum nominat Ioannes Maior, quinquaginta mille passibus in longum exporrectam. Incolæ porrò harum insularum cùm abundantia hordei potentissimum conficiant potum, & omnium mortalium sint bibacissimi, nullum tamen in eis vnquam ebrium, aut mente alienatum, nullum amentem aut stolidum visum esse testatur Boetius. His proximæ *Hebrides* Insulæ numero xliiii. quas Beda *Mauanias*, Ethicus *Beteoricas*, Giraldus alibi *Inchades & Leucades*, Scoti *Westerne Iles*, i. Occiduas Insulas: Ptolemęus cum Plinio & Solino *Ebudas vocat*. Nominis huius rationem elicere non possum, inquit Camdenus, nisi ita dictas existimem, quod fruges hîc non prouenerint; prodit enim Solinus harum incolas fruges nescire, & pisce tantùm lactéque viuere, & *Eb Eid* Britannicè sine frugibus sonat. Hæc ille. Harum triginta esse Plinius scripsit, sed quinque recenset Ptolemæus. Prima *Ricina* est, Plinio *Ricnea*, Antonino *Riduna*, nunc *Racline*. Insula hæc exigua est obiecta Hiberniæ. Proxima *Epidium* est nunc *Ila* (teste Camdeno) insula satis ampla, & campestri planicie ferax. Inter hanc & Scotiam *Iona* interiacet, Bedæ *Hy & Hu*, situ plano gaudens, in qua Episcopalis est sedes, in *Sodore* opidulo, vnde Insulæ omnes *Sodorenses* etiam dictæ fuerunt, quòd in eius diœcesi censentur; celebris autem est Regum Scotiæ sepultura. Inde *Maleos* est Ptolemæi, nunc *Mula*, cuius Plinius videtur meminisse, cum inquit *Reliquarum Mella xxv. mill. pass. amplior proditur*. Sic enim antiquissima Plinij editio Venetijs concipit, vbi in vulgatis legitur *Reliquarum nulla*. *Hebuda* Orientalior nunc *Skie*, deinde Scotiæ littori longè obtenditur, & *Hebuda* Occidentalior magis in Occasum diuergens, nunc *Levves*, cui præest *Mac cloyd*, & in antiquo Manniæ libro, *Lodhus* dicitur, monticulis prærupta, saxosa & raro cultore, sed omnium amplissima, à qua exiguo Euripo *Eust* disiungitur. Cæteræ præter Hyrtham ignobiles sunt aut saxis asperæ, aut cautibus inuię, & vix virenti cespite vestitæ, has tamen omnes velut imperij sui firmamentum numerata pecunia à Norvvegis coemerunt Scoti, etsi minimum inde fructum percipiant, cum incolæ antiqui scilicet Scoti, siue Hibernici, homines erectis animis, & proiecta audacia, legum seueritate, & iudiciorum metu se illigari non patiantur. Quod verò ad mores, cultum & linguam spectat à syluestribus Hibernicis, ne tantillum discrepant, vt facile vnam eandemque esse gentem cognoscamus. Sed de harum insularum incolis libet verba Solini hic apponere qui ita de his scribit: *Nesciunt fruges, piscibus tantum & lacte viuunt. Rex vn⁹ est vniuersis: nã quotquot sunt, omnes angusta interluuie diuiduntur: Rex nihil suum habet; omnia vniuersorum, ad æquitatem certis legibus stringitur: ac ne auaritia diuertat à vero, discit paupertate iustiam, vtpote cui nihil sit rei familiaris: verum alitur è publico: nulla illi datur femina propria: sed per vicissitudines, in quamcunque commotus fuerit, vsurariam sumit, vnde ei nec votum nec spes conceditur liberorum.* Sequuntur Mona & vectis de quarum altera in tertia Tabula Angliæ, de altera in septima agemus. Et hæc quidem de Britannia, deque insulis præcipuis Britannicis hoc loco in genere dicta sufficient: cætera in singulis deinceps tabulis exponemus.

Hebrides, earũ nomina. *Vnde dictæ Ebudæ.* *Mores.*

Regnum.

HIBERNIA Insula sequitur, Orpheo, Aristoteli & Claudiano *Ierna*, Iuuenali & Melæ *Iuuerna*, Diodoro Siculo *Iris*, Eustathio *Vernia* & *Bernia*, incolis *Erin*, Britannis *Yuerdhon*, Anglis *Ireland*. Vnde hæc prorfluxerint nomina, variæ vt in re obscura subinde enatæ sunt opiniones. Hiberniam alij ab Hibero duce Hispano, qui primus magna hominum coacta multitudine, eam occupauit, dictam volunt: ab Ibero fluuio alij, quod illius accolæ primi insulam habitauerint: alij ab hiberno tempore, quia ad occidentem vergit: Eulogij author ab Irnalpho Duce, Postellus dum Melam Lutetiæ prælegeret, ab Hebræis repetebat, vt sit *Irin*, quasi *Iurin*, id est Hebreorum terra, *Hebræi* (inquit si Dijs placet) *cum essent Magi peritissimi, scirentque Imperiũ Vniuersi futurum in angulo fortissimo, qui est ad Caurum, illas partes, & Hiberniam quam primùm occuparunt, Syrique & Tyrij illas regiones vt basim futuri imperij ponerent, incolere sategerunt.* His cum eruditissimo Camdeno suffragari non ausim, ne receptissimæ quidem isti de hiberno tempore opinioni, quamuis legamus in hac Insula ex omni vento aërem brumescere. *Hibernia*, *Iuuerna*, & ουερνία procul dubio ab Orphei & Aristotelis *Ierna* dimanarunt, *Ierna* autem illa, *Iris*, *Iuerdhon*, & *Ireland*, ab incolarum *Erin*. Ab *Erin* ergo gentis vocabulo etymon petendum. Hîc Camdenus cum magnis illis Philosophis ἐπέχει, nec quid opinione augurari possit se habere dicit: nisi forsan, inquit, sit ab *Hiere* Hibernica voce illis occasum, siue plagam Occidentalem sonante, vnde *Erin* quasi Occidentalis regio deducta videatur. Protenditur hæc Insula ab Austro in Aquilonem, forma lenticulari, siue ouali non viginti dierum nauigatione, vt Philæmon apud Ptolemæum tradidit, sed CCCC. tantũ mill. pass. Latitudine vix CC. implet. Sita est inter Tropicum Cancri & Circulum Arcticum: inter Hispaniã scilicet & Britanniam: ab Ortu habet Britanniam, à qua mari Hibernico & vnius tantum diei nauigatione discluditur. Ab Occidente vastum Oceanum. A Septemtrione, qua Oceanus Deucaledonius quem Ptolemæus vocat *Hyperboreum*, irrumpit, habet Islandiam: ab Austro respicit Hispaniam. Aër huius insulæ est saluberrimus, cœlum mite, clemens, blandum, nam neque æstiuo calore incolæ ad vmbras & loca opaca impelluntur, neque frigore ad focos: semina tamen ob autumni humiditatem rarius maturescunt. Hinc Mela scribit, cœlum ad maturanda semina iniquum habere. Salubritate tamen & serenitate aëris multum Britanniæ præstat. Nemo propter hiemem ibi aut fœna secat, aut stabula fabricat iumentis. Terræmotus hic nunquam, vix semel in anno tonitru audies. Regio gleba præpingui, vberique frugum prouentu felix est: pascuis tamen quam frugibus, gramine quam grano fœcundior. Tritici namque grana sunt hîc contracta & minuta, et vix alicuius vãni beneficio purganda. Quod ver gignit, æstas nutrit, vix in messe pluuialis aquositas colligi permittit. Aeolicis namque flatibus, & pluuialibus inundationibus præ alijs terris hæc exuberat. *Verum* (vt inquit Mela) *adeo luxuriosa herbis non lætis modò, sed etiam dulcibus, vt si exigua diei parte pecora se impleant, & nisi pabulo prohibeantur, diutius pasta dissiliant.* Quod etiam Solinus de hac insula testatur. Hinc pecorum infinita multitudo, primæ & præcipuæ incolarum opes, ouium etiam greges plurimi, quas quotannis bis tondent. Equi item optimi (*Hobies* vocantur) quibus non idem qui cæteris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomerãt. Nullũ ibi reptile degit, nullus serpens, priuilegio cum Creta cõmuni: sæpè etiã illuc de Britãnia allati serpentes, mox vt proximantes terris odorem aëris illius attraxerunt, intereunt. Beda testis est, vidisse se, quibusdam à serpente percussis rasa folia codicum ex Hibernia asportatorum propinata esse, & continuò totã vim grassantis veneni, tumoremque inflati corporis recessisse. Falcones preterea, accipitres & nisos, præ alijs regionibus copiosè producit. Aquilarum quoque non minor hîc copia, quam alibi miluorum. Tanta verò multitudine se grues ingerunt, vt vno in grege centum frequenter reperias. In Boreali plaga cygni abundant. Ciconiæ verò per totam insulam rarissimæ sunt, & illæ nigræ. Desunt perdices, phasiani, picæ & philomelæ. Apũ tanta multitudo vt non solũ in aluearijs, sed etiã in arborũ truncis & terræ cauernis reperiantur. Scribit etiam Giraldus de auibus præ cæteris hoc memorabile, ex lignis quibusdam in mari temere natantibus, gummi primum effluere: hoc gummi postea in crustam indurescere, intus nasci animalcula, quæ primum vitam, postea rostra, pennas, alas concipiant, denique vel in aëre volitent vel aquis innatent, neque aliter generari hoc animal. Syluester Gyraldus quem dixi, testatur se istiusmodi aues permultas vidisse semi formatas, rostro ex testulis pendentes, quæ si perfectæ fuissent, reliquarum more volitassent. Easdem quoque in Scotia nasci ferunt, vocarique ab incolis *Barnikles*. Sunt & aues, eodem teste, biformis naturæ, quas aurifrisios vocant, plurimæ, aquila quidem minores, accipitre maiores, quibus alterum pedem vnguibus armatum, apertum & rapacem; alterum verò clausum & pacificum, solique natatui idoneum, naturæ ludentis opera contulit admiranda. Sunt & aliæ quas martinetas vocant, merula minores, in modum cortunicum curtæ, sed albo ventre nigroque dorso degenerant. Mirum de his auiculis, quia si mortuæ in loco sicco seruentur, putrescere nesciunt: & inter vestes aliasue rès locatæ, eas indemnes à tinea conseruant. Et longe stupore dignius est; mortuę quoque in sicco suspensæ, rediuiua plumarum renouatione singulis annis immutantur. Ferarum quoq; omnia fere genera continet. Habet enim ceruos qui præ nimia pinguedine parum ad cursum apti sunt; & quãto minores sunt corporum quantitate, tanto præcellentius efferuntur cornuum dignitate. Aprorum magna copia est. Sunt & lepores multi. Sed omnium animalium ferarum & auium corpora, hîc quam alibi minora. Est & taxus, & mustela. Sed caret capris, damis & ericijs. Talpæ nullæ vel rarissimæ: sed mures infiniti. Lupum, item & vulpem habet. Sed de his satis, ad alia transeo. Hibernia quondam multos Regulos habuit, nunc autem sub Anglorum regimine & per Proregem quem Dominum deputatum vocant administratur. Hibernia verò sub dominio Regis Anglorum incidit circiter annum 1175. quo Rodericus Connaciæ rex, se Regem vniuersæ Hiberniæ nominauit, qui cum totam insulam subiugare contenderet, bellum continuum cum cæteris Regulis gerebat, ex cuius quidem seditione factum est, vt alij Reguli se sponte, ac sine vlla sanguinis effusione Anglorum Regi Henrico secundo dederint: & inde omnes HIBERNIÆ Domini dicti sunt vsque ad HENRICUM octauum, qui Rex HIBERNIÆ ab insulæ ordinibus & Proceribus declaratus fuit, quia quibusdam seditiosis domini nomen erat inuisum. Quatuor in hac ciuitates præcipuæ, DVBLINIA totius HIBERNIÆ Metropolis, sedes Regia & Archiepiscopalis, æde S. Patricij ac Comitatus titulo exornata. Hic iudicia &

Nomina prisca & recentia, à quibus & cur inditα.

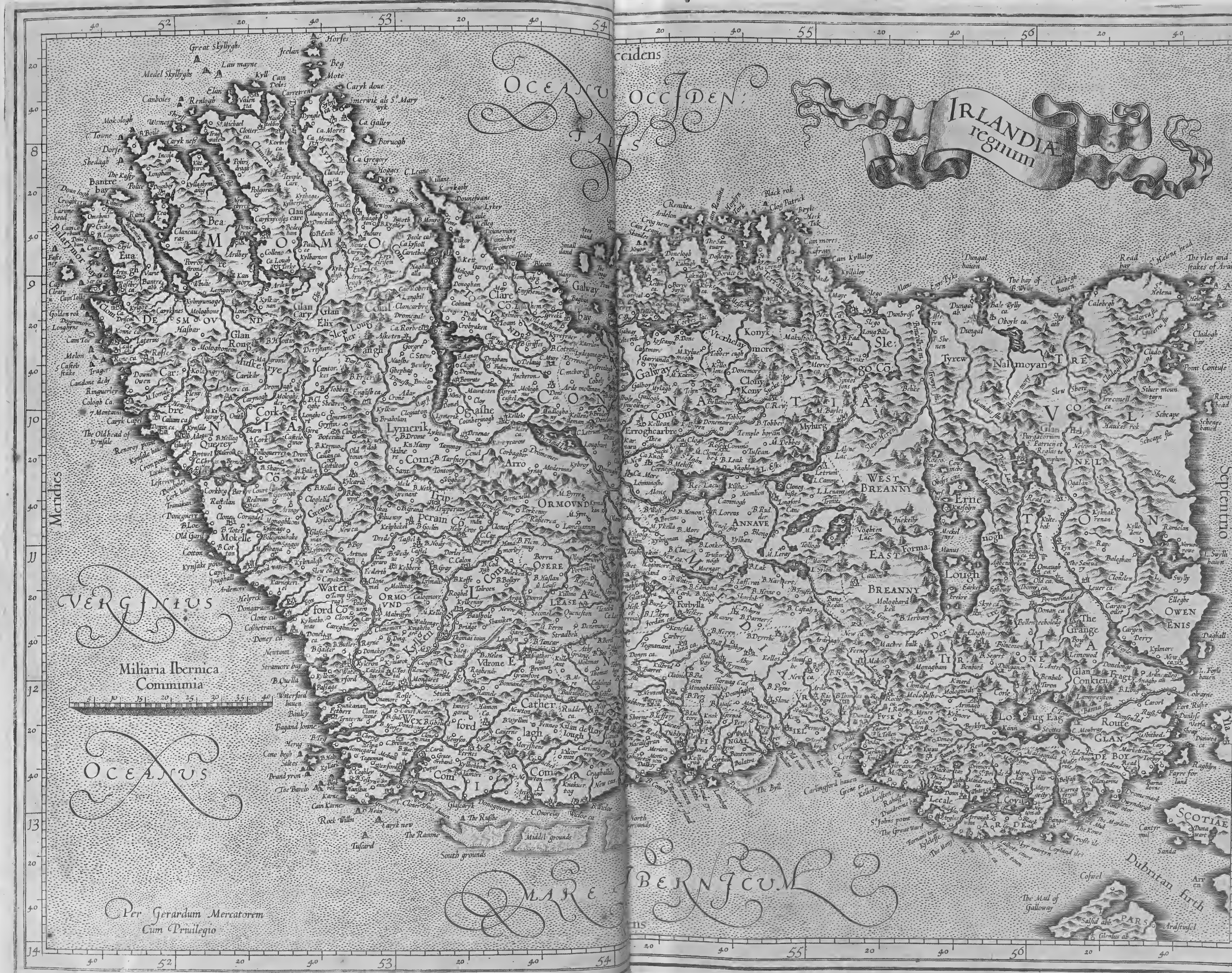
Situs.

Cæli temperies.

Animalium varietas.

Imperium maiorum.

Vrbiũ nomina.

IRLANDIA regnum
OCEANUS OCCIDENTALIS
Occidens
Meridies
Septentrio
VERGINIUS OCEANUS
Miliaria Ibernica Communia
MARE IBERNICUM
SCOTIAE PARS
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

comitia, quæ vulgo parlamenta dicuntur, celebrari solent. Hic etiam Insulæ Procuratores vt plurimum consident. Secundas partes tenet *Waterfordia*. Tertias *Limmiricum*, *Quartas Corcagia*. Sunt & alia ibi oppida ac municipia satis magna, de quibus in particularibus descriptionibus fusius. *Lacus* quoque plurimos hæc terra habet, inter quos lacus est in Hultonia ab Erno lacu xv. mill. distans, de quo suo loco fusius; Super *Armacum* vrbem stagnum est haud amplum, in quod si hastam defixam aliquot menses relinquas, pars ea quæ luto inhæsit ferrea, quæ aquæ immersa saxea, exstans lignea futura sit. Est & *Erno* lacus, qui xxx mil. pass. in longitudine, xv in latitudine diffunditur, syluis opacis coronatus, & adeò piscosus, vt piscatores nimiam frequentius piscium copiam, retiumque rupturas, potiùs quam defectus conquerantur. Fama est inter accolas hunc olim agrum fuisse cultiuissimum, & incolis frequentissimum, sed subitò propter eorum infandam cum bestijs venerem, superfusis aquis in lacum redactum. *Terram*, inquit Giraldus, *tam turpium contra naturam facinorum consciam, non tantùm primis, sed cunctis in posterum habitatoribus indignam author naturæ iudicauit*. Fluminibus item egregijs scinditur & rigatur insula: quorum nomina hæc sunt: *Auenlisius*, Dubel perfluens, *Boandus*, per Mediam; *Banna* per Vltoniam; per Connaciam, *Linnus*; & *Moadus*, per Kenelcunilliam, Slicheiam, & Samairam; *Modarnus* verò & *Furnus* per Keneleoniam. Sunt & alia plurima, quorum quædam ex terræ penetralibus irriguisque fontium venis emersa, alia verò subitò e stagnis erupta, illustres insulam per partes longis excursibus disterminant, & distinguunt, de quibus suis locis. Inter omnia verò flumina Hiberniæ non immerito principatum *Synnenus* obtinet, tam quantitatis suę maiestate longisque terrarum excursibus, quam fœcundissima piscositate. Cæterum flumina & lacus suis sibi innatis fœcunda sunt piscibus; & præcipuè generibus tribus, Salmonibus & Turtris, anguillisque lutosis. Murænisque oculosis *Synnenus* affluit. Sed desunt generosi aliarum regionum & dulcis aquæ pisces: lucij videlicet, perticæ, gobiones, omnesque ferè qui non ex marinis fluctibus originem trahunt. Habent autem è contrario stagna trium piscium genera, quæ nusquam alibi reperiuntur. Sunt enim turtris longiores & rotundiores, albis carnibus consertis & sapidis, vmbris persimiles, nisi quod capite degenerant crassiore. Sunt & alij marinis halecibus, tam forma & quantitate, quam colore & sapore, simillimi. Sunt & tertij, turtris, nisi quod maculis carent, per omnia similes. Hæc autem tria genera piscium in æstate tantum, & nunquam in hyeme comparent. Terra inæqualis est & montosa, mollis & aquosa. In summis montium verticibus stagna reperies & paludes. Pecore montes, nemora feris abundant. De mari quod Hiberniam & Britanniam interluit sic scribit Solinus: *Mare quod inter Hiberniam & Britanniam interluit, vndosum & inquietum toto in anno, non nisi æstiuis pauculis diebus est nauigabile*. Sed errat. Satis enim tranquillum est, nisi ventorum vi agitetur. Et non solum æstate, sed etiam summa hyeme, vectores vltro citròque nauigant. Marinis autem piscibus per omnia latera, maritima satis abundant. Habet Hibernia in vniuersum Comites triginta tres. Archiepiscopos quatuor. Armachiensem totius Hiberniæ primatem. Dublinensem Hiberniæ primatem: Cassiliensem, & Toamensem. Et hi quatuor viginti nouem suffraganeos habent, quos omnes suo loco & ordine in sequentibus tabulis recensebimus. Sed antequam ad reliqua pergamus tenendum est, Hiberniam ex incolarum moribus in duas partes distribui. Qui enim legibus teneri recusant & incultius viuunt *Irishrie*, & vulgò *Wild Irish*, id est, syluestres Hibernici vocantur. Qui verò legum potestatem sanctam habent, & iudicijs se sistunt, *Anglo-Hibernici* dicuntur, & eorum regio *The English Pale*. Qui in Anglica prouincia habitant, victu, cultu & sermone ab Hibernicis differunt. Nam à priscis Anglorum moribus ne transuersum quidem vnguem discedunt. Anglicè, naturaliter & incorruptè loquuntur: Hibernicè tamen norunt, propter quotidiana commercia. Authoritate nutuque Britanicarum Legum Rempublicam administrant: suos tantum ciues affinitate deuinciunt: & Hibernicos procos vehementissima animi contentione repudiant. Hæc de Anglicæ prouinciæ habitatoribus dicta sufficiant, reliquum est vt de Hibernicorum moribus atque consuetudine nonnihil dicamus. Hibernici primarios quosdam Tyrannos habent, quorum imperio plures tenentur: sub Anglico iure & imperio, nisi simulatè & quandiu Angli milites eorum territoria depopulantur, non viuunt. Iudicia tamen propter deprædationes & furta nocturna certis temporibus & locis constituunt. Illic reorum qui accusantur, proprium est: Nego. Si conuincantur, ad litem æstimandam quosdam arbitros: quos illi *Brehonios* appellant, adhibent. Isti sunt ex vna familia prosemînati, qui quamuis intelligentiam iuris non habeant vulgò tamen propter arcanam quandam scientiam ac moribus acceptam, quasi diuini habentur. Militia eorum partim equestris, partim pedestris est. Equites habent equos valde tractabiles, quos sine vllis adminiculis, etiam loricati insiliunt. Hastas benè ponderosas circa medium manibus præhensas supra capita in hostem vibrant. Inter pedites quidam sunt sagati milites valde robusti, quos *Galeglacios* vocant, & tela pedalia securibus similia, eaque gemina, cultris tonsorijs acutiora, longiusculis hastilibus affixa gerunt, & totius Hibernici belli fundamentum ac robur sunt. Secundum locum obtinent Pedites leuis armaturę machærophori, qui *Karni* dicuntur, & neminem occisum putant nisi capite truncatum. Tertio loco sunt cursores, quos Daltinos vocant, qui inermes incedunt & ministros se præbent equitibus. Totus autem tam equitatus quam peditatus, quoties ad manus venitur magna voce *Pharro Pharro* inclamat: & tibia vtriculari loco tubæ vtitur. Cænitant Hibernici magnificè & opiparè. Nam licet delicatis arto laganis minimè abundent, nec etiam vlla vrbana in epulis lautitia adhibeatur, mensas tamen habent, boue, porco, & alijs cibarijs, prout temporum obseruatio exigit cumulatissimè instructas. Porcos præcipuè opimos nimiopere appetunt: faciunt pluris omnium obsoniorum nihil. Nonnulli dictitant illos crudis carnibus vesci, quod contra est, ac dicunt: tametsi non admodùm coctis, nec plus satis assis delectantur, tamen cruditate minus sæpe nauseant. In epulis accumbunt lectulis positis. Primus in mensa locus tribuitur matri familias, talari tunica, & sœpè crocota, benè manicata amictæ. Inter cęnandum adest citharista oculis sœpè captus, musicis minimè eruditus, qui chordarum pulsu (sunt autem ex ferreis aut æneis filis, non ex neruis vt alibi fit contextæ) animos accumbentium relaxat.

Lacus.

Flumina.

Mare.

Mores.

Victus.

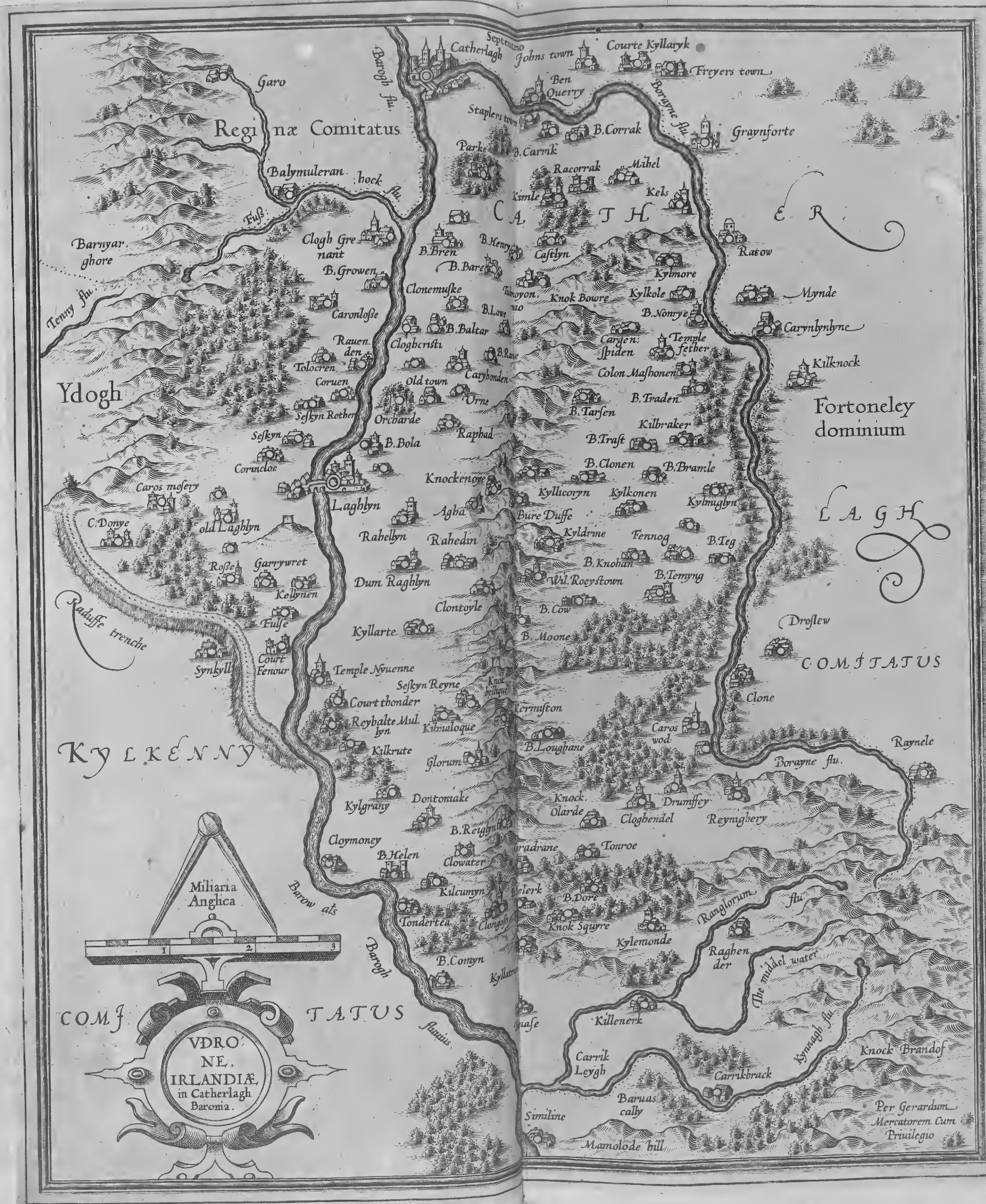
In qua Vltonia, Connacia, Media: & pars Lagenia.

Vltonia.

HIBERNIA in genere descripta: antequam ad specialiorem singularum partium delineationem me accingam, operæprecium putaui primùm, distributionem eius proponere. Hibernia in quinque partes seu Prouincias diuiditur. In *Lageniam* quæ ad Orientem est Angliæ proxima; *Connaciam* vel *Connachtiam* quæ ad Occidentem vergit: *Vltoniam* in Septemtrionali parte: & *Momoniam*, in Australi plaga sitam. Quinta pars *Media* appellatur, quæ medio loco sita à cæteris clauditur. In hisce quinque Prouincijs alia quędam notabilia territoria ponuntur, vt in *Lagenia* includuntur *Fingalia, Offalia, Leisia, Ossiria*, & *Ormundia*. In *Media* reponuntur *Slania, Fouria*, & *Deluinia*. In *Comania* comprehenditur *Claria*: In *Vltonia* continetur *Vrilia, Antrimenia, Lecalia*, ac *Treconclia*. In *Momonia* concluduntur *Trippetatia, Keria, Cosmaia, Desmondia, Tomondia*, nonnullaque alia. Est & alia Hibernię partitio quam in tabula generali etiam attigimus; hæc magna cum cura & diligentia est consideranda, si quis huius terrę statum cognitum, ac perspectum habere aueat. Quare obseruare diligenter oportebit, Hiberniam in duas partes distributam esse in Anglicam & Hibernicam: Hanc Germani & genuini Hiberni, illam Anglorum progenies incolit: eaque portio, plebeio sermone, Anglica Prouincia nominatur, quod sit Anglorum territorijs, quasi palis & septis circumsessa. Etenim posteaquam Angli Dermicium, exactum Regem, Hibernicis hostibus, armis castrisque oppressis, in patriam atq; adeo in regnum restituerunt: Angli victores sedem stabilem & domicilia certa, in lectis Hiberniæ locis habuerunt: deinde cum inter se & domitos Hibernos, quædam quasi insulæ diuortia fecissent, illam partem, in qua coloniam collocarunt, Anglicam Prouinciam appellauerunt. Hac maior Lageniæ & Mediæ pars, ac ea Vltoniæ portio, quæ Vrilia dicitur, continetur, sed præcipua Lageniæ particula, quæ Fingalia vocatur, Dublinio, ad Aquilonarem plagam, finitima, primas tenet: Media secundas. Mercator autem partes priore distributione a nobis positas, quatuor tabulis luculenter exhibet, ab Vltonia, Connacia, Media & parte Lageniæ facto initio. Harum omnium Partium, quo ordine ab authore nostro ponuntur, delineationem, quam potero fidelissimè, proponam. Offert se primo loco Vltonia. Pars hæc Hiberniæ prima Latinè *Vltonia* dicitur, Anglis *Vlster*, Hibernicis *Cui Gully*, id est, Prouincia *Gully*, Britannis *Wltw*. Protenditur ad mare Hyperboreum, & hinc *Buinda* à Media, illinc *Erno* Lacu & *Bannio* fluuio à Connacia dirimitur. Regio ampla, alicubi ferax, alicubi macra, viriditate tamen ad aspectum vbique iucunda, & pecoribus refertissima. Iohannes Curcius primus Anglorum hanc regionem aggressus est, & Duno, Armachaque expugnatis, vniuersam aut bello, aut deditione complexus est, primusque Vltoniæ Comes est dictus, sed cùm illi res prosperè gestæ ita inuidiam conflassent, vt ex suis virtutibus, aliorumque vitijs in exilium ageretur; *Hugo Lacy* qui illum bello persequebatur, datus erat à Rege Iohanne successor. Huius vnicam filiam Gualterus de *Burgo* Dominus Connaciæ vxorem duxit, & vxorio iure creatus est Vltoniæ Comes, permansitque ille honor in Richardo filio, vt Ioannem nepotem taceam qui ante patrem obijt, & Guilielmo Muto huius Iohannis filio ex Elizabetha Clara (hærede altera Gilberti *Clare* fratris sui) qui à suis interfectus Elizabetham vnicam filiolam reliquit, quæ Leonello Clarentiæ Duci enupta. Per huius verò vnicam filiam ad Mortuomarios, & ab illis rursum per filiam ad Richardum ducem Eboracensem Vltoniæ titulus est deuolutus, cuius filius Eduuardus IIII. Rex Angliæ sacro patrimonio siue Domanio, vt vocant, regio adiunxit. Quo tempore cum Anglia in partes discederet, intestino exardescente bello, & Angli qui hîc meruerunt, Vltonia relicta, domum profecti partes sequerentur, *O-Neale*, & alij Hibernicæ originis in has regiones inuolarunt, & ita barbarie efferârunt, vt nihil suprà.

Regio. *Nomina.* *Situs.* *Soli qualitas.* *Imperium.*

Diuiditur in citeriorem & vlteriorem. Citerior tres habet Comitatus, *Louth, Down* & *Antrimme*: Vlterior septem, *Monahon, Tiroen, Armack, Colrane, Donergall, Fermanagh*, & *Cauon*. Ptolemæi verò ætate hanc vniuersam incoluerunt *Voluntij, Darni, Robogdij*, & *Erdini*. *Voluntij*, vnde *Guly*, & *Vlster* forsitan profluxerunt, tenuerunt tres Comitatus *Down, Antrimme*, & *Louth*, qui & *Iriel* dicitur, cuius Comitem primum Ioannem *Brimicham* creauit Rex Eduuardus secundus, quòd iusto prælio Eduuardum Brusium Scotum, qui se Hiberniæ Regem declarauerat, ad *Dundalk* oppidum maritimum profligauit, & occidit. Regiones etiam adiunctas insederunt, quarum nomina latino sermone eloqui vix datur, *Tiroen* scilicet, quam nonnulli *Eugenij terram* latinè interpretantur, *Bremy, Iueagh, Mourne*, & regiones illas quas Anglica *Fitz-vrsorum* familia occupat, qui nunc degeneres eodem sensu *Mac Mahoni*. *Vrsifilij* appellantur, cum Kilvvarny, & Kilulto Syluis densissimis, & Chersonesis duabus *Lecale* & *Arde*. Nihil in his memoratu dignum occurrit nisi Hibernicos regulos commemorare velim. Melioris notæ inter vrbes solummodo *Armach* sedes Archiepiscopi & totius Hiberniæ metropolis, ab Armacha regina sic dictam fabulantur Hibernici: sed Camdeno eadem esse videtur, quam *Dearmach* vocat Beda; & *Ruborum Campum*, ex lingua Scotica siue Hibernica interpretatur, vbi circa annum salutis D lx. monasterium extruxit celeberrimum Columbanus. Quod tandem eodem quasi tempore, tum in Metropolitanam sedem à Viuiano legato euectum, & à Iohanne Curcio in Anglorum potestatem redactum, nostraque ætate templum illud antiquum à profligatissimo rebelle *O-nealo* incẽdio est deformatũ.

VDRONE, IRLANDIÆ, in Catherlagh Baronia.
Miliaria Anglica
1 2 3
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Reginæ Comitatus
Ydogh
KYLKENNY
COMITATUS
CATHER
LAGH
COMITATUS
Fortoneley dominium
Septentrio
Catherlagh
Johns town
Courte Kyllaryk
Freyers town
Ben Querry
Staplers town
B. Corrak
Grayntorte
Barogh flu.
Borayne flu.
Garo
Balymuleran
hock flu.
Fuß
Barnyarghore
Tenny flu.
Parke
B. Carrik
Racorrak
Mihel
Kimle
Kels
Ratow
Mynde
Carynlynlyne
Kilknock
Clogh Grenant
B. Growen
Caronloste
Rauenden
Tolocren
Coruen
Seskyn Rother
Seskyn
Corincloe
B. Bren
B. Bare
B. Henry
Castlyn
Clonemuske
B. Lowe
Knok Bowre
Kylkole
Kylmore
B. Nonrye
B. Baltar
Cloghcristi
Cargen: spiden
Temple fether
Caryhonden
Colon Mashonen
Old town
Orne
B. Traden
B. Tarsen
Orcharde
B. Bola
Raphad
Kilbraker
B. Trast
B. Clonen
B. Bramle
Knockenoye
Laghlyn
Kyllicoryn
Kylkonen
Kylmuglyn
Caros mosery
C. Donye
old Laghlyn
Agha
Bure Duffe
Rahellyn
Rahedin
Kyldrine
Fennog
B. Teg
B. Knohan
Roste
Garrywret
Kellynen
Dum Raghlyn
Wil. Roeystown
B. Temyng
Clontoyle
B. Cow
Radusse trenche
Fusse
Kyllarte
B. Moone
Droslew
Synlyll
Court Fenour
Temple Nyuenne
Seskyn Reyne
Court thonder
Reybalte Mullyn
Kilmaloque
Kermston
Clone
Caros wod
B. Loughane
Raynele
Borayne flu.
Kilkrute
Glorum
Dontomake
Knock Olarde
Drumffey
Kylgrany
Cloghendel
Reynghery
B. Reiglyn
Claymoney
B. Helen
Clowater
Tonroe
Kilcumyn
B. Dore
Barow als Barogh fluuius
Tondertea
Clonogh
Knok Squyre
Kylemonde
Ranglorum flu.
B. Comyn
Raghender
The middel water
Killenerk
Kynnagh flu.
Carrik Leygh
Carrikbrack
Knock Brandof
Baruas cally
Similine
Mamolode hill

Lacus.

Regio multis & immensis lacubus interfusa, inter quos lacus *Eaugh* qui statim ab *Armach*, latè diffunditur; & ad orientem solem *Kilulto*, *Kilwarney*, & *Dyffrin* syluæ impeditiores vsque ad sinum illum pertingunt, qui angusto meatu admissus ita se insinuat & varijs recessibus terram excauat, vt duas faciat Chersonnesos, *Lecale* ad Meridiem, & *Arde* ad Aquilonem. *Lecale* totius Hiberniæ longissimè in ortum prominet, extremumque eius promontorium, quod nunc nautis *S.Iohn's Foreland*, Ptolemæo *Isanium* vocatur, forsitan à Britannico *Isa*, quod infimum sonat. In ipsius isthmo *Dunum* floruit, cuius meminit etiam sed nō suo loco Ptolemæus, nunc *Down* vetustæ sanè memoriæ oppidum, sedes Episcopalis & Patricij, Brigidæ, Columbæque sepultura insigne, quorum monumenta Leonardum Greium proregem demolitum fuisse fama obtinet. *Arde* è regione iacet tenui alueo diuisa, quam Sauagi Anglica familia iam degener olim occupauit, & in quam Thomas Smith Eques Auratus, & Reginæ à secretis præclaro ausu, sed infesto fato Coloniam non ita pridem duxit: filium enim naturalem, quem præfecerat ex insidijs interceptum canibus obiecerunt Hibernici, cuius immanitatis pœnas perditissimi illi rebelles posteà grauissimas persoluerunt, interfecti, & lupis in prædam dati. Sunt & alij lacus de quibus in generali descriptione mētio à nobis facta est. Inter fluuios primum *Vinderius* flu. occurrit, qui nunc *The Bay of Knocfergus*, ab imposito oppido munito & portu tuto, quem Angli *Knocfergus*, Hibernici *Caregfergus* vocant, id est *Fergusij* scopulus, quod nomen à Fergusio ibi submerso inuenit. Deinde *Banna* eximiæ, vt inquit Giraldus, pulchritudinis fluuius quod nomen testatur, ex lacu *Eaugh* se in Oceanum duplici ostio transfundit, salmonibus totius Europę longè fœcundissimus, eò quòd vt nonnulli existimant, sit omnium fluuiorum limpidissimus, cuiusmodi aquis salmones vnicè delectantur. Est & *Logia* flu. cuius meminit Ptolemęus, qui nunc *Lough Foile* paulò superius spatioso ostio in mare prorūpit; & alij. Terra insuper immanibus syluis vmbrosa.

Darni vltra Voluntios consederunt, vbi nunc *Claneboy*, *Rowte*, *Klynnes*, *Krine*, omnemque tractum maritimum vsque ad *Loghfoyle* tenuerunt. *Claneboy* lingua Hibernica *Gens flaua*, O-Nealorum fuit possessio, & nequissimi illius rebellis Ioannis O-Neali fato nota, qui inter pocula hîc à Scoto-Hibernis ex Hebridibus fuit interfectus: post cuius obitum hunc agrum Gualiero *D' Eureux* Essexiæ Comiti concessit Regina Elizabetha. *Rowte* sedes erat *Mac-Guillinorum* non obscuræ in hac ora familiæ, *Glynnes*, id est, *Conuallis*, ad Barones Bissettos quondam spectauit, qui cum Patricium Atholiæ Comitem ob priuatas simultates sustulissent ex Scotia huc exulatum venerunt, ac suę gentis familiam illustrem reliquerunt. Supra has *Glynnes*, ex aduerso insulę quam Ptolemæus *Ricnean*, Angli *Raclynes* vocant, *Krine* sita est *O Cahani* regiuncula quam Banna interluit, & *Logia* nunc *Lough foile*. Ad quod flumen non obscura supersunt nominis Darniorum vestigia in lacu *Der*, de quo Nechamus:

Lough Der *aquis dives lacus est, Vltonia nouit:*
Commodus indigenis vtilitate placet.

Nec non in castro *Derry*, vbi anno 1566 Eduuardus Randolphus veteranę militiæ nomine clarus vitam patriæ summa cum gloria profudit, & ita O-Nealum omnibus tunc ad vltimum copijs in Anglos connixum fudit, vt iam inde vires nunquam recolligeret. *Robogdij* supra Logiam locati omne Septentrionale illud Hiberniæ littus tenuerunt, vbi *O Dongherty*, obscurioris notæ regulus multum valet. Inter hos *Rabogh* viculus Episcopalis antiqui Robogdiorum nominis expressa retinet vestigia, sed quodnam sit *Robogdium* promontorium, nisi sit *Faire Foreland*, planè se nescire inquit Camdenus. Ab hoc scopulosolo tractu extrema reflectuntur littora per *Swilly* lacus ostium, qui Ptolemæo *Argita* dici videtur. Vlterius magis ad occasum *Vennicnij* egeriunt in *Tirconell*, vbi *Mac Rwyny Fayd*, *Mac Swyny Netoeth*, & *Mac Swyny Bannigh* plurimum possident. *Viduam* flumen *quod* nunc *Chrodagh*, & *Vennicnium* promontorium quod nunc *Rames head*, & *Boræum* promontorium, quod nunc *S. Helens head* inter hos statuit Ptolemæus. A Boreo promontorio vnde retrahuntur in meridiem littora, vbi nunc *O Donel O Bail*, & *Mac Guir* magni nominis reguli habitant, consederunt olim *Erdini*. Hîc est *Erno* lacus de quo in generali descriptione diximus, & alter xv ab hoc milliaribus ad Arctum distans, in quo insula eminet, & in ea ad monasteriolum specus ob versantium nescio quorum spectrorum terrore, & horrendis visis decantatus, quem aliqui Vlyssem effodisse ridiculè somniant, cum inferos affaretur. Incolis hodie *Ellanu frugadory*; id est, insula purgatorij, & Patricij Purgatorium nominatur. Patricium enim Hibernorum Apostolum à Deo ardentissimis precibus impetrasse creduli affirmant, vt pœnæ, & cruciatus qui impios post hanc vitam manent, ob oculos hîc proponerentur, vt insita suis Hibernis peccata, & gentilium errores facilius extirparet. Cæterum cum *Reglis* hic locus in Patricij vita nominetur, *Regiam* alteram fuisse quam Ptolemæus memorat, existimat Camdenus, cui suffragatur apud Geographum situs. Præter hoc Patricij, etiam aliud in hac insula Brendani Purgatorium fuit, sed cum non inuenerim locū, inquit Camdenus, accipe quod solum inueni, Nechami de illo tetrastichon.

Asserit esse locum solennis fama dicatum
Brendano, quo Lux lucida sæpè micat,
Purgandas animas datur hîc transire per ignęs,
Vt dignæ facie iudicis esse queant.

Hi sunt antiqui Vltoniæ incolæ, quibus tandem permisti Scoti, hinc Scotorum nomen in Borealem Britanniæ plagam transuexerunt. *Sex enim* (vt author est Giraldus) *Muredi regis Vltoniæ filij, Boreales Britanniæ partes circa annum salutis CCCC. occupârunt, vnde Scotia specificato vocabulo appellata.* Archiepiscopus vnus in Vltonia, qui sedem suam habet Armachiæ, & Primas totius Hiberniæ dicitur. Hos habet suffraganeos Episcopos, Maeth & Deren, Ardach forte Arde: Kilmore, Clogher: Doune, Coner: Klonckn os, Raboo, forte Rapo: Dromoore. Regio hæc vt sine subactione inhorrescit, ita incolarum ingenia sine humaniori cultura maximè efferantur.

In qua Momonia & Lageniæ reliqua.

Connacia.

Regio. *Nomina.*

CONNACIA secunda Hiberniæ pars, alijs *Connachtia*, Anglis *Connagh*, & Hibernis *Connaghty* dicitur. Ad Occasum vergit, Seno flumine, *Banna*, & Oceano inclusa. Hanc antiquitus Ptolemæi ætate *Auteri* & *Nagnatæ* totam insederunt. Tam arcta verò cognatio inter *Nagnatas* & *connaghty* intercedere videtur, vt vel *connaghty* inde enatum, vel hoc nomen *Nagnatæ* à *connaghty* detortum existimare liceat. Nisi quis à *Nagnata* portu cuius meminit Ptolemæus *connaghty* factum suspicetur, & inde regioni nomen impositum. Portus enim *cuon* patria lingua dicitur, cui si addas *Nagnatæ* à *connaghty* non multùm abludet. Cæterũ regio vt alicubi læta, & ferax, ita subuuidis quibusdam locis, herbidis tamen, quos à mollitie *Boghes* appellitãt, vt reliqua passim insula, periculosa, & syluis opacioribus & crebrioribus condensa.

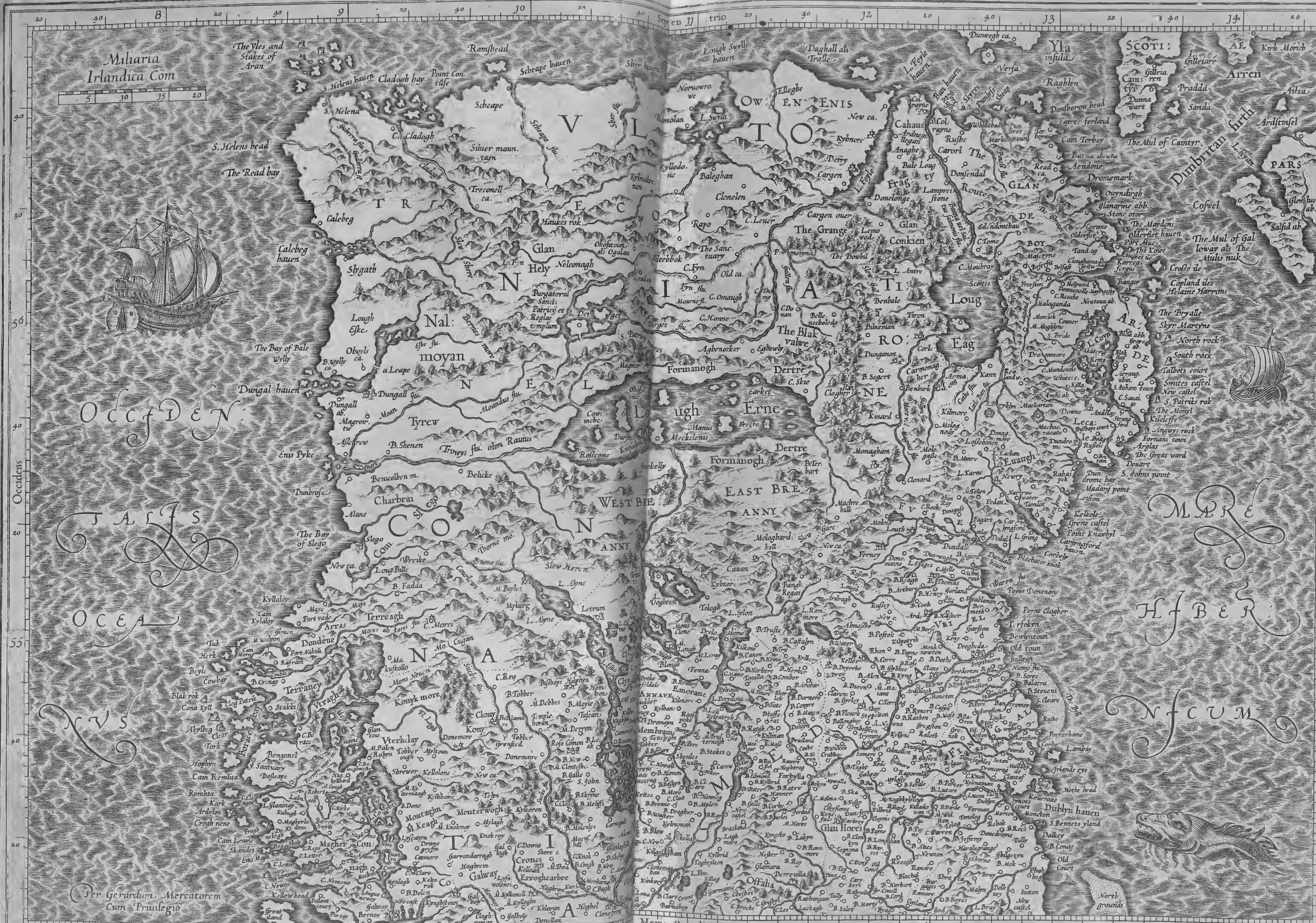
Soli qualitas.

Ora autem maritima multis sinubus, & nauigabilibus alueis peruia accolas ad nauigationes quodammodo inuitat, & prouocat, sed innatæ desidiæ dulcedo ita detinet, vt ostiatim malint victum quærere, quàm honestis laboribus paupertatem repellere. In Hibernicis proditum est historijs *Turloghum O-mor O-conor* huic regioni cum imperio olim præfuisse, totamque inter duos filios, Cahelum, & Brienum diuisisse. Aduenientibus verò in Hiberniam Anglis Rothericus præfuit, qui Hiberniæ Monarcham se dixit, sed ille mole Anglici belli imminentis territus se in Henrici nostri secundi fidem, non tentata Martis alea, contulit. Cum autem statim à fide deficeret, Milo Coganus primus Anglorum Connachtiam, sed irrito incœpto, aggressus est. Postea Guilielmus filius Aldelmi, cuius posteri de Burgo, & *Bourki* Hibernicè vocantur, Gilbertus de *Clar* Comes Glocestriensis, & Guilielmus de Bermingham primi Anglorum hanc regionem perdomuerunt, & ad humanitatem imbuerunt. *Bourkus* verò siue de Burgo, & eius posteri totius Connachtiæ Domini appellati, hanc prouinciam cum Vltonia diu summa tranquillitate administrârunt, & opimos reditus collegerunt, donec vnica Richardi de *Burgo* filia Connachtiæ, & vltoniæ ex asse hæres elocata fuerat Leonello Clarentiæ Duci Regis Edvvardi tertij filio. Cum autem ille in Anglia vt plurimum hæreret, & qui illi successerunt Mortuomarij, patrimonium in Hibernia negligentius haberent, *Bourki* affines, quos illi suis terris præfecerunt, Dominorum absentia, & turbulentis in Anglia temporibus freti, contempta legum authoritate, inita cum Hibernicis societate, & contractis nuptijs, vniuersam connachtiam sibi occuparunt, & paulatim degenerantes, Anglico cultu deposito, Hibernicos mores induerunt. Hodie in sex comitatus distribuitur. clariæ, Letrimmie, Galvveiæ, Rosecomin, Maio, Sligo. Sunt etiam in hac Baro de Atterith, Baro de clare, & alij. Est hîc *Galueia*, oppidum ab exteris negotiatoribus valde frequentatum, & opulentis mercatoribus suumque negotium bene gerentibus cumulatum. Ferunt Mercatorem transmarinum qui habuit cum his oppidanis commercium, olim percunctatum ex Hiberno quodam, in qua Galueiæ parte Hibernia consisteret? Oppidum pro regione, contraque insulam pro municipio accepit. Galueię annumerantur *Anneria, Claria, Sligaia, Arctlonia*, & *Alonia*, oppidum non contemnendum. *Auteri* autem quos dixi, Australiorem huius connaciæ partem olim occuparunt, vbi nunc *Twomondia* siue *Claria*, *Clan-Richardi* regio, & Baronia de *Atterith*, quæ Auterorũ nomẽ in se planissimè prodit. *Twomond*, Giraldo *Thuetmonia* (quæ quamuis vltrà Senum iaceat Momoniæ adiudicatur) grandiori promontorio in mare proijcitur, sede Archiepiscopali, quam *Toam* dicunt, & suis Comitibus celebris *Obrenis* scilicet, qui è veteribus Connaciæ regulis oriundi, ab Henrico VIII. Tvvomondiæ Comitum titulo sunt honorati. Hæc regio vel maxima eius pars Anglis *Clariæ* Comitatus appellatur à Thoma *Clare* iuniori filio Gilberti primi, Comitis Glocestriæ, cui hanc regionem Rex Edvvardus primus concessit. *Clan-Richard*, id est *terra filiorum Richardi* his est contermina, nomen Hibernico more a Richardo quodam sumpsit ex Anglica familia, *de Burgo*, siue *Burgensis* dicta, quę postea maximi nominis, & potentiæ in hoc tractu fuit, & è qua Richardum de Burgo Henricus viii. comitem *Clan-Richard* creauit. *Atterith* vulgò *Athenry* bellicosum Baronem suum Ioannem de *Bermingham* Anglum in suam laudem rapit, è qua familia comites de *Louth* sunt prognati, sed Berminghami hi Atterithienses quasi degeneres in Hibernicam iam barbariem prolapsi se Anglos vix agnoscunt. Inter hos *Auteros Ausobæ* fl. ostium a Geographo statuitur, nunc *The bay of Galway* dici videtur. *Galway* enim Hibernicè *Gallivæ*, in eius recessu cernitur elegans sanè & turritum oppidum, quod fluminis beneficio diuersas opes terræ marisque facili permiscet commercio. *Rauium* item fluuium in connacia statuit Geographus, sed inuersis pro *Banium* literis, quo etiamnum nomine innotescit, *Banny* enim accolis nominatur, qui ex Erno lacu emissus connachtiæ & Vltoniæ limes dignoscitur.

vrbiũ nomina.

Imperium maiorum.

Ad incolas redeo. connacię reliquum ad Boream occuparunt olim *Nagnatæ* vsque ad Bannum fluuium qui Vltoniam & connaciam interdiuidit, vbi *O conor*, *O Roerc*, & *Mac Diarmod* syluestres Hibernici rerum quodammodo potiuntur. Littus verò ab Ausoba dorsum agit per insulas *Arran*, *Iniſceath* colmanni monasterio olim notam, & *Inis Bouind*, quàm Beda ex Scotico sermone *Vitulę albæ Insulam* interpretatur. Retrahitur inde littus ad *Libnij* fluuij ostium, quem exulantem ad suam *Dubliniam* reducit camdenus, sed locus quem designat Ptolemæus, nunc *The bay of Slegah* vocatur. *Nagnatam* vrbem hîc ponit Ptolemæus, sed quęnam illa sit, ernere non est mei ingenij, inquit camdenus. Archiepiscopus hîc vnus qui Tvvenij vulgo Toam residet, & Momoniæ adiudicatur, sub quo hi sunt Episcopi suffraganei. Kilmako, Olfine, Bishops Helphen, forte: Auaghdoune, clonfert, Moroo.

Miliaria Irlandica Com
Occidens
Oriens
OCCIDEN
TALIS
OCEA
NVS
MARE
HIBER
NICUM
VL TO NI A
CON NA CTIA
MEDIA
FINGAL
Lough Erne
Loug Eag
Dumbritan firth
SCOTI
Arren
The Mul of Gal loway als The Mulis nuk
The Mul of Cantyr
Dublyn hauen
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

Regio. Nomini. Vnde dicta nomina.

MEDIA tertia Hiberniæ portio, quam patrio vocabulo *Myh* dicunt, Angli *Methe*, Giraldus *Midiam*, & *Mediam*, forsitan quod sit in ipso Insulæ medio. Vmbilicum enim Hiberniæ *Killair*, in hac parte castrum, quod videtur esse Ptolemæi *Laberus*, perhibent, ipsumque nomen non aliud innuit: Lait enim lingua Hibernica medium significat.

Richardus verò Stanihurstius de Mediæ Etymo hæc habet: Anno 2535. quinque Germani fratres Insulã occupantes, statuerunt eam in quatuor prouincias æqua portione distribuere, vt singuli fratres in singulis prouincijs perpetuum imperium firmarent. Quod satis concinnè factum fuit. At verò ne ætate minorem, cui Slanio nomen erat, prorsus indotatum relinquerent, vna voce consentiebant, aliquas è quatuor partibus glebas decerpere, ijsdemque Slanium munerare. Ille quidem munus hoc prompta animi voluntate accepit: & exinde Mediæ appellationem emanasse, probabile nonnullis, & penè verum videtur. Hęc ab Hibernico mari ad Sineum vsque flumen protensa iacet, quod flumen ipsam à Connacia disterminat. Aërem habet salubrem aspectumque delectabilem. Fertilis est frumento, pascuis & armentis, affluens carnibus, butyro, caseo, lacte, & similibus: ac propter populi multitudinem, castrorum & oppidorum fortitudinem & pacem inde natam vulgo *Camera Hiberniæ* audit. Scribunt Hibernici regionem hanc suos quondam habuisse reges, Slaniumque Hiberniæ Monarcham posteà regali mensæ appropriâsse. Cùm autem Angli pedem in Hibernia fixissent, Hugo Laceius maximam eius partem subiugauit, illique in feudum concessit Rex Henricus secund°, *Dominumque de Media* dixit, qui ab Hibernico dum *Der Wartha* castrum conderet ex improuiso capite trũcatus, ille duos filios suscepit Hugonem Comitem Vltoniæ, & VValterum Dominum de *Trim*, qui Guilbertum superstite patre defunctum genuit. Per Gilberti autem filias Margaretam & Matildem, altera pars per *Ienuillos* ex familia Lotharingica, & *Mortuomarios* in domanium regium, Petrus enim de *Ieneuill* ex illa Matilde natus Ioannam Rogero de *Mortuomari* Comiti *Marchiæ* enuptam genuit: altera per *Verdonos* ad varias in Anglia familias est deuoluta. Patrum memoria in duas partes publico ordinum conuentu diuisa fuit hæc regio, in Mediam scilicet Orientalẽ, & Occidentalem. Orientalẽ *Boandus* fl. qui Ptolemęo *Buvinda* primùm interfluit, & postea cum *Droghda* elegans & frequens oppidum à ponte sic dictum alluerit, hanc partem ab Vltonia secludit. Occidentalis Media præter Laberum iam dictum, & *Deluin*, quæ olim Petrum *Meset*, nunc clarissimam Nogentorum ex Anglia familiam Baronis honore exornat, nihil memorandum habet. Gilbertus enim *Noget* (vt habet Richardus Stanihurstius, qui de rebus Hibernicis disertè scripsit) vir census equestris ob operam bello Hibernico egregiè nauatam Deluiniæ & Fouriæ colonijs ab Hugone Laceio Mediæ expugnatore donatus erat, e cuius stirpe Deluiniæ Barones enati sunt. Hibernicas gentes *O Malaghlem*, *Mac Coghlan*, *O Madden*, *Magoghigam*, quorum vel nomina barbarum quiddam strepunt, libenter alijs relinquimus. In Media autem oppida numerantur *Pontana*, quæ vulgariter *Droghedaia* nominatur, oppidum lautissimum, portum habens nauium stationi perappositum. Sunt tamen qui mediam huius oppidi partem, nimirum trans flumen in Vltonia ponant. Insunt item in Media, *Molingaria*, *Fouria*, *Deluinia*, *Trimmia*, *Kellesia*, *Nauania*, *Aboia*, *Dulekia* & *Scrinia*. Sunt & in hac prouincia prope Foneram tres lacus ab inuicem non remoti, quorum quilibet piscium suum genus continet: ad quem nunquam alij pisces accedunt, licet tamen fluminis interlabentis beneficio vias commeabiles habeant: quinimo si piscis vnius ad lacum alterius deferatur, aut moritur aut ad priorem redit. Fluuij hîc sunt *Boandus* de quo supra, qui a velocitate nominatus videtur: *Boan* enim tam Hibernicè quam Britannice velocem denotat, Nechamusque de hoc cecinit:

Situs. Soli fertilitas. Imperium maiorum. Oppidũ nomina. Lacus. Flumina.

Ecce Boand qui Trim celer influit, istius vndas
Subdere se salsis Drogheda cernit aquis.

Trim verò illud oppidum est melioris notæ, & antiqua quasi Baronia Laceiorum. Est & *Sineus* fl. quem inter Mediam & Connaciam interlabi diximus, hic Ptolemęo *Senus*, Orosio *Sena*, & nonnullis exemplaribus *Sacana*, accolis verò *Schannin* dicitur, id est, vt aliqui interpretantur, *Flumen antiquum*. *E Therne* montibus in Vltonia effunditur, continuoque secans in meridiem agros, modo se in stagna refundit, modóque in angustias se resorbet, cúmque vnum & alterum lacum diffuderit, intra margines se colligens *Macolicum*, nunc, (vt Mercator noster obseruauit) *Malc* cuius meminit Ptolemæus, inuisit, statimque ab altero spatioso lacu excipitur (*Lough Regith* appellant) cuius nomen, & situs *Rigiam* vrbem quam Ptolemæus eo loci statuit, non procul abfuisse quodammodo subinnuit. Vbi verò lacum hunc prætereuectus angustiori alueo intra ripas se colligit *Athlon* oppidum illi insidet, sub quo flumen ponte e viuo saxo pulcherrimo magno seditiosorum terrori Dominus Henricus Sidnæus laudatissimus Hiberniæ prorex non ita pridem coniunxit. Inde verò Senus maximarum nauium capax diducto alueo Limiricum vrbem, Hibernicis *Loumneagh*, Anglis, *Limerike* amplectitur. Hinc per sexaginta plùs minùs milliaria Senus rectus, grandisque in occasum properat, demúmque in Oceanũ occidentalem vasto ostio ad Knoc *Patric*, id est, *Patricij collis*, euoluitur. Sic enim Nechamus locum illum vocat in his de Seno versiculis:

Fluminibus magnis lætatur Hibernia, Sineus
Inter Connatiam, Momoniamque fluit.
Transit per muros Limirici, Knoc Patric illum
Oceani clausum sub ditione videt.

HIBERNIAE IIII. TABVLA.

Quæ orientalem Vltoniæ partem continet,& sequentia territoria inspectori offert.

Glandeboy, Tirone, Arde, Lecale, Euaugh, Arthule, Nevvry, Mourne, Fuse, Vriel, & alia plura. Ciuitates quoque Armack & Dovvne.

Lagenia.

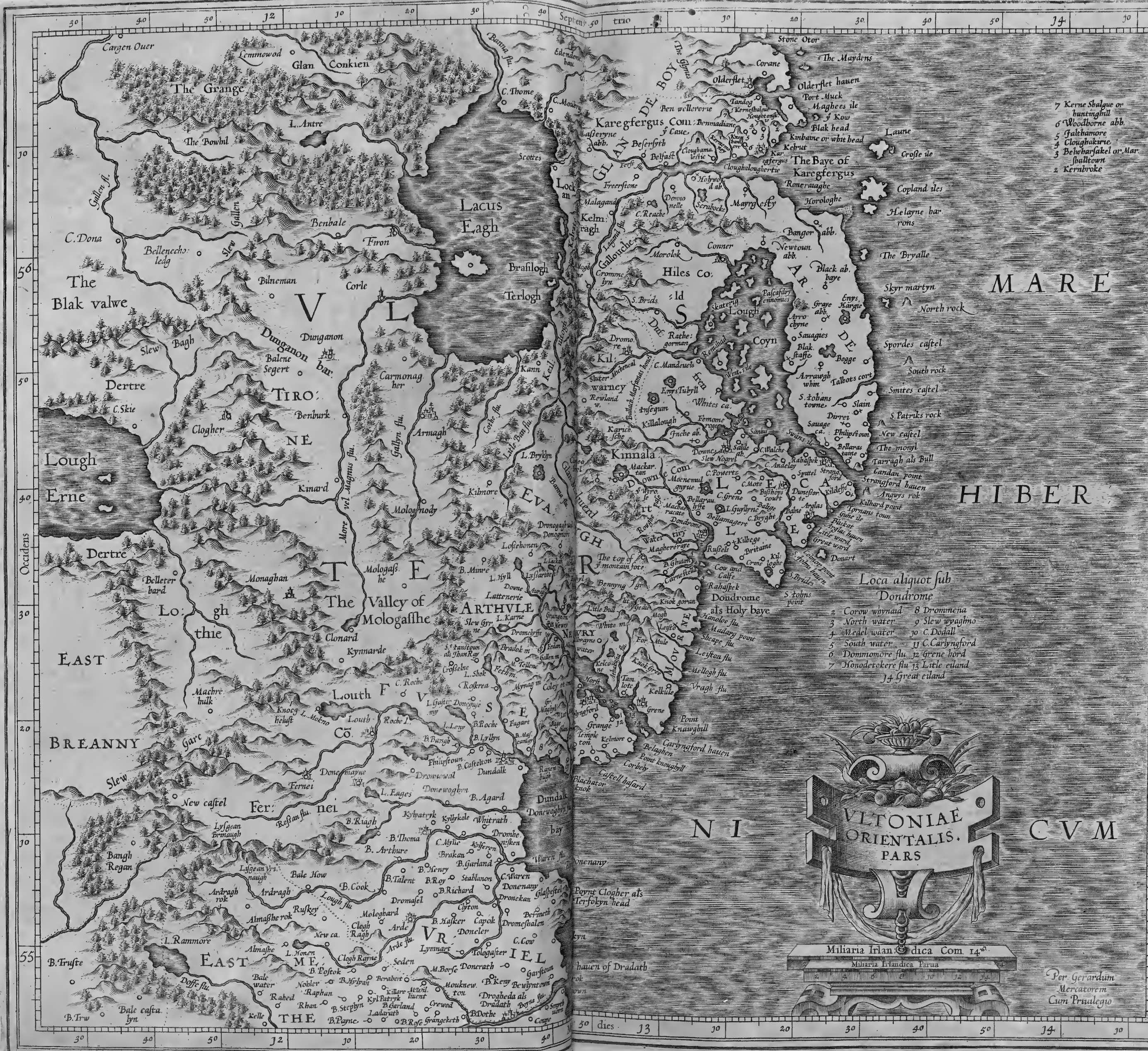
Regio. Nomina.

MEdiam in nostri authoris Partitione sequitur *Lagenia* quarta Hibernię pars incolis *Leighnig*, Britannis *Lein*, Anglis *Leynster*, Scriptoribus Latinis *Lagenia*, in antiquis Sanctorum vitis *Lagen*. Tota maritima ad ortum Hiberniæ iacet, à Momonia *Neoro* fluuio, quem multis tamen in locis transcendit: à Connacia aliquandiu *Sineo*, à Media suis limitibus terminata. Ptolemæi ætate sedes erat *Brigantibus, Coriondis, Menapijs, Caucis* & *Blanis*, & ab his *Blanis* fortasse diducta & contracta illa recentiora nomina *Lein, Leinigh*, & *Leinster*. Fertilis & frugifera est terra, mitissimo cœlo, nec inclementibus incolarum ingenijs. Distinguitur nunc in Comitatum *Wexford, Caterlogh, Kilkenny, Dublinensem, Kildariensem, Comitatum Regis, Comitatum Reginæ, Longfford*, quibus *Fernes* & *Wicklo* nunc annumerantur. Hosce Comitatus iam ex ordine lustrabimus, cum Camdeno secundum populos quos hāc Hiberniæ partem habitasse scribit Cosmographus. *Brigantes* sederunt inter Suiri ostium, confluentesque *Neori & Barrow*, qui *Birgus* Ptolemæo dicitur, sub vrbe *Waterfordia*. Quia verò Brigantium vrbs fuerit antiqua in Hispania, *Brigantia* dicta, omnem mouet lapidem *Florianus del Campo*, vt hos Brigantes ex sua deducat Hispania. Si verò huiusmodi coniecturæ sit locus, æquè probabiliter à Brigantibus in Britannia, quæ gens vicina, & numerosissima, deducerentur. Sin autem verum sit, quod quædam exemplaria habent hos Birgantes dictos fuisse, à *Birgo* flumine quod circumcolunt, nominatos fuisse ipsum nomen ferè persuadeat. Inter *Neorum & Birgum* habitârunt *Coriondi*, vbi nunc *Carloo*, siue *Caterlogh* Comitatus, & agri Kilkenniensis pars non minima, atque etiam vlteriùs vbi *Ossiria* Superior, & *Ormondia*, quæ Hibernicis *Vrro Wn*, Anglis *Ormond*, & vulgò corruptissimè *Wormewood*. Harum neutra quicquam præter suos Dominos memorandum habet. *Ossiria* superior enim suum Baronem Barnabam *Fitz-patric*, ab Edvvardo Sexto eo honore auctum habet. Ormondia autem ex clarissima Butlerorum familia, duodecem Comites numerat à Iacobo Primo, quem Edvvardus III eò honoris euexit, cuius maiores iam olim honorarij erant Hiberniæ pincernæ, unde illis hoc nomen *Butler* impositum. Quod verò nonnulli Hibernici, & qui fide digni videri volunt, homines quosdam in hoc tractu quotannis in lupos conuerti affirmant, fabulosum sanè existimo, nisi fortè illa exuberantis atræ bilis malitia, quæ Lycanthropia medicis dicitur, corripiantur, quæ eiusmodi phantasmata ciet, vt sese in lupos transformatos imaginentur. Nec ego aliud de Licaonibus illis in Liuonia transmutatis opinari ausim. Sub ostio Suiri *Menapij* tenuerunt promontorium ad Lybonotum, vbi nunc Comitatus VVeshfordiæ Hibernicè *County Reogh*. A Menapijs maritima inter Belgas gente, hos Menapios aduenisse, nomen quodammodo innuit. Verum an ex his, vel illis Carausius ille fuerit, qui assumpta purpura Britanniam contra Dioclesianum occupauit, dixerint alij. Illum enim Menapię ciuem vocat Aurelius Victor, & *Menapia* vrbs non in Belgica, sed in Hibernia à Geographis statuitur. Hoc ipsum promontorium *Hieron*, i *Sacrum* vocat Ptolemæus, & eadem significatione ab incolis etiam vocatum fuisse non dubitârim. Huius enim extremum oppidum ad quod Angli primam exscensionem in hanc insulam fecerunt, *Banna*, quod sacrum sonat, lingua patria vocârunt. Ab hoc Sacro promontorio littus in Ortum obuersum ad Septentrionem longo tractu procurrit, cui vadosa obiacent in mari loca nauigantibus insidiosa, quæ nautæ *The grownds* vocant. *Cauci*, qui item gens erat maritima Germaniæ proximè Menapios habitârunt, non eo interuallo quo in Germania dissiti. Horum fuit maritima illa regio, quam *O More*, & *O Brin* Hibernicæ familiæ incolunt, vnà cum Comitatu Kildariensi. Kildariensis Comitatus ager est lætissimus, de cuius pascuis Giraldus illos Virgilij versus vsurpat:

Et quantum longis carpunt armenta diebus
Exigua tantum gelidus ros nocte reponit.

Gigantum verò choream quam hoc in agro statuit Giraldus, fabulosæ antiquitatis admiratoribus libenter relinquo. Non enim ego fabellis indulgere decreui. Vltra Caucos egerunt *Eblani*, vbi nunc ager Dublinensis, & *Meth*, altera è quinque Hiberniæ portionibus. Comitatus verò, Dublinensis ad mare est gleba fertili, pascuis lętis, syluis aûtem ita nuda, vt cespite bituminoso, vel fossili ex Anglia carbone plerumque vtatur. Incolis autem & oppidis refertissimus. Vbi *Lifnius* flu. in mare se condit *Houth* mari ferè circumfunditur à qua S. Laurentinorum familia Barones de *Houth* nominantur. Interius Dublinensibus adiacet ad Aquilonem *Fingall*, cultissima regiuncula, & quasi huius regni horreum. Tantam frumenti vim quotannis suppeditat. Certatque hîc quodammodo tellus cum agricolarum laboribus, quæ alibi per hanc insulam neglecta et inculta de ignaua incolarum desidia grauissimè conqueri videtur. His expositis ad vrbes & oppida transitum faciamus. Hic primum occurit Kilkenny Neoro apposita id est, *Cella*, siue *Fanum Canici*, qui antiquitus ob vitæ solitariæ sanctitatem hoc tractu maximè inclaruit. Municipium est nitidum, elegans, copiosum & inter mediterranea huius insulæ facilè primum. Diuiditur oppidum in Hibernicum, & Anglicum; Hibernicum quasi suburbium est, & templum illud Canici habet quod & nomen dedit, & Episcopo sedem prębet. Anglicum verò oppidum multò est recentius à Ranulpho tertio Cestriæ Comite constructum, moenibusque ab Occasu, à Rob. Talbotto viro nobili, & castro à Butleris, vt existimant, firmatum. Inferius ad eundem Neorum sedet oppidulum munitum Anglicè *Thomas towne*, Hibernicè *Bala mac Andan*; i. oppidum filij Anthonij, vtrumque nomen ab extructore Thoma Fitz-Anthonio Anglo inditum est, cuius hæredes etiamnum huius Domini agnoscuntur. Est etiam hoc tractu antiqua illa vrbs *Rheba*, à Ptolemæo memorata, quæ nomine etiamnum sarto tecto *Rheban* dicitur; sed pro vrbe est planè πόλις ἄπολις, vt inquit ille, pauculæ scilicet

Vrbiū nomina.

VLTONIAE ORIENTALIS, PARS
Miliaria Irlandica Com 14
Miliaria Irlandica Parua
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Septentrio
Oriens
Occidens
MARE
HIBER
NI
CVM
Loca aliquot sub Dondrome
2 Corow wynnad
3 North water
4 Medel water
5 South water
6 Dommomore flu
7 Honodetokere flu
8 Dromnena
9 Slew wyaghmo
10 C.Dodall
11 C.Carlyngford
12 Grene hord
13 Litle eiland
14 Great eiland
7 Kerne Shalgue or huntinghill
6 Woodborne abb.
5 Falthamore
4 Cloughakirie.
3 Belwharsakel or Mar shalltown
2 Kernbroke
Lacus Eagh
Lough Erne
The Grange
The Blak valwe
Dunganon
TIRONE
Armagh
The Valley of Mologasshe
Louth
EAST BREANNY
Karegfergus
The Baye of Karegfergus
Copland iles
Lough Coyn
Dondrome als Holy baye
Carlyngford hauen
Dundalk bay
Drogheda als Dradath
The hauen of Dradath

casulæ cum propugnaculo, Nobilem tamen virum N. de S. *Michaele* Baroneti titulo exornat, qui vulgò *The Baronet of Rheban* appellatur. Est & Lechlinia, Hibernicé *Leighlyn*, regium oppidum à Bellinghamo illo nobilissimo Prorege, patrum memoria castro munitum. Floruit & *Rosse* vrbs ampla mercimonijs & habitatoribus frequens, ab Isabella Comitis Richardi *Strongbow* filia mœnibus magno ambitu armata, quæ solummodo nunc ostendit. Discordia enim inter ciues & religiosos flagrante, iam pridem ferè in nihilum recidit. Hic etiam *Menapiam* vrbem statuit Ptolemæus, ad ostium Modonæ flu. quæ ita suis nominibus exciderunt, vt aliquid lucis in tantis tenebris elicere plane diffidat Camdenus. Verum enimuerò cùm vnum solummodo flumen hoc loco se effundat, quod nunc *Slane* dicitur, & ad eius ostium vbi stagnat vrbs sit Germanico nomine *Weyfford*, totius Comitatus caput; & *Slane Modonam*, quæ *Flemingos* olim Barones habuit, & *Weyfford Menapiam* fuisse, confidentius inquit, coniectarim, eoquè magis quod hoc nomen sit recentius & ab illis Germanis impositum, qui *Gustmanni* Hibernis appellantur. Cæterum non primę magnitudinis vrbs est, sed cum primis memoranda, quod primum totius Hiberniæ in Anglorum fidem, Stephanide Duce fortissimo oppugnante se contulerit, Anglorúmque facta fuerit colonia, vnde totus hic ager Anglis est refertissimus, qui Anglorum antiquo vestitu, & idiomate etiamnum vtuntur, ita tamen vt Anglohibernice planè loquantur. Dermicius qui Anglos in Hiberniam vocavit, hanc vrbem & viciniam Stephanidi in perpetuum concessit: sed cum ille ius suum Regi Henrico secundo in manus tradidisset, in Strangbovvum Comitem ille transtulit, vt clientelari iure à se & regibus Angliæ teneret, vnde per Comites Marescallos, *Valentios* è stirpe Lusigniana, & *Hastingos* ad *Greios* Dominos de *Ruthin* descendit, qui passim in antiquis Chartis *Waisfordiæ Domini* nominabantur. Est præterea in Comitatu Kildariensi *Kildaria* primum, & præcipuum oppidum, cui honori erat in prima Ecclesiæ Hiberniæ infantia, Brigida virgo sanctitate, & virginitate venerabilis. Richardi Comitis Penbrochiæ hæc fuit habitatio, posteà Guilielmi Marescalli Comitis itidem Penbrochiæ eius generi, per cuius filiam quartam Sibillam ad Guilielmum de *Ferrarijs* Comitem Derbiæ, & per eius itidem ex ea filium Guilielmo Vescy Iusticiarius Hiberniæ cùm regis Edvvardi primi gratia excidisset ob simultates inter ipsum, & Ioannem filium Thomæ Giraldi, filioque legitimo orbatus esset, concessit Kildariam & alias in Hibernia terras regi, vt filium spurium de *Kildare* cognominatum de alijs terris *feofaret*. Pauloque post Ioannes ille Fitz-Thomæ Giraldi, cuius maiores in expugnanda hac insula summâ cum virtute desudârunt, ab Edvvardo secundo rege Angliæ castro & villa *Kildariæ* donatus primus Kildariæ Comes est creatus, à quo iam recta serie duodecimus Comes eo lætatur honore. In agro Dublinensi est non solum Lagenię sed totius Hiberniæ primaria ciuitas, hanc Ptolemæus *Eblanam* dixit, Angli *Deuelin*, Latini *Dublinium*, & *Dubliniam*, Cambrobritanni *Dinas Dulin*, & Hibernici *Balacleigh*, id est, *oppidum super crates*, subiectis enim in palustri loco cratibus, conditam affirmant, vti Hispalis Hispaniæ, quam sic nominatam tradit Isidorus, quod in palustri solo suffixis pro fundo palis locaretur. Regia hæc Hiberniæ vrbs est, emporium nobilissimum, & primæ iustitiæ forum, mœnibus validum, ædificijs splendidum, ciuibus frequens, castello ab Henrico *Loundre* Archiepiscopo firmatum, & quindecim templis exornatum, è quibus nobilissimæ sunt S. Patricij ædes à Roberto *Cumin* exstructa, seu potius restaurata, quæ sedes Archiepiscopalis; & Christi, in qua Richardus *Strongbow* Penbrochię Comes, expugnator ille Hiberniæ splendido sepulchro conditur. Immunitatibus etiam gaudet multis. Olim pro summo magistratu Præpositum habuit, sed anno reparatæ salutis 1409. vt Maior, & duo Balliui quotannis eligerentur, concessit Henricus quartus, Balliuos autem posteà in Vicecomites Edvvardus VI. commutauit. Elizabetha verò regina ad ingenia melioribus literis excolenda faustis auspicijs Academiæ posuit fundamenta. Nec quicquam hîc deest, quod in florentissima vrbe desideres, nisi quòd portui plurimum officit arenosus cumulus reciproco maris meatu, in *Auen-lifnij* ostium aggestus, sic enim præfluentem fluuium vocant, id est, *amnis Lifnius*. De vetustate verò Dubliniæ quod dicam, nihil certi occurrit, vetustissimam tamen esse Ptolemæi authoritas persuadet, & eo sanè tempore, quo Ptolemæus floruit, ab Auellano conditam ciues credunt. Saxo Grammaticus Danicis bellis miserè conuulsam fuisse tradit: postea in Edgari Anglorum Regis potestatem deuenit, quod Diploma datum confirmat. Deinde occupârunt Norvvegi, vnde, in vita *Gryffithi ap Cynan*, Principis VVallię legitur, Haraldum Norvvegum, cum maximam Hiberniæ partem subiugâsset, Dubliniam condidisse. Demum verò in primo Anglorum aduentu eorum virtuti concessit, & ab illis fortiter defensa est, cum Ausculphus Dublinensium Princeps, & postea Gotredus Rex insularum eam acriter vndique adorirentur. Iam inde verò deducta in hanc ex Anglis, pręcipuè ex Bristoliensibus Colonia, multis trepidis rebus, & angustijs, præclara suæ fidei in Anglorum reges documenta dedit. Sed de his satis, ad montes & flumina transeo. Infra Ormondiam *Blie* & *Blemy*, (Bladinæ montes vocat Giraldus,) se leuiter conuexis iugis attollunt, è quorum visceribus quasi maternis *Suirus*, *Neorus*, & *Birgus* eduntur, & diuisis alueis decurrentes, priusquam Oceanum adeunt, concordibus se consociant aquis, vnde *Tres Sorores* ab antiquis dictæ. *Neorus* multa propugnacula & quædam stringit oppida. *Birgus* nunc *Barow*, è Bladina etiam monte profluens, solitarius multis anfractibus delatus, *Rhebam* prætermeat, aliaque opida. Post *Neorus* & *Birgus* aquas commiscent, & pauca milliaria vno alueo emensi *Suiro* sorori maximæ, & nomen & aquas efferunt suas, qui statim in Oceanum scopuloso ostio immergitur, vbi à sinistra angusta ceruice excurrit promontoriolum, quod æditam turriculam nauigantibus prætendit, à Rossensibus cum floruêrunt, positam, quò tutius ostia subirent. In hac parte *Modonam* flu. statuit Ptolemæus, de quo supra: & *Ouocam* in regione maritima, ad quod *Arcklo* castrum sedet, qui fluuius, vt inquit Giraldus *non minus influentibus, sinumque replentibus, quam elapsis omnino marinis aquis, innatæ dulcedinis saporem retinens illibatum vsque in ipsum mare impermixtas salsedine vndas conseruat*. Est & *Liffeus* amnis qui Dubliniam præterlabitur, hic rarò rapidè fertur nisi post ingentem pluuiæ vim: cæteroquin admodum sedatus fluit. Adiungam etiam quod idem Giraldus de *Wiklo* portu *Ouocæ* proximo habet, quem *VVinchiligello* appellat. *Est portus apud VVinchiligello, eo latere Hiberniæ, quo proximius VValliam respicit, qui in generali maris refluxu vndas recipit influentes, in reuersione verò fluctuum, quas iam recepit, emittit ac amittit. Est & aliud ibi notabile, quia cum totum iam sinum elapsis vndis refluum mare deserit, per omnem tamen anfractum continua salsedine fluuius influens amaricatur*. Archiepiscopus vnus in Lagenia, qui sedem suam habet Dubliniæ, & Glandelachy, Glandeloyloug, & Primas Hibernię nominatur sequentes sub se habens suffraganeos Episcopos. Elphine, Bisshops Helphen f. Kildare. 1. Fernes Olsorie, Leighlin, alijs Laghlyn.

HIBERNIAE
V. TABVLA.

Continens Vdrone Baroniam, partem Comitatus Reginæ, ac Dominij Fortonelij: In Vdronis medio iacet ciuitas Laghlyn alijs Leighlin, Episcopali ſede ornata.

Momonia.

Regio. Nomina. Situs.

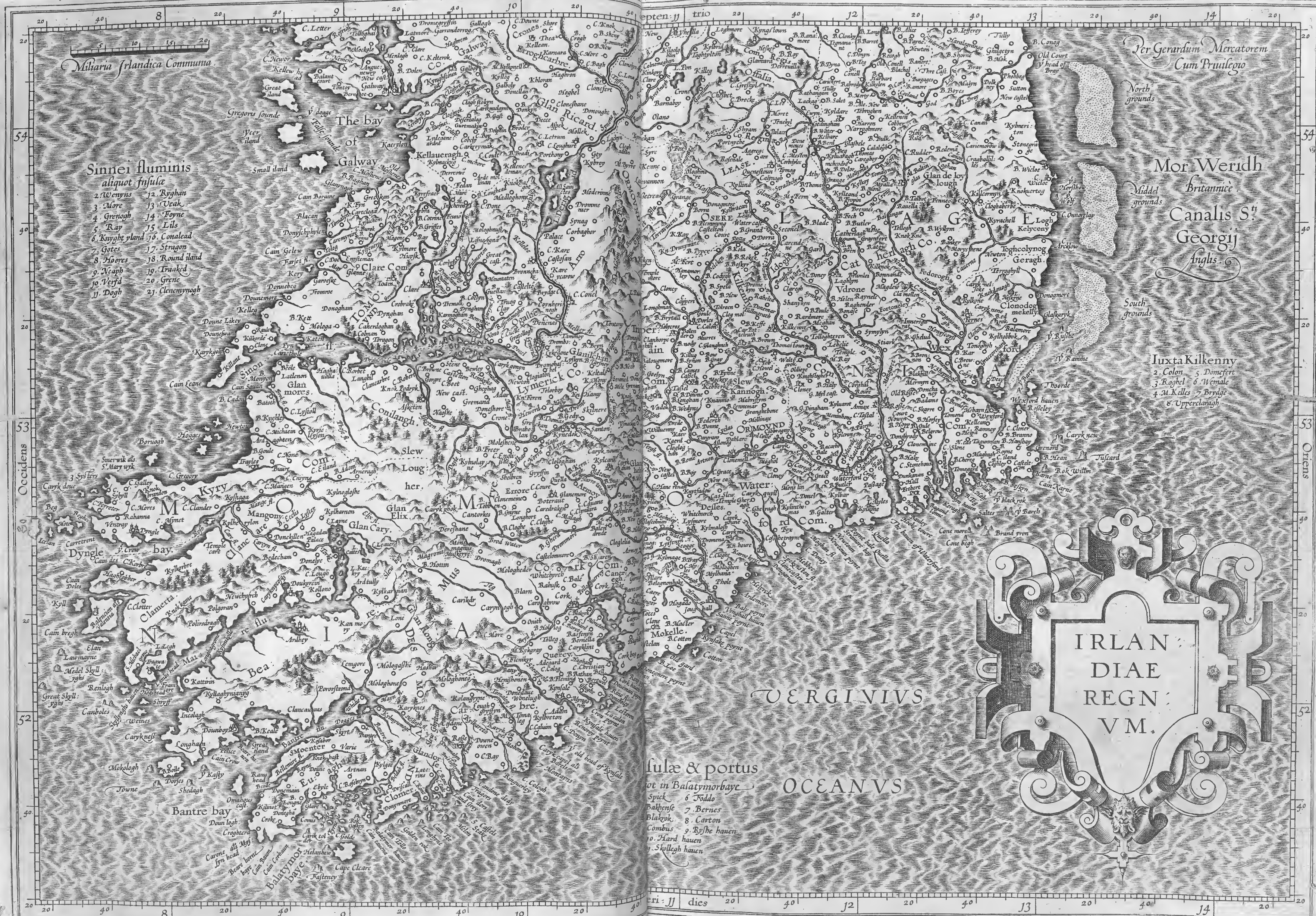
Lageniæ ſuccedit in noſtra Methodo *Momonia*, Hibernice *Mown*, Anglicè *Mounſter* quinta & poſtrema Hiberniæ pars. Ea Vergiuio mari ad Auſtrum expoſita iacet, à Connacia Sineo, à Lagenia Neoro fluuio alicubi diſcreta: Bifariam quondam diuiſa in Momoniam Occidentalem & Auſtralem. Occidentalem antiquitus habitârunt *Gangani, Luceni, Velabri* & *Vterini*, Auſtralem *Vdiæ* ſiue *Vodiæ*. Nunc autem in ſeptem Comitatus diſtribuitur Kerryenſem ſcilicet, Limiricenſem, Corcagienſem, Trippararienſem, Sanctæ Crucis, & VVaterfordienſem, quorum etiam in numerum Deſmonia iam accenſetur. Hoſce Comitatus ſecundum populos quibus à Coſmographo tribuuntur breuiter cum Camdenio percurremus. *Gangani* primo loco ſupra poſiti ex nominis affinitate ijdem cum Concanis Hiſpaniæ fuiſſe videntur, quos origine Scythas, ſanguinemque equinum potâſſe (quod non inſolens iampridem ſylueſtribus Hibernicis) teſtatur Silius:

Et qui Maſſagetem monſtrans feritate parentem,
Cornipedis fuſa ſatiaris Concane vena.

Et præter eum Horatius.

Et lætum equino ſanguine Concanum.

Kerry(vt nunc vocatur)ad Sinei oſtium eorum ſedes erat.Regio auijs, & ſylueſtribus montibus ædita, quibus crebræ interſunt valles cauæ nemoribus etiam condenſæ. Comitatus Palatini dignitatem, & iura Deſmoniæ Comites in hoc habuere, ſed hominum iniquitate, qui libertate vti & noluerunt, & neſcierunt, in malorum ſentinam, & ſeditioſorum perfugium iampridem conuerſa erat. Sylueſtrium Hibernicorum animos ridicula opinio peruaſit & etiam perſuaſit, illum qui in militari illo barritu, ſiue clamore quo in congreſſu magna vocis contentione vtuntur, reliquorum clamori non reſpondeat, ſubito à terra arripi, & quaſi volantem in has deſertas valles deferri, ex quacumque Hiberniæ regione, ibi gramine veſci, aquam lambere, nec malè nec benè eſſe ſibi ſentire, rationis, non orationis vſum tenere, à venantibus demum miniſterio canum capi, & domos ſuas deduci. Huius regionis mediam fluuiolus nunc anonymus *Trailes* oppidulum quodammodo deſolatum(vbi Deſmoniæ Comites ędes habuerunt) præterfluens interſecat, quem *Dur* eſſe Ptolemæi, ſitus quodammodo innuit, & aſſeuerarem (inquit Camdenus ſi *Duris*, qui inter huius occiduæ oræ portus hodie cenſetur, ad huius ſit oſtium, vt à nonnullis accepi. Non procul hinc *Smerwic* ſtatio (ſic contractè pro *S. Mari-Wic*)cernitur, ad quam ante annos aliquod cum Giraldus Deſmoniæ Comes vir profunda in principem, & patriam perfidia, ſceleratè aſſiduis agrorum vaſtationibus Momoniam attereret, appulſa eſt tumultuaria Italorum & Hiſpanorum manus à Gregorio P P. & Hiſpano in eius auxilium ſubmiſſa, qui loco hic ſtatiuis munito, quem *Fort del Ore* vocârunt, minis cœlum terrebant. Sed illuſtriſſimi & bellicoſi Baronis Domini Arthurij Grei Proregis aduentus, & primus impetus rem decreuit. Protinus enim ſe dediderunt, & maximam partem è medio ſublati, quod rebus huius regni ſic ferentibus, & ſeditioſis vndique imminentibus, conſultiſſimum & tutiſſimum videbatur. Ipſeque Deſmonius tandem trepida fuga in vicinas ſyluas coniectus, iamdudum in tuguriolo ab vno & altero milite irruente primum ſauciatus, poſtea agnitus, capiteque truncatus perfidię, & vaſtatæ patriæ poenas dependit. Ganganis ſubiecta eſt longè lateque ad Auſtrum *Deſmonia*, Hibernis *Daſſown*, Anglis *Deſmond*, quondam à tribus inſeſſa populis, *Lucenis* ſcilicet, *Vellabris*, & *Ibernis*, qui *Vterini* in nonnullis exemplaribus concipiuntur. *Luceni* à Lucenſijs Hiſpaniæ qui oppoſitam oram tenuêrunt, & nomen & originem traxiſſe videantur. *Velabri* ab *Aber*, id eſt *æſtuarijs*, ſic ſunt nominati, quod ad æſtuaria ſedêrunt, vnde etiam Artabris, & Cantabris facta appellatio. Hos ſtatuit Oroſius ad *Notium Promontorium*, hodie *Biar head* nautis, quod Hiſpaniam ſpatioſo interuallo procul ſpectat. Sub Notio hoc promontorio, *Iernus* fluuius ab Oceano ebibitur, ad quem *Dunck-eran* ſedes Epiſcopalis cernitur. *Dunck-eran* hæc quę Hiberno-Scotis *oppidum Eran* denotat, non ſolum ſe eſſe *Iuernim* vrbem, quam Ptolemæus vocat, ſed flumen etiam eſſe *Iernum* illum expreſſè loquitur: cuius appellatio vt totius Inſulę ab *Hier* Hibernicorum facta videtur, quod Occaſum ſignificat. Eſt enim vltimus huius regionis ad Occidentem fluuius, vt ipſa Hibernia vltima totius Europæ Inſula. *Iberni* qui etiam *Vterni* id eſt Camdeno Interprete, ſuperiores Hiberni hunc fluuium ad alterum promontorij latus accoluerunt, vbi *Berehauen*, & *Baltimore*, copioſa halecum piſcatura portus notiſſimi. Iuxta quos habitat *Mac Carti More*, ex Hibernica origine regulus, qui anno 1566. poſſeſſiones & latifundia ſua Elizabethæ Reginæ Angliæ in manus tradidit, & ab ea recepit, vt Anglico more, clientelari iure, fiduciæ nomine teneret. Eodémque tempore Comes de *Glencar*, & Baro Valentiæ creatus eſt, vir in hoc tractu magni nominis, & potentiæ, Giraldidis olim infenſiſſimus, qui maiores ſuos, vt ille contendit, Deſmoniæ Reges his auitis ſedibus exuerunt. Giraldidæ enim iſti, ſiue *Fitz-Giraldes*, ex Kildarienſi familia oriundi, deuictis Hibernicis, ampliſſima hîc ſibi latifundia acquiſiuêrũt, & ex illis Mauritius *Fitz-Thomas* primus Deſmoniæ Comes anno ſalutis 1355. ab Edvvardo tertio creatus, hæreditatem adeò ſtabilem, & firmam reliquit, vt ad de-

IRLANDIAE REGNUM.
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Miliaria Irlandica Communia
Sinnei fluminis aliquot insulæ
2. Wenyns
3. More
4. Grenogh
5. Ray
6. Knyght yland
7. Gotes
8. Hoores
9. Neaph
10. Verfd
11. Dogh
12. Ryghan
13. Veak
14. Foyne
15. Lils
16. Conalead
17. Stragon
18. Round iland
19. Traaked
20. Grene
21. Clenemynogh
Mor Weridh Britannice
Canalis St. Georgij Anglis
North grounds
Middel grounds
South grounds
Iuxta Kilkenny
2. Colon
3. Raghel
4. M. Kelles
5. Domefert
6. Wemale
7. Brydge
8. Upperclaragh
Insulæ & portus
VERGIVIUS
OCEANUS
The bay of Galway
Occidens
Oriens

ab eo Comite perditissimum hunc rebellem, quem dixi, ille honor quasi perpetua quadam se rie descenderit. Post Ibernos *Vdiæ* qui & Vodiæ habitârunt, cuius nominis vestigium expressiori indicio se patefacit in agro Kilkenniensi, pars enim eius maxima *Idou*, & *Idouth* nominatur. Incoluerunt hi Comitatum Corcagiensem, Tripariensem, Limiricensem, Kilkenniensem, & VVaterfordensem. In Tripariensi Comitatu, nihil memoratu dignum se offert, nisi quod sit ibi palatinatus, & *Holy crosse* in eo oppidulum magnis gaudeat immunitatibus, quæ in honorem, vt persuaserunt monachi, fragmenti Crucis Dominicæ concessę fuerunt. *Suirus* flumen nobile accolis *Showr* ex hoc Tripariensi agro in Kilkenniensem defertur, qui è Bladina monte profusus per *Ossiriam* inferiorem, quæ Butleris Comitis, & *Thurles* quæ illis Vicecomitis titulum præbet, primum Cassiliam vrbem adit Archiepiscopali dignitate ab Eugenio P P. exornatam, cui nouem subsunt suffraganei Episcopi. Indéque iuxta VVaterfordiam alijs duobus fluuijs adauctus in oceanum exoneratur. Vnde Nechamus:

Flumina.

Suirius insignem gaudet ditare Waterford,
Aequoreis vndis associatur ibi.

Vrbes et oppida.

Hactenus hanc partem Hiberniæ cum Camdeno percurri, restat nunc de vrbibus & oppidis huius partis pauca explicare. Inter has primum sese offert *Waterfordia*, quæ secundas inter Hiberniæ vrbes iure sibi vendicat, inprimis honesta & officijs fidelis ciuitas, fide & obsequio in Imperium Anglicum semper singulari. Ex quo enim Richardus Comes Penbrochiæ expugnauit, Anglis Hiberniam subigentibus tutam fide sua, & quiete, securamque à tergo pacem semper præstitit. Vnde reges Angliæ plurimas, & maximas immunitates concesserunt, quas Henricus septimus auxit, & confirmauit, eò quod contra ementitum illum principem Perkinum VVarbec qui plenis impudentiæ velis ad summũ regiæ dignitatis gradum enitebatur, ciues se fortiter & prudenter gessissent. Hæc à Norvvegis Piratis constructa, quamuis cœlo sit crassiusculo, solo min⁹ læto & angustioribus coarctata vicis, ea tamen portus est opportunitas, vt opulentia & frequentia secundas in Hibernia ferat. Hęc prudentibus & benè moratis civibus referta. Habet tutum & tranquillum portum, atque exterarum nauium sœpenumero plenum. Frequentes etiam VVaterfordiæ ciues sunt, qui mercaturas faciunt: in quo sane negotio, vsque eò prudenter rem familiarem administrant, adeò cautè rationes subducunt, vt breui negotiatione, magnas sibi opes soleant comparare. In Hispaniam præcipuè nauiculariam faciunt. Nihil plerunque æris alieni habent, in suis nummis plurimis sunt. Nullus ibi viuit mensarius, qui fraudulento collybo aut intolerabili fœneratione (omnium rerumpublicarum busto) in ciuium bonis ac direptionibus versatur. Ciues sunt faciles, benigni, frugi, perhospitales, priuatis & publicis rationibus vtilissimi. Appellauit hanc vrbem antiquitas *Manapiam*, sicut & Dublinium *Eblanam*. *Amellana* rectius nuncuparetur, ab Amellano, qui eam vrbem condidit, quemadmodum & Sitaracus VVaterfordiam, & Iuorus Limmiricum fundasse fertur. Erant isti Germani fratres olim in Hibernia magnæ auctoritatis. Est & in hac regione *Limmiricum* (de qua vrbe modo dictum est) in tertijs consistens: veruntamen loci situ, fluminis dignitate huic vrbi palma est danda. Alluitur Sannonio fluuio, omnium Hibernorum fluminum absque controuersia principe. Ab alto lx. milliariorum interuallo distat. Tamen onerarias naues ad ciuitatis muros, nauarchi appellunt: nec est quod scopulosas cautes, in toto illo cursu offendere, multum pertimescas. Incredibile est, quantam piscium vbertatẽ, & copiam ibi reperias. Huius vrbis amœnitate captus Ioannes, Angliæ rex, egregium castellum, & pontem illic extruendum curauit. Est etiam *Corcagia* in Corcagiensi Comitatu, *Korke* Anglis, & *Korcach* indigenis, astrictiore mœnium ambitu conclusa, & vna quasi directa platea protensa, emporiolum tamen frequens, & celebre: portu excellenti & tuto ornatum, sed ita seditiosis vicinis circumsessum, vt perpetuas excubias agitent, quasi perpetua obsidione essent incincti, & in agrum filias elocare non audeant, vnde contractis inter se nuptijs ciues omnes aliquo affinitatis gradu se inuicem contingunt. Ciues hîc etiam copijs satis locupletes, operam mercaturæ nauant, res suas domi forisque frugaliter obeunt. Briocum virum sanctissimum, à quo Sãbrochiana in Britannia Armorica diœcesis vulgò *S. Brieu* nomen assumpsit, hinc oriundum scribit Cœnalis. Sed in hoc à veritate ab ijt, quod *Coriondos* Hiberniæ in hac vrbe statuerit. Non enim huius vrbis meminit Ptolemæus. Flumen tamen quod prefluit idem videatur, quod *Davrona* Ptolemęo dicitur. *Sauranus* enim, & *Saucrenus* Giraldo, vna tantum immutata literula, nominatur. Quæ intercedit inter hæc nomina affinitas, hoc mihi dictauit, & maiori sanè cum probabilitate, inquit eruditissimus Camdenus, quam si *Daurona* nomen proximo flumini adaptarem, qui Corcagiensem Comitatum, & Tripariensem interfluens per *Lismor* Oceanum petit, & Historicis *Auenmor*, id est flumen magnum, appellatur, de quo Nechamus:

Vrbem Lissimor pertransit flumen Auenmor,
Ardmor cernit vbi concitus æquor adit.

Ardmor enim viculus est ad ostium, cui ad alteram ripam *Yoghalia*, statio satis tuta opponitur, quam nostra memoria proditam ille seditionis fax Desmoniæ Comes miserè diripuit, sed huius proditionis pænas Pretor mox suspendio luit. In huius vicinia magnos habet prouentus Vicecomes Barrensis, à Roberto Barrio Anglo prognatus, qui in expugnanda Hibernia operam nauauit egregiam. Sunt præter iam dictas ciuitates hæ in hac regione *Kinsalia*, *Cassilia*, *Yoghelia*, *Rossia*, *Lesmoria*, *Clonmella Kilmalochia*. *Hæc* pro methodi ratione de quinque Hiberniæ partibus sint satis, ad alia quæ adhuc restant transeamus.

Regio. Nomina.

BRITANNIAE insulæ Borealior pars *Scotia* dicitur, olim *Albania*. Atque etiamnum ab incolis qui auitam seruant linguam *Albain*, & ab Hibernicis *Allabany*, quasi altera Hibernia (quæ à Bardis *Banno* dicta est) vocatur. Hiberniam enim *Scotiam maiorem*, & Scotorum in Britannia regnũ *Scotiam minorem* historici appellant, Ptolemæus Britanniã *Paruam*, Rufus *Secundam*, Tacitus à sylua *Caledoniam* vocat. Videntur autem Scoti sic dicti à vicinis quasi *Scythæ*. Quemadmodum enim Germani inferiores *Scythas* & *Scotos* vno nomine *Scutten* id est sagittarios appellant, sic etiam Britannos vtrosque *Y-scot* dixisse e Britannicis scriptoribus obseruatum est. Id sane constat eos à Scythis oriundos ex Hispania in Hiberniam, & inde in hanc partem Albionis, quam nunc tenent, peruenisse, & cum Pictis in vnam gentem coaluisse. Hæc de nomine, sequitur situs.

Situs.

Termini eius australes Angliam versus, sunt Tueda & Solueius fluuij: ad Septemtrionem est Oceanus Deucaledonius, ad Occasum Hibernicus, ad Ortum Germanicus, ab alijs partibus vndique eam ambiũt Oceanus & mare Germanicum. Longa est LXVII. milliaria Germanica, hoc est Anglica 257. Lata LII. Germanica, siue 190. Anglica.

Cæli temperies. Soli fertilitas.

Regio temperatior quam Gallia, remissioribus frigoribus, caloribusque, sicuti & Anglia: cui tamen in fertilitate æquari non potest. Terra magna ex parte sulphurea est & viscosa, atque ob id pabulum est ignis, præsertim cum ibi defectus sit lignorum. Tantum tamen hîc crescit frumenti quantum incolę absumunt. Profert etiam terra varia metalla. Habet aurum, argentum, argẽtum viuum, ferrũ, plumbum & cuprum magna copia. Habet in *Drisdalia* aurifodinam, in qua etiam *Lazurum* inuenitur. Habet & gemmas, præsertim Gagatem qui in aquis ardet & oleo extinguitur. Pascua item optima quæ omnis generis nutriunt Armenta: vnde Carnis, Lactis, Butyri, Casei, Lanę abundat copia.

Imperium maiorum.

Cæterum Scoti cùm ad Pictos in Britanniam accessissent, quamuis Anglos prælijs, & prædationibus continenter lacesserent, non tamen res Scotica statim adoleuit, sed in eo quo appulerunt angulo, diu delituerunt, nec, vt Beda innuit, per annos plùs minùs centum viginti septem, contra Nordanhumbrorum regulos signa efferre ausi: donec vno eodemque tempore Pictos ferè ad internecionem deleuissent, & Northumbriæ regnum intestinis malis, Danorumque incursionibus confectum, corruisset. Tunc enim omnis Septemtrionalis Britanniæ plaga in Scotorum nomen concessit, vnà cum citeriori illa regione citra Cluidam, & *Edenburghfrith*. Illam enim Northumbriæ partem fuisse, & à Saxonibus possessam nemo repugnat: & hinc est quod omnes qui Orientalem Scotię partem tenent, & *Lawlandmen*, id est inferiores vocantur, sint origine Anglo-saxones, & Anglicè loquantur. Qui verò Occidentalem oram incolunt, *Hetchlandmen* dicti, id est, superiores, sint Scoti & Anglicè loquantur, infestissimique sint illis superioribus, qui Anglico idiomate vtuntur.

Minorũ virtus.

Scoti in bello fortes, ac strenui milites, inediæ, vigiliæ, algoris patientissimi.

Vrbes.

Primaria Scotiæ vrbs est *Edinburgum*, vulgò *Edenborow* pt. castrũ alatũ. Sedes hæc regia, & metropolis non tãtũ Laudoniæ, sed etiã totius Scotiæ, situ editiore iter montes, eo ipso Pragę Bohemorum haud absimilis: longitudine ab Oriente in Occidentem mille pass. porrecta, latitudine dimidio minore. Tota vrbs ex monte dependet. Hic ad occasum altissimus, versus Septemtrionem præcipitio munit vrbem, cætera ad Orientem & Meridiem sunt muro circumdata: distat à sinu maris & ostijs *Forthæ* passibus mille. Ad Orientalem vrbis partem ædes est S. Trinitatis, cui contiguum regis palatium quod Cathedram Arthuri vocant. Ad Occidentalem, rupes prærupta, & in rupe arx, Scotis Castellum puellarum dicitur; quod verè est alatum illud castrum Ptolemæi. Sunt & aliæ huius regni vrbes & oppida insignia quæ suis locis in particulari descriptione adponemus.

Lacus & Flumina.

In vallibus plurimi sunt lacus, paludes, fontesque & fluuij piscosissimi, quorum pars maxima è monte Grampio oritur, de quibus in descriptione proxima mentionem faciemus.

Mare.

Ad mare transeo. Mare ipsum ostreis, halece, corallis, mytilis, conchisq; diuersi generis plenissimum.

Portus.

Multos etiam Scotia passim portus habet & aditus marinis aquis peruios, inter quos Letha portus commodissimus, quem Anno M. D. LX. Galli qui Scotiam iam spe deuorarant & Angliæ imminere cœperant, magnis munitionibus firmarunt. Sed eum Regina Elizabetha regni tranquillitati (pro eo ac debuit) prudenter prospiciens, ita ex Gallorum faucibus eripuit, vt & munimenta omnia solo æquarit, & Scotus Gallum ex eo tempore non metuerit.

Montes.

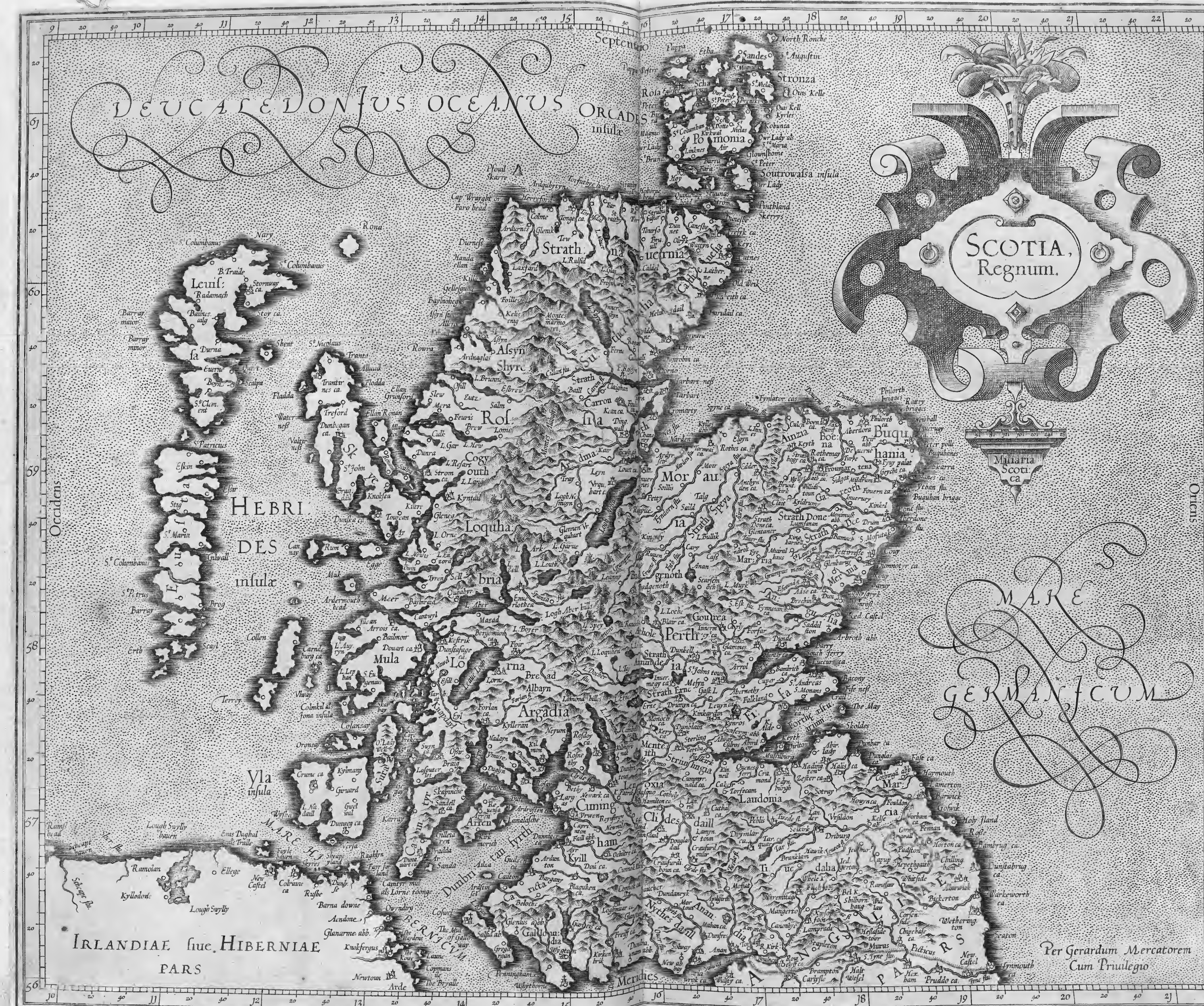
Regio ipsa aspera & montosa admodum est, & in ipsis montibus, habet æquatam agri planitiem pecori pabulum vbertim suppeditantem. Inter montes maxim' Grampius qui mediam Scotiam intersecat. Hic vulgò *Grasebaim* seu *Gratzhaine*, id est mons incuruus dicitur: is enim à Germanici maris littore ad ostia *Deæ* fluuij per mediam hanc regionem in Hibernicum mare tendens ad lacum *Lomundum* sistitur, qui etiam Pictorum olim, Scotorumque regni limes erat.

Syluæ.

Ad Aberdoniam montes sunt syluosi. Hic creditur fuisse *Sylua Caledonia*, Lucio Floro *Saltus Caledonius* in immensum spatium diffusa, procerisque arboribus inuia, & *Grampio* monte diuisa. Seueri ætate, vt est apud xiphilinum, Argecoxus regulus hoc in tractu regnauit, cuius vxor à Iulia Augusta Seueri coniuge conuitio lacessita quod palã ex gentis more cum maribus haberet consuetudinem, liberè respondit: *Nos Britannicæ cum optimis viris consuetudinem habemus, at vos Romanas perditissimus quisque occultè constuprat.*

Opera publica.

Scotos autem non postremos inter Europæos fuisse qui Christianam religionem amplexi sint, eamque præ reliquis seruauerint & coluerint, non solũ scripta & monumenta: verumetiam templa, cœnobia, monasteria, xenodochia, & alia religioni deuota loca testantur. Inter alia Edinburgi ædes S. Trinitatis cuius supra mentionem fecimus: templum B. Egidij, B. Mariæ, & alia. Est & palatium regium de quo supra, valde superbum & magnificum, & in medio vrbis capitolium. Habentque duces, comites, Barones & proceres regni in ipsa vrbe sua palatia, quando ad comitia vocantur. Vrbs ipsa non est constructa ex coctis sed naturalibus & quadris lapidibus, vt etiam singulæ ædes magnis palatijs possint comparari. Sed de his satis, ad reliquas partes transeamus.

SCOTIA, Regnum.
DEVCALEDONIUS OCEANUS
ORCADES insulæ
Septentrio
HEBRIDES insulæ
Occidens
Oriens
MARE GERMANICUM
Miliaria Scotica
IRLANDIAE siue. HIBERNIAE PARS
Meridies
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

Ratio gubernat.

Populus Scoticus in tres ordines dispescitur, in *Ecclesiasticum, Nobilitatem* & *Plebem*. *Ecclesiasticus* ordo duos habet Archiepiscopos: *S. Andreæ* totius Scotiæ primatem, & *Glasgoensem*. Archiepiscopo S. Andreæ octo subsunt Episcopatus, *Dunkeldensis, Aberdonensis, Morauiensis, Dumblanensis, Brechinensis, Rossensis, Cathanensis,* & *Orchadensis*. *Glasgoensi* tres. *Candidæ casæ, Lismoriensis, siue Argadiensis. Sodorensis,* seu insularum videlicet *Suræ, Multæ, Ylæ,* et c.

Nobilitatis ratio hæc est: vt primum locum obtineant *Rex* filijque *Regis*, partu legitimo editi, quorum si plures sunt, natu maximus *Princeps* Scotiæ, reliqui absolute *Principes* dicuntur. Rex autem cum publicè inauguratur, populo vniuerso sanctè promittit se leges & maiorum ritus veteraque instituta seruaturum, eoque iure quod à Maioribus accepit vsurum. *Secundum* locum obtinent *Duces*: *Tertium Comites*: *Quartum* illi *Nobiles* qui apud alias nationes extra insulam non vigent & à Scotis *My Lordis* appellantur. Quod nomen tantam dignitatem in se continet, vt etiam illud Episcopis, Comitibus & summis Magistratibus honoris ergo tribuant. Hosce Magnates posses dicere. *Quintum* locum *Equites aurati* aut *Barones* sibi vendicant, qui *Lordis* dici solent. In his Nobilitatis gradibus hæc seruatur ratio, vt nullus designetur *Dux* qui Comitis: nec Comes qui Dominus *Mylord*: nec Dominus *Mylord*: qui Equitis Aurati aut Baronis titulo non antea fuerit ornatus. In *Sextum* & vltimum locum reijciuntur illi, qui nullo certo honoris titulo insigniti, sed nobili familia prognati vulgo *Gentilmen* appellantur, vt sunt fratres & filij Comitum, Dominorum, Equitum auratorum natu minores, qui in nullam hæreditatis partem succedunt: siquidem ea tota in filium natu maximum conseruandum familiarum causa iure Scotico deuoluitur. Plebs autem omnes qui diuitijs affluunt, quique Hospitalitatis & clientelarum nomine bene audiunt hoc fere titulo (*Gentilmen*) decorat. Ab his autem Nobilibus infimi gradus, totum fere belli pondus pendet. Nam quamuis Scoti ad vnum omnes quocunque gradu loco sint constituti, suis stipendijs Regi militare cogantur & propterea à vectigalium muneribus sint immunes: tamen hi præcipue cum cogitant ex qua familia sint profecti maxima quæque pericula summa animi magnitudine adeunt, vt sese familia sua dignos ostendant. In qua re non solum populi singularis vtilitas: sed etiam ipsius Regis summa ac pene vnica opulentia inclusa continetur: siquidem ea ratione Rex nunquam necesse habet, vt externum militem suo sumptu auxilio euocet, cum ipse populus ad hostium frangendos impetus quasi ad commune quoddam incendium extinguendum opinione citius concurrat.

Plebei verò ciues partim sunt primarij opibus insignes qui magistratū in suis vrbibus funguntur: partim *mercatores*: partim *opifices*, qui omnes propter supra dictam à vectigalibus alijsque oneribus immunitatem facile apud eos ditescunt. Ne quid autem grauius in aliquam ciuitatem in publicis comitijs statuatur, permittitur à Rege tribus aut quatuor ab vnaquaque ciuitate euocatis ciuibus, vt cum reliquis duobus ordinibus suam sententiam de rebus propositis libere interponant.

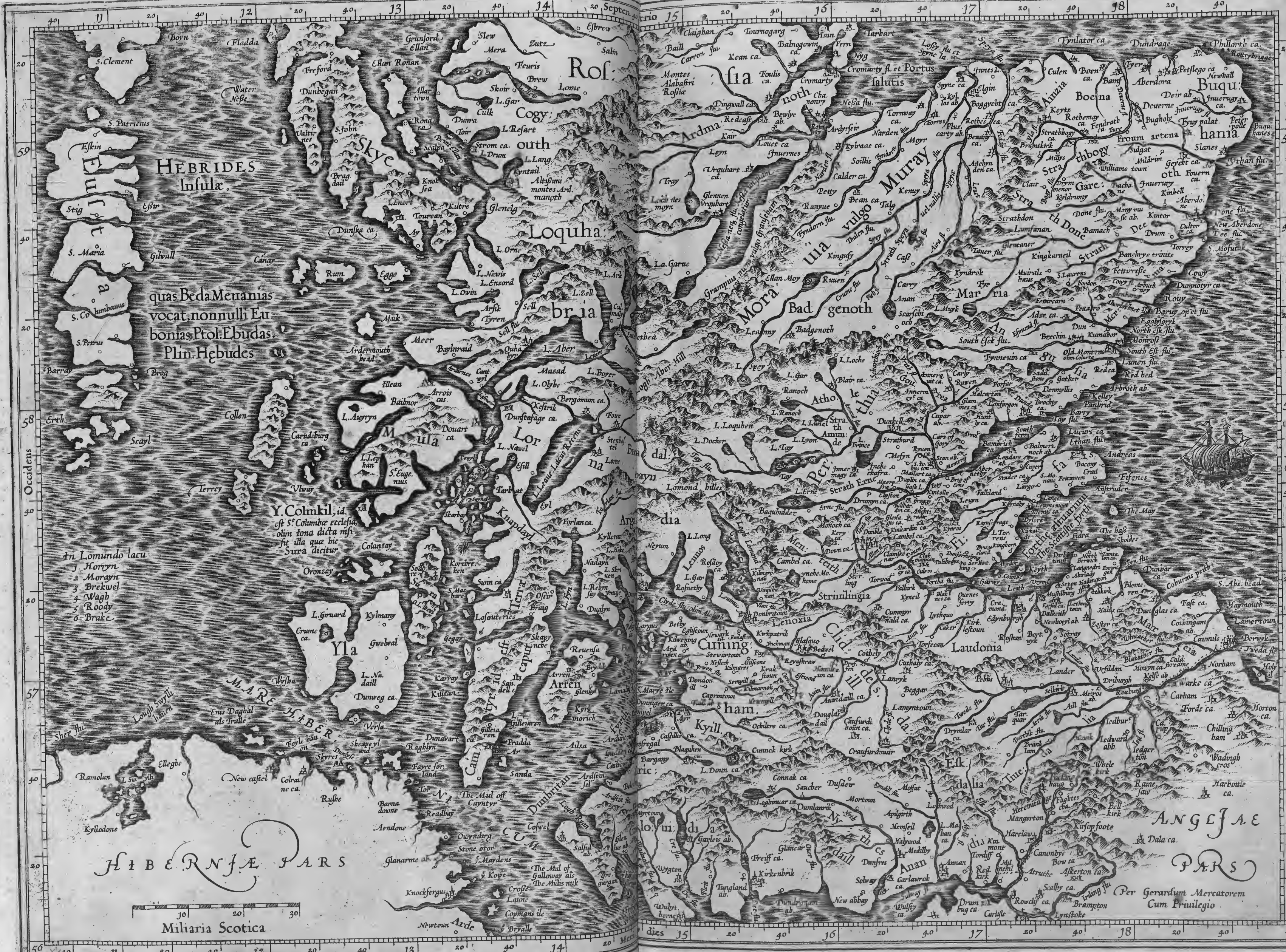
Ecclesiastici olim decretorum & conciliorum authoritate continebantur, nunc autem vt cæteri Legibus, quas Reges descripserunt, aut Regum voce confirmatas, tres ordines fixerunt, reguntur. Liber, qui Leges Municipales Latine scriptas continet, titulum (*Regiam Maiestatem*) habet, quod ab illis vocibus libri exordium ducatur: Reliquis legum libris Scotica lingua Comitiorum (quæ Parlamenta dicuntur) *Acta* inscribuntur. Magistratus sunt in Scotia, vt apud alias nationes, complures & diuersi. Inter hos proxime & secundum Regem, Regni Procurator (quem Gubernatorem appellant) facile princeps est. Huic prouincia Regni gubernandi incumbit, si Respublica Rege forte orbetur, aut si Rex per ætatem Regni negotia non possit obire. Hic tanto in honore est, vt si quis illius dicto vel imperio morem non gerat, violatæ Regiæ Maiestatis notam incurrat. Est & ibi Senatus perpetuus Edenburgi ex *Clero* & *Nobilitate* ita constitutus, vt Laicorum semper numerum æquet pars altera Ecclesiasticorum. Quibus adijcitur ex Ecclesiasticorum numero *Præses*, qui in dicenda ferendaque sententia principem locum obtinet, nisi iudicio Regni Cancellarius intersit; ei enim in omni Reipublicæ negotio Scoti primas deferunt: Qui capitis iudicio, magnum Iusticiarium: qui rei nauticæ Admiralium: qui castris figendis, Marescallum: qui delictis inter aulæ septa vindicandis præficitur, Connestabilem appellant. Sunt quoque in singulis prouincijs, quas Vicecomitatus appellant, qui præsunt singuli, quos Vicecomites antiquo vocabulo vocant. Horum authoritas in his rebus, quæ ad ciuiles causas & capitis summam pertinent, decidendis non aliunde pendet, quam à iure quodam hæreditario, quo etiam illos sibi Vicecomitatus vendicant. Vt ij Vicecomites non à Rege creati, sed à parentibus nati iure quodam dici possint. Habent quoque ciuitates atque oppida suos Præfectos, Balliuos ac id genus alios Magistratus, qui ciues in officio contineant & ipsarum ciuitatum priuilegia tueantur. Ita fit vt Scotorum Respublica ordinum apta dispositione, Legum sancta maiestate, & Magistratuum firma authoritate, floreat & summam laudem mereri videatur. Nomina autem Ducatuum, Comitatuum & Vicecomitatuum Scotiæ hæc sunt. Ducatus Rotsay, Albanie. Comitatus, Carnes, Soterlant, Rosse, Morauie, Buchquhan, Garniach, Garmoran, Mar, Mernis, Angus, Govvry, Fiffe, Marche, Athole, Stratherne, Menteith, Leuenox, VVagion, Douglasse, Carrike, Cravvford, Annandale, Ourmonth, & Huntley. Vicecomitatus, Bervvyk alias North Bervvyk, Roxburg, Selkirk, Tvvedale, Dunfrise, Niddisdale, VVigton, Are, Lanarke, Dunbretten, Sterueling, Louthean, Laudonia, Clakmanan, Kinros, Fiffe, Perth, Angus, Mernis, Aberdone, Bamph, Fores, & Innernes. Vniuersitates, *S. Andreæ*, & *Aberdonia*, quarum hæc ab Alexandro Rege & sorore Isabella multis ornata est priuilegijs circa annum M.cc.xl. Illa sub Iacobo rege inaugurata, Anno M.cccc.xi. Quibus additur *Glasguensis*. Ingenia Scotorum viuida sunt, excitata, ignea: sapientiæ capessendæ maximè idonea.

SCOTIAE

II. TABVLA.

GENERATIM quæ de Scotia dicenda habui, absolui: postulat Methodus, vt speciatim & per partes eam perambulem. Diuiditur autem Scotia (monte Grampio mediam secāte) in Australem siue superiorem, & in Borealem siue inferiorem. Dirimitur verò ab Anglia primùm *Tueda* fluuio, *Zeuiota* monte altissimo, & qua mons deficit, vallo non adeo pridem facto, ac deinde *Esca* & *Soluæo* fluminibus. Citra hos limites à mari Scotico ad Hibernicum regiones hoc ordine iacent. Prima est *Marcia* vel *Merchia*, sic dicta quod limitanea, hæc sinistrum Tuedæ latus attingit: ad orientem Forthæ æstuario, ad meridiem Anglia clauditur. In Marcia *Beruicum* oppidum quod Angli tenent. Est & hic *Hume* castrum, antiqua possessio Dominorum de *Hume* qui à comitum Merchiæ familiâ oriundi, in amplam & insignem familiam sunt propagati. Cui vicinum subsidet *Kelso* monasterio quondam celebris, & antiqua habitatione Hepburnorum qui Bothvvelliæ comites, & hæreditario iure Admirallij Scotiæ diu fuerunt, qui honores per sororem Iacobi Comitis Ioanni filio naturali Regis Iacobi v. enuptam, ad Franciscum eius filium nunc Bothuelliæ comitem descenderunt. Inde *Coldingham* cernitur, Bedæ *Vrbs Coldana* & *Coludi vrbs* Ptolemæo fortasse *Colania*, multa ante secula virginibus velatis sacra. Ad Occidentem Marciæ ad vtrumque Tuedę latus est *Teuiotia*, a *Teuioto* amne nomen adepta. *Teuiota* monte dirimitur ab Anglia. Post hunc regiones non magnæ *Lidalia*, *Euia*, & *Escia* à tribus fluminibus cognati nominis *Lidalo*, *Euo* & *Esca* nominatæ. Vltima *Annandia*, & ipsa ab *Annando* amne prope mediam diuidente appellata, secundum Soluæum in mare Hibernicum decurrit. Iam vt rursus ad *Fortham* redeamus, is ab ortu Lothianam claudit: *Cocburni Saltus*, & *Lamyrij* montes eam a Marcia separant. Contingit deinde paulum ad occasum inflexa Lauderiam & Tuediam: alteram a *Laudero* oppido; alteram ab amne *Tueda* mediam secante. *Tuediam* ad meridiem, & occidentem contingunt *Lidalia*, *Nithia*, *Glottiana*. *Nithiæ Nithus* amnis nomen dedit per eam in mare Hibernicum labens. *Lothiana* à Lotho Pictorum rege nominata. Ab oriente æstiuo finitur *Fortha* siue mari Scotico. Vallem Glottianam spectat ab occidente hiberno. Hæc regio humanitatis cultu, & rerum necessariarum ad vsum vitę copia cæteras longè præcellit. Quinque amnibus irrigatur, *Tina*, vtroque *Esca*, (qui antequam in mare cadant in vnum alueum coëunt) *Letha* & *Amone*. Hi partim è Lamyrijs, partim Pictlandicis montibus in Fortham defluunt. Oppida habet *Dumbarum*, *Hadinam* vulgo *Hadintonam*, *Dalkethum*, *Edinburgum*, *Letham*, *Limnuchum*. Magis ad occidentem iacet *Glottiana*, vtramque *Glottæ* fluminis ripam complexa, quæ ob longitudinem in duas præfecturas diuiditur. In superiore præfectura collis est non admodum editus, è quo in tria diuersa maria flumina effunduntur, *Tueda* in mare Scoticum, *Annandus* in Hibernicum, in Deucaledonium *Glotta*. In ea vrbes insigniores sunt *Lanarcū*, & *Glascua*. Hanc ab occidente hiberno *Coila* contingit. Vltra Coilam est *Gallouidia*. Ea separatur à Nithia cludano amne, tota ferè in meridiem vergens, ac ab littore eius reliquum illud Scotiæ latus tegitur. Vniuersa pecoris, quam frumenti fertilior. Amnes habet in Hibernicum mare decurrentes *Vrum*, *Deuam*, *Kennum*, *Cream* & *Lussum*. Nusquam ferè in montes attollitur, sed collibus tantum frequentibus intumescit. In conuallibus inter eos aqua restagnans innumeros prope lacus efficit, è quibus primis ante æquinoctium autumnale imbribus riui augentur, vnde multitudo incredibilis anguillarum descendit, quas accolæ nassis vimineis exceptas sale condiunt, ac non modicum inde quæstum faciunt. In hac prouincia lacus est *Myrtoun* dictus, cuius vna pars aliarum aquarum more gelu hyeme concrescit; altera nullis frigoribus congelari potest. Extremum lateris est *Nouantum* promontorium, sub quo in ostio *Lussi* fluminis Sinus est qui Ptolemæo Rerigoniꝰ vocatur. Ei ex aduerso influit ex æstuario Glottæ Sinus vulgo *Lacus Rianus*, Ptolemęo *Vidogara* quod inter hos sinus terræ procurrit incolæ *Rinum*, id est Gallouidiæ aciem appellant. Ab eisdem *Nouantum mula*, id est, *rostrum* siue *rictus* nominatur. Tota autem regio Gallouidia (nam *Gallouid* priscorum Scotorum lingua *Gallum* significat) nominatur. Infra Vidogaram à tergo Gallouidię leuiter declinat ad Glottæ æstuarium *Caricta*. Eam duo amnes intersecant, *Stinsiarus* & *Greuanus*: vterque multis amœnis villis cingitur. Inter amnes qua in modicos colles tumet pascuis fœcunda, nec infelix frumento est. Tota terrestribus maritimisque copijs non modo sibi sufficiens, sed vicinis multa suppeditans. *Dunus* amnis eam à Coila separat, ortus ex eiusdem nominis lacu, qui insulam complectitur modicæ arcis capacem. Sunt in *Caricta* regione ingentis magnitudinis boues, quorum caro tenera suauisque esu est; pinguedo liquefacta semel nunquam concrescit, sed olei instar semper fluitat. Sequitur *Coila*, quam a meridie Gallouidia claudit, ab ortu æstiuo Glottianam attingit: ab occasu *Iruino* fluuio a Cunigamia distinguitur: mediam *Aera* amnis diuidit. Ad eum sita est Aëra emporium non ignobile. In vniuersum regio est feracior virorum fortium, quam frugum aut pecorum, tota quidem tenui & arenoso solo: quæ res hominum industriam acuit, & parsimonia vires animi & corporis confirmat. In hac prouincia haud plus decem millibus passuum ab Aër oppido, saxum est duodecim vix pedes altum, xxx. cubitorum non amplius spissitudine; haud immerito ab incolis surdum appellatum. Nam si ingentem sonitum vel voce edas, vel scloppo, vel quouis crepitaculo; is qui ex aduersa parte erit saxo proximus, nihil audiet, qui remotior melius, qui remotissimus optimè. *Cunigamia* post hanc ad Septentriones procurrit, & Glottam submouet, ac prope ad iusti amnis modum coercet. Nomen huic Regioni Danicum esse conat,

Marcia. Situs. Vrbiū nomina. Teuiotia. Lothiana. Nithia. Lothiana. Situs. Soli fertilitas. Flumina. Vrbiū nomina. Glottiana. Flumina. Vrbiū nomina. Gallouidia. Situs. Soli fertilitas. Flumina. Lacus. Caricta. Soli fertilitas. Coila. Situs.

HEBRIDES Insulæ,
quas Beda Meuanias vocat, nonnulli Eu bonias Ptol. Ebudas, Plin. Hebudes
Y. Colmkil, id est S.t Columbæ ecclesia, olim Iona dicta insi. fit illa quæ hic Sura dicitur
In Lomundo lacu
1 Horyn
2 Morayn
3 Brekwel
4 Wagh
5 Roody
6 Brake
MARE HIBER
HIBERNIÆ PARS
Miliaria Scotica
ANGLIAE PARS
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Septentrio
Occidens
Oriens
Meridies
Skye
Mula
Yla
Loquha
Ros
Muray
Laudonia
Striuilingia
Lenoxia
Buquhania
Marria
Per
Cuningham
Kyill
Anan
Esk
Ardmanoth
Badgenoth
Athol
Lorna
Arran
Cantyr
Dunbritan

quod eorum lingua *regis domicilium* significat: quæ res indicio est, eam Danos aliquando tenuisse. Proxima ad orientalem eius plagam sita est *Renfroana*, ab oppidulo in quo conuentus eius celebrari solent, appellata, vulgo *Baronia* dicitur. Mediam eam secant 2 amnes, quibus vtrisque *Carthus* est nomen. Post Baroniam est Glottia ad vtramque Glottæ ripam protensa, & ipsa in plures iurisdictiones ob magnitudinem diuisa. Amnes nobiliores fundit: à læua *Auennum*, & *Duglassium*, qui in Glottam decurrunt: item à dextra alterum *Auennum*, qui Lothianam ab agro Sterlinensi diuidit. Hi duo fluuij communem amnium appellationem loco proprij nominis acceperunt: quemadmodum in Vallia diuersa dialecto is, quem Auonem vocant. Sterlinensem agrum à meridie separat à Lothiana *Auennus*, ab ortu æstuarium *Forthæ*, donec paulatim seipso minor ad iustam fluminis magnitudinem redactus prope Sterlinum pontem patitur. Secat regionem fluuius vnus, qui memoratu sit dignus *Carron*: iuxta quem aliquot vetusta sunt monumenta. Ad læuam Carrontis duo terreni sunt tumuli hominum opera (vt res indicat) ædificati: vulgo Duni pacis appellantur. Inferius autem ad eundem amnem ad duo fere millia passum est ædificium rotundum sine calce, sed saxis asperis ita conformatis, vt superioris lapidis pars in inferiorem se inserat: ita vt totum opus mutuo complexu, & saxorum pondere se sustineat, paulatim ab imo ad summum in arctum se colligens. Summa pars aperta est. Vulgus alium atque alium vsum, & autorem eius ædificij, pro suo quisque ingenio comminiscitur. Ego certè aliquando coniectura fui inductus inquit Buchananus, vt crederem templum Termini fuisse, quod (vt accepimus) rotundum & superne apertum ædificari solitum erat. A dextro Carrontis latere ager ferè cætera planus in collem paulum prominet, medio ferè spatio inter Dunos pacis, & ædiculam: in eo ad ipsum anguli flexum modicę vrbis vestigium adhuc apparet. Sed murorum fundamenta, & vicorum descriptio partim cultu rustico, partim eruendis ad propinquas ditiorum villas construendas lapidibus quadratis confusa est. Hunc locum disertè Beda Anglus *Guidi* vocat, atque in ipso valli Seueri angulo collocat. Multi præclari scriptores Romani eius valli meminerunt: multa vestigia exstant, multi lapides inscripti eruuntur, quibus aut testimonium salutis per Tribunos & Centuriones acceptæ, aut sepulchrorum inscriptiones continentur. Vltra Sterlinensem agrum est *Leuinia*, à Renfroana præfectura *Glotta*, à Glascuensi *Keluino* amne diuisa, ab agro Sterlinensi montibus, à Taichia Fortha dirimitur: tandem in montem *Grampium* desinit, ad cuius radices per vallem cauam *Lomundus* lacus se explicat 24 millia pass. long. 8 lat. supra 24 insulas complectitur. Præter multitudinē aliorū piscium habet & sui generis esu non insuaues, *Pollacas* vocant. Tria autē de hoc lacu memoratu digna referuntur. Pisces pinnis carēt, gratissimi alias saporis. Aquę nullo interdū flante vēto ita concitantur, vt vel audacissimos nautas deterreant, quo minus soluant. Denique insula quædam gregibus armentisq; pascendis apta, natat, ferturque quo ventis impellitur. Opinantur nonnulli fungosam vel pumicosam terram esse oportere. Haud diuersum ab hoc est illud quod narrat Plinius libro XVI cap. 1. Romanos, dum circa Bataviam agerent, procul quasi ingentem hostium classem vidisse, cui quum occurrunt conflicturi, non in aciem hostilem, sed in arbores vna cum insulis natantes incidisse, quæ ad proxima quęque littora rapiebantur. Insulam quoque auulsam ex Dania se superfudisse olim stagnis Batauicis vbi nunc sunt *Fenen* refert Petrus Nannius, Danos autem quum res suas repetitum venissent, ac litem super ea re instituerent, hoc responsi retulisse, vt vel alienum solum peregrina insula liberarent, vel possessione cederent. Etiam in Palatinatu Germaniæ inter *Vilsecam* & *Veidam* insulæ arboribus vestitę, cum venti fuerint, vltrò citroque fluctuant. Plura istiusmodi pete ex Plinio lib. 11 cap. 95. Sed redeo ad lacum. Tandem erumpens meridiem versus Leuinum amnem, qui regioni nomen dedit, effundit: qui prope Britannodunum arcem, & eodem nomine oppidum in Glottam ingreditur. Leuiniæ partem extremam Grampij montis vltimi colles attollunt, sinu maris exiguo, quem *Gerlochum* à breuitate appellant, intercisi. Vltra hunc est sinus multo amplior, quē *Longum* vocant à *Longo* qui in eum cadit fluuio. Is limes est inter Leuiniam & Coualiam. Ipsa Coualia, Argathelia seu potius Ergahelia, & Cnapdalia multis sinibus angustis ex æstuario Glottæ infusis, in multas partes dirimuntur. Vnus inter cœtera insignis lacus *Finis* vocatur à *Fino* fluuio, quem recipit Is vltra sexaginta millia passuum in longitudinem porrigitur. Est & in Cnapdalia lacus *Auus*, in quo est exigua insula & arx munita. Ex eo fluuius Auus effunditur: qui vnus in illis regionibus in mare Deucaledonium exit. Vltra Cnapdaliam ad occidentem hibernum excurrit *Cantiera*, hoc est regionis caput, Hiberniæ occurrens, a quo modico freto dirimitur, ipsa longior quam latior, adeo arctis faucibus Cnapdaliæ coniungitur, vt vix mille passus expleant, idque spatium nihil aliud quam arena sit, adeo humilis vt per eam nauiculis traductis nautæ plerunque nauigandi compendium quærant. Hanc attingit *Lorna* Argathelię adiacens & vsque ad *Abriam* pertinens: regio plana nec infœcunda. Quà Grampius mons humilior est, & magis peruius *Braid Albin* regio vocatur, hoc est quasi *altissimam Scotiæ partem* dicas, ac vbi maxima pars illa attollitur *Drum Albin* hoc est, *Scotiæ dorsum* vocatur, nec omnino sine causa. Ex eo enim dorso flumina in vtrumque mare decurrunt, alia in septentrionem, alia in meridiem. Ex Ierno enim lacu Iernam fluuium in orientem hibernum fundit: qui in Taum illabitur ad tria millia passuum infra Perthum. Ab hoc flumine cognomen accepit ad vtramque ripam affusa vetere Scotorum lingua *Strathiern* dicta. *Strat* enim regionem ad fluminum decursum iacentem appellare solent. Inter montes eius regionis, & *Fortham* porrigitur *Taichia*, à *Taicho* fluuio, qui medium secat nomen adepta.

Renfroana. *Glottia. Situs. Flumina.* *Ager Sterlinensis.* *Leuinia. Situs. Lacus.* *Cantiera. Situs. Lorna. Flumina.*

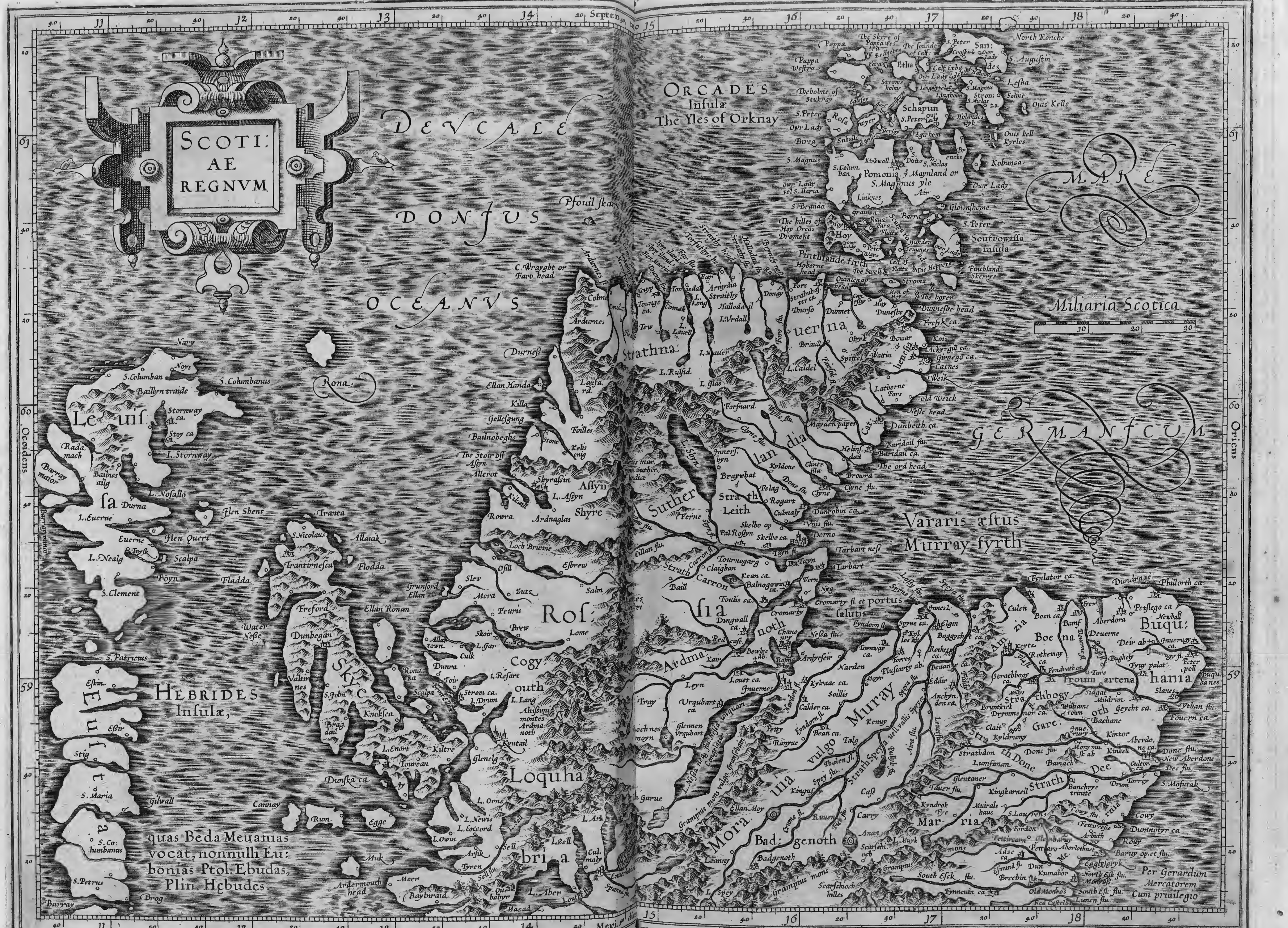
SCOTIAE

III. TABVLA.

Taichiam excipiunt *Ocelli* montes, ipsi quidem magna ex parte, atque ager ad eorum radices in Iernensi præfectura censentur. Verum reliquum agri ad Fortham vsque ambitio in varias præfecturas dissecuit, *Clacmananam*, *Colrossianam* & *Kinrossianam*. Ab his & Ocellis montibus quicquid agri à lateribus *Fortha* & *Taus* claudunt, in orientem angustè cuneatur ad mare. Et vno nomine appellatur *Fifa*, omnibus rebus ad vsum vitæ necessarijs sibi sufficiens: quà lacus *Leuinus* eam scindit, latissima: inde vtrinque se colligens in angustum vsque ad *Caraliam* oppidum. Amnem vnum, qui memoratu sit dignus Leuinum fundit. Totum littus frequentibus oppidulis præcingitur: è quibus maximè est memorabile propter bonarum artium studia *Fanum Andreæ*, quod prisci Scoti *Fanum Reguli* appellant. Interius in media feré regione est *Cuprū*, quo reliqui Fifani ad ius accipiendum conueniunt. Quà Ierniam contingit, est *Abrenethium* vetus Pictorum regia. Hic in Taum influit *Ierna*. Ipse autem *Taus* è lacu *Tao*, qui est in *Braid Albin* viginti quatuor millia longo erumpit, fluuiorum Scotię facilè maximus. Is se ad Grampium montem inflectens, *Atholiam* attingit regionem fertilem in ipsis Grampij saltibus collocatam. Eius partem sub radicibus montis in planitiem explicatam *Blaram* vocant, quæ vox liberum arboribus solum significat. In Fifa autem regione effoditur lapis igni struendo idoneus. Infra Atholiam ad dexteram Tai ripam sita est *Caledonia* oppidum, vetus tantum nomen retinens vulgo *Duncaldem*, id est tumulus corilis consitus. Corilus enim cum per inculta se latissimè funderet, & siluarum opacitate agros tegeret, & oppido & genti nomen dabat. *Caledones* enim, aut *Caledonij* gens olim inter Britannorum clarissimas alteram partem regni Pictorum faciebant: quos Ammianus Marcellinus in *Caledones* & *Vecturiones* diuidit, quorum nunc vix nominis vestigium aliquod superest. Infra Caledoniam ad duodecim millia passuum in eadem dextra ripa est *Perthum*. Ad sinistram ripam sub Atholia ad orientem spectans est *Gorea* frumentarijs campis nobilis. Et sub hac iterum inter Taum, & Escam porrecta *Angusia*, siue vt prisci Scoti loquuntur *Aeneia*. Sunt qui *Horestiam*, aut iuxta dialectum Anglorum *Forestiam* dictam putant. In ea sunt vrbes *Cuprum*, & quod Boethius patriæ suæ gratulans ambitiosè *Dei donum* vocat. Vetus enim nomen *Taodunum* fuisse reor, à *Duno* id est *colle* ad Taum sito, sub cuius radicibus oppidum est exstructum. Extra Taum ad XIIII millia passuum recto littore occurrit *Abrenethea*, alio nomine *Obrinca*. Deinde *Rubrum* promontorium satis longè conspicuum. *Esca* fluuius cognomento Australis mediam secat: alter *Esca* Septentrionalis eam à Mernia diuidit. Ea ex magna parte solo est campestri, & plano, donec vltra Fordunum & Dunotrum Comitis Martialis arcem occurrat Grampius paulatim se demittens, & in mare subsidens. Vltra eam ad septentriones est *Deua*, vulgo *Deæ* fluminis ostium: & plus minus mille passus vlterius *Dona*. Ad alterum *Abredonia* est salmonum piscatu nobilis, ad alterum Episcopi sedes, & scholæ publicæ omnium ingenuarum artium studijs florentes Hanc citeriorum inuenio vetustis monumentis *Abredeam* appellatam. Nunc vtrunque oppidum *Abredonia* Veteris & Nouæ cognominibus distinctum vocatur. Ab hac tam angusta fronte inter hæc flumina incipit *Marria*, ac sese paulatim dilatans ad lx in longitudinem millia se protendit Badenacham vsque. Ea regio perpetuo dorso continetur, & in vtrunque mare flumina euergit. Badenachæ confinis est Abria, ad mare Deucaledonium modicè prona, regio (vt inter Scotos) inprimis copiosa maritimis & terrestribus commodis. Est enim & frumentis & pascuis imprimis felix, & præterea nemorum vmbris, & riuulorum fontiumque amoenitate iucunda. Piscium verò prouentu adeò fertilis, vt nulli prope Scotiæ regioni cedat. Nam præter fluuiatilium copiam quam tot riui sufficiunt, mare longo canali per planum solum infusum penetrat: ibique terræ paulo altiore margine coercitum se latius diffundit, ac speciem stagni, aut verius lacus præbet: vnde *Abriam*, id est stationem patrio sermone appellant. Idem quoque nomen regioni circum circum circa vicinæ dant. Qui Anglicè loquuntur vtranque, hoc est & sinum illum maris, & regionem perperam, & absurdè *Lochabriam* vocant. Hæ tres regiones *Abria*, *Badenacha*, & *Marria* latitudinem Scotiæ inter duo maria complectuntur. Ad plagam septentrionalem proxima Marriæ est *Buchania*, Dona fluuio ab ea diuisa. Ea omnium Scotiæ regionum longissimè se in mare Germanicum exporrigit. Pascuis ouiumque prouentu admodum felix, cæterisque commodis ad viam necessarijs sibi sufficiens. Fluuij eius cum salmonibus abundent, *Ratram* amnem tamen id genus piscis non ingreditur. Est in eius littore spelunca, cuius natura prætereunda non videtur. Aqua è naturali fornice guttatim destillans statim in lapidum pyramidas vertitur, ac nisi opera hominum antrum subinde purgaretur, spatium vsque ad fornicem breui compleretur. Lapis autem qui ita gignitur velut mediam naturam inter glaciem & saxum obtinet: est enim friabilis, neque ad marmoris duritiem vnquam consolidescit. Similem huic per omnia speluncam esse in Pyrenæo ferunt. Vltra Buchaniam, ad septentriones duæ sunt regiunculæ Boina & Ainia, quæ vsque ad Spæam fluuium pertinent, qui separat eas à Morauia. Oritur autem Spæa à dorso Badenachæ, cuius meminimus: & longè ab eius fonte lacus est, vnde erumpit Lutea, ac se in occiduum mare deuoluit. Ad ostium eius ferunt oppidum nobile fuisse, à fluuio Emmerlutearn nuncupatum. Certè siue terræ vicinæ spectes ingenium, siue nauigationis & subuectionis maritimæ commoditatem, locus est admodum emporio aptus. Prisci quoq; Reges has opportunitates secuti aliquot sæculis ibi habitauerunt in Euonia arce quam nunc multis falsò persuasum est esse *Stephanodunum*. Eius enim arcis rudera, & vestigiū adhuc in Lorna

V monstratur.

Fifa.
Oppida.
Flumina.
Gorea.
Soli fertilitas.
Angusia.
Vrbiū nomina.
Abrenethea.
Situs.
Vrbiū nomin.
Marria.
Situs.
Soli fertilitas.
Buchania.
Situs.
Soli fertilitas.
Flumina.
Boina & Ainia.

SCOTIAE REGNVM
DEVCALEDONIVS OCEANVS
ORCADES Insulæ The Yles of Orknay
MARE GERMANICVM
Miliaria Scotica
10 20 30
Vararis æstus Murray fyrth
HEBRIDES Insulæ,
quas Beda Meuanias vocat, nonnulli Eubonias Ptol. Ebudas, Plin. Hebudes.
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
Occidens
Oriens
Septentrio
Meridies

monstratur. Sunt regiunculæ aliquot exiguæ inter Buchaniam, & mare occiduum interiectæ: sed cum nihil habeant insigne, ac narratu admodum memorabile, non est quod in eis explicandis immoremur. Vltra Spæam vsque ad Nessum sequitur Morauia, olim (vt creditur) Varar dicta. Inter eos amnes Oceanus Germanicus, velut retro in occidentem terram agens, sinu vasto eius laxitatem castigat. Tota quanta est hæc regio frugibus & pascuis fœcunda, amœnitate verò, & fructiferarum arborum prouentu totius regni facile prima. Duo memoratu digna habet oppida, *Elginam* ad *Loxiam* amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & *Nessum* ad cognominem fluuium. Nessus à Lacu Nesso longo viginti quatuor millia effluit. Aqua semper ferè tepida, nec vnquam ita frigida vt congelet. Quin & asperrima hieme fragmina glaciei in eum inuecta tepore aquarum breui soluuntur. Vltra Nessum Lacum occidentem versus octo milia continentis terræ protenduntur. Tantillum sane est, quod obstat, quominus maria coeant, & quod reliquum est Scotiæ insulam reddant. Nam quod spacij ab ijs faucibus ad mare Deucaledonium interijcitur, fere finibus maris in terram irrumpentis est intercisum. Quod vltra Nessum, & fauces illas angustas est interiectum in quatuor prouincias solet diuidi, *Nauerniam*, seu vt vulgo *Strauauerniam*, à fluuio Nauerno dictam. Vltra ostium *Nessi*, qua mari Germanico immergitur est *Rossia*, in mare promontorijs altioribus excurrens: quod & nomen ipsum indicat. *Ros* enim Scotis promontorium significat. Ea tota longior est, quam latior. Nam à mari Germanico ad Deucaledonium porrigitur, qua in montes attollitur aspera, & inculta: qua se in campos explicat frugum fertilitate nulli prope Scotiæ agro inferior. Valles habet amœnas piscosis amnibus irriguas: Lacus piscosos complures, sed maximum omnium *Lubrum*. A mari Deucaledonio littus paulatim se castigat, & in orientem æstiuum reflectit. Ab altero littore mare Germanicum inter rupium excelsarum scopulos iter sibi pandens interius in sinum se spatiosum explicat aduersus omnes tempestates portum salutiferum, ac certum perfugium. Est enim ingredientibus non difficilis aditus, intus verò aduersus omnes cœli, marisque iniurias tutissima statio, quantumlibet magnis classibus. Proxima Rossiæ extremæ septemtrionem versus est *Nauernia*, à *Nauerno* amne appellata: quam vulgo proprietatem sermonis patrij secuti *Stranauerniam* appellant. Eam à meridie Rossia claudit, ab occasu & Septemtrione mare Deucaledonium eam alluit, ab oriente Cathanesiam contingit. *Sutherlandia* his omnibus ita interiecta est, vt omnibus sit finitima, atque ab aliqua regione cœli eas contingat. Nam ab occidente Stranauerniam, à meridie & oriente Rossiam, à Septemtrione Cathanesiam habet obiectã. Cultores magis ex natura regionis pascuo quam aruo dediti. Nihil in ea quod sciam singulare, nisi quod mõtes candidi marmoris habet, rarum in regionibus frigidis miraculum, & prope in nullos vsus comparatum, quod nondum eius affectatrix luxuria eò immigrarit. *Cathanesia* vltima ad Septemtrionem Scotiæ regio est: qua in plaga ei Nauernia occurrit: hæque duę regiones Scotiæ latitudinem in frontem angustam contrahunt. In ea fronte tria attolluntur promontoria. Altissimum in Nauernia, quod Ptolemęo est *Orcas*, siue *Taruedrum* & *Taruisum*: reliqua duo nequaquam æque sublimia in Cathanesia sunt, *Veruedrum*, nunc *Hoia*, & *Betubium*, falsò Hectori Boëthio *Dume* appellatum, nunc *Dunis Bei* vulgò dicitur, alij *Duncans Bei* vocant. Ex hoc nomine aliquot literis exemptis vox *Dunis Bei* facta videtur. Ad radicem collis sinus est permodicus, quo portu nauiculæ ab insulis Orcadibus appulsæ vtuntur. Sinus autem maris vulgo *Bei* vocatur. Hic igitur sinus cũ *Duncani* vel *Donachi* sinus à vicinis appellaretur, ex his vocabulis vtcunque coniunctis sermo popularis *Dunis Bei* effinxit. In hoc tractu Ptolemæus collocat *Cornauios*, cuius nominis adhuc vestigia quædam restant. Arcem enim Comitum Cathanesiæ vulgo *Gernico* vocant. Nam qui Ptolemęo, & exteris *Cornauij* sunt, Britãnis *Kernici* fuisse videntur. Nam cum non in hoc tractu modo, sed in diuersissima insulæ parte, nempe in Cornovallia *Cornauios* ponat eosdem, qui vetustum sermonem Britannicum retinent adhuc *Kernicos* vocant. Ac fortasse non absurdè iudicabit, siquis *cornouallos* pro *Kernicouallis*, id est *Kernicis Gallis* dictos existimauerit. Videntur & in media insula obscura quidem illa, sed huius tamen nominis vestigia remansisse. Valli enim Seueri initium scribit Beda non procul abesse à Cœnobio Kebercurnig, & monasterij quidem illic nullum indicium in illis locis est relictum. Manet autem non procul illinc semidiruta Duglassiorum arx *Abrecornum* nomine. Horum autem vocabulorum vtrumque, an alterum sit a *Kernico* corruptum, lectori dijudicandũ relinquo. Restat nunc vt de insulis aliquid dicamus. Recentiores insularum omnium, quæ Scotiam velut coronant tres fecerunt vel classes vel ordines, *Occidentales*, *Orcadas*, & *Zelandicas*. Occidentales appellantur quæ ab Hibernia penè ad Orcades in mari Deucaledonio lateri Occidentali prætenduntur. Has alij *Hebrides*, alij *Aebudas*, alij *Mæuanias*, alij *Beteoricas* appellarunt. *Orcades* in mari partim Deucaledonio, partim Germanico, ad Septemtrionalem Scotiæ partem sparsæ sunt. Harum de nomine inter Scriptores veteres & recentiores satis conuenit. Rationem autem nominis nemo (quod adhuc sciam inquit Buchananus) explicauit. Sed neque qui eas primi tenuerint, satis constat. Omnes Germanicæ originis eos fuisse tradunt: At è qua natione Germanorum aduenerint, id non proditur. Si è sermone coniecturam faciemus, & olim & nunc quoque vetere Gothica lingua vtuntur. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrantur, hoc maximè argumento, quod fretum eos a Cathanesia diuidens, Picticum cognominatur: Pictosque ipsos generis Saxonici fuisse existimant, Claudiani carmine maxime freti:

Maduerunt Saxone fuso
Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule:
Scotorum tumulos fleuit glacialis Ierne.

Sed quum de his supra in Britannicarum insularum descriptione egerimus; hæc paucula sufficient, vt Scotiæ finem imponamus.

Morauia. *Soli fertilitas.* *Oppida.* *Rossia.* *Situs.* *Lacus.* *Nauernia.* *Situs.* *Sutherlandia.* *Situs.* *Montes.* *Cathanesia.* *Scotia insulæ.*

Regio. ALBIONIS Insulę pars Meridionalior ac maxima *Anglia* Latinis dicitur: ab *Angria* regione VVestphaliæ, vulgo *Engern*, vt nonnulli volunt. *Nomen, a quibus inditum.* Alij ab angulo nomen inditum arbitrantur, quod orbis sit angulus: alij ab *Angloen* oppido Pomeraniæ. Goropius Anglos ab *Angle* i. hamo piscatorio deducit, quod vt inquit ille, omnia sibi adhamarent, & fuerint, vt Angli loquuntur, *Good Anglers*, i. boni hamatores. Quæ sanè coniectura risum potius quam fidem meretur. Sunt qui ab Anglia Cimbricæ Chersonesi regiuncula, quę *Engelond* i. Anglorum Terra, ab Egberto Occiduorum Saxonum Rege indigitata fuit appellatam autumant: vel quasi *Engistland* i. Engisti terra: qui se ducem his Saxonibus prębuit. Sed qui Engelberti, Engelhardi, & eiusmodi Germanicorum nominum etymologiam videt, facile etiam Anglorum notationem viderit. Hi sunt Germaniæ populi qui Britanniam occuparunt, quos vnam gentem fuisse, communique nomine nunc Anglos nunc Saxones vocatos docet Camdenus. Hæc ab indigenis non vno nomine appellatur, idque etiam diuersimodè: in duas enim regiones eam diuidunt. Pars eius quę Orientem & mare Germanicum spectat ab indigenis Anglis Saxonum populis, qui eam occuparunt sua lingua *Angliam vel England* nuncupant. Occidentalior verò pars, quæ ab hac, Sabrina & Dea fluminibus discernitur, & Britannica auitaque lingua vtitur, *Wallia* vel *Walles*, à prædictis Anglis nominatur. Hi verò Britanni se ipsos antiquo vocabulo *Cambros*, & regionem *Cambriam*: Anglos verò *Saisons*, quasi Saxones & regionem veteri nomine *Lhoegriam* dicunt. *Situs.* Termini eius Septentrionales Scotiam versus, sunt Tueda & Solueius fluuij: ad Meridiē est Gallia, & proprie dictus Oceanus Britannicus, ad Occasum Hibernia & Oceanus Hibernicus, ad ortū Germanic⁹. Longa est 302 milliaria Anglica. Lata 300, à Belerio nempè ad Cantiū Promōtoriū. *Cœli temperies.* Aer hic quocunq; anni tempore temperat⁹ ac clemens: cœlum crassum, in quo facilè nubes, imbres, ventiq; coguntur, atque eo minus frigoris æstusque, propter ipsius cœli densitatem. Compertum namque etsi Brabantia, Flandria, Cismarinisque regionibus sit Septentrionalior, numquam tamen ibi, vti his locis, tanto gelu sæuire hyemes. *Soli fertilitas.* Habet solum fœcundum frugiferumque, & ab omni frugum genere ita beatum, vt Cereris sedem fuisse dixerit Orpheus. Cui adstipulatur Mamertinus aut Belga orator qui Panegyricum Constantino dixit: vbi inter alia dicit: in hac segetum tantam esse fœcunditatem, vt muneribus vtriusque sufficiat, & Cereris & Liberi. quo dicto non illam vini prouentu (quo caret) abundare ostendit, sed ita circumfluere frugum copia, vt non ad panificium modò & alimentum annuum satis sit, verumetiam excoquendo vino factitio ceruisiæque suppetat. Neque solum agros luxurioso ac opimo frumento, ac leguminibus supra modum scatentes habet: sed etiam cuiusque generis materiam producit, pręter abietem, &, vt Cæsar ait, fagum; nunc tamen est passim fagus quoque. Lauri non æquè fœcunda est Thessalia. Rosmarinus verò tam copiosus, vt eo etiam ad sepes vtantur. At vinum non habet, cum vitis hic rarò maturescit, & in hortis magis vmbræ, quam fructus gratia colitur. Fert item aurum, argentum, cuprum, ferrum, sed eius exigua copia: plumbum nigrum, & plumbum album, id est stannum in suo genere optimum in magna abundantia hîc effoditur, & ad exteras gentes effertur. *Animalium varietas.* Colles plurimi, per quos ouium greges errant, non tantum carnium delicijs, sed etiam vellerum tenuitate nobiles; frequentiam ouium iuuat cœli quædam benignitas; terræque bonitas singularis; nam & in collibus vix arbores apparent, totáque regio à lupis est suo priuilegio immunis. Hoc vellus verè aureum est, in quo potissimum Insulanorum diuitiæ consistunt: nam magna auri atque argenti vis, à negociatoribus eiusmodi inprimis coemendæ mercis ergô, in Insulam quotannis vndique apportatur. Omni etiam pecudum genere abundat, præterquam Asinis, Mulis, Camelis & Elephantis: Molossi nullibi gentium pręstantiores, ferocioresque. Nusquam gentium maior cornicum multitudo, genus auium ibi maleficum: non enim modo maturas fruges deuorat, sed cum nascuntur, rostro semen euellit, sic vt agricolis necesse sit, per id tempus pueros locare per arua arcubus instructos (quando voce humana non deterrentur) qui eas abigant. Magna etiam miluiorum qui pullis insidiantur copia. *Imperiū Maiorum.* Romani Britannię potiori parti quingentos penè annos imperarunt, à C. Cæsare scilicet ad tempora vsque Theodosij iunioris: cuius ætate Romanorum legiones & præsidia ad Galliam defendendam accersita, Britanniam insulam reliquerunt; quo factum est, vt Picti Scotique partem Australem inuaserint; quorum impetum quum diutius sustinere Britanni non possent, vocarunt è Germania Saxones, viros bello adsuetos, quorum opera initio aduersus Scotos & Pictos vsi sunt. Postea verò Saxones siue cœli illecebris capti, siue Pictorum amicitia & familiaritate ducti, siue perfidia propria impulsi fœdus aduersus Britannos cum Pictis iniuerunt, domitisque & profligatis hospitibus, ipsi illorum loca inuasere. Vnde & pars illa Britanniæ Anglia, vt supra vidimus, dicta est. *Vrbiū nomina.* Continet Anglia vrbes plurimas, inter quas maxime excellunt, *Londinum*, *Eboracum*, *Cantuaria*, *Bristolia*, *Glocestria siue Glouernia*, *Salopia*, *Vigornia*, *Bathonia*, *Cantabrigia*, *Oxonia*, *Nordvicus*, *Zandvicus* cum multis alijs quas in descriptionibus particularibus delineabimus. *Flumina.* Flumina illustriora *Tamesis*, *Humbrus*, *Trenta*, *Ousa*, & *Sabrina*, de quibus suis locis. *Mare.* Oceanus autem qui Insulam alluit, omnis generis piscium copia redundat; inter quos lucius est, quem *Pike* vernacula lingua appellant, qui apud illos magno in precio habetur; eóque cum interdum ex palustri aqua in viuaria transferunt; vbi nidore illo opido purgatus, anguillis minutisque pisciculis pastus mirandum in modum pinguescit. Hic (quod mirari quis debeat) in piscariò foro viuus cum vendi debeat, si opus sit, ei cultro venter aperitur, vt illud pingue quod habet ostendatur: at si minùs vendatur eo tamen vulnere affectus haud moritur, quippe plaga filo insuitur, ac statim post in viuario tincarum glutinoso contactu sanatur. Sed Ostrea nec alibi delicatiora, nec plura. *Portus.* Portus verò Angliæ præcipui sunt hi: *Dauernus*, vulgo *Doure*, qui est Comitatus Cantij extremus, ac colle munitur, arcemque habet tutissimam, omni armorum genere optimè instructā: *Mountsbay* satis latus in Cornvvallia, vbi tutissima est nauium statio. Item *Volemouth* siue *Falemouth*, *Torbay*, *Southantonensis* & alij. *Ratio gubernādi.* Angliæ *Rex* supremā potestatē & merum Imperiū habet, nec in Imperij clientela est, nec inuestiturā ab alio quouis accipit, nec præter Deum, superiorē agnoscit. Ei⁹ subditi vel sunt laici vel Ecclesiastici: Itē sunt vel nobiles vel plebei. Nobiles sūt vel maiores: vt Duces Marchiones, Comites & Barones,

ANGLIA regnum
Miliaria Anglica parua.
OCEANUS GERMANICUS
MARE HIBERNICUM
MARE VERGIVIUM
OCEANUS BRITANNICUS
HIBERNIAE PARS
SCOTIAE PARS
GALLIAE CONFINIA
Belgij pars
Hollandiæ extrema
Zelandiæ pars
Nomina Caßiteridum
Caßiterides olim nunc Syllyes & Sorlings insulæ.
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio.

qui vel hæreditario iure his titulis gaudent, vel ijſdem virtutis ergô à Rege exornantur. Ducis autem nomen ſoli Regis filio natu maximo hoc tempore conuenit: quamuis olim plures hoc titulo inſigniti fuerint. Nobiles minores ſunt Equites aurati, Armigeri, & qui vulgo Generoſi & *Gentlemen* dicuntur: Generoſi, vel promiſcuè nobiles ſunt, qui natalibus clari, aut quos virtus aut fortuna è fæce hominum extulit. *Ciues ſiue Burgeſſes* qui in ſua quilibet vrbe publicis funguntur muneribus & in Parlamentarijs Angliæ Comitijs locum habent: *Ingenui* ſiue *Yeomen* ſunt, quos Legales homines lex vocat, & ex agris, quos optimo iure tenent, quadraginta ad minimum ſolidos quotannis colligunt: *Opifices* autem ſunt qui mercede operam locant. Diuiditur autem tota Anglia in Comitatus, XXXIX. Comitatus verò in Centurias (quæ in nonnullis regni partibus *Wapentaches* à tractu armorum nominantur) & hæ in decurias diuiduntur. In his Comitatibus, difficilioribus temporibus, *Præfectus Regius*, quem *Lieutenant* vocant, ne quid detrimenti Reſpublica capiat, conſtituitur. Singulis verò annis nobilis aliquis ex incolis præficitur, quem *Vicecomitem* quaſi vicarium Comitis & Anglicè *Shiriffe* id eſt Comitatus præpoſitum vocant; qui etiam Comitatus vel Prouinciæ Quæſtor rectè dici poteſt. Eius enim eſt publicas pecunias prouinciæ ſuæ conquirere, mulctas irrogatas vel pignoribus ablatis, colligere, & ærario inferre. Iudicibus præſto adeſſe, & eorum mandata exequi: duodecim viros cogere, qui in cauſis de facto cognoſcunt, & ad iudices referunt, (Iudices enim apud Anglos iuris ſolum & non facti ſunt iudices) condemnatos ad ſupplicium ducere & in minoribus litibus cognoſcere. In maioribus autem ius dicunt Iuſtitiarij, quos *Itinerantes* & *Iuſtitiarios ad Aſſiſas* vocant, qui quotannis hos Comitatus bis obeunt, vt de cauſis cognoſcant, & de incarceratis ſententiam ferant. Henricus ſecundus hos itinerantes inſtituit vel potius reſtituit, hi iurant ſe cuilibet ius ſuum conſeruaturos illæſum. Quod ad Eccleſiaſticam iuriſdictionem attinet, duas nunc habet Anglia prouincias. Archiepiſcopos item duos: Cantuarienſem totius Angliæ Primatem & Eboracenſem. Quibus ſubſunt XXV. Epiſcopi: Cantuarienſi XXII. Eboracenſi tres reliqui. Angliæ tribunalia ſiue iuris fora, quas etiam curias dicimus, in triplici ſunt differentia. Alia enim ſunt Eccleſiaſtica, alia temporalia, & vnum mixtum, quod Parlamentum vocant, & ex tribus Angliæ ordinibus conſtat & totius Angliæ corpus repræſentat. Hoc à principe pro arbitrio indicitur ſummamque & ſanctam authoritatem habet in legibus ferendis, cõfirmandis, antiquandis, interpretandis, & in omnibus quæ ad Reipublicæ ſalutem ſpectant. Fora temporalia ſunt duplicia, iuris ſcilicet aut æqui. Iuris ſunt, *Bancus Regius*, *Curia cameræ ſtellatæ*, *Bancus communis*, *Scaccarium*, *Curia Wardorum & Liberationum*, *Admiralij*, *Aſſiſæ*, alia quę obſcura ſunt, omittimus. *Bancus regius* ita dictus quod Rex ipſe in eo præſidere ſoleat, Coronæ placita tractat. *Camera ſtellata*, ſiue potius Curia conſilij regij in qua tractantur criminalia, periuria, impoſturæ, dolus malus, &c. *Bancus communis*, quia communia placita inter ſubditos ex iure Anglico, quod commune vocant, in hoc diſceptantur, nomen habet. *Scaccarium* à tabula quandrangula ad quam aſſidebant nomen traxit, in eo omnes cauſæ audiuntur quæ ad Fiſcum pertinent. *Curia Wardorum*, à pupillis quorum cauſas tractat nomen habet. Nam cum aliquis moritur, qui poſſeſſiones à Rege tenet, tam hæredes quam eorum patrimonium redditusque in Regis poteſtate & tutela ſunt, donec alterum & viceſimum ætatis annum compleuerint. *Admiralij Curia* res maritimas tractat. *Aſſiſæ*, quas dicimus, in quolibet Comitatu bis anno habentur, in quibus duo Aſſiſarum Iuſtitiarij ad hoc deputati cum Eirenarchis, ſiue pacis Iuſtitiarijs comitati & de ciuilibus, & criminalibus cognoſcunt. Loca autem & tempora in vnoquoque Comitatu edicto publico quindecim ante Aſſiſas diebus denuntiantur. Fora æquitatis ſunt *Cancellaria*, *Curia Requeſtarum*, Concilia in Limitibus VValliæ ex parte Boreali. *Cancellaria à Cancellario*, qui ibi præſidet nomen traxit. In hac ex æquo & bono iudicatur, & ſummum ius quod ſumma crux videri ſolet, temperatur. *Requeſtarum Curia* pauperum & regiorum famulorum cauſſas audit.

Leges & inſtituta.

Eccleſiaſtica fora præcipua ſunt, *Synodus*, quæ *Conuocatio cleri* dicitur, ſemperque ſimul cum Parlamento habetur: & *Synodi Prouinciales* in vtraque prouincia. Poſt hæc Archiepiſcopi cantuarienſis curiæ numerantur, videlicet *curia de arcubus* à loco ſic dicta, cui Iudex præeſt *Decanus de arcubus* appellatus qui ad omnium in cantuarienſi prouincia appellationes reſcribit. *curia Audientiæ*, quæ omnes Prouincialium querelas, cauſas & appellationes recipit. *curia prærogatiuæ*, in qua commiſſarius de hęreditatibus ab inteſtato, ſeu teſtamento delatis, ius dicit. *curia Facultatum*, in qua pręfectus conſtituitur, qui deſideria cognoſcit eorum, qui Eccleſiaſtici iuris quandoque rigidi atque ſtricti relaxationem petunt, & Regiſtrarius, qui conceſſas diſpenſationes in ſcripta refert. *Curia peculiarium*, ad quaſdam parochias ab Epiſcopali iuriſdictione in nonnullis Diœceſibus ſeparatas & Archiepiſcopo Cantuarienſi peculiares ſpectat. *Academiæ* in hoc regno duæ ſunt nobiles *Cantabrigienſis* & *Oxonienſis*, quibus additur tertia *Londinenſis*. Ingenia producit Anglia non infelicia neque ſterilia, viroſque doctos & omnium facultatum & ſcientiarum peritiſſimos plurimos habet, atque olim habuit. Gens procera ſtatura, venuſta & candida facie eſt, cęſijs vt plurimum oculis, & vt ſono linguæ Italis perſimiles, ita corporũ habitu ac moribus ab illis penè nihil diſcrepant. Bello ſunt intrepidi, optimi ſagittarij, in pugna moræ impatientiſſimi; itaque prælia ipſorum impetu potius quam conſilio & ratione valent. Sed & nauigatione pollent. Victus maxima ex parte in carne conſiſtit. Cereuiſiam ex hordeo conficiunt, potum ſapidum, gratum, iucundum. Hic in exteras etiam regiones aſportatur. Veſtimento non multum abſimili Gallico vtuntur. Feminæ niueo candore inſignique forma, quam longè decentiſſimo veſtitu honeſtant. Atque hæc quidem de Anglia in genere dicta ſufficient: reliqua in particularibus deinceps tabulis exponemus.

Scholæ.

Mores.

Victus.

Veſtitus.

ANGLIÆ II. TABVLA.

Quæ continet

Northumbriam, Cumberlandiam Comitatus, & Dunelmensem Episcopatum.

GENERATIM quæ dicenda habuimus de Anglia absoluimus: postulat Methodus, vt speciatim & per partes eam percurramus. Britanniæ ab se debellatæ citeriorem partem in prouinciam redactam, Romani varie diuiserunt, vt supra diximus. Saxones verò pro Pentarchia Romanorum fecerunt Heptarchiam, in ea sunt *Cantium*, *Sussexia*, *Aeastanglia*, *Westsexia*, *Northumbria*, *Eastsexia*, & *Mercia*. Hodie in Comitatus (quos vel *Conuentus* vel *Pagos* propriè & Latinè voces) Angli peculiari vocabulo *Shyres* appellant, distribuitur. Ac primum anno à Christo nato 1016 Ethelredo regnante tantum XXXII. numerabantur: deinde sub Guilielmo primo XXXVI. Postea tres in numerum additæ XXXIX Comitatuum numerum compleuerunt, qui hodie in Anglia obtinet. Quibus accedunt XIII. plures in VVallia, quorum sex fuerunt tempore Eduvardi Primi, reliquos Parlamentaria authoritate constituit Henricus Octauus. Hosce autē Comitatus seu Partes Angliæ cum nonnullis Insulis Mercator noster 6 tabulis luculenter expressas exhibet. Harum omnium tabularum, quo ordine ab authore nostro proponuntur, delineationem, quam poterimᵘ fidelissimè proponemus. Offert se primo loco *Northumbria*, vulgò *Northumberlant*, Trianguli sed non æquilateri figura quodammodo inclusa iacens. Meridionale eius latus *Derwentus* in Tinam influens, & ipse Tina claudit, quà Dunelmenses spectat. Orientale latus mari Germanico pulsatur. Occidentale verò quod ab Occasu brumali in Ortum æstiuum, primum concatenatis montibus, inde *Tweda* flu. ptotrahitur, Scotiæ obvertitur, regionumque limes est. Terra ipsa magna ex parte aspera est, ac cultu dura. Ad mare & *Tinam* adhibita mediocri cultura satis est colono grata, alibi verò multò ingratior, & quasi horridior. Plurimisque in locis lapides illi *Lithanthraces*, quos *Sea-coales* Angli vocant, magna copia effodiuntur. Hæc autem prouincia ab Osca Hengisti fratre, & filio eius Iebusa in Saxonum potestatem redacta, primum suos duces clientelari iure Cantij regibus obstrictos habuit. Inde cum regnum Berniciorum constitutum esset, quod à *Tesi* ad Scoticum fretum pertigit, pars eius optima fuit, paruitque Nordanhumbrorum regibus, qui cum suam periodum confecissent, quicquid vltra Tuedam erat, in Scoticum nomen cessit; hunc autem agrum Egbertus Orientalium Saxonum rex suo imperio per deditionem adiecit. Alfredus posteà Danis permisit, quos Athelstanus pauculos post annos exturbauit, Eilricum tamen Danum populus posteà in regem extulit, quem Ealdredus rex statim expulit: Deinceps verò regium nomen in hac prouincia desijt, Comitesque qui præfuerunt dicti sunt. Incolæ bellicosissimi sunt & velites optimi. Cumque omnino Marti se quasi consecrârint, non est inter eos quispiam melioris notæ, qui suam turriculam, aut munimentum non habeat, & quamplurimos olim Baronum titulo honorarunt Reges etsi tenuioris fortunæ, vt militarem virtutem vel honore inter eos conseruarent. Est in Northumbria vrbs *Newcastle*, portu nobilis, quem Tina efficit sua profunditate naues valde magnas admittens, & ita defendens, vt nec tempestatibus facilè iactari, nec vadis afflictari possint. Quodnam olim fuerit in comperto non est. Cum Normannicum imperium inciperet, à Monachis *Monkecester* vocabatur, statimque à Nouo castro, quod Robertus Gulielmi Normanni filius extruxit, hoc nouum nomen *Newcastle* induit, magnaq; paulatim incrementa cum maritimis Germanis contrahendo, & fossiles carbones quibus regio abundat, in alias Angliæ partes subuehendo cepit. Est & vltimum Angliæ, & munitissimum totius Britanniæ oppidum *Berwick*. Quod nomen à Berengario Duce, quem somniârunt deducunt aliqui. Lelandus ab *Aber*, quod ostium Britannis sonat, vt *Aberwic* vicum ad ostium significaret. Vndecumque verò nomen habet, situ longius in mare porrigitur, ita vt mari & *Tueda* ferè circumuallerur; & alia. Suntque hîc multi vici, arces & castella plurima quæ breuitatis causa omittimus. Fluuij hic sunt *Tina Australis & Borealis* (qui sic dictus quod in arctum coeuntibus ripis constringitur, hoc enim *Tin* Britannica lingua significare affirmant nonnulli). *Australis* ex Cumbria æditus, propè *Alstenmore* vbi antiqua est fodina æraria; cum aliquandiu se in Septentriones prouoluerit, in Ortum conuersus, rectà cum muro Pictico procurrit. *Tina Borealis* è limitaneis montibus, sociatus *Redo* fluuio infesto qui ad *Redsquier* præruptum montem effusus, *Rhedesdale*, i. *vallem Redi*, laudatissimorum velitum altricem rigat. Infra *Collerford*, vterque Tina confluit, qui iam auctus, subindeque auctior, vno alueo urget ad Oceanum iter. *Tueda* Angliam à Scotia longo spatio discludit, limesque orientalis dicitur. Hic fluuius copiosa scaturigine è Scotiæ montibus erumpens inter limitaneos equites, diu tortuosus errat. Vbi verò proximè *Carram* vicum accesserit, multis aquis conualescens regnorum collimitia discriminare incipit, ac tandem *Tillo* recepto in mare Germanicum sese exonerat. Sunt & alij vt *Coqueda*, *Alaunus*, *Blithus*, & *Wanspeth*, quos omitto, ad secundam partem transitum faciens. Ea est *Cumbria* vulgò *Cumberland*, Hæc VVestmorlandiæ ad Occasum præiacet, vltima in hac parte Angliæ prouincia, vtpote quæ ipsam Scotiā ab Arcto attingit, ab Austro & Occidente Hibernico Oceano pulsata, ab Ortu verò super VVestmorlandiam Northumbriæ contigua. Nomen ab incolis traxit, qui veri & germani Britanni fuerunt, & se sua lingua *Kumbri*, & *Kambri* indigitârunt. Terra autem quamuis ob septentrionalem situm frigidior, & ob montes asperior videatur, sua tamen varietate perlustrantibus arridet. Post verrucosas enim rupes, & confertos montes, quibus lacus interiacent, succedunt pabulosi colles gregibus referti, quibus rursus substernuntur porrectæ planities frugibus satis fecundę. Labente Romanorum in Britannia imperio, quamuis hæc regio à Scotis, & Pictis grauissimé dilacerata fuerit, Britannos tamen primęuos incolas diutissimè seruauit, & serò in Saxonum potestatem deuenit. Cum autem Saxonum res Danicis bellis accisa præceps iret, suos Regulos qui Cumbrorum reges dicebantur, ad annum Domini 946. habuit, quo tempore Rex Edmundus Cumbriam totam cunctis opibus spoliauit, ac duobus filijs *Dummaili* eiusdem prouinciæ regis oculorum luce priuatis regnū illud Malcolmo Scotorum Regi, de se tenendum concessit, vt Aquilonares Angliæ Partes terra marique ab hostium aduentantium incursione tueretur. Ex quo tempore filij Regum Scotiæ natu maximi Cumbriæ

Northumbria. *Situs.* *Soli quatilitas.* *Imperiū Maiorum.* *Minorum virtᵘ* *Vrbes.* *Cumbria.* *Situs.* *Soli qualitas.* *Imperium Maiorum.*

NORTHVMBRIA, CVMBERLANDIA, ET DVNELMENSIS Episcopatus.
Miliaria mediocria Angliæ
SCOTIAE PARS
MARE GERMANICUM
MARE HIBERNICUM
NORTHVMBRIA
CVMBERLANDIA
WESTMORLANDIA
DVNELMENSIS EPISCOPATVS
EBORACENCIS COMITATUS PARS
LANCASTRIA
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens

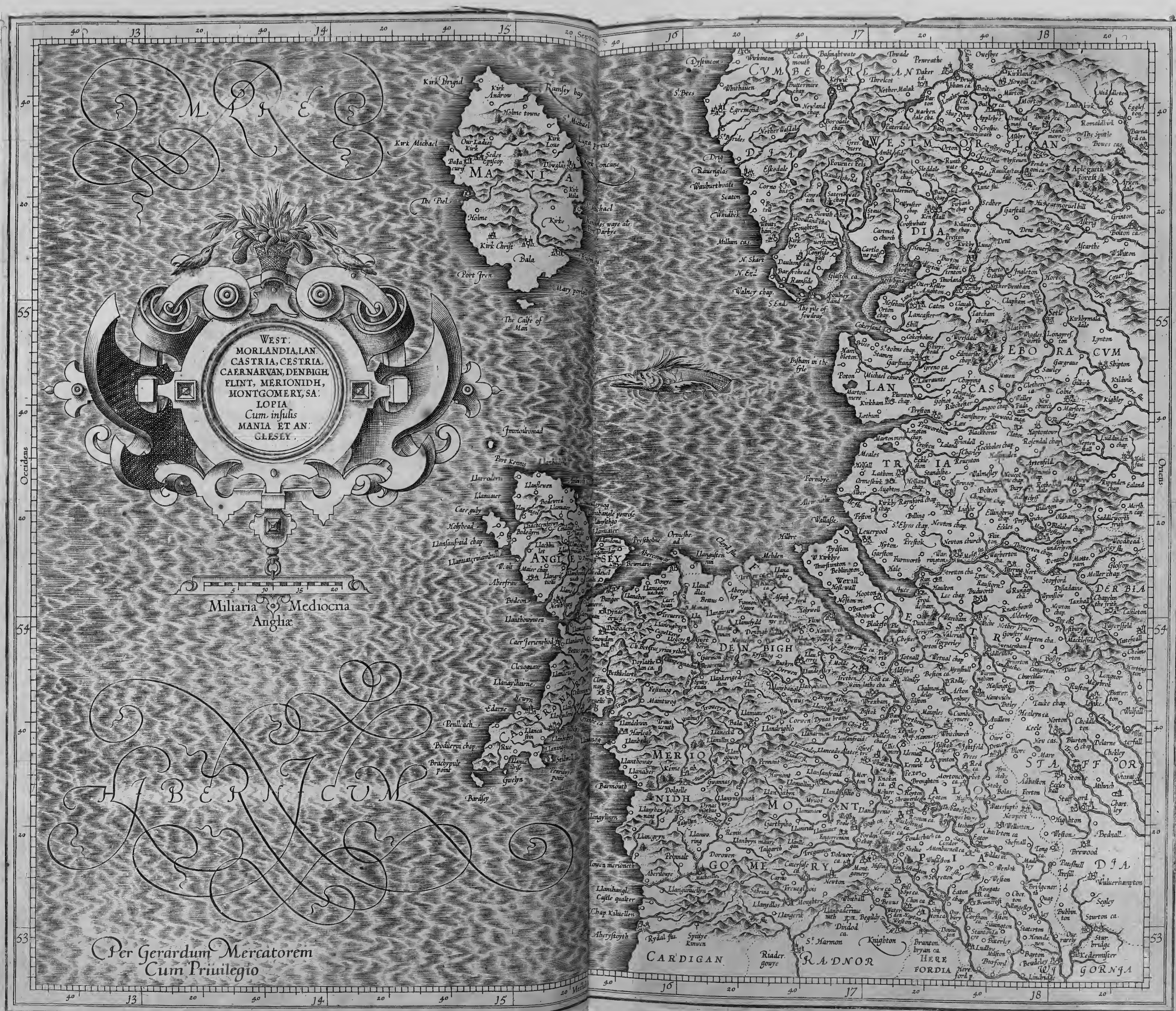
præfecti aliquandiu dicti fuere. Normannis autem Anglia dedita, hæc etiam pars in illorum manus concessit, *Ranulphoque de Meschines* obtigit. Sed Stephanus Rex, vt Scotorum gratiam iniret, illis denuò reddidit, vt clientelari iure à se & regibus Angliæ tenerent. Henricus autem secundus qui successit cum hanc profusam Stephani liberalitatem sibi, & suo regno fraudi fuisse sensisset, Northumbriam, Cumbriam, & Westmorlandiam à Scoto repetijt. Qui prudenter considerans Regem Angliæ in hac parte cùm potentia virium, tùm merito causæ præstare, ei prænominatos fines repetenti cum integritate restituit, & ab eo vicissim Comitatum Huntedunensem prisco sibi iure competentem recepit. Est in hac Prouincia optima & opportuna positione vrbs vetustissima *Carlile*, à Septentrione profundo Itunæ alueo, ab Ortu *Peterillo*, ab Occasu *Cauda* munita, & præter hæc naturæ defendentis munimenta, firmis mœnibus è saxo quadrato, castello & *Citadella* quam vocant, armata. Romani, & Britanni hanc *Lugu-Vallum*, & *Luguballium*, siue *Luguballiam*, Saxones teste Beda *Euell*. Ptolemæus (vt nonnullis placet) *Leucopibiam*, Angli *Carlile*, & Latini *Carleolum* recentiori vocabulo dixerunt. Romanis temporibus hanc floruisse varia antiquitatis indicia subinde eruta, & celebris eius tunc temporis memoria satis affirmatè loquuntur. Sunt & alia oppida *Keswike, Wirkinton, Bulnesse, Perith*, vt vicos & arces silentio prætercam. Atque hic ager 58 Parochiales Ecclesias numerat. Habet præterea lacus omni volatilium genere abundantes. Fluuios item inter quos *Irton* amniculus in quo conchæ cum rorem, quem veluti maritum appetunt, oscitatione quadam hauserint, fiunt grauidæ, margaritasque pariunt, quas accolæ cum resederit aqua venantur. Est & *Deruentio, Cokarus, Olenus* siue *Elenus, Eiden* atque alij, piscibus abundantes. Ad hæc Oceanus, qui ad littus alliditur, piscium optimorum examina alit, & negligentiam accolis quasi exprobat, quod minus gnauiter piscaturam exerceant. Montes hîc conferti metallis grauidi, inter quos montes *Dertwentfels* vocati, in quibus ad *Newlands* æris venæ opulentæ non sine auro & argento nostro tempore sunt repertæ. Cæsar si has fodinas nosset, Britannos importato ære vti, non scripsisset, cū hæ & aliæ ærariæ non solū vniuersæ Angliæ sufficiant, verumetiam magna vis quotannis exportetur. Hîc etiam reperitur terra illa metallica, siue saxum induratum & micans, Anglis *Blacke leade* dictum, quo ad ducendas lineas, & monochromata pictores vtuntur. Superiorem huius regionis partem interfecat, qui nullo modo tacendus est, Murus ille celeberrimus, Romanæ prouinciæ limes siue Clusura, CXXII. millium passuum longitudine, Seueri opus; qui vt ait Orosius, *partem insulæ à cæteris indomitis gentibus vallo distinguendam curauit.* Eum Beda 8 pedes latum, & duodecim altum fuisse scribit, recta ab Ortu in Occasum linea: cuius non solum vestigia sed etiam fragmenta in longa spatia porrecta & tantum pinnis nudata extant, hodieque conspiciuntur, vt testatur Camdenus. Superest in hac Tabula Episcopatus Dunelmensis, vulgò *the Bishoprick of Durham*, siue *Duresme*, qui Eboracensibus ad Septentrionem confinis in trianguli speciem efformatur, cuius apex ad Occasum coëuntibus ibi Septentrionali limite & *Tesis* fontibus figuratur. Latus quod Meridiem spectat, continuo *Tesis* decursu terminatur; alterum, quod Boream, primum breui ab apice linea ad *Derwentum* flumen, inde *Derwento* ipso, & *Tina* flu. cum *Derwentum* admiserit, describitur. Basim verò trianguli, quę Ortum respicit, ora maritima affingit, quam magno fremitu Oceanus Germanicus grauissimè pulsat. Quà in apicem coarctatur, campi sunt nudi, syluæ raræ, colles glabri, sed non sine ferri venis, conualles autem satis graminosę; Angliæ enim Apenninus, hunc angulum intersecat. Ad Orientalem autem partem, siue trianguli basim, vti etiam ad latera, culturę terra est perquam grata, redditusq; cum agricolarum labore contendunt, pratis, pascuis, aruis distincta, & carbone fossili quo pro ignis alimento passim in Anglia vtuntur, copiosa. Totam hanc regionem cum alijs etiam vicinis *S. cuthberti terrā*, siue *patrimonium* vocant in suis scriptis Monachi. Sic enim vocarunt illi, quicquid ad Dunelmensem spectauit Ecclesiam, cuius Cuthbertus quasi patronus habetur, qui in prima Saxonicæ Ecclesiæ infantia, vitam tam sanctè, & integrè peregit, vt inter Diuos relatus fuerit. Regesque Angliæ, & proceres, tutelarem illum fuisse Diuum contra Scotos arbitrati, non solum corpus eius sœpenumerò inuiserunt; sed etiam amplissima latifundia donarunt, Plurimasque immunitates irrogarunt. Egfridus Rex magnos reditus in ipsa vrbe Eboraco, *cream & Luguballiam* ciuitatem ipsi Cutherto viuo dedit. Alfredus Rex, & Gutrunus Danus, quem ille Nordanhumbris prçfecit, *postea totam inter* VVere *flu.* & Tinam (libri antiqui verbis vtor) *cuthberto, & in eius ecclesia ministrantibus perpetuo possessionis iure largiti sunt, ex qua illis ne inopia laborarent, vitæ subsidia procurentur* &c. Edvvardus, Athelstanus Reges, & Cnuto, siue Canutus Danus, hæc non modo confirmârunt, sed etiam auxerunt: nec minus Guilielmus Normannus, à cuius statim tempore Comitatus Palatinus iudicatus est. Et Episcopi tanquam Comites palatini sigillo insculpserunt militem cataphractarium phalerato equo insidentem altera manu gladium vibrantem, altera insignia Episcopatus prætendentem cum Inscriptione *crux veritati comes*, Iuráque sua regalia habuerunt Episcopi, adeò vt proscriptorum bona illis non Regi cederent, & ipsa plebs immunitatibus elata merere in Scotia sub rege recusarit. Verum Edvvardus primus has libertates primus præcidit. Iura tamen sua posteà recuperauit Ecclesia, illæsáque tenuit vsque ad Edvvardum VI. cui dissoluto Episcopatu, omnes eius reditus, & libertates, ordines in Parlamento concesserunt. Sed statim Maria Regina eadem authoritate hanc constitutionem refixit, & omnia sarta tecta ecclesiæ restituit, quibus hodie gaudet. Sed his omissis ad reliqua stylum conuerto. Primaria huius regionis vrbs Saxonibus *Dunholm*, latinis *Dunelmum* dicta, vulgus *Durham* corruptissimè vocat. Situ quidem æditiori & sanè munitissimo, spatio tamen non magno, ouali quodammodò forma flumine ab omni parte nisi à Septentrione circumfunditur & mœnibus armatur. Ad Australem partem ferè quà flumen se reducit, cathedralis ecclesia surgit pyramidibus & sacra turre conspicua, in medio eminēti tumulo imponitur castrum quodammodo intermedium inter duos pontes è saxo, quibus *Vedra* flu. hinc ad Ortum, illinc ad occasum coniungitur; à castro ad Septentriones patet forum & S. Nicolai cernitur templum. Sunt hic præterea oppida, *Standrope, Derlington, Hartlepole, Binchester, & chester vpon the streete*, cum multis vicis atque arcibus. Numeranturque in hoc agro & Northumbria Ecclesiæ Parochiales 118 præter sacella plurima. Flumina hîc sunt primum *Tees* Latinis *Teisis* & *Teisa*, Polydoro *Athesis* Ptolemæo *Tuesis* appellari videtur Camdeno, apud quem librariorum incuria exulare existimat. Hic fluuius è saxeto illo *Stanemore* erumpens, raptisque secum multis vndiq; torrentibus, per rupes fluens è quibus ad Eglestō marmora cæduntur, ac deinde multa loca alluens, tandem amplo ostio in Oceanum se eijcit, vnde Trianguli basis ad oram maritimam inchoatur. Item *Vedra, Gaunlesse, Terwentum* Atque hęc de hisce tribus Partibus dicta sufficient, ad reliquas pergimus.

Vrbes. — *Lacus.* — *Flumina.* — *Mare.* — *Montes.* — *Mur⁹ Picticus.* — *Episcopatus Dunelmensis.* — *Situs.* — *Soli qualitas.* — *Vrbes siue Oppida.* — *Flumina.*

ANGLIAE III. TABVLA.

Sequentes continens Comitatus, VVestmorlandiam, Lancastriam, Cestriam, Caernaruan, Denbigh, Flint, Merionidh, Montgomery & Salopiam, cum Insulis Mannia, & Anglesey.

AD tertiam Tabulam venio in qua primum sese offert *VVestmorlandia* ab occasu & arcto Cumberlandia, *Westmorlandia.*
ab ortu Eboracensi & Dunelmensi agro terminata: sic dicta quod magna ex parte inculta sit. Loca eni *Situs.*
inculta, *Mores* Anglis Septentrionalibus, & *VVestmorland* nihil aliud est Anglis, quam inculta ad oc-
casum regio. Pars Australior, angustiori spatio inter *Lonum* fl. & *VVinandermere* conclusa satis ferax in valli- *Soli qualitas.*
bus, licet suas asperas glabrasque cautes ostendat, & *Baronia de Kendal* dicitur. Deinceps supra *Loni* fontes lati-
us se explicat regio, multisque gyris, & flexibus montes excurrunt, quibus interiacent alicubi conualles præru-
pta altitudine, crebris locis speluncarum in modum subruptis. VVestmorlandiæ Dominus primus quod sciam *Imperium maiorum.*
(inquit Camdenus) fuit Robertus de *Veteri Ponte*. Huic successit filius Ioannes, atque illi itidem filius Robert[9]
qui duas solummodo filias suscepit. Longo post tempore Richardus II. Radulphum de *Neuill*, Dominum de
Raby virum summæ & vetustissimæ nobilitatis Anglicæ ab Vthredo Northumbriæ Comite oriundum primū
VVestmorlandiæ Comitem creauit, cuius posteri eo honore floruerunt ad quintum vsque Comitem Carolū.
Oppidum hîc primarium *Aballaba* nunc *Apelby*. Sola huius vetustas & positio est suspicienda. Nam ita infre- *Oppida.*
quens est, & ineleganti structura, vt nisi vetustate meruisset primarium regionis censeri oppidum, & iuridicos
conuentus in suo castro habere, parum admodum à vico abesset. Est etiam frequentissimum oppidum *Kandale*,
Lanificij gloria & industria celeberrimum. Atque in hoc Comitatu 26. parœciæ numerosæ habentur. Fluuij *Flumina.*
sunt *Lonus, Ituna & Eimotus*. *Lancastria* vulgò *Lankashire* & *The County Palatine of Lancaster*, quod sit Comitat[9] *Lancastria.*
Palatini titulo insignis. Sub montibus, qui per Angliam mediam procurrunt, iacet ad Occasum. Inter Ebo- *Situs.*
racenses ab ortu, & Hibernicum Oceanum ab Occasu ita includitur, vt ab Austro quà Cestrenses respicit, (à
quibus *Merseio* fl. dirimitur) sit latior, sensimque in Boream procedens, quà *Westmorlandiæ* confinis, coarcte-
tur. Ibique maris sinu abrumpitur, suique partem non exiguam vltra sinum habet, quæ Cumberlandiæ adia-
cet. Vbi in campos æquatur, hordei & tritici satis est fertilis, ad montium radices auenæ fertilior, vbique solo *Soli fertilitas.*
tolerabili, nisi vliginosis quibusdam, & minus salubribus locis, qui tamen hæc sua incommoda commodis re-
sarciunt vberiorib[9]. Abrasa enim superficie cespites ad ignis fomitem, & nonnunquam arbores, quę diu defos-
sæ iacuerunt, præbent. Inferius verò margam ad stercorandos agros affatim alicubi suppeditant. Boues pro-
ceris cornib[9] & composito corpore excellunt, nihilque quod Mago Carthaginensis apud Columellam requi-
rit in ijs desideres. Prouincia hæc primum *Dominos*, qui *Domini de honore Lancastriæ* dicebantur, habuit: deinde *Imperium maiorum.*
Comites, tertio Duces. De quibus consule Camdenum. Ad vrbes transeo, inter quas primo loco occurrit per-
vetus illud oppidum *Manchester*, *Mancunium* & *Manucium* variante lectione Antonino. Hoc circumuicinis *Oppida.*
oppidis præcellit suo ornatu, frequentia, lanificio, foro, templo & Collegio. Est & *Ormeskirke* mercatorium
oppidum, sepultura Stanleiorum Derbiensium Comitum insigne. Et *Lancaster* præcipuum regionis oppidū,
quod incolæ verius *Loncaster* vocant: à *Lono* enim fluuio nomen assumpsit: vt alia taceam. Atque hîc paręciæ
36. sed valdè populosæ recensentur. Plurimi sunt lacus & paludes inter quas *Merton* palus, & Lacus totius An- *Lacus.*
gliæ maximus, nunc *Winander mere* pisce sibi peculiari accolis *chare* dicto, fœcundus. Fluuij *Merseius, Irwellus*, *Flumina.*
Duglesse, Ribellus, VVyre, Laccus, & Lonus qui ex VVestmorlandiæ montibus scatens, in Austrum ripis impedi-
tioribus, & inæquali alueo delapsus accolas æstiuis mensibus opima Salmonum piscatione ditat. Montes hîc *Montes.*
plurimi, ijque æditissimi, inter quos ille qui *Ingleborrow hill*, quem vasto dorso in occidentem solem gradatim
quasi ascendentem, & in sui extremo alio quasi imposito colle euectum demirati sumus, inquit Camdenus.
Penigent fortasse ab albicante, & niuoso capite, qui vasta mole, sed non perinde excelsa attollitur. Denique *Pedle hill* sublimi adm[illegible] fastigio in metæ modum erigitur, damno quod subiecto agro iampridem intulit ma-
ximam aquarum vim eructans, & certissimo pluuiæ indicio, quoties eius vertex nebula vestitur, insignis. *Ce-* *Cestria.*
stria sequitur vulgò *chesshire*, & *The countie Palatine of chester*, quod eius comites iura Palatina habuerint. Ab *Situs.*
Austro agro Salopiensi, ab ortu Staffordiensi & Derbiensi, à Septentrione Lancastrensi, ab occasu Denbin-
gensi & Flintensi circumscribitur, ad circium verò chersoneso longius in altum abit, quæ inter duos sinus cō-
clusa vtrinque insinuantem Oceanum admitit, in quos etiam sinus omnia huius agri flumina cōueniunt. Re- *Soli qualitas.*
gio farris & maximè tritici ieiuna, & inops, pecoris & piscium ferax. Vrbs hîc clara quam Ptolemæus *Deuna-* *Vrbes.*
nam, Antoninus *Deuam* à flumine, Angli *chester* & *Westchester* vocant. Vrbs hæc quadrata forma, mœnibus
quæ duo plus mill. pass. ambitu colligunt, includitur; ad Lybonotum, castrum eminet propè flumen à co
mitibus constructum, vbi fora Palatinatus bis quotannis habentur. Aedificia sunt nitida, & proiectis Mænia-
nis porticus vtrinque per primarias plateas ducunt. Sunt præterea oppida, *Finborrow* & *condate* nunc *Congletō*.
Habetque paręcias plus minus 68. hic comitatus. Fluuij hanc regionem interluunt, *Deua* Anglicè *Dée*, salmo- *Flumina.*
nibus admodum ferax è duobus in VVallia fontibus enascitur, [illegible] inde denominatum credunt. Præterea *VVeuer*,
Mersey & *Danus*. *Caernaruonshire*, Historicis Latinis *Snaudonia*, & *Aruonia*. Latus Septemtrionale & Occiduum *Carnaruonshire*
mari obiacet, Australe claudit Merionithia, & Orientale Denbighiensis ager conouio flu. interlabente. Quà *Situs.*
mare prospicit gleba est satis fertili, & oppidulis redimita. In hac præter alia oppida est *Bangor* sedes Episcopalis *Soli fertilitas.*
quæ 96. parochijs præsidet ad Menai freti fauces sita. Est etiam fluuius *Conouius* vulgò *conwey*, qui ab Ortu hunc *Oppida.*
agrum disterminat, atque conchas alit, quæ cœlesti rore grauidæ margaritas parturiunt. Interiora huius Comi- *Montes.*
tatus montosa, aspera, cliuosa. Alpes Britannicas montes hosce merito appelles, inquit camdenus. *Denbi-* *Denbighia.*
ghensis ager, Anglis *Denbigshire* interius a mari recedit, & in Ortum vsque ad Deuam flumen procurrit. A Borea *Situs.*
aliquandiu mare, inde Flintensis regiuncula, ab Occasu Merionithia & Montgomeria, ab Ortu Cestria & Salo-
pia circumcingunt. Pars occidua sterilis, media qua in vallem succumbit fœcundissima, Orientalis statim à *Soli qualitas.*
valle naturam sibi iniquiorem, ad Deuam verò multò æquiorem sentit. In hoc autem agro est vallis *Cluidæ*,
amœnitate, fertilitate, & salubritate verè fœlix, in qua *Ruthun* maximum est vallis emporium. Deinde terri- *Oppida.*
torium, Britannicè *Mailor Gimraig*. Anglis *Bromfield* lætum admodum & plumbi ferax. Primarium huius
tractus oppidum *Denbigia*, vulgò *Denbigh*, & *Cluida* fluuius. *Flintensis* prouinciola Anglis *Flintshire*, Denbi- *Flintshire.*
ghiensi agro ad Septemtrionem longior quam latior præiacet, Hibernico mari, seu potiùs Deua æstuario ab *Situs.*
Arcto pulsata, ab ortu Cestriensi Cōmitatu, ab alijs plagis Denbighiensi finita. Hæc non quidem montana, *Soli qualitas.*

WEST MORLANDIA, LANCASTRIA, CESTRIA, CAERNARVAN, DENBIGH, FLINT, MERIONIDH, MONTGOMERY, SALOPIA
Cum insulis MANIA ET ANGLESEY.
MARE HIBERNICUM
Miliaria Mediocria Angliæ
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
MANIA
ANGLESEY
CVMBERLAND
WESTMORLANDIA
LANCASTRIA
EBORACVM
CESTRIA
DENBIGH
MERIONIDH
MONTGOMERY
SALOPIA
STAFFORDIA
DERBIA
CARDIGAN
RADNOR
HEREFORDIA
WIGORNIA
Occidens
Oriens

ſed collium prominentia aliquantulum ſurgens, quæ leniter in fertiliſſimos agros reſupinatur, qui præſertim quà mare proſpiciunt, primo quoque anno nonnullis in locis hordeum, alijs triticum, in vniuerſum ſecale viceſimo & ſupra fœnore, & poſteà auenam in quatuor aut quinque annos profundunt. Eſt hîc oppidum S. *Aſaph* Anglis, vbi Epiſcopalis eſt ſedes, cui paræciæ ſubſunt multæ: & *Ruthlan* caſtello egregio nitens. Hîc etiam *Alen* fluuius, prope quem fons eſt qui maris æmulus ſtatis temporibus ſuas & reuomit & reſorbet aquas.

Merionithia. *Merionethshire*, Latinè *Meruinia* à Montgomerico pago ad ſinum vſque Lunatum & Oceanum pertingit, quo ab Occaſu ita pulſatur, vt nonnullam eius partem abripuiſſe credatur. *Situs.* Ad meridiem Deuo flumine à Ceretica dirimitur, ad Septemtriones Caernaruoniam, & Denbighiam attingit. *Soli qualitas.* Ipſa verò inter montium conglomerationes omnium totius VValliæ terrarum hiſpida magis & horribilis. *Oppida.* oppida hîc rara, Harlech autem caſtrum eſt munitiſſimum, atque huius regionis primarium: ſuntque æſtuaria duo celeberrima *Traith maur*, & *Traith Bocham*, id eſt æſtuarium maius, & minus. *Montes.* Montes habet altiſſimos, arctos tamen & in modum arcis acutiſſimos, nec raros quidem, ſed creberrimos, & tanta æqualitate conſertos, vt in ſummis eorum verticibus paſtores cōfabulantes, vel conuitiantes, ſi concurrere forté ſtatuerint à mane ad veſperam vix conuenirent. *Animalium varietas.* Numeroſi ouium greges in his montibus errant, nec eſt vllum à lupis periculum.

Montgomeria. *Montgomeryshire* ad meridiem Ceretica & Radnoria, ad Ortum Salopia, ad Boream Denbighia, & ad occaſum Merionithia circumſcripta, *Situs.* licet montibus plurimum emineat, conuallibus tamen grata fœcunditate, cùm aruis, tùm paſcuis vtique fœlix eſt, *Soli fertilitas.* laudatiſſimorumque equorum fœcunda olim genitrix. *Oppida.* Primarium huius regionis oppidum *Montgomery*, ſurgēti ſaxo, cui amoena planicies ſubiacet à Balduino limitis vvallici præfecto cōſtructū. Eſt & Lanuethlin, oppidum mercatorium. *Sabrina.* Hîc eſt *Sabrina* ſecundum à Tameſi Britanniæ flumen, *Seuerne* Angli indigitant. Hic ſtatim à fonte ita crebris incuruus flexibus agitur, vt ſæpe reuerti credatur, procurrit tamen, ſeu potius lentus peruagatur hunc agrum, Salopienſem, Vigornienſem, & Glocestrenſem, vitalemque humorem glebæ vbique ſuppeditans in Sabrinianum fretum ſe tandem placidè exonerat. *Plinlimon mōs.* Hic etiam *Plinlimon* mons in eximiam exurgens altitudinem, qui *Sabrinam* flumen, de quo modo diximus, effundit.

Salopia. *Salopia* ſiue *Comitatus Salopienſis*, Anglis *Shroppshire*, *Situs.* ad ortum Staffordienſes, ad Occaſum Montgomerienſes, ad Meridiem Vigornienſes, & ad Septemtrionem Ceſtrenſes attingit. *Soli fertilitas.* Ampla regio, fertilis & amœna. *Oppida.* Oppidis & caſtris vndique ſtipata eſt frequētiſſimis, vtpote quæ limitanea fuerit. Inter quæ huius agri vrbs longè clariſſima ex antiqui Vriconij occaſu exorta, quam Angli *Shrewsbury* dicunt, Latini *Salopiam*. Collem occupat ſubrufeſcentem, Sabrinaque duob⁹ pontibus pulcherrimis peruius, ſe ferè in circulum ducens ita incingit, vt Iſthmo perexiguo debeat, quod non ſit inſula. Nec natura ſolum munita, ſed etiam arte, eximia, frequens, mercium copioſa, ciuium diligentia, pannis conficiendis, & VVallorum commercijs opulenta. A VVallis & Anglis incolitur quibus vtraque lingua in vſu. Sunt & *Biſhops caſtle*, *Ludlow*, *Bridgnorth*, aliaque oppida & caſtella ſparſim, nimirum *Newcaſtle*, *Hoptoncaſtle*, *Skipton*, & ad *Coruum* flu. *Coruesham*, *Brancroft*, *Holgot*, *Routon* & *Oſweſtre*. Suntque in hac Regione parochiæ plus minus 170. *Flumina.* Fluuij *Temdus*, *Colunus* & *Terna*.

Mannia. Reſtant nunc in Tabula noſtra Inſulæ duæ *Mannia* & *Angleſey*. *Nomina.* *Mannia*, Cęſari *Mona*, *Monoeda* Ptolemæo quaſi *Mon-eitha*, id eſt, *Mona* remotior, ad alterius Monæ differentiam, dicitur. *Monabia* Plinio, *Menauia* Oroſio & Bedę, apud quos tamen *Meuania* perperam legitur, *Eubonia* Gildæ, *Menaw* Britannis, incolis *Maning*, Anglis *The yle of Man*. *Situs.* Iacet autem medio libramine inter Boreales Hiberniæ & Britanniæ partes, à Septemtrione in Meridiem XXX. plùs minus Italica milliaria porrecta, latitudinem verò quà maximè patet vix vltra XV. mill. quà minimè VIII. extendit. *Soli fertilitas.* Linum & Cannabim abundè profert, paſcua & arua habet ſatis læta, hordei, tritici, ſed præcipuè auenæ ferax eſt, vnde auenaceo pane maximè veſcūtur incolæ; *Animalium varietas.* pecorū vbique multitudo, & numeroſi ouiū greges, ſed cùm oues, tùm pecora minora ſunt quam in Anglia. Cum autem ſiluis ſit indiga, bituminoſo ceſpite ad ignem vtuntur, quem dum effodiunt, ſæpenumero in ſuffoſſas arbores incidunt. *Imperium maiorum.* Britannos hanc inſulam vti Britanniam tenuiſſe in confeſſo eſt, ſed cùm a Septemtrione gentes tanquam infuſi nymbi, has auſtrales plagas inundarint, in Scotorū poteſtatem deuenit. Sub Honorio enim & Arcadio Augg. a Scotorum gentibus (vt eſt apud Oroſium) æque ac Hibernia ipſa culta fuit, & *Binle* Scotum quendam hanc tenuiſſe ſcripſit Nennius. Scotos hos Edvvinus Nordamhumbrorum Rex & inſulam (vt & Monam) Anglorum imperio ſubiecit, ſi vtramque Meuaniarum nomine (vt volunt ſcriptores) intelligamus. Verùm cùm ſecundò ſuos fœtus emiſiſſet Aquilo, Normannnos, Danos, & Norvvegos dico: Norvvegi, quorum latrocinijs frequentioribus mare Septemtrionale infeſtiſſimū fuit, in hanc inſulam & Hebridas inuolauerunt, & regulos conſtituerunt. Plura ſi quis requirat Camdenum adeat ex quo hæc pauca depromſi, qui hanc Hiſtoriam ex antiquo manuſcripto libro in ſua Britannia attexit. *Oppida.* Inter oppida huius inſulę præcipuum cenſetur *Ruſſin* ad auſtrale latus ſitum, quod à caſtro vbi præſidium habetur, vulgò *Caſtletown* appellatur: ſed frequentiſſimum eſt *Duglas*, quod portus ſit optimus, aditusque facilim⁹, ad quem Galli, & alij exteri cum ſale ſuo marino commeant, coria, lanam rudem, & carnem bubulam ſalitā ab Inſulanis emercantes. In occiduo autem inſulæ latere ſunt *Bala-Curi* vbi Epiſcopus plerumque agit qui Eboracenſi Archiepiſcopo ſubeſt, & *The Pyle* munimentum exigua in inſula poſitum, vbi etiam non pauci ſunt milites præſidiarij. Ipſi verò auſtrali promontorio modica etiam inſula (*The calf of Man* dicta) prætenditur, marinis auibus quas *Puffins*, & anatibus illis è ligno putrefacto enatis, quas Angli *Bernacles*, Scoti *Clakes*, & solād *Geeſſe* vocant, abundantiſſima. *Montes.* In medio Mannia montibus denſius attollitur, è quibus ęditiſſimus *Sceafell*, vnde Sudo cælo Scotia, Anglia & Hibernia proſpici poſſit. *Ratio gubernādi.* Controuerſias omnes iudices, quos è ſuis eligunt, & Deemsters vocant, ſine ſcriptis & impenſis dirimunt. Lapidem enim tollit magiſtratus, ſignatumque querēti tradit, illo aduerſarium & teſtes citat. Si quid ambiguum, & maioris momenti, ad duodecim quos *claues inſulæ* appellant, refertur. Coronatores quos vocant *Annos* qui Vice-comitum officio funguntur, habet. Ita Iudex eccleſiaſticus citat, definit, infra octo dies parent, aut carceri intruduntur. Iudici & formularijs nunquā hîc ne denarius à populo impenditur. Habet etiam ſuum Epiſcopum. *Vulgi mores.* Incolæ omnes à furandi & mendicandi oſtiatim conſuetudine ſunt alieniſſimi, ~~mirè religioſi & ad Eccleſiæ Anglicanæ [illegible]~~, & cùm in duas auſtralem & borealem partes inſula ſit diuiſa, hæc ſermone communi ad Scotos, illa ad Hibernos accedit. Supereſt *Angleſey* ins. de qua in 7. Angliæ Tabula agemus.

In qua hi sunt Comitatus, Cornubia, Deuonia, Somersetus, Dorcestria, Wiltonia, Glocestria, Monumetha, Glamorgan, Caermarden, Penbrock, Cardigam, Radnor, Breknoke, Herefordia & VVigornia.

Cornubia, vnde dicta. *Situs.* *Soli fertilitas.*

CORnubia quæ & cornwallia Britannicè Kernavv, quod in cornu tenuatur, & in altum promontoriolis, quasi cornibus vndiquaque excurrit, maximè totius Britanniȩ in Occasum vergit. A meridie Oceano Britannico, à Septentrione Hibernico, ab Occasu Antiuestęo prō. & Gallico Oceano clauditur, ab ortu Tamara flu. à Deuonia seiungitur. Regio gleba satis fertili, ac metallorū diuite vena abundans. Nec stannum verò hîc solum reperitur, sed vna etiam aurum & agentum, adamantesq; ab ipsa natura in angulos efformati, & leuigati. Eringium autem letissimo prouentu per littora passim reperitur. Frugum quoque, licet non sine magno agricolæ labore, ita ferax, vt non solum sibi sufficiat, sed magnam vim frumenti Hispaniæ quotannis suppeditet. Nitet hæc regio & inprimis ora maritima creberrimis oppidis, quæ numerosam classem conficere possint. Ea sunt *Heilston* oppidum signandi stanni priuilegio celebre. *Peryn* celebris mercatus, *Arwenak*, *Truro, Grampound, Fowy, Lestuthiel, Leskerd, Bodman, Saltashe, S. Ies, S. colombs, Padstow, Stow, Stratton, Tamerton, Lanstuphadon* & *Saltash.* Suntque in hoc Comitatu parochiȩ 161. Fluuij sunt, *Vale, Fawey, Loo, Liuerus, Haile, Alan* & *Tamara*. Inter portus huius regionis celeberrimus *Volemouth, Cenionis* ostium Ptolemęo, æque nobilis, ac ipsum Italiæ Brundusium, nauium capacissimus, & tutissimus. *Deuonia* vulgò *Denshire* sequitur. Termini eius ab Occasu Tamara flu. ab Austro Oceanus, ab Ortu Dorcestria & Somersetum, à Septentrione Sabrinianum fretum. Hæc vt maiori latitudinis incremento vtrinque quam Cornvvallia excurrit, ita vtrinq; portubus accincta commodioribus, nec minus Stanni venis diues, pratis distincta lætioribus, syluis vestita frequentioribus: gleba autem alicubi perinde exili. Vrbs primaria Anglis hodie *Excester*, Latinis *Exonia*, Ptolemæo *Isca*, Antonino *Isca Dumnoniorum*, pro Danmoniorum. Vrbs ista licet solum adiacens, humidum & squallidum, vix steriles auenas, & plerumque inane folliculum sine grano producat, tamen sua magnificentia, incolarum opulentia, & conuenarum frequentia, omne ita abundat commercium, vt nihil ibi frustrá desideres, quod vsui esse existimes. Sunt & oppida plurima, vt *Plimmouth* quod superiori sæculo, ex viculo piscatorio in oppidum amplum, ciuiumque frequentia vrbis æmulum excreuit: portusque commoditas hoc effecit, qui maxima nauigia in sinum passis velis admittit, tutissimamque stationem nauibus quantumuis magnis præbet: & ad vim hostilem arcendam satis est munitus. Hinc fuit Franciscus ille Dracus Eques auratus in gloria nauali nostræ memoriæ facile princeps. Hic Anno 1577 ex Anglia soluens mare Australe per Magellanicum fretum ingressus orbem terrarum inter varias fortunæ vicissitudines biennio & decem mensibus, Deo Duce, Virtute Comite, secundissimè circumnauigauit. Item *Lidston, Plimpton, Modbery, Dermouth, Exminster* & multa alia: oppidis enim hæc regio refertissima est, ac Parochiales ecclesias 394 continet. Fluuijque sunt *Lid, Teauus, Plimus, Dert, Totnes, Teignus, Isca, Credenus, Columbus, Otterey, Ax, Towridge, Tavv, Ockus* & *North Evve*. *Somersetensis* Comitatus sequitur vulgò *Somersetshire*, à *Somerton* totius conuentus olim celeberrimo oppido. Termini ab Ortu VViltonia, ab Austro Dorcestria, ab Occasu Deuonia, à Septentrione Sabrinianum fretum, & Glocestria. Aura hîc lenis æstate, & amœna regio, Hyeme vliginosa, palustris tota madescit, ditis admodum soli, nusquam non ad fruges, aut pabula eximiè fertilis, atque alibi etiam admantum admodum fœcunda, qui splendore quidem Indicos prouocant, duritie cedunt. Vrbs præcipua *Bristolia*, pulcherrimis ædificijs, Gemino flumine & muro, portu, exterorum commercijs, ciuium frequentia illustratur. Oppida præterea multa habet, inter quæ præcipua sunt *Theodorudunum* nunc *Welles* vrbecula episcopalis, ita dicta à fontibus qui passim in ipsa scaturiunt. Et *Bathonia* vulgò *Bathe* celebris ob aquarum calidarum scaturigines, & Comitatus titulum. Atque in hoc agro Parochiæ 385 numerantur. Fluuij *Ivel, Frome, Pedred, Thonus, Auona, Somer, Brius, Welwe*. *Dorcestria, Dorsethshire*, ab Ortu *Southamptonia*, ab occasu Deuonia, ab Austro Oceano Britannico, à Borea VViltonia & Somerseto terminatur. Gleba verò est fertili, quà Septentriones spectat syluæ & saltus diffunduntur, vnde crebris & herbidis collibus, qui numerosos ouium greges pascunt, gratis pascuis, & frugiferis conuallibus ad littus vsque descendit. *Durnouaria*, quod *Durnium* & *Dunium* Ptolemæo pro exemplarium varietate dici videtur, nunc *Dorchester*, primarium totius conuentus censetur oppidum, nec magnum tamen nec speciosum, moenibus iam olim Danorum furore nudatum. Sunt & alia, *Birt-Port, Lime, VVeymouth, Poole, VVarham, Shiburn, Sturminster* & *VVinburne*, atque hic Comitatus Paræcias 248 numerat. Fluuij sunt, *Lim, Trentus, Carr, Iuell, VVey, Sturus, Alenus, Varia* Latinis, Frau vel Frome Saxonibus. *VViltonia* à primario olim oppido *VVilton* denominata, vulgò *Wilshire*, tota est mediterranea. Terminos ab Ortu Oxoniam & Southantoniam, ab Occasu Somersetum, à Septentrione Glocestriam habet. Regio pascuis & frugibus vbique admodum læta. Inprimis pars Australis ampla, & herbida planitie innumeros ouiū greges pascit, & fontium scaturigine admodum est iucunda. *VVilton* oppidum olim fuit totius agri caput, cui & appellationem fecit. Est & *Malmesbury* oppidum sanè elegans, & pannis laneis conficiendis celebre. Sunt etiam *Crecklade, Calne, Chippenham, Trubridg, Sarisbury* & *Marleborow*. Atque hic Comitatus Paræcias 304 complectitur. Fluuij sunt *Isis, Auona, VVilleybourn, Adderbourne, Ellan*, & *Kennet*. *Glocestria* vulgò *Glocestershire* ab Occasu VValliam, à septentrione VVigorniam, ab ortu Oxoniam à Meridie VViltoniam spectat. Regio amoena & fertilis, ab ortu æstiuo in occasum brumalem exporrecta. Habet & ferri fodinas. Primaria huius Comitatus vrbs *Glocester*, quam Antoninus *Cleuum* & *Gleuum* dixit, vulgus Latinorum *Glouerniam*, alij *Claudiocestriam*. Antiqua sanè vrbs, ac à Romanis condita, Sabrinę fluuio exporrecta imminet, qua flumine non alluitur, murus firmissimus opponitur; templorum numero ædiumque descriptione satis est elegans. Sunt etiam alia oppida *Tewkesbury*, amplum & elegans oppidum, *Deorhirst, Campden*, VVinchelscombe, & *Circhester*, ac Paræciæ 280 hoc Comitatu comprehenduntur. Fluuij irrigant *Sabrina, Auen* & *Isis* vulgò *Ouse*, qui postea recepto *Tamo, Tamisis* composito vocabulo dicitur. *Monumethensis* comitatus, Anglicè *Monmouthshire*, Includitur à Septentrione *Munow flu.* qui Herefordienses, ab Ortu Vaga, qui Glocestrenses, ab occasu *Remneio*, qui Glamorgenses seiungit, & ab Austro Sabriniano æstuario, in quod illa flumina vna cum Isca mediam regionem intersecante, euoluuntur. Rebus ad victum necessarijs non solum sibi sufficit, sed etiam vicinis affatim suppeditat. Primarium regionis oppidum *Monmouth*, ad Septentriones quà fluminibus non defenditur, muro & fossa præcinctum erat, in medio proximé forum castellum prætendit. Item *chepstow, Abergeuenny*, Antonino *Gobannium, Nevvport*, & vrbs *Isca* Antonino, *Legio II.* dicta, nunc *caerleon*, & *caer Leon ar vsc* Britannis. *Glamorgania* Anglis *Glamorganshire*, dicitur. Regio tota est maritima, minus latitudine, quam recta regione porrecta, Sabriniano freto à meridie pulsatur. Qua terram verò spectat ab ortu Monumethenses, à Borea Brechnochienses, ab Occasu Maridunenses adiacent. Pars Septentrionalis montibus est aspera, qui in Austrum descendentes paulatim mitescunt, quorum ad radices planities in meridiem extenditur, ea positione, quam optimam iudicauit Cato, & ob quam Italiam tantopere commendat Plinius. Hęc enim pars gratissima foecunditate vndiquaque nitet. In hoc agro est tenuis vrbecula *Landaff i. fanum ad Taff*, episcopali tamen dignitate cui 165 parochiæ subsunt. *caerdiffe*, nitida vt in hac regione vrbs, *Covvbridge* mercatorium oppidū,

Oppida. *Flumina.* *Portus.* *Deuonia.* *Situs.* *Vrbes & oppida* *Flumina.* *Somersetensis Comitatus.* *Situs.* *Cæli temperies, & soli fertilitas* *Vrbes & oppida* *Flumina.* *Dorcestria.* *Oppida.* *Flumina.* *Wiltonia.* *Situs.* *Soli qualitas.* *Oppida.* *Flumina.* *Glocestria.* *Vrbs & oppida.* *Flumina.* *Monumethensis comitatus.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Oppida.* *Glamorgania.* *Situs.* *Soli qualitas.* *Vrbes & oppida.*

CORNVBIA, DEVONIA, SOMERSETVS, DORCESTRIA, WILTONIA, GLOCESTRIA, MONVMETHA, GLAMORGAN, CAERMARDEN, PENBROK, CARDIGAN, RADNOR, BREKNOKE, HEREFORDIA, & WIGORNIA.
MARE HIBERNICUM
OCEANUS BRITANNICUS
Miliaria Anglica communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Lethowsow quæ recedente æstu nudata tantum apparet, vulgo The Gulfe
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens

Neath, Sweynsey, & Loghor Antonino *Leucarum*. Fluuij interluunt *Remnius, Taffus, Nidus* & *Loghor*. *Ager Maridunensis* Anglis Caermardenshire cõtinetur ab ortu Glamorgania & Brechinia, ab occasu Penbrochia, à Septemtrione Ceretica intercurrente Tiuio flu. & à meridie Oceano. Hic frugibus satis fertilis, gregibus abundans, fossilium que carbonum alicubi ferax. Vrbs primaria totius conuentus *Caermarden Ptolemæo Maridunum*, Antonino *Muridunum*, pratis & syluis amœna, antiquitate suspicienda, coctilibus muris, vt inquit Giraldus, partim adhuc extantibus egregiè clausa supra nobilem *Touium* fluuium, qui nauigiolis subuehendis par est, licet arenarum puluinus iam ostio obtendatur. Est & oppidum *Kidwelly* vetus, quod nunc vetustate quasi desertum fatiscit. Incolæ enim *Vendraeth veham* fluuiolum transgressi nouum *Kidwelly* substruxerunt, portus commoditate eò allecti, quæ iam tamen tenijs obiectis, ferè nulla est. Fluuij sunt *Vendraeth Vehan, Touy Ptolemæo Tobius*, & *Taf*. *Penbrochiensis Comitatus* Anglis *Penbrockshire*, vndique mari vrgetur, nisi ab ortu, quà ager Maridunensis, & ab Aquilone quà pars Ceretica obtenditur. Regio ex Hiberniæ confinio aeris salubritate temperata, tritícea, vinoque venali copiose referta. Principale prouinciæ municipium Demetiæque caput, est *Pembro*, Anglis *Penbroke*, in saxosa quadam & oblonga rupis eminentia situm. Nobilia etiam huius tractus oppida sunt *Tenby* nauium statione, & piscium copia admodum celebre; vndè Britannicè *Tenby y piscoid* denominatur. *Harfordwest* sua elegantia & frequentia inprimis celebre & per se Comitatus, & Meneuia Anglis hodiè *S. Dauids* olim Archiepiscopi sedes, nunc verò vrbecula pertenuis. Fluuios hic non nisi duos reperio quos eodem nomine *Gledauh* Britanni vocant, id est, si interpreteris, gladij. Est hic portus quem *Milford Hauen* Angli vocant, quo non alter in Europa aut nobilior aut tutior. *Ceretica* Anglis *Cardiganshire*, Campestris regio ad occasum quà mare prospicit, vti ad Meridiem, quà Tiuius fluuius Maridunenses secludit: ab ortu verò & Aquilone, quà ad Brechinienses & Mõtgomerienses spectat, continui montes pabulo fœcundi perpetua latera trahunt, sub quibus passim diffunduntur lacus. Præcipuum huius regionis oppidum est *Cardigan*, a Gilberto filio Richardi Comitis Clarensis munitionibus firmatum, quod posteà proditione deditum Rhesus filius Gruffini diruit. Est & *Aberistwith* oppidum totius conuentus copiosissimum. *Tibius* fluuius Ptolemæo *Tuerobius* hanc regionẽ percurrit, qui olim castoribus nunc Salmonibus abundat. Est quoque *Ridol* fluuius è *Plinlimon* monte præruptè altissimo descendens, qui Aquilonarem huius agri partem claudit, & è suo gremio Sabrinam & Vagam nobilissima flumina, effundit. Et *Ystwith* Ptolemæo *Stuccia* ad fontes plumbi venas habens. *Radnorshire* forma triquetra, quantò magis in Occasum protenditur, in angustum magis magisque contracta ad Occasum Herefordensibus annectitur. Ad Austrum Vaga flumine Brechnochienses discludit, ad Septemtrionem adiacent Mõtgomorienses. Pars eius orientalis & australis cultior, reliqua montibus asperior vix vllo cultu mitescat, syluis tamen satis vestita, profluentibus irrigua, stagnisque alicubi aspersa. Illustrant orientale latus, præter alia limitaneorum Ducum castra suis iam ruinis ferè inuoluta, *Castle Paine* à Pagano Normanno extructum denominatumque, & *Radnor* præcipuum totius pagi oppidum, pro regionis more culmeis tectis satis elegans. Mœnibus autem & castro quondam tutum fuit, sed postquam *Oënus* ille *Glendowerdwy* seditiosus succendisset, sensim extenuatum elanguit. *Vaga* fluuius occiduum agri angulum transuersum secat, & occurrentibus saxis fractus, subito solo destitutus præcipitatur. Vnde loco *Rahaider Gowy* nomen, id est Vagæ catarractæ. *Radnoriæ* subiungitur ad Austrũ Brechinia, Anglis *Brecknoshire*, à Brechanio principe sic dicta, vt existimant VValli. Hæc multo est Radnoria ãplior, ab ortu Herefordia, ab Austro Monumuthia & Glamorgania, ab Occasu Caermardinia terminatur. Regio in montes densius consurgit, conuallibus tamen passim fœcundis: estque (inquit Girald.) satis abundans grano, & si quis est defectus ex Anglicanæ vicinitatis copia affatim suppletur, pascuis & syluis, feris & armentis terra fœcunda. Primarium huius agri oppidum *Brecknock* in eius ferè vmbilico positum, á Brittannis *Aber-Hodney* dictum, quia *Hodneius* & *Isca* eò loci aquas commisceant. Sunt præterea duo oppida sua antiquitate nota *Buelth* scilicet & *Hay*. *Buelth* syluis & situ amœnum, castro etiam munitum. Nunc fori frequẽtia, olim sua dignitate celebre fuisse videtur, quod eius situm è cœlestibus obseruauit Ptolemæus, cui eodem nomine *Bulleum* Silurum dicitur. *Hay* autem ipsa agri extremitate proximè Herefordiam Vagæ assidet, Romanis, vt videtur, nota, quorum numismata sæpius effodit, mœniumque ruinas ostendit. *Vaga* Borealem agri partem alluit, *Isca* eximius item fluuius mediam percurrit. Vnde fluuialibus piscibus hæc regio abundat, quos hinc Osca, inde Vaga ministrat, salmonibus enim, & trutis vterque, sed & egregijs quos vmbras vocant, Vaga fœcundus est. Est etiam Lacus quem Britanni *Linsauethan*, i. Lacum stagnantem, Giraldus *Clamosum* vocat, quod horrendo strepitu tonitrua ementitur, quoties in eo glacies resoluitur, Anglis *Brecknockmer*, II. mill. pass. longitudine, nec minus latitudine patet, lutris, perchijs, tincis & anguillis feracissimus. *Herefordiensis Comitatus* siue *Herefordshire*, forma quasi circulari, ab ortu Vigorniensibus, & Glocestriensibus, à Meridie Monumethensibus, ab occasu Radnoria & Brechinia, a Septemtrione Salopia definitur. Regio est præter amœnitatem, aut pascendis pecoribus, aut alendis frugibus nusquam non mitissima, & ab omnibus ad vitam necessarijs instructissima, adeò vt secunda fertilitatis laude inter Angliæ prouincias acquiescere haud facilè sit cõtenta. *Harefordia* nunc vrbs huius Comitatus prima, pratis gratissimis, & aruis vberrimis intersita, fluminibus ferè incincta, ad Septemtrionem & occasum anonymo, ab Austro *Vaga*, qui è Wallia huc accelerat. Sunt & alia oppida, *Lemster*, *VVebleia*, *Ledbury*, *Rosse*. Atque in hoc Comitatu Parœciæ 176. numerantur. Ad commoditates verò huius regionis quas supra commemorauimus flumina accedunt eximia, *Vaga*, *Lugus*, & *Munow*. His accedit *Dorus* qui *Munovv* augetur. Prope autem confluentes *Lugi* & *Vagæ* ad ortum collis quem *Marcley hill* vocant, anno M. LXXV. quàsi somno solutus consurrexit, & triduum se immanissimam molem propellens horrendo reboans mugitu, & obuia quæque prosternens in superiorem locum magna cum admiratione se promovit. *Vigorniensis Comitatus* vulgò *VVorcestershire* ab ortu VVarvvicenses, à Meridie Glocestrenses, ab occasu Herefordienses, & Salopienses, atque ab Aquilone Staffordienses habet. Regio hæc vt verbo dicam, cœlo & solo adeò propitio vtitur, vt salubritate & vbertate vicinis non concedat: pyrorumq; si quæ alia inprimis ferax, è quorum vinoso succo fictitium vinum *Pyrry* dictum conficiunt. Præcipua Prouinciæ huius vrbs *VVorcester*. Eius meminerunt Antoninus sub *Branonij* nomine, & Ptolemæus (apud quem librariorum incuria suo loco exulat) sub nomine *Branogenij*, Latinis dicitur *Vigornia*. A Romanis videtur condita. Decus illi est ab incolis, qui sunt numerosi, humani & lanificio opulenti, ab ędificiorum nitore, à templorum numero, & sede Episcopali. Est & *Eoueshum*, Item *Bromesgraue*, & *Durtvvich*. Atque hic ager Parœcias 152. numerat. Ab aqua satis fœlix est hæc prouincia, gratissima enim vbique sunt flumina, quæ pisces delicatiores affatim suppeditant. Vt enim quæ obscurioris sunt notæ omittam, per mediam regionem à Septemtrione in Meridiem fœcundantem alueum intendit *Sabrina* flu. nobilissimum, plurimos fluuiatiles murænas alens, et partem Australem perfundit *Auona*, qui à VVarvvicensibus descendit, vt Sabrinam adeat.

Flumina. Caermardẽshire. Situs. Soli qualitas. Oppida. Flumina. Penbrochiensis Comitatus. Situs. Cæli temperies et soli fertilitas. Oppida. Flumina. Portus. Ceretica. Situs, & soli qualitas. Oppida. Flumina. Radnoria. situs. soli qualitas. Oppida. Vaga flu. Brechinia. situs. soli fertilitas. Oppida. Flumina. Lacus. Herefordia. situs. soli fertilitas. vrbs & oppida. Flumina. Mons se mouens. Vigornia. situs. Cæli temperies, et soli fertilitas. vrbs et oppida. Flumina.

ANGLIAE
V. TABVLA.

Hos continet Comitatus, Eboracum, Lincolniam, Derbiam, Staffordiam, Notinghamiam, Lecestriam, Rutlandiam, & Norfolciam.

Ager Eboracensis. Situs.

SVccedit explicanda quinta Tabula Angliæ, in qua primo loco *Ager Eboracensis* vulgò *Yorkshire*, totius Angliæ Prouincia longè maxima, occurrit. Ab Occasu, montibus, Lancastrensi agro & VVestmorlandia, ab Arcto Dunelmensi Episcopatu terminatur: ab Ortu Oceano Germanico, ab Austro primum agro Cestrensi & Derbiensi, inde Nottinghamiensi, & posteà Lincolniensi clauditur. Temperatæ hæc censetur vbertatis.

Soli qualitas.

Si hîc saxosa vel arenosa sit sterilitas, illic lætissima aruorum foecunditas, si hîc syluis sit nuda, illic densissimis nemoribus obumbrata, ita prouidè tẽperante natura, vt ipsa regio etiam sua varietate gratior & lætior videatur. Repertum hîc etiam alibi succinum nigrum. Gagatem aliqui esse existimant, quem inter rariores lapides, gemmasque habuerunt veteres. Enascitur verò inter cautes vbi rimis dehiscunt, & priusquam expoliatur, colore est subrufo & æruginoso, expolitum verè est, vt inquit Solinus, nigro-gemmeus.

Vrbes & oppida.

Est hîc *Eboracum* vulgò *Yorke* vrbs totius Angliæ secunda, huius regionis pulcherrima, quæ vniuersæ septentrionali parti, & præsidio & ornamento est singulari. Amoena, ampla, munita, ædificijs tam priuatis, quam publicis exculta, opibus ciuibusque referta, & Archiepiscopali sede præclara. Hanc *Vrus* qui nunc *Ouse* inter secat, & quasi in duas vrbes diuidit, quæ lapideo ponte vastissimo coniunguntur. Est & *Kingston vpon Hull*, quæ ex viculo, & piscatorum casulis in eam dignitatem emersit, vt magnificis ædificijs, firmis propugnaculis, nauibus instrũctissimis, mercatorum copia, & rerum omnium affluentia sit nunc emporiũ huius tractus longè celeberrimum; & oppida *Dancaster*, *Halyfax*, *Pontfreit*, *Shirborna*, *Wetherby*, *Kingston*, *Patrington* Antonino *Prætorium* aliaque oppida plurima. Oppida enim triginta nouem & parœcias 459 in hoc Comitatu numero, quibus subsunt plurima sacella magnis parœcijs incolarum multitudine comparanda.

Flumina.

Potiora flumina sunt *Danus*, *Calderus*, *Arus*, *Werfus*, *Nidus*, & *Ousa*, quę ex limitaneis montibus exorta, locis potioribus affunduntur. Sunt & alia *Cokarus*, *Fossus*, *Deruentio*, *Foulnesse*, *Hullus*, *Teyse*, *Dow*, *Rhie*, *Recal* & *Wiskus*. Est etiam *Abus* æstuarium nobile vulgò *Humber*, in quod *Vrus* plurimos fluuios suo hospitio exceptos deducit, aliaque maximi nominis flumina euoluuntur. Quod certè totius Britanniæ æstuarium est amplissimum & piscosissimum.

Maris commoditas.

Operæ prætium etiam videatur annotare vberrimam & quæstuosissimam hîc in subiecto mari Halecum piscaturam exerceri. Incredibile enim ferè est quantam pecuniæ vim ex hac in isto littore piscatura Hollandi sibi corrogant. Sed de his satis, ad secundam partem huius Tabulæ transitum faciamus, ea

Lincolnia.

Lincolnia est, vulgò *Lincolnshire*, Regio amplissima, per sexaginta ferè milliaria in longitudine iacet, latitudinẽ alicubi super triginta extendit. Ab Ortu Oceano Germanico pulsatur, à Septẽtrione ad *Abũ* æstuariũ pertinet, ab Occasu Nottinghamiam spectat, & à Meridie VVellando flu. à Northantonia discluditur.

Soli qualitas.

Regio alendis frugibus, & pascendis pecoribus mitissima, frumentarijs campis, alibi, & pascuis admodum lęta. Alibi etiam fruticem odoriferum, *Galle* vocant, profundit, linumque magna copia præbet, nec non Alabastritem, qui tamen minus solidus albarijs & emplastris magis, quam alijs vsibus conuenit.

Vrbs & oppida.

Prima & præcipua hui[9] Comitatus ciuitas *Lincolnia*, Anglis *Lincolne*, Ptolemæo & Antonino *Lindum*. Vrbs ipsa ampla & celebris collis dorso insidet, vbi VVithama in ortum se deflectit. Sunt pręterea oppida *Stanford* è saxo structili, vnde & nomen habet ædificatum. Oppidum frequens, & varijs immunitatibus ornatum, muróque firmatum. *Grantham* oppidum non infrequens, schola à Richardo Foxo VVintoniensi Episcopo, & specioso templo exornatum, cuius sacra pyramis admirandam in altitudinem ædita fabulis est famigerata. Item *Ancaster* Antonino *Croco-calana*, *Crowland*, *Spalding*, *Boston*, & alia. Suntque in hoc Comitatu Parochiæ plùs minùs 630.

Flumina.

Crebris hæc regio fluuijs rigatur qui sunt, *Witham* lucijs fœcundus, *Lud*, *Trenta*, *VVellandus*, *Idel*, *Danus*. Estque hic æstuarium quod Ptolemæo *Metaris*, Anglis *the VVashes* dicitur. Aestuarium hoc est amplissimũ & notissimũ intumescente æstu aquis refertum, deferuescente, iter sed admodum periculosum præbet.

Prouincia Darbiensis. Situs.

Sequitur Prouincia *Darbiensis* vulgò *Darbishire*, quæ à Meridie agro Leicestrensi, ab Occasu Staffordiensi, à Septentrione Eboracensi, ab Ortu Nottingamensi clauditur, forma quasi triangulari, sed non æquilatera. Ab Apice enim qui ad austrum, vix sex pass. mill. patet, ita vtrinque exspatiatur, vt quà Septemtriones spectat, triginta plùs minùs mill. pass. in latitudine occupet. In duas partes Deruentione flumine intercurrente diuiditur, qui è Septemtrionali limite profusus, nigrantibus è terra aquis in Austrum deuolutus Trentam petit, qui apicem Australem intersecat. Pars Orientalis & meridionalis culta, fæcunda & viuarijs frequens. Occidentalis tota petrosa, montibus & asperis sterilescit, plumbi tamen prouentu opulenta, & ouibus pascendis satis cõmoda.

Oppida.

Vniuersi agri caput *Darby*, oppidum nec exiguum, nec infrequens, celebre è iuridicis conuentibus pro vniuerso agro, & ceruisia quam coquit optima Anglis *Ale* dicta. Huius oppidi opulentia ferè omnis est ex propolia, scilicet ex frumento emendo, & montanis reuendendo. Sunt etiam alia *S. Diacre*, *VVorkesworth* & *Bakewel*. Atque hic Comitatus Paroecias 106 includit.

Flumina.

Fluuij *Trenta*, *Dowus* & *Deruentio*. Pars occidentalis huius prouinciæ quæ tota collibus eminet *Peake* dicitur, Plumbi admodum ferax. In his enim montibus lapides plumbarij feraces, vt vocant Metallici, quotidie magna copia effodiuntur, quos in collibus Fauonio obuersis, obseruatis temporibus cùm Fauonius flare cœperit, magna lignorum vi accensa, excoquunt, & effossis canalibus quibus defluat, in massas conflant. Nec plumbum solum, sed etiam stibium (vulgò *Antimonium* vocant) hîc in proprijs venis reperitur, quo in tingendis cilijs Græcæ mulieres olim vsæ leguntur. Lapides etiam molares hîc excinduntur, cotes item ad ferramenta exacuenda & nonnunquam fluor quidam cãdidus in fodinis reperitur, qui per omnia Chrystallo est simillimus.

Staffordia. Situs.

Sed de his satis, ad *Staffordiam* transeo nũc *Staffordshire*, quę ab Ortiua plagi VVaruvvicensibus & Derbiensibus, à Meridiana Vigorniensibus, ab Occidua Salopiensibus pręcincta quasi rhombi forma ab Austro in Septentriones procurrit, Medio latior, & extremis se angustantibus.

Soli qualitas.

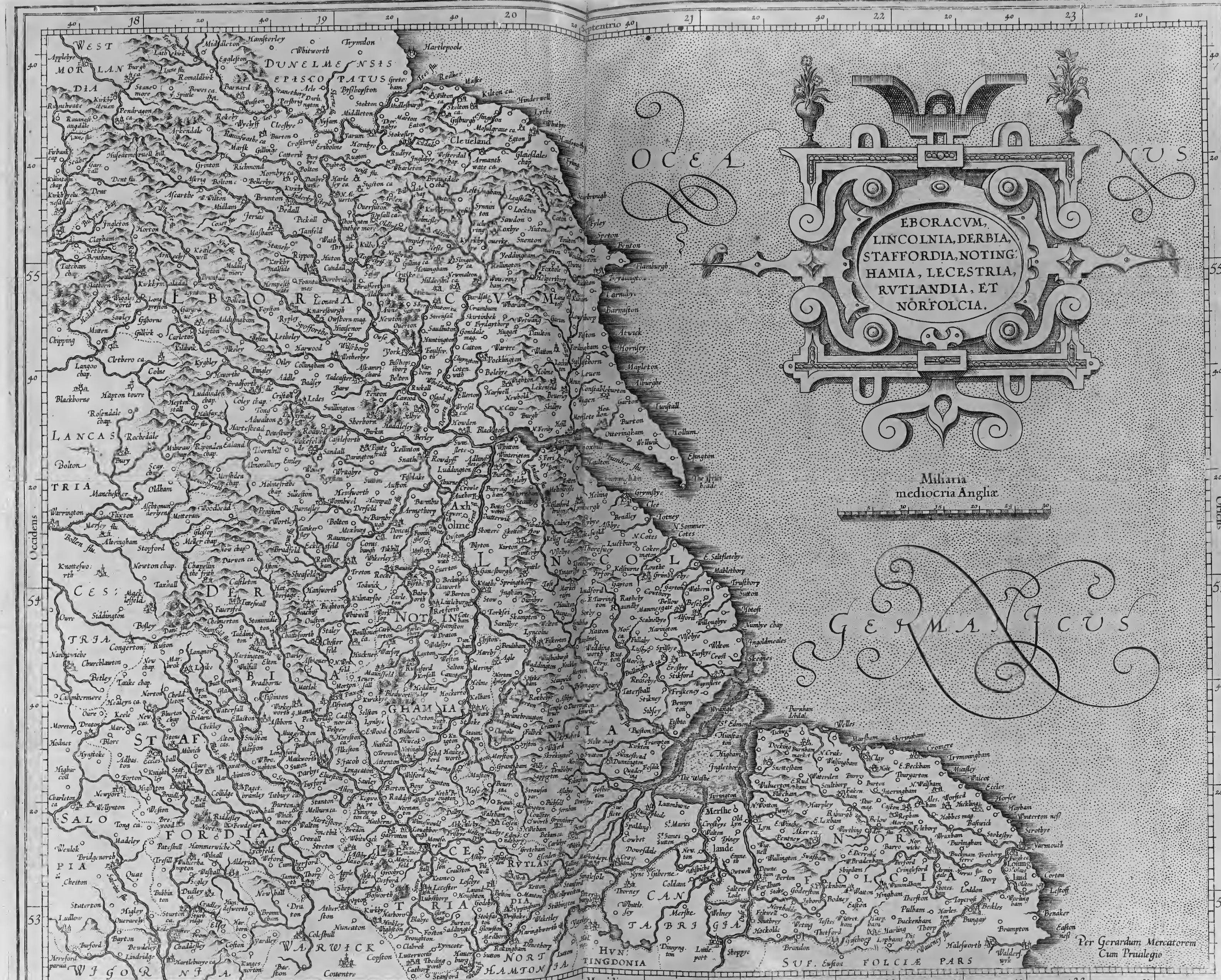
Pars septentrionalis montana & minus læta, media Trenta flumine perfusa lætior, syluis amicta, aruis & pratis variata; vti & meridionalis, quæ etiam carbones fossiles habet, & ferri venas.

Oppida.

Totius huius agri caput olim erat & nunc est *Stafford*, cui maximum tamen decus à *Stafford* castro adiuncto, quod Barones de *Stafford* sibi in sedem construxerunt. Est hîc etiam *Lichfeldia* vrbs humili situ, satis ampla & nitida, in duas partes palude siue aqua minus profunda diuisa, quæ tamen duobus aggeribus, quibus subsunt sua emissaria, coniunguntur. Hæc multis retrò ante sæculis Episcoporum sedes fuit. Et *Burton* Alabastrinis operibus, *Ferrariorum* castro, & antiquo monasterio quondam insigne oppidum, *Vtcester* Antonino *Etocetum* *Stone* mercatorium oppidum, *Drayton*, *Bassett*, *Tameworth*, *Vulfrunshampton*, *Theotenhall* &, *Weadesbirig*. Atque in hoc comitatu Paroeciæ 130 habentur.

Flumina.

Flumina hanc regionem irrigant *Dowus*,

EBORACVM, LINCOLNIA, DERBIA, STAFFORDIA, NOTINGHAMIA, LECESTRIA, RVTLANDIA, ET NORFOLCIA.
Miliaria mediocria Angliæ
OCEANUS
GERMANICUS
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

us, *Hansus, Churnet, Tayn, Blith*, & qui hos omnes capit & ad mare defert *Trenta*. Hic è duobus fontibus effluens suo quasi iure tertium sibi locum inter Britanniæ flumina vendicat. Item *Sous Tama*, & *Pankus*. Pars Septemtrionalis montibus non magnis leuiter intumescit, qui hinc exorsi, vt Apenninus Italiæ, per Angliam mediam perpetuum dorsum perpetuis iugis elatum ad Scotiam vsque, nomine sæpè mutato agunt. *Montes.* Hinc enim *Moreland*, inde *Peake*, deinde *Blackston edge*, postea *Crauen*, deinceps *Steanmore*, & demum in cornua scissi *Cheuiot* vocantur. In parte huius agri media *Needvvood* sylua spaciosa, viuarijsq; repleta diffunditur, in quâ circumuicina nobilitas hilares venandi labores gnauiter assidueque exercet. *Silua.*

Nottinghamia. Situs. Soli qualitas. *Comitatus Notinghamiensis* Anglis *Nottinghamshire* ab Ortu Lincolniensi confinis est, à Septemtrione Eboracensi, ab Occasu Derbiensi, à Meridie Leicestrensi terminatur. Partem meridionalem, & Orientalem *Trent* flumen nobilissimum, influentesque riuuli fœcundant: Occiduam partem saltus de *Shirevvood*, longè se porrigens, totam occupat. Hanc quod arenosa sit *The sand*: illam quod argillacea *The clay* vocant incolæ, & in has duas partes regionem suam distribuêrunt. *Vrbes & oppida.* Vrbs præcipua, quæ nomen Comitatui præbuit, *Nottingham*, loci ingenio amœna ad, Hinc enim flumina spatiosa procûbunt prata, illinc faciles consurgunt colles, omnibus etiã quæ ad vitã pertinent copiosa. Hinc *Shirevvood* lignum in ignis alimentum, illinc pisces *Trenta* largè suppeditat. Amplitudine denique, structura, vno & altero eleganti templo, foro longè pulcherrimo, & munitissimo castro est sanè speciosa. Oppida præterea hîc sunt *Suthvvell, Nevvarke, Mansfeld, Blith, Soroby* & *workensop* non minus lætissimo prouentu Glycyrizæ, quam Comitis Salopiæ ędibus præclarum. Atque in hoc agro 168 Parochiales Ecclesiæ visuntur. *Flumina.* Flumina *Trenta, Linus, Snite, Idle*. In occidua huius agri parte, *Shirevvood*, quam alij *Limpidam Syluam*, alij *Præclaram syluam* interpretantur, omnia olim frondibus adoperuit, arborúmque rami complicati, ita syluas commiserunt, vt calles vix singulis peruij essent, nunc verò rarior est, infinitas tamen damas, & surgentes in cornua ceruos alit. *Silua.*

Leicestria. Situs. Soli fertilitas. Notthingamiæ à Meridie confinis est *prouincia Leicestrensis*, vulgò *Leicestershire*, ab Ortu Rutlandia & agro Lincolniensi, à Septẽtrione Nottinghamiensi, & derbiensi ab Occasu VVarvvicensi, à Meridie Northantonensi præcingitur. Tota campestris, frugibus opima, sed syluis maximã partẽ indiga. *Vrbs et oppida.* Primaria totius agri vrbs *Legecestria, Leogora, Legeocester*, & *Leicester*, apud authores dicta. Hęc maiorem vetustatem quã dignitatem præ se fert. Est & *Loughborrovv*, mercatorium oppidum, quod nunc secundum locum à Leicestria inter omnia huius Comitatus oppida sibi suo iure vendicat, siue amplitudinem, siue structuram, siue etiam syluarum amoenitatem spectes. Sub ipso enim saltus de *charnvvood*, siue *charley* longè expanditur, in quo *Beaumannour* viuarium cernitur, quod Domini de *Bellomonte* lapideo muro circumsepserunt. Item *Lutteruvorth* emporiolum, *Hinckley* & *Bosvvorth*. Atque intra hunc agrum Parochiales Ecclesiæ 200 numerantur. *Flumina.* Mediam hanc *Soarus* flumen Trentam petens alluit, Orientalẽ verò partem *Wrekus* fluuiolus qui *Soaro* demũ commiscetur, placidè pererrat.

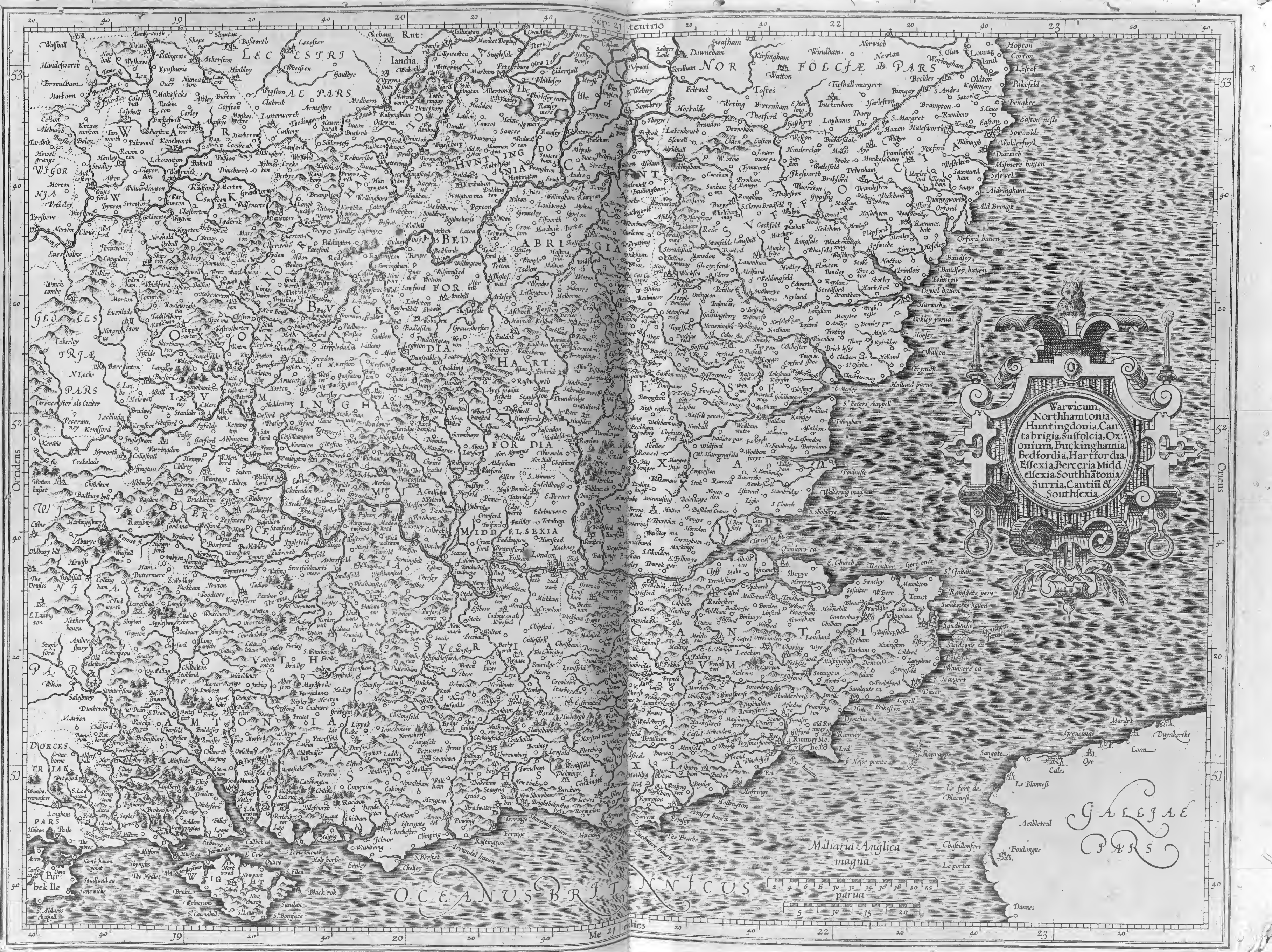
Rutlandia. Situs. *Rutlandia* vulgò *Rutlandshire*, Leicestrensi agro quasi includitur, nisi à Meridie qua VVellando fluuio incumbit, & ab Ortu quà Lincolnienses attingit; Spatio est multo minori, vtpote totius Angliæ prouinciola minima. Forma enim feré circulari circumscripta, tantum circuitu colligit, quantum expeditus eques vno die conficere possit. Traxisse appellationem videtur à rubedine, cum passim hæc terra rubeat, vsque adeò vt etiam ouium vellera rubedine inficiantur, rubrumque Saxonibus *Roet*, & *Rud* dictum fuerit, vt *Rutland* quasi terra rubra dicta sit. *Soli fertilitas.* Non minori hæc regio soli vbertate & amoenitate, licet spatio sit minori. Cæterum hæc prouinciola serius in Comitatum instituta videatur. Nam Edvvardi Confessoris tempore Northantonensis agri pars censebatur, & Historici qui ante trecentos annos scripserunt, in Comitatuum numero non reposuerunt. *Oppida.* Est in hoc agro *Vppingham*, non ob aliud memorandum quã quod totius agri primarium habeatur oppidum, & scholam elegantem ostendat, quam vti etiam Okehamiæ, ad puerorum ingenia bonis litteris excolenda laudabili instituto R. Ihonson verbi diuini minister non ita pridẽ posuit. Est & Okehamia cuius modo mentionem feci. Ecclesijs autem Parochialibus 47 ornatur hæc Prouinciola. *Wash*, siue *Gvvash* fluuiolus, qui hunc agrum ab Occasu in Ortum quasi medium intermeat, in duas dispescit partes.

Norfolcia. Situs. Soli qualitas. Restat in Pinace *Norfolcia* breuiter explicanda. Ea vulgo *Northfolke*, id est si latinè interpreteris, Borealis populus. Termini eius a Meridie Soffolcia, ab Euro & Septentrione Oceanus Germanicus, à Zephyro *Ouse* flumen. Regio est ampla ferè omnis campestris, nisi quà faciles assurgunt colles, admodum opulenta, ouium gregibus refertissima, cuniculisque inprimis ferax, aquis irrigua, syluis non omnino indiga; solum pro locorum diuersitate variũ, alicubi pingue, luxurians, & succulentũ, alibi tenue, leue & sabulosũ, alibi argillosum & cretaceũ. *Vrbes & oppida.* Inter vrbes hui9 prouinciæ primũ occurrit vetusta illa quam memorat Antonin9 vrbs *Sitomagus*, nunc *Thetford*. Raris hæc nũc est habitatorib9, licet satis ampla, olim verò frequẽs & celebrata, & præter alia vetustatis indicia, molẽ ostendit in magnam altitudinem aggestam, duplicique vallo munitam & mœnib9, vt ferunt olim firmatam, quam Romanorum fuisse opus credunt nonnulli, vel poti9 Saxonicorum regum, vt volunt alij, sub quibus longo tempore fuit florentissima. Est etiam in hac prouincia *Norwicus* vrbs celeberrima, Anglis *Norwich*. Ea nunc suis opibus, frequentia, ædificiorum elegantia, templorum pulchritudine, ciuium sedulitate, in principem fide, in exteros humanitate, inter celeberrimas Britanniæ vrbes merito connumeranda. Et *Yarmouth* portus oppidumque elegantissimum, loci ingenio, & solerti opera permunitũ. Quamuis enim aquis penè circumualletur, ab Occasu flumine, quod versatili ponte insternitur, ab alijs partibus Oceano, nisi ad Septentriones quà continens est: mœnibus tamen satis firmis quæ cum flumine formã quadrilateram oblongiorem efficiunt, pulcherrimè includitur: in quibus pręter turres, ad Ortum moles eminet, vnde tormentis maioribus in mare subiectum, quod vix quinquaginta passibus abest, longè latéque effulminatur. Item *Aschell-Thorp, Dis, Shetton, Skulton, Attleburgh, Wauburne, Lyne, Swaffham, Nort Elmeham, Dereham, Wimondham, Icborrow*, & alia. Oppida enim mercatoria 27. villas, & pagos sexcentos viginti quinq; hæc regio exhibet, & Parochiales ecclesias plus minus 660. *Flumina.* Fluuij eam irrigant *Ouse, Thet, Waueney, Garienis* Anglis *Gerne*, & *Iere*, Ruffo pisce admodum fœcundus, & *Wentsus*. *Maris commoditas.* Et vt de mari aliquid etiam addam, è regione *Yarmouth*, Halecum captura totius Orbis est vberrima & quæstuosissima. Incredibile enim videatur, quantæ & quam frequentes nundinæ hîc ad festum Michaelis habeantur, & quanta vis halecum, aliorumque pisciũ distrahatur. *Incolarũ mores.* Porrò soli huius prouinciæ bonitatem de qua supra locuti sumus, vel ex eo colligas, vnde Varro colligere iubet, quod incolę optimè niteant, vt taceam ingenia versutissima, & in iure Anglico municipali acerrima: adeò vt fœcundissima Iurisconsultorum altrix & olim & nunc habeatur, atque etiam ex infima plebe non pauci reperiantur, qui vt ait ille, si nihil sit litium, lites tamen ex iuris apicibus serere calleant. Sed de his satis copiosè, ad Tabulam sextam transeo.

In qua hi Comitatus, Warwicum, Northamtonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium, Buckingamia, Bedfordia, Hartfordia, Essexia, Berceria, Middelsexia, Southamtonia, Surria, Cantium & Southsexia, cum Insula Wight.

IN VI. Angliæ Tabula primo loco ponitur *Warwicensis* pagus Anglis *Warwickshire*, ab Ortu Leicestria & via militari, ab Austro Oxonia & Glocestria, ab occasu Vigornia, & à Septentrione Staffordia finitus, qui in duas distinguitur partes, in *Feldon* scilicet & *Woodland*, i. in regionem campestrem & nemorosam. *Feldō* campestri iacet planicie, frugibus & virenti gramine admodum læta, *Woodland* tota nemoribus infessa, nec tamen sine pascuis, aruis, & varijs ferri venis. Præcipuum totius agri oppidum *Warwicke*, quod ædificijs speciosis exornatum, castrum & natura & opere firmissimum ad Africum prætendit. Sunt præterea *Leamington*, *Vchindon*, *Harbury*, *Mancester*, *Couentry*, *Stradford* & alia; continenturque in hoc Comitatu Parochiales ecclesię 158. Flumina, *Auona*, *Leamus*, *Arrovv*, *Alenus*. Sequitur ager *Northantonensis* vulgò *Northantonshire*, qui ab occasu brumali quà latior est, sensim se contrahendo in ortum æstiualem protenditur. Ab ortu Bedfordienses, & Huntingdonēses, ab Austro Buchinghamienses & Oxonienses, ab occasu VVarvvicenses, & à Septētrione Leicestrenses, Rotelandenses, & Lincolnienses VVellando flumine discriminati sedent. Campestris regio est, soli admodum ditis, siue arua siue pascua respicias. Vbique vt etiam alibi in Anglia ouibus oppleta & quasi obsessa. Vrbs huius agri *Northamton*, quæ tota è saxo constructa fuisse videtur, & ampla satis est, & mœnibus inclusa, è quibus spatiosa planities circumquaque oculis subijcitur. Ad occasum castrum habet vetustum. Oppida *Brakeley*, *Torcester*, *Grafton*, *Dauentrey*, *Wedon*, *Higham*, *Oundale*, *Peterborovv*, *Welledon*. Atque ad hunc agrum Parochiæ 326 pertinent. Flumina *Vsa*, *Auona*, VVellandus. Tertium locum tenet *Huntingdonia* vulgò *Huntingdonshire* eo situ locata, vt ab Austro Bedfordienses, ab occasu Nortanthonenses, vt etiam à Septentrione, qua Auona flu. dirimitur, & ab Ortu Cantabrigienses spectet. Regio sementi satis apta, pascendo pecori, ad ortum quà palustris est, vberrima, vbique ferè collium apricitate, & nemorum opacitate amoena. Præcipuū totius Comitatus oppidum *Huntingdonia*, cui & nomen dedit, tàm situs fulgore, quàm sui decore, tam paludum vicinitate, quam ferarum & piscium fertilitate vicinis oppidis longè præeminens. Est & *S. Iues* oppidum satis nitidum & non infrequens. Item *S. Needes* & *Cunnington*: Paræciæq; 78 in hac regiuncula numerantur. Flumen *Vsa*, quę sæpe dixi eam alluit, & *Auona*. Sūt & in ea lacus, inter quos, *Witlemere*, qui sex mill. pass. longitudine, tres latitudine diffunditur. Quartum in locum venit ager *Cantabrigiensis* vulgò *Cambridgeshire*, qui in aquilonem productus Norfolciæ & Suffolciæ obiacet, à meridie Orientalibus Saxonibus & Hertfordensibus, ab occasu Huntingdonensibus, à Septentrione Lincolniensibus & Ousa flumine, qui ab occasu in ortum transuersum interſecat, in duas partes dispertitus. Inferior & Australis magis culta, magis consita, ideoque lætior, non perlibrata planitie, sed exiguè plana, plurima, imò tota (nisi qua Crocum copiosé progignit) frumentarijs iacet campis, hordeumque laudatissimum affatim effundit, è quo ad regerminationem madefacto, ligulisque enatis tosto, *Byne* maxima copia conficiunt vulgò *Mout* vocamus, & ad ceruisiam coquendam vtimur; quo in vicinas regiones distrahendo maximum quæstum faciunt incolæ. Vlterior & Septentrionalis pars, pascuis vberrimis peruiridis & læta, cęterum aqua subeunte quodammodo suspensa, nonnunquam verò inundante, maximam partem adoperta. Vrbs in hoc Comitatu Cantabrigia Anglię Academia, imo sol & oculus, clarissimáque bonarum literarum & pietatis officina ad Camum sedens, qui cùm Occidentale eius latus insulis ludens persperserit, ad Ortum conuersus in partes dispertit duas, pontéque coniūgitur, vnde hoc nomen *Cambridge* enatum. Vltra pontem castellum cernitur amplum & vetustum. Cis pontem, vbi vrbis pars longè maxima iacet, platearum descriptione, templorū frequentia & quatuordecim pulcherrimis Musarum sacrarijs, siue Collegijs omnia nitent. Sunt præterea *Roiston*, *Rech*, *Burvvel*, *Elye*. Parochiæque 163 in hoc Comitatu continentur. Fluuij *Camus* & *Sturus* amniculus. Est & immensæ magnitudinis palus, quæ à Grontæ flu. ripis incipiens, nunc carectis, interdum nigris fusci vaporis laticibus, nec non insularum nemoribus interuenientibus, & flexuosis riparum anfractibus ab Austro in Aquilonem mare tenus lōgissimo tractu protenditur. *Suffolcia* sequitur ab Occasu habens Cantabrigienses, ab Austro Sturum fluuium, qui ab Essexia diuidit, ab ortu Oceanum Germanicum, à Septemtrione duos fluuiolos *Ouse minimum*, & *Waueney* qui ex eodem quasi fonte in diuersa fluentes, à Norfolcia disterminant. Regio satis ampla, solo nisi ad Orientem, admodum pingui, vtpote ex argilla & marga composita, vnde lætissima vbique arua, & vberrima saginando pecori pascua, caseique magno numero conficiuntur, qui in omnes Angliæ partes, magno cum incolarum commodo, distrahuntur. Imo etiam in Germaniam, Galliam & Hispaniam. Est hic *Sudbury* id est, *Australis Burgus* quem huius agri quondam præcipuum fuisse, & ratione Norvvici, id est, vicus Septentrionalis, hoc nomine signatum credunt. Necdum viciuis inferior censeri æquo animo ferat. Est enim populosus, & pannis conficiendis opulentus. Sunt & hæc oppida *Ixning*, *S. Edmunsbury*, *Bretenham*, *Hadley*, *Ipswich*, *Debenhamia*, *Oreford*, & alia, atque in hoc agro Paræciæ 575 habentur. Fluuij autem *Sturus*, *Bretonus*, *Gipping*, *Deben*, *Orus*, *Ouse*, *Waueney*, *Garienis*. Huic succedit *Oxoniensis* ager vulgò *Oxfordshire*, Glocestrensi, ad Occasum coniungitur, ab Austro Iside fluuio à Barkshire excluditur, ad Ortum Buckinghamiensi agro definitur, ad Septentriones hinc Northantoniensi, illinc VVarvvicensi, includitur. Regio fertilis est & opima, plana aruis & pratis sunt exculta: colles crebris syluis obsessi, nec frugibus tantùm, sed omnigenere animantium, quæ venatu & aucupio ad cibum capi solent, vbique referta. In hoc Comitatu eminet *Oxonia* vulgò *Oxford*, altera Anglię academia, alter sol, oculus, & anima, literarum & sapientiæ clarissima officina, vnde religio, humanitas & doctrina in omnes regni partes vberrimè distribuuntur. Vrbs egregia & nitida, Collegijs sedecim, aulis octo instructa. Sunt prætereà *Blabac*, *Burford*, *Minsterlouell*, *Whitney*, *VVoodstocke*, *Banbury*, *Burcester*, *Tama*, *Dorchester*, *VVatlington*, ac 280 parochiæ. Fluuijs hæc regio etiam piscosis passim irrigua. *Isis* enim qui postea *Tamesis* longo decursu Australe latus subluit, & *Cherwel*, piscosus fluuiolus, placidè regionē intermeat, & quasi in duas dispertit partes, donec ab Iside excipiatur. Sunt & hic fluuij *VVindrushus* & *Euenlode*. *Buckinghamia* septimo loco est, sic dicta, vt & primarium eius oppidum à fagis quas Saxones *Bucken* vocant. Hic ager minori latitudine conclusus à Tamesi ad Septemtriones longitudine sua procurrit. A meridie Bercheriā, Tamesi seclusam, ab occasu agrum Oxoniensem, à Septentrione Northantonensem, ab ortu primum Bedfordiensem, inde Hertfordensem, & postea Mediosaxones prospicit. Solo est passim vberi, incolis refertissima, qui rei pecuariæ inprimis operam nauant: pabulosis pratis innumeros ouium greges pascit, quarum mollia, & tenuissima vellera ab Asiaticis vsque gentibus expetuntur. Caput totius Conuentus *Buckingham*, quod vallo & turribus anno 915. Edvvardus senior contra Danorum irruptiones communiuit. Habet & *Marlow* non contemnendum oppidum, *High Wicham* amplitudine sua & ædificiorum elegantia maximis in hoc agro oppidis adæquandum; in eo verò quod vnum ex omnibus Maiorem pro summo magistratu habeat, reliquis merito anteponendum. *Colbroke*, *Amersham*, *Crendon*, *Stony Stratford*, *Culney*, *Newport*, *Panell*. Atque in hac regione paræciæ 185 numerantur. Fluminaque *Tamesis*, *Colnus*, *Vsa*. *Bedfordiensis* ager sequitur vulgò *Bedfordshire*, ab ortu Cantabrigiensi, ab austro Hertfordensi, ab Occasu Buckinghamiensi, à Septentrione Northantonensi, & Huntingdonensi coniunctus, Vsáque interfluente in duas partes diuisus. Quæ Septentriones spectat, fertilior est, & nemorosa: altera ad meridiem quæ multò maior, solo

Warvvicum. Situs. Soli fertilitas. Oppida. Flumina. Northantonia. Situs. Soli fertilitas. Vrbs & oppida. Flumina. Huntingdonia. Situs. Soli fertilitas. Oppida. Flumina. Lacus. Cantabrigia. Situs. Soli fertilitas. Vrbs & oppida. Flumina. Suffolcia. Situs. Soli fertilitas. Oppida. Oxonia. Situs. Soli fertilitas. Animantium varietas. Vrbs & oppida. Buckinghamia. Vnde dicta. Situs. Soli fertilitas. Oppida. Flumina. Bedfordia. Situs. Soli qualitas.

Warwicum, Northhamtonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium, Buckinghamia, Bedfordia, Hartfordia, Essexia, Berceria Middelsexia, Southhãtonia Surria, Cantiũ & Southsexia.
OCEANUS BRITANNICUS
GALLIAE PARS
Miliaria Anglica magna
parua
Occidens
Oriens

Oppida. solo est tenuiori, sed non omnino ingrato; Hordeum enim plenum, album et crassum affatim profundit. In medio syluis nonnihil densa, sed ad ortum magis siticulosa, et arboribus nuda. Primarium oppidum *Bedfordia*, vnde et regioni nomen. Situs amœnitate, et sua vetustate, magis quam elegantia aut amplitudine (licet quinque ecclesias numeret) prædicandum. Habet et alia, *Odil, Bletnesho, Eaton, Dunstable*: Parœciasque 116. hæc prouinciola continet. Atque *Vsa* fluuio irrigatur. Agro autem Bedfordiensi à Meridie adiacet *Hertfordia* siue *Hertfordshire*, cuius occidentale latus claudunt Buchinghamienses, Australe Mediosaxones, orientale saxones Orientales, et partim Cantabrigienses. Frumentariis agris, pascuis, pratis, nemusculis, fœlix. Caput Comitatus censetur *Hertfordia*, quæ agro vniuerso nomen suum communicauit. At nunc est infrequens, et ex eo maxime celebratum, quod antiquum. sunt præterea *Watlingstreat*, Antonino *Verolanium* vrbs eo tempore celeberrima, Tacito *Verulamium*, Ptolemæo *Vrolanium*: sed hodie Verolamio in agros conuerso, *Fanum Albani* ex eius ruinis eductum floret, oppidum elegans et amplum. Præterea *Roiston, Ashwell, Bishops Stortford*, aliaq; multa. Parochiasq; 120 habet hic Comitatus. Fluuios *Leā, Stort, Mimeram* & *Beneficiā*. Ad *Essexiā* nūc venim⁹, vulgò *Essex*. Hanc ad Septemtriones *Stourus* flumen à Southfolcia diuidit, ad ortum Oceanus se insinuat, ad Austrum Tamesis jam grandis a Cantio secludir, vti ad occasum *Ley* fluuiolus a Mediosaxonibus, & in eum influens *Stourus* minor siue *Stort* ab Hertfordensibus. Regio est lata, frugifera, croci fœcunda, nemorosa & in primis opulenta. Est hic vetusta illa Romanorum Colonia *Camalodonum, Camudolanum* Ptol. Antonino *Camoludunum*, nunc *Maldon*. Item *Colchester, Leiton, Beamfleot, Leeg, Rochford, Angre, Ralegh, Dunmovv, Plaisy, Chelmerford, Ithancester, Earles, Colne, Barklovv, Walden*. Et parœciæ 415. Fluuij *Ley, Tamesis, Chelmer, Froshvvell, Colne*. *Bercheria* sequitur vulgò *Barkshire*. Huius Septemtrionalem partem *Isis* qui postea *Tamisis*, flexuoso, sed amœno admodum blandus alueo perfundit, & primum ab Oxoniensibus, postea à Buchinghamiensibus secludit. Australem partem irrigat *Cunetio* flu. donec Tamisi se inferat. Ad ortum quà latior est, & parte mediâ, suarum opum satis prodiga, & frumenti ferax, præcipuè, vbi in vallem subsidet. Orientalem autem partem quæ minus fertili gleba, saltus & syluæ longe lateque occupant. Oppida hic *Farendon, Abbendonia* vulgò *Abbandune, Wantage, Wallengford* Antonino *Galleua, Calena Ptolemæo* vtrumque corrupte pro *Gallena, Hungerford, Widehay, Newbury, Reading, Bistleham, Maidenhead & Windsore* sedes regia situ sane amœnissimo. Clementer enim ex edito colle, iucundissimo in orbem fruitur prospectu. A fronte vallem despectat longe lateque procurrentem, aruis distinctam, pratis viridantem, nemoribus hinc inde vestitam, & placidissimo Tamesi irriguam. A tergo passim colles exsurgunt, nec asperi nec præalti, saltibus coronati, & venationi è natura ipsa quasi dicati. Suntque præterea in huius Comitatus complexu Parochiæ 140. Flumina eam irrigant *Isis, Tamesis, Oke, Cunetio & Lamborn*. *Midlesexia* a medijs Saxonibus nomen habens, A Buchinghamiensibus *Colno* fluuiolo ad Occasum, ab Hertfordensibus ad Septemtrionem noto limite, ab Essexia ad ortum Lea flu. à Surreia & Cantio ad Austrum Tamisi disterminatur. Angustioribus spatijs circumscripta, quà longissima, xx. mill. quà arctissima xii. mill. patet. Summa cœli temperie & soli indulgentia, ædibus & vicis magnificis vbique nitida. Oppida hic sunt *Vxbridge, Draiton, Stanes, Radcliff*, & alia. Verum inter hæc omnia *Londinum* totius Britanniæ Epitome: Tacito, Ptolemæo & Antonino *Londinium* & *Longidinium* dicitur, sub Valentiniano etiam Augusta. Itaque in notitia Imperij legas, *Præpositus Thesaurorum Augustensium in Britannia*. Est autem vere,

Margin notes: Oppida. Hertfordia. Situs. Soli fertilitas. Oppida. Flumina. Essexia. Situs. Soli fertilitas. Oppida. Flumina. Bercheria. Situs. Oppida. Flumina. Midlesexia. Situs. Cœli temperies & soli fœcunditas. Oppida. Vrbs Londinū.

Vrbs animis numeroque potens & robore gentis.

Sita ad Tamisin fluuium, agro fertili & cœlo clementi. Distat ab Oceano sexaginta millibus passuum. Pontē habet lapideum vltra flumen, pass. ccc.xxx. vtrimque magnificis splendidisque ædificijs exornatum. Arcē preterea munitissimam, Angliæ totius armamentarium, in qua etiam officina est monetaria. Vicinum Londino est VVestmonasterium, templo, foro iudiciario, & Regia longe celeberrimum. Templum Regum Angliæ inauguratione & sepultura insigne est. Atque in hoc agro parœciæ 73. plùs minùs extra vrbem numerātur. Flumina *Lea, Colnus, Tamisis*, ex duobus confluentibus constans, qui sunt Tama & Isis connubio iunctis, alueum habet prealtum, tutum, & nauium quamlibet magnarum capacissimum, atque exęstuantis maris accessu augescit, sexaginta plùs minus ab ostio Italicis milliaribus. Salmonibus & Sturionibus diues est, & ad eius ripas innumeri cigni visuntur. *Southantonia* vulgò *Hamshire* ab occasu Dorsettiam, & VViltoniam, ab Austro Oceanum, ab Ortu Suffexiam, & Surreiam, et à Septemtrione Bercheriam attingit. Ea frugum prouentu ferax, syluarum densitate amœna, & pascuorum fœcunditate læta. Vrbes habet duas quarum altera *South-hāton*, vrbecula, ædificiorum frequentia & elegantia celebris, opulenta & munita. Altera *Wintonia* Anglis *Wintchester*, Ptolemæo & Antonino *Venta Belgarum*. Vrbs proculdubio Romanis seculis insignis, vtpote in qua textrina sua sacra Imperatores Romani habuisse videntur. Nostra ætate satis est frequens, fluminis divortijs irrigua, ab ortu in occasum porrectior, mille quingentos plùs minùs passus ambitu intra mœnia colligit, quæ sex portis patent, longioribus ad vnam quamque procurrentibus suburbijs. Sunt & oppida *Ringwood, Christ Church, Whorwell, Andover, Rumsey, Portsmouth, Cingscleare, Odiam, silcester*, & alia. Oppida enim mercatoria 18, ac Parœciæ hic 253. habentur. Fluuij *Avena, sturus, Test* & *Hamble*. *surria* Bedæ *suthriona* vulgo *suthry*, & *surry*, ab occasu partim Bercheriæ & Southantoniæ, ab Austro Suffexiæ ab ortu Cantio contigua, à septemtrione Tamisi perfunditur & à Midlesexia dirimitur. Regio est non admodum ampla, satis tamen opulenta, quà Tamisi incumbit, quà campestris iacet planities, fruges mediocriter, & pabulum benignè producit, præsertim ad Austrum, vbi perpetua vallis, grata nemorum, & pratorum varietate nobilis decurrit. Oppida sunt *Godelminge, Ockley, Effingham, Kingstone, Merton, Croydon, Beddington, Wimbledon, VVandlesworth, The Bourrough of Southworke*. Atque hic Comitatus Parœcias 140. habet. Flumina autem sunt, *VVey, Molis, Vandalis* & quem dixi *Tamisis*. *Cantium* vulgò *Kent* sequitur, Regio à situ sic dicta. Grandi etenim angulo Galliam prospectat, Tamisis æstuario, et Oceano omni ex parte circumfusa, nisi quà ad occasum, surreiam conterminam habet, et southsexiæ partem ad Meridiem. Inæqualis est, ad occasum planior, et syluis vmbrosa, ad ortum surgentibus collibus excelsior. Incolæ, quà à Tamisi ad Austrum patet in tres portiones distinguunt, quarum superiorem ad Tamisim salubrem sed minus opulentam esse ferunt, mediam et salubrem, et opulentam: inferiorem verò opulentam, sed insalubrem, vtpote quæ magna ex parte est vliginosa. Pratis tamen, pascuis, aruisque vbique ferè læta, pomis ad miraculum abundans, nec non cerasis. Habet & ferri venas nonnullas. Vrbs primaria huius prouinciæ *Durouernum*, Ptol. *Daruernum*, Bedæ et alijs *Dorobernia*, Anglis *Canterbury*, Latinis *Cantuaria*, peruetusta Romanoque sęculo illustris, olim regni Cantij caput et sedes regia, ac nunc Archiepiscopali dignitate gaudet. sunt et oppida *Douer, Hith, Rumney, Sandwich, Gravesend, Rochester, Reptacester* et alia plurima. Fluuii *Tamisis, Darentus, Medwege* et *Stoure*. *Suthsexia* hodie *Sussex* Oceano Britannico tota ad Meridiem longior quam latior recto quasi littore incumbit. Maritimus regionis tractus colles albicantes sublime elatos habet, qui cum ex creta pingui constent, fruges affatim profundunt. Medius tractus pratis, pascuis, aruis, lucis distinctus admodum est spectabilis. Citerior syluarum opacitate amœnissimus. Ferri venis passim fœcūda est hęc regio. Oppida hic *Chichester, Arundel, Lewes, VVinchelsey*, et alia. Fluuiolos habet plurimos sed qui è Septemtrionali limite effusi, cum statim Oceanum petant nauigijs onerarijs subuehēdis sunt impares. De *Insula VVicht* quam etiam hæc tabula exhibet, descriptione proxima dicemus.

Margin notes: Flumina. southantonia. Situs. Soli fertilitas. Vrbes & oppida. Flumina. Surria. Situs. Soli qualitas. Oppida. Flumina. Cantium. Situs. Soli qualitas. Vrbs & oppida. Flumina. Suthsexia. Situs. Soli fertilitas. [Oppida].

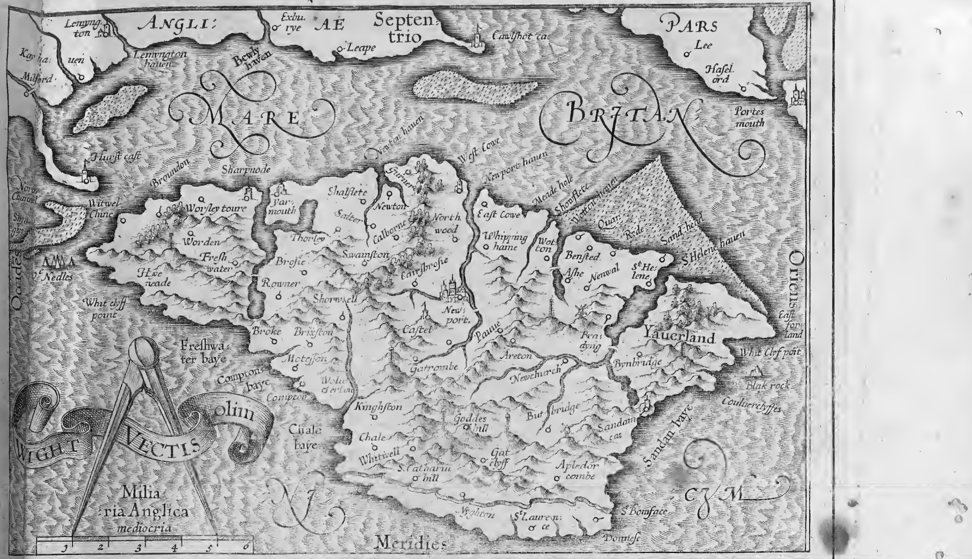
ANGLIAE VII. TABVLA.

Has quatuor Insulas sub Anglorum Imperio comprehensas habet : Monam, siue Anglesey, Vectam vulgo VVigt, Iarsay & Garnesey.

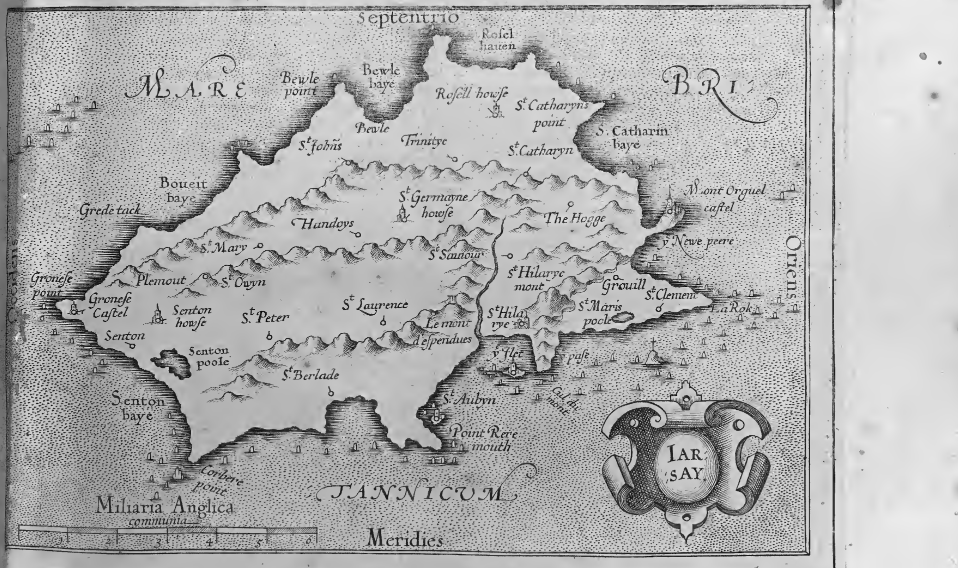
Septima & postrema Angliæ Tabula has quatuor Insulas sub Anglorum Imperio comprehensas habet : quarum priores duæ videlicet *Mona* & *Vectis* ad littus Angliæ, posteriores verò duæ *Iarsay* & *Garnsey* iuxta Galliæ littus sitæ sunt. Prima est *Mona* Britannis etiam *Mon, Tirmon,* & *Ynis Dewyll*, id est, *Insula opaca*, Saxonibus *Moneze*, tenui freto *Menai* à [*Mona.* *Nomina.*] Britanniæ continente diuisa, Insula nobilissima, antiqua sedes Druidum; cuius longitudo est plùs minùs 22 mill. Anglicorum, latitudo 17. ambitus verò 60. [*Situs.*] Insula hæc, *quamuis*, vt inquit Giraldus, *arida, saxosa, aspectu inamœna, & deformis*, suo tempore videretur; nunc [*Soli fertilitas.*] tamen amœna, & culta est, triticique prouentu adeò fœcunda, vt *Mater Walliæ* vulgò appelletur. Lapides etiam habet molares, & alicubi terram aluminosam, è qua alumen, & calchantum conficere non ita pridem cœperunt. Re etiam pecuaria satis est opulenta. Ea autem à Paulino Suetonio, & Iulio Agricola in Romanũ imperiũ redacta, vt ex Tacito scriptore grauissimo refert Cãdenus. [*Imperiũ Maiorũ*] Multis pòst sæculis ab Anglis deuicta in eorum nomen concessit, *Anglesey* quasi Anglorum insula dicta. Hoc etiam addit Camdenus: Romanorum in Britannia iam diuergente imperio, Scotos ex Hibernia in hanc etiam irrepsisse. Nam præter tumulos fossa circundatos, quos Hibernicorum casulas vocant, etiam locus est *Yn hericy Gwidil* ab Hibernicis denominatus, qui duce Sirigi, Britannos eo loco fuderunt, vt Triadum libro memoratur. Nec ab Anglis solum, verum etiam à Norvvegis grauiter diuexata fuit. Anno enim M. Aethelredi classis totam Insulam circumuecta hostilem in modum deuastauit. Postea Hugones duo Normannici, alter Cestriæ, alter Salopię Comes grauissimè afflixerunt, castrumque *Aber-Llienioc* ad coercendos incolas extruxerunt, verum *Magnus* Norvvegus eo tempore ad hanc appulsus Hugonem illum Cestrensem sagitta transfixit, & insulam deprædatus discessit. Deinceps etiam Angli sępius adorti sunt, donec Edvvardus primus in suam potestatem redegerit. Villas numerauit olim 363. hodieque incolis frequens est. Verùm primarium oppidum censetur *Bellus Mariscus*, vulgò *Beaumarish*, quod in orientali parte Edvvardus primus in loco palustri construxit, & ob situm [*Oppida.*] bello hoc nomine insigniuit, cum priùs locus *Bonouer* diceretur, castroque muniuit. Ab hoc secundum habetur *Newburge*, id est, *Nouus Burgus*, Britannicè *Rosur*, quod ingestis arenis diu conflictatum. Est hîc quoque *Aberfraw*, Regia olim VVallorum vrbs. Item sacrum promontorium quod Angli *Holy head*, incolæ *Caer Guby* à Kibio viro sancto Hilarij Pictauensis discipulo vocant. Incolæ ditissimi ac validissimi sunt, & Britannica vtuntur lingua Anglicæ penitus imperiti, licet Angliæ regibus per annos 300 cum reliqua Cãbria paruerint.

Sequitur *Vecta* siue *Vectis*, Britannis *Guith*, vulgò *the Ysle of Wiht*, & *Wight*. [*Vecta.*] Tam modicò autem interfluente Euripo *Solent* olim dicto, à Continente Britanniæ auulsa est, vt cohæsisse videatur, vnde Britannicum illud [*Nomina.*] nomen *Guith*, quod diuortium denotat (vt Nennius habet, factum videtur : quemadmodum etiam Sicilia, ab Italia abrupta, & secta, Latino vocabulo à secando, vt eruditissimo Iulio Scaligero placet, nomen inuenit. Ex hac situs vicinitate, & nominis affinitate *Vectam* hanc *Ictam* esse opinari licet, quæ (vt habet Diodorus Siculus) maris fluxu insula videbatur, at cum refluxisset, exiccato interiecto littore, Britanni prisci curribus eò stannum deuehere solebant, quod in Galliam exportaretur. *Mictim* tamen esse Plinij, quæ arcta item cognatione *Vectam* attingit, non iudicarim, cum in ea candidum plumbum proueniret, & in hac nulla sit, quod sciam, metalli vena, inquit Camdenus. [*Situs.*] Hæc inter ortum & occasum lenticulari siue ouali figura viginti mill. pass. longitudine exporrigitur, latitudine verò in media quà maximè patet XII. mill. pass. expanditur, altero latere ad Boream, altero ad Austrum conuerso. [*Soli fertilitas.*] Terra est vberi gleba & colono admodum grata, adeò etiam vt fruges exportet, cuniculorum, leporum, perdicum & phasianorum passim ferax; [*Animalium varietas.*] saltum etiam, & viuaria duo habet, damis ad venationis voluptatem refertum. Per medium longo tractu procurrunt colles qui ouibus pabula affatim profundunt. Quarum lanæ post vellus Lamsterianum, & Cotesvvoldianum optimæ habentur, & inprimis pannarijs expetuntur, vnde maximum surgit incolis lucrum & commodum. Pars Septẽtrionalis pratis, pascuis, & syluis viret, australis frumentarijs quasi tota iacet campis, vbique fossis & sepibus inclusa. [*Mare.*] In extrema vtrinque parte mare à Boreali plaga ita se insinuat & penetrat, vt duas ferè efficiat insulas, & insulæ sanè incolis vocantur, scilicet quæ ad occasum prospicit *Fresh water Yle*, quæ ad ortum *Binbrydg Ysle*. [*Imperium Maiorum.*] In Romanorum potestatẽ primus hanc insulam redegit Vespasianus dum priuatus sub Claudio meruit, quemadmodum de eo scribit Suetonius in Vespasiano. Saxonum verò primus Cerdicius iuris sui fecit, concessitque Stuffæ & VVhitgaro, qui Britannicos incolas ad internecionem sustulerunt, Inde VVolpherus Merciorum Rex Vectam in suam potestatem redegit, & Edelvvacho Australium Saxonum Regi tribuit. Postea Cædvvalla Occidentalium Saxonum Rex Edelvvacho illo occiso, & Aruando insulæ Regulo sublato, suo imperio adiunxit. Sed de his plura vide apud Camdenum. [*Incolarum virtus.*] Incolę natura bellicosissimi & promptæ audaciæ, militesque strenuissimi. Bedæ ætate mille ducentarum familiarum insula censebatur, nunc triginta sex oppida, vicos, & castella numerat. [*Oppida.*] Inter oppida, celebriora sunt *Nevvport* primarium insulæ emporium olim *Medena*, & *Nouus Burgus de Meden*, vnde tota regio in *Eastmeden* & *Westmeden* diuiditur, vt hinc vel ortum vel occasum respicit. *Brading* alterum oppidum mercatorium, *Nevvton* & *Yarmouth* quæ suos habent *Maiores*, & *Burgenses* ad Comitia Parlamentaria mittunt. *Yarmouth* hæc & *Sharpnore* castella habent, quæ cum *VVorsleys* propugnaculo littus ad occasum ęstiuum defendunt. Quibus ex opposito vix duorum

ANGLESEY
Septentrio
Oriens
Occidens
MARE HIBERNICUM
ANGLIÆ PARS
Holy head
Bodorok
Bodeon
Beumaris
Bangor
Caernaruan
Newburgh Llanedon
Miliaria Angliæ parua

WIGHT olim VECTIS
Septentrio
Meridies
Oriens
Occidens
ANGLIAE PARS
MARE BRITANNICUM
Yar mouth
Newton
New port
Fresh water
Shorwell
Yauerland
Brading
St. Helens hauen
Sandam baye
Freshwater baye
Milia ria Anglica mediocria

GARNESAY
Septentrio
Meridies
Oriens
Occidens
MARE BRITANNICUM
Le Vale
St. Sampson
St. Peter de boys
St. Sauiour
St. Andrew
St. Martyn
Towne
Chasteau Cornet
Harme
Sarck
Brehoc
Gythow
Miliaria Anglica communia
Per Gerardum Mercatorem, Cum Privilegio.

IARSAY
Septentrio
Meridies
Oriens
MARE BRITANNICUM
Mont Orguel castel
St. Clement
St. Hilarye mont
St. Sauiour
St. Laurence
St. Peter
St. Mary
St. Owyn
St. Iohns
Trinitye
St. Catharyn
St. Berlade
St. Aubyn
Senton baye
Gronese Castel
Miliaria Anglica communia

milliarium interstitio obiacet *Hurst* lingulæ impositum Hantonensis Comitatus munimentum. *Quarre* vbi virginibus velatis monasteriolum anno 1132. positum, *Gods hill* vbi ad ingenia excolenda Scholam instituit *I. VVorsley*. *Westcowe & East- covve* iam ruinosum, quæ in faucibus *Neoportus* Henricus VIII. construxit. Et ad ortum æstiuum *Sandham* castrum tormentis maioribus, vt cætera instructa. Nec naturæ defendẽtis munimenta desunt, rupibus enim abruptis continua serie præcingitur, subsuntque occulta saxa. Atque hæ duæ insulæ littori Angliæ adiacent. Magis ad occasum nonnullæ insulæ Gallicæ prætentæ, Anglici tamen iuris in alto apparent: inter quas *Gerzey* & *Garnzey* primumque Normanniæ, siue Lexobiorum littori quos Britanni nostri *Lettaw*, quasi littorales vocant, *Cæsarea* ab Antonino memorata adiacet, quam Galli nunc ita contraxerunt, vt *Cæsaris Burgum* in Normannia, & Hispani *Cæsaraugustam* in Hispania, *Gerzey* enim illi indigitant, vt *Cherburgh* pro *Cæsaris burgo*, *Saragosam* pro *Cæsaraugustâ* dicunt. In hanc olim damnati relegabantur, Prætextatus enim Episcopus Rothomagensis huc relegatus erat, Papiriusque Massonius *Insulam littoris Constantini* vocat, quod Constantiæ antiquæ vrbi obiacet, quæ Ammiano *Castra Constantia* dici videantur, & superioribus seculis *Moritonium*. Insula hæc triginta plùs minùs mill. pass. ambitu colligit, cautibus, & breuibus (quæ vadosa sunt loca nauigantibus insidiosa) defensa. Terra satis fertilis, varijs frugibus & gregibus abundat, oues habet multas & ex ijs plurimas quatuor cornibus conspicuas. Multiplici hortorum viriditate, ac pomarijs ridet: vndè vinum è pomis hic conficiunt, quod *Siseram* incolæ vocant & Angli *Sidre*. Cum autem exiguum ignis alimentum ferat, pro lignis alga marina (*Vraic* vocant) vtuntur. Quæ fucus marinus Plinij esse iudicatur, adeóque copiosè his scopulis prouenit, vt syluæ condensæ eminus videantur. Hæc sole siccata pro igne est; cuius etiam cinere agros veruactáque lætificant, vberrimosque faciunt. Villis frequens est, parœcijs duodecim exornata, & castro munitissimo *Montorguel* colli imposito tuta, cui pro Anglis præfectus constitutus qui vniuersæ insulæ præest. Viginti hinc milliaribus ad occasum æstiuum altera abest insula, quæ Antonino *Sarnia*, Anglis hodie *Garnsey* appellata, cytharæ quasi forma ab ortu in occasum proiecta, Cæsareæ quam dixi, nec magnitudine, nec fœcunditate adæquanda, parœcias enim tantum 10. habet. In hoc tamen præferenda, quod nihil venenosum, vt illa, alat. Naturæ munimentis tutior, vbique præruptâ cautium corona quoque redimita, inter quas Smyris lapis durissimus, & asperrimus reperitur (Angli *Emerill* vocant) quo Gemmarij lapides expurgant, scinduntque & vitriarij vitrum diffindunt. Hæc etiam Insula sicuti prior hortos virides & pomaria varijs arboribus consita habet, vnde vino è pomis factitio plerumque vtuntur. Portus autem commoditate mercatorumque commeatu multo est celebrior quam Gerzey. In extrema enim ferè ad ortum parte, sed australi latere, lunato sinu portus admittitur, cui adsidet oppidum *S. Petri*, longa platea, & angusta productum, bellico apparatu plenum & mercatoribus cum bellum ingruit, frequentissimum. Veteri enim Regum Angliæ priuilegio perpetuæ hîc sunt quasi induciæ, & Gallis alijsque quamuis bellum exardescat, vltro citroque huc sine periculo venire, & commercia securè exercere licet. Portus aditus vtrinque castris munitur, ad sinistram vetus est castellum, ad dextram alterum (*Cornett* vocant) è regione eminet in rupe satis ædita, & mari circumflua. Quod regnante Maria, Leonardus Chamberlan Eques auratus, & insulæ præfectus nouis operibus firmauit. Hîc enim plerumque agit insulæ præfectus & milites præsidiarij qui Gallos & fœminas nullo modo ingredi patiuntur. Incolæ vtriusque insulæ sunt origine vel Normannici, vel Britones, Galliceque loquuntur. Vtrobique *Vraic* illa pro ignis est fomento, vel fossiles ex Anglia carbones, & piscium vtrobique maxima multitudo. Spectarunt olim hę insulæ cum alijs circumuicinis ad Normãniam, sed cum Henricus primus Robertum fratrem anno Christi 1108. debellasset, Normanniam & has insulas Angliæ regno adiunxit, ex quo tempore Angliæ firma fide adhæserunt, licèt Gallus (proscripto Ioanne Anglo, Normanniam occupauerit, et Henricus tertius suo in Normannia iure pacta pecuniæ summa, & Aquitaniæ possessione, cesserit. *Garnseiam* tamen regnante Edvvardo Quarto Galli occuparunt, sed opera Richardi *Harleston valecti de Corona* (vt eo tempore vocarunt) illi exturbati & Rex ipsi in dignitatis præmium insulæ & castri præfecturam detulit. Quod ad rem Ecclesiasticam pertinet, Episcopo Constantiensi in Normannia paruerunt, donec ille nostra memoria Pontificis Rom. in Anglia authoritatem (quod Episcopi Angli faciunt) abiurare recusarit. Iam inde VVintoniensi Episcopo subesse dignoscuntur. Atque hæc de hisce quatuor Insulis, deque Anglia tam generatim quam speciatim dicta sufficient.

Gerzey.
Nomina.
Situs.
Soli fertilitas.
Garnsey.
Situs
Soli qualitas.
Portus.
Oppidum S. Pet.
Imperium maiorum.

Plura siquis de Britannicis Insulis scire desiderat, is legat Georgium Buchananum, Guilielmum Camdenum, Ioannem Leslæium, Richardum Stanihurstum, & Raphaelem Holinsheadium, qui accuratissimè has Insulas descripserunt.

NORVVEGIA ET SVECIA

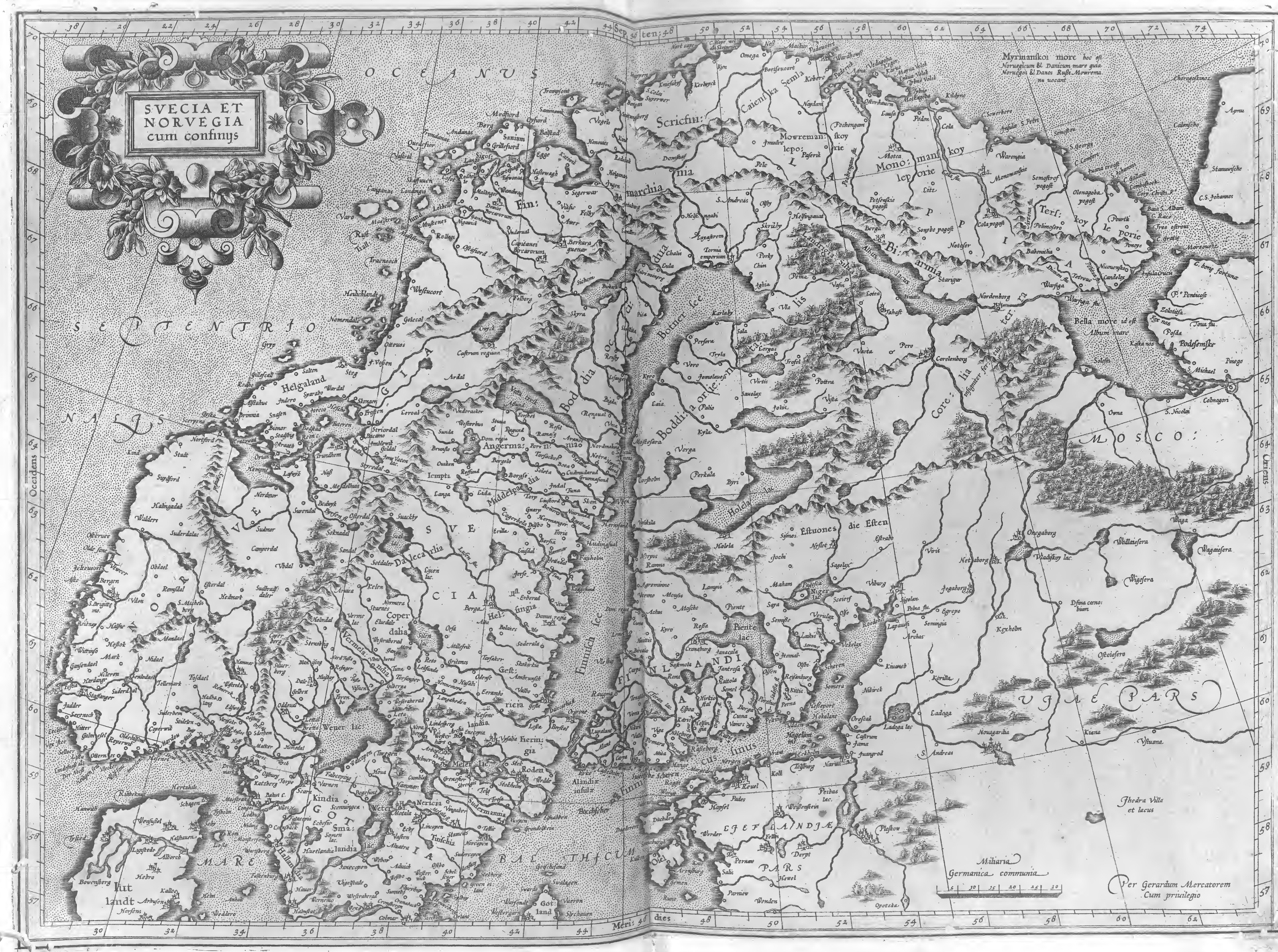
primum & secundum Arctoi Orbis Regnum.

BRitannia, qua potuimus fide perlustrata, sequitur in Methodo nostra *Orbis Arctous*, quem *Scandiam* & *Scandinauiam* veteres, *officinam gentium*, & *vaginam populorum incomperta magnitudinis* Plinius vocat, vicinus extremo ad Boream Germaniç littori, in tria Regna Norvvegiæ, Sueciæ & Daniæ multis iam seculis distinctus. Occurrit ergo nobis *Norwegia* primo loco lustranda. *Norwegiæ* etymon minime obscurum est. A *Nord* enim quod Septemtrionem & *Weg* quod viam sonat dicitur, quasi Septemtrionis via vel Septemtrionalis tractus. Hæc ad Austrum habet Daniam, ad Occasum Oceanum: ad Ortum Sueciâ, Lappiâque ad Septemtrionem terminatur, à quibus excelsis & asperrimis separatur montibus perpetua niue obductis. Tractus omnis Occidentem versus scopulis acutisque petris auius est, atque etiam versus Meridiem saxosus, ea præcipuè parte quæ Cimbrorum Chersonesô obiacet, vnde 250 milliarium interuallo dissidet. At tractus ille omnis tam ad Occasum quam ad Meridiem cœlo mitis est; non enim mare congelatur, neque diu niues durant: sed terra ipsa non adeò fertilis est, & ad suppeditandam alimoniam incolis neutiquam par: Nam valde inops est, ac sterilis versus Boream in finibus Lappiæ, quæ ob rupes maximas, & ob frigus frumentum non fert. At abundat hæc regio pecore & feris, in quibus albi vrsi sunt inusitatæ magnitudinis: sunt & castores, & innumeræ aliæ. Habet quoque Norvvegia peculiares quasdam bestiolas, accolæ *Lemmer* vocant, certam illius regionis pestem: quadrupedes sunt, soricis magnitudine, pelle varia. Hæ locustarum more omnia virentia depascuntur, stato tempore moriuntur tanto cum fœtore, vt aer infectus varios incolis morbos creet, vertiginem inprimis & icterum. Fuit Norvvegia regnum aliquandiu admodum florens, imperiumq; tenuit per Daniam latéque per insulas maris, donec domesticum imperium per hæreditariam successionem administratum fuit. Postea sub interregno consensu Procerum institutum est, vt reges per electionem susciperentur. A Suibdagero secundo autem ad Christiernum vltimum, Reges interueniunt 45. Est verò nunc sub potestate Danorum. Hi non legitimos modò reditus, & tolerabilia vectigalia imperant, sed omnia commoda conradentes in Daniam transferunt. Ad hanc difficultatē accedit locorum qualitas: Habet enim Dania in potestate omnes nauigationes Norvvegianas, neque hæc exercere mare potest, neque merces exportare. Eius regiones sunt amplissimæ ac vastissimæ, sed montibus, solitudinibus & rupibus asperæ, magnáque ex parte syluis piniferis inuiæ. Quinque in ea in vniuersum hoc tempore sunt arces Regiæ, totidemque Præfecturæ præcipuæ: quarum Prima & extrema versus meridiem est *Bahusia*. Ei sunt subiecta Opida, *Marstrand* in peninsula scopulosa situm, & halecum piscatura nobile, & eo obscuriora *Koengeef*, *Congel* forte prope *Bahus* & *Oddewold*, nisi sit *Odwad*. Secunda arx est *Aggerhusia*, in cuius prouincia celsissimi mali nauium, & asseres quercni & abiegni, lignaque ædificijs idonea ingenti copia in Hispanias & alias regiones quotannis euehuntur. Oppida huic subijciuntur *Ansloia* Episcopi sedes: inprimis colitur ab exteris; ob curiam ad quā ex vniuersa Norvvegia causæ deferuntur. Itē *Tonsberg*, *seu Koningsberg*, *Fridrichstad*, *Saltzburg* & *Schin* vel *Schon*, vbi fodinæ cupri & ferri sūt, itē *Hammaria* maior & minor, regiones olim Episcopo claræ, nunc Asloiensis inspectioni commissæ, & sinu Mosiano interlabente diuisę. Tertia arx est *Bergerhusia*, sub ea sunt *Bergi* vel *Berga* & *Staffanger* ciuitates. Est autem *Berga* totius Norvvegiæ Emporium celeberrimū & horreum, Præfecti Regij ac Episcopi sedes. Ibi piscis ille nobilis & delicatus venditur, qui secundum littus Norvvegiæ captus, piscis Bergensis dicitur, propterea quod inde in multas regiones à Mercatoribus distrahatur. Sunt ibi Vandalicarum & maritimarum ciuitatum famuli, qui cum ibi mercandi causa totum annum perdurent, partem vnam vrbis occuparunt, quam incolæ pontem, exteri tabularium suum vocant. Hi Mercatorum famuli magna cum incolis quotannis commercia exercent, quæ aliquot centena aureorum millia excedant. Sed tamen eorum negotiatio illic quotidie minuitur, neque hodie quanta ante annos quadraginta fuit; nam incolarum industria quotannis crescit & augmentum accipit, ita vt non solum sua negotia domi facile tractent, verum etiam foris abundè et accuratè vicinis regionibus necessaria subministrent. Portus hic est tutissimus. Staffanger ciuitas etsi eundem cum Berga Præfectum habeat, suum tamen peculiarem habet Episcopum ibidem agentem. Quarta arx est *Nidrosia* à Nidero fluuio & Rosa, quod templi nomen est sic dicta, vulgò *Trundtheim*, olim *Trondon*, Metropolis totius Norvvegiæ nunc in vici formam redacta. Sedes olim Archiepiscopi & Regni, amplissime patentem diœcesim habet, in qua plurimus piscis Bergam, postea ad Emporium diuectus, & pelles preciosæ colliguntur. Extat hodieque Templum cathedrale, argumentum pristinæ fertilitatis, cui magnitudine & cæsorum lapidum artificio vix aliud in orbe Christiano simile est Sacrū B. Olao. Crepido circum altare correpta incendio est anno M D.xxx. cuius incendij damnum æstimatum est septem millibus aureorum. Quinta & vltima versus Arctum Norvvegiæ & Orbis Christiani arx est *Wardhusia* paruæ insulæ VVardæ, ipsa quoque parua & obsoleta hoc tempore insistens. Quæ nulla singulari munitione ac ne turri quidem vel castello insignis, oppidulum tamen adiunctum habet, quod piscatorum casæ stipant. In hac arce seu potius casa Præfectus Regius ęstate habitat & amplissimum illius littoris Norici tractum in Zona frigida vsque ad Russiæ fines gubernat.

Norwegia. *Vnde dicta.* *Situs.* *Cæli et soli qualitas.* *Animalium varietas.* *Imperium Maiorum.* *Vrbes et oppida.*

Est in Norvvegia lacus *Mos*, in quo serpens miræ magnitudinis interdum apparet, portendens certam rerum mutationem; visus est nouissimè Anno salutis M. D. XXII. altè eminens super aquas, convolutus in spiram, existimatus est (quantum visu conijci potuit) cubitos excedere quinquaginta: sequutáque est haud multo post regis Christierni eiectio. Porrò Occidentale Norvvegiæ littus (quod imperscrutabilis profunditatis passim perhibetur) verno tempore balænis admodum infestum est; aduersus harum impetum habent nautæ castoreum aqua dilutum, præsens remedium, nam simulatque illud in mare effusum est, confestim immane illud Nerei pecus dissipatum sese in profundum abdit. Copiosa hîc in mari vicino captura piscium & inprimis aselli piscis, quem frigore induratum & in fustes extensum mittunt in reliquę Europæ regna; eum piscē Stockvisch vocant. Laudatissima istorum captura est mense Ianuario; tunc enim ob frigora facilius e... ccantur & mare ipsum copiosiores opimioresque illos præbet. Petuntur inde præterea pelles pretiosæ, butyrum, coria, adeps balenarum, pix liquida, trabes quernæ, robora, mali, asseres magno vendentium quæstu. Incolę probi sunt, simplices, exterorum amantes, hospitales: prædones, fures, piratas non habent.

Lacus. *Mare.* *Commoditas.* *Mercimonia.* *Mores.*

SVECIA ET NORVEGIA cum confinijs
OCEANUS
SEPTENTRIO
NALIS
Helgaland
SVECIA
Dalecarlia
Angerma:
Helsingia
Finmarchia
Scricfin:
Bothner see
Boddia
Finnisch see
FINLANDIA
Estuones die Esten
Corelia
Biarmia
MOSCO:
RUSSIAE PARS
Bella more id est Album mare
Ladoga lac.
Nouagardia
Plescow
LIEFLANDIAE PARS
Iutlandt
MARE BALTHICUM
Gotland
Alandiæ insulæ
Miliaria Germanica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio

Regio. Situs. Soli fertilitas. Animalium varietas. Imperium maiorum.

Suecia regnum vetus est, meminit eius Plinius; habet ad occasum Norvvegiam; ad Boream Lappiam & Bothniam: ad ortum Finlandiam, Bothnico sinu discretam, & Liuoniam mari disiunctam, ad Austrum, Gothiam. Regio est omnium Aquilonarium fertilissima: agrum habet vberem, maria, lacus, flumina piscium variorũ prouentu fœcunda: metalla etiam plumbi, ferri, æris, & argenti; quod circa Slaburgum eruitur purum. Syluas feris refertas, & mellificio nobiles. Creditur duplo superare Norvvegiam amplitudine, fertilitate, agriq; bonitate. Quibusdam tamen locis aspera est, & salebrosa. Incolæ viribus præstantes sunt, strenui & bellicosi. Hęc per indigenas & domesticos Reges fortiter & feliciter defensa & amplificata cum aliquot seculis esset, tandem ad Daniæ Reges deuenit: sub quibus annis amplius centum, jam aliquantisper obtemperans, jam eosdem prætextu non seruataru m Legum in coronatione iuratarum excutiens, mirum in modum fluctuauit. Hodie autem ad suos indigenas iterum desciuit, & ex illis sibi Regem constituit. De eius solemni creatione, sic scribit Olaus Magnus lib. 8. cap. 1. *Gloriosa maiorum constitutio nomine municipalium, successiuis seculis & generationibus tradita, in sui exordio præcipit, vt incolæ Regem electuri in Suecia, Senatores, ac Proceres, nuntijque omnium prouinciarum, communitatum ciuitatumque Regni prædicti conuenire teneantur, in Archiepiscopali ciuitate Vpsalensi: vnde non procul est lapis campestris amplus, ab incolis Morasten appellatus, in circuitu XII. continens lapides paullo minore forma humi firmatos: in quo loco prædicti Senatores, seu regni consiliarij, ac nuntij confluere solent. Ibidem ex Senatu præcipuus Orator, circumspectè proponit, quam necessarium sit pro Regni, omniumque incolarum libertate, in vnum Regem, ac Principem consentire, prout a maioribus supra talem lapidem, qui firmitatẽ signat, prouidentius fuerat obseruatũ: oẽs exhortans vt libero, quem velint voto, quantocyus ex nomine prosequantur. Nec mora prolixa interuenit. Qui bonum publicũ, regnique gloriam, pacem & concordiam semper tueri visus est, qui priuato regimine nullum læserat: qui victor in bellis frequentius fuerat: qui totius populi iustè viuendo fauores sortitus est: qui legis & religionis amantior est: is omnium nuntiorum prouincialium vnanimi censensu Rex appellandus eleuatur: eo tamen respectu, vt si filius Regis, frater, aut consanguineus, prædictas virtutes habuerit, non hæreditatis sed electionis iure ceteris omnibus anteferatur. Et cum hæc fecerit populus non tolerat aliquem alium sibi Regios honores vindicare.* Rex autem ita à populo declaratus in leges patriæ vicissim iurare cogitur. Prouinciæ huius regni variæ. Aliæ *Gothicæ*, vt *Ostgothia*, cuius *Lincopia* Metropolis: *Westgothia* Lacu Vetere ab Orientali seiuncta, cuius *Scara* Episcopi sedes. *Australis Gothia* seu *Smalandia*, *Tuiscia*, *Verendia*, cuius *Vexio* præcipuum Oppidum est.

Vrbes.

Moringia & Insula *Celandia*, arce *Borgholm* munita: aliæ *Noricæ* seu *Suecicæ* sunt vt *Oplandia*, cuius *Vpsalia* ad Salam sita, in centro Sueciæ sedes Archiepiscopi & Scholæ publicæ. Multa hic videre est Regum Sueciæ sepulchra, magnificè splẽdidequè exstructa. Et *Stockhomia* Emporium nobile & sedes regia, munita tùm natura tùm arte: Sita est in paludibus instar Venetiarum, nomenque ex eo habet quod palis fundata sit. Aditus ad eam ex mari Eoo per angustas fauces Meleri profundissimo alueo patet: eáque capacitate mare admittit, vt naues onerariæ passis velis in portum facilè inuehantur. Verũ turris *Waxhomia* & è regione *Digna*; ita ingressum arctant, vt inuitis Regijs præfectis, ibidem excubantibus nullæ ingredi aut egredi naues possint. Meridianæ Meleri ripæ Sudermanniæ Oppida *Telgo*, *Strengenes* Episcopi sedes & arx *Griphisholmia* adiacent. *Nericiæ Orebo* arx præcipua est. Occasum versus *Westmannia* regio & vrbes *Arosia* (ad quam argenti metalla sunt præstantissima: adeo vt artifices ex quindecim argenti libris vnam auri extrahere dicantur) Et *Arboga* lacui incumbunt. Inde versus Occasum æstiuum *Dalia* occidua, *Eoa* & *Solies Dalia*, à lacu *Solion* sic denominata, iacent, quæ tres prouincię vna cum maiore parte montanarum prouinciarum, sub Episcopi Sarosiensis inspectione continentur. Ibi venæ minerales, quæ ortum versus ad mare Balthicum, & sinus Helsingiæ et Giossenses sese extendunt, occasum versus per VVermelandiam ad Oceanum occidentalẽ ferè nusquam interruptæ, quin ibi metalli aliquid, argenti, cupri, plumbi, ferri, chalybis siue sulphuris effodiatur, porrectæ sunt. Oplandiæ versus Boream finitima *Gestricia*, inde *Helsingia*, post *Middelpadia*, vlterius *Angermannia* Borea & Notia. Inde *Nort Botnia* in *Westbotniam* & *OstBotniam* diuisa, longo terrarum tractu diffusæ prouinciæ. Tandem Boream versus *Scricfinnia*, *Lapponia*, *Biarmia*. Has proprias Regni Suecorum prouincias antiquas, plerasque sinus *Botnicus* ex Balthico in Boream recta Toreniam, & vltra circulum Arcticum porrectus à Finlandia amplissima peninsula dirimit: cuius apicem *Alandiæ* insulę versus Meridiem & *Abo* Episcopi sedes, at versus Boream *Wiburgum* tenent. Diuiditur *Finlandia* in Notiam & Boream, quibus *Natagũdia* superior & inferior, *Sauolosia*, *Tauastia*, Finnonicæ regiones latè patentes adiunctæ sunt. Inde trans Finnicum sinum *Corelia* cuius *Hexholm*, *Kexholm* fortè metropolis est, & Meridiem versus *Wotichonia*, in qua *Louatẽ* fluminis Nouogardiam allabentis, quem *Ny* accolæ vocant, ostium: supra Coporam *Ingria*, cuius *Iamagrod* & *Solonscia*, cuius *Iuanogrod* è regione Neruæ, arces sunt præcipuæ. His contiguæ versus Meridiem sunt *Liuonicæ Esthonum* prouinciæ, á *Nerua* ad Reualiam & Pernouiam vsque pertinentes. *Allantacia*, cuius *Nerua*: *Wiria*, cuius *Wesemberga*: *Wichia*, cuius *Habsal* Episcopi sedes & insula *Dagen*. Quæ regiones trans Finnicum sinum pleræque omnes, Ioannis tertij Regis virtute ac fœlicitate regno Suecorũ nostra memoria anno M.D.LXXXI. primùm accreuerunt, cum Reualia sponte Erico XIIII. Suecorum Regi se subiecisset, anno M.D.LXI.

Flumina. Montes & syluæ.

Aquis gaudet Suecia, piscosis riuulis plurimis regionem perlabentibus, atque ex lacu in lacum ducentibus vt fluuij sint, an manufacti aquæ ductus, vix discerni queat. Inter fluuios autem *Lusen*, *Dalecarlia*. Terra ipsa aspera, montibus syluisque frequentissima. Subditi autem huius regni, vt in alijs, partim Ecclesiastici partim laici, eique aut nobiles aut plebeij sunt. Inter nobiles summus est Eques Auratus, à Rege virtutis ergo solemniter creatus.

Senatores. Mores.

Præfecturæ per indigenas administrantur. Est & ibi Marschallus, Cancellarius & Senatus Regni. Incolę porrò si cum Germanis conferantur, ciuilitatis minus, industriæ certè ingeniique fortasse plus habent. Vtpote quouis eorum rustico, omnia penè opificia, artésque mechanicas callente.

DANIAE
REGNI
Politicus status.

DANIA Regnum amplum & valde populosum, vulgo Danemarchia quasi tractus, siue regio Danorum appellatur. Quæ autem horum Danorum fuerit origo, ne Danis quidem ipsis satis constat: nisi quod quidam à Dano ipsorum Rege primo: & aliqui à Dahis Asiæ populo eam repetant. Dudo autem de S. Quintino scriptor antiquus, Guilielmo Camdeno referente, eos è Scandia in Cimbrorum veteres sedes deuenisse asserit, Videntur autem ab aquis dicti: quia AHA apud illos fluuium significat & ipsi se Daneman quasi viros aquaticos & fluuiales vocant. Est sane tota Dania pene insularis, vt descriptio ostendit.

Distincta autem est in vniuersum Dania, in præfecturas centum octoginta quatuor, quę HAERET vocantur, & à totidem præfectis legum Danicarum peritis administrantur. Habet Regem magis ex Procerum electione, quam ex natiuitatis successione: Eius eligendi vetus mos erat, vt cum suffragia ferrent, in aperto campo lapidibus insisterent, e o facto nempe, subiectorum lapidum firmitate constantiam electionis designantes. Iam vero coronantur Reges Hafniæ in Ecclesia D. Mariæ ante altare, & in Ecclesiam prædictam à senatoribus Regni ducuntur, insignia Regia illis præferuntur, vt sunt ensis, globus, corona. Neque hæc sunt proprijs familijs attributa, vt in reliquis fere regnis, sed vt quisque virtute, ac dignitate præcellit, ei muneri adhibetur. Postea cogitur Rex iurare articulos præscriptos, qui in vsu ante aliquot tempora fuerunt, se stricte seruaturum & religionem Christianam, iura ac consuetudines regni defensurum. Deinceps vngitur ab Episcopo Roeschildensi & ab omnibus Senatoribus, primo illi corona imponitur, qui Maiestati suæ tunc iuramentum præstant, si ante coronationem non fuerit factum. Rex postea ex nobilitate & proceribus milites aut equites auratos leni percussione ensis designat, qui antea in bello aut pace egregiam operam præstiterunt. Et sic maiores Danorum optimum politiæ statum & monarchiam constituerunt, nec vlla vnquam natio illos plane subegit, vel patrios ritus & priuilegia sustulit. At contra populi septentrionales, vt Dani, Sueci, ac Norvvagienses totam pene Europam deuastarunt, in nonnullisq; locis regna constituerunt. Nota est enim omnibus historiographis Cymbrorũ in Italiam expeditio, Gothorum Hispaniæ subactio, Longebardorum regni in Italia constitutio, Normannorum in Gallia habitatio, Regni Neapolitani & Siciliç erectio, Gotfridi contra Carolum magnum in Frisiam eruptio, Anglorum per aliquot annos subiectio. Canutus etiam Magnus quinque Imperia tenuit, Rex enim Daniæ, Sueciæ, Norvvegiæ, Angliæ ac Normanniç fuit, nec non Henrici 3. Imperatoris socer, vnde hi versus extant.

Desine mirari quos garrula laudibus effert
Græcia, quos iactat Roma superba, Duces.
Danica non vlli veterum virtute secundum
Edidit, hyberno terra propinqua freto.
Facta mihi Magni pepererunt inclyta nomen:
Quinque sub Imperio Regna fuere meo.
Me sibi delegit socerum, qui tertius orbis
Arbiter, Henricus nomine sceptra tulit.
Iustitia præclarus eram, regesq. potentes
Subiectos docui legibus esse suis.

Ex quib' constat, vt etiã ex sequentib' bellis, quæ variè Reges ex Oldenburgensi familia, sũma cũ fœlicitate gesserunt, gentem esse bellicosissimam, populosissimã & terra mariq; in profligandis hostibus fœlicissimam. Liberam habuerunt semper Proceres ac Senatores regni potestatem eligendi reges, vt adhuc habent, sed plerumque filiũ primogenitum Regis designarunt, nisi causis suffi cientibus impedirentur, nihilominus tamen à familiæ linea regum non deflexerunt. Regnum diuidi nisi coacti aliquo intertino bello non permiserunt. Iuniores filios aut fratres in alias prouincias ablegarunt, cum participes Regni fieri non possent. Inde tot expeditiones susceptæ cum etiam nobiles ac plebei omnes in patria honestum locum habere non possent, vel vt loca aptiora & oportuniora adipiscerentur. Septentrionales enim populi sunt multarum prolium, propter sanguinis abundantiam ac caliditatem, pugnaces ac rixosi, plurimum comedunt & bibunt (Aer enim frigidus, appetitum excitat) Optimè concoquunt, propterea etiam diu viuunt, formosi, longæ staturæ, sagaces ac fidei tenaces. Hos viuaces esse argumento est, quod Reges ipsorum valde diu regnis præfuerint, multi 30. annos, nonnulli vltra 40. aliqui adhuc diutius.

Politia

Quinque sunt Status siue ordines totius Rei publicæ Daniæ.

PRIMVS, est Regiæ familiæ.

SECVNDVS, Nobilitatis, sed sciendum inter nobiles hos nullos esse Comites aut Barones: sed om-

omnes longa ſerie maiorum nobilitatem demonſtrare poſſe. Clypeos geſtant ſimplices, quos mutare aut augere, dedecori eſſe antiquitati illorum putant. Viuunt adhuc nonnullæ familiæ, quæ adfuerunt tractationi inter Carolum Magnum & Hemmingum Danorum Regem ſuper Eidoram fluuium factæ, vt VREN & alij. Hi poſſident ſua bona cum minori ac maiori ſiue capitis iuriſdictione, liberam etiam habent venandi aucupandique poteſtatem in ſuis bonis, quemadmodum Comites in Germania. Bona illorum non ſunt feudalia in toto regno, ſed hereditaria ſiue allodialia. Omnia caſtra, prædia ac bona, tam mobilia, quam immobilia, à parentibus relicta æquè diuiduntur inter fratres: Ad ea ſorores etiam admittuntur ex ſingulari priuilegio, ita tamen vt Frater duas partes, Soror verò tantum accipiat vnam, filijſque arces ac caſtra cedant. Sic multa prædia ad primogenitum venire non poſſunt: ſed diuiduntur. Et nonnulli ex bona tamen familia prognati & virtute præditi, poſſunt per matrimonium, Regibus aduuantibus, ad amplas poſſeſſiones promoueri. Ex hoc ordine eliguntur ſenatores Regni, quorum numerus 28. raro excedit. Senatoribus omnibus decreta honeſta alimenta à rege & Regno, ſinguli enim arces habent, tantiſper donec ſenatoriam obtinent dignitatem, de quibus nihil Regi contribuunt, ſed tantum coguntur aliquot equites alere pacis & belli tempore, & quandocunque à rege vocantur proprijs ſumptibus Regi in regno præſto eſſe. Si legati extra regnũ ablegantur, honeſtè illis prouidetur ex fiſco, vt tanquam Regij legati principum more in itinere viuere poſſint. Reliqui nobiles etiam habent ſuſtentationem honeſtam à Rege, ſiue in aula viuant ſiue ab ea diſcedant. Nam habet Rex prædia, quæ Danico Idiomate VERLEHNINGE ſiue beneficia vocantur, his prouidet bene de ſe, regnoque meritis ad vitam, aut aliquot annos. De his coguntur alere aliquot equites, & fiſco certam pecuniæ ſummam ſingulis annis dependere, eo tamen modo, vt pro labore & proprijs ſeruitijs etiam aliquã partẽ lucri accipiant. Eſt etiã ſalutaris conſtitutio in regno Daniæ, qua Rex bona immobilia prohibetur emere à nobilibus, ob eam cauſam, ne aliqua diſſenſio inter Regem & proceres regni oriatur. Rex enim aliqui poſſet quædam loca cupere, quæ nobiles vendere nollent: proinde per hanc conſtitutionẽ huic rei à Proceribus regni optimè prouiſum eſt, licet tamen Regi permutare bona cum nobilibus, contra nobiles nulla bona poſſunt emere à regijs ruſticis. Nam aliqui ruſtici habent bona hæreditaria & ferè libera, vt antea dictum eſt.

Sequuntur nomina familiarum præcipuarum nobilium, quæ in regno Danico inueniuntur.

D. de Kaas, D. Guldenſtern, de Munck, de Roſenkrantz, de Grubbe, de VValkendorp, de Brahe, de Schram, de Paſberg, de Hardenberg, de Vlſtandt, de Bing, de Belouu, de VVipfert, de Goce, de Schefeldt, de Ranzovv, de Schelen, de Freſe, de Iul, de Bilde, de Dreſſelberch, de Green, de Brockenhuſen, de Holke, de Trolle, de Knutzen, de Biorn.

De Scheſtede, de Ienſen, de Stuege, de Mattieſſen, de Lunge, de Banner, de Luck, de Raſtorp, de Kruſen, de Faſſi, de Lindeman, de Suuon, de Santbeke, de Quitrouu, de Lange, de Gelſchut, de Glambeke, de Krabbe, de Marizer, de Kragge, de Achſel, de Beck, de Ruthede, de Negel, de VVitfelt, de Split, de Ofren, de Appelgard, de Iuenam, de Podeſſen, de Reuter, de Podebuſſen, qui fuerũt quondã Barones ex Ducatu Pomeraniæ quorũ familia adhuc ibi inuenitur. De Vren qui vixerunt Caroli Magni tempore, de Blick, de Galle, de VVogerſen, de Baſſi, de Solle, de Daae, de Bax, de Baſelich, de VVenſterman, de Hoken, de Lindovv, de Bille, de Ruten, de Hundertmarck, de Heiderſtorper, de Wolde, de Papenheimb, de Spar, de Falſter, de Narbu, de Worm, de Bilde, de Bockholt, de Budde, de Suuaben, de Santbarch, de Gram, de Lutken, de Vhrup, de Spegel, de Bammelberg, de Roſenſpart, de Duue, de Hube, de Schauugard, de Muſt, de Gris, de Falcke, de Brune, de Laxmam, de Duram, de Baggen, de Norman, de Goſs, de Matre, de Roſengard, de Totten, de Ronnouu, de Krumpen.

Ex hac nobilitate eligitur præfectus, ſiue Magiſter aulæ. Hoc officium fere eſt tale, cuiuſmodi Maior domus in Gallia, Is enim plerumquè reſidet Haffniæ, tanquam Vicarius regius & dirigit res à Rege ad ſe deſtinatas.

Deinde Mariſchalcus tempore belli & pacis ea quæ ad expeditiones pertinent procurat. Admiralius naues ædificat, veteres reſtaurat, & ſingulis annis ea ordinat, quę ad tutandum Oceanum & res nauticas pertinent, habet & is ſub ſe conſtitutum adhuc alium Admiralium, & in ſingulis nauibus præfectum ex equeſtri genere prognatum.

Cancellarius regni; ad hunc ex omnibus prouincijs ac inſulis appellatur, à quo ad Regem & Senatum regni appellatio viciſſim deuoluitur.

Singulæ prouinciæ diuiſæ ſunt in HAERRET vt vocant, siue in diœceſes, ſub quibus multæ ſunt parochiæ, ibi primum de iure diſputant, si rixæ fuerint inuicem ortæ. Hinc licet appellare ad Iudicem terræ iſtius. Deinde ad Cancellarium, poſtremo ad Regem ac Senatores, ibi finalis ſententia promulgatur, habẽt ius ſcriptum, compilatum à VVoldemaro primo, Epiſcopis ac Senatoribus, Legi naturæ valde congruum, & non

non multum à Romanis Legibus discrepans, sed quo vigore huius multò citius lites finem assequi possint, lataque sententia paratam habeat executionem. Primi iudices si iniquam tulerint sententiam in dimidiam partem bonorum condemnantur, quorum Rex capit dimidiam, & læsus sententia iniusta, alteram partem. Senatoribus adhibuit VVoldemarus primus (ni fallor) Episcopos, quos rursum Christianus 3. propter certas causas ac rebellionem amouit.

Cancellarius Regis, qui plerumque in aula Regem sequitur, habet sibi adiunctos 7. vel 8. nobiles secretarios et scribas, et omnia negotia tractantur à Rege ipso. Si autem aliquid magni accidit, vt de pace aut bello, item de fœderibus ineundis, de finibus defendendis sit deliberandum, Concilium Senatorum à Rege indicitur. Nec licet Regi vllum tributum imponere regno ac nobilium rusticis, absque consensu Senatorum et Procerum.

Aerarij item præfectus, qui omnes totius regni reditus, tam castrorum, quam prædiorum, nec non telonia tam in mari, quam terra colligit, rationes audit, examinat, inquirit, quitantias pecuniam offerentibus reddit. Hic habet adiunctos duos ex nobilitate, et scribas multos ex Plebe, pro quo labore habet annuatim stipendium.

TERTIVS, est status Ecclesiasticus, in quo fuerunt Episcopi septem, vt Archiepiscopus Lundensis, Episcopus Roschildensis, Othoniensis, Ripensis, VViburgensis, Arhusensis, et Slesvvicensis, ad quem cæteri etiam Canonici referuntur. Hi habent decimas in regno: quæ tamen in prouincijs diversis, diverso modo diniduntur, dimidiam partem decimarum percipiunt Episcopi, dimidiam Rex, aliquam Canonici, pastores, pars etiam ad ædificandas ecclesias contribuitur. & quantum ad Pontificium ius attinet, semper in hoc regno, quemadmodum etiam in Gallia, nominationes & ordinationes prælaturarum, Episcopatuumque, à Regib⁹, ad hoc vsque tempus collatæ fuerunt, vt etiam ex responso VVoldemari primi Regis Daniæ, vt arbitror, quod hic annectere libuit, constat. Cum Pontifex Romanus à Rege hæc & similia postularet, fertur rescripsisse Rex: Regnum habemus à subditis, vitam à parentibus, religionem à Romana Ecclesia, quam si repetis, remitto per præsentes. Et quemadmodum Caroli Quinti prudens decretum laudatur, quod in posterum Ecclesiasticæ personæ nullam rem immobilem coemere possent, absque principum consensu. Sic Christianus tertius æquè prudenter constituit, ne Ecclesiastici aliquid vendant, absque Regis expresso mandato. Alioqui Religiosi sunt optimè prouisi in toto Regno à Christiano 3. piæ memoriæ, & scholæ particulares multis in locis erectæ, veluti etiam in Islandia duæ, vbi etiam habent propriam Typographiam. Vna tantum est in toto Regno Academia Hafniæ, quæ fundata est à Christierno primo, permissu sixti Pontificis, Anno Christi 1478. Quam Fridericus secundus, quanquam bello suetico septennali erat implicitus, tamen locupletauit, & eius proventus sexaginta millibus thalerorum auxit.

QVARTVS, Status est Ciuium & Mercatorum, in vrbibus ac oppidulis habitantium: Hi habent propria privilegia, quibus fruuntur, & his attributi sunt agri proprij ac syluæ limitibus circumductæ. Hi etiam mercaturam exercent in agro & mari in omnibus partibus Europæ. Ex his quemadmodum etiam ex rusticorum liberis eliguntur, Episcopi, Canonici, Pastores, & Senatores vrbium, Scribæ in castris & arcibus, magistri ac gubernatores nauium, aliqui etiam horum præficiuntur teloniis. Iudicia omnia minora, ex his constituuntur præside interdum vno ex nobilitate.

QVINTVS, Status est rusticorum, horum duo sunt genera, primum vocatur, *Freibunden* id est liberi Coloni. Hi possident agros hæreditarios, paululum tamen inde singulis pendunt annis. Hi etiam mercaturā & piscaturam exercent. seruitijs præstandis non opprimuntur, nec tributa pendunt, nisi consentientibus regni Senatoribus. Alterum genus est eorum qui non possident bona hæreditaria, sed à Rege, nobilibus aut Ecclesiasticis personis ea conducunt, et servitia multa inde dominis præstare coguntur, prout cum domino agri conuenerunt.

Hæc fere sunt, quæ de Politia Danica exponenda mihi fuerunt, ex quibus patet monarchiam Danicam, plerumque fuisse optime constitutam, nobilitatēque liberā electionē Regis sēper habuisse, attamen ex familia Regia, vt antea etiam dictum est, vnde hoc commodi consecutum est, ne Dani intestina habuerint bella ac dissensiones, nisi quæ ortæ fuerunt inter Regiam familiam, quas tamen cito composuerunt, interuentu aliquot nobilium, præsertim cum Regum filij nullam capiant regni partem. Deinde cum omnes sint tantum nobiles in Regno, & Baronum & Comitum Ducumque nomina & titulos ignorent, nullus tantis affluit, vt ijs fisus se familiæ regum opponere audeat, eo quod inter filios & filias semper diniditur paterna hæreditas. In Dania summa dignitas est Equitum quos ab ornamentis, quæ illis rribuuntur auratos vocant: sed illa nemini nisi tempore pacis & belli bene de republica merito confertur. Ita habent Reges Daniæ optimè florentem rempublicam: quæ facile ab externis hostibus defendi potest, cum subditi vnanimes cum Rege vt naturali suo domino terra marique hostibus resistere queant. Huic Regno florentissimo hoc nostro tempore præest CHRISTIANVS quartus, quem vt cum omnibus Senatoribus & nobilitate totius regni incolumem Deus optimus maximus conseruet, eique tranquillam & pacificam concedat gubernationem, ex animo precor.

DANIAE REGNVM

Arctoi orbis tertium.

Regio. Situs.

DAnia duobus tantum locis continenti iuncta est, eam à plaga mundi occidua, Oceanus Germanicus, ab ortu solis mare Balthicum lambit & littora pulsat, ad Septētrionem Norvvegia & Suecia, ad meridiem Holsatia, Megalopolis & Pomerania obtenduntur. Ea in creberrimas insulas disiunctissimas distribuitur. Cœli temperies, vna cum salubritate aeris Danos blandè, vt Ioh. Coldingensis verbis vtar, refocillat. Terræ vberras nutrit: Volucrum suauissimus concentus recreat; Siluarum nemorumque varia materia oblectat: In quibus porci innumerabiles oberrando, nunc glandibus quercinis, nunc fructibus faginis ad voluptatem saginantur. Multiformes simul atque animalium species, & florida prata delectant. Maris affluentia, vt penu confertissimum, Danos cum magna Europæ parte alit; & quo ad vitæ vsum carere nequeunt, natura Danis minimè inuidit. De imperio autem Maiorum scribit Munsterus: Danum quendam multis ante Christum seculis in sua Dania regnum primum tenuisse, à quo, regum Danicorum seminata ceu quodam deriuato principio, splendido successionis ordine profluxerunt. Fuit hic filius Humbli, Selandiæ, Falstriæ, Lalandiæ & Monæ Dynasta, potens ea tempestate athleta ac pugilum maximus, decursionibus, varijsque belli exercitijs: tam generosi animi dotibus excellens, quam corporis viribus heros prævalidus. Dan genuit Hūblum & Lotherum; Humblus primum rerum potitus à fratre deturbatur, tyrannum magis quam regem agēte, atque illi successit filius Skioldus, qui rursus Gramum regni reliquit successorem. Gramus bello Noruagico, quod in Suibdagerum gessit, oppressus interijt. Suibdagerus ergo primus omnium regum aquilonis, trium moderator factus est regnorum, & filiam regis Danorum, à patre diu negatam, sed iam bello quæsitam, cum regno accepit vxorem. Eo autem mortuo Froto filius regnum accepit paternum, multisque bellis feliciter ab eo gestis tandem in apparatu militari contra Regnerum Regem Sueciæ instituto vitam finiuit. De huius autem successoribus ac reliquis Daniæ regibus Munsterum vide fusissimè differentem. A primo verò rege ad Christiernum Reges numero 97 intercedunt. Nunc Danorum omnis regio maris faucibus intercepta constat multis partibus, quarum præcipuæ sunt *Iutia*, *Fionia*, *Zelandia*, & *Scania*, præter insulas singulis partibus adiacentes.

Cœli temperies. Soli fertilitas. Animalium varietas. Imperium Maiorum.

Iutia.

Iutia, quam nonnulli *Gothiam* appellari volunt, quondam Cimbrorum sedes, apud Historicos & Geographos *Cimbrica Chersonesus* dicitur, & in *Iutiam Meridionalem* & *Septemtrionalem* diuiditur. Huius Septemtrionalis Iutiæ descriptionem vide secunda tabula Daniæ. *Meridionalis Iutia* olim dicta *Nordalbingia* inclytum Ducatum Slesvicensem complectitur, cui Holsatiæ Ducatus nunc quoque subiungi potest, horum ampliorē declarationem suo loco videlicet tertia Tabula Daniæ inuenies.

Fionia.

Fioniæ particularior quoque descriptio sequitur, quarta Tabula Daniæ comprehensa.

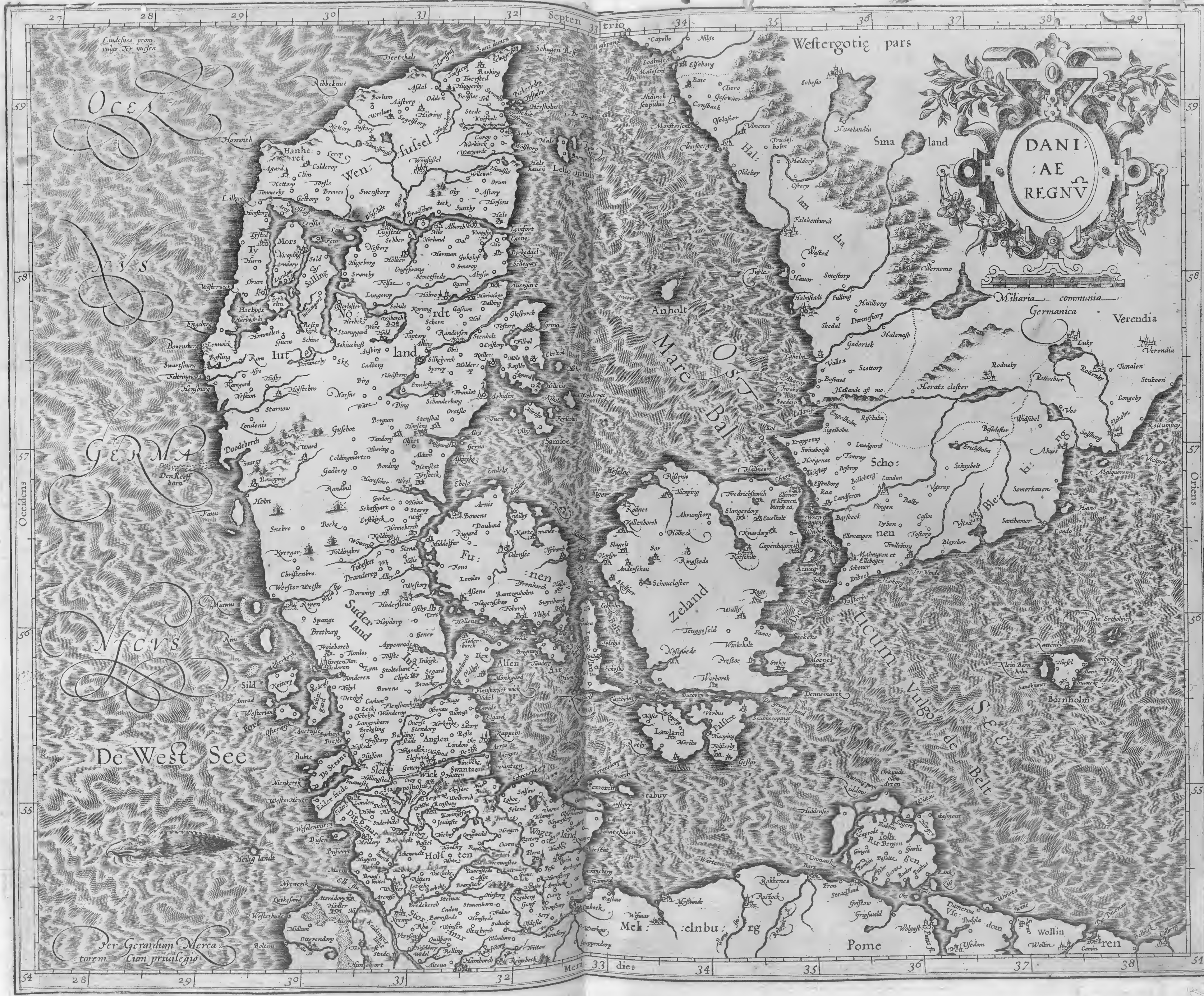
Zelandia. Nomina. Vnde dicta Zelandia. Situs. Vrbes.

Zelandia quę & *Sialandia* inter reliquas Daniæ insulas est maxima, *Codanonia* Melæ, vt censent Oliuarius & Ortelius. Hanc alij *Zelandiam* quasi maris terram, quod vndique mari incincta sit: alij verò quasi seminis terram, eo quod sua sponte absque annua stercoratione segetum omnis generis ferax sit, dictam volunt. Longitudinem habet hæc insula itineris bidui, atque latitudinem fere ęqualem. Quindecim ciuitatum, duodecim Arcium Regiarum capax est. Inter ciuitates autem *Haffnia* siue *Copenhagen* est pracipua totius Daniæ Metropolis magnitudine, opulentia, & maxima portus commoditate insignis, quem & incredibilis profunditas & obiectus Insulæ quam *Amagger* vocant nautis tutissimum facit. Vrbis initia fuere tenuia. *Absalon* enim *Huide* Archiepiscopus Lundensis primum hoc loco arcem condidit, aduersus piratas, quam à se vocauit *Axelhuys*: hunc locum propter commoditatem partim piscatores, partim mercatores cœperunt inhabitare, dictusque idcirco *Kiobmans Haffen*. Hæc accidere circa annum Christi M.C.LXV. Est hoc loco celebris Academia, cuius instituendæ facultatem Ericus Pomeranus à Martino v. Pontifice primus impetrauit, repetijt Christianus Oldenburgicus ac permissu Sixti Romani pontificis ad optatum finem deduxit, eamque multis ac continuis bellis collapsam Rex Christianus Tertius instaurauit, in eam collatis magnis reditibus, vt non solū duodecim doctores & Magistri Professores, verumetiam ingens pauperum scholasticorum numerus inde sustentetur: quos reditus Fredericus secundus insigniter auxit. Ex hac schola passim Ecclesijs ceu perpetua seges Doctorum, atque Pastorum tam in Regno Daniæ quam Norvvegiæ subministratur atque sufficitur. Supra Hafniam est *Helsingora* & prope eam Arx Regia *Croneburgum* de qua infra, cui ab altera parte vltra mare similis Arx *Helsinborch* cum opido eiusdem nominis respondet. Ibi *Zelandia* & *Scania* prominentibus vtrimque promontorijs ita prope coeunt vt vix parui milliaris inter se relinquant maris spaciū, quod *De Sündt* vocatur. Ad hunc locum omnes naues orientem versus cursum instituentes, velut ad centrum coire & Regi vectigal pendere coguntur: cumque in vtroque littore arx posita sit, Rex, si quando id necessitas postulat, suis in medio collocatis nauibus, ita has fauces occludere potest, vt quantumuis etiam numerosam classem ab ingressu, vel egressu prohibere queat. Huc sæpe vno die 200. sæpe etiam 300 naues ex varijs Europæ partibus connenire contingit. Est & hîc *Roeschildia* sedes olim Episcopi, ibi multorum Regum & Ducum insignia monumenta conspiciuntur: nunc autem ad tenuitatem perducta, quod ciues vrbium confisi munitionibus soleant insolescere. Sub Zelandia autem sequentes sunt Insulæ, *Amagria*, *Huena* siue *Ween*, *Moenesland* in qua ciuitas *Stegoa*, & plures aliæ. Habet *Zelandia* vnum Episcopatum cuius Præsul *Roeschildiæ* sedem antiquitus, vti diximus, habuit.

Scandia. Nomina.

Scania inter Regni Daniæ Prouincias magnitudine & opibus admodum insignis est regio, atque cum Suecia continens. Hanc alij *Scandinauiam* pro *Scondaniam*, id est, *amœnam Daniam*, alij *Scaniam* atque alij *Sconingiam* dixere, vulgo *Sconen*. Plinius eam tum *Scandiam* tum *Scandinauiam* vocat, sed in eo fallitur, quod *Insulam* esse putat *incompertæ magnitudinis, portionem tantum eius incolente Hilleuionum gente, quingentis pagis, qui etiam alterum orbem terrarum appellat*. Sed Ortelius hanc Plinij Scandiam & Scandinauiam non Scaniam, sed eam peninsulam esse, quæ hodie tria amplissima regna Norvvegiam, Sueciam, & Gothiam, aliasque regiones comprehendit, autumat, vt supra quoque diximus. Alij beatas terras & homines macrobios atque omnium iustissimos mortalium sub hoc terrarum tractu posuerunt. Plerique ex veteribus tam Græci quam Latini ferè incognitam habuerunt, illicque esse terrarum Zonam frigidam, perpetuis damnatam niuibus omnisq; ani-

mantis

DANI AE REGNV
Westergotie pars
Sma land
Miliaria communia Germanica
Verendia
Oceanus Germanicus
De West See
Mare OST Balticum Vulgo de OST SEE
Wen sussel
Nordt Iutland
Suder land
Fu nen
Zeland
Schonen
Bleking
Hal land
Anholt
Lesso insula
Samsoe
Sild
Lawland
Falster
Bornholm
Rugen
Holsten
Wageriland
Angelen
Meklenburg
Pomeren
Wollin
Anglen
Copenhagen
Hamborch
De Strant
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens

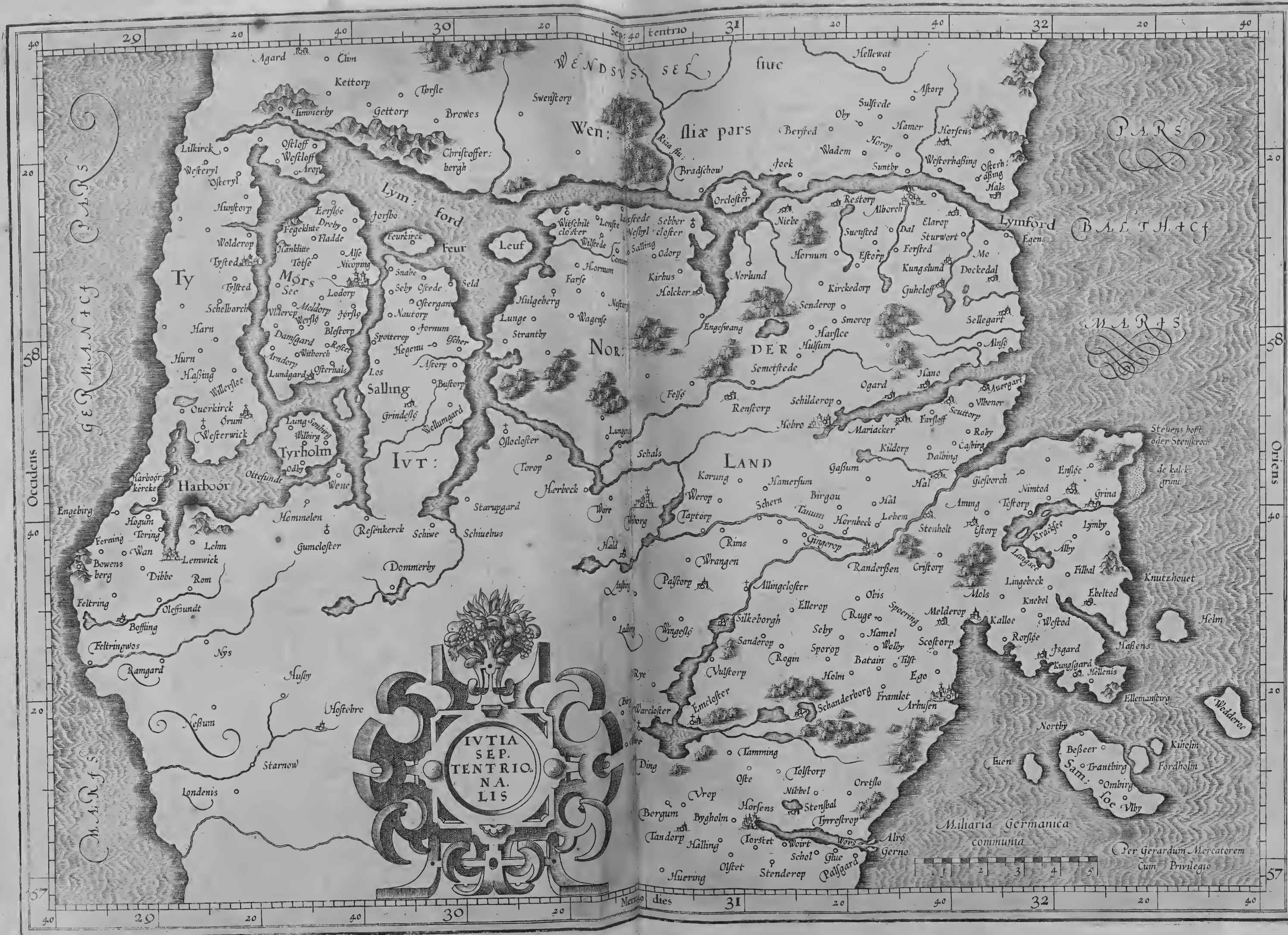
Situs. animantis impatientem dixerunt magno consensu. Vndique cingitur hæc Scania mari, præter vnum terræ brachium quod porrigitur in boream ac deinde recuruatur in Orientem vbi Sueciæ iungitur: sed intercedunt profundi saltus, asperrimæque rupes, per quas è Scania in Gothiam Sueciæ partem iter agitur tam difficile, vt ferè lecius sit marino discrimine vitare terrestrem laborem. *Cæli temperies & Soli qualitas.* Regio cœli beneficio, telluris obsequio, portuum & emporiorum commoditate, maritimis opibus, lacuum & fluminum piscatione, venatione nobilium ferarum, auri, argenti, æris & plumbi inexhaustis venis, oppidorum frequentia, civilibus institutis nulli cedit beatæ regioni: vnde & *Schondiæ* illi nomen mansit, teste Munstero.

Vrbes Hæc quondam in duos ducatus, *Hallandiam* & *Blekingiam* diuisa, nunc Præfecturas viginti tres & civitates quindecim complectitur. Eius Metropolis est *Londa* siue *Lundia* vbi Regni Archiepiscopus sedem suam fixit: cuius olim tanta fuit potentia, vt etiam Regi suo bellum minari non vereretur: nunc autem in ordinem redactus, vt cæteri Episcopi qui septem sunt numero in Regno Daniæ. Quando fuerit, & à quo vel à quibus condita, nusquam in historijs legitur. Nam qui Anglos conditores agnoscunt, appellatione sola moti videntur, quæ communis est huic cum Angliæ Metropoli: Germani enim vtramque civitatem *Lunden* nominant. Dani hanc suam sua lingua *Lund*, quod nomen saltum vel sylvam Danicè significat. Est etiam hic *Malmogia*, quæ & *Ellebogen* dicitur, insigne emporium & præcipua totius regionis ciuitas propter nundinas & frequentes negotiationes, quas ibi provinciales exercent. In Hallandia est arx *Warburgum* altissimis montium iugis superstructa. Eam à Suecis anno M. D. LXV. captam & imposito præsidio munitam cum Daniel Ranzouius iussu & auspicio Regis Friderici secundi arcta obsidione premeret, vt tandem se dedere sit coacta, globo ex tormento æneo per caput traiecto peremptus est anno M. D. LXIX. vir virtutibus & laude bellica valde illustris. Nam Regis Daniæ Frederici II. summus belli dux contra suecos designatus paucis ante mortem annis in campo *Astorfheide* iuxta *Falckenberg* quatuor millibus instructus ad sex & viginti milia profligavit. Adiacent huic regioni insulæ *Landoe*, *Hannoe*, *Bornholm*, insula famosa in quatuor præfecturas diuisa, & tres civitates ac vnam arcem continens: *Gotlandia* in qua antiquum Emporium *Wisby* aliquando valde florens, nunc autem ad alias Civitates mercatura translata, viris, opibusque attenuatum iacet. *Mercimonia.* Præter frumentum, caseum, butyrum, variasque pelles, etiam abietes procerissimas, quarum frequentes ibi sylvæ sunt, malis nauium fabricandis, & præterea lapides ad structuram vtiles, nec non calcem copiose emittit. Episcopum huic insulæ Fredericus secundus primus præfecit, & alios in sempiternum præficiendos liberali stipendio concesso ordinauit. *Flumina.* Flumina Daniæ sunt *Egidora*, vulgo, *Eyder*, *Chalusus* Pto. hic Frisios à Ditmarsis dirimit ac se in Oceanum Britannicum exonerat: & *Stora* piscosus & nauigabilis fluuius, qui in intima Holsatia ortus, aliquot oppida & nobilem illam Ranzouianam domum Bredenbergam alluit, posteaque se in Albim effundit, & alia. *Mare.* *Mare Balthicum* quod ad ortum terminum Daniæ supra constituimus, nunc accolæ *Belts* Germani *Oostzee* indigitant, á Baltheo id est militari cingulo nomen hausit, quod cinguli instar vtramque Cherronesum ambiat ac complectatur. *Pigrum* à Tacito nominari videtur, ab effectu vt putat Ortelius, quod non vt cætera maria moveatur, nam æstus eius vix deprehenditur, vt testantur illi qui illud sæpius nauigaverunt: continuóque fluxu ex oriente versus Occidentem descendit. *Opera publica.* *Helsingora* ad fretum sundæ, arcem habet Regiam *Croneburgum*, præsidium extremæ Insulæ Zelandicæ oræ. Hanc arcem Fredericus II. Daniæ rex maximis & innumerabilibus demersis saxis, interque cōpacta & fistucata robora conclusis, ac loco fundamenti stabilitis firmatisque, ex ipso maris fundo immani sumptu eduxit, tanta operis firmitate vt immanes pelagi fluctus magnis prouolutos procellis, atque ad vallum murosque horrendo boatu illisos, citra vllius periculi metum despiciat. Opus vniversum admirabili symmetria exactum est, intus magnificis conclauibus, cubiculis, porticibus exornatum: quorum tapetia Daniæ reges ordine repræsentant. Tecta cupreis sunt obducta laminis, muri lapidibus cæsis expoliti. Ad arcis mœnia quæ mare & Huenam insulam respiciunt, saxum est ingens & stupendæ molis, cum hac inscriptione, Anno M. LXXX. *FRIDERICVS II. DANIAE REX CVRAVIT HOC SAXVM A PRIMO SVO LOCO, VBI VICISSIM ALIVS SVBROGATVS EST LAPIS, AD HVNC DEVOLVI LOCVM.* Est in vrbe Lundia horologium in quo ars mira elucet, Laurentianum dictum. Situm id in inferiori templi parte, hic tabula parieti affixa visitur circulis aliquot variorum colorum distincta. In hac per certos eius rei indices, & annus, & mensis, ac septimana, dies quoque singuli, ac horæ, in quibus agunt homines liquidissimè monstrantur, eo etiam indicato si festum celebretur, seu fixum seu mobile. Item quis luminarium solis ac lunæ motus, quæque horum in Zodiaco loca diebus singulis, & inter se habitudines. Atque hæc quidem foris: intus autem, machinis quibusdam ad id fabrefactis res agitur. Quibus illud additum est, velut *parergon*, sed & id arte factum, vt quoties publicè signum datur horæ elapsæ, supra tabulam ipsam duo concurrant simulachra (equites dixeris Cataphractos) quæ tot sese ictibus petunt, quot signa dat Campana maior in turri suspensa quæ horam indicat. Quod vero magis mirandum, in huius tabulæ medio velut in throno collocatum est Simulachrū Virginis Deiparæ sinu tenentis infantem. Ad latera huic ostia duo, ante pedes velut Theatrum semicirculi forma, arcu huius spectatoribus obverso. Intus machina cum simulachris trium Magorum, quorum singulis singuli famuli additi. Machina mota ad eius cui hoc negotium datum est, arbitrium, prodeunt simulachra. Ante alios veluti Caduceator minitabundus, gladio vibrato pulsat ostium sinistrum, eo aperto proceditur. Buccinis simul duabus sonantibus quas inflare videntur buccinatorum simulachra. Qui primus est Magorum, magnifico prodit per theatrum incessu. Ad virginis simulachrum vbi ventum est, reverenter ad hanc versus inclinat sese Magus, velut adorabundus, moxque conversus progreditur. Faciunt idem reliqui Magi, secundus & tertius. Famuli horum immoti procedunt, nulla edita reuerentiæ significatione. Horum postremus, iterum receptus ad suos, ostium dextrum claudit, ita quidem vt & clarior quidam sonus, eo occluso ad aures spectantium perveniat. Sed de his satis. Incolæ Daniæ proprio idiomate, quemadmodum & Sueci & Norvvagij vtuntur adeo vt hi vicini populi se invicem non intelligant. Danica autem lingua non multum à veteri Saxonica differt. Saxo tamen Danum, & Saxonem Danus non intelligit, nisi aliquandiu inter se sint conuersati.

DANIAE
II. TABVLA.
Quæ Iutiæ Septemtrionalis partem complectitur.

OCcidua pars Daniç & præcipua est *Iutia* vulgo *Iuytlandt*, quã Ptolemæus *Cimbricam Chersonesum*, Plinius *Cartrin* vocat. Hæc in Septemtrionẽ in modum peninsulæ à Saxonibus inter duo maria, Britãnicum & Germanicum procurrens, vt in Austrum Italia porrigitur. Eius terminus Australis est fluuius *Eydera*, pa etque in longitudinem lxxx prope (mill. pass. ab Albi flu. Boream versus. Latitudo eius vbi maxima xx. mill. pass. Eam duplicem esse diximus *Septemtrionalem* & *Meridionalem*. *Iutia* siue *Cimbrica Septemtrionalis* quæ hac Tabula describitur, Noruvegiam versus se extendens, iuxta Scagam, ob syrtes & vadosum iis in locis mare nautis celebre oppidum, in cuneum coarctata desinit. Habet autem hæc regio circa Aleburgum emporium maximam latitudinem: ibi enim sinus *Lymford* illapsus, ac totam *Iutiam*, Occidentem versus, penetrans exiguo relicto spatio VVensuslam ditionem à reliqua parte diuellens, pene insulam reddit, ac vasto tandem alueo dilatata aliquot insignes insulas suo faciens ambitu, multis finibus seu ramis dimissis, varias prouincias suo interlapsu distinguit ac limitat. Iutia Septemtrionalis frugum, tritici, siliginis, hordei, ac similium ferax. Pascuorum etiam alicubi vbertas summa est, atque abundat tot boum armentis, tam læta vaccarum parens ac nutrix est, vt ad externas prouincias armentorum incredibilem penè copiam emittat, maximéque in Germaniam, quo quotannis prope 50 millia boum educuntur, præter caseum, butyrum, sebum, & coria. Equos etiam generosos & præstantes producit, quorum etiam vis ingens quoquouersum exportatur. Paruit olim Iutia Saxonibus, non autem reliquæ Aquilonis regiones. Ex hac Cimbri ante natum Christum annis 105 in maximum terrorem Italiæ velut procella se effuderunt. Hi enim adiunctis sibi Teutonis, Tigurinis & Ambronibus, Romanum imperium extinguere conspirauerant. Et nec primum horum impetum Silanus, nec secundum Manilius, nec tertium Cæpio sustinere potuerunt. Omnes fugati, exuti castris. Actumque erat, nisi Marius illi sæculo contigisset, ait Florus. Durauit autem hoc bellum Cimbricum à Syllani consulatu annos octo, vsque ad consulatum Marij quintum, à quo tandem ad flumen Athesin deleti sunt reliqui exercitus Cimbrorum, Teutonum, & Ambronum. Sed quoniam hoc loco in Cimbrorum mentionem incidimus quorum in historijs nomen celeberrimum, paulò fusius de his libet disserere. Cimbri dicti videntur à Gomero filio Iapeti. Sed quoniam vir eruditissimus Iunius doctissimé de his disserit, eius verba hic non grauabor apponere. Constat ex Moyse Iapeto natam esse masculam prolem, nomine Gomerum, siue cognata litera Comerum, qua voce apud Hebræos perficiens & circulum ambiens significatur. Ea verò vocis genuina significatio, scriptoribus Cimmeriæ linguæ imperitis hactenus ignorata, quod nemo eam caliginem discusserit, meridiano sole clarius elucescet me duce, si cratem dictionis molliter dissoluas. Quid enim aliud in isto idiomate sonat *Go om her* disiuncta, rursusque in compagem clausa eadem voce, *Gomer* quàm in orbem ambio, & cursum perficiendo absoluo. Hinc dicta est & Gomera orbicularis illa disciplinarum series, quam Encyclopædiam Græci, orbem doctrinæ Fabius nominauit, quod sit ἀπείρων nullóque fine, vt & annulus, circumscribatur. Iure igitur felix istud nominis auspicium soboli Iapeti obtigit, quę in orbem circumiit, & vti præ se fert appellatio, curriculum datum præscriptumque sorte absoluit, ab ortu solis substratis terris ad vsque eius positum, terras omnes emensa. Nemo namque historicæ cognitionis tam est rudis & ignarus, quem lateat Gothorum & Vandalorum (qui Cimmeriorum progenies fuere) armis Hesperiam vtramque occupatam possessamque fuisse. Quare quum consentientibus calculis é Gomero propagatos esse Cimmerios, omnes fateantur, qui quum principio interiora Asiæ penetralia tenuissent, à Scythis pulsi, & semper ad occidua tendentes, in Scandiam, inde in Cimbricam Chersonesum traiecerunt, quod conuenientius vocabulum gentis Cimbricæ auctori Gomero, & vicissim genitoris sui nomen retinenti populo aptari potuerit, quam à circumeundi & circumquaque palandi studio, non perspicio. Quæ namque gens vna maiorem terrarum circuitum confecerit, haud facile legendo didicisse quenquam arbitror: id quod apertè ac diligenter explanat Iosephus Antiquitatum Iudaicarum accuratus scriptor, qui Gomeri posteros ex Armenia profectos ad Tanain vsque amnem excurrisse, inde per Europam vniuersam extremis Gadibus tenus terras omnes multitudine inundasse scribit. Clarissimè verò propagandi & conficiendi cursus sui studium ea in gente Plutarchus in vita Marij explicauit, cuius verborum sententiam solum appendam Latinis auribus, ne citandis Græcis lectori fastidium pariam, chartásque odiosè prolixus onerem. Cimbros (inquit) prædicant, quoties loco se mouent mutatis sedibus, non vno impetu aut assiduè, sed quolibet anno vbi tempestatis fouet commoditas, prorsum semper tendendo, proximas quasque regiones bello aggredi, quumque varia inter illos populorum sint nomina, communi appellatione Celtoscythas agmen suũ vocare. Alij referunt Cimmeriorum, quos ab antiquo Græci cognouerunt, nõ magnam fuisse vniuersitatem, sed exules potius quosdam aut seditiosos à Scythis exactos, à Mæotide in Asiã transmisisse, ductore Lygdami: longè verò maximã & bellicosissimã gẽtis portionẽ in extrema maris Oceani ora consedisse, ac regionem opacam, nemorosam, & propter præcelsas spissásque syluas ad Hercynium vsque saltum pertingentes, soli inaccessam colere. Hactenus ferè verba illius vtcunque reddidi. Vndè verò Cimbros Germanico etymo Plutarchus, aut Gallico Festus Pompeius latrones ac subsessores

Regio.
Nomina.
Situs
Iutia Septemtrionalis.
Situs.
Soli fertilitas.
Animalium varietas.
Imperium Maiorum.
Maiorum virt⁹.

IVTIA SEP. TENTRIO. NA. LIS
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
GERMANICI PARS MARIS
PARS BALTHICI MARIS
WENDSUSSEL
Wen: fliæ pars
Lymford
Ty
Mors
Salling
IUT:
NOR: DER LAND
Tyrholm
Harboor
Sam: loe
Weddero
Miliaria Germanica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Wiborg
Arhusen
Horsens
Silkeborgh
Schanderborg
Randerßen
Alborch
Nicoping
Lemwick
Hobro
Mariacker
Ebeltod
Mols
Knutzhouet
Helm
Steuens hoft oder Stenskroch
de kalck grunt
Euen
Kihelm
Fordholm
Alro
Palßgard
Dommerby
Starnow
Hostebro
Ringkiopinck
Neßum
Londenis
Ramgard
Feltring
Engebirg
Bowens berg
Ferning
Hogum
Lehm
Rom
Oleßundt
Nys
Husby
Gumeloster
Resenkerck
Schiwe
Hommelen
Starupgard
Herbeck
Torop
Osloclo ster
Lunge
Strantby
Hulgeberg
Wagense
Leuf
Feurkirck
Bradschow
Orclo ster
Hellewat
Aßtorp
Østerhaßing
Hals
Lilkirck
Westeryl
Østeryl
Hunstorp
Tysted
Agard
Clim
Kettorp
Torsle
Gettorp
Browes
Christoffer: bergh
Swenstorp
Tammerby
29
30
31
32
57
58

ſores dici probare queant, non intelligo, niſi pro latronibus milites conductitios accipiamus, quomodo Plautinus miles glorioſus dixit, *Latrones quos conduxi*; & rurſus, *vt ſibi latrones cogerem & conſcriberem*: aut niſi videatur Plutarchus id retuliſſe ad peculiarem genti morem belligerandi, vt quę clandeſtinis latronum more inſultibus finitimos opprimeret: atque ita memorat impetuoſo illorum incurſu perculſam Italiam timuiſſe, quū gentem neque de nomine neque de genitali ſede notam, repentinę nubis inſtar ſuis ceruicibus ingruere intellexiſſet; atque eo modo dixit Fl. Vopiſcus Proculum Imp Germanos obtriuiſſe, nunquam aliter quam latrocinandi pugnantes modó. Hactenus Iunius. Iutia hæc in quatuor ſedes Epiſcopales latiſſimè patentes diviſa eſt, in *Ripenſem* quæ Ripæ, *Arhuſienſem* quæ Arhuſij, *Vandalicam* quæ *Aalburgi*, *Viburgenſem* quæ *Viburgi* conſiſtit. *Ripenſis* diœceſis, Præfecturas triginta, Civitates ſeptem, & Regias arces decem habet. Koldingæ Regina Dorothea Chriſtiani tertij vidua, ſcholam ſuis ſumptibus inſtruxit. *Arhuſienſis*, Præfecturas 31. Civitates ſeptem, & arces quinque habet. *Arhuſium* ſive *Arhuſia*, emporium eſt celebre, ob portum, quem ingens illud promontorium Hellenis efficit, quod ab arce regia Kalloe, per ditionem Mols, vſque ad altiſſimum montem, *Ellemansbergh*, ad duo milliaria protenditur, & tam ſuo, quam inſularum aliquot obiectu, placidum nautis æquor efficit. Sub hac Diœceſi inſulæ ſunt *Samſoe*, *Hielm*, *Tuen*, *Hiarnoe*, *Gerno* fortē, ſepultura Hiarni Regis celebris, *Hilgenes* & aliç plures. *Vandalica* quę & *Burglauienſis* Diœceſis, Præfecturas tredecim, & Ciuitates ſex habet. Partes eius maximè illuſtres ſunt *Wendſyſſel*, *Handhæret*, *Thyland*, & *Morſoe*. *Wendſyſſel* ſive *Venſilia*, id eſt, *Vandalorum terra* & *Sedes*, Præfecturas ſex, Oppida tria & arcem vnam habet. Hic eſt mons *Alberg* in quo gigantum monumenta conſpiciuntur. Adiacent inſulæ *Gryſholm*, *Hertzholm*, *Tydsholm*, & aliæ. In Hanhæret eſt rupes viſendæ altitudinis, *Skarringklint* dicta, & in oris eius Syrtes, quas *Sandores* & *Bractas* vocant. Ei ſubſunt inſulæ *Olandt* & *Oxeholm*. Præfecturas quatuor, oppidum vnum nomine *Thyſtad*, vbi Chriſtianus tertius ſcholam iuuentuti primus condidit, & arcem vnam *Orumnam* habet. Sub ea ſunt inſulæ *Handſholm*, *Oſtholm*, *Iegen*, *Ciſland*, *Egholm*, *Bodum*, *Morſæa*, Præfecturas tres, vnicam civitatem *Nicopiam*, & arcē vnicam *Lundſlot* habet. Inſula ei adiacet vna, *Aggeroa*. *Viburgenſis* diœceſis Præfecturas ſedecim, Civitates tres, & totidem arces complectitur. Viburgi generale concilium triumvirorum nobiliſſimorum & ſapientiſſimorum de cauſis civilibus cognoſcendis & dijudicandis, toto ferè anni ſpatio continuatur, niſi vbi inquietę functionis moleſtijs defatigati, ſe in prædijs ſuis paululum recreant & vires recolligunt. Huc vniuerſę Cimbricę Cherſoneſi caſus, querelę de finibus & hereditatum controverſiæ, omneſque capitalium cauſarum animadverſiones, cuiuſmodi ſunt cædes, adulteria, furta, & veneficij crimina deferuntur. Ad *Wenſliam* peninſulam, vbi in conum deſinens, paulatim ſe ad Solis ortum æſtiuum inflectit, eſt ille Iutiæ angulus, ob pericula nautis adeò formidabilis. Nam ingens dorſum & Syrtis longiſſimè ſe in mare protendit, vt, qui tutò, & citra periculi metum eſſe volunt, non propius, duobus miliaribus, ad littus accedant. Tale eſt omne Iutiæ littus occidentale, vt qui in Norvvegiam, vel ex Oceano in Orientem navigare intendunt, longo circuitu Iutiam evitare cogantur. Sunt tamen quatuor omnino montes in hoc longiſſimo littore, ex quibus nautæ ſuas habent obſervationes & indicia. Incolæ huius tractus piſcaturā exercent. Cum autē portum, et fidam navibus ſtationem non habeant, naves ſuas ex alto venientes, convocatis in ſubſidium ſocijs & vicinis ex mari in littus pertrahunt, vſque eo, quo fluctus maris tranſcendere, eaſque levando tundendoque lædere minimé poſſint. Copioſiſſima hîc in mari variorum piſcium, atque inprimis alecum captura. Inter Fioniam inſulam & Iutiam ad Eideræ fluminis oſtia ſinus eſt, ita piſcibus frequens, vt non minus alimentorum indigenis, quam ager omnis exſolvere videatur. Sed quoniam in piſcium mentionem incidimus, atque hæc regio, ſicut & omnes ferè Dani, tam marinis quam fluuialibus piſcibus abundat, eorum nomina ex Ioanne Keldingenſi adſcribere placuit, qui de his hunc in modum ſcribit: Eſt autem hæc Cimbrica tellus, omnis generis piſcibus abundans; quorum aliquot ſpecies hîc recenſere libet, vt inde Dei bonitas, qui dives eſt in omnes innoteſcat, ſimulque Zonæ huius occidentalis commoditas æſtimetur. Notiores igitur apud nos vtriuſque generis ſunt *Lucius*, *Carpio*, *Cyprinus*, *Perca maior*, *Perculus*, ſive *Melanurus*, *Aloca*, *Cyprinus Praſinus*, *Gobio*, vulgariter *Quapium*, *Anguilla*, *Phagros*, cuius latinum nomen non inuenio, Germanicè *Neſcher*, noſtra lingua *Stering*, *Tencha*, *Fundulus*, *Salar*, *Oculata*. Item marini, *Raia*, *Cancer*, *Tinca*, *Gladius*, *Aſellus mollis*, *Solea maior & minor*, *Lingulaca*, *Rhombus*, *Halec*, *Paſſer*, *Concha*, omnis generis, *Acipenſer*, aliter *Sturio*: prægrandiores etiam beluæ *Lutra*, *Balæna*, *Canicula*, & id genus plura. Hactenus ille. His expoſitis non alienum duxi Coronidis loco adijcere, quod Incolæ harum Regionū Septētrionalium fuerint & adhuc ſint frigidi & ſicci, proceræ ſtaturæ, faciei pulchræ, boni coloris, iucundi, læti, ſuſpiciōſi, callidi ac in negotijs providi, ſani, ſuperbi, amantes ſuorum, multum comedant ac bibant, benè concoquant, ideoque diú viuant, ſanguine abundent, mores ſeveros habeant, et propter cordis calorem, ſint pugnaces & rixoſi, ament pericula, venationes & peregrinationes, ſuarum opinionum ſint defenſores, nihilominus iuſtitiæ memores, in omnibus linguis addiſcendis adprimè dociles, muſarum amantes, & pacta & contractus ſanctè obſervent, multos habeant liberos, & quod fœminę ipſorum difficulter pariant, ſintque formoſæ, et in adminiſtratione rei familiaris tenaces & prudentes; ex Catharro autem, morbo regio, angina, pleuritide, fiſtulis, aqua intercute vel phthisi plerumque moriantur. Achilles Gaſſarus teſtatur hic inventa fuiſſe à Monacho Chymiſta tormenta bellica.

Vrbes & oppida.

Mare.

Commoditas.

Mores.

In qua Slesuicensis Ducatus, pars, & Holsatia.

Hæc de Iutia Septemtrionali; sequitur *Meridionalis*, quæ veteribus, quod á reliqua Germania per Albim fluuium ad boream diuulsa sit, atque interclusa, *Nordalbingia* est dicta. Ea duos ducatus Slesvicensem & Holsatiæ complectitur, de quibus ordine nobis est dicendum. Ducatus Slesvicensis à Metropoli & peruetusto emporio Slesvico appellationem habet. Olim hæc regio *Ducatus Iutiæ*, dicebatur, quē VValdemarus Abelis regis Daniæ pronepos primus in feudum accepit ab Erico rege circa annum 1280. Extincta autem regum ac ducum stirpe mascula, & Ducatu Slesvicensi cum regno in vnum corpus redintegrato ac consolidato, Margarita trium regnorum regina ducatum Slesuicensem permisit Gerardo Comiti Holsatiæ, hac conditione, vt à rege Daniæ collatum beneficium recognosceret. Cæterum ciuitates Ducatui Slesuicensi subiectæ quia ijsdem cum Danis gaudent priuilegijs, eodem quoque iure cum ijs vtuntur. Subditi à sententijs magistratuum cuiuscumque loci ad Principes ac eorum senatores possunt prouocare & non vltra, vt priuilegijs cautum est. Hic enim Ducatus est feudum Regni Daniæ, eiusque Princeps tot equites peditesque regno Daniæ alere tenetur, quot Holsatia Imperio Romano. Generalis autem gubernatio horum Ducatuū Regi Daniç ac Adolpho Duci Holsatiæ incumbit, & per vices ab vno ad alium transfertur. Proinde cum ad Regem deuoluitur, Regiæ suæ Maiestatis nomine per Henricum Rantzouium Vicarium regis administratur. Præcipuum huius Ducatus Opidum *Slesuicum* vulgò *Schleszwick*. Germanicę originis nuncupationem habet, ob situm, quem ad Sliam, in maris Balthici sinu obtinet. *Wick*, enim & opidum, & incuruum maris recessū, siue sinum; & Vicum etiam priscis Saxonibus sonat. Quemadmodum Becanus, in suis Gotodanicis obseruauit. Crantzius & qui Saxonum conscripsere historias, aliam Slesvico appellationem atribuunt, quam etiamnum apud Danos & Frisios vsus retinere videtur. Hi enim sua lingua hoc Oppidum *Hedebui* vel *Heideba* nuncupant, eò quod à quadam Daniæ Regina, cui Hethæ nomen, dicant primitus esse conditum. Est autem peroportuno ad negotiationem situ, portum habens ad exercenda commercia, commodissimum. Olim enim ex Belgio, Britannia, Galliis & Hispanijs, ad ostia Eideræ fluuij nauibus merces transportabantur, quæ per Threanam fluuium, Hollinghstadium subuectæ, facili negotio Slesvicum, ac inde, per mare Eoum, in Daniæ, Norvvegiæ, Sueciæque regna, necnon Liuoniam, Russiam, Borussiam aliasque Germanię Prouincias, quas mare Balthicum alluit: importari poterant. Nunc autem pro fatali eius casu, non ea qua olim magnificentia & amplitudine conspiciendum. Non procul ab hoc Opido *Gotorpia* arx sita est. Telonium hîc celebre, vbi compertum, fertilibus annis ex Dania. L. M. boum, in Germaniam abacta vectigal soluisse. Est & in hoc Ducatu *Flensburgum* Opidum celebre, de quo strenui ac Nobilis viri Henrici Rantzouij Camoenæ hæc Geographiæ amantibus lusêre.

Ducatus Slesuicensis.

Vnde dicatur.

Imperium Maiorum.

Opida.

Me Fleno struxit vicini in littore ponti
Nota satis non est cuius origo viri.
Ante fui sedes horum, qui fallere pisces
Norunt, nunc domibus floreo magnificis.
Aptior haud Vrbs est mutandis mercibus vlla
Credita: sunt portus commoditate boni.
Arx mihi perpulchra est, sunt templa decore superba,
Regibus & Ducibus sunt data iura mihi.
Nunc me iure tenet pariter Fridericus & arcem,
In Daniæ & Regno qui modo Sceptra gerit.

Opidum hoc inter montes excelsos, littori maris orientalis adiacet, in quod eius portus se extendit, tanta commoditate, profunditate & securitate, vt singuli ferè ciues ex domibus suis naues mercibus implere, & easdem rursus exonerare possint, vt non immerito Crantzius, id Opidum terra marique rebus gerendis oportunum scribat. Sunt & *Husenum*, *Haderslebia*. Nobiles in hoc Ducatu propria possident dominia, ac ijsdem cum Danis fruuntur priuilegijs & iure. Habet vnum hic Ducatus Episcopatum Slesuicensem: Capitula duo, Monasteria tria. Castra tam Principum quam Nobilium varia. Ordo autem Senatorum cuius iam aliquoties facta est mentio plerumque constat numero XXIIII. personarum equestris ordinis, quibus adhibetur generalis Cancellarius, nec non nomine vnius cuiusque Principis duo Iuris Doctores. Hi omnes causas deliberant tam belli quam pacis tempore, & in vtroque Ducatu ius pronunciant. Quorum conuentus singulis annis bis institui debet. In arduis negotijs nihil à Rege Daniæ & Duce Holsatiæ, certi concluditur nisi præcedente consensu omnium Senatorum, inter quos primarium locum obtinent Episcopus Lubecensis & Slesvicensis.

Senatores.

Holsasia Ducatus.

Holsatiam à syluarum saltuumque frequentia, quibus commune cum linguis nomen in lingua indigena est (nam & syluam & lignum promiscué *Holt* Cymbri ac Germani inferiores dicunt) nomen obtinere arbitrantur. Est enim regio syluis saltibusque frequentissima. Nec desunt qui à Cauo lapide etymon vocis aduocent, quod Duces Holsatiæ, Comites à Cauo lapide prius dicti sint. Terminos habet ab Ortu Bilenam fluuium, ab Occasu Storam, ab Austro Albim: à Septentrione vero Eideram. Regio ipsa nemorosa ac saltibus occupata, vnde lignorum affatim, vt plus illis lignorum pereat, quam Frisijs suppetere possit, cum nihilominus focos largissimè instruant ipsi. Verum cum syluarum apud eos finis non sit, quercus tamen vix gignit robustas, sed fagis plena omnia, quarum fructu porci saginantur, maiori quam dici queat numero. Ager plerumque singulis triennijs, mutatis vicibus, piscationem vberem, ac frugum diuitem prębet messem. Tribus enim annis colitur, seritur, metiturque aruum, tribus deinde annis stagna admittuntur, vt pisces depascantur gramina ac pinguis quædam adducatur macceries, agrum fertilem reddens. Vineta non fert, nec oliueta hic locus. Ferarū frequens est venatio. Equorumque magnum hęc regio producit numerum. *Holsatia* diuisa est in partes quatuor in *Dithmarsiam*, *Holsatiam*, *Stormariam* & *Wagriam*. Hæ fuerunt olim Comitatus & postea à Friderico Imperatore tertio, Christierno primo id petente, erecti sunt in Ducatum, qui iam Sacro Romano Imperio 40. equites ac 80. pedites alere tenetur. Dithmarsia autem primo in libertate constituta fuerat per aliquot centum annos, quæ etsi à Friderico Imperatore, Christierno primo in feudum concessa, tamen eo tempore nondum subacta fuit. Filij quidem ipsius Rex Ioannes & Dux Fridericus anno Domini 1500. expeditionem in illam susceperunt, sed istorum exercitu fuso libertatem suam Dithmarsi defenderunt, donec tandem à nepotibus Christierni I. Duce Ioanne & Adolpho, ac Friderico II. Rege Daniæ sunt victi ac superati Anno Domini 1559. In Holsatia vrbes hæ *Segeberga* in VVagria Holsatiæ regione, quarto à Lubeca milliari. *Itzohoa* situ locique

Holsatia.

Vnde dicta.

Situs.

Soli qualitas.

Animalium varietas.

Imperium Maiorum.

Vrbes.

HOLSA TIA ducatus
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
MARE BALTHICVM
Oceanus Germanicus
WEST SEE
OOST SEE
Miliaria Germanica Communia
SAXONIÆ INFERIORIS PARS
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
HOL SATIA
WAG RIA
DITMARSIA
STORMARIA
Oldenborch
De Belt
Femeren, Fimbria
Swantzen
Slef:
wick
Stapelholm
Segeberger heide
Lubeck
Hamborch
Herxheide
Wonken breck
Dat Vy
Das Olde Stade Landt
Dat Lange Moer
De Strant fresen
Eiderstede
Ploen
Kiel
Rensborg
Segeberg
Oldeslo
Gluckstadt
Crempe
Itzehoe
Wedel
Pinnenberg
Bremer Furde

locique naturâ, nauigationeque præstans oppidum. *Stora* cingitur piscoso & nauigabili flumine, quod in intima Holsatia ortum, aliquot oppida & nobilem illam Ranzouianam domum Bredenbergam alluit, posteaque se in Albim exonerat. *Chilonium* vulgò *Kile* vetus est oppidum, portumque habet capacem, in quem ex Germania, Liuonia, Dania & Suecia magno Holsatiorum quæstu merces deferuntur. Sunt in eodem Holsatiæ tractu *Crempa*, & *Reinholdsburgum*: illi nomen est à fluuio præterlabente, huic à conditore. Sunt & *Meldorpia*, *Heininckste* & *Tellinckste* in Ditmarsia, & Stormariæ Metropolis *Hamburgum* Emporium nobile ad Albim, quod post multas calamitates bellicas à Carolo magno restauratum est, et tempore Henrici IV. Imperatoris muris cingi, portisque tribus et turribus duodecim ornari cœpit. In hac vrbe vixit sepultusque est Albertus Crantzius, historicus neque indisertus, neque mendax. Paludibus frequens regio, inprimis verò Ditmarsia, quæ paludum beneficio innixa semper obsequium Daniæ Regum respuit, superioribus annis iugum admittere coacta. Rari ac penè nulli hic montes conspiciuntur. Fluuiorum qui hanc regionem irrigant, nominatissimus est *Egidora* vel *Eidera*, sunt et alij, quorum plerique riuuli potius quam iusti fluuij dicendi. Ceterum mare Balthicum, quà parte Holsatiam et Slesvicum Ducatus alluit certos habet et jucundos sinus, Isthmos Græci nuncupant, in quos magno accolarum commodo erumpit, et tritos negotiatoribus navibusque marinis fluctibus defatigatis prębet recessus. Piscatum etiam vberem et maximè Salmonum alicubi subministrat. Regio plana est, quæ raris extollitur montibus, et quem inter duos præcipuum exhibet, is minimè rarus, situ est periucundo, et belli togæque ornamentis quibus à nobilissimo viro Henrico Rantzouio decoratur, admodum celebris, inter Lubecam et Hamburgum vrbes nobiles. Arcem tam antiquitate, quam primo conditore illustrem sibi impositam, & ad radices Oppidum adiunctum habet. Sylvæ hic frequentes, quibus pene tota implicita ac referta, inprimis Dithmarsia. In his *Borcholt*, *Burgholt*, *Alverdorpenholt*, *Resenwalde*, ac complures aliæ. Habuerunt autem Holsati 48. viros totius terræ Præsides, ad hos ex singulis parochijs appellatio devolvebatur. Hi judicium exercebant. Subactis autem illis cum iam divisi sint in duas partes, in singulis præcipui eliguntur ex incolis eius terræ viri XII. vnà cum Præfecto, qui plerũque est Doctor sive Licentiatus juris. Hi omnes honesta habent salaria à Principibus, additurque illis scriba, necnon inspector sive Præses ex nobilitate Holsatica. Horum alter ex parte Regia plerumque est prefectus Steinburgensis, alter vero ex parte Ducis Adolphi, est præfectus Gottorpiensis. Hi nunc judicio præsunt in singulis partibus, omnesque discutiunt causas. Subditis tamen libera conceditur appellatio ad Principes & Senatores vtriusque Ducatus, tam Slesvicensis quam Holsatensis, sed non vlterius. Id enim in capitulatione ita transactum est. Habuerunt antea jus scriptum, quod paulullum jam mutatum est, et secundum jus cõmune reformatum, compilatumque ab Henrico Rantzovio Vicario Regio, Sigefrido Rantzouio, domino quondam in Nienhus, D. Adamo Trazigero & D. Erasmo Kirslemio, secundum quod jus omnes causæ deciduntur, et pœnæ delictorum irrogantur. Nulla præstant servitia Principibus, sed de singulis terræ paludosæ jugeribus tenentur solvere florenum; de jugeribus autem terræ arenosæ dimidiam partem sementi dependunt.

Lacus. *Flumina.* *Maris commoditates.* *Montes.* *Silvæ.* *Senatores.* *Leges & instituta.*

Holsatia habet quatuor ordines, Nobilium, Ecclesiasticorum, Ciuium, et Rusticorum, quorum duo sunt genera. Aliqui enim possident bona propria, hæreditaria ac libera. Alij vero bona conductitia censui alijsque exactionibus et servitijs obnoxia. Nobiles habent arces ac prędia sua cum pleno dominio maiore ac minore, cum venationibus, piscationibus et aucupijs, quæ maxima ex parte sunt allodialia et hæreditaria. Nõnulla sunt feudalia tam masculina quam fœminina. Holsatorum privilegijs cautum est, ne novis exactionibus aut vectigalibus à Principibus graventur, prout etiam Principibus non integrum est bella suscipere non interveniente consensu ordinis equestris. Hæc privilegia Principes confirmare tenentur, antequam illis à subditis juramentum fidelitatis præstatur. Familias non habet vltra 24. quarum nomina in Holsatica chorographia recensentur, ex qua excerpi possunt, sed in singulis multi ex eadem stirpe progeniti existunt, vt Ranzoviorum fere hoc tempore sunt centum, et quinquaginta castra ac varias possessiones obtinent. Inveniuntur etiam Aleseldiorum et Povvischiorum fere totidem. Habet Holsatia Episcopatum vnum, videlicet Lubecensem. Hamburgensis enim Episcopatus Bremensi subiectus est. Capitula tria, Lubecense, Hamburgẽse, et Outinense. Abbatias tres, videlicet Reinfeldensem, Bordesholmensem, et Scismariensem. Monasteria decem inter quæ tria sunt nobilium monialium magnique proventus, quæ adhuc florent. Cætera ferè in Scholas ac Xenodochia sunt conversa.

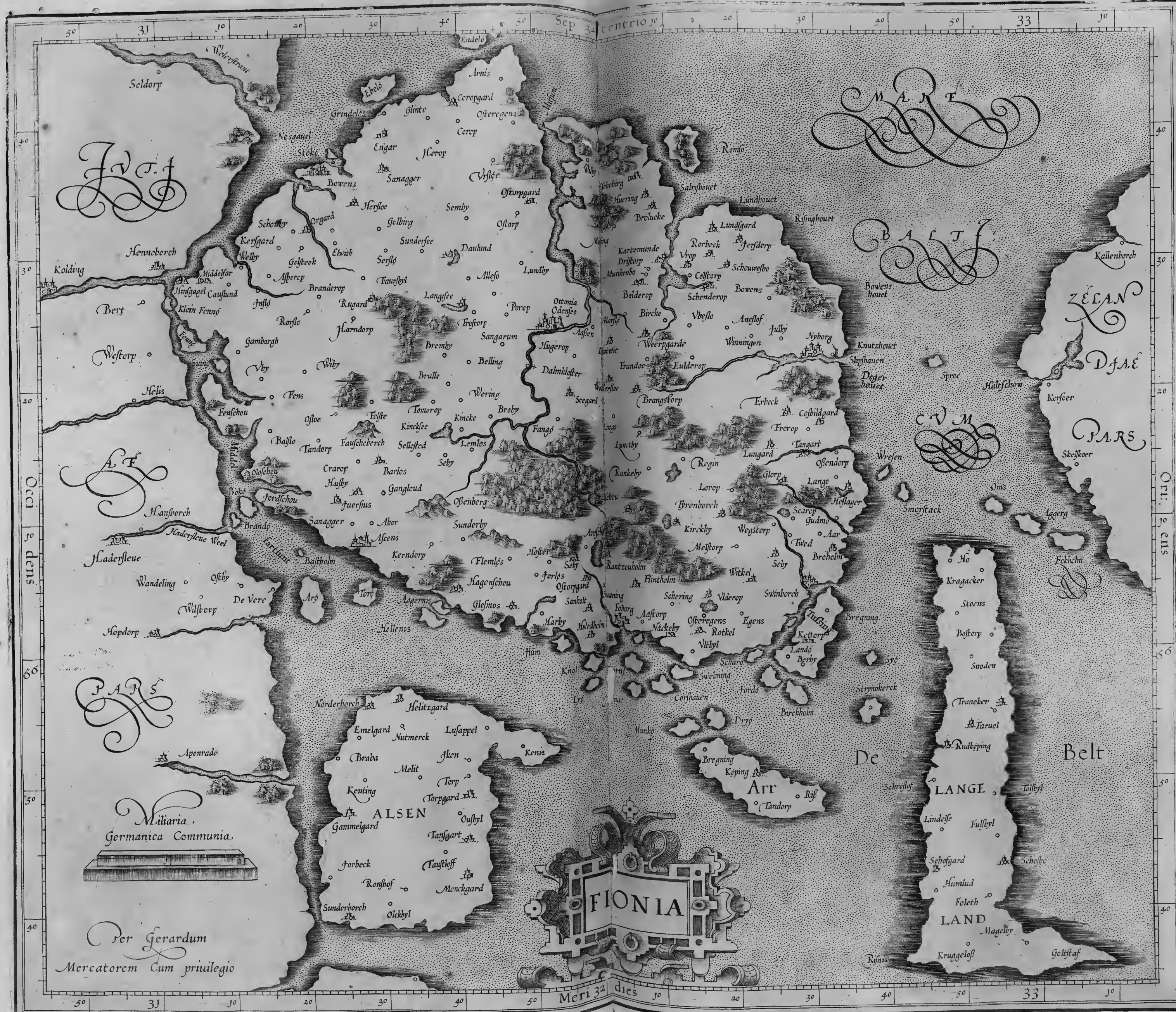
Familiæ nobiles.

Nobilium lites dijudicantur à Senatu Ducatuũ judicio, præsidentibus plerumque Principibus, vt privilegijs ipsorum cautum est. Ab ordine Senatorio interposita idonea cautione appellare licet ad Cameram Imperialem. Cives gaudent proprijs privilegijs ac vtuntur Iure Romano sive etiam Lubecensi. Mulctæ inter Principes ac Civitates plerumque dividuntur. Molendina spectant ad Principes. Subditi à sententijs quas Senatus civitatum tulit, appellare possunt ad quatuor Civitates judicio peculiari exercendo destinatas. Ab his permittitur ipsis appellatio ad Principes & Senatores Holsatiæ, ac vlterius etiam ad judicium cameræ Imperialis, ita tamen vt cautio idonea præcedat. Rusticorum causæ ventilantur per eorum causidicos sub dio in patentibus campis. Adsuntque eiusdem loci viri nobiles vna cum Præfectis ac duobus accessoribus, veluti testibus. Ibi in medium prodeunt, qui contra alios litem se habere existimant, auditisque & cognitis partis vtriusque actionibus defensionibusque, conventus vniversus rusticorum è consilio exire jubetur. Expensis ibi diligenter controversijs in consessum redeunt vocatisque litigatoribus de jure pronuntiant. Si quis stare judicio non voluerit, ad duodecim constitutos iudices, vel ad aliquod parœcias, & ab his etiam ad Senatores eius Principis cui Rustici sunt subiecti provocare licet. Ab his etiam appellatio ad commune forum Holsaticum, cui Principes stipati consessu Senatorum præsunt, & deinceps ad cameram libera conceditur, modo litis gravitas excedat summam 500. florenorum Rhenensium, vigore privilegij ab Imperatore Ferdinãdo Principibus Holsatiæ dato.

DANIAE
IIII. TABVLA.
Fioniam cum circumiacentibus Insulis continens.

Hæc pro Methodi ratione de Ducatu Slesvicensi & Holsatia sint satis; succedit *Fionia* cum insulis circumiacentibus. *Fionia* vulgò *Fuynen* primum locum inter cæteras in sinu Codano insulas à Zelandia tenet. Nomen habet à pulchritudine. Est enim tam formæ quam situs amoenitate conspicua. Tam modico autem interfluente freto, *Middelfar Sunt* dicto, à Continente Daniæ auulsa est, vt cohæsisse videatur. Hæc sicut ab Occasu Iutiam, ita ab Ortu Zelandiam prospectat, ac medium Daniæ locum obtinere putatur; ab extimæ remotionis limite pari spatiorum intercapedine disparata. Habet in longitudine milliaria duodecim & in latitudine quatuor. Terra (vt mare piscosissimum taceam) est vberi gleba & colono admodum grata. Copioso enim frumentorum prouentu ita abundat, vt ad remotissimas regiones, ea quotannis passim emittat, præsertim siliginem & hordeum. Ac cùm ager iste multis dotibus, & cerealibus bonis adeò sit foecundus, nunquam tamen stercoratur. Vnde ante ciuitates multum foetoris esse ob abiectos pecorum fimos qui ibi nulli vsui sunt scribit Munsterus. Tot etiam regio hæc boum armentis abundat, tam foecunda vaccarum atque equorum mater ac nutrix est, vt numerosos boum & equorum greges Germanis annuatim suppeditet. Nec desunt, ob multas per totam Insulam siluas, ceruorum, capreolorum, leporum atque vulpium venationes. In eius quasi meditullio Metropolis est *Ottonia* vel *Ottonium* vulgo *Ottensche* Vrbs Episcopalis ab Ottone primo, multorum testimonijs ædificata, circa ea tempora, quando Heraldum regem ad fidem Christianam suscipiendam impulisset. Vrbs hæc Emporium est Insulæ non vulgare, in quo circa festum Epiphaniæ Insulanorum ac præcipuè nobilium frequens conuentus, sicut Kilonij in Holsatia, celebrari solet. Discreta est autem Fionia in præfecturas viginti quatuor, Ciuitates sexdecim, & arces Regias sex. Reliquæ autem ciuitates circum Ottoniam veluti centrum ęquali prope distantia, in maris littore ita sunt conditæ, vt portuum situsque oportunitate, negotiationes suas, non solum in mari Balthico, verumetiam per Sueciam, Norvvegiam, Russiam, Belgium, atque Germaniam longè latèque exercere soleant. Inter eas sunt *Niburch, Sienburch, Faborch, Assens, Bogens, Middelfart, Kettemynde.* Arces Regiæ præcipuæ *Neuburgum, Hagenschouw, Hinsgagel, Escheburg,* & curia *Rugardt.* Pagi hic complures, & Nobilium prædia non pauca. Est enim hæc insula ob cœli amoenitatem, & iugera fructuosa, Nobilibus viris gratissima. Mare incredibilem piscium foeturam & copiam subministrat: ac Sinus omnis tanta piscium frequentia repleri consueuit, vt interdum impacta nauigia vix remigij conamen eripiat; nec iam præda artis instrumento, sed simplici manus officio capiatur. Qui littora inhabitant, præter agriculturam, piscationibus etiam incumbunt, vnde non contemnenda rei domesticæ compendia sibi comparant. Sunt etiam quædam in hac Insula loca, bellicis prælijs nostra memoria nobilitata. Est enim mons quidam *Ochenberg* non procul ab arce Hagenschovv, in quo Regis Christiani tertij auspicio Ioannes Rantzouius Eques Auratus Dux belli, ingenti prælio deuicit Christophorum Comitem Oldenburgensem, Anno Christi M.D.xxxv. die xi. Iunij, quo in conflictu duo Comites, alter Hagensis, alter Tecklenburgensis interempti sunt, quorum cadauera postea loco pugnæ effossa, Ottonium delata, & in templo Canuti sunt sepulta. Circa idem etiam tempus in monte *Fauscheburg*, qui I. milliaris interuallo dissidet ab Opido Ascens, aliquot rusticorũ millia cæsa sunt atque profligata. Multis præterea Siluis ornatur hæc regio in quibus ferarum magna copia. In urbe Ottonia duo sunt templa insignia, vnum Canuto, alterum Francisco consecratum. In hoc Ioannes Rex anno Christi M.D.XIII.& filius eius Christiernus, cum in exilio & captiuitate annos XXXVII.cõsumpsissent, anno M.D.LIX. sepulti sunt: circa illud forũ est valde amplũ & spaciosum, in quo Rex Daniæ cum Ducibus Holsatiæ & Slesuici antiquũ foedus anno M.D.lxxx. renouauit. Ferunt etiam Ottonij matrem regis Christiani secundi, mirabile & artificiosissimum opus, ingeniosa sculptura in ligno formatum super altare quoddam apud Minoritas collocasse, cuius simile in Europa non inuenitur. Atque hæc de Fionia, nunc ad insulas transeamus. Sub Fionia continentur Insulæ nonaginta ad Meridiem sitæ, pleræque habitabiles, quarum illustriores contra Vandalicas ciuitates obiectæ hæ sunt: *Langelandia, Lawlandia, Falstria, Arra, Alsa, Tosinga, Aroe. Langelandia* vulgò *Langeland* milliaria septem Germanica in longitudine habet. In hac oppidum est *Rudkepinga* dictum, & *Tranekera* arx Regia, suntque in ea complures pagi, paroeciæ & procerum ædes. *Lawlandia*, freto *Gronesund* à Zelandia & exiguo maris traiectu à Falstria separata. Hæc frumenti, & auellanarum nucum est adeò ferax, vt naues eis onustę plures in prouincias deferantur. Oppida habet quinque, quæ sunt *Nistadt, Nasco, Togrop, Rotbus,* & *Maribus*, præterea arces aliquot Regias, procerum ædes, parœcias, & pagos multos. *Falstria*, longa est quatuor milliaria Germanica, ac ciuitates habet *Stubecopen*, & *Nicopen*, quæ Daniæ Neapolis ob amoenitatem, ac præstantiam dicitur. Ex hac insula iuxta Regis prædium, frequens in Germaniam traiectus, qui septem est milliarium ad VVarnemundam, plurimũ frugis menti annuo prouentu vicinis locis suppeditat. *Aria* sesquimilliari ab Elysia distans, siluis conuestita, ac proinde gratos venatoribus prębet recessus, tres habet parochias, & aliquot nobilium curias, cum Opido & arce *Koping*. Cum Elisia, ad Ducatum Slesvicensem spectat, Ducique Ioanni paret. *Elisia siue Alsa* vulgò *Alsen* mediocris magnitudinis Insula, nam quatuor milliaria in longitudinem, duo in latitudinem patens, non magno interuallo à Ducatu Slesuicensi separata, marinum recessum, ac Sinum Flenburgensem *die Flenßburger Wick*, respiciens, à primis Anglorum sedibus eodem sinu disterminatur. Monet nos Ranzouianũ

Fionia. — *Vnde dicta* — *Situs.* — *Soli fertilitas.* — *Animalium varietas.* — *Vrbes.* — *Maris commoditas.* — *Montes.* — *Siluæ.* — *Opera publica.* — *Langelanda.* — *Lawlandia.* — *Soli fertilitas.* — *Oppida.* — *Falstria.* — *Oppida.* — *Elisia.* — *Situs.*

FIONIA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
IUTIAE PARS
MARE BALTICUM
ZELANDIAE PARS
ALSEN
Arr
LANGE LAND
De Belt
Ottonia Odensee
Nyborg
Kolding
Hadersleue
Apenrade
Sunderborch
Norderborch
Miliaria Germanica Communia
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio

Musæum, Romanos, insulares hosce *Elisios* nuncupasse. Quemadmodum & eos, qui proximam colunt Insulam, *Arios*. Quam eandem hoc tempore appellationem retinent. Ptolemæus perhibet, *Anglos* antiquissimos esse terrarum Septemtrionis, ad Oceanum incolas. Quibus Tacitus coniungit *Elisios*, *Arios* & *Monimos*. Quorum iam quoque nomina, ijs locis in vsu sunt, *Alsen*, *Arr*, *Moen*. Oppidum in Alsen, siue Elisia est *Sunderburgum*, & eiusdem nominis Castrum, cum alijs *Norborch*, *Osterholm*; *Die Holle*: *Gammelgardt*. Parochias habet populosas decem, & tres, vnde aliquot armatorum milia subitò dare potest. Saltuosa est, quare Ceruorum & varij generis ferarum venationem præbet. Quemadmodum & marinos, dulciumque aquarum pisces, atque siliginem. Et quia passim compascua, rei pecuariæ fouendæ idonea. *Tassinga* siue *Tosinga*, inter multas alias insulas, prope Opidum Fioniæ *Swineburgum*, præcipua, milliare in longitudine habens, in qua præter aliquot parochias, curia est *Kettorp*, ad Rosenkransios & Ranzouios spectans. Ex hac insula, ab Opido Ascens, in Iutiam duo sunt milliaria, ex Niburgo in Zelandiam quatuor milliarium per mare Balthicum traiectus, alioqui admodum periculosus, præsertim mari procellis exagitato. Nam cum Orientalis pelagi vnda, ex tot fluminibus iugiter illabentibus aucta, inter tam multas insulas exitum quærens, in modum torrentis, velocissimo cursu protrudatur, facilè contingit, vt ventis à diuersa parte obluctantibus, fluctus in immensũ attollatur. Nautęque vndarum ambiguis vorticibus, periculosè implicentur, vnde multi in hoc traiectu absorpti feruntur. Anno M.C.lxx. Episcopus Slesuicensis, in traiectu huius freti cum magno suorum familiarium numero perijt, qui longo tempore post repertus, in monasterio forensi in Zelandia sepultus est. Anno M.D.XIII. Serenissimus Daniæ Rex Ioannes, vix mensem ante obitum, profecturus in Iutiam, incolis ius dicendi, & controuersias dirimendi causa, cum Balthicum mare traijceret, tempestate subitò exorta, cùm Regia nauis variè luctantibus inter se ventis, atque fluctibus quassata esset, in tanto fuit discrimine, vt cum ad Opidum Niburgum appulisset, ascendissetque de naui in pontem, conuersus ad mare, veluti mortem suam præsagiens, dixerit: Vale Balthicum, vale, eam in nos hodie sæuitiam exercuisti, vt per te transitum nobis patere posthac te nolle ostenderis. Ac tametsi omnes naues commodissimè, inter Scaniam, Zelandiamque, per fretum *Den Sund*, nauigare soleant, tamen frequenter accidit, vt nauigia minora, quibus minus periculi est, ab insulis, ac locis vadosis, ex Holsatia, Lubeca, alijsque vicinis Regionibus soluentes, per hoc Balthicum mare nauigationes suas instituant. Ita tamen vt in Opido Nyburgo, consueta vectigalia, soluere cogantur. *Aroe*, in aditu Slesuicensis Ducatus sita, vbi in Fioniam per Arsensem, siue Ottensem sinum, ad Oppidum Ascens, traijcitur. Quatuor est distinctis habitata pagis. Sunt & insulæ *Romso*, *Endelo*, *Ebelo*, *Fenno*, *Boko*, *Brando*, *Toroe*, *Aggernis*, *Hellenis*, *Iordo*, *Birckholm* etc. Hæc de Fionia insulisque circumiacentibus dicta sufficient. Quibus hoc loco potius quam nusquam descriptionem Insulæ *Huenæ* in celebri Porthmo Regni Daniæ quem vulgo *Oersund* vocant, sitæ, Coronidis quasi loco libet adijcere: in qua Arx *Vraniburgum* dicta, quamplurimis, varia exactáque ratione, elaboratis Machinis Astronomicis referta. Huius Insulę medium vbi Arx ipsa consistit, eleuationem Poli quinquaginta quinque, 54. cum dimidio graduum obtinet, & ab occasu remouetur partib' 37. ferè. Habet autem in circuitu 8160 passus maiores, quorum quilibet 5 pedum assumitur, vnde duo quasi milliaria Germanica mediocria in ambitu adæquat. Quæ, cum in celeberrimo totius Regni freto, per quod quã plurimę naues ab Orientali in Occidentale mare, & vice versa iucundo prospectu transeunt, constituatur, quædam etiam huius Regni præcipua Opida in propinquo circuitu prospicit. In Zelandia Hafniam versus Libonotum tribus milliaribus distantem, Helsingoram, vbi naues prætereuntes soluunt vectigalia, & Arcem Croneburgum versus Circium duobus milliaribus. Totidem etiam Helsinburgum in Septentrionem, idque in Scaniæ littore distat, in quo etiam Landiskronia, vnico saltem milliari dissita. Versus Eurum patet Lunda, quæ licet maritima non sit, tamen hinc spectatur versus Meseurum distantia 4 milliarium. Malmogia verò Vpophenicem respicit, remota milliaribus quinis. Has ciuitates Insula in circuitu videt, & vicissim ab his cum sit admodum alta prospectatur. Licet verò non admodum magna sit, nulla tamen eius pars ociosa & sterilis existit, estque ferax frugum, & iumentis abundat, alit damas, lepores, cuniculos, & perdices magna copia, ac piscaturæ apprimè opportuna est. Siluulam habet ex corylis, vbi nulla nucum vermiculis vnquam infecta visa est, vt neque glires hęc terra patitur. Olim quatuor arcibus insignis erat, cum Huenellæ gigantissæ (ex qua hęc insula nomen accepisse creditur) posteri, inter quos Hugo & Grunhilda apud Germanos in Athletarum historia celebres, memorantur, illam inhabitarent. Nomina arcium adhuc recensentur: *Synderburga*, quę versus meridionale littus sita erat, quemadmodum *Nordburga* oppositas partes circa Boream obtinebat. *Karhecidla* verò ortum hyemalem, veluti *Hamera* æstiuum respiciebat. Harum quatuor Arcium fundamenta adhuc conspiciuntur, sed rudera nulla sunt residua. Licet verò insula hæc admodum altè inter marinam salsedinem exsurgat, riuulos tamen & fontes aquæ dulcis, non paucos habet. Estque inter alios fons, qui nulla vnquam hiberni frigoris vehementia congelatur, quod aliâs in his Regionibus est rarissimum. Cęterum hæc insula Nobilissimi viri Tychonis Brahe Domini de Knudsdrup Astrologicis omniumque liberalium disciplinarum studijs & Vraniburgo Arce ab eo Serenissimi Regis Daniæ Frederici II. decreto, Astronomiæ instaurandæ gratia ædificata valde famosa.

Siluæ. *Tassinga.* *Situs.* *Mare.* *Aroe.* *Situs.* *Huena.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.*

LIVONIA

Siue Liefland.

Regio. Vnde dicta.

BOrussiam in mea Methodo sequitur *Liuonia*, siue *Leuonia*, vulgò *Liefland*, de cuius nominis ortu, nihil certi asseuerare ausim, de eo autem sic scribit Altamerus. Fieri potuit, inquit, vt à Lemouijs progressi sint Liuones seu Liuonij postremi Germanorum ad littus Venedicum, ad Parallelum Scandinauię Insulæ, quæ Gothlandia dicitur, habitantes, quos tamen ab Efluis mallem deriuare, vocabulo vulgari nonnihil suffragante, Eyflender vocantur. Leuonorum etiam mentio est apud Ptolemæum lib. II cap XI. Et paulò post vbi de Aestijs sermo fit, inquiens corruptam Taciti lectionem restituisse Beatum Rhenanum, qui reposuerit Aestiorum gentes. Apparet enim, inquit, Rhenanus, in Archetypo fuisse Æstuorum pro Æstiorum, ex quo alius fecerat Estuorum, nam v pro ij veteres librarij ponebant. Si verò Archetypus habuit (inquit Althamerus, Efluos, ausim iurare Eyflandios ab illis nuncupatos, vocabulo paullum variato. Hi populi etiam Sudini dicuntur, et eorum regio Sudina, Prussiæ cohærens. Lectunnos quoque eodem reponere placet nonnullis, à quibus fieri potest, vt nomen deriuatum sit. Liuonia autem ad Mare Balthicum siue Sinum Venedicum porrecta est longitudine cxxv. mil. Germanicorum, latitudine xl. Eam cingunt Borussia, Lithuania & Russia, cætera Liuonicus sinus lambit. Regio omnis plana, ac fertilissima est. Frumentum tanta copia profert, vt in annonæ caritate vicinis quoque regionibus opem ferat. Abundat etiam lino optimo, ac armenta alit plurima. Vrsos prætereà in syluis habet, alces, vulpes, Lynces, Martes, Zebellos, Hermelinos & Castores. Lepores pro anni tempestate colorem mutant, haud secus atque apud Heluetios in Alpibus. Hieme sunt albi, æstate cinericei. Estque ferarum tam frequens vbique venatio, vt ea ne rusticis quidem, licet crudeliter à Nobilitate habitis, vnquam sit interdicta. Breui, Liuoniæ nihil deest eorum quæ ad vitam humanam sustentandā necessaria sunt, excepto vino, oleo & quibusdam alijs quæ mitiori cœlo subiectis terris concessa diuinitus, quæ tamen ex alijs regionibus abundè aduehuntur. Liuonia ante annos CCCC opera Mercatorum Bremensium, & præcipuè militum Teutonici ordinis ad fidem Christi adducta, cum multa periculosa cum externa tum intestina bella & bellorum calamitates pertulisset, & vicinis suis Regibus & Dynastis quodammodo prædæ esset, tandem anno M.D.LIX. sub Gothardo Ketlero ordinis Teutonici vltimo magistro in fidem & clientelam à Sigismundo Augusto Rege Poloniæ tanquam membrum Regni & magni Ducatus Lithuaniæ accepta est. Cum autem die quinto Martij an. LXII. Magister ordinis Gothardus in arce Rigensi corā Poloniæ Regis Commissario Nicolao Ratzeuilo Palatino Vilnensi ordinem suum resignasset, & primum Crucem, deinde sigillum, postea literas & diplomata omnia, quæ Ordo à Cęsaribus & Pontificibus acceperat: præterea claues arcis Rigensis & portæ Ciuitatis, officium Commendatoris, ius cudendæ monetę, vectigal piscium & omnia alia sua & ordinis sui Iura Poloniæ Regi cessisset ac tradidisset: statim facta resignatione Gothardus à prædicto Palatino nomine Regiæ Maiestatis, Dux Curlandiæ & Semigalliæ publicé proclamatus est, eique è vestigio nobilitas Curlandica & Semigallica velut hæriditario Domino iuramentum fidelitatis præstitit. Postridie etiam Dux Curlandiæ, summus Regiæ Maiestatis locum tenens & Gubernator Liuoniæ in curia Rigensi publicè renunciatus, & claues arcis & portæ ciuitatis recepit. Nobilitati verò & ciuibus omnia sua iura & priuilegia restituta & confirmata sunt, prout in litteris apud D. Dauidem Chytræum videre licet. Diuiditur autem Liuonia in tres partes locis & linguis distinctas, videlicet in *Estiam*, *Letteam* & *Curlandiam*. *Estorum* prouinciæ sunt *Harria*, cuius metropolis est *Reualia* Aquilonem versus ad mare Balthicum sita, nihilo Riga inferior à Voldemaro condita & portu celebris. Ciues ius habent Lubecense, monetāque cudunt quadrangularem. *Viria* in qua *Weisenburg*, *Tolsberg*, *Borcholm* Episcopi Reualiensis sedes, *Allantakia*, vbi *Nerua* ad fluuium eiusdem nominis, habetque ex aduerso arcem Moschorum *Iuanowgorod*. Fluuius hic Liuoniam à Moschorum ditione dirimit & *Nyschlot*, *Odenpoa*, in qua *Derpt* siue *Topatum* vrbs Episcopalis et mediterranea. *Wernebec*, *Helmede*, & *Ringen*, *Ieruia* vbi *Wittenstein*, *Lais*, *Ouerpolen*, *Vellin*. *Wichia*, vbi *Abseel*, *Leal*, *Lode* & *Parnouia*. Estis adiacent insulæ *Osilia*, *Dageden*, *Mona*, *Wormse*, *Vrangen* et *Kien*, et aliæ plures, in quibus partim Estica, partim Sueuica lingua vtuntur. *Lettorum* vrbes sunt, *Riga*, *Kokenhusen*, *Wenden*, *Wolmar* et tota Diœcesis Rigensis. *Riga* Primaria totius Liuoniæ ciuitas est ad Duinam, qua se in sinum Venedicum exonerat. Colonia hæc Bremensium est, muro fortissimo, propugnaculis, turribus, et bellicis tormentis contra omnem vim instructa, fossis insuper duplicibus et acutis stipitibus munita. Arcem habet instructissimam, in qua olim Magistri Liuoniæ (ordinis fratrum Teutonicorum) sedem habuerunt: eam ante paucos annos Gothardus Ketlerus de quo supra, Regis Poloniæ feudalis nomine regio administrauit; sed in ciuitatem ipsam nihil vsurpauit iuris. Administratorem enim siue Capitaneum aliquem ciues libertatis adsertores strenui non patiuntur, tributa solum Regi Poloniæ & obedientiam fideliter præstant, in cęteris ius municipale habentes. Præterea forum hic est omnium ferè mercium Septentrionalium, picis, lini, cerę, canabis, lignorum, aliarumque rerum istiusmodi. Liui verò dicti sunt, qui tractum littoralem à Riga & ostio Duinæ versus Salin & Parnouiam flu. incoluerunt. *Curlandiæ* opida & arces sunt, *Goldingen*, *Canda*, *Winda* quæ Polonis dicitur *Kies*, nobis *Wenden*, celebris iam olim ob aulam magistri ordinis Teutonici, in qua etiam Comitia celebrari solita: nūc Polonicis præsidijs obsessa est. *Durben*, *Srunda*, *Grubin*, *Pilten*, *Amboten & Hasenpot*. *Semigalliæ*, *Mitouia*, sedes aulæ Ducum Curlandiæ, *Seiburg*, *Bauschenburg*, *Doblen*, & *Dalem*, vrbes sunt. Semigalliam verò & Curlandiam à Lettorum populis & reliqua Liuonia, fluuius Duna disterminat. Etsi autem Liuonia vti dictum est, nunc Regi Poloniæ subiecta est, & Moschus tamen & Rex Sueciæ & alij, multas arces & ciuitates in ea occuparunt & adhuc tenent, quisque sibi viciniores, nempe quas Polonus se restituturum suo corpori iurauit. In Liuonia permulti sunt lacus, insignior est *Beibus*, qui in longitudinem ad 45 milliaria Italica porrigitur, atque vario piscium genere abundat. Fluuij sunt *Duna*, *Winda*, & *Beca*, ac nonnulli alij. *Duna* siue *Duina* Ptolemæi *Rubo* Peucero ex Russia longissimo tractu per Lithuaniā & Liuoniā manās duobus infra Rigā milliaribus in

Situs. *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium Maiorum.* *Vrbes.* *Lacus.* *Flumina.*

LI: VONIA
Miliaria Germanica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Sue: tiæ pars
Stockholm
Gotland
Visby
Finnicus Sinus
Fin: landiæ pars
Osel
Sinus magnus Liuoniæ
Rune
Dach: den Dachden
Reuel
Harrien
Wirland
Narua
Peibas lacus
Mos: co: uiæ pars
Plesko
Estlen
Odenpoa
Derpt
Pernaw
Fellin
Wenden
LIEFLAND
Lettlen
Riga
Duna flu.
CVRLAND
Goldingen
Windaw
Semigalen
Mitaw
Samogithia
Lithuaniæ pars
Memel
Polocensis Ducatus
Poloczko
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens

Sinum Liuonicum & Balthicum mare tandem infunditur. *Winda* in Balthicum itidem mare exoneratur, non longe à cuius ostio maxima est maris profunditas, ac locus periculosissimus. *Beca*, incolis *Einbeck*, vno fertur alueo in Oceanum; qui cùm de præruptis scopulis præcipiti lapsu ruat, idem vicinioribus accidit, quod vsu uenire habitantibus ad Nili cataractas accepimus (inquit Leunclauius) vti nimirum paulatim surdescant. Regio sine montibus, nemorosa, ac siluis in immensum densa. Atque hic Herciniæ ingentia brachia. Ad ostium Duuinæ mari proximum, est *Dunamunta*, arx inexpugnabilis, duobus à Riga milliaribus, præsidijs Polonicis munita; ad quam omnes naues exteræ tributum pendunt. Est & medio interuallo *Blokaus*, præsidium regium, ad quod naues iterum excutiuntur. Est & *Felinum* arx munitissima & ciuitas in Estlandiæ Ducatu; quā stipendiarij milites Germani vnà cum vltimo Liuoniæ magistro Gulielmo Furstenbergo memorabili & detestanda perfidia, Moschorum Duci prodiderunt: qui Magistrum captum in vinculis detinuit ad mortem vsq;, ciuitatemque totam exussit. Ex eo tempore Felinum cum toto Palatinatu vicino Moschorum regi paruit, Liuonia verò Magistris caruit. *Tarnestum* etiam, quod alij *Taurum* vocant, arx quondam munitissima fuit: eam antè à Moschis captam Lithuani duce Nicolao Radziwilo Palatino Vilnensi cuniculis actis & supposito puluere nitrato totam dissiparunt, anno M.D.lxi. et aliȩ. Episcopatus in Liuonia sunt quinque, è quibus Rigensis dignitate pollet. Reliqui sunt Derpt, Reuel, Oessel, Gerlandt. Cæterum in Liuonia permulti adhuc gentiliū ritu viuunt, vera Dei cognitione destituti, alij solē adorant, alij lapidem, sunt etiam qui serpentes & dumeta. Mortuum aliquē terræ mandaturi, genialiter circum cadauer epulantur, defunctumque inuitant ad bibendum, cottabo etiam superinfuso. Postea deponunt in sepulchrū, adduntque ei securim, cibum, potum, & nummulos aliquot pro viatico: inclamantque, Abi in alium orbem, Teutonibus imperaturus, quemadmodum tibi tuisque imperarunt. Sub Frederico Imperatore Christianam fidem primum admisere. Tanta initio simplicitate viuebant, vt expresso fauis melle ceram abijcerent, nullum eius vsum in rebus humanis rati: postea tamen docti ab exteris, pretium ei addiderunt. Labori apud eos operam dare, vitio datur. Mulieres in regione natæ, magnam præ se ferunt pompam, alias aliunde aduentantes contemptui habentes. Nolunt mulieres sed dominæ appellari, ac nullo labore muliebri occupatæ: rhedis hyeme & nauibus æstate circumvagantur. Genti potus est Medo, Cereuisia, & vinum, quo non nisi importato & exotico ditiores vtuntur, videlicet Rhenensi. Fœminæ pulchritudinem corporis dehonestant larua vestimentorum. Merces quæ ex Liuonia in Germaniam aliasque regiones deuehuntur, sunt cera, mella, cineres, pix arida & liquida, quam *Teer* vocamus, linum, variæ ferinæ pelles, & coria. Item illud frumenti genus, quod Secale Latini, nos *Rogghe* appellamus, magnâ copiâ quotannis hinc ad nos adfertur. Veniunt ad vrbem Rigensem ex multis nationibus mercatores, nempe Moschouitæ, Turcæ, Hispani, Angli, Scoti, Sueci & Germani, vt ibi commercia exerceant.

Siluæ. *Opera publica.* *Ritus & mores.* *Vestitus.* *Mercimonia.*

His autem de *Liuonia* expositis, rem me *Lectoribus* non ingratam facturum puto: si nonnulla de *Lycaonibus* qui hîc frequentes esse feruntur coronidis vice subiecero. Scriptores qui fide digni videri volunt, inter quos Olaus Magnus, homines quosdam in hoc tractu quotannis in lupos conuerti affirmant. Eius autem verba non grauabor hic apponere, vt narrationis inauditæ nouitate animos legentium nonnihil recreem, leuando tadium: ita autem scribit lib. xviii cap. xlv. *In Prussia, Liuonia, atque Lithuania, quamuis luporum rapacitatem per totum penè annum incolæ haud exiguo cum damno experiuntur, quia eorum pecora ingenti multitudine passim in syluis, dummodò exiguo interuallo à grege aberrant, dilaniantur, ac cōsumūtur: tamen hoc dispendiū non adeò magnū ab illis reputatur, quam quod ab hominibus in lupos conuersis sustinere cogūtur. In Festo enim Natiuitatis Christi sub noctem, statuto in loco, quem inter se determinatū habent, tanta Luporum ex hominibus diuersis in locis habitantibus conuersorum copia congregatur, quæ postea eadem nocte mira ferocia cum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturam non habent, sæuit, vt maius detrimentum ab his, istius regionis inhabitatores, quam vnquam à veris & naturalibus lupis accipiant. Nam vti compertum habetur, ædificia hominum in siluis existentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipsasque fores effringere conantur, quò tam homines, quā reliqua animantia ibidē manētia cōsumant. Cellaria ceruisiarū ingrediuntur, aliquot ceruisiæ, aut medonis tonnas epotant, ipsaq́; vasa vacua in medio cellarij vnum super aliud eleuando collocant: in quo à natiuis ac genuinis lupis discrepant.* Et paullopost: *Intra Lithuaniā, Samogethiam, ac Curoniam est paries quidam, ex quodam castello diruto reliquus, ad hunc certo anni tempore aliquot millia eorum conueniunt, ac vniuscuiusque agilitatem in saltando explorant: qui hunc parietem transilire nequiuerint, vti pinguioribus ferè euenit, flagellis ab eorum præfectis cæduntur. Denique constanter asseritur, inter hanc multitudinem etiam istius terræ magnates, atque ex prima nobilitate viros versari.* Hactenus ille. Quomodo autem ad eam vesaniam, ac metamorphosin terribilem, quam deinde statis temporibus negligere haud possunt, plerumque perueniant, sequenti capite docet idem Olaus, sicuti xlvii aliquot in Lupos conuersorum exempla recenset. Nos tamen cum Plinio, quemadmodum & in Hibernia supra diximus, fabulosa hæc existimamus, nisi fortè illa exuberantis atræ bilis malitia, Lycanthropia medicis dicta, corripiantur, quæ eiusmodi phantasmata ciet, vt sese in lupos transformatos opinentur. Sed de Lycaonibus istis ac de ipsa Liuonia hæc sufficiant, ad Russiam pergimus.

BORVSSIA
siue
PRVSSIA.

Regio. *Nomina, & vnde deducta.*

BOrußiam vltimæ Germaniæ oram à Borussis populis nomen obtinere, Erasmus Stella author est. Hi teste Ptolemæo ad Riphæos montes, vbi in Septemtrionem fusius excurrunt, nec longè quà Tanais ex eis erumpit, consederunt: & sedium suarum pertæsi, valida manu, se in hęc loca effudere, & à suo nomine Borussiam totam regionem dixere, quæ nunc vna litera extrita & altera mollius expressa *Prussia* dicitur. Rei fidem facit, quod etiamnum populi ad Riphæos habitantes eodem parique sermone quo hi vtuntur. Gordianus Goth' tradit Hulmigerios Germanos eam tenuisse, atque ab ijs dictam *Hulmigeriam*: cuius nominis reliquiæ sunt in *Culmigeria*. Borussia à Vistula amne, quem ad Occidentem terminum habet, incipiens, sinumque maris Balthici qui Septemtrionale eius latus ambit, percurrens, ad Ortum *Alanos* habet, ad Meridiem *Hamaxobios*.

Situs. *Cæli qualitas, et Soli fertilitas.*

Aere fruitur amœno sed frigidiore. Regio omnis est fœcundissima, & finitimis prouincijs longè beatior: ager frumenti feracissimus quod Polonicum & Lithuanicum bonitate excellit. Abundat melle & apibus æquè vt ceteræ regiones Septemtrionales, quarum alueos ceu natiuos intra arbores ad hoc cauas cernere est: ex quibus tanta mellis & ceræ copia prouenit, vt Germaniæ, Britanniæque, ac ceteris adiacentibus insulis, commodè harũ rerum vsum suppeditet. Est in ea quoque pecorum ingens vis, multa ac copiosa venatio.

Animalium varietas.

Ingentes enim vastæque syluæ multa ferarum genera alunt. Quæ præter vrsos, apros, ceruos, quibus abũdant, proferunt Vros excellenti vi & velocitate, vulgò *Bubalos* vocant. Gignunt & Bizontes iubatos, è boum syluestrium genere. Equos etiã syluestres quorum carne incolæ vescuntur. Gignunt & alces (quos falsò syluestres asinos quidam autumant) specie media inter ceruinam & iumenti, nisi quantum aurium proceritas, ipsaque ceruix distinguit, magnitudine inter camelum & ceruum, hos vulgò *Elandos* vocant. Præter illa & pelles quasdam non ignobiles mittunt hæ syluæ, quæ vestium fimbrijs principum hominum subduntur. Lectorum etiam stragula ex his consuunt, pretioque ingenti vendunt. Ictides Latini ea animalia vulgò Martes vocant.

Imperium Mariorum.

Vsque ad tempora Friderici II. Imperatoris plerique Borussi idololatræ fuerunt, quo imperante anno M.CC.XV Crucigeri Ordinis Teutonici eos vicere, Religionemque Christianam docuere. Postea Prouinciæ & ciuitates Borussię anno M.CCCC.XIX. Crucigerorum moti auaritia & ferocia, ad Casimirum Poloniæ regem defecerunt. Post annos triginta octo repetita defectione Marieburgum cum alijs castellis & vrbibus regi vendiderunt 476000 florenis. Quum autem Mariani obedientiam Regi recusarent, tandiu vtrimque vario Marte dimicatum est, donec vniuersus tractus Alberto Brandeburgico vltimo Crucigerorum Magistro cessit, qui etiam Cracouiæ à Sigismundo Poloniæ Rege Princeps secularis & eques auratus factus est. Itaque nunc partim exclusis, partim conuersis Barbaris, regio omnis à Polonis & Germanis habitatur. Nisi quod reliquiæ Barbarorum ad Curlandicum lacum adhuc supersunt, qui cum Liuonibus & Lithuanis idiomate, moribus, habituque conueniunt. Diuisam autem fuisse Borussiam tradunt in duodecim Ducatus à Venedus0 principe, quorum nomina hæc, *Sudauia, Sambia, Natangia, Nadrauia, Slauonia, Bartonia, Galindia, Varmia, Hogerlandia, Culmigeria, Pomesania* & *Michlonia*. *Sudauia* prorsus à Crucigeris ita vastata est, vt ex nobili Ducatu hodie vix septem pagi, & quidem viles, in Luptauiensi territorio supersint.

Vrbiũ nomina.

In *Sambia* sunt ciuitates plures, *Lebenicht*, exstructa anno M.CC.LVI. *Kneyback* anno M.CCC.LXXX. *Regius mons*, M.CC.LX. *Fischusia* anno M.CC.LXIX. *Lechstet* anno M.CC.LXXXIX. *Mulmelburgia* anno M.CC.LXXIX. In *Natangia* ciuitates sunt, *Valdonia, Girania, Centia, Creneburga, Heiligenbeil, Fridlandia, Schippenbetlia, Brandenburga*. In *Nadrouia* vix aliquot casæ & tuguriola supersunt: cætera vastata sunt. In *Slauonia* sunt *Ragneta, Tilsa, Renum, Liccouia, Salauia, Labia, Tapia, Vintburgia, Christaderdet, Baytia, Cestia, Norbeitia, Vonsdorf, Angeburgia*, & *Dringofordia*. In *Bartonia* sũt *Nordenburga, Iohansburga, Iurgburga, Inserburga, Richtenerder, Bartonia*, & *Rhenum*. In *Galindia* sunt *Orteleburgum, Rastenburgũ, Neyburgũ, Passehumia, Dreschlouia, Lucia* & *Lutzēburgia*. In *Warmia* sunt *Ressel, Streburg, Bischoffstein, Warteburg, Allersteyn, Meisatia, Helsberga, Wermeditum*, & *Gustadia*. In *Hogerlandia* sunt *Brandenburgum, Tolkemit, Munhusia, Scharpouia*, & omnium maxima *Elbinga*, in littore maris exstructa, splendidis ciuium opibus & mercatorum frequẽtia celebris. In *Culmigeria* sunt, *Turunia* nobile emporium exstructum ad Vistulam anno M.CC.XXXV. *Culmina, Wentslauia, Aldusia, Geandentz, Gugeleburga, Schonsa, Stesburga, Bartonia, Neumarckt, Rogosna, Papania, Fridech, Lipno, Lesna, Golba, Luben, Reden, Bergelauia, Lantergurgia*. In *Pomesania* est *Marieburgum*, ciuitas ampla & munitissima, exstructa anno M.CCC.II. *Menticha, Stum, Christburga, Preisnarc, S. Ifeld, Merinec, Holand, Lubstadia, Osterrada, Rosenburga, Marienwerder, Garnesia, Fulonia Germanica, Lebmulia, Hohensteyn, Schonenberga, Culenburga, Neunburga, Salauia*. In *Milchlouia* omnia destructa & vastata sunt, præter vnam *Straburgam*.

Flumina. *Maris commoditates.*

Regio omnis importationibus exportationibusque variarum mercium apta, propter frequentiam fluminum, sinuum, portuum. Fluuij præcipui sunt, *Vistula, Nemeni, Cronon, Nogat, Elbinga, Vusera, Passaria, Alla, Pregol, Ossa, Vrebnicz, Lica & Lauia*. In quibus vt & in lacubus diues piscatio. Mare etiam incredibilem piscium fœturam & copiam subministrat. Porrò in littoribus Borussiæ ad mare Balthicum, succinum colligitur quod incolæ vocant *Bernsteyn* ab vrendo & *Augsteyn* quod oculis prosit, Græci Electrum vocarunt, quoniam sol vocitatus sit Elector, respicientes nimirum ad fabulam Phaëthontis. Seruius in octauam Eneida dicit tria esse Electri genera, vnum ex arboribus quod succinum dicitur: aliud quod in terra inuenitur: tertium quod fit de tribus partibus auri & vna argenti. Latini succino dederunt nomen à succo, quod & Solinus indicat. Plinius scribit à Germanis appellari glessum à vitro, cui non dissimile est, quum vtrumque sit pellucidum. Atque inde Glessaria regio ipsa à Romanis dicta. Eius genera plura sunt. Candidi odor est præstantissimus; pretium infimo vilius; sequuntur fulua & cerea. Fuluis maior autoritas, & quidem translucentibus modico fulgore; imaginem enim igneam non i-

PRVSSIA
Maharia Germanica communia
MARE
BALTICVM
Ost
See
Curisch nerung
Curisch haff
Pautzker wick
frisch nerung
Frisch haff
SAMOGITIÆ PARS
Samaiten
SAMBIA
NADRAVIA
Cassubiæ pars
Klein werder
Gros werder
Hockerland
POGESANIA
BARTA
PODLACHIÆ PARS
Pobezania
Desertum Mazouiæ
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
Occidens

non ignem inesse placet. Sunt in quibus decocti mellis lenitas probatur, quæ etiam ex eo mellea vocantur. Vis succini vsusque in multis. Attritu calefactum paleas & folia arida attrahit, vt magnes ferrum. Propterea Arabes succinum vocant *Carabe*, quod Aboali interpretatur rapiens ferrum. Cardanus ab humo folia ad duos pedes in sublime rapta fuisse scribit, succini vi. Ramentorum eius vsus apud quosdam in sacris est loco thuris: quidam ea oleo addunt, quod sic dilucidius diutiusque flagret quam lini medulla; Quis autem eius in medicina vsus sit, plenius ex C. Plinio peti potest, qui de hac re disserit lib. XXXVII. Histor. naturalis cap. II. & III.

Silvæ. Habet & Borussia siluas incæduas, vnde vis ingens lignorum & ad naualem vsum & ad domesticum conuehitur; teretumque arborum ad malos nauium accommoda, quæ inde in remotissimas oras deferuntur: habent & siluę præter id suas diuitias, vnde quasi sponte compendium non mediocre incolis prouenit, apum scilicet, de quibus supra diximus, & ferarum. Diuiditur hac nostra ætate in Regiam & Ducalem. Poloniæ Rex, vtramque Vistulæ ripam, vsque ad illius ostia hoc tempore immediatè possidet. Insula quoque Vistula & Nogato conclusa, & omnia ad Recentem sinum oppida & arces *Elbinga, Tolkemit, Frawenberga* & *Brunsberga*, vsque ad

Ratio gubernādi. Passariæ ostium: & tota *Warmiensis* Diœcesis ditio, ad meridiem ampla, & oppidis agrisque cultissima, vesicæ instar, media in Ducali Borussia pendens, in Regis solius sunt potestate. Etsi autem hæc Borussia Regi immediatè subiecta, eodem cum Polonis regno continetur: tamen peculiare Consilium publicum, leges, iudicia (à

Senatores & eorum frequentia. quibus tamen ad Regem prouocatio est) ærarij & belli gerendi rationem habet. Consiliarij Huius Borussiæ quatuordecim sunt. Duo Episcopi, *Warmiensis* qui sedem suam habet in Braunsberg, & *Culmensis*. Tres Palatini, *Culmensis*, *Mariebargensis*, & *Pomeranicus*. Tres Castellani *Culmensis*, *Elbingensis* & *Gedanensis*, *Dantzick* vulgo; totidemque Succamerarij, & tres primariæ ciuitates, *Torunia, Elbinga, Dantiscum*. Hi bis quotannis ad deliberationes & iudicia conueniunt, mense Maio Marieburgi *Margenburg*: ad Michaelis, Grudenti. Capitanei, seu præfecti arcium & redituum regiorum octodecim sunt: *Marieburgicus*, & in Palatinatu, *Stumæ, Gneuæ, Meuæ, Stargardiæ*. In Pomeranico, *Slochouiæ* supra Tucholā iuxta Bro. flu. *Suezæ, Tucholæ, Dersaniæ* & *Pusci* in Culmensi, *Brodnicæ, Grudenti, Radine, Reden* forte, nisi sit *G. Raden, Golbæ, Rogosnæ, Rogenhausen*, & alij tres.

Ducalis autem Borussię olim fratrum Crucigerorum Teutonici ordinis propria, sub Alberto Brandeburgico Ordinis Magistro in hæreditarium Ducatum conuersa, & ab Imperio Germanico auulsa, in Polonię Regis fidem & clientelam anno M.D.XXV. concessit. Eius princeps primum ac proximum Regi locum, in Consilijs, Comitijs & alijs conuentibus apud Regem Poloniæ tenet. Si lites inter Regem & Ducem exoriantur,

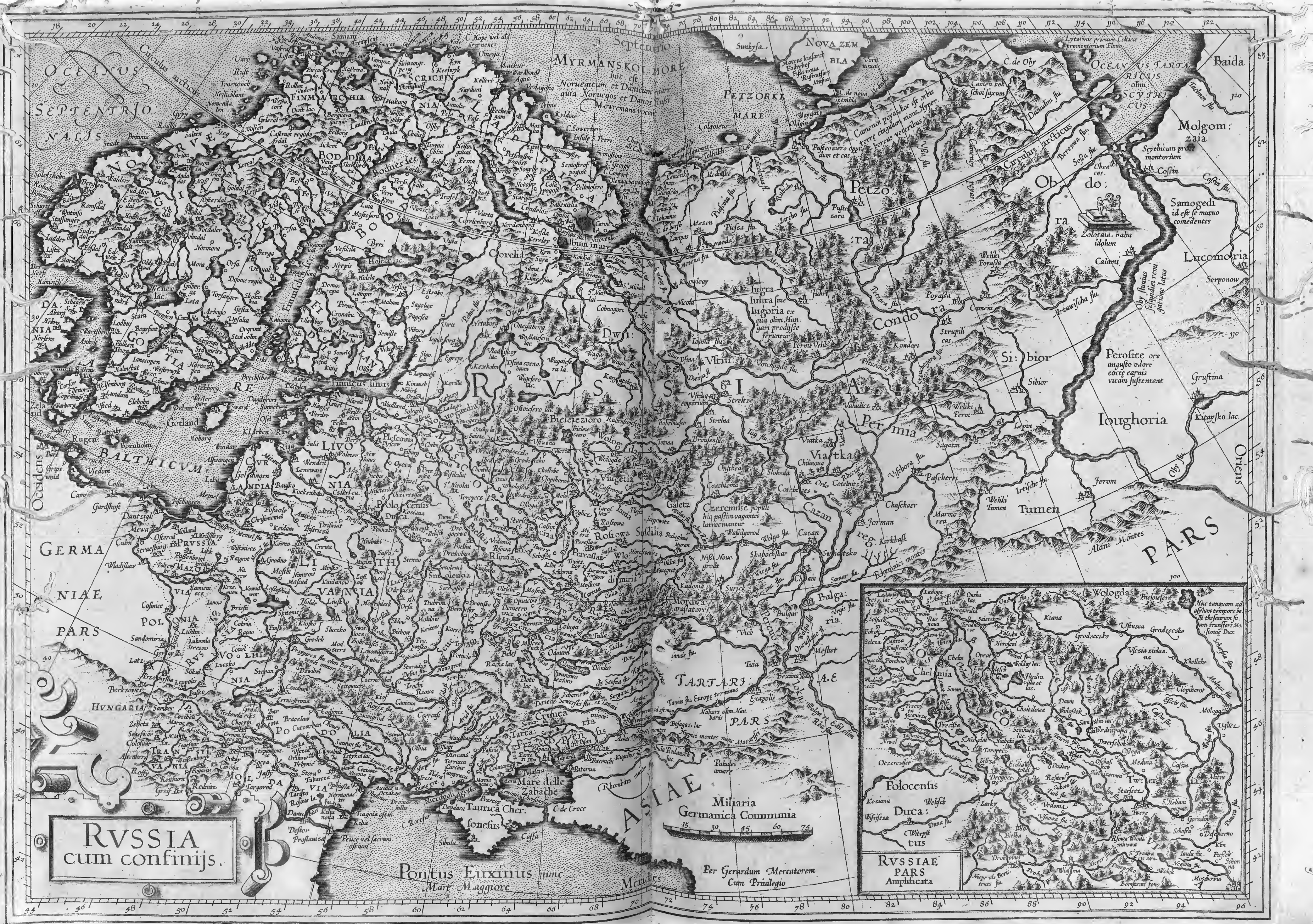
Leges et instituta. à Consiliarijs Regis iuramento nouo ad iustè iudicandum obligatis, Marieburgi aut Elbingæ dirimuntur. Nobiles autem seu alij contra Ducē actionem habentes, coram Ducis Vasallis à Duce ad iudicium deputatis, eam instituunt, à quibus prouocatio ad Consiliarios Regis & Ducis Marieburgi cōstitutos libera permittitur. Cæterum vnusquisque in iudicium vbi bona sita sunt vel domicilium Reus habet, vocari debet, nec ad extranea iudicia trahi, aut à recto detineri potest. Iudicium aulicum quinque originarij nobiles & tres Iurisconsulti administrant. Iudices in prouincijs ita constituuntur, vt ex tribus à qualibet prouincia nominatis, Princeps vnum eligat: secundum ius Culmense & constitutiones Prouinciæ iudicet. Si contra priuilegia, libertates, iura, aut consuetudines Princeps faciat, nec ad preces subditorum factum suum emendet; Liberum est Ordinibus prouinciæ absque vlla rebellionis aut seditionis culpa ad Regiæ Maiestatis Poloniæ patrocinium confugere, & vi pactorum inter Regem & Ducem initorū, defensionem suorum priuilegiorum ab eo postulare.

Sunt etiam in Ducatu Borussiæ duo Episcopi, *Sambiensis* qui Regiomonte, vulgò *Konigsperg*, & *Pomesaniensis* qui in Marienwerder sedet, quibus iurisdictio Ecclesiastica integra & non impedita in Academiam, Consistorium, Ecclesias, Pastores, Scholas & omnes causas Ecclesiasticas & matrimoniales, etiam facultas singulis annis visitandi & synodos particulares ad consensum in doctrina, in ritibus & in disciplina retinendum, permittitur. Delicta eorum Episcoporum Politica, per Ducem: Ecclesiastica verò, si in doctrina vel ritibus deliquerunt, per generalem Synodum cognoscuntur & puniuntur. Huius Ducalis Borussię prouinciæ sunt *Natangia, Sambia*, Regiomonte vrbe magna ornata, aulæ Ducalis sede, Academiaque & emporio celeberrimo insignis, *Nadrauia, Sclauonia, Sudouia, Galindia, Bartouia, Pogesania, Pomesania* amplissima prouincia, & *Sossauia*.

Mores. De Religione & ritibus veterum Borussorum mira narrat Meletius epistola 10 ad Georgium Sabinum. Coluerunt Dæmonia pro Dijs, atque etiam nunc multis in locis occulte colunt. Immunda quæque animalia, vt Serpentes, colubros perinde ac Deorum famulos nuntiosque religiosè venerati sunt, quos intra Domos nutriebant, ijsque vt Dijs penatibus litabant. Deos in siluis ac lucis habitare dixerunt, illis victimis ibidem vt placarentur, immolandum esse: ab his solem pluuiasque expetendas. Feras omnes, alcem pręcipue, has siluas incolentes, vt Deorum seruos venerandas esse senserunt, ideoque ab eis abstinendum. Solem & Lunam Deos omnium primos crediderunt. Tonitrua ac fulmina ex consensu gentium adorabant, tempestates auertendas citandasque precationibus dixerunt. Hirco in sacrificijs vsi sunt, ob foecundam animalis istius naturā. Præcellentes arbores, vt robora, quercus, deos inhabitare dixerunt. Quare nec eiusmodi arbores cædebant, sed religiosè vt numinum domos colebant. In eo numero & Sambucum & plerasque alias habuere. Dies etiam natalitios & funera pari modo celebrarunt, mutuis, scilicet, commessationibus & compotationibus, cum lusu & cantu, absq; moerore cū summa hilaritate & gaudio. Barbari & literarum rudes olim fuere, adeò vt nec credibile putarent, si quis diceret homines inter se posse aperire quæ sentiant & velint beneficio literarum; hi idiomate proprio, & à Liuonico nōabsimili vtebantur, valdeq; liberales & hospitales sese aduenis exhibebāt, quorum potus aqua melle mista, & lac equinum erat. Sed de his satis. Plura qui volet petat ex Erasmi Stellæ de Borussiæ antiquitatibus libro secundo.

RVssia quæ etiam *Roxolania* dicitur, gemina est, *Nigra & Alba*. Illa Poloniæ contermina est, hæc Moscouiæ pars. Porrò *Moschouia* à Moscho amne haud dubiè sic dicta, qui & regiæ vrbi, quam interfluit, suũ quoque nomen indidit. Eius imperium longè latéque extenditur, ac mari glaciali à Septemtrione terminatur, ab Oriente Tartaros, à Meridie Turcas & Polonos, ab Occidente verò Liuones & Sueciæ regem, vicinos habet. Quo omni tractu amplæ ditiones continentur; itaque Moschouiæ Dux hoc titulo ferè vtitur: *Magnus Dominus Basilius, Dei gratia imperator ac Dominator totius Russiæ, nec non magnus Dux Volodimeriæ, Moschouiæ, Nouogrodiæ, Pleschouiæ, Smolentiæ, Isferiæ, Iugoriæ, Permniæ, Vetchæ, Bolgariæ, etc. Dominator & magnus Princeps Nouogrodiæ, inferioris terræ, Cernigouię, Razaniæ, Volotchiæ, Rezeuiæ, Beschiæ, Roslouiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Vdorię, Obdoriæ, Condiniæque, etc.* Immoderata in Moscouia & aspera aëris temperies, adeò tamen salubris, vt ibi vltra Tanais fontes Septemtrionem & Orientem versus nulla vnquam pestis sæuiat, etsi morbum haud dissimilẽ habeant quem *Calorem* vocant, qui intestina & caput adeò infestat, vt paucis diebus pereant. Regio in vniuersum neque vitem neque oleam, neque paullo suauioris pomi frugiferam arborem præter melopepones & cerasa producit: quum teneriora quæque gelidissimis Boreæ flatibus exurantur: campi tamen tritici, siliginis, milij, panicique, & omnis generis leguminum segetes ferunt, sed certissima messis in cera & melle consistit. Regio enim omnis fœcundissimis apibus plena est, quæ non in manu factis agrestium alueariibus, sed in ipsis arborum cauis probatissima mella conficiunt. Hinc per syluas & opacissimos saltus magna apum examina de ramis arborum pendentia vuarum instar videre licet. Reperiuntur sæpè fauorum ingentes massę arboribus conditæ, veteráque mella deserta ab apibus, quum singulas arbores agricolis scrutari & euacuare molestum sit. Iouius in libello quem scripsit de Legatione Moschouitarum, refert, Demetrium Legatum narrare solitum cum multo omnium risu; Agricolam quendam quærendi mellis caussa in prægrandem cauam arborem superne desilijsse, eumque profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse haustum, ac biduo vitam solo melle sustinuisse, quum vox opem implorantis in ea syluarum solitudine ad viatorum aures penetrare nequiuisset. Ad extremum verò desperata salute mirabili casu ingentis vrsæ beneficio, inde extractum euasisse, cum fortè eius beluæ ad edenda mella more humano se demittentis, auersos renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exsiliendum tum tractu ipso, tùm multo clamore concitasset. Lini & canabis regio fertilissima est. Nulla auri argentiúe vel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos vena, secturáue reperitur, nullumque est tota regione vel gemmarum vel pretiosi lapilli vestigium. Sylua hic Hercynia immanibus feris plenissima. Ea in parte quæ vergit ad Prussiam vri ingentes & ferocissimi taurorum specie reperiuntur, quos bisontes vocant. Itemque alces ceruina effigie, & cum carnea proboscide altisque cruribus, & nullo suffraginum flexu, Iozzi à Moschouitis, à Germanis verò Helenes appellati. Præterea vrsi inusitatæ magnitudinis, & prægrandes lupi atro colore formidabiles. Venatio atque etiam auium captura nusquam gentium felicior. Nam venaticis canibus & plagis omnis generis feras capiunt, & asturibus atque falconibus, quos mirificos regio Pecerra præbet, non modo phasianos & anates, sed cygnos & grues consectantur. Capitur quoque auis subnigra, puniceis superciliis, magnitudine anseris, quæ pulparum sapore phasianorum superat dignitatem, Moschouitica lingua Tetrao nuncupata, quæ Plinio Erythratao vocatur. Cæterum *Russiæ* seu *Moscouiæ* regiones amplissimæ sunt. Eius omnia, ciuitates, oppida, arces, pagi, siluæ, agri, lacus, flumina, vnius Principis, quem incolæ magnum *Czar*, id est Regem seu Imperatorem vocant, imperio & nutui subsunt, & quidquid singula commodi ferunt, in vnius Principis fiscum congerunt. Duces ac Comites, qui dominiũ vtile in bonis feudalibus liberum possideant, & ad hæredes eadem transmittant, nulli sunt. Addicit quidem pagos & agros nonnullis, sed rusticorum operis nihilominus vtitur, & rursus cum libet adimit: adeò vt absolutũ in subditos omniũ rerum imperiũ habeat, & vicissim tanquam Deus à subditis colatur, eique obedientia omnibus in rebus, absque vlla recusatione præstetur. Caput totius regni & metropolis est vrbs *Moschouia*, vulgò *Moschuua*, tum situ suo opportuna, qui regionis medius esse existimatur; tum insigni fluminum frequentia celebris, & domorum amplitudine numeroque & munitissimæ arcis robore. Oblongo enim ædificiorum tractu secundum Moschi fluminis ripam ad spatium quinque milliarium extenditur. Domus in vniuersum sunt ligneę, distinctæ in triclinia, coquinas & cubilia, numerus earum est supra 41500. Hæ ferè omnes & ad vsũ olerũ, & ad voluptatẽ priuatos habent hortos. Singulæ regiones singula habẽt sacella, sed conspicuo in loco est templũ B. Virgini dicatum, nobili structura et amplitudine. Arces præterea duas habet quarum vna *Kitaigorod*, altera *Bolsigorod* appellatur, quas hinc Mosch⁹, illinc Neglinna alluunt. Porrò in vniuersa hac Russiæ parte sunt plures alij tractus. *Volodimiria* Ducatus, cuius titulum magnus Dux sibi vendicat, nomen habet ab vrbe primaria, fuitq; ad Ioannis vsque tempora, qui filius Danielis fuit, perpetua Ducũ Moschouiæ sedes: distat ad ortum solis ducentis amplius milliaribus à Moscha; sita est in ripis Clesmæ amnis, qui in Volgam euoluitur. Prouinciæ autem huius ager adeò fertilis est, vt ex vno tritici modio sæpè viginti modij proueniant. *Nouogrodia* inferior illi pastione, agrorum fœcunditate nihilo cedit. Vrbem habet ligneam, dictam communi cum vniuerso Ducatu nomine *Nouogrod*, sitam ad Volgæ et Occæ confluentes. Hæc summam semper obtinuit dignitatem propter incredibilem ædificiorum numerum, latissimique et piscosi lacus opportunitatem, & vetustissimi ac venerablis apud illam gentem templi famam, quod ante quingentos penè annos Byzantiorum Cæsarum æmulatione, S. Sophiæ dicatum fuit. Arx hoc loco memorabilis, summis impensis à Basilio Duce ex lapide in scopulo exstructa. Distat omnino vrbs à Moschouia c. milliaribus Polonicis ad Rigam verò proximum littoris portum, paullo minus quingentorum milliarium iter est. *Rhezan* Prouincia est inter Occam fluuium & Tanaim, tritici, mellis, piscium, auium fertilissima: vrbes habet ligneas, *Rhezan* ad ripam Occæ sitam, & *Confiram*, & *Collugam* & *Tullam*, iuxta quam Tanais fontes conspiciuntur. *Worotinensis* ducatus tribus à Colluga miliaribus ciuitatem habet & castrum eiusdem nominis. *Seueria*, Ducatus est ingens & rebus omnibus ad fluens; vastos habet & desertos campos: Oppida complura, inter quæ præcipua hæc sunt, *Starodub, Nouogrod Siuerski*, & *Czernigow*. Siluæ Hermellis, aspreolis, & martibus abundant, mellis quoque copiam ingentem ex apibus subministrant. Regionem præterlabitur fluuius Sera qui in Desnam influit. Gens propter assidua cum Tartaris bella, armis adsueta est & manu prompta. *Smolenski* Ducatus ad Borysthenem situs vrbem habet cognominem, quam parte vna Borysthenes alluit, parte altera cingunt altæ fossarum indagines acutis stipitibus armatæ. Sunt & Ducatus Prouinciæque *Mosaiskia, Ruschouia, Tuuerda, Plescouia, Volzka, Corella, Biolizero, Wolochda, Vstyng, Iaroslauia, Rostou, Duuina, Susdali, Wiathka, Permia, Iugra, Petzora*, & *Nouogardia magna*, quam illi vocant *Nowogrod Welki*, in qua vrbs eiusdem nominis amplissima, ipsam Romam magnitudine superans. *Pezora* nomen habet à fluuio quem vtrimque montes & inuiæ rupes muniunt, dicunturque Cingulum vel Zona terræ. Sunt & aliæ regiones Magno Duci vectigales ad Septemtrionem longo tractu terrarũ porrectæ, vt *Obdora*, in qua est idolum *Slata Baba*, hoc est aurea anus, *Condora, Culomoria*, & *Lappia*. Sunt in

Regio. *Nomina Etymon Moschouiæ.* *Situs.* *Cœli temperies.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium.* *Vrbes.*

RVSSIA cum confinijs.
RVSSIAE PARS Amplificata
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Miliaria Germanica Communia
Pontus Euxinus nunc Mare Maggiore
MYRMANSKOI MORE hoc est Noruegicum et Danicum mare quia Noruegos et Danos Russi Mowrmans vocant
PETZORKE MARE
OCEANUS SEPTENTRIONALIS
OCEANUS TARTARICUS olim SCYTHICUS
Circulus arcticus
Septentrio
Meridies
Oriens
Occidens
RVSSIA
ASIAE PARS
GERMANIAE PARS
POLONIA
LITVANIA
MARE BALTHICVM
Mare delle Zabache

Lacus. *Flumina.*

Moscouia multi & magni lacus; *Ilmen* Ruthenis *Ilmer*, supra Nouogardiam, longitudinem habet XII. milliar. Germ. latitud. octo. *Ladoga* Longus est C. latus lx. milliaria. Lacus albus incolis *Bieloyesero*, longus XII. milliar. latus totidem: fluuios recipit ccc. lx. Flumina etiam ampla & multa sunt. *Borysthenes* vulgò *Nieper* & *Nester*, vel cum adiectione litteræ *Dnieper* & *Dnester* appellatur; eius fontes Herodoto ignoti, sunt ad pagum Moschouiæ *Dnieperke* in sylua *Vuolkonski*, vnde per Lithuaniam & Russiam defluens, Smolensko oppidum & Kiouiam præterlabitur: posteà circa Chmielnicko recipit fluuium Bog, ac tandem in Euxinum pontũ exoneratur: longitudo eius est plus quam ccc. milliarium Germanicorum. *Turuntus* is est Ptolemæo qui Herbersteinio est *Rubo*, incolis *Duina*. Hic haud procul à fontibus Borysthenis ortus, ad Rigam Liuoniæ se in mare Balthicum exonerat. *Rha* Ptolemæi nunc est *Volga* & *Edil*, ortum habet è lacu cognomine, qui XXV. milliaribus à Moschouia abest versus Lithuaniam. Hic cornutis errans flexibus, multisque receptis fluminibus, in mare Caspium ostijs lxx. influit. *Tanais* Italis *Tana*, accolis *Dom*, à Septemtrione ruens magno impetu, Nilo opponitur. Eius fontes Herodotus ponit in paludibus; Mela in Rhiphæis montibus, à quo non dissentit Lucanus libro 3: *--Qua vertice lapsus Impositus ripis, Asiæque & terminus idem Rhiphæo Tanais diuersi nomina mundi Europæ, & media dirimens confinia terræ.*

Fuere qui per mare Caspium eum labi arbitrati sunt, quos etiam sequutus est in sua periegesi Dionysius. Sed errant: nullus enim fluuius ex mari Caspio in Meotim paludem aut in Pontum Euxinum decurrit. Oritur autẽ Tanais nõ in Rhiphæis iugis, sed in syluæ cuiusdã ingẽti lacu nõ longè a Tulla vrbe, ex quo etiã lacu *Scat* amnis in Occidentẽ fluens nascitur. *Occæ* fluuij caput est in Prouincia Mnesech, is multa præterlapsus oppida, infra Nouogardiã inferiorẽ Volgã ingreditur. Ingentes etiã sapidissimosque pisces, & ante alios sturiones, quos Siluros antiquit' fuisse putam', *Volga* præbet, & hi quidẽ hyeme multa inclusi glacie, recentes pluribus diebus asseruantur. Aliorum verò piscium multitudinem fermè incredibilem ex fluminibus & lacubus, inprimis ex albo, quẽ diximus, lacu expiscantur.

Montes. *Montes Riphæos*, de quibus Plin. lib. 4 cap. 12. Mela etiam lib. 3. Baro ab Herberstein in sua Moschouia scribit, in sola Moscouia videri, qui, quia perpetuis niuibus & glacie rigeant, transiri facilè non possint. Ac sortiri alibi alia nomina, tametsi communi & vulgari nomine cingulum mundi dicantur, decemq; & septem in ascendendo dies consumi porrò memorat, neque tamen montis verticem qui *Stolp*, hoc est, columna nuncupatur, eo dierum numero posse superari.

Silua. Hercynia sylua magnam Moschouiæ partem occupat, ipsaque passim positis vbique ędificijs incolitur, iamque longo labore hominum rarior facta, non eam sicuti plerique existimant, horridam densissimorum nemorũ impenetrabiliumque saltuum faciem ostendit. Cæterum ea immanibus feris refertissima per Moschouiam perpetuo tractu inter ortum solis & Boream ad Scythicum Oceanum excurrere traditur; ita vt spes hominum eius finem curiosè scrutantium, infinita magnitudine sua semper eluserit. Habet Moscouia templa innumera & sumptuosa, ac monasteria valde multa.

Ratio administrandi. *Senatores.* Gubernationis negotia & iustitiæ administrationem Dux, per duodecim Consiliarios assiduè in aula præsentes obit. In hos, præfecturæ arciũ, & ciuitatum in toto Moschi imperio distributæ sunt: qui literas & libellos supplices Principi inscriptos accipiunt, eiusdemque nomine respondent. Princeps enim ipse nullas epistolas accipit, nec vllis ad subditos suos, vel alios etiam Principes ferè literis manu sua subscribit.

Episcopi ex monachis quorum monasteria frequẽtissima in Moschi imperio, omnia tamen eiusdem vestitus & ordinis, (cuius D. Basilium autorem referunt) velut sanctioris vitæ hominibus, deliguntur, & sunt in vniuerso Moschorum imperio vndecim, quos *Vladiccas* illi, id est, oeconomos & dispensatores sua lingua nominant. Sacerdotes verò seu Presbyteros, *Poppos* & *Archipoppos*. Horum Metropolita (qui à Constantinopolitano Patriarcha olim confirmabatur, nunc a solo magno Duce delectus per duos aut tres Episcopos consecratur, ac cum libet Principi remouetur) Mosquæ sedem habet. Huic metropolitæ subiecti duo sunt Archiepiscopi, alter Nouogardiæ magnæ ad Lovvtam flu. alter Rostouij. Reliquorum octo Episcoporum sedes sunt *Smolenka* in finibus Lithuaniæ, *Casanum* ad Volgam, *Tweria* Volgæ adiacet, *Rezan*, *Susdalia*, *Wologda*, *Columna*, *Cortiza* ad Mosquam. Hi, dioeceses suas rarò aut nunquam ipsi inuisunt, ne quam conspirationis cum subditis suspicionem Principi præbeant, sed in monasterijs ηγεμένες seu præpositos, & in opidis quibusdam lauos, vitam sacerdotum obseruantes, habent. Nec academię vel collegia in toto Moschi imperio vlla existũt.

Ritus & mores. Religio Moschouitis Græca: quam anno Domini CM. lxxxvii. admiserunt. Itaque Sp. Sanctum tertiam sanctæ Trinitatis personam à solo patre procedere arbitrantur. Sacramentum Eucharistiæ celebrant pane fermentato, calicis vsum vniuerso populo concedunt. Nullis sacerdotum suffragijs, nullaquè propinquorum aut amicorum pietatè iuuari mortuorum manes putant, fabulosumque credunt Purgatorij locum. Libros sacros suo idiomate legunt, eorumque vsum populo non denegant. Ambrosium, Augustinum, Hieronymum atq; Gregorium in linguam Illyricam traductos habent; ex his, aut etiam ex Chrysostomo, Basilio, Nazianzeno homilias publice pro concione sacerdotes legunt; [illegible] Matrimonia contrahunt; Bigam iam concedunt, sed vix legitimum matrimoniũ esse putant. Diuortia admittunt. Alduterium non appellant, nisi quis alterius vxorem habuerit. Mulierum conditio miserrima est. Nullam enim honestam credunt, nisi domi conclusa viuat, adeoque custodiatur, vt nusquam prodeat. Gens astuta & fallax, magis seruitute quam libertate gaudens. Omnes se Principis seruos fatentur. Iuuentus omnis varijs ludis, sed militiæ proximis se exercet, in stadio cursu contendit, in palæstra colluctatur, pernicitati equorum studet, omnibusque præmia, & præsertim Sagittariorũ peritissimis proponũtur. In vniuersũ & Moschouitæ statura sunt mediocri, sed quadrata & valde torosa, cęsij omnibus oculi, prolixæ barbæ, crura breuia, & ventres extenti.

Victus. Domi opiparè potius quam lautè viuunt; namq; omniũ ferè cibariorum genere quæ vel à luxuriosissimis desiderari possunt mensæ eorum & paruo quidem pretio passim instruuntur. Gallinę siquidem, & anates singulis sæpe argenteolis tenuibus nummis veneunt. Venatione & aucupio vti apud nos nobiliora obsonia parantur. Vino natiuo penitus carent: itaque vtuntur aduectitio, sed in festis conuiuijs duntaxat, aut in medicinæ vsu, aut in principalis magnificentiæ ostentatione: populus medonem bibit ex melle lupulisque decoctum, qui picatis vasis conseruatus, ex antiquitate nobilitatem assequitur. Habent & cereuisiam, quam æstate iniectis glaciei crustis infrigidant. Sunt et qui in delitijs habeant succum ex subausteris cerasis expressum, qui perspicui et pur purissantis vini colorem iucundissimum et saporem non ingratum refert.

Vestitus. Tunicas oblongas, sine plicis, manicis strictioribus, Hungarorum ferè more gestant: ocreas ferè rubeas easque breuiores, vt quæ genua non attingant, soleasque ferreis clauiculis munitas habent: ventrem nequaquam sed fœmora cingunt; atque adeò pubetenus, quo magis promineat venter, cingulum demittunt.

Mercimonia. Nobile linum, & cannabum in restes multaq; boum tergora et massas ceræ ingentes, Moscouitæ in omnem Europæ partem mittunt: nec non pelles nobiles ac pretiosissimas, quibus regio abundat.

LITHVANIA

Ducatus:
Samogitia, Russia, & Volhinia.

Regio. Vnde dicta.

LIthuaniam à lituo, id est cornu & tuba venatorum, eò quod regio illa frequentes venationes exerceat appellari voluerunt. Quam sententiã Mathias à Michou reijciens, aliam de Lithuaniæ Etymo sententiam ponit: tradens Quosdam Italicos ob Romanorum dissensiones deserta Italia Lithuaniam ingressos, regionem Italiam, gentem Italos dixisse: eam verò per pastores Litaliam & gentem Litalos, litera præposita cœpisse nuncupari. Ruthenos autẽ & Polonos eorum vicinos maiore immutatione facta, vsq; in hodiernum diem regionem Lithuaniam, gẽtes verò Lithuanos appellare. Regio amplissima est, Moschouiæ proxima, habetque ad Ortum illam partem Russiæ quę magno Duci Moscouiæ paret: ab Occasu Podlassiam, Masouiam, Poloniam, & aliquantum deflectens ad Septemtrionem Borussiæ fit contermina: respicit verò à Septemtrione *Liuoniam* & Samogitiam: à Meridie Podoliam & Volhiniã. Cœlum hic inclemens, hyems asperior. Multum ceræ ac mellis quod syluestres in syluis apes conficiunt, atque etiam picis. Frumentum quoque abundè præbet hec regio, seges verò raro ad maturitatem peruenit. Vino non nisi importato vtitur & exotico, eius enim prouentu caret, vt & sale, quod ex Britannia venale accipit. Animalia omnis generis, sed parua producit: in syluis etiam quibus regio operta est, Vri, Alces, Bisontes, equi siluestres, Onagri, cerui, Damæ, capreæ, apri, vrsi, martes, & reliqua genera ferarum magno numero stabulantur. Et vt Auium & inprimis Ficedularum copiam taceam: est in *Lithuania* & Moschouia animal voracissimum *Rossomaka* dictum, magnitudine canem, facie felem, corpore & cauda vulpem referens, colore nigrum. Cadaueribus vescitur, inuentoque cadauere, adeò se ingurgitat, vt extendatur & infletur in morem tympani: atque ijs quæ vorauit identidem egestis non prius vorare desinit quam totum cadauer absumpserit. Fuit gens *Lithuanorum* annis superioribus adeo obscura & contempta apud Ruthenos, vt principes Kionienses ab ea sola perizomata & subera ob egestatem & soli sterilitatem in signum subiectionis exigerent, donec Vithenes dux *Lithuanorum* sumptis viriũ incrementis, negaret tributum, quin & iugo principibus Russiæ iniecto, eos adegerit ad tributa pendenda. Huius Posteri hostilibus & subitis incursionibus finitimas gentes inuadebãt & diripiebant: donec Cruciferi Teutonici ordinis eos debellare & opprimere coperunt, quoad *Lithuani* Olgerdum & Ceystutum duces lithuaniæ successiué peruenerunt. Post verò Iaggello dux magnus *Lithuaniæ* factus est, qui postea & Vladislaus appellat⁹ Hic à Cruciferis & Christianorum exercitibus sæpenumero pressus, Deo Miserante ad Polonos declinauit, & Christianam religionem amplexus baptismatis sacramento initiatus, ducta in matrimonium Heduuigi regina Poloniæ, rex Poloniæ factus est. Terram verò *Lithuaniæ* germano suo Skirgelloni tamquam supremo duci *Lithuaniæ* regendã commisit. Ante Iagellonis tempora paganismus per omnem *Lithuaniam* vigebat, quo in regem Poloniæ adscito baptisatoque anno M. CCC lxxxvi. missa idololatria, sanctam Christi fidem recepit. *Lithuaniæ* magnus Ducatus nunc in decem Palatinatus seu prouincias præcipuas est diuisus, quarum metropolis, & caput hoc tempore est *Vilna* indigenis *Vilenzki* Germanis autem vulgo, *Die Wilde* : quæ ad Viliæ & Vilnæ confluentes anno M. CCCV à Gedemino Duce condita, nunc est sedes Palatini inter *Lithuanos* primi, & Episcopi Romanæ obedientiæ *Leopoliensi* Archiepiscopi subditi, & Metropolitani Russiæ: qui septem sub se Episcopos Græci ritus habet, *Polotiæ*, *Volodomiriæ*, *Lucæ* in Volhinia *Luczko*, *Pinscæ* ad Pripetium flu. *Kyouiæ*, *Præmissiæ* & *Leopoli*. Est autem Vilna vrbs copiosa, ampla & celeberrimi nominis, muro cincta & portis, quæ nunquam clauduntur. Domus in vniuersum sunt ligneæ, depressæ ac humiles, nec cubilibus nec coquinis, imo nec stabulis, licet iumenta & bestias complures alant, distinctæ, nec optimo etiam delectu collocatæ, certis quibusdam plateis exceptis, in quibus ab exteris nationibus, quæ commerciorum gratia, hanc vrbem frequentant, lapideæ & elegantes constructæ sunt ædes, quibus Germanorum, & palatij vicus condecorantur. Regium est Vilnæ palatium, alterum admodum amplum, plana cænaculorum structurâ celebre. Alterum turribus in monte conspicuum, ad radices armamentarium habens, in quo machinæ bellicæ omnis generis non paucæ conspiciuntur, cum tamen in vniuersa passim Lithuania, nulla vllius metalli sectura, venaue reperiatur. Templa sunt pleraque lapidea, quædam etiam lignea. Elegans est Bernardinorum coenobiũ, secto ex lapide, venusta structura clarum. Quemadmodum & Ruthenorum aula, in qua ipsi merces suas ex Moschouia allatas distrahunt. Nulla in ampla hac vrbe sunt Xenodochia, nulla paupertate afflictis assignata loca, vbi misericordiæ refocillentur operibus. Oppidani autem omnes, Magistratu tantum excepto, caupones sunt, cereuisiam, medonem, aut vinum igni eliquatum propinantes: & liberum cuique permittunt, ædes suas tutò intrare, assidere foco, & vnum de quocunque liquore velit haustum gratis bibere, ac deinde exire. Verùm vltrà si bibat, si prandium aut cœnam cum hospite sumat, tum pretium quoque soluat necesse est, sed perexiguum. Secundus Palatinatus est *Trocensis*, cuius Opida sunt *Grodna* ad Cronium flu. vbi Stephanus Rex Poloniæ obijt. *Launa* ad Croni & Viliæ confluentes Kowno, *Lida* & *Vpita*. Tertius Palatinatus est *Minscensis*, ibi *Minsco* ciuitas & arx, Keidanou, *Radaskou*, *Borissou*, *Lohoisco*, *Swislocz*, *Bodroisko* & *Odruczko*. Quartus palatinatus est *Nouogrodensis*, in quo *Nouogrodeck* ciuitas ampla & lignea, *Slonim*, *Wolkouisko*, & alia Opida complura. Quintus Palatinatus est *Brestiensis* à Brestia ciuitate ampla & lignea sic denominatus, & in hoc ciuitas *Pinsko*. Sextus Palatinatus est *Volhiniæ* in qua *Luca* Episcopi sedes, *Volodomiria*, *Cremenesia*. Septimus Palatinatus est *Kiouiæ*, quæ vrbs quondam amplissima & vetustissima, vt ruinæ quæ ad sex milliaria se extendunt, facile indicant, fuit & ad Borysthenem sita. Ibi & *Carcas*, *Kaniou* & *Moser* Opida. Octauus Palatinatus est *Miecisslauiensis* ad Sosã & Borysthenem in finibus Moschouiæ, ibi *Miecisslauia*, *Dambrouna*, *Copycz*, *Sklou* comitatus, *Mohilou*, *Bychou*, *Reczycza*, *Strisin* Opida cum arcibus sita sunt. Nonus Palatinatus est *Vitebsensis* in quo *Vitebsk* ciuitas ad Dunã fluuium sita, & *Orsha* ad Borysthenem. Decimus Palatinatus est *Polocensis*, qui à *Poloczko*, ad Polotæ, & Dunæ confluentes inter Vitebsam & *Liuoniam* interiecta nomẽ sortitur: ibi *Disna*, *Drissa*, & *Druha* Opida cum arcib⁹ visuntur.

Situs.

Cæli qualitas.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium maiorum.

Vrbes.

LITHVANIA.
LIVONIAE PARS
Semigalen
CVRLAND
Maris Baltici pars
Samotia
MAGNVS DVCATVS LITHVANIAE
POLOCENSIS DVCATVS
MOSCOVIAE
Smolenckia PARS
PRVSSIAE PARS
MAZOVIAE PARS
POLONIA
RVSSIA
VOLHINIA
PODOLIA
Salmatia lago
Amadoca lago
Occidens
Oriens
Meridies
Miliaria Lithuanica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

visuntur. Hisce expositis demus Lithuaniæ suos amnes. *Fumina.* Lithuaniam à parte orientali terminant *Oscol, Iugra,* minor *Tanais,* hi & plurimi alij in Tanaim defluunt. Est & in dominio Lithuanorũ Borysthenes qui ex terra plana & palustri ortus, per Russiam delatus in Pontum Euxinum tandem exit. De illo multa Herodotus lib. 4. Habet etiam perpulchra quædam Marcellinus lib. 22. Meminit eius præter Strabonem etiam Mela, & Solinus. Sunt & *Vilta,* & *Niemen,* hic valde flexuosè decurrit: nauesque deferens & merces: tandem in mare Prutenicum suas aquas exonerat. *Duuina,* & alij, quibus vt & lacubus & stagnis irrigua est. Omnes autem isti fluuij & lacus maximam piscium copiam subministrant, suntque pisces optimi ac gratissimi saporis. *Siluæ.* Est præterea regio syluis operta, quæ admodum magnę sunt, decem aliquandò quindecim milliarium. *Senatores.* Prouinciarũ autem Lithuaniæ Palatinos & Castellanos Sigismundus Augustus Poloniæ Rex in comitijs Lublinensibus in vnum Reipublicæ corpus, cum Polonis vniuit, & certum singulis Proceribus, Episcopis, Palatinis & Castellanis Lithuanis locũ ac ordinem in Senatu regni attribuit, ita vt ex vniuerso Regno Poloniæ omnibusque prouincijs illi cõiunctis, sint in Senatu Episcopi quindecim, Palatini tringinta vnus, Castellani maiores triginta, minores quinquaginta, et qui officiales Regni nominãtur, Marschalci regni & curiæ Cãcellarij ac viceCancellarij ac Thesaurarij 2: de quib⁹ in Polonia latius. Colebant olim Lithuani numina ignem, syluas, aspides & serpẽtes: ignẽ qui per sacerdotẽ lingua ipsorum *Zincz* nuncupatum, subiectis lignis adolebatur, syluas autem & lucos sacrosanctos & habitacula deorum putabant: aspides veró atq; serpentes in singulis domibus velut Deos penates nutriebant & venerabantur. Soluuntur apud Lithuanos facilé matrimonia mutuo consensu, & iterũ atq; iterũ nubunt, & inter se matronæ palam concubinos habent maritorum permissu, quos connubij vocant adiutores: cõtra pellicatus viris probro datur. Cũ quis fortè capite damnatus fuerit, de seipso iubente Domino supplicium sumere, suisque manibus se suspendere cogitur, quod si recusauerit, tantisper minis & verberibus exagitatur, donec mortem sibi inferat. *Victus.* Armenta victum præbent, multo lacte vtentibus. Panis vulgi nigerrimus est, ex siligine aut hordeo vna cum furfuribus. Diuitum autem albissimus, ex puro tritico pinsitur. Vini apud eos rarissimus vsus, Cereali poculo multi vtuntur, plebeium vulgus aqua. Ceruisiam coquunt diuersimodè & ex varijs granis, puta frumento, siligine, hordeo, auena, milio, sed insipidam. Medone & spisso & tenui & vario modo cocto abundant, & illo reficiuntur & inebriantur. *Mercimonia.* Lithuania difficilis aditu ac quodammodo inaccessa, aquis omnia obtinentibus: hyeme commercia cum Lithuanis habiliora paludibus & stagnis alta glacie concretis, niueque superinfusa fiunt omnia mercatoribus peruia. Opes apud eos pręcipuæ animalium pelles, mustelinæ, vulpinæ, & pretiosiores, vt ictidibus (quas Martes vocant) & Scythicis mustelis detractæ, quibus Sebellinis nomen est. Ex his magnum quæstum faciunt, vt ex cera, melle, cinere & pice. Omnis item roborea illa materia quæ *Wagenschot* nostratibus dicitur, & ex qua in Germaniæ inferioris & Belgicæ maritimis regionibus vniuersa ferè lignea opera Architectonica tàm publica quam priuata, domorumq; magna ex parte supellex & vtensilia parantur, his partibus cæditur; illincque ad nos per Balthicum & Germanicum mare aduehitur. Sed de Lithuania satis. De reliquis nunc paucula subiungamus.

Samogitia. Nomina. Sequitur in titulo nostro *Samogitia* (quod eorum lingua terram inferiorem sonat) Russis *Samotzkasemla*: regio Septemtrionalis & satis ampla, Lithuaniæ proxima, syluis & fluminibus circumsepta, quinquaginta milliarium longitudine. *Situs.* A Septemtrione Liuoniam habet, ab Occasu mari Balthico siue Germanico, qui sinus Balthicus propriè nuncupatur, nonnihil versus Septemtrionem reflectendo, alluitur, vicina est etiam Borussia. *Soli fertilitas.* Abundat nobilissimo, candidissimo ac purissimo melle, quod in omni arbore excauato inuenitur. Oppidum nullum habet, nõ arcem: nobiles in tugurijs viuunt, rustici in casis. *Mores: Victus.* Gens huius regionis procera & pulchræ staturæ, agrestis tamen & incultis moribus, parco victu viuens, sitim aqua sedare solita, raro cereuisia aut medone, auri, argenti, æris, ferri, vini ante nostra tẽpora expers & ignara: apud hos licitũ erat vni viro plures habere vxores, & patre mortuo nouercã fratreq; fratriam in vxorem accipere. Gens præterea ad diuinationes & auguria procliuis. Præcipuum numen Samogiticum erat ignis, quem sacrosanctum & perpetuũ putabant, qui in montis altissimi iugo assidua lignorum appositione à sacrorum sacerdote alebatur. Vladislaus autem rex turrim in qua is consistebat, incendit, ignemque disiecit & extinxit. Succidit deinde per milites suos Polonicos syluas, quas tanquam sacras & Deorum habitacula Samogitæ iuxta illud poetæ, *Habitarunt Dij quoque syluas,* venerabantur. Anno itaque M.CCCLXXXVI Christianam religionem profiteri coeperunt.

Russia. Vrbs Leopolis. Tertium locum tenet *Russia,* quo nomine hoc loco *Russiam* meridionalẽ siue *Nigrã* intelligimus, cuius vrbs primaria Leopolis emporio & Archiepiscopali sede celebris. Districtus pręter Leopoliensem sunt, *Halicensis, Belzensis, Chelmẽsis,* & *Præmisliensis.*

Volhinia. Situs. Soli fertilitas. Restat deniq; *Volhinia* quæ inter Lithuaniã, Podoliã & Russiam sita, frugibus abundat propter agri fertilitatem. Incolæ strenui & bellicosi sunt, Ruthenicoque idiomate, moribusque & religione vtuntur, qui quidem à Volga fluuio amplissimo Volgari dicti in hanc regionem venerunt, quam à suo nomine Volgariam, postea successu temporis *Vuoloniam* seu *Volhiniam* nuncupauerunt. Regio hæc ad magnum Lithuaniæ Ducatum pertinebat, sed nunc regno Poloniæ adiuncta est. Districtus habet tres, *Lucensem, Volodimiriensem,* & *Cremenecensẽ*: *Vrbes.* suntque tres ciuitates prouinciales *Leuczko, Vuolodomiria,* & *Kyzemenec,* quæ complura oppida & munitiones subiectas habent. *Lacus. Siluæ.* Lacus hîc & stagna plurima piscibus referta, ac syluæ feris.

Podolia. Situs. Est & in hac Tabula *Podolia* sita ad Tyram fluuium qui *Nyster* dicitur, ab ortu habet vastissimos campos & inhabitatos, vsq; ad paludem Mæotidem: *Soli fertilitas.* regio est fertilissima, semel seritur, ter metitur: pratis ita luxuriat, vt sæpe boum cornua vix è gramine appareant: ager tamen durus est nec potest proscindi nisi sex bubus robustissimis aratro iunctis. *Vrbes.* Vrbes pręcipuæ sunt *Camieniec, Bar, Myedzibosz, Bresania* & *Braslaw.* Bar condita est à Bona Regina Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolani filia, Sigismundi Regis vxore. Sed de hac Tabula quæ dicta sunt hactenus, sufficiant, ad Transsyluaniam pergimus.

TRANSSYLVANIA

Siebenburgen.

TRanſſyluania Daciæ veteris pars eſt Mediterranea, quam Ripenſem Romani dixere, nomen nunc habet à ſyluarum montiumque ambitu; ſylua eſt Hercynia; mons Carpathus. Dicitur & Septemcaſtrenſis vulgò, nomine à voce Germanica *Siebenburgen* mutuato, ac *Erdeli* Hungaris. Terminant eam ab Occidente Pannonia, à Septemtrione Polonia, ab Auſtro Valachia, ab Oriente Moldauia. Eſt autem Tranſſyluania rerum omnium feraciſſima. Ac frumēti per vniuerſam hanc regionem magna eſt vbertas: Præter experientiam quotidianam teſtatur id Traiani numus in quo Ceres erecta, dextera tenens cornu Amaltheæ, læua tabellam: cum hac epigraphe *Abundantia Daciæ*. Vinum fert præſtantiſſimum ad Albam Iuliam, Deuam, Egmedinum, Birthelbinum, Fenuſcium. Fructuū item magna copia eſt, inter quos vt reliquos omittā præſtātiſſima pruna Damaſcena vulgò dicta, mala Cotonea, Ceraſa dulcia, quę cū maroſticanis Italicis conferri poſſūt, Melopepones vulgò Melones, præſtātiſſimi. Herbæ etiā nobiliores paſſim creſcunt. Rha Ponticum, Centaurium maius, Gentiana maxima flore flauo & purpureo, Rhodia radix, Abſinthium Ponticum, Libanotis prima Theophraſti, Crocus aliæque ſexcentæ. Metallorum fodinæ nobiles permultæ. Auri etiam ad Sculattin, quæ Zulakna dicitur Hungaris, & ad *Rimili Dominurdz*, quod ſonat Riuulum dominorum. His locis excinduntur glebæ auri puriſſimi, cuius effoſſi ſtatim vſus eſſe poſſit ſine vlla accurata ſeparatione. Auri hanc vbertatem teſtantur frequentes Romanorum numi aurei qui his locis ſæpè effodiuntur: quorum parte altera viri eſt effigies cum petaſo, & hac inſcriptione C.CATO. parte altera Dacia forma Diuæ, libellam dextera tenens cum inſcriptione AVR. PVR. Argenti fodinæ ſunt ad *Offera* & *Radna*. Cuprum iiſdem montibus effoditur quibus aurum & argentum. Chalybs ad *Cyk*; ferrum ad *Thoroſco* & *Vaidahuniadæ*: Sulphur & antimonium in cupri fodinis. Salis autem foſſilis tanta copia eſt, vt vicinis regionibus abundè ſubminiſtret. Boum præterea tanta multitudo, vt etiā prægrandes ſinguli ſingulis ſæpè florenis vendantur. Quid dicam de equis, quos generoſos & præſtantes producit, queis per ſe mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Quid auium varia genera commemorem? Aquilas, Falcones, Phaſianos, Perdices, Pauones ſylueſtres, Gallinagines Scolopaces Olympio, *Ruſticulas* Plinio, vulgò *Sneppas*, & Gallos? Quid aquatiles? Cygnos, Tardas, & Onocrotalos. Et vt ab auibus ad feras transeam. Habet hæc regio ſaltus prægrandes ac nemora ingentia, in quibus Vri, Bubali, Alces, Cerui immanis magnitudinis, Lynces, Martes, Mures Pontici, Vrſi, Damę, & Lepores albi. Coluere hāc regionem iam olim variæ gentes *Iazyges*, quorum etiam hodie reliquię ſunt in Hungaria: tum Metanaſtæ etiam Plino nominati, & Getæ, Baſtarnæ, Sarmatæ, Græci, Romani, Scythæ, Saxones, Hungari. Romani eam ſerò debellarunt: Nam Traianus Imperator victo Decebalo Dacorum Rege, primum eam in prouinciæ formam redegit, vrbemque Zarmizegethuſā vocauit de ſuo nomine Vlpiam Traianam. Vlpianus lib. 1. de Cenſibus. *In Dacia quoque Zermenſium colonia a Diuo Traiano deducta, iuris Italici eſt: Zarmizegethuſa quoque eiuſdem iuris eſt*. Exſtat autem hic Vlpiani locus Digeſtor. lib. 1. Tit. XV. Eam Galienus ducentos poſt annos amiſit, exque eo tempore humanitate ſermoneque & elegantijs Romanorum depoſitis, cœperunt incolæ ferociam Barbariemque priſtinam repetere, Valachorum etiam nomine adſumpto. Poſt Romanos Scythæ Attila duce hæc loca inſedere, ſeptemque ſedes liberas ſibi exſtruxere. Scythis Saxones ſucceſſerunt Caroli Magni tempore, qui patria deſerta hæc loca inſedere, exſtructis ſeptem ad Scytharum exemplum vrbibus liberis. Poſtremo etiam *Hungari* alios ſubſequuti, partim loci vicinitate allectiſe Dacis miſcuere: partim iniurijs prouocati, ſub Stephano Pannoniæ rege quem ſanctum indigitant, totam iſtam regionem expugnauere. Ab his ſtructa ſunt etiam aliquot oppida. Pars Tranſſyluaniæ montoſa, ſero deuicta eſt à Mathia Huniade qui Coruini cognomentum habuit, poſteaque à Stephano Hungariæ rege. Mathias ille Draculam quendam Tranſſyluaniæ montoſæ Voiuodam hominem inauditæ crudelitatis viuum cepit, & poſt decennij carcerem priſtino loco reſtituit. Ferunt hunc Draculam Turcis legatis quod honorem depoſitis tiaris (quas *Turbant* vocamus) non præſtitiſſēt, tres clauos per diademata illa in caput vſque adegiſſe, vt ſi vellent cidarim deponere non poſſent. Turcas plures captos palis confixit, & inter eos de more cænauit. Alijs plantas pedum excoriauit, eaſque ſale conſperſas capris lingēdas exhibuit. Tranſſyluania nunc in tres diuiditur nationes ſuis inter ſe moribus & legibus diſſidētes & diſtinctis terrarum locis prouinciam incolentes, videlicet in Saxones, Ciculos & Hungaros. Tranſſyluani Saxones ſicut cæteræ omnes nationes Germanicæ, habēt peculiarem linguæ dialectum. Vrbes & arces incolunt munitiſſimas, & cæteris nationibus præſtant. Sedes eorum ſunt ſeptem, nempe *Zarwarienſis*, *Zabeſienſis*, *Millenbach*, *Reuſmarck*, *Segeſburgenſis Schesburg* forte, *Ollczna*, *Schenkerſtul*, & *Rupenſis*, ſed *Reps* forte, quæ ſingulæ pagos aliquot ſubiectos habent. *Ciculi* Moldauiæ finitimi à Scythis oriundi ſuis legibus & moribus viuunt, ſuaque officia ſorte diſtribuunt. Nemo apud illos ignobilis eſſe cenſetur, etiamſi manu aratrum tractet, aut

Regio.

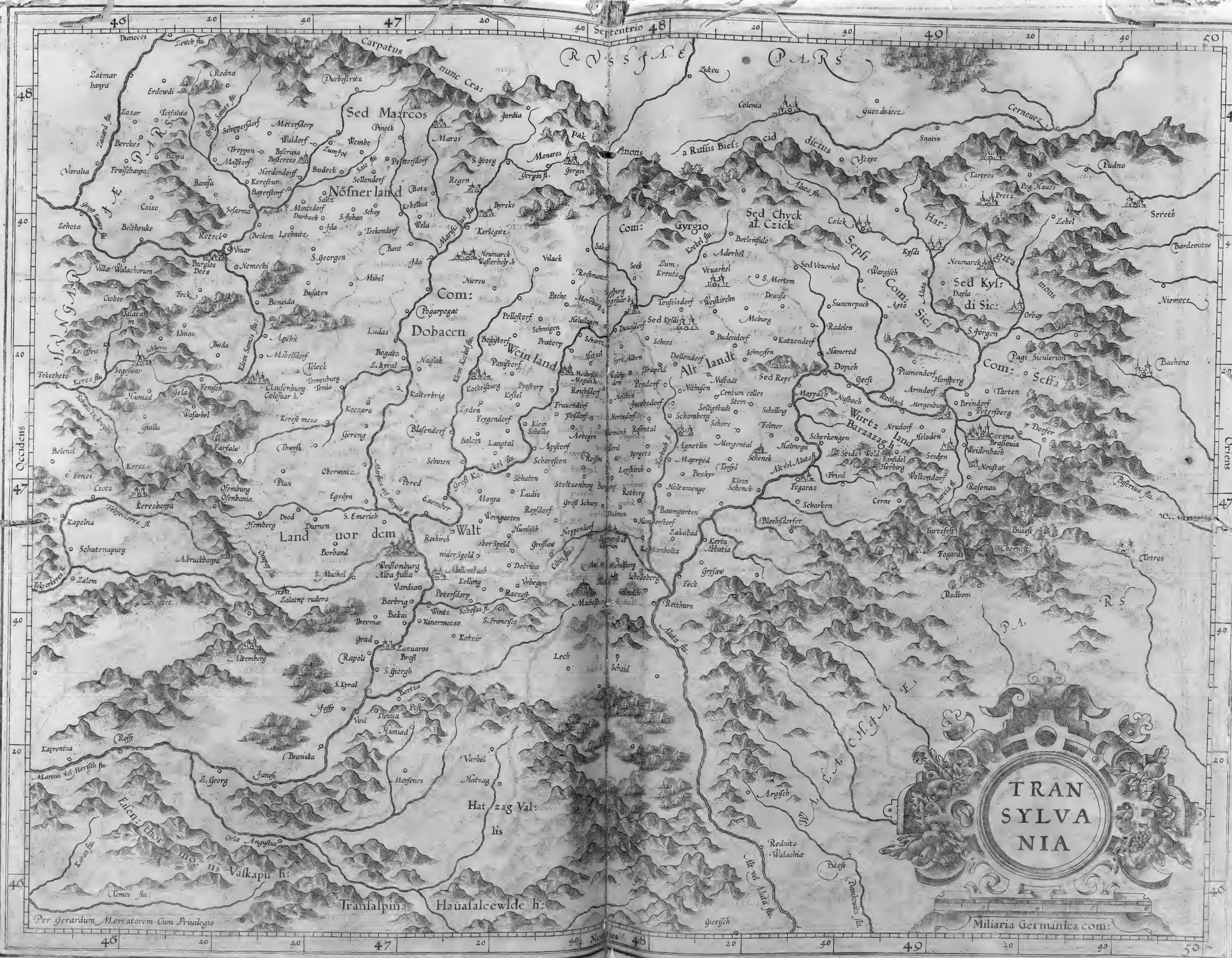
Nomina.

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium Maiorum.

TRAN SYLVA NIA
Miliaria Germanica com:
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Septentrio
Occidens
Oriens
Carpatus nunc Cra:
RVSSIAE PARS
Sed Marcos
Nôsner land
Com: Dobacen
Wein land
Alt landt
Land uor dem Walt
Com: Gyrgio
Sed Chyck al. Czick
Sepsi Com: Sic:
Sed Kyl: di Sic:
Com: Seffa
Wurtz land Barzazagh
Har: gita mons
Hatzag Vallis
Eisen: thor mons Vaskapu h:
Transalpina
Hauasalcewlde h:
Weißenburg Alba Iulia
Clausenburg Colosuar h.
Corona Brassouia
Fogaras
Neumarck Wasserhely h.

caprino gregi præſit. Hi in ſeptem ſunt diuiſi regiones quas ipſi ſedes vocant, quarum nomina ſunt: *Sepſi, Orbai, Kyſdi, Czyk, Gyrgio, Marcus Zeek, Aranyas Zeek. Hungari* & Nobiles Tranſſyluani paſſim intermixti Saxonibus cum Ciculis, propemodum tam ſermone, quam veſtitu & armis conueniunt. Omnes ſimul Tranſſyluani ad nonaginta & amplius armatorum millia ſuppeditant. Sunt autem in Tranſſyluania ſeptem vrbes celebriores locorum interuallis diſtantes, inter quas *Cibinium* eſt Metropolis & *Hermanſtat* dicitur. Sita in planitie, nullis prope montibus impeditur, quin ſe in admirabilem latitudinem aperiat. Non multo minor eſt Vienna Auſtriæ; arte & natura multo eſt munitior: nam propter frequentes piſcinas & ſtagna non patet exercitui ad eam aditus. Parochiam etiam cathedralem habet. *Braſſouia* ſiue *Corona* Germanis *Cronſtat*, quæ & *Stephanopolis*, intra montes amoeniſſimos ſita, moenibus, foſſis & propugnaculis ſatis munita eſt. Hic Academia & Bibliotheca inſignis. *Biſtricia Noeſenſtat* in ampliſſimæ vallis planitie ſita, vtrinque vitiferos colles habet. *Segeſwaria Scheſpurg* partim in ædito colle, partim infra ad radices habitata. *Megies Mydwiſch*, in meditullio Tranſſyluaniæ ſita, ferax vini, ac rebus alijs omnibus ad quæſtum & victum pertinentibus ſatis referta. *Zabeſus* ſiue *Zaaz* in planitie, valle profundiſſima, aquis piſcium foecundiſſimis munita iacet. Hanc primariã Saxonum ſedem fuiſſe dicunt. Et *Coloſwaria Clauſenburg* itidem in planitie ſuauiter admodum ſita, tam murorum ambitu foris, quam ædificiorum ſtructuris intus ſplendida. Eſt & hic *Alba Iulia* vrbs vetuſtiſſima, ac ſede Epiſcopali celebris. Hæc in colle decliui ſita, circumfuſa vndique ad duo fere millia paſſuum planitie. Ab ortu fluuium Maruſium, & ex altero latere amnem *Ompay* Hungaricè vocatum, ex alpibus deſcendẽtem habet. Olim *Tarmis* dicta, ac Regis Decebali Regia tempore Traiani fuit. Numerantur etiam in Tranſſyluania quo ad penſiones taxarum octo parochialia Capitula præcipua, quæ ſimul Vniuerſitatem appellant. *Biſtricienſe* Capitulum habet Briſticiam cum 23. pagis regijs. *Regnenſe* Capitulum *Regen* forte habet pagos plus quam triginta. *Barcenſe* Capitulum, *Barzazarg* habet Coronam ciuitatem cum tredecim pagis regijs. *Kiſdenſe* Capitulum habet Segeſburgam, & pagos quadraginta octo. Duarum ſedium Capitulum complectitur ciuitatem Megienſem cum pagis triginta ſex. *Cibinienſium* Capitula duo, quorum vnum habet *Cibinium* & pagos viginti tres, alterum Capitulum Cibinienſe, quod vocant *Surrogatiua*, continet pagos circiter 22. *Zabeſienſe* Capitulum habet Zabeſium cum pagis ſeptemdecim. Non deſunt huic regioni ſtagna atque paludes, quæ piſcibus præſtantiſſimis affluunt. Fluuij nauigabiles tres ſunt, *Aluta, Moroſſus, Samus*: quorum duo priores è montibus Scythicis originem ſuam trahentes, hic in Tibiſcum, ille verò rectà in Danubium tendens, delabuntur; tertius *Samus* (*Thimes*, Germanis & Hungaris) ex Alpibus, Calota dictis, oriens, qui itidem in Tibiſcum delabitur. Sunt præterea & alij amnes, vt *Chicel* maior & minor, *Sabeſus, Chryſus, Chryſolores, Strygius*, quorum tres vltimi aurea ramenta ferunt, aurique fragmenta quandoque ſeſquilibralia trahunt. Piſces in ijs & ſupra dictis optimi, ac varij reperiuntur; Acipenſer nimirum magnus & paruus, Cyprinus trium generum, Salmo, Lampetra fluuiatilis & lacuſtris, Silurus, Mulus barbatus dictus, Murenæ genus rarum, Truta alba, & nigra, Gobij ſquammati, ac ſine ſquammis alijs penitus incogniti. De lupis, Percis, Tincis, Murena vulgo dicta nihil memoro; qui piſces inauditæ ferè magnitudinis inueniuntur. Montes item ſunt Valachiæ Ciſalpinæ, & Moldauiæ vicini, qui Agaricum, ac Terebinthum ſtillant. Siluæ frequentes inter quas Hercynia, in quibus præter feras ſupra memoratas iubati boues, & ſylueſtres equi, quibus iuba ad terram vſque demiſſa. Sunt præterea in hac regione arces plurimæ eæque munitiſſimæ. Inter quas primum occurrit Rubea turris arx fortiſſima, ſita in Alpibus iuxta decurrentem amnem, vbi anguſtus inter montes introitus patet in regionem, eſtque ceu propugnaculum totius terræ, vt ab illa parte nemo ingredi queat, ſi arcis præfectus repagula obijciat. Eſt & alia arx munita infra opidum Millembach iuxta Bros oppidum, vbi quoque iuxta fluuium inter conualles & niuoſas alpes iter eſt in Tranſſyluaniam ducens, & aliæ. Nunc ſequitur vt de moribus aliquid ſubiungamus, qui varij ſunt, quia à varijs gentibus, (vt ſupra vidimus) & olim occupata fuit, atque etiam hodie tenetur.

Vrbes. *Lacus.* *Flumina.* *Montes.* *Siluæ.* *Opera publica.* *Mores.*

Valachorum gens eſt aſpera, bonarum artium atque diſciplinarum expers, Religionis Græcæ, moribus Paganiſmum redolentibus, quum & diuinaculos in pretio habeant, & per Iouem, Venerem (quam ſanctam vocant) iurent, & multis alijs rebus ad Gentilium ritus accedant; quinetiam neque opida habeant, neque domos lateritias, ſed in ſaltibus degentes arundine duntaxat aduerſus iniuriã coeli muniantur. Reliqua pars Trãſſyluaniæ, multis partibus eſt vt ſolo cultior, ita & hominibus moratior. Scytharum in Tranſſyluania lingua exigua dialecto ab Hungarica hodie differt; quondam tamen maximum idiomatis diſcrimen fuit, vt & ſcriptionis, quam illi Hebræorum more à dextera orſi læuam verſum exarabant. Ciculi, genus hominum ferox, & bellicoſum: inter quos nullus neq; nobilis neque ruſticus, omnes eodem iure cenſentur, Heluetiorum inſtar, vt ſupra quoq; diximus. Hungarorũ magna præ alijs potentia, & authoritas eſt. Nam & Principes, & alij ferme in regno Magiſtratus ex ipſis creantur. Neque tamen creatio ab ipſis ſolum, ſed etiam ab alijs duobus Tranſſyluaniæ populis Saxonibus nimirum & Ciculis dependet. Horum dignitas perennis eſt, merumque Imperiũ. Et hæc hactenus de Tranſſyluania breuiter dicta ſufficiant.

TAVRICA

Chersonesus.

Regio. *Nomina.* *Situs.*

CHersonesus à Tauris Scythiæ Europeæ populis *Taurica* cognominata Ptolemæo, Scytharum regio est, quæ & *Scythica* Straboni dicitur. Hanc *Taurorum Peninsulam* Latinè dixit Plinius lib. 2 cap. 96. *Cherronesum Ponticam* Appianus in Mithridaticis, *Chersenam* Paulus Diaconus. Hodie *Perocopska* & *Gesara* Antonio Pineto, alijs *Præcop* & *Tartaria minor* dicitur. Ampla est Peninsula, inter Pontum Euxinum & Mȩotidem paludem vsque ad Bosphorum Cimmerium, qui Europam ab Asia discernit, versus Ortum porrecta. Longa est XXIIII milliaria. Lata XV.

Cœli temperies.

Peninsula quæ ab Oriente & Meridie à Perecopia media est, hyemem placidissimam, & aerem temperatissimum habet. Nam in fine decembris hyemis initium, in medio verò Februario hyemis asperitas, quæ magis niuosa, nec tamen integro triduo illa magis durat, quàm frigida & gelu constans est: Nec diutius quam ad initium Martij illa durat: Sub initium itaque veris, & in autumno ferè calidiore aer pestilens plerumque efficitur.

Soli fertilitas.

Vniuersa autem ipsa Regio frugum feracissima est, ac pascendis gregibus atque armentis valdè idonea. Sed quamuis solum fertile incolæ habeant, plurimi tamen agros non colunt, nec serunt.

Animalium varietas.

Equis, camelis, bobus, vaccis, pecoribus & ouibus abundant, ac inde victitant. Est præterea auium delicatissimarum ibi copia, quas aliquando Christiani vel Turcæ, rarius tamen peregrini Poloni capere solent. Venationes ceruorum, caprarum, aprorum & leporũ in ditione Tartarica & Turcica mari vicina, sunt plurimæ. Chersonesum autem hanc mediam horridi & ardui montes velut Apenninus Italiam in boream & Austialem dirimunt.

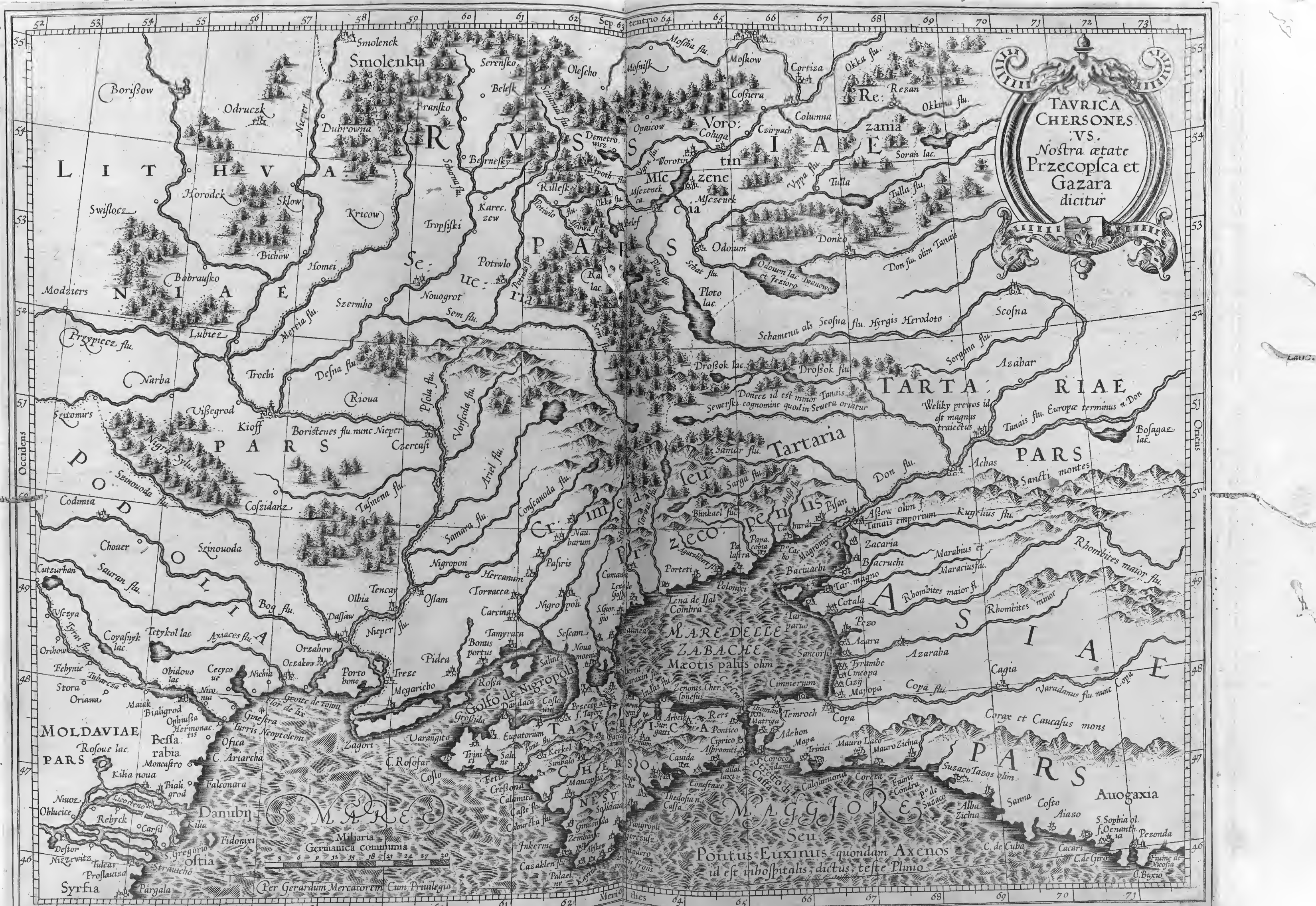
Imperium [illegible]iorum.

Australem, cuius Metropolis est *Capha* Mahometes anno M.CCCCLXXV. occupauit, & sibi tributariam fecit. In boreali vero parte Tartari, Crimæi vulgo appellati latissimos inter Borysthenem & Tanaim campos, pascuis subinde mutatis peruagantes, sedem Regiam annos iam fere quadringentos habuerunt oppidum Crimæum, vnde & Crimæi Tartari appellati fuerunt. Hi postea perfosso Tauricæ ad insulæ formã Isthmo, circa fossam eã quam Præcop appellant, ciuitatem eiusdem nominis & Regiam sedem cum condidissent, Præcopenses Tartari inde dicti sunt. Horum Rex Turcis fœdere & societate coniunctus cũ proprios fratres (instigantibus Turcis) à quibus bello petebatur, submouisset, & Capham obsidione premeret, à suis Consiliarijs ad hoc amplis muneribus corruptis, cum duobus filiolis in frusta concisus, Ottomannicæ amicitiæ infoelix exemplum præbuit: Eo enim occiso Tartari, qui hactenus liberi & indomiti, ex socijs & fratribus Ottomannorum facti sunt serui, & more aliarum Turcicarum Prouinciarum non Regem, sed Beglerbegum, id est Vice-Regem accipere sunt coacti. Quale autem sit Turcicum imperiũ ex Walachiæ, Grȩciȩ & Imperij Turcici descriptionibus facile potest cognosci, eò Lectorem breuitatis causa remittimus. Præter Casan autem & Astrachan regna Tartarorum, qui agros colunt domosque inhabitant & nunc Moscho subijciuntur, præterque dictos Præcopenses, sunt & alij Tartari campestres, qui cateruatim in campis nullis finibus obseruatis degunt & in hordas veluti in quasdam prouincias, à quibus & cognominantur, diuisi sunt, de his suo loco Asiaticis videlicet Tabulis, dicemus.

Vrbes.

In Australi Metropolis est *Capha* olim dicta *Theodosia*, emporium celeberrimum, vetus Genuensium colonia. Sita est ad mare. Portum copiosum illa semper habuit. Genuensium tempore apparet eam diuitem & frequentem admodum fuisse. Postquam verò à Turcis ab annis plus centũ Genuensibus erepta fuerat, Christiani Itali in angustum ita redacti sunt, vt exiguæ & obscuræ admodum eorum reliquiæ in ea supersint: ciuitas pristinum splendorem magna ex parte amisit. Templa christianorum Romana prostrata, ædes dirutæ, muri & turres, in quibus Genuensium plurima insignia & inscriptiones Latinæ visuntur, collapsa iacent. Turcis, Armenis, Iudæis, Italis, & Græcis christianis paucissimis habitatoribus referta, negotiationibus, portuque vniuersæ eius Tauricæ nunc etiam nobilis est, vineas, pomaria & hortos ferè infinitos habet. Capham non rarò nauigatur, ex vniuersis uicinioribus & remotioribus Græciæ insulis, sæpius verò ex vrbe Constantinopoli, nam secundo vento duorum tantũ dierum spatio, vel pauloamplius nauibus eò veniũt. Ac præter hanc sunt *Perecopia* à veteribus Græcis *Eupatoria*, *Pompeiopolis*, *Sacer Lucus*, *Dromon vel cursus Achillis* seu *Græcida*, *Heracleum* vel *Heraclȩa* appellata: *Coslouia*, Emporium non ignobile: Est & *Ingermenum*, Quod Arcem lapideã, templum & specus sub arce, & ex aduerso arcis miro opere ex petra excisos habet, nam in mõte maximo & altissimo situm est, ac inde à specubus Turcis cognomen retinet. Oppidum quondam non ignobile opibus refertum, celeberrimum, & natura loci maximè admirandum, copiosissimumque extitit. *Chersonnesus* seu *Corsunum* vrbs Tauricȩ antiquissima. Hanc *Sari Germenum* quasi *flauam arcem* Turcæ vocarunt, nam solum quasi flauum ille tractus habet. Quæ, quod superba, diues, delicata, & clara quondam Grȩcæ gentis colonia fuerit, vniuersæque peninsulæ vrbs antiquissima, freques, magnifica, portuq; nobilissima extiterit, admirandæ illius ruinȩ manifestè testantur. *Iamboli* seu *Balacheium* arx & ciuitas: *Mancopia* seu *Mangutum*, (vt Turcæ vocant) arx & oppidũ: *Cercum* oppidũ cũ arce. *Cremũ*, seu vt à Tartaris *Crimum* dicitur, ciuitas & arx muro antiquissimo, maximo ac prælto, magnitudine ac celebritate reliquis ciuitatibus Tauricæ Chersonnesi Mediterraneæ, nã eã Ptolemæus ita nominat, admodum dissimilis est, Ptolemæo fortasse *Taphros*, Plinio verò *Taphræ*. Ac in extrema huius regionis parte *Tanas* ciuitas, ad ostia Tanaïs fluuij, Rutheni vocant *Azac*, estque nobile emporium, ad quod mercatores ex diuersis Orbis partibus commeant, vbi cuique liber patet accessus, ac libera emendi & vẽdendi

dendi

TAVRICA CHERSONESVS. Nostra ætate Przecopsca et Gazara dicitur
MARE MAGGIORE Seu Pontus Euxinus quondam Axenos id est inhospitalis, dictus, teste Plinio
MARE DELLE ZABACHE Mæotis palus olim
Miliaria Germanica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

dendi facultas: & aliæ. Fluuij in hac regione plurimi, non parui ad modum ex montibus decurrentes. Pisciculos etiamsi non magnos, nam aqua non est profunda, sapidissimos tamen & delicatos plurimos habet. Sed quoniam Tartaris piscium rarus est vsus, Christiani tantum & peregrini cum eò veniunt, in ijs capiendis operam nauant. Inter fluuios autem præcipui *Borysthenes* vulgó *Nieper* altissimus rapidissimus & latissimus fluuius qui à Septẽtrione labitur in Carcinitum sinum seu fluuium atq; in Pontum Euxinum penes Oczacouiam influit *Don*, *Ariel*, *Samara* cum multis alijs. *Bosphorus Cimmerius* ad quem vsque hanc Chersonesum protendi diximus, fretum est quod Europam ab Asia disterminat, duorum millium passuum latitudine, per quod palus Mæotica in Pontum defluit. Hic Cimmerius à Cimmerijs qui partem eius frigidissimam incolunt, dicitur: vel ab oppido Cimmerio, vt vult Volaterranus. *Mæotis* palus est propè Phasidis ostium, recipiens Tanaim. Hæc *Ponti mater* dicitur Scythis, teste Dionysio, ob id maximè quod multa inde in eum effluat aqua, distracta potissimum ex Cimmerio Bosphoro atque ex multis aliunde locis, quæ adeò ex omni parte paludem replet, vt non possit intra sua labra contineri. Hæc quia plurima recipit flumina, piscibus valde abundat. Pontus *Euxinus* itidem, cuius superior aqua dulcis est, inferior salsa. Hic cum prius *Axenus* imo secundũ Sophoclem *Apoxinus*, vel quod nauium eò non fieret adpulsus, vel propter barbaros Scythas adcolas, qui aduenas trucidabant, diceretur, postea *Euxinum* figura quam vocant ἐυφημισμὸν dixere. Alij hoc ad Herculem, alij ad Ionas retulere. Pontum verò dixere tanquam alterum Oceanum, putabant enim eos qui illum nauigassẽt, eximium quid & memorabile præstitisse, & ob id, inquit Strabo, per excellentiam propriè Pontum appellarũt, quemadmodum Homerum poetam. Montes horridi atque ardui, inprimis illi qui Chersonnesum mediam secant. Sunt & alij maximi & celebres. Maximus verò omnium, altissimus est, & in summitate Lacum sanè nõ exiguum habet. Sed hæc hactenus: Deinceps reliqua videamus. Ius vel iustitia Mahometica lege apud Tartaros administratur in ciuitatibus vel oppidis Chani, & reliquorum Sultanorum. Presbyteri Cadij vel Iudices in pagis, Begi vel præfecti, qui iniurias particulares audiunt & decidunt, perpetui habentur. Veruntamen capitis, sanguinis, furti, quas criminales, fundi, quas ciuiles causas nos dicimus, Chanus ipse cum Consiliarijs suis decernit. In quibus exponendis causidico non egent, subtilitatibus iuris, calumnijs, excusationibus, nec dilationibus vtuntur. Extremæ enim conditionis Tartari vel peregrini coram iudicibus & Chano ipso, à quo semper audiuntur, & celeriter expediuntur, iniurias suas ipsi per se liberé admodum exponunt, omnibus enim semper ad illum aditus patet. Filios à primis annis Arabicis literis instituendos, filias verò non domi alunt, verum propinquioribus sanguine curandas tradunt. Filios adultos Chano vel Sultanis in ministerium, filias nubiles insignioribus ac nobilioribus Tartaris vel Turcis dant in matrimonium. In aula Principis insigniores Tartari & nobiliores non ad fastum vel superbum luxum, verum pro necessitate & honestate satis splendidi & ciuiles sunt. Feminas Mahometica lege quot possunt & volunt, alunt, & vxores à Petigorensibus plerumque emunt, quas etsi non superbè, tamen satis pro gentis more cultè & ciuiliter, ex quibus verò prolem suscipiunt, quam honorificé & spendidé sustentant & curant. Antequam in Tauricam seu peninsulam venerunt, moribus multò agrestioribus gens ea fera & campestris (quod nunc etiam ex agrestiorib[us] manifestè apparet) fuisse videtur: nam illis Mahometicis legibus, iure, literis & moribus illa tùm prorsus caruit. Enimuero à Turcis humanitatem, & falsum illum cultum Tartari edocti maiori nunc ex parte nobiliores hospitalitatem colunt. Cum in publicum exit Chanus, miserrimę sortis homines non excluduntur, à Chano verò conspecti examinantur, videlicet vt si quid opus habeant, referant. Legibus obedientiam magnam Tartari præstant: Principes suos Deorum loco ipsi adorant & venerantur. Iudices, pro lege Mahumetana perpetui & spirituales pro diuis, indubitatæq; omnis æquitatis & integritatis fidei & opinionis viri inter illos habentur. A controuersijs, criminationibus iuridicis, iurgijs minus necessarijs & particularibus, inuidia, odio, tetris excessibus, omni luxu & ambitione, in victu & amictu prorsus alieni sunt. In aula principis nec inter suos, gladios, arcus, nec alia vlla arma illi gestant, exceptis viatoribus, vel peregrinis iter facientibus, in quos admodũ humani & hospitales sũt. Illi à prædonibus semper securi: Verũ à latronibus vel furibus (qui nihil quicquã aliud præter equos illis furantur, nisi perpetuas excubias agant) noctu minus tuti esse solent. Nobiliores panem, carnes, cibum, vinum igni eliquatum & mulsum potum habent, agrestiores pane carent, verum milio concusso, lacte & aqua diluto, quem cassa vulgò nominant, & caseo pro cibo, pro potu lacte equino vtũtur. Camelos, equos & boues oneri inutiles, vel iam moribundos iugulant, ac ouium carnibus non raro vesuntur. Mechanicas artes rarissimi exercẽt, & in ciuitatibus vel oppidis pauci admodum mercaturam exercent, & quicunque artifices vel mercatores ibi reperiuntur, vel Christianorum mancipia, vel Turcæ, Armeni, Iudæi, Cercesij, Petigorenses qui Christiani sunt, Phylistini vel Cyngani obscurę & extremæ conditionis homines sunt. Sed de Taurica Chersoneso ac regionibus Septemtrionalibus quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Ad Hispaniam, cui in nostra distributione princeps locus deinceps tribuitur, quod felix faustumq; sit, eam lustraturi transeamus.

Flumina. *Maria.* *Montes.* *Ratio gubernandi.* *Senatores.* *Scholæ & educandæ iuuentutis modus.* *Mores.* *Victus.* *Opificia.* *Mercimonia.*

Regio.

Nominis vnde deducta.

Hispania nobilis Europæ Regio, primaque Continentis Terræ Pars, ab Hispano Rege, vt notat Iustinus, dicta est. Alij sic nominatam volunt ab *Hispali* vrbe nobilissima, quam hodie *Seuilliam* appellant. Abrahamus verò Ortelius, Vir in Palæstra Geopraphica valde operosus, quum Iberiam Asiæ Regionē olim *Paniam* à Pane, quem Iberis Dionysius, victoria potitus, præfecerat, inde vero *Spaniam* ab Iunioribus vocatam fuisse, legisset apud Auctorem de Fluminibus & Montibus, fidem sequutum Sosthenis lib. III. rerum Ibericarum; Scriptoresque fere omnes animaduertisset primos Hispaniæ Incolas ex Iberia vsque deriuare; adductus est, vt ab *Spania* potius illa, quam ab *Hispano* uel *Hispali* nomen Regioni inditum, crederet. Sane σπανίαν nominat D. Paulus Epistola ad Roma. cap. XV. *Spaniam* etiam vocat alibi D. Hieronymus, ac multi alij. Quā autem *Hispaniam* Latini Scriptores, Ptolemæus, Stephanus & alij 'ισπανίαν vocant, relecta adspiratione, temporibus antiquissimis *Iberiam* & *Hesperiam* nominatam memoriæ produnt Strabo, Plinius, alijque. *Iberia* quidē ab *Iberia* Asiæ regione, vnde primos Hispaniæ Incolas non pauci deducunt. Alij Iberiam ab Ibero Rege trahunt; alij ab Iberio flumine; Auienus ab Ibera Bæticæ opido. *Hesperiam* verò, ab Hespero, vt quidam memorant, Atlantis fratre, vel vt Horatius putat, ab Hesperia Hesperi filia, vel potius ab Hespero stella Occidētali: quia in Europę Continente nihil est hac Regione Occidentalius. Quumque & Italiæ nomen idem esset, Horatius hanc *Vltimam* canit. *Celtiberiam* quondam fuisse nominatam tradit Appianus: quæ tamen pars Hispaniæ (quā Celticam olim dixerunt teste Varrone) potius censenda. *Sepharad* Hebræis dici notant Gulielmus Postellus & Benedictus Arias Montanus in Abdiam. Atque hæc de nomine: sequitur Quantitas & Qualitas. Quātitas cōsistit in Finibus & circuitu, quæq; inde quasi nascitur, Forma vel Figura. Quod igitur ad fines: adluit Hispaniæ duo quidem latera Oceanus; Aquilonare cantabricus; Occidentale, Atlanticus; Tertium, quod ad Meridiem, vbi Fretum Herculeum, mare pulsat Ibericum, quod & Balearicum: Versus Orientem Pyrenęos habet Montes, perpetuis iugis ab Oceano, vbi Flauiobriga, hodie *Fuentarabia*, tendentes ad Mare Mediterraneum; duobus insignes Promontorijs, vno, quod *Olarso* cognominatum, in Oceanum proiecto, altero, quondam ab *Veneris Templo*, nunc vero, ab *S. Cruce* denominato, in Mediterraneum. Hispaniæ longitudo maxima milliarium Hispanicorum CC. Latitudo qua maxima CXL., qua minima LX. Ioannes Vasæus in Hispaniæ chronico memoriæ prodit, Hispaniam ad Pyrenæos tam angustam esse, vt quum per eos iter faceret, in Monte D. Hadriani, Ferdinando colone rerum istarum peritissimo commonstrante, nisi fefellerit adspectus, vtrumque viderit mare; Oceanum scilicet, cui perigrinantes erant proximi, atque eminus, quousque oculorum acies ferre poterat, albicantes maris Mediterranei fluctus. circumitū autē DC. mill. statuunt, & amplius. Strabo, Ptol. & alij Hispaniam comparant corio Bubulo humi protenso: cuius partes ad collum pertinentes in adhærentem ipsi Galliam porriguntur. collum inquam, quantum protenditur Mons Pyrenæus ab Mediterraneo Mari ad Oceanum Britannicum: inde dilatatur ad Brachia, ab Noua Carthagine vsq; ad Cantabros: Crura à Freto Herculeo vsque in Gallæciam & Mare Britannicum: vltimum Corij ad modum Caudæ, Promontorium Sacrum, hodiè *S. Vincentij*, quod extenditur in Oceanum Atlanticum, longe vltra omnem Hispaniā.

Situs.

Cæli temperies.

Expos ita Quantitate, in medium prodit qualitas, cuius caussa plurimum in Climate, Situque Cælesti. Subest Hispania medio Quarti, totique Quinto, parti etam Sexti Climatis; vbi optima ad res omnes Temperies. Nam neque vt Africa violento Sole torretur: neque, vt Gallia, ventis adsiduis fatigatur: sed inter vtramque media, hyeme & estāte temperato Sole perfruitur. Hinc magna Coeli salubritas per Hispaniam, teste Iustino, æqualisque Aeris spiritus nulla Paludum graui nebula inficitur. Huc accedunt marinæ auræ vndique adsidui flatus, quibus omnem prouinciam penetrantibus, euentilato terrestri spiritu, præcipua omnibus sanitas redditur. Non eadem tamen Hispaniæ passim qualitas. Qua enim Arcton spectat, plerisque scribentibus, frigidior est, nonnulliusque asperitatis; Oceano semper obnoxia, interiorum aquarum indiga, malignæque indehabitationis; quum etiam Rupibus, Saltibus, Locisque Siluestribus pleraque obsessa. Qua, Montibus fere perpetuum intercurrentibus, in Austrum declinat, tota felix, tota beata, vt multis magnisque Fluminibus irrigari, sic tempestiuis pluuijs, quantum sufficit, recreari solita, & hinc omne genus, ea præcipue parte, Frugū, Animaliumque non benigna solum Mater, sed & Nutrix solicita. Memoriæ mandat Philostratus; hic Cæli temperiem esse talem, qualis Autumni tempore solet esse in Attica. Admirandam eorum, cum quæ ex terra proueniunt, tum quæ in terræ visceribus generantur & latent, fertilitatem; Animantium item, quæ Terra Marique nascuntur pręstantiam, quis digne vtque singula flagitant, commemorabit? Incredibilis per omnē Hispaniam Frugum Vbertas; & plerique Agri tantæ sunt liberalitatis, vt pro accepto vno Tritici Modio triginta plurimum Colonis reddant; sæpe etiam quadraginta, in Bætica præsertim, quæ quidem Frugibus cunctisque rebus admodum felix. Herbarum cum Satiuarum, tū Voluntariarum, quę citra sementem erumpūt, quibusque insignes sunt & peculiares vires passim, cumprimis in montosis locis est feracissima: vbi sui dissimilis, inquit Pomponius, Linum aut spartum alit. Fructus etiam arborum numero plures, formaque grandiores habet. Quid Mala referam? Inter ea melioris notę sunt duo, *Canusium* & *Regium*. Quid Pyra? In ijs supremæ classis quatuor, quæ odore gustuque suauissima: *Apianum*, quod *Muscatum* vocant omnium Pyrorum minimum, *Vinosum*, *Pintum*, Quartumque, quod Hispanis *Sine Regula* nominatur. Quid Oliuas? In harum numero primas obtinent Hispalenses, quæ magnitudine iuglandes excedunt. Quid de reliquis dicam Fructibus? Plene decantata sunt non paucis Mala Hesperia vel Citrea; Cydonia, quæ vulgo *Membrillos*, Granata, suis etiam Corijs medicinam facientia. Quid vina commemorabo, optimi saporis odorisq;? Passim quidem generosa admodum leguntur, alijs tamen & alijs locis præstantiora, quæ Marineus Siculus indicat lib. I. de Rebus Hispaniæ. Hispania etiam Diues quondam vniuersim, vt nunc quoque varijs in locis, preciosissimis Auri, Argenti, Aeris, Ferri, Plumbi, aliorūq; Metallorum Thesauris; de quibus videnda, quæ multis adfert cum ex Posidonio, tum ex alijs Strabo Lib. III; quæ item traduntur ab Diodoro Siculo, Solino in Polihistor. Iustino libro vltimo, Panegyrista Theodosij & alijs. Quid iam dicam de Salinis? Sal in Hispania non modo coqui, verum etiam plurimum effodi, hoc est & fieri & gigni, tradit Solinus. Fit in multis Hispaniæ locis ex Aquis puteanis, vt apud *Seguntiam* & alibi: vnde Regibus magnum exigitur vectigal. Gignitur in in extremis Maris littoribus, cæteris candidior. Sunt & Montes Hispaniæ, si fides Matineo Siculo, natiui

Soli fertilitas.

Rr

tiui Salis, vt apud *Ribagorciam*; in quibus lapidicinarum modo Sal cæditur, & arborum modo postea pullulat ac renascitur. Apud opidum *Antiqueram* Vallis est amœnissima, cuius longitudo pass. mille quingentorū, ex omni parte montium clausa iugis, quæ hieme pluuialibus aquis impletur, & in formam magni lacus efficitur, cuius aquæ calore Solis, adjuvante Soli genio, in Salem candidum convertuntur. Alias silentio prætereo salinas. Est Hispania præterea & pecoris omnis generis dives, gregibus & armentis plena, adeo vt mugitu, balatuque Nemora, Silvæ, Montes, Prata, Campi, Saltus vbique resonent. Equos alit optimos: Ceteris Bætica plures: Asturia fortiores: *Asturcones* inde dictos. Leones autem, Camelos & Elephantos non novit, nisi cicures & aliunde advectos. Ad venationes extimulant cum alia, tùm in montibus, vallibus, Silvisque Damæ, Cervi, Apri, Vrsi, Lepores, Cuniculi. His sane abundantem docet Hispaniam versiculus Catulli:

Animalium varietas.

Cuniculosæ Celtiberiæ Fili.

Ad Aucupia invitant cum aves aliæ, tum Aquilæ, Ardeæ, Accipitres, Atagines eò nuper ex Sicilia allati. Item Grues, Anseres, Perdices, Palumbi Torquati dicti, Anates silvestres & Cicures. Sed de his satis, ad Imperiū Majorum venio, quod caput in Methodo nostra proxime sequitur. Non animus hic mihi recensendis cum ex alijs, tum Iustino, Diodoro, Iosepho, Eusebio, Hieronymo, supposititioque Beroso, & Interprete eius Annio Viterbiensi, Antiquis Hispaniæ Regibus, rebusque ab ijs domi militiæque gestis, Lectorem morari. Morari hoc esset & ineptire cum multis. Tubal non in Hispania neque in Europa, sed in Asia fuit. Huic qui subsiciuntur, Iberus, Iubalda, Brygus, Tagus, Bætus & alij, Regesne censendi? Absit: nisi quis fluvijs alijsque rebus inanimatis nasci tunc temporis solitos Reges concedat. Qui fictum illud agmen sequuti, non melioris sunt conditionis. Incerta omnia: vt & vix certiora, quæ successione quidam gessisse scribuntur in Hispania, Regibus quasi exactis, varia fortuna, multisque & Populis à se seminatis & Opidis conditis, Lydi, Thraces, Rhodij, Phryges, Cyprij, Phœnices, Ægyptij, Milesij, Cares, Lesbij & Chaldæi. Exploratiora censeri solent, quæ ab Carthaginiensibus, Romanis, multoque post Gotthis, Vandalis, Alanis, Suevis, Hunnis, eorumque Regibus patrata memoriæ produnt Scriptores, qui partim rebus gerendis adstiterunt, partim ex fidelissima aliorum cognoverunt relatione. Ea, paucis dicam, sic habent. Quum in Hispania longe lateque dominarentur & pleraque sub ditione sua haberent Pœni, alijque Africæ populi, contra eos primi omnium cum armatis exercitibus ab *S. P. Q. R.* missi sunt *Cn.* & P. Cornelij Scipiones, belli Punici II. initio: qui septimo eius belli anno sunt cæsi, Q. Fuluio Flacco & Ap. Claudio Polcro *Coss.* Submissus anno sequenti Patri Patruoque *P.* Cornelius Scipio Africanus Major multa prospere gessit, primusque ibidem Provinciam fecit, Q. Cæcilio Metello & L. Veturio *P*hilone *Coss.* anno *V.C.* I Ↄ XLII. Hic Asdrubale & Magone, Carthaginensium Ducibus, acie ad Bætulam vrbem (quæ quo loco hodie in Andalusia visuntur *Bæca* & *Vbeda*, fuisse creditur) fugatis, atque inde ex tota Hispania pulsis vindicatisque armis Hispanijs, amicitiam cum *S*yphace Massylorum (hodie *Biledulgerid*) Rege, icto fœdere, firmavit. Paulo post rebellantes Hispaniæ populos ad deditionem compulit, Fœdereque cum Massanissa Masæsulorum (fuerunt vbi nunc *Regnum Tremissenum*) Rege & Gaditanis facto, *P*rovincia L. Lentulo & L. Manlio Acidino tradita, Romam reversus est. *P*ost Scipionem Hispaniam L. Cornelius Lentulus Proconsule obtinuit: qui rebus bene feliciterque gestis, ovans vrbem ingressus est, anno *V.C.* I Ↄ *LIV.* Triennio post *C.* Cornelio Cethego, Minucio Rufo *Coss.* Hispaniæ primum sunt terminatæ, atque in eas duo noui Prætores missi *C.* Sempronius Tuditanus in *Citeriorem*, *M.* Helvius Blasio in *Vlteriorem*. Vix duobus elapsis annis, quum tantum gliscceret in Hispania bellum, vt iam Consulari & Duce & exercitu opus esset, *M.* Porcius Cato, Consul Citeriorem sortitus, bello ab Emporiis (retinetur hodieque nomen in *Ampurijs*) cœpto, rebellantem ita pacavit, vt Proconsule ex ea triumpharet, anno *I Ↄ.LX. H*ic est ille Cato, qui miro strategemate multarum Hispaniæ vrbium muros vno die diruit, scribente *Livio*, & aliis. *P*ost Catonis victoriam *H*ispaniæ varie possessæ sæpeque nunc hic nunc ibi amissæ: ita vt supra XXX. Triumphi postea ex his relati memorentur. Stipendium pendere non prius cœperunt, quam Augusto *P*rincipe: qui quum Hispaniam omnem, debellatis Cantabris & Asturibus, qui omnium diutissime restiterant, multo varioque Marte perdomuisset, vniversam in tres provincias divisit, *Bæticam*, *Lusitanicam*, & *Tarraconensem*. Singulis inde sui sunt adtributi Conventus: Bæticæ IV., *Gaditanus*, *Cordubensis*, *Astigitanus*, & *Hispalensis*. *Lusitania* tres habuit *Emeritensem*, *Pacensem*, & *Scalabitanum*. *Tarraconensis* denique *VII*. *Carthaginensem*, *Tarraconensem*, *Cæsar-Augustanum*, *Cluniensem*, *Asturum*, *Lucensem*, & *Bracarensem*. Videndi *P*lin. lib. III. Strabo. lib. III. & alii. Sic Rebus subinde paullum mutantibus, *P*rovinciæ nobilissimæ Romanis paruerunt vsque ad Imperatoris *H*onorii VIII. & Theodosii III Consulatum, qui incidit in annum CCCCXCIV: quo tempore Vandali, Suevi & Alani, ab Stilicone in Gallias evocati, quum eas, Rheno trajecto, omnes pene occupassent, & in ijs jam immanium Barbarorum more debaccharentur: ab Gothis, Adolpho & Vallia Regibus, quos ad liberandas Gallias Honorius Imperator miserat, exacti, transgressi *P*yrenæos montes, Hispaniam Romanis ereptam multos annos obtinuerunt. Post aliquot annos Gothi, Galliam incolentes, ab Francis bello petiti in Vandalos vice versa arma movent. Franci Gothos ex Galliis, Gothi Vandalos & Alanos ex Hispaniis ejiciunt: Suevis ad internecionem cæsis. Quo tempore Vandali & Alani à Bonifacio in Africam, cui pro Imperatore præerat, evocati Hispanias Gothis possidendas reliquerunt. Gothi Hispaniam, Romanis Præsidijs omnino expulsis, quum sui juris fecissent, eaque sub suis Regibus longo jam tempore fuissent potiti: tandem ingenti bello ab Sarracenis Arabibus profligati, Rege Roderico occiso, Hispaniam fere omnem amiserunt. Bello superstites quum in Asturum, Cantabrorum & Gallæcorum montibus sese munissent, paullatim amissas Regiones, Vrbes & Castella recuperare cœperūt: & postremo, quū Sarracenorū res in Bætica Hispania se cōtraxissēt, omnēq; Hispaniā Gothi recuperasset, iis etiam ab Ferdināndo Aragoniæ Rege cognomine Catholico (quod hæreditariū deinceps esse cœpit Successorib⁹) victis atq; omni Hispania cū Mele, qui se Granatæ Regē scribebat, exturbatis, vniuersa Regio Dominis antiquis est restituta. Quū autē Maurorū tēporib⁹ à quinq; Regib⁹ Castellæ, Aragoniæ, Portugalliæ, Granatæ, & Nauarræ, Hispania fuerit possessa, Solus hodie Imperium in eam exercet *Philippus* III, Philippi Magni F. Caroli Imperatoris ter-Maximi N. Diuisa olim varie fuit. Romani primo diviserut in *Citeriorem* & *Vlteriorem*. *Citeriorem* dicebāt, quæ Principi Vrbi Imperijque terris proximior erat, inter Iberum sua fluuium & Pyrenæos montes: *Vlteriorem* vocabant, quæ remotior,

Imperium maiorum.

motior, vltra Iberum, ad Oceanum vsq; extensa. Postea in tres partiti sũt partes *Citeriorem*, multo amplioribus dotatã vltra Iberũ finibus, appellantes *Tarraconensem*: *Vlteriorem* autem in *Bæticam* & *Lusitaniam* distinguentes. *Tarraconensis*, cui nomen ab nobilissima Vrbe Tarracone, potiorẽ complexa Hispaniã, à Pyrenæis, vbi Ortum spectabat, incipiens Montibus, Septemtrionaliorem partem inter Britannicum vel Cantabricum Oceanum Duriumque fluuium ad Nerium vsque promontorium, & Mare Atlanticum vel Externum; Australiorem vero ab ijsdem Pyrenæis, ad Castalõnem, vltimam Oretanorum Vrbem, milliaribus aliquot infra Bætis fontem, vbi initium erat Bæticæ, inter hanc & Borealius sui procursus brachium Lusitaniam relinquens, protendebat; cui spacio Plinius I ɔ CVII millia passuum adsignat: Latera vtrimque Mari obijciebat, qua quidem Meridiei obuersa, Mediterraneo; qua vero Septemtrionibus, Oceano. *Bætica*, quam *Bætis* (vnde nomen) mediam fere secabat, ad Septemtrionem & Occasum Anam habebat fluuium, quo ab Lusitania separabatur; ad Meridiem Mare spectabat, extra Columnas quidem Gaditanum, intra Columnas Ibericum, quod pars Mediterranei, vt illud Oceani: ad Ortum à Tarraconensi disiungebatur Castalonis fine, vel Saltu Castulonensi, fluvioque qui hodie *Guadelentin*, Veteribus *Tader* fuit appellatus. Plinius huic spacio tribuit CCL millia passuum. *Lusitania* ad Septemtrionem Durio fluuio terminabatur à Tarraconensi; ad Occidentem & Meridiem Oceano adluebatur; ad Ortum limitem habebat, contra Bęticam, Anam fluuium, Lineamque ductam ab Castris Vicellanis Septemtrionem versus per Augustobrigam ad Manlianum Saltum, vbi Fons erat Tormesis in cuius ripa sinistra visitur Salamantica; vel, vt alij, ad Albocellam Vaccæorum opidum & Ocellum Amnem, cuius aluei vestigia conspiciuntur hodie ad Durij ripas iuxta Fermoselium. Sequentibus temporibus Hispaniam in sex fuisse distributam Prouincias legimus, *Tarraconensem*, *Carthaginiensem*, *Lusitaniam*, *Galiciam*, *Bæticam*, & trans fretum in regione Africæ, *Tingitanam*. Maurorum tempore regna fuerunt in Hispania plurima, quę posteriores in quinque diuisere, Castellæ, Aragonum, Portugalliæ, Granatæ & Nauarræ. Partiuntur autem noua distributione totum Imperium in tria regna, Aragoniæ scilicet, Castiliæ & Portugalliæ. Sub Aragonẽsi regno comprehenditur, præter Aragoniam, *Catalonia*, *Valentia*, *Maiorica*, *Minorica*. Sub regno castiliæ comprehenditur *Biscaia*, *Leon*, *Asturia*, *Galæcia*, *Estremadura*, *Andalusia*, *Granata*, *Murcia*, *Vtraque Castilia*, cum accessione canariarum insularum. Sub regno Portugalliæ comprehenditur pręter Portugalliam, *Algarbia*. Vrbes in toto regno pene sunt innumeræ. Inter eas præcipuæ, *Hispalis*, *Madritum*, *Tarraco*, *Lisbona*, *Granata*, *Pampilona*, *Valentia*, *Barcino*, vulgo *Barzelona*, *Legio* VII. *Germanica* nunc *Leon S. Lucar*, *Corduba*, *Nebrissa*, *Compostella*, *Toletum*, *Salamantica*, *Complutum*, *Pintia*, *Cæsar-Augusta* nunc *Saragossa*, *Asturica Augusta*, aliæq; plurimæ. Sunt Hic Lacus admirabiles.

Vrbiũ nomina.

Lacus.

Prope opidum *Beiaram* Lacus est non vtilis minus quam admirabilis; qui & Turtures, Pisces subnigros & excellentes, gignit, & futuram pluuiam turbinemque, teste Marinæo Siculo, magno aeris sonitu prænunciat; adeo vt eius murmur quasi Tauri mugitus sæpenumero ad duodeuiginti millia pass. fuerit auditum. In summo *Montis Stellæ* cacumine Lacus quidam est, scribente Vasæo, in quo fragmenta nauium subinde reperiuntur, quum tamen à mari plus XII. Leucis absit: quin quod exæstuet & Tempestates ibi audiantur, adfirmare Incolas, quoties intumescit Mare, idem notat. In cantabriæ Lacum fulmen decidisse, & repertas duodecim Secures, ait in Galbę vita diligentissimus Scriptor Suetonius. *Amoenum Stagnum* est apud Plinium lib. III. natur. histor. cap. III, haud procul Valentia: hodie *Albufera*. Sequuntur Flumina.

Flumina.

Hispania multis irrigatur passim Fluuijs. Sunt qui centum & quinquaginta numerant, & in ijs Pontes vltra septingentos, inter quos nobilissimi Segouię & Alcantaræ. Alij alijs sunt nobiliores. *Iberus* Ptolemæo Ἴβηρος, *Ebro* hodie, erumpit apud cantabros ex Idubeda Monte, duobus Fontibus quorum dexter in saltu Aucensi (*Monte d'Oca*) sinister ad Opidum, quod Incolis *Fuentibre*. Inde magnis crescens Amnibus, primo calaguritanis exceptus aruis (*Calahorra*) Iuliobrigam & Tubellam petit, Nauarræ opida; Iuliamque & celsam, inde cæsar-Augustam adluit. Illinc digressus in Austrum, & mox versus Euronotum labitur per Laletaniæ populos qui nunc catalani, & Dertusam opulentam vrbem præterlabitur. Postremo plurimis fluuijs auctus, peracto quadringentorum sexaginta mill. pass. cursu, in Mediterraneum, cognomine ipsi, Pelagus tam violenter duobus Ostijs ingreditur, vt L. passus in mare profusus dulcis hauriatur. *Durius* maximus (concurrẽtib⁹, in eũ tot Amnib⁹ quos enumerare longũ esset) Hispaniæ fluuius ex Idubeda, vbi nomen illi *Sierra de Coçollo* scaturiens, Vectones ab Asturibus, Lusitanos ab Gallæcis Veteribus disterminat. Turrem Sullanam (*Tordesillas*) Sarabrim, Mirãdam, & alia opida contemplatus, decimoquinto fere infra Lamecam milliari, apud opidum Portugalliæ, quod *Portus* dicitur, rapidissimo cursu, Occidentali se miscet Oceano. Δωρίς, Ptolemæo; Δουρίας, Straboni; Δόριος, Appiano Alexandrino; *Duero* hodie. *Tagus* Τάγος Ptolemæo ceterisque) nascitur in altissimis Orospedæ iugis, stadijs quinquaginta ab Opido paruo, cui nomen *Tragacet*, haud procul ab Vrbe Concia nunc *Cuenca*. Per Carpetanos lapsus Toletum, regalẽ Vrbem, petit, Ponteque accepto, Talaueram, Augustobrigam, Alcantaram aliasque Vrbes non ignobiles adluens, mediam fere secans Portugalliã, vltra Olisipponam in Occiduũ se exonerat Oceanum; Ostio bis millium, vt quidam notant, quinquaginta pass. latitudine. Adcolis hic fluuius hodieq; *Taio*, Lusitanis *Teio*. *Tagus* auriferis Arenis copiosus reliquis Hispaniarũ fluminibus, vti testantur Solin⁹ in Polyhistore & Isidorus lib. XIII. Etymolog. cap. XXI, præferebatur. Auriferum hodieque, vt & alios multos Lusitanię fluuios esse adfirmat apud Ortelium, vir fide dignus Emanuel Enricus. Piscium item Ostreorũque feracissimum, Gemmasque generantem memoriæ prodit Pomponius Mela. *Anas*, Ἄνας, Latinis Græcisque Scriptoribus satis notus, Originem habet ex vastis stagnis, in Laminitano Agro, vt scribit Plinius lib. III. Naturalis Histor. cap. I. hodie *Campo de Montiel*, circa Opidum, Hispanis *cagnamares* dictum. Oretanos præterlapsus ad Metallinam, vbi Castra fuisse Vicelliana docent Antiquæ eius loci Inscriptiones, Terræ se penetralibus condere putatur (Nam ex Vulgi opinione magis quam ex veritate hæc esse testis est apud Ortelium oculatus Georgius ab Austria, Præpositus Harlebecensis) mox post aliquot leucas, quasi sæpius nasci gaudens, inquit Plinius, ad Villartam eruptione facta, Augustam Emeritam, vbi longissimo Ponte lapideo transitur, Pacem Iuliam, & Austrum versus alias Vrbes prætergressus ad castrum Marinum in Oceanum evoluitur. Hispanis hodie *Rio Guadiana*, recepta ab Arabibus voce. Iis enim *Guad* fluuius. *Bætis* (Βαῖτις Ptolemæo) oritur prope castaonem ex Orospeda Monte, vt scribunt Strabo & Stephanus, qua parte *Sierra*

d'Alcaraz

d'Alcaraz nominatur. Ab Fonte in Occaſum vergens Cordubam, aliaque Opida prȩterlapſus, ad Hiſpalim in Auſtrum declinans, oſtio ſatis amplo (vnius enim Leucæ eſt) ſed quod Vadoſius haud procul Gadibus in Atlanticum Mare ſe exonerat. Hic fluuius nobilis Auro Veteribus eſt, & Oliuetis. Straboni etiam & Pauſaniæ Tarteſſus nominatur. Stephano Πέρκης. Liuius *Circen* ab incolis nominari notat: quam appellationē aliquamdiu retinuerunt, ſcribente Mario Nigro, Hiſpania potiti Afri; quibus tandem *Guadalquiuir*, vel, vt alij ſcribunt *Guadalchebir*, tamquam fluuius *Magnus*, fuit dictus. *Minius* Hiſpaniæ Tarraconenſis fluuius, ortum habens ſexto ſupra Aras Sextianas, quibus hodie *Lugo* nomen, milliari ad opidum vulgo *Caſtel-Verde*, Portū marinum ſecans, Pontemque Belſarium & Orenſem Ciuitatem perlapſus, facto ad Valentiam cum Auia cōgreſſu, ſex milliaria procurrens in Oceanum ſe præcipitat. Sunt & alij *Lethe*, *Turius*, *Limæa*, *Sicoris*, *Chalybs*, *Aſtura*, atque alij minorum gentium fluuij, quos alijs explicandos, ne prolixiores ſimus, relinquimus. Mare nos vocat & quæ cum eo cenſeri ſolita, Sinus & Portus. Oceano vndique Hiſpania & mari Mediterraneo concluditur, præter eam partem quæ Montibus Pyrenęis & Aquitaniæ coniungitur.

Maris. Commoditates.

Quorum beneficio patentibus gremijs vniuerſi orbis tam Noui quam Veteris commercio opportuna, tanquam ad iuuandos mortales ipſa auida in maria procurrit. Quæ & marinorum piſcium genus omne abunde ſubminiſtrant. Inter quos Cęte, Balenæ, Congri, Murenæ, Thynni, Sauali, Lampetræ, & alij, tum Oſtrea, Conchyliaque. Memoriæ prodit Marinæus Siculus Valentiæ ſe piſcem vidiſſe, quem Piſcatores mari captum portauerant, & Torculari magno locauerant Aquæ pleno, craſſitudine & longitudine magnæ Mulæ, cuius Caput, Os, Nares, Oculi Bouis eſſe videbantur; præter Cornua, quibus carebat; Mammas habebat muliebres, & Manus Mamillis adpoſitas, Vuluam quoq; mulieris: addit poſtero die peperiſſe Piſciculū ipſi perſimilē, longitudine triū pedū, craſſitudine Colli Canis Gallici, Matremq; eum quatriduo poſt fame forteā coactā, deuoraſſe. *Sinus* Hiſpaniæ celeberrimi ſunt tres, omnes ad Mare Mediterraneum, *Sucronenſis*, *Illicitanus*, *Virgitanus*. Omniū vaſtiſſimus eſt *Sucronenſis*, magno ſatis ore Pelagus, inquit Mela, accipiens, & quo magis penetratur anguſtior. Mediæ magnitudinis eſt *Illicitanus* nunc *Puerto d'Alicante*. Minimus eſt *Virgitanus*, ab Opido, vt ſcribit Mela, *Virgi*, hodie *Vera* vel *Bera*. Corrupte apud Ptol. *Vrce* vel *Virge*: nec emendatius apud Antoninum *Vrci*, vt nec apud Plinium *Vrgi*. Nominatur & *Gaditanus* Sinus Melæ lib. III. ab Gadibus. Hodie *Baia de Cadiz*.

Portuum nomina.

Inter Portus, quos Hiſpania habet, primi eſt loci qui *Magnus* Veteribus, μέγας λιμὴν Ptol. inter Netium gar- & Scythicum Promontoria; *Corunna* hodie. Sunt & *Annibalis Portus*, apud Pomponium, *Albor* hodie in Albiæ regno: *Amanum*, Plinio; nunc *Fuentarabie*, vt Villanouanus, vel *Bermeo*, vt Moralis cenſet: *Gaditanus*, Melæ & Antonino, circa Gades: *Tarraconenſis*, de quo Silius Italicus lib xv.

Tunc hoſpita Tarraco Baccho
Conſidunt portu, & ſecuræ gurgite clauſo
Stant puppes, poſituſque labor, terrorque profundi.

Veneris denique Melæ nominatus ad radices Montis Pyrenæi. Sed de Sinibus Portubusque eorumque latitudine & profunditate multis feliciſſime ſcribit Lucas Aurigarius in ſuo Nauigationis Speculo, Chartis, quod ad Hiſpaniam, decima nouemque ſequentibus.

Montes.

Succedunt Montes inter quos *Pyrenæus* principem obtinet locum, Hiſpanos ab Gallis diuidens πυρήνη Ptole. & reliquis; Stephano Πυρήνη, Tibullo *Pyrene*: Liuio & alijs *Saltus Pyrenæus*: Hiſpanis *Los Pireneos* vniuerſim; nam pro ratione locorum varia ſortitur nomina. Dictum volunt plerique ἀπὸ τοῦ πυρὸς ab Igne: vel quod crebris fulminum ictibus feriatur; vel quod eius ſiluæ (ſcribente Diodoro lib. VI) iniecto à Paſtoribus igne, quomdam vniuerſę conflagarint. Silius Italicus denominationis honorem tribuit Pyrene puellæ, Bebrycis filię, in eo monte ab Hercule compreſſę; ibique quū ab feris laniata eſſet, ſepultæ. Pyrenæus, vt ab Ortu in Occaſum ad Promontorium vſque Celticum prolatatus Hiſpanos diuidit in Ciſmontanos & Vltramontanos, alium ad Iberi fontes Montem protrudit verſus Meridiem per Hiſpaniæ latitudinem. Nomen illi *Idubeda* apud Strabonem & Ptolemæum: *Saltus Aucenſis*, vulgo *Monte d'Oca* hodie vocatur, ab *Auca* Vrbe vetere, cuius ad *Villam-Francam*, vigeſimo ſupra *Burgos* milliari, veſtigia monſtrantur. *Oroſpeda* Idubedæ proles; *Oroſpeda* Strab. *Ortoſpeda* Ptol. Toti hodie certū nō eſt nomē: nam quod Aluaro Gomecio cenſentur *Sierra Vermigia*, Floriano *Sierra Molina*, Cluſio *Sierra Morena*; Partes eius ſunt. Oroſpedæ adcenſeri ſolet *Calpe*. Sic Ptolemæo alijſque Mons vocatur ad Fretum Herculeum; qui *Gibraltar* vulgo. Oroſpedæ item pars Rupes præcelſa, quæ ex Hiſpalenſi vrbe Granatam eunti prope Archidonā ſe conſpiciendam offert. Nomen habet famamque meretur ex memorabili, quod in omne æuum eſt duraturum, Amoris exemplo. Hiſpanis dicitur, *La Penna de los Enamorados*, *Amantium Rupes*. Res, vt paucis dicam, ita habet: Quum Regnum Granatenſe Mauris adhuc pareret, graueque inter ipſos & Chriſtianos bellum flagaret, quodam in conflictu inter alios captus eſt Chriſtianus, quem Maurorum Rex ob formæ venuſtatem facilitatemque morum libertate donauit, eumdem apud ſe in palatio retinens. Inter hunc porro Filiamque Regis tanta tamque caſta coaluit familiaritas; vt Articulis hæc Chriſtianæ fidei præcipuis imbuta, Chriſtianiſque commorari deinceps auens & commori, Torum Coniugalem pollicita, fugam cum captiuo fuerit molita. Quum autem Rex diligenter illos perſequeretur; in Rupem quam dixi, vt ibi deliteſcerent fugerunt: videntes autem ſe detectos, & Rupem ab Mauris vndique circumſeptam animadvertentes, cacumen conſcēderunt; ſeque, ſupplicio, quod ab Rege expectabant, territi, mutuo complexu præcipites inde dederunt. Ad cuius rei memoriam in eiuſdem Rupis dorſo; inque via publica Cruces erectæ videntur. Paullinus *Bimarem* nominat. Reſpicit enim duo Maria, Internum & Externum. Strabo Calpen montem eſſe, ait, Circuitu quidē non magnum admodum, altitudine autem ingentem & arrectum, vt remotioribus Inſulæ formā præferat. Vnam Herculis Columnarum ſunt qui fabulantur, alteramque ex aduerſo Abylam in Africa, Laborum Herculis metas: Addunt vnum fuiſſe quondam Montem, ſed ab Hercule perfoſſum, atque ita mutatam rerum faciem. Ex Oroſpeda prope Alcaraſſum *Mariani* Montes ſurgunt. Sic nominat Plinius, qui ſingulariter *Marianus* Ptol. & *Mons Mariorum* Antonino; hodie *Sierra Morena*. Radices horum montium adluit ad læuā perpetuo fere ad Oceanum vſque nobiliſſimus fluuius Bætis. Iuxta Barcinonem Mons eſt quem *Mon-Iui* vocāt adcolæ; ſunt qui interpretantur *Montem Iouis*; alij melius *Montem Iudæorum*, qui quondam illic ſepeliebantur, quorumque plura adhuc ibi ſepulcreta & Signa. In vertice Turris eſt; vnde Speculator die quidem Linteo Velo, noctu vero Facibus Nauigiorum aduentum Barcinonæ Ciuibus oſtendit. *Siluis*, Nemoribus, Arboribuſque

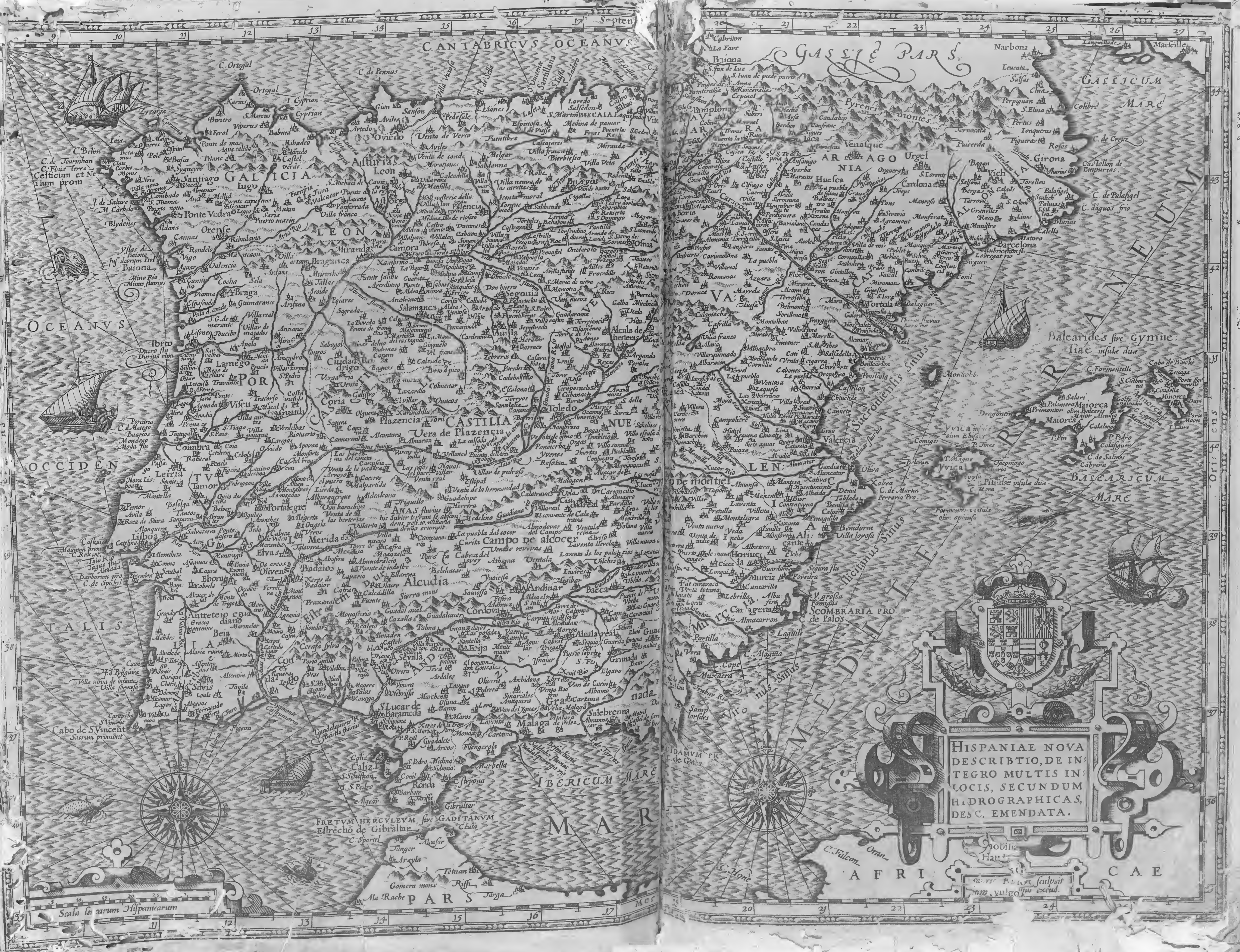
que singulares ferentibus fructus, vbique est plena Hispania. Longum esset omnia commemorare. Nem' est apud Opidum, cui ab *Monte Maiore* nomen, in quo Quercus, Castaneas, Ilices, Nuces, Corylos, Cerasos, Prunos, Pyros, Ficus, Labruscas, & omne genus Arborum fructiferarum sola natura plantavit, altitudinis ingentis & latitudinis. Haud procul Opido Beierano Nemus est amœnissimum, vbi Castaneæ Arboris ambitum se mensum scribit Lucius Marineus Siculus pedum circiter quadraginta. Silvas etiam cæduas cõplures habet. Quare & materia abunde præbetur struendis Navibus. Quid iam de operibus Publicis tam Sacris quam Prophanis, quid de privatis dicam? Plurima hic magnifica Templa, plurimæ Abbatiæ, Cœnobia, Monasteria, Xenodochia, & Nosocomia. Multa Regum conspicua Palatia, multæ Magnatum et Equitum magnificæ & pulchetrimę ædes, innumera denique alia & publica et privata ædificia.

Opera publica et & Privata.

Rex vero *Hispaniarum* nascitur non eligitur: inauguratur tamen, populoque Sacramentum dicit & ab eo accipit. Liberi Regis *Infantes* Hispaniarum appellantur. Inter eos Primogenitus, qui omnium Procerum, civitatum & populorum iureiurando Rex vivo Patre designatus est, *Hispaniarum Princeps* dicitur. Quamvis autem Regi suprema sit in omnes & omnia potestas liberumque arbitrium: nihil tamen fere decernit, nisi ex XII-VIRORVM (qui, totius Regni primores *Senatum Regium* constituũt) consilio. Ibi graviora, quæque magni momenti, plene ventilata terminantur: quæ celanda, in *Secretiore Consessu* discutiuntur, quem faciunt ipse Rex, Dictator Legionensis, Præses, tertiaque Consilii Regii portio. Quæ ad Indias earumq; gubernationem pertinent, tractantur in Senatu, quem *Indicum* vocant, ab vno Præside, XII vero Consiliariis. Bellica in *Senatu Militari* peraguntur: quem statuunt XII-VIRI Senatus Regii, Dictatores item Legionensis & castellanus, cum aliis. Præter hos etiam tres in Hispania sunt *Iuris Præfecturæ*, quas *Audientias* vel *Cancellarias* appellant, vna quidem in Castilia, altera vero in Granata, tertia in Galecia: vnicuique Præses est, & XII. Senatores: ab his, si Litigantes sibi minus satisfactum arbitrentur, Controversiæ ad Senatum deferuntur Regium. Quum vero multa variaque sint Regna, singulis præficitur vir primæ Nobilitatis, quem *Vice Regem* nominant. Est denique *Thesaurarius Castellanus* sub se quatuor habens *Quæstores*; quorum omniũ est Pecunias Regni tractare, earumque habere reddereque rationem. Ducum in Hispania, Marchionum, Comitumque ingens numerus. Præter Principem *Asturiarum* & alios, Duces invenio circiter XXIII. Sũt illi *Friaensis, Medinæ-Rivi-Sicci, Alvæ, Alcalæ, Albuquerquæ, Escalonæ, Osunæ, Avosti, Beiari, Candiæ, Sessæ, Infantasgi, Medinæ-Cœli, Medinæ-Sidoniæ, Maquedæ, Naiaræ, Feriæ, Segorbiæ, Sonnæ, Villæ-Formos, Verraguæ, Pastranæ, Francæ-villæ*. Sunt et alii, quorum nomina non occurrunt. Quibus omnibus annuus Census est a XL. ad C. Ducatorum millia: Ducibus *Infantasgi* & *Medinæ-Sidoniæ* summam superantibus: quorum hic CXXX, ille CXX habet millia. Marchiones hi fere, *Villae-Novae, Astorgiae, Aguilaris, Deniae, Mondeiaris, Navaresi, Pliegi, Saviae, Vellezae, Comares, Aymontis, Altaminae, Veladrae, Viarinae, Carpij, Camarassæ, Cortesij, Montis-Maioris, Guardiae, Montis-Clari, De las Navas, Pocae, Steppae, Tavarae, Villae-Francae, Dradae, Cavietis, Falcis, Fomestae, Molinae, Ceralvae, Valesis, Vallis, Certae, Ardalis, Alvae, Alcalae*, & alii: potiore parte Reditũ percipiente ab x ad LX millia Ducatorum. Comites recensentur plus minus LXXX, quibus annuus Reditus est ab X ad XXV. Ducatorum millia: inter quos Principem obtinet locum *Bonavensae, Alvae, Mirandae* & *Orapesae*. Longum esset Lectorique tædiosum, quærere hic Vicecomitum, Baronumque numerum: longum Viceregum, Gubernatorum, Provinciis Marique Præfectorum: longum denique Magnorum Magistrorum, Equitumque variorum Ordinum, in Castella quidem *S. Iacobi, Alcantarae, Calatravae*, & *Rhodiensium Ordinis S. Ioannis*: in Aragonia Cataloniaque ordinis *Montesae*: in Portugallia Ordinum, *Militum Iesu Christi* (cuius Magister ipse Rex est amplissimi sane, vt qui adnexas habet Provincias omnes in Africa, Asia, Americaque inventas) S. *Iacobi*, eius qui de *Avis* dicitur, itemque *Rhodiensium D. Ioannis*. Inter familias vero Hispaniæ, vt hoc obiter addam, antiquitate prima est *Pacieca*, quum Hirtius in Commentariis nominet *L. Iunium Paciecum*, vbi de Corduba agit: eiusque etiam mentio fiat apud Ciceronem lib. VI. Epist. ad Familiares Epistola ad Leptam. Non minus illustres sunt *Meridona, Toletana, Cerdea, Cardonea, Larensis, Velascea, Pimentella, Stunica, Henritica, Orosia, Cordubensis, Limensis, Gusinanea, Mondragonea*, alias alii addant: & parcãt nobis Senatus illi, si ordinem violauerimus. De Administratione Statuque Politico diximus: sequitur Ecclesiasticus. Primatus Hispaniæ antiquissimis temporibus in Hispalensi fuit Ecclesia, inde vero Toletana, vsque ad excidium illud Hispaniæ funestissimum. Toleto enim in Barbarorum potestatem redacto, Bracarensis Archiepiscopus ea dignitate est functus, docentibus illud Ecclesiæ Bracarensis Archivis. Recuperato Christianis Toleto quum Toletanus amissam dignitatem repeteret; Bracarensis autem semel adquisitam retineret, Contentio orta est, quemadmodum legere est lib. I. Decretal., adeo vt adhuc sub Iudice lis esse scribatur. Qui porro á temporibus Romanorum & Gothorum in Hispania fuerint Præsules docet in Chronico suo I. Vasæus cap. XX. Post ereptas rursum Barbarorum manibus Hispanias, Episcopatus cum Antiquis suis Ciuitatibus sunt restituti, tum quidam in nonnullis recens instituti. Septem hodie Archiepiscopos Hispaniam habere legimus, iisque subesse Episcopos circiter XL. Suffraganeos. Primus est *Toletanus*, Castellæ Cancellarius, cui post Reges Regiamque Prolem nullus vel dignitate vel fortunæ amplitudinæ secundus. Parent illi Episcopi, *Burgensis* (cui sedes olim fuerat Auræ, vnde *Auritanus*, & corrupte in quibusdam Concilijs alijsque Actis publicis *Auxitanus* dicebatur, trãslatus inde *Burgos*, Castellæ Veteris Metropoli, ab Alphonso VI, eo, qui Toletum Christianis restituit, auctoritate Vrbani II P.M. anno CIƆ XCVII) *Cuena* vel *Cunquensis, Cinqueneæ* vel *Ciguntensis*: *Osmæ* vel *Oxomensis* (perperam in Concilijs *Oxoviensis*) *Cordubensis*, (Episcopatus hic antiquissimus & propter Osium Episcopum celebratissimus) *Iaenensis*: *Palentinensis*, vel *Palentinus*: *Segoviensis*. Secundus *Hispalensis*. Sub eo quondam XI, hodie III, sunt Episcopatus: *Malacitanus, Gaditanus* & *Canariensis*. Tertius *Compostellanus* est. Episcopatus huius sędes olim fuerat *Iria Flavia*, vnde *Iriensis*, opidum Galeciæ maritimum, *Padron* vulgo. Translatus autem postea Compostellam, dici deinceps cœpit *Compostellanus*, vel *S. Iacobi*. Eius auspicia sequuntur: *Coriensis, Placentinus, Asturicensis, Gamorensis, Salmanticensis, Orecensis* (qui & *Auriensis* & *Aurisinus, Orensis* item) *Tuiensis* (vel *Tudensis*, à *Tude* sive *Tyde*, opido Galeciæ ad Minium amnem sito, *Tuij* vulgo) *Badaiocensis* (hodie quoque *Pacensis*) *Mindoniensis* (cuius sedes olim Ribadeum Galeciæ Civitas translata inde in Mindoniensem, vulgo *Mondonnedo*) *Lugensis* & *Civitatis Rodrigensis*. Quartus *Granatensis*.

Ratio gubernandi.

Senatores eorũq; frequẽtia.

HISPANIAE NOVA DESCRIBTIO, DE INTEGRO MULTIS IN LOCIS, SECUNDUM HIDROGRAPHICAS, DESC. EMENDATA.
CANTABRICVS OCEANVS
GALLIÆ PARS
GALLICUM MARE
OCEANVS OCCIDENTALIS
MEDITERRANEUM MARE
IBERICUM MARE
BALEARICUM MARE
AFRICAE PARS
Balearides sive Gymnesiae insulae duae
FRETVM HERCVLEVM sive GADITANVM
Estrecho de Gibraltar
Pyrenei montes
GALICIA
LEON
CASTILIA
CASTILIA NUEVA
PORTUGALIA
ARAGONIA
NAVARRA
CATALONIA
VALENCIA
MURCIA
ANDALUZIA
GRANADA
Cabo de S. Vincent Sacrum promont
Scala leucarum Hispanicarum
SCOMBRARIA PRO.
C. de Palos
Maiorca
Minorca
Yvica
Barcelona
Toledo
Lisboa
Sevilla
Cordova
Valencia
Salamanca
Merida
Gibraltar

Ad eius nutum sunt Præsules *Almeriae & Guadicensis* vel *Guaditanus*, olim etiam *Accitanus*; nam quæ olim *Ac-
citana Colonia*, hodie *Guadix* nuncupatur. Quintus *Valentinus*: cui suffragantur *Carthaginensis, Origuellae, Segor-
biensis* (vel *Segobricensis* à *Segobrica*, quæ nunc *Segorbia*, & *Balearium Maioris*. Sextus est *Taraconensis*. Obtemperāt
illi Præsules *Ilerdensis* (vulgo Leridæ) *Dertosanus* vel *Tortosae, Herluae, Barcinonensis, Gerundensis, Vrgellensis* & *Vi-
quensis*. Septimus denique *Cæsaraugustanus*. Eum in sacris agnoscunt *Pampilonensis, Calagurritanus, Oscensis* & *Bal-
bastiensis*. Nulli subsunt *Leonensis* & *Ouetensis*. Habet & tres Archiepiscopos Portugallia, *Bracarensem*, *Olisipo-
nensem & Funchalensem*: subque ijs Episcopos *Eborensem, Viscensem, Guardensem, Conimbricensem, Portugallensem,
Lamecensem, Siluensem, Ceppetensem, Leriensem*. De reliquis Episcopatibus consulendus Vasæus, loco quem in-
dicaui. His omnibvs, vt & Abbatibus, Monasterijsque quanti sint annuatim Reditus, notant curiose L. Ma-
rinæus Siculus, Damianus à Goes, & alij. Ad statum Ecclesiasticum pertinent etiam Fidei Inquisitores, in
Sarracenos, Maranos & Iudæos primum creati, qui lapsu temporis vires suas & auctoritatem extendere cœpe-
Academiæ. perunt in omnes quibus alieniores ab Ecclesia Romana mētes. Habeat & locum hic Notatio Academiarum;
quæ in Hispania circiter viginti duæ numerantur; interque eas primi loci *Salmanticensis, Complutensis*, *Conim-
bricensis, Pericianensis*, *Saguntina, Ostensis* & *Ilerdensis*. Hispani felices Ingenio, infeliciter discunt; semidocti Do-
ctos se censent. Sophistarum Astus plus satis amant. In Academijs Hispanice magis quam Latine loqui gau-
dent; voces etiam Maurorum non paucas admiscentes. Suos foetus Ingenijque monimenta ad posteritatem
Bonarum artiū studijs celebres viri. raro, rarius ad Exteros, ob linguæ defectum, producunt. Fuerunt tamen, suntque hodie non vulgariter docti,
qui præclara eruditione lectissimisque Scriptis patriam inlustrarunt, varijsque Operibus apud remotissimos
etiam clariorem fecerunt. Si Theologi postulantur: prodibunt [illegible], Aqui-
lius Seuerus; Prudentius, Episcopus Armentiæ; Osius Cordubensis; Auitus Presbyter; Marcianus, Episco-
pus item Barcinonensis; Pauls Orosius; Pacianus, eiusque filius Dexter; Audentius; Isidorus, Apocalypse-
os Interpres; Iustinianus, Valentinæ Ecclesiæ Antistes; Leander Hispalensis Episcopus; Martinus, Præsul Mā-
douēsis; Fulgentius, Episcopus Carthaginensis; Eladius, Archiepiscopus Toletanus; Isidorus, Episcopus His-
palensis; Ioannes, Gerundensis Præsul; Eutropius, Valentinus Antistes, Franciscus Ximenes, Cardinalis &
Archiepiscopus Toletanus, Academiæ Complutensis pater, qui varijs Linguis sacra Biblia, Complutensium
appellatione notissima curauit imprimenda; & alij. Si Canonici Iuris periti; Bernardus Compostellanus;
Raymundus de Pennya Forti; Hugo Barcinonensis. Si Iurisconsulti; Calixtus III Pontifex M., Fortunius
Garcia, Gomeffius, Didacus Covarruuias, silentioque minime prætereundus Antonius Augustinus, domo
Cæsar-augustanus, XII vir Romæ Stlit. Iudicandis, inde vero ex Allifano & Ilerdensi Episcopo, Tarraconē-
sis Archiepiscopus, Vir Romanarum Antiquitatum & melioris litteraturæ peritissimus. Si Medici licet non
patrij, sed insititij: aderunt Abincenna, Auerrois, Rasis Almancor, Messahallah. Si Historici: Trogus Pompeius,
Iustinus, & alij. Si Philosophi, L. Annæus Seneca, eiusque filij, Seneca Nouatus, & Mela, L. Iunius Moderatus
Columella; C. Iulius Hyginus Sotion; Ioannes Viues Valentinus. Si Mathematici: Pomponius Mela; A-
brahamus, Cacutius, Alphonsus Rex Castellæ, Henricus, Infans Portugalliæ, Henricus, Marchio Villenen-
sis, Arnoldus Villanouanus, eiusque Discipulus Raimundus Lullius. Si Oratores: præter Senecam, Porti-
us Latro & M. Fabius Quintilianus. Si denique Poetæ in medium producendi: sistent se Sextilius Hena, *LL.*
Annæi Seneca & Lucanus, Patrueles, M. Valerius Martialis, Rufus Festus Auienus, Aurelius Prudentius, Da-
masus, Pontifex M., Iuuencus, Arator, Cælius Sedulius. Iuniores, ne tædium pariam, omitto. Hispanis Natu-
ra calida est & sicca: Color subobscurus, cui iuuando Feminæ Collyrio plurimum ex Cerussa Minioque v-
Mores. tuntur: duriora & bene compacta Membra. [illegible], ad Cerimoni-
as, Adulationes, amplos Titulos Populis alijs duces. Animi concepta dexteritate singulari tacendo, simulan-
do, dissimulandoque celare norunt. Grauitatem seruant cum adfectata quadam Seueritate: quæ facit vt odi-
um sustineant Nationum omnium, grauissimum, quemadmodum ipse Mariana prædicat, atque indiuiduum
magnorum Imperiorum adseclam. Mulieres non admodum fœcundæ paucos pariunt: priscas Romanas æ-
mulantes Vino plurimum abstinent: raro se conspiciendas præbent. Advenas inhumaniter excipiunt. Apud
Exteros alter alterum colit, veneratur, laudat, extollit: Nobilitatem, Plebeio etiam, si quo potest modo, con-
cilians. Iustitiæ cultores maximi: Summis, Medijs, Imis æquale Ius administratur. Facit Magistratuum
industria, vt pauca, imo nulla ibi sint Latrocinia. Plerorum manus puræ ab cædibus, alijsque flagitijs. Nemini
impune est, qui vel Sacrosanctas Leges, vel quemcumque, etiam minimi loci, violare fuerit ausus. Inquieti
Magna semper moliuntur. Pulsis intestinis Hostibus, profligatisque Saracenis, potissimas Orbis Terrarum
partes suis Regibus adquirere student. Vbi duo tresue conuenerint, cuiuscumque loci & conditionis, de Rep.
grauissimisque Rebus disserunt, ad eneruandas Hostium vires vias quærunt, Strategemata excogitant, mille
Machinas fabricant, suisque Ducibus, siquid vtiliter inuentum, aperiunt. In Castris Famis, Sitis, Laborum
patientissimi. In acie conflictuque maior illis Ars quam Ferocitas. Leui corpore, Levibusque armis induti
Hostem facile sequuntur, facileque, quum opus, fuga sibi consulunt, nusquam non, numquam non milita-
Victus. ribus operam dantes Meditationibus. In Conuiuijs domi quidem frugales, sobrij, paucisque contenti, foris
Ciborum, præsertim delicatiorum, adpetentiores. Scitis & commodis vtuntur vestibus nec male formatis.
Hispania autem Larga manu Confinalibus suis alijsque remotioribus Populis infinita cum apud se nata, tum
Mercimonia. etiam aliunde advecta subministrat, Sericum, Lanas, Pannos omnis generis, Sal, Saccharum, Mel, Mala,
Medica, citrea, Granata, cydonea Oliuas conditas, Cappares, Vuas, Ficus, Pruna passa, Amygdala, Castaneas,
Glycyrrhizam, Anisum, Cuminum, Coriandrum, Oryzam, Crocum, Oleum, Ceram, Alumen, Smegma,
Minium, Purpuram, Thynnos, Balenasque salitas, Baccas Laurinas, fructus diuersorum generum, Saccharo
adspersos, Alabastrum, Coralium, Aurum, Argentum, Ferrum, Chalybem, Stannum, Cuprum, Plumbum,
Rubiam Tinctorum, Argentum Viuum, Gossipium, Gemmas item preciososque Lapides & Aromata cum
ab alijs, tum ab Indis accepta. Pro ijs autem omnibus grata quadam commutatione certatim ab Europæis, A-
fricanis, Asiaticis, Americanis accipiunt [illegible] Hispani merces, quas Natura Cœlique & soli genius ipsis negare
solet.

Portugallia.

Hactenus in genere Hispaniam descripsim': nunc postulat Methodus, vt speciatim et per partes eam perambulemus. Varie a varijs fuisse divisam in Generali descriptione diximus. Nos vero Partium Hispaniæ, quo ordine methodoque ab Hondio delineantur, descriptionem, quam poterimus fidelissime, proponemus. Eam sex Tabulis absoluit, hoc ordine. In prima describitur *Portugallia*, in Secunda *Biscaia, Guipuscoa & Legio*. In tettia *Castella Vetus & Nova*. In quarta *Andaluzia*, vbi et *Conventus Hispalensis & Gades*. In quinta *Valentia*; In sexta *Aragonia & Catalonia*. *Portugalliam*, quæ primo loco se offert, *Lusitaniam* Veteres dixere. *Lusitaniæ* autem (λυσιτανία Ptol. & alijs; Appiano autem λυσιτανία) nomen impositum tradunt M. Varro & Plin. ab *Luso* Liberi filio, *Lysaque* cum eo bacchante: Lusitaniam enim dici, tanquam *Lusi* regionem, quum τανία nihil aliud quam Regio. Marcianus putat *Lusitaniam* appellari ab fluuio cognomine, qui nūc forte *Tagus*. *Portugalliam* quidam sic nuncupatam volunt a *Portu Gallorum*. Andreas Resendius, cuius sententiam sequuntur alij docti, *Portugalliæ* appellationem manasse notat a *Portu Cale*, quod Opidulum Durij fluminis ostio adpositum Piscationis gratia frequentari quomdam solitum: vnde tanta hominum multitudo confluxit, vt in civitatem opulentissimam evaserit, & *Portogalo* (quasi *Portus Cale*) nominari cœperit; inde vero totum Regnum nomen postea obtinuisse. ceterum *Portugallia* hodie, si Terræ latitudinem ab Meridie Septemtrionem versus spectemus, maior est quam *Vetus Lusitania*; sin ab Occasu in Ortum, Longitudinem, Minor.

Regio. Nomina vnde deducta.

Lusitania olim ad Boream terminabatur Durio Flumine, & alio minore, quod hodie *Thormis*, in ripa dextra Vrbem gestans Salamanticam; ductaque ad faciendum Limitem Orientalem ab huius fonte per Solerium montem Saltumque Manlianum ad Anam (vbi castra quondam Vicelliana) Linea: Anæque porro progressu per Emeritam Augustam ad Mare. Paullo sequiores Lusitaniæ terminos tribuit Strabo lib. III. *Portugallia* vero hoc ævo versus Boream excurrit supra Confluentes Minium Aviamque ad Opidum vsque Ribadaniam, in Aviæ ripa positum; qua Parte Galeciam spectat; ductaque hinc in ortum Linea ad Mirandum vsque ad Durium collocatam; inde vero Meridiem versus recto fere progressu facto ad ostia Anæ fluuij, quo latere Castellæ, Extremaduræ et Andaluziæ est confinalis: ad notum et Occidentem Atlanticum respicit Oceanum, adeo vt ambitus eius censeatur esse IↃCCCXXC milliarium.

Situs.

Optima in hac Regione Aeris Temperies, ac Cœli serenitate atque vbertate præstat. Abundat Vino, Oleo, Malis aureis, Citreis, Amygdalis, melle, cera Ac fructus quos hęc Regio producit bonitate antecellunt fere omnibus qui in locis finitimis nascuntur. Et quamuis Incolæ non tantum frumenti ex Agris suis colligant, vt ipsis ad victum sufficiat: tamen ex Gallia et Germania quantum opus habent, advehitur. plurima alit hęc Regio Animalia, Equos inprimis magno numero, tantæ velocitatis agilitatisque, vt vento conceptos fabularetur, imo crederet Antiquitas. De his scribit Varro Cap. I lib. II. de R. R. *In fætura, inquit, res est incredibilis in Hispania, sed vera: quod in Lusitania ad Oceanum, in ea Regione vbi est opidum Olisippo, monte Sacro quædam e vento certo tempore concipiunt Equæ, Vt hic gallinæ quoque solent, quarum ova hypenemia appellant: sed ex his equis nati pulli, non plus triennium viuunt.* Eadem scribunt Columella, Plinius et alij. In Lusitania *Sus quum esset occisus*, inquit idem Varro Cap. IV. eiusdem libri, de R. R. *Attilius Hispaniensis, minime mendax, et multarū rerū peritus in Doctrina dicebat L. Volumnio Senatori Missam esse Offulam cum duabus costis, quæ penderet. III & XX pondo: eiusque Suis a cute ad os pedem & tres digitos fuisse.*

Cæli temperies, et soli fertilitas.

Portugalliæ Regnum primum circa annum CIↃ C initium habuit. Ad id enim vsque tempus sub Hispaniæ nomine censebatur. Legendus præter alios Ioannes Bar. cap. I. Asiati. Dec. Primum Regum Lusitanorum Progenitorem Fasti commemorant *Henricum* Ducē Lotharingiæ, Comitem Limburgium, Virū Animo Magnū Manuque promptum: qui Laribus in Hispaniam translatis, *Tyresiam* duxit *Alphonsi* VI Castellæ Legionisque Regis Filiam, accepta in dotem ea Galeciæ Lusitaniæque parte, quæ nunc *Portugallia*: quam non ita pridem ipsemet sua virtute ex Saracenorū & Maurorū servitute vindicarat. Defūcto circa annum CIↃCXII Patri successit *Alphonsus* I, qui Portugalliæ se Ducem appellans, Regis titulum ab exercitu accepit anno CIↃ CXXXIX, victoriam consequutus in Agro Orichiensi contra Ismarium, & alios quatuor Saracenorum Maurorumque Reges: quinque Scutorum Insignia facti monimentum posteris relinquens. Successerunt huic recta fere linea *Sanctius, Alphonsus* II, *Sanctius* II, *Alphonsus* III, *Dionysius*, qui primus Algarbiorum Regis Titulum vsurpare cœpit, *Alphonsus* IV, *Petrus, Ferdinandus, Ioannes, Eduardus, Alphonsus* V *Africanus* cognomine, *Ioannes* II, *Emanuel, Ioannes* III, *Sebastianus* in Africa interfectus, *Henricus* primo Cardinalis, & *Antonius*: quo, quod Nothus diceretur, pulso, vt proximus heres Regnum occupavit *Philippus* II Hispaniarum Rex, Emanuelis per Isabellam primogenitam Nepos: cuius hodie Filius *Philippus* III feliciter Hispaniæ quanta quanta est, imperat. De Portugalliæ Regibus eorumque ortu & Genealogia, rebusque gestis adeundi Rodericus Toletanus lib. VII. de rebus Hispaniæ cap. V. Rodericus Sanctius, Marinens Siculus, & alii. Portugalliæ Metropolis est *Olisippo*, vt ea dicitur in antiqnis & probatæ fidei M. Varronis, Plinii, Antonini, Melæ exemplaribus. In vulgatis enim nunc *Olysipo*, nunc *Olisyppo*, item *Vlysippo*, aliisque modis scribitur: ὀλυσσιπώ Strab. ὀδυσσεὶς Stephano: hodie *Lisbona*, vel, vt Incolæ proferunt, *Lisboa*. Vrbis nomen ab Vlysse derivare, absurdissimum: quum is extra fretum Herculeum numquam navigarit. Præit nonnihil ad verum Etymon Ptol., apud quem divisim & vitiose legitur ὄλιος ἱππῶν. *Olisippo* enim, dici videtur, ὅλοσ ἱππών quo innuitur totum illum Hispanię tractum, vbi antiquis Lusitania, tanquam Equorum quoddam fuisse Stabulum, ob incredibilem Equarum ijs in locis fœcunditatem. Apud Plinium etiam *Felicitas Iulia* nuncupatur. Emporium est, reliquis Orbis terrarum nobilissimis concensendum: Divitiis supra modum adfluens: Mercium peregrinarum, quæ ex Asia, Africa, America adferuntur, Promptuarium celebre: Situs ad Tagi ferė Ostium amœnissimi commodissimiq; amplum, quodque sua magnitudine Montes quinque, totidēq; Valles (nam olim multo erat minus, vnumque tantum, vt quidam tradunt, Collem occupabat) complectitur. Ex parte, qua mari adluitur, Portis distinguitur XXII, qua Continentem respicit XVI: Turribus per Murorum gyrum LXXVII munitur. Tēpla, quę Græcis Parochiæ XXV. numerantur: præter hæc plurima sunt quæ Monachis, Anachoretis, Vestalibusque sunt attributa. *Olisipponem*, vt Matrem agnoscunt Trans-Taganæ: *Ebora* Plin. & alijs Ἔβορα Ptol. quæ vulgo hodieque *Evora*. *Liberalitas Iulia* cognominatur Plinio ad differentiam aliorum Hispaniæ Opidorum, quæ Eboræ dicebantur. *Begia* vulgo *Beia*, vel *Bexa*: olim *Pax Iulia*, Antonino: πὰξ ἰουλία Ptol. *Setubal*, olim, vt opinatur Clusius, *Salacia*: quæ tamen Varrerio Moralique putatur *Alcasar de sal* in Algarbiæ regione. *Almada*, Ptol. καιτόβριξ: Antonino *Cætobriga*: Iacobus tamen Delgadus scribit hodie vulgo *Troiam* vocari. Cis Tagum haud procul Olisippone Aquilonem versus *Cascalæ* Opidum est situm, vbi naves onerariæ, jactis Anchoris, ventùm Æstumque, vt flumen ascendant, operiuntur. Propius ad vrbem accedenti *Bethleem* occurrit, Opidulum. Sunt ibidem *Leiria, Tomar, Guarda*, non ignobilia, neque obscuri nominis Opida. Prope *Leiriam* vrbs fuit Pl. *Colippo*, eius ruinæ *S. Sebastiani* Varrerio. Haud procul Tomare visitur *Ceice*, *Celium* Antonini eidem. *Alanqueram* ad Flu. Tagum, Patriam suam Damianus Goesius; sic dictam putat tanquam *Alankercke*, *Alanorum Fanum*: ingeniose, & vere. Hæc olim *Ierabrica* Antonino. Inter Mondam & Durum *Conimbrica* hodie *Coimbra*, olim caput Regni Portugalliæ. *Visεum*, vulgo *Visco*; *Visensis Civitas* in Conciliorum

PORTUGALLIAE
quę olim Lusitania, novissima & exactissima descriptio, Auctore Vernando Alvaro Secco, & de integro emendata, anno. 1600.
GUIDONI ASCANIO SFORTIAE S.R.E. CARD. CAMER. Achilles Statius. Sal.
Lusitaniam Vernandi Alvari industria descriptam tibi ob gentis nostrę patrocinium dicamus, Guido Sfortia: Hinc homines incredibili virtute ac felicitate profecti, omnes Orbis terrarum partes obierunt, Africę magnam partem in Provinciam redegerūt: innumerabiles insulas, quarum aut nomē tantum, aut ne nomē quidem ullum extabat, primi patefecerūt, idemq; occupaverūt: Asiam terram beatiss. sibi stipēdiariam fecerunt. remotiss. nationes Jhesu Christi cultum, religionemq; docuerunt. Vale. Romę.
Hispanicæ leucæ 17½. uni gradui competentia
Miliaria Germanica, quorum 15. uni gradui respondet
Baptista Doetecomius sculp.
OCEANUS OCCIDENTALIS
OCCIDENS
ORIENS
Gradus Latitudinis
Gradus Longitudinis
MERIDIES
SEPTENTRIO
ANDALUZIAE PARS
REGNI CASTELLAE PARS
REGNI LEGIONIS PARS
CONDADO
ANTRE TEIO E GUADIANA
REINO DO ALGARVE
C. Lisboa
C. Coimbra
C. Porto
C. Braga
C. Evora
C. Beia
C. Tavila
C. Guarda
C. Eluas
C. Portelegre
C. Viseu
C. Lamego
C. Miranda
C. Bragança
C. Leiria
C. Sevilla
S. Lucar
Chaipionha
Berlenga
C. Baiona
C. de S. Vincente

Quod oppidū hodie *Ponte [illegible]ga*, Pl. putatur *Vacca*. *Lamecæ* vulgo *Lamego* meminit Cōciliū Toletanū III. Inter Duriū deniq; & Miniū *Br[illegible]a* superbit: sic hodie dicitur, quæ Βράκαρ Αὔγουστα Ptol. *Braccara Augusta* Anton. *Augusta Bracarum* Plin. Ab Gallis *Braccatis* conditā fama refert, anno ante christum natū CCXC. Augustæ cognomen addiderunt Romani Victores. Tam olim celebris, vt conuentus hic fuerit ex septem citerioris Hispaniæ vnus, vnde Vrbes XXIV, auctore Plinio, ius petere consueuerant. Ausonius hanc vrbem tali nobilitat Elogio:

Quaque sinu pelagi iactat se Bracara diues.

Sita est ad Alestem flu. cuius fontes in Spino monte quatuor ab Vrbe milliaribus distant. Vallem amoenissimam Vrbi adiacentem irrigat; multis hortis, pomarijs, pratis & viridarijs excultam: Vrbem adluit, atque in Auum maioris famæ fluuium prope antiquum opidum Villam comitis influit. Quidam falso *Sethen* vocant. Totius Hispaniæ Primatum antiquissimo iure sibi vindicat: qua de re cum Toletana Sede vetus ei Lis est & contentio. Quod porro *Calem* Antonino, nunc *Gaia* censetur: quod φόρος λιμικῶν Ptol., Hodie *Lima*: quod Κολιόβριγα eidem, hoc ævo putatur *Bergança*. Sex milliaribus à Bracara Augusta versus Euronotum locus est, *Sitania* Incolis, habitore carens, [illegible] olim *Cinninia* fuisse perhibetur, nobilis Lusitaniæ Vrbs. Ad Tammagum flumen Vicus est, non vltimi tamen nominis, *Chaues* vulgo appellatus, olim *Aquiflauia*, nobilis Lusitaniæ Ciuitas, & alia opida.

Flumina. Fluuij sunt *Anas* siue *Guadiana*; *Tagus*, *Mondego* *Durius* & *Minius*: Horum duo celeberrimi, *Tagus* & *Durius*: ille moenia Olisipponis alluit & VI aut VII inde Milliaribus in Mare influit: Hic prope vrbē *Portum* præterfluēs II infra eandē Milliaribus itidem in Oceanū se exonerat: Hi duo fluuij ab Ostijs suis ad Vrbes quas præterlabuntur, non sunt amplius fluuij; sed potius maris Sinus, & tutissimi, multarumque & magnarum nauium capaces Portus, per quos aduerso flumine, longissimo spatio nauigari potest.

Maris commoditates. Portugallia ab Occasu & Meridie Atlanticum respicit Oceanum, qui præter Pisces quos abunde suppeditat, plurimas easque maximas commoditates præbet. Huic copias suas omnes, vt debet, ita & acceptas fert, ac grata memorque beneficia immortalia agnoscit, illum meliore ratione auriffluum, quam Nilum suum vetustas, dignatur, quod huius ope & merito merces vndecunque terrarum importatas accipiat, eo pacto nullius indiga, rursusque quibus ipsa copijs abundat, per nauigia exportet, commercij causa terras quascunque non accessas petens: quo dum peruio vti licebit, (licebit autem dum rerum vniuersi ordo suis constabit legibus) non defuturas sibi opes sed perennaturas confidit.

Portus. Preter Portus autem quos supra recensuimus est Portus *Setubal* XX Milliarib. Olisippone Austrum versus distans.

Montes. Montes hic pauci, ijque non magni, vt sunt quos Incolæ vocant *Sierra de Monchiquo*; *de Chaldecatao*, *de Sordedas*, olim dicti *Montes Lunæ* etc. Sunt & hi plerique Lucis Nemoribusque consiti.

Siluæ. Sunt etiam Siluæ & densa Nemora, in quibus Hispaniæ Principes venari solent. Ad Meridionalem Vrbis Bragæ partem *Silua* est *Primatialis*, Perdicum ac Leporum abundantia celebris; in cuius fere medio Fons est amoenissimus.

Opera publica Sacra. In Opidulo Bethleem, templum est D. Virgini dicatum, sumptuque incredibili exstructum: Emanuelis Lusitaniæ Regis Monimentum, quod dum viueret, sibi ipse designauit. Magna tamen Operi accessio facta ab Ioanne III Emanuelis Filio; quod indicat inscriptum Arcui Tetrastichon; litteris bessalibus:

Vasta moles sacrum diuinæ in littore Matri	*Auxit opus hæres Regni & pietatis; vterque*
Rex posuit, Regum maximus, Emmanuel:	*Structura certant Religione pares.*

Suntque in Interamni Portugallia, vt scribit Vasæus, præter Ecclesiam Bracarensem Metropolitanam, & Portugallensem Cathedralem, atque alias quinque Collegiatas, plusquam centum triginta Monasteria, quorum pleraque reditus habēt amplissimos; præterea plus minus M. CCCCLX. Parochiales, vt scribit quidam. Certe in parte quæ Bracarensem agnoscit Ecclesiam octingentæ recensentur. Ex qua re fertilitatem & Religionem antiquam Gentis facile agnoscas. Sunt & Pōtes quadrato lapide elegantissime constructi, eodem teste, prope ducēti. Taceo xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia, Turres editiores, pulcherrimas ędes, hortos amoenissimos & eiusmodi.

Academiæ. Academias habent in hoc Regno *Ebora* & *Coimbra*. Prior ab Henrico Cardinale Lusitaniæ, eiusdemque Ciuitatis Præsule, nuper instituta. De ea Iacobus *Payua*, *Quod si Academiarum*, inquit, *gloria magis litterarum & virtutum splendore, quam antiquitate constat; hæc, certe paullo ante constituta cum antiquissimis & toto orbe celeberrimis iure certare poterit. Satis enim illa præ se fert specimen integritatis, Prudentiæ, Pietatis, Fidei & Religionis, quibus mirum in modum excellit Henricus Princeps clarissimus; qui illam egregie fundatam, mirifice auctam, omnibus necessarijs rebus munitam, nobis & posteritati exædificauit.* Altera etiam instituta nuper à Ioanne II. Portugalliæ Rege.

Mores. Sunt Lusitani omnium Hispanorum fortissimi, veloces, agiles, mobili corpore leuique, vt facile & fugiant hostem & insequantur: prompti, laboris patientissimi. Sunt & eo ingenio, vt magnifice de se & rebus suis sentiant: atque ipsi dictitant se viuere ex opinione, hoc est se sustentari potius eo, quod se esse putant, quam eo quod reuera sunt.

Mercimonia. Rei Naualis sunt peritissimi, ac Nauigationibus ad incompertas Regiones toto Orbe notissimi; Mercatorum commercijs ditissimi. Maxime autem Mercaturæ Lusitani student, ad quam loci commoditas ipsos non parum inuitat. Nam facie versus Occidentem conuersa, habet à dextra hoc Regnum Galeciam, Biscaiam, Galliam, Angliam, Germaniam, & reliqua Regna Septemtrionalia: à fronte Insulas Accipitrum, quæ alias Terceræ nominantur; Insulas Fortunatas, vna cum Indijs Occidentalibus. A sinistra Andaluziam & Fretum Herculeum, per quod in Mare Mediterraneū, & inde in Italiam & Græciam nauigatur. Relicto vero Freto, si à sinistra Africam circumnauiges plurimę inueniuntur Regiones, & plurimi populi vt cōstat, Antiquitati incogniti.

Algarbia.

Regio. Vnde dicta. Situs. Sub Portugallia hoc tempore *Algarbiæ* regnum pertinet. Hæc ab Arabibus nomen accepit, significatque Campum Aruumque felix & vber, in quo omnia ad commutationem necessaria. Linea autem cuius initium ab Ana fluuio inter Amnes qui vulgo *Vataon* & *Carei-vas*; finis autem ad Opidulum *Odeseiza*, id est ab Oriente versus Occidentem protracta, separat *Algarbiæ* regnum ab ipsa Portugallia, omnium Hispaniæ Regnorum minimum & ignobilissimum. Comportantur eo ex varijs Hispaniæ partibus secundo Anę decursu Vina omnis generis, Sicca, Bastarda, Romana, & eius classis alia; quæ porro nauibus imposita in Galliam, Inferiorem Germaniam, alioque auehuntur.

Opida. Opida habet *Balsam* Ptolemæo, Plinio, Antonino & Pomponio Melæ, quæ hodie *Tauila*, vt Coquus opinatur: *Ossonobam* Plinio & Antonino; quorum ille *Lusturiam* cognominat, Οσσόναβα est Ptolemæo, putaturque quæ nunc *Silues*. Fuit etiam ibidem ad Sacrum Promontorium Vrbs *Lacobriga* Pomponio, cuius etiamnum ruinæ ruderaque visuntur prope *Lagos* opidum maritimum, in Vico, qui Lusitanica Lingua *Lagoa* vocatur, vti scribit Vasæus: Eius Incolæ Λαγγοβρῖται Plutarcho, Sertorium depingenti.

Imperium Maiorum. *Algarbia*, Comitatus initio in dotem ab Alphonso X, Legionis Rege, vt prisci referunt Annales, datus fuit Alphonso III Portugalliæ Regi, quum filiam ipsius Beatricem, quam ex Pellice genuerat, vxorem duceret. Natus ex eo coniugio *Dionysius*, qui primus Algarbiorum Regis titulum vsurpare coepit. Sed de Portugallia ac de Algarbia hæc sufficiant, ad reliquas Hispaniæ partes transeo.

Regio. *Vnde dicta.*

BIscaia Ioanni Gerundensi Episcopo à Bastulis Bæticæ antiquis cultoribus nomen trahit. Hi enim cum primum ex Libya in Hispaniam Bæticam concessissent, à Mauris loco pulsi in Galeciæ montes confugerunt, ibique domicilia statuentes nomen gentis retinuerunt, vt *Bastulia* ab eo tempore dicta sit, quæ nunc *Biscaia* nominatur. Hi proprium Idioma Barbaricum à Latio non admodum distans effecerunt, quo etiamnum vtuntur. *Biscaia* à nonnullis *Viscaia* appellatur, quæ vox ad Vasconum nomen proxime accedit. Hispaniæ Regio est ad Oceanum Montibus obsita. Temperatius in ea clementiusque Cœlum, quam in reliqua Hispania. Magnis enim Montibus circumdata nec frigore nimio infestatur, nec calore nimio torretur. Regio Arboribus, quæ Nauibus fabricandis idoneæ, referta. Nouit hoc præter alias Prouincias tota Hispania, cui integræ nonnumquam Classes hinc subuehuntur. Castanearum, Nucum, Pomorum, quæ *Aurea* cognominantur, Resinæ, Metallorum omnis generis, præcipue Ferri, Nigrique Plumbi, & aliarum rerum feracissima. Vino carenti potum subministrant Poma saporis optimi, pressa. Animalium hic Terrestrium, Marinorum, Volatilium, Fructuum, omniumque, quæ vitæ hominum commodius agendæ necessaria, ingens copia. Quam *Biscaiam* hodie dicimus, habitarunt olim *Cantabri*; latius tamen quam ipsa Biscaia patet, occupatis etiam locis ijs, vbi nunc *Guipuscoa* & *Nauarra*. Populi celeberrimi multorumque scriptis decantati. Hi vitam nullam sine Armis esse existimabant. Omnibus Hispaniæ Populis subactis, & in Populi Romani potestatem adductis, soli cum Asturibus alijsque Conregionalibus vinci non potuerunt; vnde Horat. lib. II Od. VI:

Situs. *Cœli temperies.* *Soli fertilitas* *Animalium varietas.* *Imperium Maiorum.*

Cantabrum indoctum iuga ferre nostra.

Vltra Montes enim, qui à Pyrenæis perpetuo procurrunt ad Nerium vsque Promontorium, habitabant, neque, nisi cum maxima difficultate summoque periculo adiri poterant. Debellauit tandem ferocissimam gentem, bello fere quinquennali fractam & defatigatam, C. Cæsar Octauianus Augustus; ipse contra eos, reliquosque Romanis nondum parentes profectus. Subiugauit autem Cantabros Vipsanij Agrippæ, cæterorumque Legatorum quos secum duxerat, industria & fortitudine. Est in Biscaia, præter alia, opidum nobile *Bilbao*, quod quomdam vt censent Villanouanus & Henricus Coquus, φλαουιοβρίγα, vt quidem in Græcis Ptolemæi Codicibus legitur. *Bilbao* dictum, vt quidam opinantur, quasi, commutatione litterarum Hispanis familiari *Biluao*, id est *Bellum vadum*. Condidit Didacus Lopeus de Hazo, Cantabrorum Princeps anno ab Christo nato CIƆCCC, aut circiter. Tria cum primis hoc opidum commendant, Situs oportunitas, Annonæ copia, mirabilisque Negociorum Hominumque varietas & multitudo. Situm est in loco plano duobus ab Mari milliaribus. Panis habet genus, singularis excellentiæ & bonitatis, quod Incolis *Pan del Fuego*, vel *de Arregoriaga* vocitatur. Per hoc Opidum in reliquam Hispaniam importatur, quidquid Anglia, Gallia, Belgica mittunt; per idem ipsum exportatur quidquid cum ijsdem alijsque Regionibus communicandum censet Hispania. Reperire hic est Ciues, qui soli quotannis sua pecunia tres quatuorque naues ædificari curant. Ab altera parte, opidulum habet in ora maritima, *Portugallette*, vulgo nuncupatum, à quo riuus quidam, maris ingens brachium, non solum in hanc Vrbem vsque: sed in ipsas etiam domos influit. Hoc importari atq; exportari paruo negocio, vilique precio, varia Mercium, aliarumque Rerum genera indies videre est. Sunt etiam in Biscaia portus nobilissimi. Nec est cur piscium vllum genus requirat, cum & optimos habeat, & quantos fere velit, eosque recentes. Margaritas item marinæ non negant conchæ, sed quæ ignobiliores. Inter Montes quibus cingitur, Mons est *S. Adriani*, in quo antrum apparet, via qua in Galliam tenditur, per quod viatores vltro, citroque commeant. Hic enim in Biscaia via lapidea per antrum huius *S. Hadriani* Montis recta ducit, incipiendo à pago *Galerota*, vbi ob asperrimam itineris difficultatem, incommodus equorum vsus, qui proinde manu ducendi sunt, & quia summa montium iuga abrupta & imperuia, glacies niuesque perennes nulla profectione superari possunt: necessitas, & quam hæc excitare solet industria, artem modumque inuenit, quo montem peruium faceret, & in eo antrum seu Cryptam perfoderet, mediocriter quidem latam, longam vero, in quantum sagittæ iactus extendere se queat. In ingressu, ab Hispaniæ latere, subobscura est, aliquantulum deorsum ducit, & in medio ad sinistram vergit, vbi deinde, ad exitum velut stella, gratum lucis beneficium affulgere incipit, &, qua parte Galliam respicit, muro & porta clauditur. Gens affabilis, hilaris, elegans. Virginibus Biscainis mos, quamdiu innuptæ sunt, nec Capillos alere, nec velari. Statim vbi nupserint, caput velant, & vitta tegunt in modum galeæ composita ex linteo coloris aurei, quam eum in modum inuoluunt, vt in fronte, veluti cornu aliquantulum extet. Magna hic Hispanis, cum Gallis, Belgis, Anglis, alijsque Populis commercia. Lana præcipue facit, vt omnia Fora Locaque ab Emtore Venditoreque ferueant.

Opida. *Maris commoditates.* *Mores.* *Commercia.*

Guipuscoa.

Regio. *Nomina.* *Situs.* *Cœli temperies.* *Soli qualitas.*

Guipuscoa Cantabrorum etiam olim erat regio. Nonnulli *Lipuscoam* & *Lipuiscam* vocant: corrupte, vt notat Stephanus Garybayus eius Incola. Vnde autem hæc appellationem habeat, non facile dixerim, nisi forte ab *Opuscua* antiqua ciuitate nomen trahat. Concluditur ad Ortum Amne *Vidosone* (qui & *Vidorso*, *Alduida*, *Huria*, & *Beoyvia*, medius inter Galliam & Hispaniam) Pyrenæisque Montibus; ad Meridiem Nauarræ Regno, ad Occasum Biscaia, de qua modo dixi, ad Septemtrionem Mari Cantabrico. Circumitus eius triginta sex milliarium. Temperata autem maxime hæc regio est; neque enim sentit frigoris molestias, neque Solis vehementes ardores, cœlo autem vtitur humido & inconstanti. Cum vero omnis sit montosa & aspera, non est vsque adeo culta, quę tamen in ea loca coluntur, valde sunt fertilia. Vineta non habet nisi pauca in parte maritima. Cæterum regio vbique Ferri & Chalybis ferax, adeo vt nusquam terrarum ferri maior sit abundantia aut præstantia: tantumque eius materiæ hic effoditur, vt multis regionibus sufficiat. Vulcani officina, Martisque Armamentarium ab Natura videntur hic conlocata: tantam ibi videre est non solum Ferri, & Chalybis, sed & factorum inde Armorum copiam, vt non inmerito *Murus* siue *Propugnaculum Regnorum Castellæ* & *Legionis* in quibusdam regionis Archiuis cognominetur. Scribit Nauagierus hoc tractu tantum Ferri Chalybisque effodi, vt singulis annis X X C millium Ducatorum inde quæstus fiat.

LEGIONIS, BISCAIÆ ET GUIPISCOÆ TYPUS
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
CANTABRICUS OCEANUS
CASTILIÆ
Scythicum prom. C. de Pinas
C de Maßuscano
Baiona
Aviles
Artedo
Candes
Tores
Gyon
Villa Viciosa
Oviedo Metropolis Asturiæ
ASTURES Asturias
Castrapol
Ablaus
Riba de Sella
Lanes
S Vincente
Santillana
Andero
Laredo
Castro Salsedon
Porto galete
Bilbao
Berimeo
Durango
Elorio
Vitoria
La Puebla
La guardia
Haro
Frias
Miranda
Logronno IULIOBRIGA
Calahorra
Alfaro
Tudela
Cascante
Cortes
Ebro Rio
Burgos
Lerma
Sierra Cogollio
IDUBEDA MONS
CANTABRIA
BISCAIA
LEON
Leon
Mansilla
Astorga ASTURICA
Ponferrado
Benavente
Esla Rio
Palencia PALANTIA
Carrion Rio
Pisuergo Rio
Camora SENTICA
Miranda
Toro
Simancas
Tor de sillas
Duero Rio olim Durius fl.
Leucæ Hispanicæ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Milliaria Germanica 1 2 3 4 5 6 7 8

Non igitur sine causa Montem ibi scribit Plinius lib. XXXIV. cap. XIV., totum ex ferro: *Cantabriæ*, inquit, *maritimæ parte, Mons prærupte altus, incredibile dictu, totus ex ea materie est.* Conlocantur hic a Ptolemæo, Pōponio, Plinio, alijsque Populi *Oregeviones*, *Autrigones* & *Varduli*. Primorum memoria videtur etiamnum servari in Opidis *Orendain*, *Oresa* & *Orio*, cuius appellationis ibidem etiam fluuius est non ignobilis. Metropolis est *Tolosa* ad Confluentes sita Araxin & Oriam. Sunt & alia Opida; *Placentia*, vbi fabrorum ferrariorum incredibilis copia: *Motrico*, vel vt alii scribendum censent *Monte de Trico*, ab scopulo cognomine, qui opido immine: *Fuentarabia*, Ptolemæo φλασιόβριγα: *Fanum D. Sebastiani*; olim *Hiçuru*, postea *Don Bastia*, & corrupte hodie *Donastien*, idem sonans quod *Diuus Sebastianus*. Don enim Cantabris nihil aliud, quam quod Latinis *SANCTVS*, Castellanis *SANTO*. Loca namque in Cantabrorum agris varia plerumq; habent nomina, ob Linguarum differentias. Aliter ipsi Cantabri, aliter Hispani reliqui, aliter Galli, qui ipsis Confinales, vocant. Situm est hoc opidum ad ostium fluminis, quod *Menascus* Pomponio Melæ, Ptolemæo μενόσκα, hodie *Rio Gurumea*, vel *Vramea*.

Fluui Chalybs. *Chalybs* fluvius in his regionibus oritur, Cuius Aqua ad ferri temperamentum plurimum valet; adeo vt Hispani non alia Arma, nisi quæ huius liquore temperata, adprobent. Ab hoc flumine Populos *Chalybes* Iustinus Lib. XLIV. ait appellatos. *Fanum D. Sebastiani* Portum habet amplissimū, non arte humana, sed sagacis naturæ providentia factum, in quo Naves ab sævientibus vndis Ventisque parum faventibus securam et tutissimam inveniunt Stationem. Ingressus patet inter duo Castella; quorum quod ad Orientem, in edito Monte exstructum, Occidētali ore, quod in Rupe est, eminentius; et alios.

Portus.

Mores. Incolæ ijsdem cum Biscainis sunt moribus eademque vtuntur lingua. Natura sunt ingeniosi, politici, satis exculti, ad alliciendum faciles, et qui difficulter cogi possunt, honoris cupidi, suorum privilegiorum defensores acerrimi, agiles, animosi, ad tractanda omnis generis arma dexterrimi, et ad militiam proclives. Sunt et mulieres admodum robustæ, planeque viragines, corpore bene habito, forma bona: Licet laboribus assuetæ, ac idcirco minus arrogantes. Maris Adcolę Navigationi piscibusque, cum alijs: tum quos *Baccalaos* appellant, capiundis, magno lucro, dant operam.

Legio.

Regio. Nomina. Sequitur *Legio*, cui nomen ab *Legione* VII *Germanica*, quæ hic olim (Nervæ Imperatoris principatu, vt quidam autumant) stativa habuit. Ioannes Gerundensis Paralipom. Hispaniæ Lib. III, initio *Eleonam* dictam scribit ab *Eleona* Provincia Libyæ propinqua Syriæ et Æthiopiæ, in qua, ne scilicet appellationis causam ignoremus, maxima Leonum copia invenitur. Inde Leonis huic Regno vt et vrbi figuram pro armis et insignibus esse vsque in hodiernum diem. Hanc Hispaniæ partem qui hodie habitant, eos plerique volunt fuisse, qui *Vettones* Plinio, Ptolemæo, Straboni, Appiano οὐέττωνες, *Vergones* male in Latinis Exem plaribus. *Vettoniæ* etiam mentio apud Prudentium. Hi populi, quo tempore primum in Romanorum venerant potestatem, quum quosdam Centuriones viderent deambulandi causa hac illac se flectere, opinati eos (magnum hoc simplicitatis indicium) insanire, Duces se, vt refert Aelianus Lib. II Variarū Cap. V, ad Tabernaculā eis præbuere: putabant enim aut in Tabernaculo quiete sedendum, aut pugnandum esse.

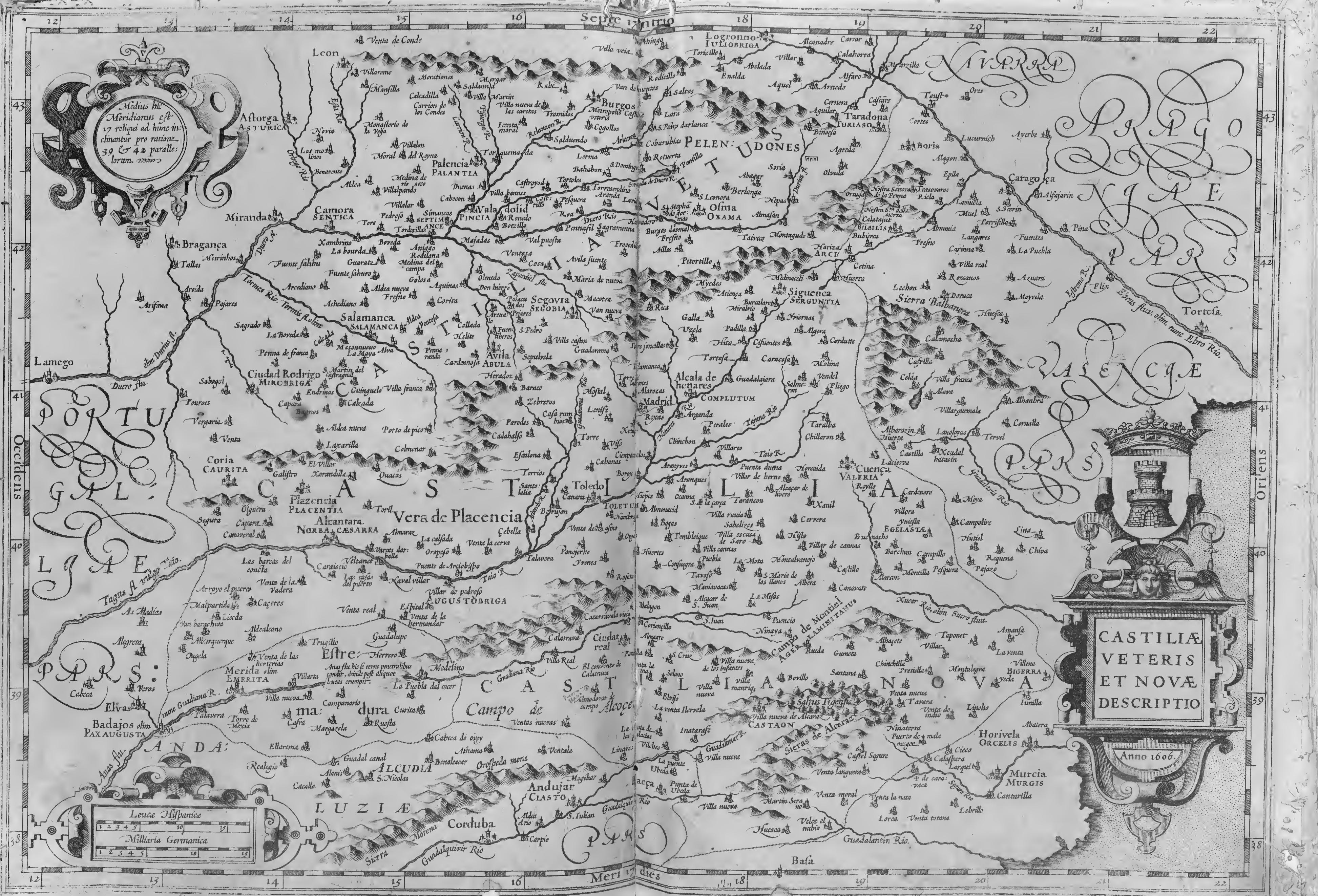
Vrbs Legio Gemina. Metropolis, Vrbs illa clarissima Regioni cognominis, quæ λεγίων ζ γερμανική Ptolemæo: *Legio Gemina*, Antonino: *Leon* hodie vulgo: quod nomen, quur ab Leonegildo Gothorum Rege malit, quam ab Legione ipsa Franciscus Tarapha derivare, non video. Moralis tradit etiam *Sublanciam* olim dictam, adscribens eius nominis vestigia etiamnum exstare in loco, qui sesquimiliari distans Legione, dicitur *Sollanco*. Consulendus hac de re Thesaurus Ortelij. Illud præterea minime omittendū suggerit Hieronymus Surita Cæsaraugustan' Commentario in Antonini Augusti Itinerarium, exstare Auctores, qui ante CCCC annos id prodiderint, huic Vrbi quondam *Floris* nomē fuisse inditum. Præfectum Legionis VII Geminæ *Legione* constituit Scotus, Auctor Notitiæ Provinciarum. De Templo Legionensi sic scribit L. Marinæus Siculus Lib. III. de rebus Hispaniæ: *Etsi Templum quod ætate nostra Civitas Hispalensis ædificat, alia omnia magnitudine præstat: etsi Toletanum cunctis alijs divitijs, ornamentis & specularibus fenestris est illustrius: etsi denique Compostellanum fortioribus ædificijs, & rebus alijs memorabilius est: Legionense tamen artificio mirabili, meo quidem iudicio, omnibus est anteponendum; in cuius claustro Sacellum est, in quo iacent Reges septem & triginta, & vnus Hispaniæ Imperator.*

Imperium Maurorum. Illud autem memoria dignissimum est, quod ab hac Vrbe cœperit circa annum IↃCCXVI Recuperatio Hispaniæ quā totam fere Maurorum et Saracenorum gens occuparat. *Pelagius* enim, vt cum alijs referunt Rodericus Toletanus Libro de rebus Hispaniæ VI per multa capita, et Rodericus Sanctius parte I. Hist. Hisp. Cap. XI, ex regio Gothorum sanguine, Fafilæ Cantabriæ Ducis filius, ad Christianorum, qui in Montes Asturiæ confugerant, reliquijs Rex consalutatus, magna strage Maurorum edita, vix Regnum orsus, hosti Legionem eripuit: ibique sedem sui *Principatus* figens, novum Castellum, quasi propugnaculum adversus Barbarorum vim et incursiones, exstruxit: vnde *Comites* deinceps *Castellæ* dicti, de quibus postea; reiectis autem Gothorum Regum Insignibus *Leonem* sumsit Rubrum in albo Campo ferocientem, quo hodieque Reges Legionenses vtuntur. *Pelagium* in Regno sequutus est Fafila filius; hunc autem Improlem Alphōsus Catholicus, *Petri* Cantabriæ Ducis filius, ex genere Ricaredi Catholici Gothorum Regis oriundus: qui vxorē Duxerat Ormisendā Fafilæ Sororem vnicam et hæredem. In Alphōsi familia posterisque Legionis principatus mansit vsque ad Veremundum, Regem Legionis XXIV: quo, anno CIↃ.XX sine successore defuncto, Sanctia Soror, Ferdinando Navarreo, Castellæ Regi nupta Legionense Regnum ad Castellanum transtulit. Hic tres habens filios, *Sanctium* quidem Testamento Castellæ Regem; *Alphonsum* Legionis et Asturum; *Garciam* denique Galleciæ (quæ ab Coniugis Maioribus adquisita Comitatus ad illud vsque tempus fuerat) et *Portugalliæ* nominavit. *Sanctius*, divisionis paternæ impatiens, fratres, *Alphonsum* quidem Regno deturbauit, *Garciam* autē occidit. Quum iam *Sanctius* circiter sex annos regnasset, & ab Vellido per fraudem esset obtruncatus *Alphōsus*, qui Toleti apud Maurorum Regem exsul vixerat, non solum Legionis, quod ex Patris voluntate obtinebat, recuperavit: sed & Castellæ, Galeciæ Portugaliæque regna est consequutus. Huic successit Alphonsus VII omnium qui ante ipsum fuerant potentissimus, Hispaniæque Imperator nuncupari meritus. Ab eo tempore *Legio* vnum semper habuit cum Galecia Castellaque Regem & Principem. Sed de his satis, ad Castellam accedamus.

Regio unde dicta. *Veteris Situs.* *Soli fertilitas.* *Imperium maiorum.*

C*Astilia* siue *Castella* (cui nomen ab Castello, quod Pelagius Rex, Legione ab Mauris recuperata, vt Propugnaculum, contra hostes exstruxerat) quondã *Bardulia* dicta fuit. Hanc duplicem faciunt Hispaniarũ Delineatores, *Veterem* et *Nouam*. *Veterem* circumdant ad Boream Asturia et Biscaia; ad Occasum Portugallia: ad Meridiem Castella Noua, Montibus qui fere per Longitudinem Hispaniæ incedunt, intercurrẽtibus ad Ortum Aragonia et Navarra. Regio fertilis Frugum, Vini, omnis generis fructuum, Croci, & Animalium. Castellæ autem Regno tale legitur fuisse initium. Pelagius erepta rursum Mauris Legione, Castellum quasi propugnaculum adversus Barbarorum vim exstruxerat, cui qui Præfecti *Comites Castellæ* nuncupati, Regem Legionensem, vt Principem diu agnoverunt vsque ad Ordonium II, decimumquartum Asturum, Legionisque Regem: qui quũ Comites Proceresque Castellæ per speciem Colloquij ad se evocatos obtrũcasset: Castellani pessimo scelere indignati, projecto Regum Legionis iugo, ex suo corpore duos elegerũt Iudices Nunium Rasuram et Lainum Calvum: vnum, qui Iuridicundo, alterum qui rebus Bellicis præesset: quorum Liberi horũque Posteri *Comites Castellæ* sunt appellati vsque ad Sãctium Majorem Navarræ Regẽ, qui quum bello fortis Cordubam et Toletum Saracenis eripuisset, Mauros omnes Navarra, Arragonia, Castella, Legione, Portugallia, alijsque Hispaniæ locis exturbasset, totamque Hispaniam Christiano nomini restituisset, ducta Elvira Sanctij Castellæ Comitis filia, Garsiæque postremi Comitis Sorore et ex Asse herede, Se dotis nomine non Comitem, sed Regem Castellæ scripsit, Regnumque ad Ferdinandum filium, Legionis etiã Regno per Coniugem Sanctiam locupletatum, transmisit. Ferdinando successit filius Sanctius; huic Frater Alphonsus: cujus filia Vrraca (nam Stirps mascula obierat) quum, post Raimundũ Berengarium Tolosæ Comitem, Alphonso Regi Aragoniæ nupsisset, Aragoniæ, Castellæ et Legionis Regna fuerunt vnita. Metropolis Veteris Castellæ *Civitas Burgensis*, vulgo *Burgos: Bravum* putatur Ptolemæi. Vrbs antiquissima, multisque rebus insignis, et inter primarias Hispaniæ merito referenda, CL. sub se habens minorũ gentium opida; magnis, pulchris commodisque ædificijs passim adornata; Foris venalibus, Plateis, Vicis, Pontibus; Templis, Coenobijs, Amnibus exculta; ob incredibilem Incolarum cujuscũque ætatis, sexus, conditionis, industriam et diligentiam memoranda. Circumdant suam Metropolin iucundissimo commodissimoque situ: *Palentia*, ad Carrionis marginem sita: *Palantia* Plinio. Melæ. Ptol. et Appiano, *Pallantia* Straboni; *Peralantia* corrupte apud Antoninum. Hãc ab Rege Hispaniæ Palatuo conditam quidam fabulantur. Hic olim Academiã fuisse volũt, quæ nunc Salamanticæ. *Valdoledum*, Sedes olim Regia; locus in amoenissima Pisuergæ ripa, non Hispaniæ solum sed Europæ totius pulcherrimus; cui quæ Vrbs anteponatur, non invenitur: agro beatus fertili: Forũ ibi pulcherrimum amplissimumque; cujus ambitus IↃCCC, passuum: quumq; multis alijs de caussis hoc opidũ valde sit nobilitatum, multo tamen magnificentius illud reddidit inlustrissimus Philippi Regis Hispaniarum ortus. Vulgo *Valladolid*; quod *Vallem Oleti* sunt qui interpretantur. *Pintia* Ptolemæo, *Pincia* Antonino, vt censet Carolus Clusius. *Simanca*, Antoniuo *Septimanca*. *Camora*, Ptol *Sarabris*, vt Clusio videtur: quæ vitiose *Sabaria* apud Antoninum: *Sarabrim* tamen esse putant Forianus del Campo et Gomerius opidum illud, quod vulgo vocatur *Toro*, Latinis *Taurus*, ad Durium fluvium Non autem postremi hic visitur loci *Salmantica* Antonino, & Ptolemæo, *Salmatis* Polyæno: *Salamanca* vulgo. Hanc a Salaminis et Atticis, Græciæ Populis cõditam notant Ioannes Gerundensis Paralip. Hisp. lib II, & Ioannes Vasæus Hispaniæ Chronico ad annum post diluvium C IↃ C X X X I X. Haud procul hinc ad fluuium, qui vulgo *Gada*, *Civitas Roderici* Comitis, *Cuidad Rodrigo*, quæ vt putant Vasæus & Clusius, μυροβρίγα Ptol., Celticorum opidum in Lusitania. Tendẽtibus hinc versus Meridiem occurrit *Coria*, *Caurita* quondam, vt scribit Clusius: *Cauriam* ab Latinis Iunioribus appellari tradit Andr. Schottus. Cauriæ versus Ortum ad nonam circiter Leucam est *Placentia*, vrbs pulcherrima: cuius Citria, ceterique Arborum fructus, necnon Panis candidissimus maxime solent commendari & experti: *Plazencia* vulgo. Habet Placentia sub sua ditione Opida amoenissima, in quis est *Xavahicium* Nemoribus superbiens, & *Pisaro* in Convalle jacens, velut altare, vt Marineus notat, in Testudine templi. Montes Placentiæ adjacentes, ab ipsa vrbe *Vera de Plazençia* cognominãtur. Quæ *Avila* hodie, Ptol. ἄβυλα nuncupatur, vt vult Clusius. Haud procul fontibus *Areva*, *Segobia* jacet, quæ Plin. & Antonino *Segovia*, vt hodieque, Ptol. Σεγόβια. Vrbs est Lanificio & Aquæ ductũ visendo Romani operis nobilis: in qua, vt Vasæus scribit, illud memorabile, quod illic nemo conspiciatur ociosus, nemo mendicus, nisi qui per ætatem aut morbũ opus facere non possit: quũ nulli desit, vnde victũ quærat, aut in quo se exerceat. Quæ nũc *Aranda* ad Durium flumen, *Rhauda* Vaccæorũ vrbs est Ptol. in Hispania Tarraconensi: *Rauda* Antonino ex emendatione Hieronymi Suritæ: nam antea *Raudaclunia* cum altera mansione mista legebatur. Quæ incerto Scriptori *Exoma*, *Vxoma* Plin. est, qui addit nomen hoc crebro alijs in locis vsurpari, *Vxsama* per S. in antiquo marmore legitur: *Osma* hodie dicitur. Reliquas nominatis à nobis adponendas Curiosioribus relinquimus. Fuerunt olim hic etiam aliæ Vrbes nobilissimæ: sed quæ vel dirutæ, vel tantam passæ calamitatem, vt de loco certo parum constet. Inter eas principem facile locum tuebatur *Numantia*, totius quomdam Hispaniæ robur, fortiumque Militum genitrix, *quantum*, inquit Florus lib. II, Hist. Rom. cap. XVIII, *Carthaginis*, *Capuæ*, *Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus, summumque, si viros æstimes, Hispaniæ decus: quippe quæ sine Muro, sine Turribus, modice edito in tumulo apud Flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum XL. millium exercitum, per annos XIIII. sola sustinuit: nec sustinuit modo, sed sævius aliquanto perculit, pudendisque fæderibus adfecit. Novissime quum invictam esse constaret, opus quoque eo fuit, qui* Carthaginem *everterat*. Numantiam quasi coronabant præsignes aliæ vrbes. *Gracturis*, *Turiaso*, *Augustobriga*, *Clunia*, *Segisamunculum*, *Segisama Iulia*, *Intercatia*. Sed hæc de vrbibus & opidis sufficiant. *Durius* fluuius hanc interfluit; in quem tot Amnes & Riuuli concurrunt, vt maximus Hispaniæ censeatur, licet parum sit navigabilis ob rapidum cursum, obque angustiam; magnis attamen navigijs permeabilis est ad centum milliaria et amplius. Hic cæteris Amnibus Minio excepto, grandiores fert Alosas, Lampetras & Troctas quas jure præferunt delicatioris gulæ æstimatores, Salmonum parcior & Sturionum. Habet Castella Vetus Clarissimam Academiam in vrbe *Salmantica*, variis Pontificum Regumque Privilegiis ornatam, Disciplinarum omnium genitricem, a qua omnes fere Hispaniæ Vrbes & populi tanquam a Domina, Leges petunt & Iura. Hinc Consiliarii, Theologi, Iurisconsulti, Medici, reliquarũque scientiarum Magistri in varias Hispaniarum Provincias & Regna peti proficiscique cõsueverunt. Iura ibi sunt professi Didacus & Antonius Covarruviæ, vti ipse Didacus in variis Resolutionibus testatur, non vno loco. Dominicus a Soto lib. I. de Iustitia & Iure suam vocat Academiam. Hæc de Castella Veteri dicta sufficiant, ad Novam transeamus.

Vrbes. *Flumina.*

CASTILIÆ VETERIS ET NOVÆ DESCRIPTIO
Anno 1606.
Medius hic Meridianus est 17 reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 39 & 42 parallelorum.
Leucæ Hispanicæ
Milliaria Germanica
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
NAVARRA
ARAGONIÆ PARS
VALENCIÆ PARS
PORTUGALLIÆ PARS
ANDALUZIÆ PARS
CASTILIA VETUS
CASTILIA NOVA
PELENDONES
Estremadura
Vera de Placencia
Campo de Alcocer
Campo de Montiel
AGER LAMINITANUS
Sierra Morena
Sierras de Alcaraz
Sierra Balbanera
Saltus Tigensis
Leon
Astorga ASTURICA
Burgos
Logronno IULIOBRIGA
Palencia PALANTIA
Vala dolid PINCIA
Camora SENTICA
Salamanca SALAMANCA
Segovia SEGOBIA
Avila ABULA
Ciudad Rodrigo MIROBRIGA
Plazencia PLACENTIA
Alcantara NORBA CÆSAREA
Madrid
Alcala de henares COMPLUTUM
Toledo TOLETUM
Cuença VALERIA
Siguença SERGUNTIA
Osma OXAMA
Taradona TURIASO
Calatajud BILBILIS
Çaragoça
Tortosa
Merida olim EMERITA
Badajos olim PAX AUGUSTA
Corduba
Andujar ILIASTO
Murcia MURGIS
Horivela ORCELIS
Coria CAURITA
Lamego
Bragança
Miranda
Elvas
Duero flu.
Tagus fl. vulgo Tajo.
Anas flu.
Guadiana R.
Guadalquivir Rio
Ebrus fluv. olim, nunc Ebro Rio.
Xucar Rio, olim Sucro fluv.
Guadalaviar Rio

Regio. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Castella Noua*, ad Septemtrionē adhærens Veteri, reliquis lateribus clauditur Portugallia, Extremadura, Andaluzia, Granada, & Valentia. Abundat Tritico alijsq; Segetibus, ad vtramq; Tagi ripā sita. Nobilitarunt quodā hanc Hispaniæ partē Καρπητανοὶ Ptolemæo, Καρπητανοὶ Straboni: quos etiā Villanouanus & Moralis *Regnum Toletanum* interpretantur. Καρπήσιοι vocat passim Polybius, vt & Liuius: apud quē etiā, vt itē apud Pliniū *Carpetania* legitur *Regio*. *Vrbes.* Metropolis Castellæ Novæ *Toletum*, vt Latini vocant: Τώλητον Ptolemæo: hodie *Toledo*. *Toletanos* nominat Plinius: *Colonia Toletana* est in Nummis Augusti apud H. Goltzium: Serezolam etiam scribit appellatā fuisse Villanouanus ad Ptolemęum. De Conditoribus, nunc Hercule, nunc alijs quæ adferuntur, fabulosa magis sunt, quàm vera. Centrum est & quasi vmbilicus Hispaniæ: Situs cliuosi, inequalis, & asperioris, ascensus ambulationisque difficilis. Maiorem partem adluit & contra hostes tuetur Tagus: qua Arcticum spectat Polum, muris munitum est validissimis Turribusque C; quarū auctorem memorant circa annum IↃCCLXXIII Pambam Regem, quem etiam hos Versus in Turri quadam, nitido, lucidoque marmore, insculpendos curasse, scribunt Rodericus Toletanus Achiepiscopus lib. III. de reb Hispaniæ cap. XI, & in Chronico Ioannes Vasæus:

EREXIT, FAVTORE DEO REX INCLYTVS VRBEM
BAMBA, SVÆ CELEBREM PROTENDENS GENTIS HONOREM.

Nobilium ingens in hac Vrbe numerus: Cives admodum sunt industrij. *Vrbis Regiæ* cognomen adeptum est Toletum post adventum Gothorum, qui sedem Regni illuc transtulerunt, quum antea, vt Rodericus Toletanus tradit, ab Vandalis, alijsque Germaniæ populis, qui vna in Hispaniam commigrarant, Hispalis Vrbs Regia & vocata fuerit & habita. Cum alijs amplissimis ædificijs, tum templo nobilitatur augustissimo, pulcherrimo, ditissimo. Multa Toleti Concilia leguntur celebrata; certe vltra XVII numerantur, quot alibi nusquam. Describunt *Toletum* Gomecius lib. VI de rebus Iacobi Aragoniæ Regis, Nauagierus in Itinerario, Petrus Medinensis, L. Marineus Siculus lib. II. de Rebus Hispaniæ. Toletum, vt Matrem Reginamque suam venerantur *Madritum*, vulgo *Madrid*; Aeris situsque saluberrimi; vbi Carolus V. Imperator dies paucos commoratus, Morbo Quartanæ, quo diu laborauerat, est liberatus. Rebus omnibus abundans gratum nunc est Hispaniæ Regibus Domicilium; Incolis hinc plenum, multisque primæ nobilitatis & equestris dignitatis viris, illustribusque familijs nobilitatum. Silicum illi sunt in circuitu Lapidicinæ: vnde *Cinctum Igne* cecinit Hispanus Poeta Ioannes Mena. Terminos habet latissimos, camposque fertilissimos, quos *Matricios Lumbos* appellant. Non procul hinc *Villamanta* est; quæ vt volunt B. A. Montanus, Tarapha & Villano. Μάντουα est Ptol., carpetanorum in Tarraconensi Hispania opidum. Quæ vulgo, voce Arabica, Hispanis hodie *Alcala de Henares*, tam certo creditur Κόμπλουτον Ptol, vt Latine etiam non aliter in publicis Actis & Monimētis audiat. Situm est in loco plano, ad Fluuium, quem *Henarem* vocant; rerum omnium quibus humanus vsus indiget, copia, suisque prouentibus adeo abundans, vt nullis aliunde bonis opus habeat. Ecclesia ibi, cujus omnes canonici sunt Theologi. *Segoncia* Antonino inter complutum & cæsaraugustam medio fere itinere; *Siguença* nunc appellatur Varrerio & Morali iudicibus. *Alcantaram* in ripa Tagi scribunt Varrerius & alij esse quæ Νώρβα Καισάρεια Ptol.; *Norbensis Colonia* Plin. Opidum est insigni conspicuum Ponte, venerandæ & antiquitatis & maiestatis. Quæ *Talauera* nunc, Liuio *Æburam* nominari opinantur Beuterus & Moralis. Sunt hic etiam *Cuença*, *Caucenses* Plin. *Lebazuza*, Antonino *Libisosa*, *Caslona La veia*, castulo eidem Antonino. *Flumina.* *Tagus* flu. castellam nouam irrigat cum alijs Amnibus ac riuulis in eum concurrentibus; & in ea suos fontes habet *Anas* fl. nunc *Guadiana*. *Opera publica.* Sed de his satis, ad Opera publica venio. Quinta Madrito leuca versus Occidentem conspicitur magnificum illud & sumtuosum Monasterium S. Laurentij *in Escuriali* vulgo Ordinis D. Hieronymi: Philippi Hispaniarum Regis opus; quod merito certare potest cum Aegyptiorum Pyramidibus, cum Veterum Gręcorum Romanorumque Templis, Theatris, Amphitheatris, Ludis, Circis; Thermis item, Balneis, Sepulchris; cum alijs denique variorum Regum & Principum Monimentis. Operi tanto vix quid est par, vix quid secundum. Frontispicium eius, Occasum spectans, tribus superbit portis: quarum quæ Media primariaque in Templum augustissimum, Cœnobium, Collegiumque ducit, quæ ad dextram, in Officinas Monasterio consecratas; quæ ad sinistram in Domos Scholæ destinatas. Quatuor Angulos totidem exornant mirabiles arte sua Turres; quas etiam duæ superant ad ipsius. Templi pedem hinc inde fastu quodam consurgentes. Supra Ostium Templi magnificæ Stylobatæ Statuas sustinent ex Marmore Tophoque sex Iizraehhelis Regum, pedes altas XVIII. Ad Septemtrionem Palatium Templo adsitum visitur, Regi Regioque Comitatui commodissime excipiendo paratum. Ad Meridiem variæ sunt Porticus; Hortus omnis generis instructus Herbis Floribusque, & plurimis ornamentis; Pomarium gratissimis consitum fructibus: item Nosocomium, Pharmacopolium, & alia. Videre ibi est inter alia depictum artificiosè Conflictum inter Ioannem II Legionis Regem & Mauros Granatenses; extractum ex Linteo CXXX pedum, quod totam Historiam continens repertum fertur Segouiæ in pervetusta Turre. Quid superest? quidquid ibi occurit, stuporem inijcit spectanti: ideoque de ijs, quæ dicenda restant, silere cum modestia præstat, quam ieiune pauca in medium proferre. Est etiam Toleti celeberrimum Palatium ab Carolo V. restauratum, nouisque structuris regio adparatu exornatum: in quo, præter alia multa singularia, Machina visitur hydraulica, miro Italorum ingenio fabricata, quæ ex Tago flumine, opera magnæ versatilis & excauatæ rotæ, Aquas in Fistulas & Tubos per Canales in summitatem Arcis & Montis artificioso impetu cogit & impellit; vbi vnum in locū & amplum receptaculum collectæ in varios Arcis Vrbisque totius vsus dilapsæ distribuuntur; quæ riuulos deinde & fontes Hortis, Magnatum ædibus, Balneis, Fullonibus, Ciuiumque necessitatibus abunde suppeditant. Est in Castella noua Episcopus Toletanus quem Vrbanus II. Pont. Max. Hispaniæ totius instituit Primatem. Est idē secundus ab Rege, Maximusq; Regni Cancellarius: quo inconsulto, nihil fieri solitū nihil decerni. Sententiam statim dicit post Regem: tantæq; est non solum dignitatis & auctoritatis, verum etiam potentiæ, vt sub se præter pagos infinitos opidā celebria habeat septemdecim, exque ijs alijsque Vectigalibus Reditum annuum ducentorum millium Ducatorum. *Scholæ.* Academiæ hic duæ sunt Complutensis omnium Disciplinarum Academia celeberrima, qua nobilitatum est Complutum ab Francisco Ximenio Cardinali, Archiepiscopo Toletano, cuius & auspicijs sūtibusq; (qui superasse dicuntur lx. millia Ducatorū) Biblia ibi edita, anno CIↃIↃXV, quæ ab loco *Complutensia*. Altera Toletana Academia florens, literarum & sapientiæ clarissima officina. *Opificia.* Disciplinis omnibus Artibusque Mechanicis in vrbe Toleto magnus honos: Lanificio Sericoque vitam quærunt hominum millia fere decem. Castellani semper strenui animoque præstantes aduersus hostes habiti sunt. Fœminæ quoque robustæ planeque viragines sunt, laboris atque algoris patientes, supra quam cuiquā credibile est.

ANDALVZIA

in qua Conuentus Hispalensis, Gades.

Regio.

Nomen, & vnde deductum.

ANdaluzia Hispaniæ Bæticæ pars, nomen adepta dictaque quondam *Vandalitia* putatur ab *Vandalis*, Germaniæ populis, quos olim ad hæc vsque Loca deuenisse, multi memoriæ produnt. Videndi præter alios Rodericus Sanctius parte I. Hispaniæ cap. VII, Antonius Nebrissensis in Decadum Prolegomenis, Ioannes Vasæus Hisp. Chronico cap. VIII. Sic igitur, vt nonnullis nomen penitius rimatis placet, *Andaluzia* appellatur quasi *Wendenhuys, Vandalorum Domus*. Marius Aretius *Andaluziam* vocatam auguratur, quasi *ante Lusitaniam*, mutatis nonnihil litteris.

Situs.

Ad Ortum habet Granatam, ad Septemtrionem Castellam Nouam, ad Occasum Pacensi Siluensique Diœcesibus & Ana Flumine terminatur, ad Meridiem Atlanticum spectat Mare. Huius precipua pars *Conuentus Hispalensis*. Hic ab Ortu Cordubense territorium, ab Occasu Algarbiorum fines habet; qua Septemtrionem spectat, eam Lusitaniæ ditionem attingit, quæ Magistratus S. Iacobi vocatur. Cætera vero Meridiem versus Gaditano Conuentu, & Oceano clauduntur. Cælum hic indulgens & felici quadam hilaritate & temperie ridens. Terraque in vniuerso hoc tractu ad miraculum vsque frumenti, vini, olei, & omnis generis frugum feracissima est, quibus longinquas & transmarinas prouincias replet. Secundū Plinium Hispania, quacumq; ambitur mari Italiæ laudib⁹ proxima: quod de ea Bæticæ parte potissimum intelligendum putamus, quæ ad Hispalensem conuentum spectat, est enim Oceano & Zephyri lenibus flabris exposita. Hæc igitur Regio insigni rerum omnium fertilitate luxuriat, eo nomine vniuersi orbis prouincias longe superans: eamque merito Plinius ante Italię laudes posuisset, nisi Homo Italus patriam anteferre voluisset. Poetæ quo felicitatem atque insignem huius regionis vbertatem denotarent, campos Elysios in ea constituerunt: quo figmento excellentem præ omnibus alijs terræ fertilitatem efferre voluerunt, ac indicare, ei nihil deesse quod ad vitam laute beateq; transigendam optari possit, cum aliæ vel fertilissimæ prouinciæ, alicuius tamen rei plerumque laborent inopia. Hic etiam pecorum omnis generis magna copia, sed præcipue cuniculorum, quos plerique lepusculos vocant, quorum frequens exercetur venatio ne malum latius serpat, plantis enim vastitatem inferunt, & sata depopulantur.

Imperium Maiorum.

Andaluziam nomen à Vandalis habere supra diximus, quod hi à Gothis pulsi hoc loco sedes suas fixerint: quibus postea etiam eiecti, in Africam concesserunt. Res ita sese habet. Rodericus vicesimus quintus Gothorum Rex, in quo etiam Regium Gothorum nomen defecit, Comitem quendam Iulianum præfectum constituerat Mauritaniæ Tingitanæ: eiusque absentis interea Filiæ stuprum intulit. Quo pater audito, Saracenos ex Africa euocauit, iustissimum dolorem suum Regis vindicta satiaturus. Hi Anno salutis DCC.XIV. Duce Muzamisso per angustias freti Herculei ingressi, biennij spatio totam fere Hispaniam occuparunt, præter Astures natura loci munitos. Periere tantillo tempore vtrimque septingenta hominum millia. Saraceni potiti Imperio, Christianorumque (quantum fieri potuit) Religione extirpata, regna inter se varie partiti sunt. Primum fecere Cordubæ, quod ipsi vocauere *Abenalibeticum*. Alterum apud Hispalim, Tertium apud Cathaginem nouam: donec à Ferdinando III his locis pulsi Granatam concesserunt Anno M.CC.XVI. & à Ferdinando VI penitus eiecti sunt Anno M.CCCC.XCIV.

Vrbes.

Metropolis est quæ Hispalis Plin., ἵσπαλις Ptol. *Hispal* Silio, *Spalis* Gratiano, Hodie *Seuilla*. Arias Montanus putat *Hispalim* nomen esse Pœnicum, ex *Spila* vel *Spala* deflexum, quod planiciem seu virentem regionem significat. Alij, inter quos F. Tarapha ad *Hispalim* Herculis Libyci filium, nomen conditionemque referunt. [illegible] Isidorus, qui, quum ab Iulio Cæsare conditam, exque ipsius & Romæ Vrbis vocabulo *Iuliam Romulam* notasset appellatam, à *Palis suffixis* in loco palustri sic dictam memorat. Io. Gerunden. Episco. non improbans Isidori Etymon adscribit videri vocatam Hispalim à *Palude* quæ maxima Vrbem circundat. Vrbs ad Bœtim Situ amœnissimo excellens, Ambitu magna, Forma fere rotunda, Visu pulcra, Templis celebris, ædium pulcherrimarum frequentia exculta. Tam multa de hac Vrbe præclara commemorari possent, vt natum sit inde & tritum vetustate Prouerbium, *Quien no ha visto a Sevilla, no ha visto Maravilla*. Cum alijs felicis ingenij alumnis gaudet, tum Benedicto Ario Montano, nobilissimo & summo Theologo, plurimarum Linguarum cognitione stupendo. Testantur id Opera ab ipso edita, quæ summam eius admirationem apud omnes excitant. Metropoli visa, reliquarum Vrbium nonnullas indicabo, Ordinis incuriosior; sic tamen, vt quasque Metropoli suæ proximas primo loco. Offert se quinta ab Hispali leuca *Palatium* vel *Palantia*, quod vulgo *Palacios*, sic dictum ab Arce perantiqua, quam lateri habet adhærentem. Via situm, quæ ad S. Lucæ Fanum Fretumque Gaditanum ducit. Huic succedunt *Cabecæ*, opidulum in Montium, qui in Meridiem Malagam versus se extendunt aditu situm: & Cabecis versus Libonotum ad tertiam leucam Opidum, quod vulgo *Lebrixa*; Νήβρισσα Ptol. Plinius *Veneriam* cognominat: Situm fuit olim inter Bætis Æstuaria, hodie octo pass. M. ab flumine, oblimato sinisteriore Alveo. Conditor perhibetur Liber Pater. Opidulum est peramœnum & pulcrum cum Arce perueteri, Agro vndique beatissimo cinctum, Ciue nobilitatum est Ælio Antonio, Hispaniæ totius Ornamento. Quæ *Carmona* vulgo, Κάρμον Straboni est, *Carmo* Antonino, Χαρμονία Ptol. *Marchena* hodie, *Colonia* quondam, inquit Onuphrius ex antiqua basi, *Marcia*: Situm est hoc Opidum in Colliculo quodam, vbique planicies spectante. Sunt & Andaluziæ Opida *Lora* ad dextram Bætis ripam: *Axalita* vetustis lapidibus, teste Clusio, *Flauium Axalitanum* Ambrosio Morali ex antiqua item Inscriptione, Inter Hispalim est & Cordubam. *Moron*, Olim Clusio *Arucci*, notantibus Plinio, Antonino & prisco Lapide. *Ossuna*, Ορσῶνα Appiano, Ουρσων Strab., *Vrso* Plin., cui & *Genua* (forte *Gemina*) *Vrbanorum*, *Vrsaon* in antiquis huius loci Inscriptionibus. *Vrsao* Hirtio. *Eçeia* ad Singulim fluuium hodie *Xenil* vel *Chenil*, Ptolemæo cluit Αστιγὶς: *Augusta Firma* cognominatur à Plinio. Quod Opidum non adeo magnum, hodie tredecim ab Hispali leucis visitur, inter eandem Hispalim & Cordubam medio fere itinere, ad dexterā Bætis oram *Pena flor*, Ptol. putatur Ἰλλίπουλα μεγάλη, in mediterraneis Turdulorū, *Ilipa* cognomine *Italica* Plin., qui Hispalensi Conuentui attribuit. Decimo hinc Miliari ad eiusdem Fluuij ripam est *Corduba* Κορδύβη Ptol., *Cordoua* vulgo: Plinius *Coloniam Patriciam* tradit cognominatam, quod etiam ex antiquis Marmoribus probat Moralis. *Corduba* tanquam *Cor Bætis* dicitur Ioanni Gerundensi. Alumnos habuit rei militaris gloria doctrinæque studijs præcellentes. Beata hodie est *Corduba*, præter alia multa bona, fertilissimis Agris, Hortis amœnissimis, Aquis saluberrimis. Solum Cordubæ vocat aureum Silius Italicus lib. III:

Nec decus auriferæ cessauit Corduba terræ.

ANDA LUZIÆ NOVA DESCRIPT.
I. Hondius
1606
Medius Meridianus est 15. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione tregesimi sexti et tregesimi noni Parallelorū.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
PORTUGAL
PARS
CASTILIÆ PARS.
ESTREMADURA
ANDALUZIA
GRANADA
Campo de Alcocer
Sierra Morena, Oropeda mons
Sierra Nevada
Sierra de Alcaraz
Anas fluvius hic subter terram se abscondens post 10 miliaria denuo erupit
Guadiana Rio, olim Anas fluv.
Guadiana Rio
Guadalquivir Rio
Betis flu.
Xenil Rio, Singylis olim
Guadalete fluvius
Hispalensis Conventus.
Cordubensis Dioecesis
Malacitanæ Dioecesis
Gaditani Dioecesis.
El Condado
Condado.
BETURIA.
TURDETANIA Straboni
ALCUDIA
Sevilla, olim HISPALIS
Corduba
Granada
Malaga
Almeria
Gibraltar
Ronda, olim ARUNDA MUNDA
Merida
PAX AUGUSTA Badajos
Olivença
Ciudad real
Baeça
Ubeda
Andujar
Iaen
Alcala real
Guadix
Ecya
Aestuarium vulgo la Maresma
S. Lucar de Barameda
El puerto de S. Maria
Medina Sidonia
Cabo Trafalgar
Tarifa
Algezira
Ceuta
Tanger
C. Spartel
AFRICAE PARS
FRETUM HERCULEUM SIVE GADITANUM, nunc Estrecho de Gibraltar
IBERICUM MARE
MARE MEDITERRANEUM
Leuce Hispan
Milliaria Germanica

Quinque Leucis ab Corduba versus Meridiem *Mons* est *Maior*, vulgo *Monte Maior*, *Oulia* existimatur Ptol., Turdulorum in Hispania Bætica Vrbs: *Vlia* Antonini: *Vlla* vitiose est apud auctorem Belli tam Alexandrini, quam Hispaniensis. Decem ab Corduba Miliaribus *Mons Aureus* est, *Montoro* vocatur vulgo: *Epora* creditur Antonini. Male apud Ptolemæum *Ebura* pro *Epora*, quum illa sit non Bæticæ, sed Lusitaniæ; peius autem *Ripepora* in vulgatis Plinij Codicibus, vbi *Fœderatorum* cognominatur. Hispalim recurro, hincque per Palatiū, Alcantarillæ Pontem, Opidaque Cabecas & Nebrissam, *Luciferi* peto *Fanum*. Sic Latini videntur nominasse, quod Str. lib. *III*. φωσφόρον ἱερόν interpretatur: quodq; appellatū etiā addit, *Lucem Dubiā*: hodie est *S. Lucar de Barrameda*. Haud procul hinc quarta fere Leuca versus Vulturnum, Opidum est, quod Hispanis *Xeres de la Frontera* dicitur, quasi Hispaniae ex hac ora vel Initiū vel terminus. Hoc Navagierus in Itin. putat esse quod *Asta* Liv. & alijs: *Hasta* Ant. per adspirationē. *Astam* tamen Mor. scribit adhuc nomē retinere, vel locū illū esse, circa Guadaleten Amnem, qui vulgo *Masa de Asta*. Abrahamus Ortel. haud multum abest, quin submersam putet cum insula Tartesso in Bætis ostio. Centum stadijs a Bætis ostio distat *Chipiona* opidum, Strab. Lib. III, *Capionis Turris*. Ad ostium Lethes fluminis, quod hodie *Guadelete*, vel Arabice *Bedalac*, Opidum est, cui nomen *Portus S. Mariæ*, vulgo *El puerto de S. Maria*: Lethen transgressis occurrit cū alijs *Medina Sidonia*. Meridionaliora versus Fretum petentibus offert se *Conilium*, non ignobile Hispaniæ opidum, sex Leucis distans ab Gadium Vrbe: inlustrissimo S. Lucæ, qui et Medinæ Sidoniæ, duci parens. *Coniliū* habetur ab Georgio Austriaco apud Ort. *Carteia* Pto. *Carteiæ* nō semel meminit M. Tul. cū alijs locis, tūm Epist. ad Atticū, eāq; ab Corduba ab esse M. P. CLXX perhibet Auctor Commentarij Hispaniensis, cuius verba si sint vera, satis arguunt, non bene Clusium adserere *Carteiam* hodie esse *Carthagenam*: quod videret hāc ab illa non prorsus abludere. *Tariffam*, quam *Carteiā* quidā opinantur, ex Tartesso corruptam si quis dixerit, non admodum pugnandū videtur. Non procul inde *Vegeliū* est, vulgo *Vegel*: opidum exiguum quidem, sed situ opereque clarum: Colli quē Latissima vndique planicies cingit, impositum: adeo vt inde circumquaque prospectus pateat, quo vsque oculorum acies extendere se potest, tam in Lætam laxamque planiciem locaque compascua, versus Solis exortum; quam in Africæ Montes et orā circa Meridiem: nec non in vastum et tumultuosum Oceanum versus Septemtrionem et Occidentem. Hic in Caurum iter flectentes obuiam habent *Mundam*. Sic nominant Opidum Plinius, alijq; Latini Scriptores, quod hodie vulgo *Monda*. Putāt tamen alij antiquam Mundam esse, quæ hodie *Ronda Veia*: *Mundam* autem, cuius antea memini, duobus inde Milliaribus exstructam fuisse ab Arabibus, prisco retento nomine, vti mos illis. Videndus Didacus Mendosius de bello vltimo Granatensi. Ioannes Gerundensis Episcopus Lib. I et IX Paralip. Hispaniȩ procul hinc amotam Mundam, eandem, scribit esse cum *Coimbra* Portugalliæ Opido. de Conflictu porro ad Mundam inter C. Iulium Cæsarem et Cn. Pompei Magni Liberos Cn. Sextumque, consulendi Plutarchus in Cæsare, Appianus lib. II Bellorum Civil. Auctor Commentarij de Bello Hispaniensi, Strabo lib. III, Suetonius in Cæsare cap. XXXVI et in Octaviano Augusto cap. XCIV, Valer. Maximus Lib. VII cap. VI, et alij. Lucanus lib. I:

Vltima funesta concurrant prælia Munda. Silius Ital. Lib. III Belli Pœnici: *Et Munda Emathios Italis paritura Labores.* Inter fluvios quibus hæc regio irrigatur Bætis est Isidoro dictus quasi εαθυ, quod humili solo decurrat. Hic nobilis Auro Veteribus est, et Olivetis. De Auro Aristoteles in Admirād. Audit. et Stephanus de Vrbibus, vbi de ἴευλλα. de Oliuetis Martialis in Epigrammat.

Flumina.

Bætis olivifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis Vellera tingis aquis.

Piscosum mare illis est, vnde quæstus haud exiguus, et præter alios pisces frequens est thynnus, qui quercea glande saginatur, quȩ ad mare isthic abunde nascitur. Portus etiam commodissimos et opportunissimos habet. Sunt autem in diœcesi Hispalensi innumera monachorum et virginum ~~[illegible]~~ Monasteria. Multa ex his sena aureorum millia ānui reditus ferunt. Vnum certe Carthusianorū quod ad Bætim in ipso Hispalis prospectu magnificentissime exstructū est, supra viginti quinque millia refert. Longum sit etiam xenodochia recensere, cum in vna Hispali tantum vltra centum viginti numerentur egregie dotata, vt multa octo millibus aureorum, nonnulla quindecim millibus annuis locupletata sint. Est vere Hispalis ædificijs sacris et templis omnium Hispaniæ vrbium ornatissima; inter quæ templum Mariæ sacrum, quo nullum habet Christianus orbis excellētius, si operis amplitudinem et maiestatem sacra quadam hilaritate et pulchritudine venerabilem, et turrim summæ celsitudinis, e qua ad statas horas signum datur, editissimo et operosissimo fastigio admirabilem spectes, vnde in vniversam vrbem & latissimé circumjacentes campos iucundissimus prospectus est. Quid Regiæ arcis ornamenta vere Regia describam? qua nullam elegantioris structuræ, aut gratioris voluptatis Hispani Reges habent. Quid sumptuosa Ducum, Comitum & illustrium procerum palatia: quid amœnissimis fontibus & viretis ornatas civium ædes memorem? Prætereo antiquos aquarum rivos longé per arcus in varias vrbis regiones derivatos, & recentiores S. P. Q. H. ingenti sumptu & industria ad Herculanas vulgo dictas columnas deductos, & publicæ voluptati dicatos, palustri & vliginosa vastissimæ amplitudinis area, consitis arboribus, in pulcherrimum viridarium reformata, & latissimis spatiis in circi speciem ad decursiones & voluptarias inambulationes relictis. Iam vero suburbanos hortos omnibus delitiis & amœnitatibus refertissimos, totque per agros & ad Bætis ripas magnificentissime extructa praetoria quis dignis laudibus prosequatur? e quibus naves commeantes, & ex vtroque orbe redeuntes quotidie spectare licet. Bonarum artium in ea studia, & nobilitatis exercitamenta apprimè florent. Et vt nihil de artibus mechanicis quibus adornata est, dicam, mercatorum commerciis opulentissima est. Huc enim ex variis mundi plagis, potissimum verò ex India Occidentali mercimonia adferuntur. Nulla enim in Indiam navis ex Hispania transmittitur, quae non hic mercibus oneretur, machinis tormentisque bellicis, reliquoque idoneo apparatu nautico instruatur: ac naves reversae hic exonerantur. Estque in eam rem ampla & magnifica Domus, quae gubernatores & consules habet duodecim & a mercimoniis Indicis vocatur *La casa de la contraction de las Indias*. Vnde fit vt haec vrbs omnes totius orbis civitates, sola vetere Roma excepta, divitiis superet.

Montes.
Opera publica.

VALENTIA appellationem a sua Metropoli assũpsit, Emporio Nobilissimo, venerandæque Antiquitatis. Ad Meridiem Murciam respicit; ad Occasum vtramque Castellam: ad Septemtrionem Aragoniam: ad Ortum littora eius pulsat Mare Internum. Fruitur Aere temperatiore, ac clementiore cœlo, atque beatiore quam vlla alia Hispaniæ pars: imo tanta Cœli temperie ac Zephyri lenitate Regnũ Valentiæ gaudere tradunt, vt quocunque tempore, etiam Nativitatis Iesu Christi festo, et Ianuario florum manipulos incolæ manibus gestent, sicut alijs in locis Aprili et Maio fieri videmus. Magna hujus regionis præstantia, omniumque Rerum vt Sacchari, Vini, Olei: item Tritici, Orizæ variorumque fructuum fertilitas, et copia. Habet et Argenti fodinas, in loco quem *Buriel* dicunt, inter Valentiam et Dertosam. Reperiũtur et Lapides aureis venis lineolisque interstincti, in loco, qui *Aiader* nominatur. Ad Promontorium *Finistratum* sunt ferri *Mineræ*: circa Segorbiam Lapidicinæ vestigia, e quibus Romam devecta olim marmora. In *Piaceto* Alabastrũ effoditur. Passim Alumẽ, Rubia calx, Gypsũ. Valẽtiã Vrbẽ diu Mauri tenuere longa ducũ serie: oppugnata sæpe ab Aragonũ regibus, donec Rex Iames post lõgã obsidionẽ tandẽ eius potitus est, duceq; *Zaen Maure* cũ quinquaginta Maurorũ millibus coegit vrbe cedere et *Deniam* confugere, auro, argẽto, armis aliaque supellectile eodem asportata. Desertam hoc modo Valentiam rex Iacobus colonia missa colere iterum cœpit. Coloni fuere Cataloni et Arragones, ductoribus *D. Berengario Palatiol* Episcopo Barcelonensi. D. *Vidalo Cavelia* Episcopo Huescano. *D. Petro Ferdinandes d'Acagra & D. Simone d'Vrrea Equitibus*. Hi totam vrbem inter colonos novos distribuerunt habita dignitatis cuiusque ratione. Legibus etiam novis Rempublicam ornarunt. Inscripta eo tempore trecenta octoginta quatuor capita familiarum. Cæterum Regni titulum hæc regio accepit circa annum salutis septingentesimum & octuagesimum octauum, vt Ortelius ex Petro Metinensi, & Petro Antonio Beutero scribit. Historia sic habet: Hisen Rege Cordubæ mortuo ei filius Alca nomine sub annum Christi DCCLXXXVIII successit, cuius patruus Aodala Valentiæ Dominus ex Taviar ad se vocavit alium suum fratrem, cui nomen Culema exhæredatusque fuerat. Hi duo fratres magnis copiis adunatis profecti Cordubam, nepotem Regno expellere conati sunt, prælio autem victi, Aodala fuga sibi consuluit, Valentiamque reversus est. Maurorum autem præcipui sese inter patruos nepotemque interponentes, eò rem deduxerunt vt inter ipsos convenerit, vt Aodala se Valentiæ Regem inscriberet: Culemæ autem quolibet mense, ex reditibus Valentiæ, mille Moradini (pecuniæ genus erat) instruendæ mensæ, & adhuc quinque Moradinorum millia ad res necessarias parandas deciderentur. Quibus pactis cum Aodala assensisset, primus se Valentiæ Regem compellavit. *Valentiam* habitasse quondam præter alios deprehẽdunrur *Hedetani* Ptolemæo forte non alii ab *Sedentanis*. *Biscargitani*: sic ex membranis legitur apud Plinium: Metropolis ipsorum *Biscargis*, cuius mentio in Nummo Germanici Cæsaris, teste H. Goltzio: videntur pars fuisse Heditanorum, quum in iis *Biscargin* nominet Ptolemæus. *Leonicenses* Plinio: quorum Metropolis *Leonica* etiam a Ptolemæo in Heditanis collocatur. Mentio eius in Huberti Goltzii Thesauro fit. *Contestani* Ptol, a quibus *Contestania* Hispaniæ Tarraconensis Regio apud Plinium: horum memoria servatur hodieque in Opido *Contayna*, vel vt alijs effertur *Contentaina* ad fontem eius amnis, cuius ostio adpositum videtur opidum *Oliva* contra Pytiusas Insulas. *Lusones*, quos ad Iberum fluuium ponit Appianus in Ibericis, Numantinis vicinos: ad Tagi fontes pertingere scribit Strabo. *Lobetani*, quorum Metropolis *Lobetum* Ptolemæo: quã Beuterus scribit antea *Turiam*, postea *Averazin*, tandemque, vt hodieque, *Albarrazin* dictam. *Torboletæ* Appiano in Ibericis, Saguntinis vicini, a quibus *Turbula* Ptolemæo, *Torres* hodie fortean. *Celtiberos*, vt eos appellant Plinius III Cap. III, Pomponius Mela lib. III, cap. I ceteriq; Latini; qui *Celtiberes* Ptolemæo quidam Castellæ Veteri adscribunt, plerique Valentiæ. Illud satis constat Celtiberorum *Pomeria* huc illuc longe lateque se extendisse. *Clunia Celtiberiæ* finis Plinio vocatur. Posidonius apud Strabonem lib. *III* auctor est M. Claudium Marcellum Tributum ex Celtiberia exegisse Talentum IↃC: ex quo coniecturam facere licet, inquit, quod Celtiberorum natio frequentissima fuerit, et auri atque argenti copia excellens, tametsi agrum incolerent sterilem. Nomen compositum ex *Celtis* et *Iberis*. Lucanus lib. IV:

> *Profugique a gente vetusta*
> *Gallorum Celtæ, miscentes nomen Iberis.*

Sic Silius Italicus lib. III Belli Pœnici II:

> *Venere et Celtæ, sociati nomen Iberis,*
> *His pugna cecidisse decus, corpusque cremari.*
> *Tale nefas cælo credunt Superisque referri,*
> *Impastus carpat si membra iacentia vultur.*

Celtiberi, apud eumdem Strabonem, et confinales ipsis versus Boream habitantes Deo cuipiam, cujus nomẽ ignoratur, plena Luna, tempore nocturno Pervigilium celebrant, choreas ducendo. In Celtiberis vicinos vrbi Segedæ, ponit Appianus in Ibericis *Titthos* populos. Inter regni huius vrbes *Valentia*, *Valencia* vulgo, primaria est, ac sedes Episcopalis, Regi Romo primordia sua fert accepta, vt scribit Vasæus atq; alij, quã ab eo Romã appellatam, Romani multo posterius amplificatam et nobilitatam Valentiam appellauerunt, vocabulo idem significante. At Resẽdio hæc fabula videtur, qui eam a Lusitanis cæterisq; Viriati militibus conditã et nominatam tradit. Sita est in intimo Sinus Sucronensis recessu ad dextram fluuij Turiæ ripam. Hæc Moribus et Institutis clara; Disciplinis liberalibꝰ exculta; Mechanicis Artibꝰ nobilis; magnis Ingenijs felix: Pacis Cõcordiæq; Ciues inter seruandæ studiosissima: Multorum Equitum splendore illustris: Mercatorum commercijs dines. Silentio non prætereundum quod de Valentinis notat L. Marineus Siculus; ijs in more positum esse singulis annis, festo D. Matthiæ, fusis precibus factisque obtestationibus, ad locum Supplicijs destinatum ire, ibique Damnatorum Corpora, siue suspensa sint, siue humi iaceant, suscipere, ossaque sparsa colligere; mox autem omnia feretris imposita ad commune Ciuibus omnibus sepulchretum deuecta honorifice, Sacrificijs

Regio vnde dicta.

Situs.

Cæli tẽperies.

Soli fertilitas.

Imperium maiorum.

Vrbes.

Oratio-

REGNI VALENTIÆ TYPUS
CASTELLÆ PARS
MURCIÆ PARS
ARRAGONIAE PARS
Illicitanus Sinus.
Sucronensis
Sinus.
MARIS MEDI TERRANEI PARS
Occi dens
Ori ens
Meri dies
Sep tentrio
Leucæ Hispanic.
Miliaria German.
Valencia
Albufera
Arragoniæ pars

Orationibusque peractis, Terræ mandare. Memoriæ prodit Petrus Medinensis esse in hac Vrbe supra decem millia Puteorum Aquæ Vivæ. Exacta eius descriptio Lausque apud Ioannem Marianam lib. XII cap. XIX & Marineum Siculum lib. III extremo. Stetit olim ad ripam Turiæ sinistram, haud procul Valentia (Strabo lib. III. Pliniusque III. cap. III, mille passibus ab Mari separant) *Saguntum* Heditanorum vrbs : Σαγουντον Ptolemæo; Σάγουντος Straboni; Ζάκυνθος & ζάκανθα Stephano: *Secundum* & *Secuntum* vitiose apud Antoninũ. Hodie putatur a plerisque *Moruedre*, sic dictum, vt quidam censent, ab *Muris Veteribus*. *Zacynthorum Coloniam* facit Appianus: Σάγουντος, κτίσμα, inquit Strabo lib. *III*, ζακυνθίων: quidam *Saguntum* Herculis filium conditorem opinantur: sunt & qui ab *Sagis Ibericis* nomen accepisse volunt. Situm describit Silius Italicus lib. I. Sagunti Muris Cæmenta tribuit Liuius lib. XXX; quæ calce durata erant, sed interlita luto, structuræ antiquę genere. Constat ex Plinio Saguntinos olim coluisse Dianam, eodem ab Zacynthijs ipsorum Progenitoribus, aduectam; annis ducentis ante excidium Troiæ. *Saguntus*, Fide & ærumnis incluta, Pomponio Melæ. De expugnatione vrbis nobilissimæ Cladeque, quę ob admirabilem constantiam, & egregiam in Romanos fidem incidit in annum ab V.C. IↃXXXV. M. Liuio Salinatore, L. Aimilio Paullo coss. consulendi Liuius lib. XXI, Polybius lib. *III*, Orosius lib 4. cap. 14, Eutropius lib. 3, Florus lib. 2. Histor. Rom. cap. 6, Silius Ital. lib. I, Valerius Maximus lib. 6, cap. 6. Augustinus lib. 3 de Ciuit. Dei, cap. XX, Auctor de VV. Inlustr. cap. 42, Aemilius Probus in Annibale, Cicero in Philippicis, & qui non? Superest memoria *Senatus Populique Saguntini*, quo loco Vrbs fuit, in Muro Veteri; his verbis:

SENATVS. ET. POPVLVS. SAGVNTINORVM
CLAVDIO. INVICTO. PIO. FELICI. IMP. CAES
PONT. MAX. TRIB. PTOL. P. P. PROCOS

Non ignobilis in Valentia loci sunt hodieque *Segorbia*, *Segobriga* Ptolemæo & Straboni, vti placet Vasæo, Clusio, Taraphæ, Emanueli Enrico, & alijs: *Segobrigam* habent Nummi Augusti. Incolæ Plinio *Segobricenses*; eos in capite Celtiberiæ ponenti. *Segobriga* tamen Morali censetur *Iniesta*, vel *Cabeça el Griego*: cuius sententiæ est & Ioannes Mariana. Hieronymus Surita, vbi fuerit *Segorbia*, dicit se ignorare. *Segobricæ* meminit antiquum Marmor, quod Tarracone. *Denia*, *Dianium* (vt volunt Florianus, Moralis, Clusius) apud Ciceronem & Plinium, qui *Stipendarium* cognominat: Ἀρτεμίσιον & ἡμεροσκοπεῖον est Straboni, haud procul *Ferraria* Promontorio *Castrum Altum*, arx Hispaniæ Citerioris valida, Amilcaris Pœni cæde insignis apud Liuium, hodie, vt vult Beuterus, *Castralla* vocatur: Floriano est; *Castel-Seras*. *Incibilis Liuij*; quæ *Indibilis* Frontino, vbi Annonē Carthaginiensium Ducem ab Scipione fugatum narrat, *Chelua* censetur Floriano subdubitanti tamen. *Illici* Plinio, Ἰλλικίας Ptolemæo, *Illice* Pomponio, *Ilce Colonia* nummis, Ἰλλικιτάνος etiã Ptol. (vnde *Illicitanus Sinus*) hodie alijs *Alicanta*, alijs *Elche*, quod propius accedit. *Belgida* Celiberiæ Vrbs nomen adhucretinet. Λέδησα, quæ & Ἐδῆτα Ptol. (vnde *Heditani populi*) *Liria* hodie est Clusio & Morali. *Oliete* Ὀρκελις Ptolemæi Floriano, *Horiuela* & *Oriola* Gomecio est & Clusio; *Zamora* Nebrissensi. *Bigerra* Liuij Βίγερρα Ptol.; hodie *Beiar* Beutero & Vasæo; Clusio *Villena* est. Quæ *Setabis*. Strab., vel *Sætabis* antiquis Lapidibus, teste Clusio; hodie Floriano iudice, *Xatiua* cluit.

Flumina. Fluuios habet hæc regio multos, inprimis verò *Turiã* quę Pomponius *Duriã*, *Doriã* Ptolemæus nominat. Incolę Arabicam vocem *Guetalabiar* seruarunt, quę vox aquã puram significat. Magnas hic fluuius commoditates, locis per quæ fluit adfert. Non est admodum profundus, nec eius ripæ multum attolluntur, sed terræ ferè æqualis fluit: omnes alios huius regni fluuios pulchritudine excellit, vltra modum, ob semper virentes ripas, rosis varioque genere florum coloratas, amœnus. Nemoribus hic a fonte (qui in Aragonia haud procul Opido *Teruelo*) vsque ad ostia vtrimque à natura pulcerrimo adspectu vestitur: vbique vitex, platanus, pinus, alięque nunquam fronde carentes arbores: ita vt verè de eo Claudianus, *Floribus & roseis formosus Duria ripis*. Est & *Sucro* fluuius, *Xucar* nouo nomine dictus. E montibus hic oritur Orospedanis.

Montes. Habet Valentia duos Montes, quibus nomen *Mariola* & *Penna golosa* (Rupem cupedinariam Latine diceres) in quos, quum Stirpibus rarioribus Herbisque varijs abundent, quotidie magnus Medicorum & Herbariorum numerus ex diuersis Hispaniæ partibus confluit. Nunquam non rari quid ibi se offert.

Opera publica. Valentia vrbs antiquitate venerabilis est, ibique ad nostram ætatem multa perdurant antiqua marmora, Romanis inscriptionibus insculpta, quarum quædã videri apud Beuterum, Ambrosium Moralem, Hotomannum in Cæsaris Ephemerides, & alios, possunt. In vrbe Sagunto nunc *Moruedre* Theatrum & Scena, aliaque multa Antiquitatis vestigia, vt Sepulchra Sergiorum L. Galbæ, Sergij Galbæ & aliorum eius gentis, ex quorum Lapidibus constructum est cœnobium fratrum Trinitatis.

Scholæ. Academiam habet Valentia celebrem, in qua S. Dominicus, Ordinis Prædicatorum auctor, bonis artibus Sacræque Theologiæ operam dedisse scribitur. Præter hanc in regno Valentiæ est & Academia *Gandiana*, quam non ita pridem erexit Illustrissimus Gandiæ Dux, vt ibi præcipue Patres Societatis Iesu, ad quã seipsum quoque contulisse fertur, philosopharentur.

Mores. Valentia quod ad administrationem Reipublicæ attinet, facile omnes antecedit Hispaniæ Ciuitates. Ager huius vrbis maxima ex parte à Gente è Mauris oriunda, & paternum siue auitum sermonem ac fere vitæ morem adhuc retinente, colitur. Illud autem non omittendum quod M. Tullius in Valentiæ laudem protulit oratione in Verrem vltima: *Valentinorum* (inquit) *hominum honestissimorum testimonio*.

Opificia. Multum Byssi hoc in Regno paratur: & (vt de lanificio & pannis ceteris totius Hispaniæ melioribus taceam) vascula etiã Porcellana conficiuntur ęmula Italicorum.

Mercimonia. *Valet & Valentia commercio* (vt scribit Oliuari' Valentinus) *mercatorum maximo. Nam inde exportantur variæ & multæ merces, inprimis holosericæ telæ fere omnium colorum & fila serica ex vermibus, panni optimi in Insulas Baleares, & Siciliam & Sardiniam, & ij panni vocantur contracti, exportantur inde Oriza, Saccharum albedine admirabili vuæ passæ & Ficus, necnon & fructus* Sacchar o conditi: *tum oleum dulcissimum, si videres diceres aquam esse alicuius fontis, tam est clarum: adhæc coria sunt ibi omnium colorum à Valentinis hominibus, & his quidem præclaris artificib' parata.*

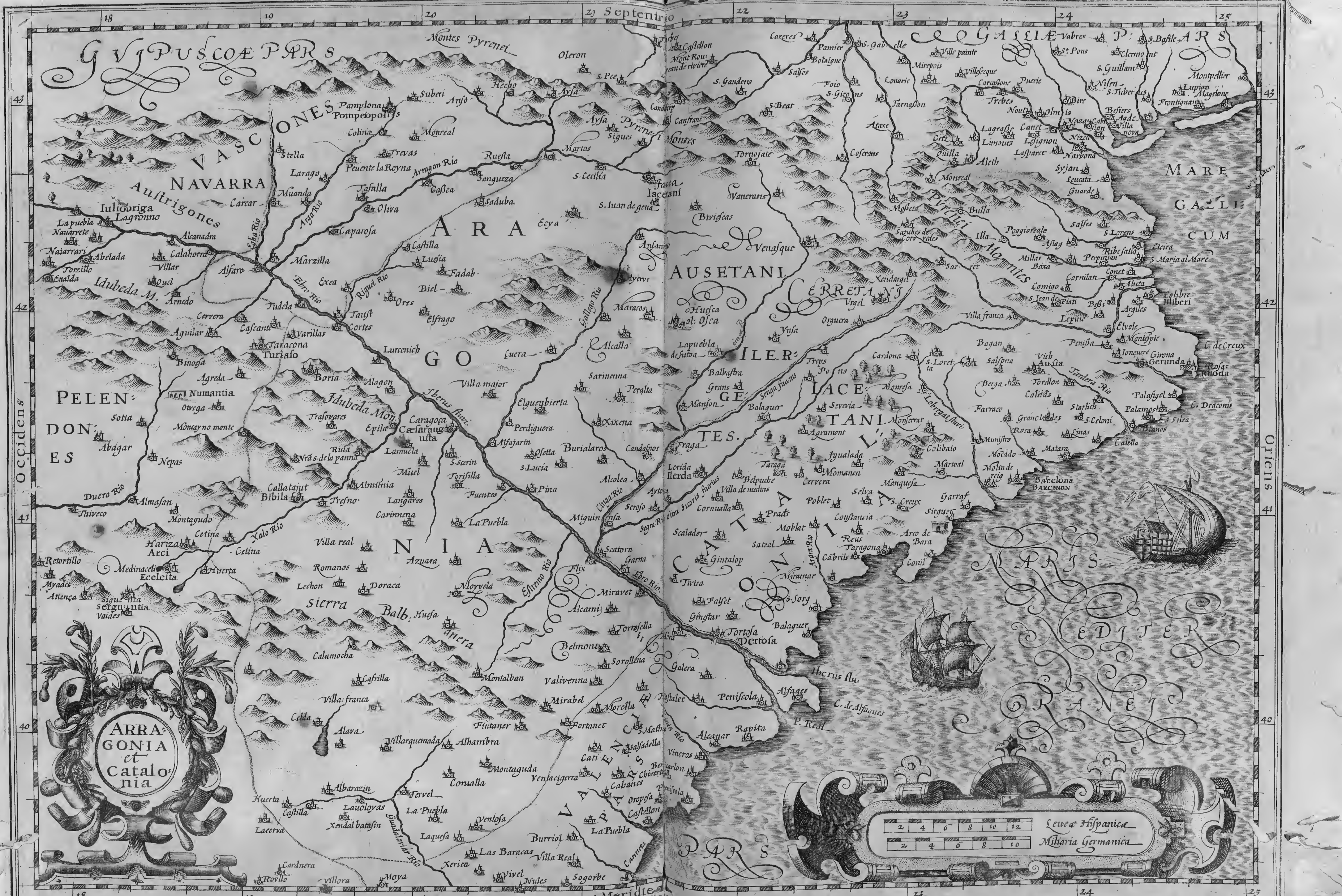
ARagonia vel ab *Autrigonibus*, Hispaniæ populis teste Laurentio Valla; vel à *Tarr***cone* antiqua ciuitate, vt Antonio Nebrissensi & Vasæo placet, nomen accepit. Alij ab *Aragone* fluuio, *Regio.* qui illic ortus Iberum influere perhibetur. Nonnulli ab Herculis *Ara Agonalibusque Ludis* *Vnde dicta.* peruuant: quod si verum, mirum tam altum obstinatumque apud Veteres Scriptores de *Situs.* *Aragonia* esse silentiũ. Huic Regno adhærent ad Caurum Navarra, ad Vulturnum Catalonia; qua Africo exposita, C* stiliam spectat, qua Aquiloni, Pyrenæos habet montes. Regio *Soli qualitas.* vt plurimum aspera & sicca est, maxime versus Pyrenæum, vnde ad multum itineris spatiũ nullæ habitationes reperiuntur: sunt tamen hic Valles nonnullæ feracissimæ optimi frumenti, & fructuum, quæ mirum in modum ab aquis adiuuantur. Huius Regni primum Regem omnium Scriptorum *Imperium Maiorum.* Calculi *Ranimirum* faciunt. Hic factus est Rex Aragoniæ anno Christi CIↃXVI. Huic successit Filius Sanctius: Sanctio Petrus qui nonnulla Opida Aragonensi adiecit imperio: Mortuo autem eo & fratre Alphonso sine Prole Mascula, tertiũ fratrẽ Ranimirũ Monachum in cœnobio agentem Regem constituunt, qui vnicam filiam in Regno susceptam Viracam nomine Raimundo Barcinonis Comiti locauit. Hic postea Socero in Regno successit, adiecitque ei ciuitatem Barcinonensem. Deinde ex successione Iacobus circiter annum CIↃCCL. annis XL. id regnum tenuit, qui Alfonsi X. Castellæ regis socer fuit, & Baleares Insulas expugnauit, ac Valentiam ciuitatem regno suo adiecit. Petrus huic filius deinde successit, cui Nicolaus III Pontifex concessit regnum Neapolitanum: quique nauali prælio cum Gallis decertans: ex vulnere occubuit. Cui multi ex ordine Reges successerunt. Sed de Origine Regni Regumq; Aragoniæ, Valẽtiæ & Cataloniæ, à quibus & quomodo initium habuerint, deque vnione eorum, legendi Rodericus Sanctius Historiæ Hispanicæ Parte I. cap. XIII, Lucius Marineus Siculus lib. VIII de regibus Hispan. & alij. Metropolis & Regni caput *Cæsaraugusta* *Vrbes.* Plinio alijsque *Cæsarea Augusta* Ptol. Nominatur sæpe in Nummis Veterum. Hodie *Carragoça*, Academia nobilis. Conditorem eius ferunt Iubam Mauritaniæ Regem, & ab eo *Saldybam* appellatam, quasi *Iubæ domum*: postea vero, priore repudiato nominẽ *Cæsaris Augusti* nomen illi fuisse inditum. Sita est in ripa Fluminis Iberi, loco plano, ex quo Iberus insigni Ponte lapideo longoque (cuius etiam Strabo facit mentionem lib. III) traijcitur. Vrbis autem situs Soleæ Calcei formam refert. Portas habet quatuor ad totidem Mundi partes spectantes. Validissimis muris cincta, crebrisque Turribus probe munita. In hac Vrbe Reges Aragoniæ ab eius Archiepiscopo, qui Primus Regni, Diadema soliti accipere. Ciuitates reliquæ: *Osca* Latinis Ὄσκα Ptol. & Plutarcho in Sertorio; hodie *Huesca*: Ciues eius *Oscenses* Cæsari nominantur: *Oscensis Argenti* meminit Liuius lib XXIV: Plutarchus auctor, Sertorium hanc Vrbem delegisse, in quam Filij Principum Virorum, Hispaniarum Obsides, studiorum specie, accitis Disciplinarum Magistris, mitterentur. Est ibi hodieque non ignobilis Academia: *Eteosca* mendose vocatur Velleio Paterculo, vbi Sertorium interemtum scribit: in Vetustis Nũmis *Vrbs Victrix* videtur cognominari, si ita notas V V. *OSCA* liceat cum Antonio Augustino interpretari. *Tyriassona* Ciuitas apud montem Caci, quam à Tyrijs & Ausonijs conditam fuisse nonnulli opinantur. *Iacca*, iacens in conuallibus, Iaccetanorum quondam sedes. *Calaiuta*, in campestri loco, ex ruinis nata Bilbilitanis, quæ cum multis alijs Antiquitatum monimentis, medio Miliari Hispanico ab hoc opido hodie visuntur, in Colle, qui vulgo *Bambola* vel *Baubola*: Cingitur Mons ille in orbem fere ab *Salone* flumine, quem situm *Bilbili* tribuit alumnus eius & Ciuis (vide lib. I Epigr. LXII.) Valerius Martialis lib. X Epigram. CIII.

Municipes Augusta mihi quos Bilbilis acri
Monte creat, rapidis quem Salo cingit aquis.

Sic Paullinus ad Ausonium, *Bilbilim* acutis scopulis pendentem, prodit. Quod autem in Monte, altam vocat idem Martialis scribens ad Licinianum lib. I. Epigram. I.

Vir Celtiberis non tacende Gentibus, | *Videbis altam Liciniane Bilbilim,*
Nostræque laus Hispaniæ, | *Equis & Armis nobilem.*

Inter Bilbilim & Segobrigam (quæ hode *Segorbia* putatur) Sertorius & Metellus memorabili prælio conflixerunt, vt apud Appianum & alios est legere. Βίλβις Ptol. corrupte. *Augusta* Bilbilis cognominatur Martiali, quemadmodum & in multis Veterum Numismatum Inscriptionibus. Sunt & alia Aragoniȩ Opida: *Barbastrum*, Arcubus ferreis nobile: Βορτίνα Ptol, *Bortina* Antonino, vt nonnulli censent. *Monsonium* in Regni situm vmbilico, ad Cingæ ripam, cui Collis imminet, a quo nomen Opido: Conuentibus Regnorum Aragoniæ, Valentiȩque & Principatus Cataloniæ celebris sedes: Vulgo *Monçon*, fertilis agri & aprici situs. *Fraga*, inter Ilerdam & Cæsaraugustam; Γάλλικα φλαβία Ptol., *Gallicum* Antonino, vt Varrerius censet: Alij *Gallicum* locãt, vbi nunc *Zuera*, in cuius agro vetustorum Pauimentorum vestigia visuntur. *Gurrea* olim *Forum Gallorum*, Antonino inter *Cæsaraugustam* & Pyrenæos. *Aierbium*, in cuius solo quondam stetisse creditur *Ebellinum*, Antonino cum alijs nominatum. *Vrgella*, *Orgellum* Aimonio, Ὀργία forte Ptol., opidum haud procul Sicoris fonte. Fuerunt & alia opida, sed quæ diruta, quorumque nulla hodie Vestigia. Inter illa non ignobilis *Calagurris Nassica*, alia ab ea quæ in Nauarra. Ciues eius *Calagurritani* nominantur ab Cæsare I belli Ciuilis Commentario: eosque corporis sui Custodes habuisse Augustum notat Suetonius in eius vita cap. XLIX. Plinius *Nassicos* cognominat. Fluuij hic sunt *Iberus* de quo in Generali Descriptione diximus: Item Fluuius qui *Gallego* *Flumina.* nominatur cui: iure vetustas *Gallici* nomen tribuit; quod, summo transcenso Pyrenæo supra opidum, cui *Salientis* nomen impositum, in ipsa terra Gallia oriatur: Et alij. Estque hic fons Sicoris qui se Ibero commiscet. Aureas defert arenas. Potus valde salubris. Σίκορις Græcis. Notat Beuterus Catalonica lingua vocari *Aguanaval*. Extra Muros priores Cæsaraugustæ quamplurimæ sunt Domus, & quasi altera Ciuitas, quas Cæ- *Opera publica.* sarAugustani *Populationes* appellant. Duo sunt ibi memoratu dignissima: *Xenodochium* inter alia Christiani orbis opera loci non postremi; alia item *Domus* prope Vrbem in Campo amœnissimo satis grandis & insignis, quæ vulgo *Aliapharia* nuncupatur, de qua consulendus Marineus Siculus.

ARRAGONIA et Catalonia
21 Septentrio
21 Meridies
Occidens
Oriens
GUIPUSCOAE PARS
GALLIAE PARS
VASCONES
NAVARRA
Austrigones
ARAGONIA
AUSETANI
CERRETANI
ILERGETES
LACETANI
CATALONIA
PELENDONES
VALENCIAE PARS
MARE GALLICUM
MARIS MEDITERRANEI PARS
Montes Pyrenei
Pyrenei Montes
Idubeda M.
Idubeda Mon.
Iberus fluvi.
Ebro Rio
Ebro Rio
Duero Rio
Xalo Rio
Gallego Rio
Segre Rio olim Sicoris fluvius
Lobregat fluvi.
Pamplona Pompeiopolis
Caragoça Cæsaraugusta
Huesca ol: Osca
Lerida Ilerda
Tortosa Dertosa
Barcelona BARCINON
Taragona
Girona Gerunda
Rosas Rhoda
Numantia
Medinaceli Ecelesta
Calatajut Bibila
Tudela
Tarazona Turiaso
Montalban
Alhambra
Tervel
Morella
Peniscola
Narbona
Perpignan
Montpellier
Carcasone
Iber us flu.
C. de Alfaques
C. de Creux
Leucæ Hispanicæ
Miliaria Germanica
2 4 6 8 10 12
2 4 6 8 10

Catalonia

Per. vnde dicta.

Catalonia vulgo *Cataluña* sequitur. Nomen illi impositum putat Volaterranus ab Gothis et Alanis, scribendamq; esse *Gothalaniam.* Beatus Rhenanus Lib. 1 Rer. Germanic. *Cattalaniam* arbitratur appellatã ab Cattis et Alanis, qui iunctim in eam Hispaniæ portionẽ proruperunt. Alii ab Castellanis, antiquis Hispaniæ populis, qui hisce locis sua habuerunt domicilia, denominatam iudicant. Sunt etiam, qui nuncupatam *Cathaloniam* tradunt ab Othogerio Cathalone; de quo multa præter alios, Marineus Siculus Lib. IX. de Reb. Hispan. et L. Valla de Ferdinando Aragon. Rege Lib. 1. Hæc Pyrenæis Montibus, Mari Mediterraneo, fluminibusq; Ibero et Cinga terminatur. Regio ipsa vt plurimum sterilis est, ac magis fructuum quã frugum abundans et silvestrium quam domesticorum. Metropolin habet hodie *Barcelonam,* Vrbem pulcherrimam, quæ in Maris Mediterranei littore sita meram redolet Antiquitatem, cõplures servans rei probandæ lapides vetustos. Conditor eius fertur a plerisque Hispaniarum Inlustratorib⁹ Amilcar Barcha cognomine, Filius Annibalis Carthaginiensium Ducis; qui victa classe, a militibus in crucẽ fuit sublatus; pater autẽ Annibalis, Magni istius Imperatoris: Βαρκίνων Ptol., *Barcinus* Paullino; *Barcilona* Iornandi. Fauentia etiam quõdã, teste Plinio. Laudat hanc Vrbem multis verbis Marineus Siculus Rer. Hisp. lib. XIII, qui et Situm eius describit lib. XV. Fuit olim multo minor, quã hodie conspicitur, ab Littore maris vno fere stadio remota. Habebat Portas quatuor, quę totidem Mundi plagas, spectabant, æquo fere omnes spacio inter se distantes, quæ adhuc in ipso pene vmbilico Vrbis visuntur: cælata gerentes Capita Bubula, altæ pacis, vt nonnulli volunt, et quietæ Agriculturæ Symbola. Lapsu temporis bis prævalidis Muris superbisque Turribus est cincta, inque tantam paullatim magnificentiam excreuit, vt multo merito Caput hodie censeatur Cataloniæ. De Barcinonis Comitibus, eorumque origine consulendi Rodericus Toletanus lib. VI de Reb. Hisp. cap. III, et L. Marineus lib. IX. Sequuntur hanc *Tarraco;* Ταρρακὼν Ptol. et Strab. *Tarragona* hodie; *Colonia Tarraconensis* apud Tacitum, Lib. 1 Annal. Vrbs olim tam celebris, vt potiori Hispanię parti nomen dederit. Maritimarum opulentissima Melæ lib. II. *Viqua, Vicque* vulgo, vel *Vich;* Αὔσα Ptol., Authetanorum Vrbs. *Girona, Gerunda* Plin. et Antonino: Γερῦνδα Ptol. *Gerundenses* etiã Plinio noti. *Tortosa,* quę Δέρτωσα Ptol. *Dertosa* vetusto Lapidi, qui ibi extat; *Derdosa* Antonino, Δέρτωσα Strab. *Dertosani* (sic enim legendum) Populi sunt apud Plin. *Lerida,* quæ Ptolemæo, Stephano et alijs Ἴλερδα, Ilergetũ Vrbs. Situs ita delineatur ab Lucano lib. IV Belli Pharsalici:

Situs. Soli qualitas. Vrbes.

> *Colle tumet modico, lenique excrevit in altum*
> *Pingue Solum tumulo: super hunc fundata vetusta*
> *Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur vndis*
> *Hesperios inter Sicoris non vltimus amnes:*
> *Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,*
> *Hibernas passurus aquas:*

et quæ alia ibi de devictis ad Ilerdã ab C. Cęsare Cn. Pompei legatis, M. Petreio et L. Afranio: qua de re plene Cæsar lib. I. Belli Civilis, qui etiam Opidum in Monte positum notat, Pontis item faciens mentionem. *Emporiæ* Silio Lib. III, Polybio lib. III, et Ptol.: Ἐμπόριον Stephano; *Empurias* vel *Ampurias* vulgo. *Blanda* Pomponio et Ptolemæo; *Blanes* vulgo, vt volunt Beuterus, Florianus et Navagierus *Manresa,* quam Florianus, *Athanagiam* ab Livio vocari censet. *Rosæ,* *Roses* vulgo; *Rhoda* Livio; ῥόδη Stephano, ῥοδόπη, Strab. ῥοδίπολις Ptol. *Colibra,* Ἰλίβερις Ptol. *Iliberis* Livio et Plin. Ἰλυβιρρὶς Strab *Eliberri* Põponio, Vicus magnæ quõdam Vrbis, et tenue magnarum opum, addenti, vestigium: *Cliberre* Tabulę Peutingerianæ. Alij tamen *Iliberi* non *Colibram,* sed aliud opidum volunt: *Salsulas* Poldus: *Eunam* Olivarius; *Illam* Mercator. Fuit et, vbi nunc Catalonia, quondam *Iulia Libyca; Cinniana* Antonino; *Deciana* Ptol. Hispaniæ sub Catalonia adcenseri *Terram Ruscilionis* in Pyrenæis montibus disputat varie Io. Gerundensis Lib. 1. Paralipom. Hisp. sic dictam ab opido quod Plin. *Ruscino,* Strab. Ῥουσκινὼν Ptol. Ῥουσινὼν: *Ruscinus* Avieno. Vrbis vestigia exstant haud procul opido Perpigniano iuxta Turrim, quæ nomen eius retinet. Vocant enim *Turrim Roscilionis.* Academiam habet Catalonia *Ilerdæ* celebrem et insignis antiquitatis, quam Horatius putatur intellexisse lib. 1 Epist. vlt.

> *Aut fugies Vticam aut vinctus mitteris Ilerdam*

Hic Calixtus III. Pont. M. publice Iuris prudentiam docuit teste Platina.

Sed de Hispania quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Nefas sit autem non adscribere, Coronidis quasi loco, præclarum hominis Galli de Hispania Testimonium: quo quidquid in eius laudẽ et cõmendationẽ hucusque a nobis Variorum indicio prolatum, tamquam per ἀνακεφαλαίωσιν succincte nervoseque repetitur. Gallus cuj⁹ meminim⁹, Latin⁹ est Pacat⁹, qui Panegyricũ doctissimũ scripsit Theodosio Imperatori, Hispano. In eo sic inter alia loquitur: *Iam profecto constabit, eum Principem declaratum qui et ab omnibus legi debuerit, et ex omnibus. Namprimum tibi mater Hispania est: Terris omnibus Terra felicior: cui excolendæ atque adeo ditandæ impensius, quam ceteris Gentibus supremus ille Fabricator Rerum indulsit; quæ nec Austrinis obnoxia æstibus, nec Arctois subiecta frigoribus. medi a fovetur Axis vtriusque temperie: quæ hinc Pyrenæis Montibus, illinc Oceani æstibus, inde Tyrrheni Maris littoribus coronata, Naturæ solertis ingenio, velut alter Orbis includitur. Adde tot egregias Civitates; adde culta incultaque omnia, vel Fructibus plena, vel Gregibus: adde auriferorum opes Fluminum; adde radiantium Metalla Gemmarum. Scio Fabulas Poetarum, auribus mulcendis repertas, aliqua nonnullis gentibus attribuisse miracula, quæ dum sint vera, sint singula: nec iam excutio veritatem: Sint (vt scribitur) Gargara proventu læta tritici; Menavia memoretur Armento: Campania censeatur Monte Gaurano: Lydia prædicetur Amne Pactolo: dum Hispaniæ vni quidquid laudatur, adsurgat. Hæc durissimos Milites, Hæc expertissimos Duces, Hæc facundissimos oratores, Hæc clarissimos Vates parit: Hæc Iudicum Mater, Hæc Principum est: Hæc Traianũ illum, Hæc deinceps Hadrianum misit Imperio: Huic te debet Imperium. Cedat his Terris Terra Cretensis, parvi Iovis gloriata cunabulis; et geminis Delos reputata Numinibus; et alumno Hercule nobiles Thebæ. Fidem constare nescimus auditis, Deum dedit Hispania, quem videmus.* Plura de Hispania qui volet, consulat Ioannem Vasæum, Marineum Siculum, Marium Aretium, Damianum a Goes, Franciscum Taraffam, Episcopum Gerundensem, Annium Viterbiensem: et Hispanica Lingua Florianum a Campo, et qui eũ sequitur, Ambrosium Moralem, et alios. Ex veteribus quoque consulendi Cæsar, Strabo et cęteri, quos Damianus a Goes, in libello Hispania inscripto: indicat.

GALLIAE tabulę geographicæ

Per
Gerardum Mercatorem
Jllustrißimi Ducis Julię
Cliuię Montis
&c.
Cosmographum

Cum gratia & priuilegio.

STVDIOSO ET BENEVOLO LECTORI.

QVANDOQVIDEM nobis solis nati non sumus, sed quantum quisque potest ad cōmune bonum, tantum à beneficentissimo generis humani conditore & parente ab illo exigitur, iustum existimaui opus hoc Geographicum, cuius hic partē damus, ad Reipublicę vtilitatem quàm possum maximè accommodare. Est autem Geographiæ in legendis historijs ijsq; retinendis facilior notiorque vsus & vtilitas, quàm vt meo documento aut commonefactione sit opus, sed alia est eius & multo præclarior dignitas, si rectè quo valet dirigatur, nimirum ad politici regiminis cognitionem plurimum conferet, si locorum non situs tantum, sed & natura siue legitima conditio describatur, quod alioqui etiam Geographi officium postulat. Nam vt suę professioni non satisfacit Pictor, qui hominem aliquem iuxta membrorum proportionem delineat, verùm neglectis coloribus & Physionomicis signis eius naturam & affectus non prosequitur, ita veluti mortuum cadauer geographicum figurabit, qui locis tātùm iuxta suam symmetriam positis, nullam eorum ad inuicem rationem politicam assignauerit. Quapropter hoc summopere curandum duxi, vt quæ in singulis regionibus est dominiorum locis appendentiū natura & ordo, eam conuenienti distributione ipsis tabulis præfigam, quo politicæ distributionis & rerum publicarum studiosis aliquid nostra conferre possint. Quòd si in multis sit imperfecta & deficiens, aut etiam alicubi erronea conscriptio nostra, non mireris lector: non enim Rerump. formæ per singulas ditiones scriptæ extant, neque mihi eas passim peruestigare est integrum, sed quatenus ex historiarum inspectione deprehendere potui, saltem formam aliquam & rudimentum politici status collegi, vnde rei propositę, rationem & ordinem intelligas, ac quod in tua regione deerit supplere possis, & castigare, quod si facere non grauaberis, ac mihi communicare placuerit, tuo id nomini atque honori in castigato tabulę frontispicio acceptum referam. Idem si quisque in sua patria præstiterit, nemo credat quantum emolumenti studiosis omnibus ex Geographia sit accessurum.

Itaque cùm tria præcipuè sint in administratione regnorum, principatuū, & prouinciārum cōsideranda capita, videlicet, Status Ecclesiastic⁹ Politic⁹ & iustitię iurisq; administratio, primū sub regionis in tabula descriptæ titulo, quot in ea regione sint status politici membra recensebo iuxta earum dignitatis ordinem ibi obseruatum. Deinde in nobilium locorum distinctione (quando penes nobilitatem præcipuum est regimen) eos locos primū enumerabo qui Principi sunt feudales, deinde & liberos, idque ordine à summo nobilitatis gradu descendendo veluti Ducatus, Comitatus, Baronias, Dominia. Tertio in quas Præfecturas regio sit diuisa. Atque his tribus Politicum statum sufficienter declaratum iri existimo. In iustitiæ administratione notandæ erunt diœceses iuridicæ, superioresque Senatus ad quos fit appellatio. Denique in Ecclesiastico statu primum Archiepiscopi, si qui sunt, tum eorum suffraganei Episcopi, & qui præterea alijs suffragantur ordine ponendi erunt. Hæc omnia enumerare studium quidem est, verùm cùm deficiente materia in paucis id detur, præstabo, quod potero, vt saltem patriæ cultores ad meliora, perfectioraque prouocem. Singula autem loca numeris designabuntur, vt in subsequenti tabula continuo inueniri possint, prior numerus gradus & minuta longitudinis continebit, qui in latere boreo aut meridiano, tabulę quærentur, posterior latitudinis numeros habebit, in occiduo aut orientali latere quærendos. Ab horum terminis, hinc meridiani, inde paralleli latitudinis ductu ad communem eorum sectionem & locum propositum peruenies. Quæ verò in generalium Tabularum indicibus sunt, eorum situm inde petere oportet. Quod si quæ nomina in subiecta tabula non reperiantur, id choroghaphi qui eam prior delineauit factum est vitio, propter quod principatuum & dominiorum designatio omittenda non erat.

Quoniam autem penes nobilitatem est regionum dominium & regimen, vtile & iucundum est eius gradus ordine, & proprias cuiusque conditiones internoscere. Summus eius gradus est Imperatorius aut Regius quem ordine subsequuntur Dux, Comes, Baro, Tribunus militaris, quem Banderheer vocant Belgæ, quasi Bendæ hoc est Turmæ, quam sub suo baniere, hoc est signo equestri ductat, Dominum. Post hunc est Eques auratus, siue equestris ordinis dignitatem adeptus, quem Galli Cheualier, Belgæ Ridder vocant. Postremo loco est vn Escuyer, id est nobilis scutatus, qui insignia quidem nobilitatis gestat, verum ordinis dignitatem publicam necdum assecutus. Iam Comitum tres sunt gradus, qui in primo est à Gallis Viconte dicitur, hoc est, vt opinor, Procomes, aut Princeps Comes, qui cæteris apud ducem suum dignitate & priuilegijs præstat, quem Lodouicus Guicciardinus Burgrauium hodie dici vult. Et fieri potest hunc Comitum ordinem eo diminutionis dilapsum esse, sed principio excellentior fuit eius dignitas, vt mox eius descriptio indicabit. In secundo gradu est Prouincialis Comes, Landgraue Belgicè. In tertio Marchio, Marcgraue. Hi sunt præcipui nobilitatis gradus atque ordo, iuxta quem regionis cuiusque dominium distribuitur. Sunt & aliæ quædam in his gradibus subdiuisionis differentiæ, sed quæ priuiligijs magis quàm regiminis forma distinguuntur. Eius porrò ordinis quem recitaui legitimas differentias & conditiones, quemadmodum in Gallico quodam libello, inscripto: La diuision du monde: inueni tradam, ab ima nobilitate aliorum graduum creationem deducens, vnde illorum proprietates & regiminis ordo elegantissimè elucescunt.

Eques auratus, inquit ille, siue Cheualier ex scutato nobili, ex Escuyer, sic creabitur. Si diu hic bella secutus arma exercuerit, pluribus conflictibus interfuerit, atque vnde ordinis statum honestè sustinere possit habeat, sitque ex magna insigni ac diuite familia, tum in aliquo conflictu duci exercitus aut strenuo & generoso equiti petitionem suam significabit, & finito conflictu ipse ducem aut equitem dictum accedet, præsensque in

nomine Dei ac S. Georgij orabit, vt sibi ordinis insignia donet. Quo ille audito gladium suum educet, terque supplicantem feriet, dicendo: Ego te facio equitem (Chevalier) in nomine Dei & S. Georgij ad fideliter conseruandam fidem, iustitiam, Ecclesiam, viduas & pupillos. Quod si verò supplex, etiamsi strenuus, sit tamen pauper, admittendus non erit, nisi tot illi reditus annui assignentur ac donentur, quot ad ordinis honorem & dignitatem conservandam opus est habere. Atque hic primus est ab imo nobilitatis gradus.

Tribunus militaris, ein Banderher, ex equite aurato fiet, si diu secutus bella satis terrarum ac redituum possideat, ad tenendum & stipendijs alendum 50 nobiles, hoc est vnam bendam, quæ ipsius signum equestre in militiâ sequatur. Nemo enim signum sive vexillum erigere potest, nisi qui turmam hoc est bendam 50 vt minimum nobilium stipendiariorum suo sumptu adducere potest.

Baro ex equite aurato, aut etiam Scutato nobili creari potest, quando ille in suo Dominio quatuor Castellanias habentes iurisdictionem altam, mediam, & bassam (vt vocant) possidet, tum enim Rex illi conferre potest vexillum Baronatus. Cæterum hoc illi conferri non potest, nisi rebus in bello fortiter gestis. Itaque ex primo conflictu equestris fit ordinis, ex secundo Tribunus militaris, ex tertio Baro.

Comes ascendendo sequitur, & quidem primo limitaneus, quem Marchionem hoc est Marcgraue vocamus. Is autem talis creari potest, qui duas aut tres Baronias in vno Ducatu conclusas possidet; Creari autem potest à suo Duce in cujus ditione eas possidet.

Comes prouincialis deinde, id est Landgraue, fieri potest, qui quatuor Baronias vni ducatui inclusas habet, quem Dux in Comitem creat, aut etiam Rex per Ducis instantiam aut permissionem.

Viconte, Princeps, Comes, fieri potest qui tenet quinque Comitatus aut plures in vno Ducatu comprehensos aut iunctim sitos. Et potest à Duce in magna solennitate permissu Regis creari. Quòd si Rex ipse præsens adsit honorabilior fit principatus.

Dux eo Comite qui futurus est inprimis in Regno in quo coronandus est, possideat quatuor Comitatus Principales, & in quolibet horum habeat alios quatuor Comitatus, siue Baronias illis quatuor Comitatibus fide & clientela obstrictos, sic ius Ducalis dignitatis consequendæ liberum habebit. Coronandus est autem à Rege vel Imperatore cui subiectus est, galero margaritis & gemmis preciosissimis exornato, in florentissima suarum ditionum vrbe, idque in magno conuentu Principum virorum, Ducum, Comitum, ac Baronum solenni etiam festo celebrato, quemadmodum in coronatione Regum consuetum est.

Qui Rex futurus est, necesse est, vt quatuor Ducatus inter se cohærentes & continuos sibi subiectos habeat, & in quolibet Ducatu ciuitates quatuor, in quas ipse solus Dominium habeat. In qualibet etiam harum ciuitatum Archiepiscopum vnum, sub vnoquoque rursus horum decem Prouincias Episcopales. His dotatus exornatusque Dominijs & dignitatibus Imperatoriam Maiestatem tanquam suum superiorem adibit, aut ad se vt veniat honorifica legatione inuitabit, & efficiet quo ab illo coronetur.

Recentior autem hæc eligendi Regis cæterorumque Principum lex esse videtur, quamdiu enim vagæ nationes, Goti, VVandali, Longobardi, aliæque plures suos secum Reges adducebant, non ex ampla terrarum possessione regiam dignitatem metiebantur, sed ex viribus populique adducti multitudine. Nec Ducum etiam qui primum à Longino Exarcho Rauennatensi anno Domini 569. & mox à Longobardis institui cœperunt, alius fuit delectus, quàm pro fortitudine, & rerum gerendarum prudentia. Adde quòd Paulus Aemilius testatur: Duces Comitesque principio ab Regibus ea lege gentibus ciuitatibusque præfectos fuisse, vt quoties ex vsu esset dimitterentur aut mutarentur. Neque verò dictæ creandorum Principum leges, cùm hereditarias terrarum possessiones emetiantur & postulent, condi potuerunt, quamdiu temporario tantùm beneficio Ducatus Comitatusque à Regibus & Imperatoribus cōferebantur. Quapropter licet præcisè eius instituti tempus indicari nequeat (nullam enim eius notam adfert Gallicus ille libellus) tamē sub Ottone II. Imperatore, aut circa annum Domini millesimum, vel paulò post eam constituendarum confirmandarumque dignitatum rationem à Monarchis ordinatam fuisse omnino est verisimile. Enimuero vsque ad Ottonem secundum pro sua quisque Princeps potentia & ambitione, ad maiorem dignitatem, regiamque Maiestatem aspirabat. Sic ex vno Lotharingiæ regno, quod à Rheno ad Schaldim vsque extensum, mari Frisico terminabatur, & vnius Lotharij Lodouici Pij filij erat, post plura sunt nata, videlicet transiuranæ Burgundiæ, quod à Iura monte ad Alpes vsque extensum totam Heluetiam, Rauracos, Allobroges, & Burgundos transiuranos complectebatur: & Prouinciæ regnum quod simul partem aliquam Burgundiæ ac Sabaudiæ comprehendebat, & postea appellatum est Arelatense, cuius etiam hodie Treuirensis Elector Archicancellarius appellatur, Regnum item Lotharingiæ, quod Lotharingiam nunc dictam, & deinceps reliqua inter Rhenum & Schaldim vsque ad mare Frisicum continebat, & olim Austrasiæ regnum vocabatur. Rursus hoc ipsum Lotharingiæ regnum Carolus Caluus, & eius frater Lodouicus inter se partiti sunt, vtrobique Regis titulo seruato. Omitto alia eodem sæculo pro imperandi libidine orta regna. At verò Otto II. Imperator Lotharingiam ablato regni nomine in nouos Ducatus, Comitatusque distinxit, veluti membris è corpore diuulsis & distinctis, vt habet Cuspinianus, factaque diuisione anno 981. primum eius quæ nunc est Lotharingiæ Ducem constituit Carolum Lotharij Regis Franciæ fratrem, vt latius tractat Richardus VVassenburgius. Ab eo tempore videtur arbitraria illa regnorum & Principatuum erectio defecisse, Monarchis nunc omnia ad stabile imperium componere cogitantibus, quod in iusta partium imperij, quemadmodum in homine membrorum ad caput proportione & harmonia maximè situm est. Vt ergo in Principatibus & rerum administratione ordo aliquis perpetuo seruaretur, tandem eo ferè quo dixi tempore has leges dictas excogitatas fuisse arbitror.

Habes lector totius nobilitatis distinctos gradus, & dignitatum differentias. Iam obserua in vnoquoque regno quo modo prouinciæ pro illorum ratione sint diuisę, quomodo regimen & vniuersitatis gubernatio, & qua portione in hos gradus sint distributa, quod cuique sit proprium officium, quæ cuiusque ad alterum & præcipuè ad caput sit habitudo & necessitas, videbis insignem harmoniam ad pacem & tranquilitatem, ad

robur

robur & potentiam, ad diuitias & fastum, ad virtutem & sapientiam, ad regni maiestatem, ad limitum extensionem, ad instabilitatem, ad declinationem & interitum, aut quocunque alio tendentem, vt sint administrationum rationes variæ. Quæ minus rectè succedere videris, aut iudicaueris, vnde id procedat contemplare, quæ ita bona & successu fœlicia inuenis causam illorum disquire, sic optimam politiam in regnorum administratione speculaberis & vtilissimè Geographica tractaueris. Quò autem meliore methodo in hanc speculationem ingrediaris, hic subiungam tanquam fundamentum vniuersi huius negotij: De Politico statu regni Galliç compendium, quod meo rogatu vir nobilitate & eruditione clarissimus D. Dominicus à Burmannia in ornamentum huius operis, & studiosorum gratiam scripsit & communicauit, cuius exemplum in alijs quoque regnis & Rebus publicis viros doctos sequi maximè optandum esset, quo omnes administrationum Reip. varietates in contemplationem duci possint.

DE POLITICO
STATV REGNI
GALLIÆ.

GALLI omnium scriptorum iudicio populi sagacissimi ac bellicosissimi optimum sibi politię statum constituere conantes Monarchiam Regalem elegerunt. Natura enim ita cõparatum videbant, vt vnum aliquem excellenti dignitate plus reuereantur & metuant homines, quàm coactum aliquem numerum delectorum, qui tempore commutãtur. Ratio quoque ipsa præscribit in omnibus rebus ad vnum aliquem velut ad caput atque fontem necessario confugiendum, & rem esse plenam incommodi atque periculi cùm plures simul imperium obtinent. Quinetiam exempla testantur monarchias, etiam si vel interitu Principum, vel alio quoquam humano casu fuerint immutatæ, diuturniores fuisse & tranquilliores, quàm vel optimatum vel popularem statum, vt in Assyrijs & Aegyptijs & Parthis, imò vt propioribus exemplis vtamur, in Britannia, Hispania, Galliaq; nostra videmus, quibus sanè prouincijs nullæ aliæ Respublicæ temporis longinquitate conferri possunt. Fit verò plerumque, vt optimatum status, qui Aristocratia dicitur commutetur in Oligarchiam, quę paucorum est dominatus, quando ex optimatibus & primis ciuitatis pauci quidam, velut coniuratione facta, honores & emolumenta omnia inter se partiuntur, & suas priuatim fortunas amplificare student, neglecta communi vtilitate, quam solam & in primis curare debebant. Alterum genus quod ad promiscuũ vulgus pertinet, & popularis status, seu Democratia dicitur, semper habitum est tumultuosum, & periculi plenum, & viris præstantibus inimicum. Prudentissimè ergo Galli populi ab omni tempore vni magis, quem ex virtute & iustitia æstimabant cæteris præcellere, quàm vel pluribus ac pręcipuis populi, vel multitudini rei summam commendandam esse censuerunt, prout & singularis aliquis, qui solus rerum potitur, facilius aut promptius incommodis & periculis mederi potest, quam multi simul gradu & dignitate pares. Neque verò effrenatam in Regem suum transtulerunt potestatem, sed certis legibus & conditionibus optimè limitatam aut constrictam, ne tyrannidi vllus locus detur, vt in progressu ostendemus. Cæterùm quemadmodum nihil in humanis actionibus stabile est ac perpetuum, sed cuncta vel temporis lapsu collabascunt, vel sæculorum prauitate immutantur, sic in Gallia quoque licet idem semper status, hoc est monarchicus Regalis fuerit, non omni tamen tempore eadem gubernandæ Reipub. ratio fuit, quam omnem ab initio constituti Regni breuiter ac dilucidè, quantum ex variorum scriptorum lectione assequi potuimus, ordine exponemus.

Status Galliæ priusquam à Romanis in prouinciam redigeretur is fuit, vt neque vniuersa vnius imperio regeretur, neque singulæ ciuitates vel in populi vel in optimatum potestate essent, sed ita diuisa fuit, vt pleræque optimatum consilio regerentur, quæ liberæ dicebantur, cæteræ Reges haberent. Omnes quidem id institutum tenebant, vt certo anni tempore publicum gẽtis concilium agerent, in quo quæ ad summam Reipub. pertinere videbantur constituerent. Ciuitates autem 64. Tacitus libro 3 numerat, hoc est, vt ex Cæsare intelligitur, regiones quæ non modò lingua moribus & institutis, verũ etiam ijsdem magistratibus vtebantur, qualis ipse multis locis Aeduorum, Auernorum, & Rhemorum ciuitates præcipuè commemorat.

Reges verò vel Regulos potius Galli eos tum appellabant, qui non ad tempus, vt ciuitatum Magistratus, sed in perpetuum regium imperium quantumuis exiguis finibus obtinebant, quos immutata temporum cõsuetudo Duces comites, Marchiones nominauit.

Erant hi Reges non hereditarij, sed à populo propter iustitiæ opinionem eligebantur, neque habebant infinitum, solutum, & effrenatum imperium, sed certis legibus ita circumscriptum, vt non minus ipsi in populi, quàm populus in ipsorum ditione ac potestate essent, vt ferè illa regna nihil aliud nisi magistratus perpetui viderentur. Nam multos nominat Cæsar priuatos, quorum tamen parentes ac maiores Regnum obtinuerant. Optimatum ergo & delectorum authoritate, quibus eam potestatem populus permittit tanquam freno coërcebantur, quæ optima Reipub. forma, teste Platone, Aristotele, Polybio & Cicerone fuit.

Porrò Gallia à Romanis in prouinciæ formam redacta, eodem modo reges ipsorum ex virtute & nobilitate (in star Germanorum teste Tacito) totius populi iudicio ac suffragijs electi ac constituti sunt, quorum tres tãtùm in hodiernum vsque diem annis fere 1200. quibus illud regnum durauit, familiæ recensentur.

1. Merouingiorum, qui orti a Meroueo stirpem ad annos 283 propagarunt.
2. Carolouingiorum, qui orti à Carolo Magno sobolem in annos 337. produxerunt.
3. Capeuingiorum, qui ab Hugone Capeto prognati annis ferè 500 regnum obtinent. Nam licet deferendi Regni iudicium arbitriumque penes Ordinum comitia, publicumq; totius Gentis Concilium semper fuerit,

rit, & etiamnum omni iure sit, filijs tamen & ijs, qui ex Regis demortui stirpe essent propter nobilitatem (more Germanorum) & innatam quodammodo virtutem, præ og i inam illam fere reliquerunt, vt eos quasi hæreditariè alijs pari virtute præferrent, ita tamen, vt si Regis defuncti filij annis 24. minores essent, eos creari ius non esset, atque adeo alium ætatis legitimæ creari necesse esset, cuius exemplum extat anno Christi 309. in Clogio Rege. Sed & subinde hoc ipsum Regnum quod Francogalliæ dicitur, ex quo inter plures Regum demortuorum filios, ex Procerum Regni voluntate & arbitrio diuisum fuisse, plurima extant exempla. Si verò populus filio repudiato alium eligeret (prout sępius id factum est) relinquebantur filio repudiato ad tuendam suam dignitatem res quæ propriæ Regis, &, vt iurisperiti loquuntur ipsius patrimoniales fuerunt, & quas sine publico gentis consilio alienare non poterat. Cætera quæ regni & Reipub. erant, & Reip. dicuntur, ei ad quem regnum deferebatur, attribuebantur, sicut & eæ res quæ Fisci dicuntur, quæ scilicet ad tuendam dignitatem suam partim ad vsus Reipub. repentinos attributæ sunt, vt erant Ducatus & Comitatus varij, qui etiam in populi comitijs illis assignabantur. Secundò & illud obseruatum semper fuit, vt filiæ à regni successione remouerentur (non quidem lege Salica, vt quidam malè existimant, nam ea de priuato tantum patrimonio, nec de feudis quidem, sed de allodijs, autore Salagasto vno ex regni proceribus, vnde Salica ab eius nomine dicta est, constituta fuit) & ijs neglectis, fratribus vel patruis, aut etiam extraneis per Proceres regnũ semper delatum sit, atque hæc de regibus primo Reip. capite. Antequam autem reliqua de Regis electione, eiusque & Reipub. concilio, rationeque administrationis regni progrediar, operæ precium facturum me esse arbitror, si prius membra illa regni, quæ regem constituendi & abdicandi potestatem habere diximus, paucis descripsero, quò magis dulcis illa harmonia qua regnum hoc à maioribus prudentissimè constitutum est elucescat.

Illud in primis magni est momenti. Regiam potestatem, ac reliquos omnes regni ordines adeo commodis & æquis rationibus inter se deinctos esse, ac velut coagmentatos, vt vix vllum possit inter ipsos magnum dissidium oriri. Sunt autem ordines in Gallijs tres præcipui penes quos legitimum gentis concilium, regnumque adimendi ac constituendi facultas omnibus temporibus fuit, nobilitas scilicet, populus, vulgus. Hi singuli pro sua quisque conditione suas habent leges ac instituta, quibus vtuntur, & adeo commodè sunt inuicem aggregati, vt ægrè facultatem habeant alij alios opprimendi, aut etiam aduersus regem coniurandi. De Ecclesiasticorum ordine, qui quartus censeri potest, quanquam hodie, cùm in tantam excreuerit potentiam, primum obtineat, deinde dicturi sumus.

Nobilitas igitur Galliæ, siue equestris ordo maximis fruitur commoditatibus ac priuilegijs, eoque fit vt magno quodam affectu Regem complectantur, & vitam quoque pro ipsius ac patriæ salute profundant. Neque enim vllum pendunt tributum, & armatis licet ipsis esse quocunque loco, & multa habent vitæ præsidia, sic vt non sit opus illiberalem aut quæstuariam aliquam artem exercere. Hoc enim nostris moribus minimè illis conceditur, nisi forte domi maneant, ac rei familiari studeant. Sed si Regem sectari velint, habent quò se honestè alant. Plurima enim sunt domus & aulę Regiæ ministeria, quæ solis nobilibus attribuuntur, qui singuli partem aliquam anni in ijs procurandis consumunt, & reliquum tempus vacuum habent ac liberum rebus priuatis atque domesticis administrandis. Hi omnes annuum à Rege accipiunt stipendium, & ampliora sperandi magnas habent occasiones. Principes autem viri ac maioris dignitatis proceres, quoniam & ipsi Regis beneficentiam experiuntur, ac partem Reip. procurant, nobilibus qui re sunt familiari minus lauta victum & alia sępè communicant. Deinde Reges perpetuum alunt & amplissimum equitatum, exercendæ & alendę causa nobilitatis, ac in tanto equitatus numero plurimæ sunt præfecturæ, quæ in illos distribuuntur, eaque ratio non minus pacis quam belli tempore durat. Maiores quidem loci nobiles pro sua quisque conditione ac virtute præficiuntur equitibus, ex reliquis autem alij sunt legati, alij signiferi, alij sagittarij, & qui per ætatem non possunt ferre arma reliquis famulantur; & cum nullum intercedit bellum, licet ipsis manere domi, eiusque stipendij partem non mediocrem parsimonia conseruare. Ad hæc nemo credat quàm multę sint per Galliam præfecturæ, vt sic dicam, vrbanæ, quæ soli nobilitati committuntur, nam alij prouincijs, alij finibus, alij castellis & arcibus, alij vicis præficiuntur, vt interim nihil dicam de maioribus illis muneribus, quæ principibus tantùm tribui solent, cuiusmodi sunt qui ipsorum lingua dicuntur Connestabuli, Marescalli, Ammiralij, & id genus alij, sed & annuam pecuniam, velut honorarium quoddam Reges liberalitate quadam elargiri solent in multos nobiles, qui nulli sunt addicti ministerio. Hi appellantur eorum lingua Pensionarij. Satis igitur ex ijs quæ diximus apparet ordinem equestrem valde honestè & liberaliter in Gallijs haberi, & rectè quidem, nam & patriam ab hostibus defendunt, & natura ferè ceteris antecellunt, & non solum ipsis, verum etiam maiorum ipsorum meritis atque virtuti illud tribuitur.

Alter ordo suas etiam habet commoditates non exiguas, ad hunc pertinent mercatores, qui eo faciunt maiorem quæstum, quod tutò ipsis per Galliam proficisci ac negotiari licet, tum quod nobiles & mercaturã nullam exercent, & splendidè ferè ac sumptuosè vestiuntur. Huic etiam ordini conueniunt ac fere tribuũtur quæsturæ & rationes nũmariæ, item præturæ, & quicquid ad iurisdictionem pertinet, qua sanè in re plurimum est honoris ac emolumenti. Sunt enim in hoc regno Iuris administri Iudices, Aduocati, causarum Procuratores, Scribæ, & id genus alij: multo plures mea quidem sententia, quàm in reliquis omnibus orbis Christiani prouincijs, quod pero portunè illis accidit, qui relicta mercatura his rebus operam nauare volunt. Et adeo quidem est fructuosus hic ordo, vt nobiles etiam inuideant, quanquam certé dignitate atque splendore reliquis præstant. Et qui sunt alterius ordinis fere student ad hunc peruenire, vt postea dicturi sumus.

In tertio genere est vulgus & promiscua hominum multitudo, qui & agros colunt, & omnis generis artificia tractant. Vt autem hi vel nimia vtantur libertate, vel admodum sint diuites, vel in armis etiam exercitati, non est consultum. Nam quia conditionem seruitutis oderunt omnes, & natura sua fortunas amplificare student, facilè fit vt arma capiant, & potentiores opprimant, quod & in Gallijs & in alijs locis non semel accidisse

accidisse constat. Vt autem eiusmodi sint ordines, ac veluti gradus in omni Republica necesse est. Quemadmodum in corpore humano videmus infirmiora & ignobiliora mēbra subministrare dignioribus. Neque tamen est quod hi suum statum deplorent ac indigne ferant, quoniam & ius ipsis communicatur æquabiliter, & quam a maioribus acceperunt, ea vtuntur libertate, & multis etiam Reip. ministeriis adhibentur, & sola virtute & industria & assiduitate possunt ad secundum ordinem emergere, quod secundo non licet, vt ad primum videlicet euadat, nisi regis beneficio singulari, quod ille solet ijs impartiri, qui aut iam fecerunt, aut pro Repub. videt posse aliquid facere egregie. Et prudenter quidem istud institutum est, primum vt ordo conseruetur equestris, qui propter belli exercitium fere minuitur, & sumptus vix tolerat. Deinde vt homines tantis excitati præmijs virtute cōtendant, & ad supremum gradum eluctentur. Hac etiam spe cōfisi qui sunt plebei & infimi ordinis aspirant ad secundum, & cum in eo versati fuerint aliquandiu, ad primum. Itaque fit vt minus sit inter ipsos inuidiæ ac malevolentiæ, quando vident meritis ac virtuti patefactam esse viam ad amplissimos honores & propositum esse periculum, si malis rationibus eosdem obtinere studeant. Quod si vel conatus nimium difficilis, vel spes esset nulla ampliora consequendi, tum qui sunt mediocris & infimi gradus, magni præsertim animi, causam reperirent & occasionem excitandi motus, & sui ordinis homines contra potentiores armādi, nūc autē minimè difficilis est ratio, & videmus quàm multi ex humili sæpè loco ad summū fastigium evadant. Hanc quoque rationem diligenter olim servabant Romani, nam a populari statu gradum faciebant ad ordinem equestrem, et hinc deinde ad Patritiam & Senatoriam dignitatem patebat aditus.

Est præterea ordo Ecclesiasticus nulli non communis, qui modo animum huc adijciat, & pro Galliæ consuetudine non raro accidit, vt etiam homines plebei virtute ac eruditione præstantes amplissimos in eo genere consequantur honores, Cardinalatum aliquando, vel Pontificatū etiam, quæ sane res ad virtutem ac literarum studia homines inflāmare potest.

Ex iam dictis liquet quam apte & venuste inter se cohæreant omnes regni ordines, è quibus si quis aliquid delinquat facilis est medicina, nam si nobiles iniuriam cæteris faciant coercentur ab ijs qui ius reddūt, quorū est tanta authoritas, vt quantumuis magni Principes eorum cogantur parere decretis. Quod si populus etiā atque vulgus aliquid moliatur, vt nonnunquam accidit, non est difficile nobilitati propter potentiam & vsū armorum illos ad æquitatem & officium adducere, eoque fit vt suarum rerum finibus ac veluti cancellis sese contineant omnes, ac pacem alii cum alijs colant, quando neque causam habent, neque facultatem etiam aliquid conandi, & periculum in eo summum esse vident. Itaque Regem tanti beneficij autorem complectuntur & amant omnes, ac cum tempus incidit libentissimè imperata faciunt, & publicis necessitatib᾿ magno studio subueniunt. Quod si priuatim aliqui ab officio discedant, parata sunt remedia, sic vt malum non possit lōgius progredi. Et hæc quidem de ordinum Regni statu satis.

Ex quibus equidem constat quam concinnè hæc Monarchia iuxta iustitiam distributivam sit temperata, atque administrata, & Aristocraticè, hoc est Optimatum Imperio, & Democratice, hoc est totius populi interventu, quippe cum ad omnes honores pateat aditus. Quæ quidem est illa Respublica quam tantopere propter dulcem illam harmoniam, omniumque Reip. generum temperationem, omnes Philosophi commendarunt, & vbi vetus illa Lex aurea locum habet. *Salus populi suprema lex esto.*

Verum vt redeamus vnde digressi sumus. Ex tribus hisce ordinibus seu statibus Regni solet quotannis Calendis Maii publicum ac solenne Concilium seu Parlamentum vulgo haberi, atque adeo quoties maior aliqua res inciderit, cui Rex in aureo tribunali sedens præerat: Et huic primum Principes Regnique Magistratus, tum inferiori loco legati ex singulis civitatibus subsidebant, quos vulgo deputatos appellāt. Carpento aūt Rex in atrium vehebatur bubus tracto, quos auriga stimulo agebat. Vbi in atrium ac potius in Reip. sacrarium ventum erat, tum principes Regem in aureo solio collocabant, reliquiq; vt iam diximus, suo quisque loco atq; ordine subsidebant, eoque demum in statu atque sacrario Regia Maiestas dicebatur.

Autoritas vero hujus consilij omni tempore summa fuit, & hæc potissimum in eo agi solebant. Primum de creando vel abdicando rege, tum de pace & bello, de legibus publicis, de summis honoribus, præfecturis & procuratoribus Reip. de assignanda patrimonij parte liberis defuncti Regis, vel dote filiabus constituenda, quā Germanico verbo Abānagium, quasi exclusoriam partem appellarunt. Denique de ijs rebus omnibus, quæ vulgus & nunc negotia statuum populari verbo appellat, quoniam de nulla (vt diximus) Reip. parte, nisi in statuum siue ordinum concilio agi ius esset. Item si quis Princeps atque illustriore loco natus criminis alicui᾿ insimularetur, in iudicium ad illud consilium vocabatur, ibique causam dicere cogebatur. Quinetiam si quādo Rex maiores sumptus facere instituisset, veluti in templis ædificandis, & monasterijs fundandis, Rex ordinū concilium exquirebat. Postremo ne illud quidē prætermittendū est, tam huius concilij apud cæteras gentes authoritatem fuisse, vt etiam Principes exteri, si quid controuersiæ haberent, id interdum huius concilij arbitrio ac iudicio permitterent.

Atque hoc concilium historici alias curiam, vt cōuentum, alias Parlamentum, alias Placitum appellare solent, quod re in multorum consilio quæsita & deliberata, tandem inter ipsos placuisset & convenisset. Vnde & placita Philosophorum apud Ciceronem & alios dicta sunt. Atque hinc etiam promanasse videtur illud hodiernum in mandatis ac literis Regis: *Quoniam ita placitum est*, quod male nunc a Scribis Gallicis traductum est: *Car tel est nostre plaisir.*

Eligi etiam solebant in eodem hoc ordinum conventu seu concilio præfecti Reip. qui Merovingijs temporibus, Maiores domus, hoc est Magistri Palatij dicebantur. Horum eadē apud Reges potestas fuit, quæ quōdam àpud Imperatorem Romanum erat Præfectorem Prætorio, qui etiam Aulæ Præfecti dicebantur. Qui cum regiam potestatem desidia Regum aliquandiu obsedissent, eandem facultatem nacti, eam pro sua vsurparunt

parunt ac occuparunt. Nam cum omnia fere Reipublicæ munera obirent, & si quod gerendum esset bellum exercitibus præessent, hi domi nudo atque inani Regum nomine contenti propter desidiam in otio vivebant, vnde eo progressa res est, vt Childerico Rege 18. Regnum obtinente Pipinus Magister Palatij, qui Regis nomine magna diuturnaque bella gesserat, Saxones devicerat, suamque in potestatem redegerat, oblatam Regij nominis occupandi facultatem non repudiarit, exercitu præsertim eoque victore & glorioso instructus. Tanta autem præfectorum potentia initium (vt diximus) cœpit tempore Clotharij secundi, circiter annum Christi 588. id est circiter annum 130. post Regnum Francogalliæ constitutum.

Porro hic Pipinus in Regnum, deposito Childerico, sublimatus est. De quo vide Lector, hæc in appēdice Hunibaldi apud Io. Tritemium, præter Marsil. Patavin. de Translatione Imperij cap. 6. Eodem anno (inquit Tritemius) Proceres totius Regni convenientes in vnum, super abrogatione Regis Childerici inutilis, cœperunt habere concilium, placuit autem in commune omnibus, vt Regem Childericum nullam regnandi vel peritiam, vel potestatem habentem deponerent, & Pipinum penes quem totius Regni summa manebat authoritas, in Regem sublimarent. Sed Pipinus in hanc rem consentire noluit, nisi prius consilium Pontificis Zachariæ inquiratur, causas allegans se moventes.

In magistri huius palatij locum successisse videntur Comites stabuli, vulgo Connestablii. Comites vulgo dicebantur omnes, qui amplissimos quosque honores in Regia obtinebant, & Remp. pro parte administrabant. Erat autem Comes stabuli fere is qui apud Romanos Magister Equitum dicebatur, id est, qui equitatui præerat, cui custodes equorum suberant, qui vulgo Scarieri appellantur. Mareschalcus Germanis vocatur, hodie eandem obtinet dignitatem quam olim Præfecti Prætorio, seu vt diximus Magistri Palatij, & sub eo hodie sunt quatuor Mareschalci, id est Magistri Equitum, ad quos introducuntur lites rei militaris.

Post hæc erecti sunt tempore Hugonis Capeti (licet non satis inter scriptores de hac origine conveniat) quos Pares Franciæ vocant. Ille enim remoto legitimo hærede cum Regnum occupasset, Proceres aliquot novo aliquo honore ac beneficio sibi devinciendos putavit, nam eiusmodi aliquid ab eo factum esse omnes consentiunt.

Horum Parium constituendorum causa duplex fuisse videtur. Primum vt Regni inaugurationi, atque vt tum loquebantur, investituræ præessent, hoc est, vt Regem Imperij sui insignibus, atque infulis solemniter in Principum atque Optimatum conventu exornarent. Deinde vt si quis e Potentium & Principum Franciæ numero fraudis capitalis reus fieret, iudicium illud exercerent, nam cum antiquitus iudicia illa in publico gētis Consilio exercerentur, vt dictum est, atque is mos maiorum paulatim Capevingiorum instituto ad Iuridiciale Parlamentum traduci cœpisset, neque Principes Regni facile illi Parlamento suas fortunas committendas putarent, Regibus illis ad suas rationes commodissimum fore visum est, præter illius Parlamenti curiam suum hunc Parium consensum instituere, quæ Parium Curia vocitata est, quorum tamen ordo ac numerus aliquandiu varius fuit, neque enim duodecim viri semper fuerunt, vt nonnulli existimant, sed interdum plures, interdum pauciores erant, prout Regi, a quo in summi honoris ac beneficii loco Magistratus ille deferebatur, commodum videbatur, idque varijs exemplis probari posset, sicut & Parium dignitas sæpe varijs Principibus attributa est, & ad illorum iudicia nonnulli insuper alii & Franciæ Proceribus, & Satrapis, Episcopis, adhiberi soliti sunt. Postremo in illorum numero etiam Reges ac Principes exteri fuerunt.

Porro etsi hac Parium institutione, & quod Hugo ille Capetus ad conciliandos sibi retinendosque (vt diximus) Procerum animos, dignitates quæ temporariæ erant, puta Regni Ducatus, & Comitatus, perpetuas fecit, haud parum publici (de quo diximus) Concilij authoritatem, licet cum eiusdem Concilij consensu, astute imminuerit, cætera tamen cuncta adhuc ab eodem pro more pendebant Concilio, adeo vt etiam Budæus, & Carolus Molineus tradant rei nummariæ ius, hoc est potestatis nūmorum vel augendæ, vel minuendæ semper penes populum Francorum fuisse. Memorabile est illud bellum quod propter publicum bonū Proceres Regni assiduis plebis querimonijs & expostulationibus incitati adversus Lodovicum vndecimum Regem decreverant. Quin nec illud omittendum, sub eodem Lodovico Consilium publicum apud Turones ad Calend. Aprilis Anno 1467. coactum fuisse, in quo placuit vt certi probatique viri, 36. scilicet Curatores Reipub. ex singulis ordinibus deligerentur, qui Rempub. constituerent & iuri ac iustitiæ providerēt, duodeni scilicet ex Clero (qui vnum ordinem iam obtinebant) totidem ex Equitibus, & totidem iuris ac iustitiæ periti ex populo, fidemque Rex Regali dicto promissoque dedit ratum se habiturum quicquid illi 36. viri constituerent.

Atque hæc quidem in genere ad Capevingiorum vsque tempora totius Reip. gubernandæ, Regnive administrandi ratio fuit. Eaque recensuimus Officiariorum Regni munera, quibus qui præsunt vel funguntur proprie Regni seu Coronæ administratores, Officiales vel Sapientes dicuntur, quales sunt cum primis illi quos publicum Concilium constituere diximus. Item Pares Franciæ, deinde Connestablius, Ammiralius, Cancellarius, quæstor generalis Franciæ, &c. Alii etiam omni tempore fuerunt Consiliarii ac Officiarii Regii, qui privata ipsorum negotia curabant, Regique famulabantur aut ministrabant quales sunt Camerarii & alii Ministri & Officiales Aulæ Regiæ.

Præter hæc publica munera instituta sunt successu temporis alia atque alia Parlamenta iuridica, qua in re sciendum ad hæc ferè Capevingiorum tempora, & simplicem facilemque ius reddendi rationem, rarasque omnino lites fuisse, quod vel hinc licet cognoscere, quod Rex Lodovicus cognomento Dives, qui regnavit circiter annum 1230. (vt ex Ionuillio, qui eius vitam descripsit, constat) ipse vel controversias disceptabat, vel disceptandi negotium nōnullis e suo comitatu mādabat. Quod idem de Carolo Magno proditū est, qui vel dū calciaretur, vel amiciretur, lites dirimebat. Hui⁹ lex talis in capitulari extat. *Hoc missi nostri notū faciāt Comitibus & populo, quod nos in omni septimana vnū diem ad causas audiēdas sedere volumus.* crescēte deīde pravitate tem-

temporis, litium multitudine, primum Basilica magnifica Regis Lodovici Huttini, vel vt alij volunt Philippi Pulchri Imperio circiter annum 1292. ædificata est; Tum ex mediocri Iudicum numero tres Decuriæ factæ Magnæ Cameræ, Inquisitionum & Postulatorum. Sed anno 1522. Rex Franciscus quartam deinde Cameram 20. novis Consiliarijs adiecit. Rursus idem Rex anno 1543. alios 20. creavit. Sed hic Iudicum conventus non fuit perpetuus & perennis vt hodie, sed indictiuus, nec nisi certo Principis mandato exerceri solitus. Ad diem idem D. Martini, id est 2. idus Novem. à Rege dictum proponebatur, quo Parlamentum inchoandi Iudicibus à Rege authoritas datur.

Verum paulatim in tantum huius consessus, seu Parlamenti autoritas excrevit, vt nulla Regia Lex, nulla constitutio rata esset, nisi cuius illi Cõsiliarij autores comprobatoresque fuissent. Deinde vt nullus tota Gallia Magistratus, non modo vrbanus, verum & militaris esset, quem non ab illo consessu inaugurari, & apud eundẽ in leges iurare oporteret, tum vt ab eorum iudiciis appellandi ius non esset, sed vt eorum decreta rata & fixa essent, postremo quicquid potestatis, imperij authoritatis, penes publicum Consilium & Statuum parlamentum (cuius scilicet & nomen & authoritatem obtinet) fuisse diximus, id totum in Senatum illum trãslatum fuerit.

At hodie quando solus Rex pro suo judicio cum Secreto ac Privato suo Consilio quiduis decernit, prorsus in Ordinarium Iuridicum Consilium conversum est, non amplius circa Remp. Regnique negotia occupatur, fixamque suam sedem Parisijs habet.

Quod quidem latissime patet, & amplissimam præ cæteris ordinarijs Curijs seu Parlamentis (quæ septem omnino per Galliam nunc sunt) jurisdictionem habet. Cognoscunt autem singula de causis & criminalibus omnibus, & quod a singulis definitum fuerit ei standum est. Illud Parisiense præ cæteris habet, quod in id aliquando ipsi Reges venire olim solent, quoties aliquid magni decernere vellent, quod vel bellum vel pacem concerneret. Hodie adhuc pactiones Regum, & quicquid omnino ad Regni constitutionem pertinet in eo recitetur, & scriptis publicis, quorum ipsi custodiam habent, inseratur.

Sic quæ ab omni antiquitate & primordio Regni Francogalliæ ad publicos ordinum Conventus referebantur, & post ijs abolitis, ad Senatum seu Parlamentum Parisiense, ea hodie ad solum Regem, & quos ille in Consilium adhibere vult, translata sunt. Verum vt pergamus vlterius.

Est aliud in hoc Regno constitutum Consilium quod Magnum vocatur, quod ex veris Principibus ac præcipuis Aulæ & Regni consistit, quod tempore Caroli Septimi & Octavi, non nisi circa negotia Status Regni ac ipsius Reip. incolumitatem occupari solebat, sed & hoc ipsum adeo multitudine causarum ac litium successu temporis obrutum fuit, vt Carolus octavus Ordinarium ex eo Consilium, 17. Consiliariorum fecerit. Quos deinde Lodovicus duodecimus ad viginti adauxit, addito Cancellario Consilij Præside, adeo vt sub Francisco & ipsa Cancellarii dignitas in Præsidatum erecta fuerit, atque deinceps solum vacarent cognitioni causarum extraordinariarum à privato Consilio ijs commissarum & fere ordinarie appellationibus Præfecti hospitalis, vt vocant.

Prҿter ordinaria iam dicta septem Iuridica Parlamenta, vt familiari vtamur vocabulo, & Magnum Consilium, habet Rex privatim adhuc Consilium, quod perpetuum & ordinarium est, Regemque fere comitatur, & circa negotia Regni præcipue occupari solet, quanquam & id hodie in Ordinarium quasi Consilium conversum sit, quando scilicet causis civitatum & Parlamentorum fere vacat, & plerumque etiam aliorum privatorum non ita magni momenti causis, adeo vt hi viri spectabiles & illustres alijs occupati negotiorum publicorum & Statum Regni concernentium, cognitionem & curam propemodum omnem amiserint, totaque Regni administratio & cura Regis arbitrio & paucorum decretorum electorum iudicio commissa esse hodie videatur, quod *Secretum Consilium* nuncupatur, in quo cunctҿ fiunt deliberationes summam rerũ oncernentes, & super quibus deliberatum a Privato & Finantiarum Consilio fuit, si eiusmodi modo negotia fuerint, quæ Regis peculiarem cognitionem requirant. In hoc cuncta beneficia, literæ & mandata Regia signantur, aliorum Principum, Legatorum, Præsulum, & Capitaniorum literæ reserantur, eorumque responsa concipiuntur, & Secretarijs Statuum committuntur.

Est ergo & aliud Consilium quod vulgo Finantiarum vocant, quod vniversi Regij ac Regni Thesauri curam agit, cui adiuncti quoque sunt Intendentes, vt vocant, Secretarij Finantiarum, item Quæstores ærarij.

IN VSVM TABVLARVM ADMONITIO.

QVVM ad cœlestem rationem vniversam Geographiam reducere fuerit institutum, vt iusta locorum symmetria, qualis in Sphærica terræ figura existit, etiam in plano quam proximè servaretur, debita graduum longitudinis ad meridiani sive latitudinis gradus proportio constituenda fuit. Cum ergo paucos latitudinis gradus contineret proposita tabula, ad mediũ ferè parallelũ tabulæ eã proportionẽ redegi, sic vt quæ illius paralleli ratio est ad meridianũ, ea etiã esset graduũ longitudinis in eodẽ parallelo ad gradus meridiani sive latitudinis proportio. Ac tũ meridiani omnes inter se paralleli existũt. Cũ vero plures erãt latitudinis grad⁹, quia multa ibi in sũmo imoq; parallelis fit proportionis ad meridianũ differẽtia, ne nimiũ à vero recederet, locorũ symmetria, duos delegi parallelos æqualiter ferè à medio & extremis distãtes, ad quorũ rationes, meridianos graduũ lõgitudinis designatores cõstitui, qui tũ nõ paralleli fiũt, sed pro sũptorũ parallelorũ inter se distãtia maiore vel minore, pl⁹ min⁹ ve ad se mutuo & ad medium tabulҿ meridianũ inclinantur.

Quo

quo autem modo ea meridianorum designatio sit invenienda, in Geographico Ptolemæi opere ostendi.

Gradus porrò latitudinis ac longitudinis in lateribus tabularum designatos invenies, & quidem pro maxima parte latitudinis in vtroque tabulæ latere, longitudinis verò in summo atq; imo, quando videlicet vsitato Geographis more Septentrionē in superiore parte collocare licet. Quod si regio describenda magis inter meridiem et Boream extendatur, quam inter Orientem & Occidentem, tum fere Occidentem sursū locauimus. Vtut fiat, Orientale Occidentaleque latus semper tibi latitudinis, reliqua duo longitudinis gradus repræsentabunt. Suntq; singuli gradus in 60. partes, quas minuta vocant diuisi, aliquando in singula, cū magnitudo id patitur, alias in bina, quina, aut etiam dena.

Hoc fundamento posito optimas quasque descriptiones in delineandis regionibus sequutus sum, qua in re non parum subsidii mihi attulit insignis Chorometer & solertissimus Regis Hisp. Geographus Christianus Sgrothenius, qui multas regiones perlustravit, & præ cæteris amplius exactiusq; descripsit. Tum eiusdē quoque Maiestatis Geographus diligentissimus Abrahamus Ortelius, ipse candor & humanitas, qui quid vspiam tabularum nactus fuit, mihi communicauit liberaliter, tametsi in eodem mecum esset instituto. Qui præterea aliquid attulerunt auxilii, eos suis locis commemorabo, quo iustum sui beneficii encomium apud studiosos consequantur, nec ego ingratus reperiar. Omnia autem quæ ab aliis oblata simulque quæ ipse cōquirere potui diligentissimè inter se contuli, quo quàm fieri posset, emendatissimas descriptiones exhiberem. Vnum tamen interim, quod maximè in votis erat mihi defuit, nimirum Principatuum & Nobilium locorum exactior enumeratio ac designatio, quæ in æditis tabulis quàm maximè desiderantur. Proinde huic defectui nostro veniam dabis (Lector), & ad celebrandum nobilitatis ordinem politicum suppetias ferre dignaberis, loca huiusmodi situmque ac nomina, qualitatemq; eorum indicando, tuo id nomini decus erit. Orbiculi exigui locorum quorumlibet verum situm indicant, atque hinc eorum distantia sumenda est. Cæterum his subinde signa adhærent quibus internoscantur loca. Simplices pagi solis orbiculis, vbi ornatui locus deest contenti sunt, castra quoties nota occurrunt extante vnco notamus hoc modo ♂, cœnobia cruce sic ♁, oppida turres vt minimum duas habent, pagi nobiles vnam. Hæc observavimus quatenus nobis fuerunt nota. Facilia porrò factu signa ad has distinctiones sumpsimus, quo quilibet omissa facile supplere queat.

Si quis longitudinem ac latitudinem loci alicuius explorare velit, vbi meridiani paralleli sunt id efficiet distantiam eius à latere tabulæ circino sumendo, circinumque sic expansum ad aliud latus applicando. Si distantiam ab Orientali latere sumpsisti, circinus ex eodem latere in Septentrionali latere gradum & minutum longitudinis ostendet. Sin à Boreo latere distantiam habes, ex eodem in Orientali latere latitudinem designabit. Cùm verò meridiani non fuerint paralleli eodem quidem modo loci latitudo reperietur, at in vniversalibus tabulis vbi paralleli sunt circulares, distantia loci à proximo parallelo sumpta idem in latere Orientali ostendet. Longitudo autem quærenda erit filo aut regula loco superimposita versaq;, donec in Boreo Australique latere idem vtrinque eiusdem gradus minutum designetur, quodcunque tum illud erit, loci assumpti longitudo existet.

Miliaria in diversis regionibus multum subinde differunt, si ergo lubeat ea ad invicem comparare, eadem circino ad gradus meridiani refer, & quot in vno gradu comprehendantur revoluto circino explora, videbis quot vnius, quot item alterius regionis miliaria gradum vnum emetiantur, Sic Germanica communia miliaria (quæ 15 sunt in vno gradu) quadrupla invenies Italicis communibus, & subdupla fere quibusdam Suevicis ac VVestfalicis.

Nonnunquam occurret simplex linea orbulo annexa, sic ○ ○ ○, ea nomen ad locum pertinens indicat, ideo addita, ne in locorum pressura, quod cuique nomen debeatur ambiguum fiat.

INDEX TABVLARVM

GALLIAE.

GALLIAE
VNIVERSALIS TABVLA.

Galliam pro maxima parte duo potentissimi Reges obtinuerunt, Belgium inferius Hispaniarum Rex, cuius Principatus secundo loco explicabo: at Galliæ Regnum, quod maiorem Galliæ partem comprehendit, Francorũ Regi, cuius Metropolis Lutetia Parisiorum est, paret. Huius regni in sua mẽbra & officia diuisio primaria hæc est. Nomina vulgaria ponã.

Regno & Coronæ Francorum, *18. subsunt Ducatus cum illorum clientelaribus Comitatib. 35. tanquã perpetum patrimonium et hareditas.*

- Orleans.
- Burgundia *cui clientelares sunt Comitat⁹.*
  - *Neuers*
  - *Charrollois, sed de hoc vide in tab. Ducatus Burgund.*
- Narbona.
- Britannia *cui fidem præstant Comites.*
  - *Pontieure.*
  - *Porthoix.*
- Aniou *cui fidem debent Comites.*
  - *Maine*
  - *Vendosme.*
  - *Beaufort.*
  - *Laual.*
- Berry *cui fidem præstat Comes Sancerre.*
- Normannia *cui hi subsunt Comitatus.*
  - *Alençon.*
  - *Mor'taigne.*
  - *Arcourt.*
  - *Eureux.*
  - *Malle.*
  - *Tenquaruille.*
  - *Longueuille.*
  - *Chaumont.*
  - *Montpensier.*
  - *Daulphin.*
  - *Auuergne.*
  - *Vie.*
  - *Eu.*
- Auernia *cui homagium, sive fidem debẽt Comites.*
  - *Clermont.*
  - *Vaudemont.*
  - *Pithon.*
  - *Rhodes*
- Guienne *cui fide obstringuntur Comites*
  - *Armignac.*
  - *Marche.*
  - *Perdriac.*
  - *Angoulesme.*
  - *Perigort.*
  - *Ventadour.*
  - *Benon.*
  - *Lymoges.*
- Tours.
- Barleduc.
- Valoys.
- Nemousr.
- Alençon.
- Reims.
- Laon.
- Langres.
- Borbon *cui subest Comes Forest.*

Comitatus *qui immediatè subsunt Coronæ Franciæ, Regno patrimoniales, 16 fuerunt, nunc verò 14. tantum.*

- *France.*
- *Dampmartin.*
- *Beaumont.*
- *Champaigne.*
- *Vermandois.*
- *Messi.*
- *Chartres.*
- *Monfort.*
- *Melun.*
- *Perche.*
- *Eureux.*
- *Estampes.*
- *Dunois.*
- *Tholouse.*

Artesia & Flandria *olim sub Corona Franciæ erant, nunc ad Regis Hispan. ditiones pertinent.*

Pares Franciæ *12. ab Hugone Capeto instituti, qui Regis constituendi, cùm de successione est controuersia, potestatem haberent.*

- Seculares
  - *Dux Burgundiæ.*
  - *Dux Normanniæ.*
  - *Dux Guienne siue Aquitaniæ.*
  - *Comes Flandriæ.*
  - *Comes Campaniæ.*
  - *Comes Tholosæ.*
- Ecclesiastici.
  - *Dux & Archiepisc. Remensis.*
  - *Dux & Episc. Laon.*
  - *Dux & Episcopus Langres.*
  - *Com. et Episc. Noion.*
  - *Com. & Episc. Beauuois.*
  - *Com. et Episc. Chalõs*

Flandriæ Comitatum *Carolus* v. *cum Francisco Valesio pactus à fide exemit, qua Galliæ Regibus erat obstrictus: Duces etiam & Comites reliqui seculares, quia Coronæ subiecti nunc sunt, Parium potestate vti nequeunt. Soli Ecclesiastici, vt Ecclesiastici, suo loco manent, & quando est opus alij seculares Principes pro arbitrio aduocantur.*

Status Ciuilis: *Septem sunt summi Snatus per Galliã, quos vulgò Parlamenta vocant, à quibus appellare non licet.*

- Parisiensis, *cuius 80, perpetui prouocationum sunt definitores, teste Ioanne Aubano, & diuiditur in 4. Curias.*
  - *Prima est Camera, 4. Presidentes & Consiliarios 30. habens.*
  - *2. Inquisitionum.*
  - *3. Arrestarum.*
  - *4. Requestarum vel Supplicationum.*
- Tholosanus.
- Rothomagensis, *Roan.*
- Diuionensis, *Dyon.*
- Burdigalensis.
- Aquensis, *Aix in Prouincia.*
- Grationopolitanus, *Grenoble.*

Academiæ *in Regno Galliæ sunt hæ: Paris, Poictiers, Bourges, Tholouse, Bordeaux, Nantes, Lyon, Orleans, Montpellier, Cahors, Grenoble, Valence, Reims, Angiers, Caen quæ Cadomensis dicitur, Nimes, Romans.*

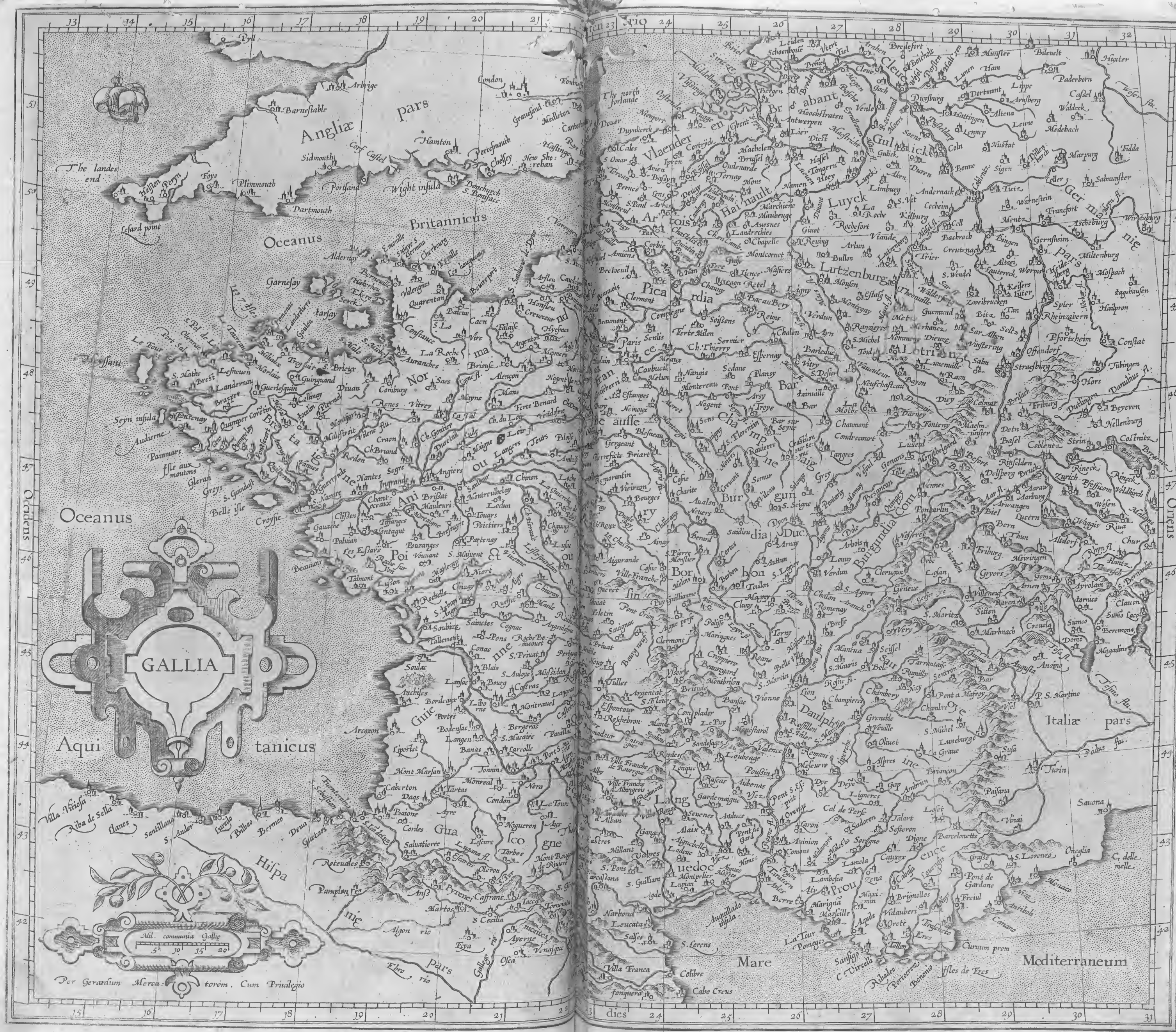
Status Ecclesiastcus.

Archiepiscopatus duodecim, quorum Suffraganeos in particularibus tabulis notabo.

Lyon, Lugdunensis Primas.	*Reims, Remensis.*	*Bordeaux, Burdegalensis.*	*Tours, Turonensis.*
Aix, Aquensis in prouincia.	*Narbone, Narbonensis.*	*Aux, Auxitanus.*	*Roan, Rotomagensis.*
Vienne, Viennensis.	*Tholouse, Tholosanus.*	*Bourges, Bituricensis.*	*Sens, Senensis.*

Ducatus *Comitatusq; hîc supra nominati, qua parte quærendi sint, index post tabulam sequens indicabit, quẽ in hunc vsum collegi, vt saltẽ clariora quæq; Galliæ loca mox inueniri possint, quando quæ in particularibus sunt tabulis comprehẽdere immẽsi operis esset, nec admodum necessarium.*

Medius tabulæ Meridianus est 23. reliqui ad eum inclinantur iuxta rationes 44. & 49. Parallelorum.

GALLIA
Angliæ pars
Oceanus Britannicus
Oceanus Aquitanicus
Italiæ pars
Mare Mediterraneum
Hispa nia pars
Germaniæ pars
Occidens
Oriens
Mil. communia Galliæ
5 10 15 20
Per Gerardum Mercatorem. Cum Priuilegio
Picardia
Normandia
Bretania
Anjou
Poictou
Guienne
Gascogne
Languedoc
Prouence
Daulphine
Bourgogne
Champagne
Lotringen
Lutzenburg
Luyck
Brabant
Vlaender
Artois
Hainault
Gulick
Cleue
Paris
London
The landes end

Regio. Nominis, & vnde deducta.

HISPANIAM eiusque præcipuas provincias perlustravi; pyrenæos transgresso Gallia se offert. Hanc, qua potero fide percurram. Partem Europæ quæ hoc tempore *Francia*, dictam olim multi memoriæ produnt Γαλατίαν, ab Γάλα Lac Latinis sonante, quod lacteos, id est albi coloris homines producat: Montibus (hoc enim addunt) nimium solis ardorem inde excludentibus. Diodorus nomen natum scribit ab *Galata* Herculis filia. Alii alia tradunt. *Celtogalatiam* Ptolemæus nominat lib. I I. ceterique Græci. Ab Γαλατία *Gallia* putatur formata; quam tamen vocem alij aliunde derivant. Hæc talia non tanti, vt Lectorẽ multis moremur. Certe Galliæ appellatio Latinis Scriptoribus fuit latissima, vt ex sequentibus plenius discemus. Hebræis *Tzarphat* vocari scribunt Postellus & Arias Montanus. *Francia* nuncupatur hodie ab Frãcis, Germaniç ad Rhenum Populis; qui vi Regionem hanc & armata manu occuparunt; vulgo *Le Royaulme de France*. Gallos Græci *Celtas* vniversim & *Galatas* vocarunt. Ijdem *Gomeritæ*, teste Iosepho, olim dicti fuerunt. Atque hæc breviter de nomine. Sequitur situs & quantitas. Eam explicabo in finibus, Longitudine, Latitudine, Circuituque. Quod ad fines Regni quod *Franciæ* nunc dicitur, ad Septemtrionem, qua quidem Germaniam Inferiorem respicit, Limes statui solet in ducta ab Caletibus in Argentoratensium vsque agros linea; quæ ab sinistra relinquit Artesios, Hannonios, Leuceburgenses & alios; ad dextram Picardos & Lotharingos: qua vero Angliæ jacet obversa, vastus æstu osusque Oceanus Britannicus; Ad Occidentem idem eam pulsat, ingenti facto in Aquitaniam Sinu, Oceanus. Ad Meridiem, qua quidem Hispaniæ adhæret, Pyrenæos habet montes; qua verò apertior, liberiorque & sui quasi iuris fit, placidiore, nempe mediterraneo, terminatur Mari, quod ab ipsa *Gallicum*. Ad Ortum denique Alpibus separatur ab Italis, Iura ab Helvetiis, Rheno ab Germanis. Galliæ vel Franciæ (nam voces has ἀδιαφόρως vsurpabo) Longitudo ab Occasu recta in Ortum, milliarium Gallicorum est paulo amplius C C C.; vel ab Cauro in Vulturnum supra trecentorum & triginta. Latitudo milliarium ferè C C X X C v. Circuitus supra mille viginti milliarium. Ea igitur est quantitas; sequitur jam nunc Qualitas: cuius causa plurimum Clima. Subiacet parti quidem Quinti, totis autem sexto septimoque Climatibus, Parti quoque Octavi inter gradus latitud. X L I. & L I I: Longitudinis autem X X & X X X V I I I. Et licet vniversim Ventis obnoxia sit plurimum Septemtrionalibus, propter aeris tamẽ salubritatem & temperiem optimis Europæ Regionibus adcensenda. Constitutione felicissimam facit Claudian⁹: saluberrimã dicit Cæsar lib. I I I. bell. Civ. fertilissimã hominũ Genitricem lib. I I de Bell. Gall., Strabo vbi de Arvernis, & alij. Ager magnam partem est planus: amœnos hic, ibi habens colles, interque eos valles jucundissimas: sua cum has, tum illos fœcunditate admirabiles. Arva bene culta Triticum aliasque segetes luxurie magna producunt. Multum fert Gallia frumenti, teste Strabone, milij, glandis. Nihil in ea ociosum, nisi qua paludes, aut Silvç obstant. Vino abundat, eoque optimo, idque partim suis Britannis, Normãnis, Picardis, partim confinalibus Germanis, Belgis, Anglis, alijsque quibus vuarum maturitatem negare solet Aeris frigiditas, subvehunt. Auri quoque & Argenti apud Gallos fuisse metalla, testatur præter Strabonem etiam Athenæus; ea nunc creduntur exhausta. Ager, qui aliunde non occupatus omnis generis nutrit armẽta; quæ faciunt, vt Carnis, Lactis, Butyri, Casei, Lanæ, rerumque aliarum abundet copia. Franci omnes Gallias pacifice obtinuerunt sub Rege Hlodoveo, qui primus omnium totius Galliæ Monarcha est factus, primusque Christi nomen professus, ea, quibus in hodiernum vsque diem Francorum Reges vtuntur, Trium Liliorum Insignia, cœlitus, vt volunt, accepta vsurpavit. Regnasse post eum scribuntur successione nunc directa, nunc collaterali, Childericus, Hlotarius I, Cherebertus, Childericus I I, Hlotarius I I, Dagobertus Magnus, Hlodoveus I I, Hlotarius I I I, Childericus I I I, Theodoricus I, Hlodoveus I I I, Childebertus I I, Dagobertus I I, Hlotarius I V, Chilpericus I, Theodoricus I I, Chilpericus I I. Hic anno Regni X I, Christi vero IↃ C C L I, auctoritate & iussu Zachariæ Pontificis, cui Pipinus vituperabilem & probrosam Regis vitam, transmisso libello, depinxerat, Regni jure privatus ad Monachatum est coactus. In locum eius factus est accusator ipsius Pipinus Caroli Martelli F. Pipini N. Brevis cognomine, ex Præfecto & Maiore Domus. Hunc sequuti commemorantur Carolus Magnus, Ludovicus Pius, Carolus Calvus, Ludovicus I I Balbus, Ludouicus I V & Carolomannus, Carolus Crassus, Odo, Carolus Simplex, Rudolphus Burgundio, Lotharius V, & Ludovicus V, vltimus ex Caroli Magni posteritate: quo veneno necato, habenæ Regni trãslatæ sunt ad Hugonem Capetum, primum Gallum, Comitem Parisiensem, Ducemque Francorum & Burgundiæ titulo-tenus. Capeto successerunt Robertus Pius, Henricus I, Philippus I, Ludovicus V I Crassus, Ludovicus V I I Iunior, Philippus I I Adeodatus Augustus, Ludovicus V I I I, Divus Ludovicus I X, Philippus I I I, Philippus I V Pulcher, Ludovicus X Hutinus, Philippus V longus, Carolus I V Pulcher; cui sine prole mascula defuncto suffectus est Philippus V I Valesius, Caroli Valesiorum Comitis I filius. Sequuti hunc Ioannes Valesius, Carolus V Sapiens, Carolus V I Bene-natus, Carolus V I I, Ludovicus X I, Carolus V I I I Gibbosus, Ludovicus X I I Caroli Aureliani F. Franciscus Valesius I Caroli Comitis Angolimensis F. Henricus I I Valesius, Franciscus I I, Carolus I X, Henricus tertius; cui Iacobitæ Monachi manu obtruncato legitimus pronunciatus est Successor Henricus I V Borbonius, Antonij Borbonij Ducis Vindocinensis F. Rex Navarræ Galliarum Rex Christianissimus. Sunt autem Galli alacres & ad arma proni, de quorum bellica virtute operæ pretium est audire Strabonem virum peritissimum, genere Cappadocem, eruditione Græcum, judicio priscum, incolatu Romanum, terrarum multarum peragratorem. *Vniversa*, inquit, *natio eorum qui Galli nunc & Galatæ appellantur, Martis studio flagrans, animo est strenuo & celeri ad conserenda prælia: alioqui mẽte candida & simplici, & ab improbis moribus abhorrente. Itaque iniuria lacessiti; conferti coëunt in certamina apertè, nulloque periculi adeundi respectu.* Nemo etiam ignorat quanto fuerit olim Romanis, Græcis & Asiaticis terrori Gallorum nomen, quum quondam ab suis sedibus vsque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum orbis terræ vexandum ac spoliandum profecti sunt: quum Romam ceperunt & incenderunt, Capitolium obsederunt, vrbes in Italia condiderunt, *Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vincentiam*: Quum recenti adhuc memoria Borbonius Romam vicit. Cæterum *Gallia* hodie non æque late patet atque olim; nam & Italiæ pars ea, quæ inter Alpes & Anconam sita est Gallia Cisalpina quondam dicta fuit, nunc item *Lombardia* appellatur: & Belgarum magna pars hodie Germaniæ adscribitur, quæ ex Cæsaris, & Ptolemæi, veterumque omnium descriptione ad Galliam pertinebat. Galliam enim *Transalpinam* quam Plini *Comatam*, Ptolemæus *Celtogalliam* vocat, in tres partes divisere, *Celticam, Belgicam, & Aquitaniam*. Ptolemç in quatuor, *Aquitaniam, Lugdunensem*, quç eadem est cum Cæsaris Celtica, *Belgicam & Narbonensem*

Situs. — *Aeris teperies* — *Soli fertilitas.* — *Imperium Maiorum.* — *Maiorũ virtus.*

Defini-

Definiverunt eam Pyrenæis Montibus, Rheno, Oceano & Alpium jugis: quum hodie quicquid a Caleto Orientem versus spectat, non Galliæ sed Germaniæ adcenseatur, & Rheni vtramque ripam Germani late sibi vindicent. Vrbes præcipuæ sunt *Lutetia Parisiorum*, *Massilia*, *Narbona*, *Lugdunum*, *Pictavium*, *Burdigala*, *Neomagus*, *Iuliomagus*, *Aurelia*, *Rothomagum*, *Rupellæ*, aliæque plurimæ, de quibus in particularibus descriptionibus fusius. Lacubus non caret Gallia. Inter eos principis loci qui latinis *Lemanus*: plerisque Galliæ Lacus habitus. Dequo cum peculiarem in hoc Volumine Tabulam habeat, plura hic non addam, eo Lectorem remittens. Quarta ab Opido Arverniæ Besso miliaris parte Mons est, in que eo Lacus late se extendens: tam altus, vt fũdo existimetur carere. Nulla in eum, quod quidem intuentium oculis parere potest, influit aqua. Si quis quid in eum proiiciat, Tonitrua dicitur mox auditurus, Fulgetra visurus, Pluviam & Grandinem habiturus. Haud procul inde Crypta est, cuius os rotundum, vulgo *Creux de Soulcis*: & Abyssus, cuius profunditas explorari nequit: & huic si quis injecto lapide aurem admoveat, Murmur percepturus auribus perhibetur ingens & mirabilem strepitum, Tonitruo ex remotioribus venienti locis non absonum. Aestivis mensibus etsi nihil iniiciatur, Strepitus tamen in Cavitatibus intelligitur. Putantur inesse Venti, inter se quasi belligerantes. *Abitacini* vel *Avitaci*, cui ab avito nomen, Lacus in Arvernia apud Claromontem tam graphica est apud Sidonium lib II Epist. II reique conveniens descriptio, vt hodie primum delineata videatur, qua dexter, qua lævus. De *Rubreso Lacu* legendus Pomponius Mela lib. II cap. quo Gallia Narbonensis depingitur: Plinius *Rubrensem* nominat. λίμνη Ναρβωνῖτις Straboni est & Stephano. Lætatur etiam Gallia Fluminibus, quæ magna, quæ parva, innumeris. Nominat simul Fluuios non paucos Ausonius Eidyllio III, vbi de Mosella.

Non tibi se Liger anteferet, non Axona præceps,
Matrona non, Gallis, Belgisque intersita fines:
Santonico refluus non ipse Carantonus æstu,
Amnis, & auriferum postponet Gallia Tarnem:
Insanumque ruens per saxa rotantia late
In mare purpureum, Dominæ tamen ante Mosellæ
Numine adorato, Tarbellius ibit Aturnus.

Et paullo post,

Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent fluuij, duplicemque per vrbem
Qui meat, & dextræ Rodanus dat nomina ripæ:
Te Stagnis ego cæruleis, magnumque sonoris
Amnibus æquoreæ te commendabo Garumnæ.

Primũ autẽ inter fluuios agmẽ ducũt *Sequana*, *Ligeris*, *Garũna*, *Rodanus*. Qui *Sequana* Lat., Σηκοάνα Pt., Σηκοανὸς Str. Σηκόανος Steph. *Siban*, Benjamino, *Seyne* vul. Oritur in Burgũdiæ Duc., in Alseti Regione paulo ãpli⁹ leuca vers⁹ Septentrionẽ a Burgo, qui S Sequano Sacer; duob⁹ rivulis, quos inter Pagi iacent *Billij* et *Perriere*. Lustratis sectisque cum alijs, tum Lutetia Parisiorum, cui nobilissimam facit Insulam, Rotomagoque, Mare Britannicum vel Normannicum ostio satis lato irrumpit. Æstuarium ibi satis est nauigantibus periculosum; ideoque provide magnaque solicitudine adeundum. Normannis vulgo vocatur *La Bare*. Sequana enim Mare ingressus repente contra fluviorum ceterorum naturam refluit, horrendo sonitu ascendens ad hastæ longioris altitudinem. Inexpectata solent hic negligentibus & incuriosis oriri discrimina. Currens Sequana fluvios suscipit varios, in quis nobiliores ceteris, Antiquis etiam noti *Matrona* vulgo *Marne*; *Esia*, *Oyse* vel *Ayse* vulgo, *Axona*, vulgo *Ayne*, *Aisne* vel *Isne*. *Ligerim* secundo loco nominaui, ab Cęsare alijsque nobilitatum: Λίγειρος (vel vt in alijs Codicibus melius, Λίγιρις) & Λείγηρ Strab. lib IV & Ptol. Hodie *Loire* & *Leire*. Caput ejus in Pago Velauno: Locus vulgo *La Font de Leire*. Amplior est reliquis, vt merito *Pater Galliæ Fluviorum* audiat: aquæ Limpidissimæ. Facto inter varios Populos (Celtas ab Aquitanis olim ex Strabonis notatione dividebat) procursu, exonerat se in Oceanum Occidentalẽ, inter Nannetes & Pictones ostio quatuor fere Leucas amplo, Pulvillis aliquot infesto: interius ad duas cum semileucas Rupes sunt, quibus a Porcis cognomen. Ingentes & Navigiorum patientes excipit Fluvios non paucos, *Elauer*, vulgo *Allier*; *Carim*, nunc *Cher*; *Vigennam*, hodie *Vienne*, *Viane* et *Vignane*; *Meduanam*, hodie *Mayne*, et alios. *Garumna* sequitur, Cæsari Gallos ab Aquitanis disjungens: Strab. lib. IV Γαρουνᾶς; Ptol. Γαρύνα; *Garonna* Frontino: quod nomen integrum hodieque retinet a capite ad Blaviam Castrum, vbi lingua Romana incipit. Nam inde *Geronde* & *Gironde* dicitur. *Gerunnam* etiam vocat Gulielmus Brito in sua Philippeide. Oritur ex Pyrenæis, haud procul opido, quod vulgo *Cadalup*. Hic hodie perlustratis cum alijs, tum Tolosa et Burdigala, Mari se miscet Aquitanico, duarum fere Leucarum ostio; quod intrantibus occurrunt Scopuli, quibus ab Asellis cognomẽ. Septemtrionalior Nautis Belgis *Noorder-Esel*, Australior, *Suyder-Esel*, Pharum vel præaltam sustinens Turrim quæ vulgo *La Tour Cordan*. Excipit navigeros Fluvios *Tarnim*, *Lo Tarn* vulgo; Gallice *Le Tar*: *Egercium*, Vasconibus hodie *Cers*; *Oldum* Arvernatibus & Mõtanis Cadurcis *Ooldt*, vel cum articulo *L'Old*, *L'Oolt*; *Duranium*, hodie *La Dordogne*, & alibi *Dordonne*, et alios. Vltimum *Rodano* dedi locum. Fluvius hic Scriptoribus õnibus & Græcis quibus Ῥοδανὸς, & Latinis notissimus. In vniuersum Gallis nuncupatur *Le Rosne*: sed indigenis *Lo Ros*: *Eridanum* nominant Oppianus in Halieuticis Lib. IV & Philostratus in Vitis Sophistarum. Plinius ab *Roda*, Rodiorum in illo tractu Colonia nomen impositum scribit. Oritur haud procul Danubij, Reni, Arolæ Ticini aliorumque fontibus, prope montem, qui vulgo *Briga*. Lacum Lemannũ apud Pagum Novam-Villam (*Neuf Ville*) ingressus, seruato fere colore permeat, & ad Genevensium opidum egressus, rapido cursu pergens in mare Mediterraneum erumpit; septem ostijs, vt scribit Apollonius in Argonauticis; quinque vt Diodorus & alij, tribus vt Artemidorus apud Strabonem, Plinius & Ammianus; duobus vt Polybius eodẽ Strabone teste, & Ptolemæus; pluribus, vt prudenter sibique, ne mẽdacij argui posset, cavens Livius: hodie quinque, & plura numerant nominantque Adcolæ, *Gras Neuf*, *Gras d'Orgon*, *Gras Paulet*, *Gras Grant*, *Gras d'Enfer*, *Gras de Passon*; quorum postremum, quod versus Massiliam sit, *Massaleoticum* appellat Plinius, *Massalioticum* Polybius, qui hoc *Primum* vocat, quod *ad Gradus* Marcellino & Antonino; a quo ceteris etiam Ostijs *Gradus* nomẽ inditum. Excipit Rodanus *Arvam*, *Ararim* hodie *Saone* vel *Sone*; *Isarim* hodie *Isere*; *Drunam*, qui hodie *Droma* est, vel *Drosne*, *Druentiam*, hodie *Durance*. Sed hæc de fluminibus in præsentia sufficiant. *Oceanus Britannicus* a Septemtrione, qua Angliæ, opponitur eam pulsat, vt et ab Occasu, vti supra diximus. A Meridie *Mare Mediterraneum*. Cum ad hoc, tum ad illum sinus Gallijs sunt insignes. Ad Oceanum est cumprimis ille,

Vrbiũ nomina.

Lacus.

Flumina.

qui *Aquitanicus* Aethico & alijs. *Tarbellicus Ancon* elegantiſſime apud Lucanum vocatur. Sinus etiam ad idem Mare ſunt non ignobiles, in quorum intimis receſſibus locata videmus, opida, Diepam, Conſtantiam, & alia. Ad mare Mediterraneum *Gallicus*(γαλατικὸς) Sinus eſt duplex, *Maior & Minor*. *Maior* ea Mediterranei pars appellatur, vbi ſe in illud effundit Rodanus. *Angulus Gallicus* M. Porcio Catoni: *Gallicus Sinus* κατ' ἐξοχὴν Liuio, Iuſtino & alijs. *Minor* apud Strabo. ſcribitur ad Promontorium Montis Pyrenæi, quod *Aphrodiſium* dicitur. Hic *Salſus* vocatur Melæ. *Gamblacitanum* etiam ſinum ponit ad Galliam Narbonenſem Antoninus. Portus, vt hodie, de quibus plene Lucas Aurigarius Charta V & quatuor ſequentibus, ſic olim habuit Gallia celeberrimos. Principem obtinent locum *Staliocanus, Vindana, Briuates* & alij quidam Veteribus nominati. Qui *Staliocanus* Ptolemæo, alijs *S. Paul de Lyon* in Britannia exiſtimatur, *Roſcou* alijs, quibus vt ſubſcribam, facit, quod poſterior priore multo ſit fidior & cōmodior, quamuis enim oppoſitā habeat Inſulam, cui cognomen vulgo *De Bas*, facilem tamen & tutum ſeptemque altum hodie vlnas, vtrimque præbet Nauibus ingreſſum. Priori, minax obiacet Taurus (Inſula eſt, vulgo *Le Taureau*) qui circumpoſitas habet rupes innumeras & latentes & imminentes; a quibus magnum Nautis male prouidis creari ſolet periculum. Haud procul inde in eadem Britannia verſus Meridiem poſt flexum Promontorij Gobæi, *Vindana* occurit Portus. *Fenſtiers* hodie, vel *Conqueſt*, Iouio male *Breſt*. Adſcribit hinc Βριϐάτην Portum Ptolemæus. Nomen hodie fere retinet, *Breſt*. Sequitur apud eundem Σηκωὰρ Portus: *Luſſon* vel *Luxon* hodie. Hinc *Santonum*, Portus Ptol. ſcribitur, hodie *la Rochelle*, vt arbitratur Villanouanus. Succedunt Montes & Siluæ. Quod ad montes, Gallia alijs, quam alijs, locis eſt montoſior. Eminent hic Delphinatus, Prouincia, Sabaudia, & Burgundia. Andegauenſis Ager ſuos etiam habet Montes, qui in Britannorum Pictonumque fines lateſe inſinuant. Montes Galliæ cum primis celebrant Veteres Scriptores *Cebennam, Vogeſum, Iuram*. *Cebenna* Mons eſt, qui, vt Cæſar ſcribit, Aruernos (*ceulx d'Auuergne*) ab Heluijs (*ceulx de Viuaretz*) diſtinguit. *Gebennam* Plin; *Gebennas*, Lucanus & Auſonius nominant; *Gebennicos* Mela. Vera genuinaque ſcriptura eſt, vt Scaliger ſuis ad Merulam literis monet, *Cebenna* per c. Dici enim hodie *Montaignes de Cebenes & Ceuenes*: vt rectius Κεμμενὸι Ptolemæo & Straboni, *Cebennæ* Latinis quibuſdam dicantur. *Cebenne* Vineto, Nozoreno, Villanouano *Montaignes d'Auuergnes* nominantur. Horum Mōtium pars hodie *Tarara*, teſte Gulielmo Budæo lib. IV de Aſſe, qui Lugdunum euntibus eſt ſuperandus. In vertice ſedes viſitur Petræ inciſa, cui Mercatores imponunt eos, qui Mercatum Lugdunenſem numquam frequentarunt. Vulgo *La Chere de la Verité* vocatur. Iurare namque coguntur veritatem, Lugduni fuerint vnquam, nec ne; eoque nomine nonnihil, quo Genio Simul indulgeant, polliceri. *Vogeſus* Galliæ Mons Cæſari lib. de bello Gallico *IV*, Lucano lib. *I* Plin., & alijs. *Vocetus* vel *Vocetius* corrupte dicitur apud Tacitum lib. *I*, Hiſtoria. & alibi, vt iam ab doctis viris notatum. Alpium nomine à Strabone deſcribitur lib. IV. Hodie *Mont de Faucilles*, alijſque nomenclaturis indigetatur. Separat Burgundiam Alſatiamque ab Lotharingia. Prouomit Moſam, vt etiam teſtatur Cæſar, & infinitos alios fluuios, quorum plerique Rhenum petunt. Pars vnde Moſella profluit *Kratzer* appellatur; quod habere ſe tradit Ortelius ex Libello M S. Magni Gruberi in quo Rhenum deſcribit: addens, Tractum hunc *Eſtaye* Gallice, & *Auff der Stay* nuncupari in Chorographica Lotharingiæ Tabula, iuſſu & impenſis Ducis ab Ioanne Scyllio accurate delineata; nihilque ibi, eodem Scyllio teſte, præter Aſarum herbam prouenire. Gignit Vogeſus in Valle Leberia Argentum purum; ſed, vt notat Munſterus, non ita multum. *Iura* Galliæ dicam Mons, an Germaniæ? Olim fere totus Galliæ; quum Helvetia Belgicæ adcenſeretur: Hodie magna etiam parte Germaniæ. Initium eius ſtatui ſolet in finibus Baſilienſium, iuxta Rhenum, è regione VValdzhuti. Altus eſt, multiſque & ingentibus ſubnixus ſaxis. Meminerunt eius Cæſar, Plinius, alij. Ptolemæo Ιυράσσὸς eſt: Straboni Ιυράσιος & Ι'όρας. Aeuo noſtro Accolis Incoliſq; pro ratione Locorum alijs atque alijs vocarur nominibus. Haud procul Arce Haſburgenſi prope Burgim (Opidulum eſt ſic dictum Idiomate Germanico a Ponte, qui hic ſuper Arolam ex vno Arcu) *Botzberg* audit; a Pago *Botzen*, qui cum multis alijs Pedi Montis adlocatus. Hanc Iuræ portionem *Vocetum* vel *Vocetium* eſſe Cornelij Taciti cenſent Munſterus, Schudus, Lazius, & alij. Ortelius tamen apud Tacitum *Vogeſum*, de quo ante, legendum eſſe minime dubitat. Eſt eadem hac Montis parte Vallis ingens cui nomen *Fricktbal*, a Pago cognomine. Occurrunt & aliæ hic ibi Valles, vt obiter hoc dicam, *Lauffen-thal*, & *S. Imerſ-thal*, & ſimiles: quarum tamen nulla Montem per tranſuerſum penetrat. Vbicumque volueris traijcere, opus eſt alta ſcanſione. Inter Ararim porro & Farſpurgum hic mons appellatur *Schaffmat*, quod Latinis *Ouinum* ſonat *Pratum*. Inter opidum *Olten* & Humburgenſem Præfecturam dicitur *Nider-Hauwenſtein, Inferior ſectus Lapis*: Per Saxa enim factum eſt iter. Inter Walnburgum & Balſtallium *Ober-Hauwenſtein* vocatur, *Superior ſectus Lapis*; vbi currus onuſti grandibus funibus per Montis decliuitatem demittuntur. Occaſum verſus procedendo *Waſſer-fal* nuncupatur, id eſt *Aquæ ruina*. Vlterius eundo *Iurten* ab Sabaudis priſco fere nomine, appellatur. Brachium quod ſe extendit Baſileam verſus, vno ab Vrbe milliario, iuxta Byrſam fluuium, *Blouwen* dicitur; creſcitque non parum in altitudine & aſperitate quouſque Delſpergum veneris, vbi rurſus in planiciem diducitur. Vlterius, verſus *Bellele* Monaſterium Gallicum procedendo, rurſum creſcit, at deinde iterum euaneſcit ſpatio vnius milliarij: hinc iterum ſaxoſum horrendumque Montis iugum ab Oriente in Occaſum extenditur; quod peruium feciſſe ſcribitur Iulius Cæſar petforato in portæ formam ſaxo. Portam hanc nominant alij *Pierreport, Petræ portam*; alij *Pierre-pertus, Petram pertuſam*. Deſcriptam vere accurateque ab Sebaſtiano Munſtero, Merula, qui eam aliquando tranſgreſſus, teſtatur. Inſcriptionem ſupra Portam ſatis claram idem deprehendit, niſi quod primæ vocis litteræ reliquis magis ſint extritæ:

N.::::. ANGVSTI VIA DVCTA PER ARDVA MONTIS
FECIT ITER PETRAM SCINDENS IN MARGINE FONTIS

Portus.

Montes.

Per

Per hunc fontem intelligit Poeta Byrsam amnem, qui ibi ex Petra magna Aquarum vi erumpit. Procurrit inde Iura versus Libonotum inter Helvetios, Sabaudosque, quos ad Vulturnum respicit, & Burgundos, quos ad Caurum relinquit (vnde & apud Cæsarem lib. I. duobus locis Iura Sequanos ab Helvetijs diuidit) secus varios Lacus, quorum pręcipuus Lemannus; vbi longe lateque *Mons S. Claudij* nuncupatus ad Rodanum tandem terminatur. De alijs, qui ad Gallias etiam nonnihil spectant, de *Pyrenæo*, inquam, dixi, in Descriptione Hispaniæ: deque Alpibus disseram, vbi Italiam percurrendum mihi erit. Siluæ Gallijs sunt frequentes, non tamen, vt alijs in regionibus, magnæ, non densæ, non ita dumis horridiæ. Apud Cenomannos variæ sunt, *Les Forests de Versay, Longoulney, Persi, Sille, Charnay, Audain, Maine, Concise*: apud Britannos Inferiores, *de Bosblanc, de Toriant, de Guierche*: apud Pictonas, *Les Forests de Mouliere, Dyne, Brosse, Ligne*, & aliæ: apud Bituriges *Silua Roberti* cum alijs visitur: apud Andegauos, *Loursaie* & *Marson*. Totus Bononiensium Ager vna quasi obsessus est Silua, cuius partes, *Les Bois de Surene, Celles, Hardelot, Dalles, Boursin*. Apud Veromanduos haud procul Perona Nemora sunt *Recoigne* & *Bouhan*: Apud Picardos *Bois de Baine, de Beaulieu, de la Fere, de Coussy*. Nec suis caret Siluis Lotharingia; *Warned, Waldt, Le banbois, Bois de Mondon, de Heyde, de S. Benoyt, de la Voyge, Mortaigne, Doscyne*. In Burgundijs multæ sunt siluulæ, quarum nunc non occurrunt nomina. Alias prætereo, quæ passim per Gallias hic ibi sparsæ. *Arduenna*, hodie potissima parte est in Inferiore Germania, ideoque ibi describenda. *Gallicam* vocat Claudianus: & *Siluam Galliæ maximam* Cæsar lib VI. de bello Gallico, quod olim esset in Gallia Belgica. Gallos vero admodum deditos Religioni, atq; inter primos fuisse qui Christianam Religionem amplexi sint, & semper præ reliquis eam seruauerint & coluerint, non solum Veterum Scripta & Monimenta: Sed etiam magnifica Templa, aliaque Religioni loca Destinata testantur, quæ in vrbibus, & pagis vbique magno numero conspiciuntur. Certe in vna Vrbe Parisiensi lxix vniuersim numerãtur: inter ea augustissimum, *Cathedrale D. Virginis*; quod iactis ab Philippo Augusto anno CIↃ CXCI, fundamentis, serio ædificari coeptum anno CIↃ CCLVII, D. Ludouico regnante; ex Galliæ Miraculis præcipuum. Columnis cxx sustinetur. Longitudo Passuum clxxiv; Latitudo LX: altitudo C. Chorus Lapide cinctus; Historijs ex Veteri Nouoque Testamento insculptis. In Ambitu habet Sacella xlv, ferreis Clathris munita. Vniuersim Portæ XI. In Fronte tres biforę, statuis XXVIII Regum insignes. Ad latera Turres visuntur, seu Moles verius Campanariæ, altitudine XXXIV Cubitorũ. Campana Maxima, cui ab Maria Virgine cognomen, viginti Viros flagitat pulsanda; Sonitus sereno cœlo per septem Leucas auditur. Infinitum esset reliqua Templa quę hic & alijs in locis visuntur, describere. Infinitum, Abbatias, Coenobia, Monasteria, xenodochia, Nosocomia, Ptochodochia, & Orphanotrophia. Quid vero dicam de Arcibus, quid de conspicuis Regum Palatijs. Quid de Magnatum & Equitum ædibus pulcherrimis? Quid de alijs tam publicis quã priuatis ædificijs? De his ego tacere malo quam parum dicere. Academiæ a Mercatore enumerantur. Ex his omnibus tamquam ex multis Equis Troianis, innumeri docti Viri, Theologi, Iurisconsulti, Medici, Alij exierunt: Quos vno ductu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliatem laborem, Lecturis vero tædium. Nobilitas sane Gallica (quæ frequentissima est) hodie tam pertinaci diligentia, vt hoc vniuersim dicam, tamque adsiduo labore Meliorum Litterarum Studia persequitur, adeoque in omni Disciplinarum Artiumque genere excellit, vt nusquam terrarum magis. Videre ibi est summo loco natos illustribusque ortos familijs noctes diesque inhærere Chartis, & nunquam non Musarum Sacris operari. Sunt qui de quacumq; re in medium prolata expeditissime possunt, methodo admiranda, ex tempore & absque vlla præmeditatione per horas aliquot, non sine audientium stupore differere. Bibliothecæ in hoc Regno variæ, cum primis Parisijs *Regiæ Maiestatis*, & *S. Victoris*, vt alias publicas & priuatas prætercam optimis rarissimisque cum editis, tũ Manu-scriptis refertas libris. Ad Mores venio. Gallos acutos Ingenio, & ab Doctrina minime alienos esse, testantur Diodorus & Strabo. Commendat illorum in bonis litteris studia non vno in loco Symmachus: Marcus Portius Cato originum lib. II, apud Charisium Sosipatrum; *Pleraque Gallia*, inquit, *duas res industriosissime persequitur, rem militarem & argute loqui*; ne nesciamus Veteres Gallos inter alias gentes Eloquentię gloriam reportasse. Et hinc Iuuenalis:

Siluæ.

Opera publica.

Academiæ.

Bonarum artiũ studijs celebres viri.

Bibliothecæ.

Mores.

Gallia Causidicos docuit facunda Britannos.

Ingenium simplex, nullaque deuinctum malignitate (egregia hæc Veterum Gallorum laus) tribuit illis Strabo. Pronunciat de ijs oculatus Testis Iulianus, Quod adulari nesciant; sed libere ac simpliciter cum omnibus æquabilique iure viuere. Venerem Nuptiarum Deam & Bacchum lętitiæ datorem Coniugij Prolisque, & Vini, quantum cuique libeat, potandi gratia tantum nouisse. Quæ his alijsque talibus aduersantia nonnulli proferunt, vt Conuicia, & tamquam ab maligna mente manuque profecta, sunt exaudienda. Nam quis nõ videt, lectis Veterum Scriptorum de Gallorum Indole Monimentis, factaque cum Genio, qui ijsdem hodieque est, commissione, falsum esse quod tradit Seruius, Gallos pigrioris esse ingenij; quod Iulius Firmicus, stolidos; quod Iulianus, quasi sui oblitus, stupidos, & rusticitatem amantes; quod Polybius, Doctrinæ & Artibus operam non dare; quod idem cum Diodoro, Athenæo & Clemente Alexandrino, infidos esse, crapulęque & ebrietati deditos; puod Liuius Polybiusque, molles esse & effoeminatos; quod Mela, Auri auidos, Superbos, superstitiosos; quod Solinus, vaniloquos; quod denique pecuniæ insatiabiles esse, Plutarchus in Pyrrho. Fatendum nihilominus multa Gallis instillata aliorum populorum commercio. *Nemo Gallos*, ait Florus lib. III cap. X, *tantum feroces dixerit, fraudibus agunt*. Auidos Iurgiorum docet Ammianus lib. XV. Reprehendit etiam Diodorus in Gallis quandam Linguæ intemperantiam, Sermone notans eos vti breui & subobscuro; multa ex animo dubia loqui, plurima ad iactantiam in suam laudem dicere, & ad ceterorum contemtum: minaces esse ac Detractores, opinoneque inflatos. Iactantia illa ab Strabone etiam est animaduersa.

 Atque

Atque ea Gallica Ostentatio est, quæ ab Cæsare lib. *VII.* nominatur, & multis reliquorum librorum exemplis adprobatur. Talis est libro I. Heluetij Diuiconis elatio, dum Heluetiorum virtutem extollit, Romanæ Cladis memoriam obijcit, Cæsaremque minitando, admonet, ne committat, vt is locus, vbi Romani constitissent, ex calamitate Populi Romani internecione exercitus nomen caperet aut memoriã proderet. Sic Vercingetorix in concione jactat se vnum Consilium totius Galliæ effecturum, cuius consensui ne Orbis quidem terrarum possit obsistere. Quod ad Veterum Gallorum Religionem, Cultumque in Rebus Sacris seruari solitum, flocci faciendus est M. Tullius oratione pro M. Fonteio scribens, *Gallos minime vlla Religione moueri.* Audiendus potius Liuius; qui, etsi in ceteris satis huic genti iniquus, *negligentem tamen haudquaquam Religionis* adfirmat; & Cæsar lib. VII belli Gall. cui penitus cognita hęc natio, dicit eam *admodum deditam Religionibus.* Maxime autem Mercurium coluerunt, eodẽ Cæsare teste. Celtas *Iouem* coluisse attestatur Max. Tyrius, cuius signũ altissima Quercus. *Dianam* templum habuisse apud Massilienses, Strabo testis est: & apud Gallo-Græcos *Dianam* cultam, Polyænus lib. VIII & Plutarchus commemorant. *Esum* siue *Hesum, Teutatem* & *Taranem* Deos habuisse Gallos, Lactantius, Lucanus & Minutius Felix referunt: sed *Martem, Mercurium, Iouem,* hos plerique docti interpretantur. *Belenus* Gallorum Deus est apud Ausonium, qui Βελις apud Herodianum in Maximinis; idem fortean cum *Tibilene* Tertulliani in Apologetico, qui græcis alijsque Apollo, putatur fuisse. Colebatur & apud Gallos *Abellio:* de quo monimenta extare notat in Conuenis Nouempopulaniæ Vir Nobiliss. Iosephus Scaliger ad Auson. lib. *I.* cap. *IX.* *Herculem* etiam *Ogmij* nomine coluisse Gallos, auctor est Lucia. in Hercule Gallico. Galli autem Veteres Deos suos in dextram conuersi adorabant, Athenæo scribente. Dijs Homicidio alijsque rebus sacrificabant, Marti imprimis, teste Cęsare. Nullum autem Gallis Veteribus Sacrificium erat sine *Druidis,* inquit Diodorus. Fuerunt hi olim apud Gallos clari sacerdotes sicut & *Bardi,* de quib⁹ Lucanus.

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis æuum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi.
Et vos Barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ positis repetistis ab armis.
Solis nosse Deos, & cœli numina vobis
Aut solis nescire datum. Nemora alta remotis
Incolitis lucis: vobis auctoribus, vmbræ
Non tacitas Erebi sedes, ditisque profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vitæ
Mors media est. —— Inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis & ignauum est rediture parcere vitæ.

Atque hæc de moribus Gallorum in Sacris: nunc de eorundem ritibus in prophanis pauca subijciamus. Gallos ad Concilium armatos venire solitos, testatur Liuius. Scribit Strabo id in Gallorum Concilijs vsitatum fuisse, si quis orantem interpellaret, progrediens Minister publicus districto gladio, adiectisque minis, silentium imperabat; quod si non adquiesceret, idem iterum tertioque faciebat: denique de sago Interpellatoris tantum amputabat, vt reliquum inutile redderetur. *Gallorum subita & repentina Consilia:* (inquit Cæsar) *in Consilijs capiendis mobiles, & nouis plerumque rebus student.* Notat idem Cæsar, Gallos, vbi maior atque inlustrior res incideret, eam clamore per Agros Regionesque mira celeritate significare solitos; hinc alios deinde excipere, & proximis tradere. *Liberos suos,* vt idem scribit, *nisi quum adoleuerint, vt munus Militiæ sustinere possint, palam ad se redire non patiuntur: Filiumque in puerili ætate in publico in conspectu Patris adsistere turpe ducunt. Viri quantas pecunias,* eodẽ memorante, *ab Vxoribus Dotis nomine acceperint, tantas ex suis bonis æstimatione facta, cum Dotibus communicant: huius omnis Pecuniæ coniunctim ratio habetur, fructusque seruantur. Vter eorum vita superarit, ad eum pars vtriusque cum fructibus superiorum temporum peruenit. Viri in Vxores, sicuti in Liberos, Vitæ Necisque habent Potestatem.* Gallorum mulieres speciosas, magnitudine & robore Viris similes, facit Diodorus; fœcundas & bonas educatrices; siue vt Strabo, pariendo educandoque felices. Fuit & Gallis vsitata more reliquarum Gentium Seruitus. *Plerique,* ait Cæs. lib. *VI, quum aut ære alieno, aut magnitudine Tributorum, aut iniuria Potentiorum premuntur, sese in seruitutem dicant Nobilibus, in hos eadem omnino sunt iura, quæ Dominis in Seruos.* Tractabantur tamen humanius liberaliusque, quam apud Romanos. Domini namque Galli suos obæratos, atque, vt Cæsar voce Gallica appellat, *Ambactos,* honoris quodam loco circum se habebant, eorumque opera in bellis vtebantur. Fictilia porro in vsu habebant, Diodoro teste, densa ac Floribus distincta.

Victus.

Cænabant sedendo omnes non in sedibus, sed in solo, super stratis Luporum aut Canum Pellibus (in Toris apud Strabonem) Ministrabant eis Pueri Iuniores, ætate tenera. Iuxta eos Ignes fiebant, ijsq; adposita visebantur Ollæ, & Verua Carnibus plena; maxime suillis, tam recentibus quam salitis; sed & omnis generis Carnibus: plerumque vero Cibus erat cum Lacte, vt scribit Strabo. Audiamus hic Athenæum ex Posidonio, sic fere Latine Sonantem : *Celtæ fæno substrato Libationes propinant super ligneis mensis parum exstantibus. Panis & is paucus* (Panem hunc Fermento leuiorem eos facere, adnotat Plinius) *Cibus est. Caro multa elixa in aqua vel super prunis aut in Verubus assa: hanc Leonum modo ambabus manibus Artus integros tollunt, morsuque dilaniant; &, si quid ægrius diuellatur, exiguo id cultello præcidunt. Adponunt in Conviuijs Pisces, qui Fluuijs adcolunt, Interiorisque & exterioris maris littoribus: & eos cum sale, Aceto & Cymino (quod etiam potioni inijciunt) assos.* Et paullo post : *Locupletes vinum bibunt ex Italia petitum vel Massiliensium regione, & id merum, interdum Aquæ paullulum affundentes.* Hactenus ille. Sed & ex fruge madida Potum ad Ebrietatem fecisse, Plin. est auctor lib. XXII. cap vlt. Ex Hordeo Potum, quem *Zythum* appellabant fecisse; & alium ex aqua, in qua fauum Mellis lauerint, Diodorus tradit.

Vestitus.

Quod ad Vestitum , *Saga* ferebant, notante Strab.; eaque densa ex Lana texebant, *Lænas* vocantes. Huiusmodi Saga scribit Plin. lib. VIII. cap. XLVIII *Scutulis* diuidere Gallos instituisse. Quæ Pli. *Scutulæ,* Diodoro sunt πλινθία. Per quæ nihil aliud illi intelligunt, Nobilissimo Viro Iosepho Scaligero notante, quam quas Galli hodie vocant *Lausangias,* quasi *Laurangias* , ab Lauri folio, quod habet Rhombi figuram. *Bracis* porro (quæ quod Gallorum essent, Tegmen barbarum Tacito) vtebantur Galli circum *extentis* vel *Laxis.* Loco Tunicarum apud Strabonem Vestem habent Galli Fissilem manicatam vsque ad pudenda & nates demissam. Manet hodieque forma in isto Vestis genere, quod nobis vulgo *Pallatrock* vel contracte *Palt-rock.* Annulis dicit vti in digitis, nihil distinguens Diodorus; in medio tantum, Plin, natur. hist. lib. XXXIII cap. *I.* Sed de his satis, ad specialiora Galliarum pergo.

BEAVS SE, POICTOV, BERRY.

BRITANNIA

- Inferior *habet dominia.*
  - *Grello cuius principalis locus Chasteau Andron 1738: 48 22.*
  - *Le Pais de Gueel.*
  - *Baignon.*
  - *Montfort.*
  - *Vannetais 17 28: 47 12.*
  - *Rohan viconté 17 13: 47 41.*
- Superior *in qua sunt*
  - *Pais de Brieux*
  - *Iugon 28 6: 48 22.*
  - *Plerel.*
  - *Pontigny.*
  - *S. Iulian de Vouantes.*
  - *Auseuy.*
  - *Lamballe 17 54: 48 21.*
  - *S. Malo.*
  - *Iocelin*
  - *Redon.*
  - *Renes.*
  - *Clisson sub quo comprehenduntur, Pais de Rhez. Clissonois, & Chantaussy.*
  - *Montcontour.*
  - *Dinan.*
  - *Malestroit.*
  - *S. Aulbin 19 6: 48 0.*
  - *Nantes.*

Status Ecclesiasticus Britanniæ.

Archiepiscopus *Dolensis in Dol. Hos sub se habet Episcopos: Nannetensem Nantes, Venetensem Vannes, Briocensem S. Brieu, in his tribus Gallicè & Britannicè loquuntur.*

Carisopitensem Cornuaille 17 23: 48 22. Leonensem S. Pol de Leon, Trecorensem Treguir. In *quibus* Britannica *tantùm lingua, quam vocant* Briton Britonant *in vsu est, quam veterem Troianorum linguam esse putant.*

Maclouiensem S. Malo, & Redonensem Renes. In his, ac Dolensi Gallicè tantùm loquuntur.

NORMANDIA

- Superior *in qua sunt*
  - Duces
    - *Alençon.*
    - *Aumalle 22 39: 49 50.*
    - *Longueuille.*
  - Comites
    - *Eu partim, nam pars in Francia est.*
    - *Harcourt.*
    - *Eureux.*
    - *Tancaruille 21 26: 47 22.*
    - *Mauleurier.*
    - *Mortain 19 34: 48 39.*
    - *Montgommery.*
  - Vulx *in dimidia parte in qua est Gisors villa capitalis, Comit. & Balliage 22 59: 47 8.*
  - Baroniæ. *L'Aigle 21 50: 48 47.*
- Inferior *in qua sunt.*
  - *Pais de Caux 22 0: 49 30.*
  - *Pais de de Bessin 20 20: 49 6.*
  - *Constantin, Metrop. Constance.*
  - *Houiuet.*
  - *Royaume de Yuetot 21 51: 49 36.*
  - *Le Vaulx de Vire.*

Status Ecclesiasticus Normandiæ

Archiepiscopus *Rhothomagensis Roan, cui subsunt Episc. Sagiensis Sees 21 16: 48 42. Constanciensis Constance, Lexouiensis Lisieux 20 10: 47 4. Abrincensis, Auranches, Baiocensis Baieux, Ebroicensis Eureux.*

BEAVSSE *triplex est*

- Haulte Beausse *in qua sunt*
  - Chartrain, *Chartres Duc. et Comit. in quo sunt*
    - *Comit. Dreux.*
    - *Comit. Monfort.*
  - Aniou *Duc. & sub illo Maine Comit.*
  - Perche Comit. *in quo*
    - *Perche Gouet cuius principale oppidum Nogent le Rotrou.*
    - *Haulte Perche in quo Mortaigne oppidum principale.*
- Basse *in qua sunt: Pais d'Orleans, Sologne &, Lorris 23 26: 47 56.*
- Moyenne Beau*sse in qua sunt*
  - *Comit.* Blois *sub quo* Dunois *Comit. cuius præcipuũ oppidum* Casteaudun, *& Com. de Tonnoire.*
  - *Vendosme comit.*
  - *Touraine Duc.*

Status Ecclesiasticus in Beausse.

Archiepisc. *Turonensis: Tours habet sub se Cenomannensem: Le Mans, & Andegauensem: Angiers.*

Episcopus *carnotensis chartres subest Senonensi in campania, & item Aurelianensis.*

POICTOV & BERRY *peculiaribus tabulis latius declarabuntur.*

Hæc pro magna parte collegi ex Itinerario Gallico intitulato La guide des chemins de France.

Medius Meridianus 19: 0. reliqui ad hunc inclinantur ratione 46 40. & 49 0. Parallelorum.

Britannia, Normannia, Belsia.

BRITANNIA, vulgo *Bretaigne*, nomen, iura, leges, incolas à Britannis, quos nunc Anglos dicimus sortita est, qui sedibus ab Saxonibus pulsi in ea consederunt, Vortigerno regnante, à quo evocati ad defensionem adversus Scotos fuerant. Fieri etiam potest vt ante id tẽpus in hac Galliæ parte Britannorum fuerint coloniæ, quæ tunc auctæ exsulibus Britãnis, quam vim domi passi fuerant, Aremoricis (nam hi quondam insederunt hæc loca) intulerunt. Scaliger in vrbibus: *Regio. Vnde dic...*

Vicit Aremoricas animosa Britannia gentes,
Et dedit imposito nomina prisca iugo.

Vnde

BRITANNIA & NORMANDIA cum confinib' regionibus
Miliaria Gallica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Angliæ pars
MARE BRITANNICUM vulgo het Caniel à Belgicis dicitur
Picardiæ pars
BRETAIGNE
NORMANDIE
FRANCE
Perche
Maine
BEAUSSE
TOURAINE
BERRY
LYMOSIN
SAINTONGE
OCEANUS AQUITANICUS

Vnde & olim *Armorica* fuit appellata: præcipuè qua ad Mare vergit, vbi nunc inferior est Britannia. *Ar-mor* enim veteribus Britannis nihil aliud, quam *ad Mare* vel *supra Mare*, teste Camdeno.

Situs.

Ad Orientem Normannos habet, Cenomanos & Andegavenses confinales: ad Meridiem Pictones: reliqua latera claudit Mare Britannicum. In altum vltra reliquas Provincias omnes procurrit, Peninsulæ instar, vnde non incōcinnè *Cornu Galliæ* dicitur; soleæ ferreæ speciem referre dicitur, cuius exterior pars subrotunda Mare: interior verò concava, respicit Mediterranea. Longitudo eius sex dierum est itineris, trium autem latitudo.

Soli fertilitas.

Regio est amœnissima & fertilissima. Pratis abundat & Erycetis, ex quibus gratum Pecori Pabulum. Venas habet argenti, ferri, plumbi.

Imperium maiorum.

Britanni autem in tantam repente potentiam excreverunt, vt Gothis quo min⁹ Galliam totam occuparent obstaculo fuerint. Certè Riothimus istorum Rex, XII millia Britannorum contra Gothos in auxilium Romanorum eduxit, vt author est Iornandes. Prælio quoque adversus Attilam interfuisse testis est Callimachus. Est & illud graue argumentum Britannorum potentiæ, quod Reges Galliæ totam hanc oram de qua superanda desperabant, Normannis, vtpote bello magis adsuetis, olim vincendam depopulandamque concesserint. Nec caruit consilium eventu: Norico enim ense Britannica contusa est ferocia. Paruit igitur Normannis quæ antea Regi Galliæ paruerat. Postea proprios habuit Duces. Vltimus eorum fuit Franciscus; qui anno M.CCCCXC. vita functus, vnicam filiam Britanniæ hæredem reliquit. Hæc Maximiliano Archiduci Austriæ Romanorū Regi desponsa, quum per Franciam deducenda esset, rapta est à Carolo octavo, qui eam sibi matrimonio coniunxit. Ex eo Britannia Franciæ adnexa fuit. Ea hodie duplex est. *Superior* & *Inferior*, Illa Ligeri vicinior, hæc Angliæ, diciturque alio nomine *Ripiensis*.

Vrbes.

Superioris Metropolis est *Vrbs Nannetica*, vulgo *Nantes*. Ptolemæo Κονδιύικνον *Nannetum*, vt censet Iosephus Scaliger, Cognatus & alij. Sedes fuit olim Britanniæ Ducum; Comitatus habens titulum, Ducisque Primogenito adscribi solita: ad Ligerim duosque alios fluuiolos sita, loco peropportuno, haud procul mari, Episcopalis statio, vt & quatuor quæ sequuntur. *Vrbs Redonica*, vernaculè *Renes*. Κονδάτε *Redonum* Ptolemæo: *Condate*, Antonino. *Dolum*, Opidum nunc, olim Arx: vulgo *Dol* vel *Doul*. *Fanum Briocense*, vulgo *S. Brieu*, opidum nō ignobile. Rupes ibi excelsa tutam præbet navibus stationem: in ea arx vrbi protegendæ excitata. *Fanum Sancti Machlovij*, vernaculè *S. Malo*. *Dinan* opidum pulchritudinis eximiæ, in delicijs aliquando Britanniæ Ducibus. Sunt & Britanniæ Superioris alia opida *Riculx*, *Chasteau-briant*, *Lamballum*, *Vitray*, *Iugon*, *S. Aulbin du Cormier*: *Mont-contour*, *Plerel*, *Iocelin*, *Malestroit*, *Pontigni*, *S. Iulian*, *Encenis*. In inferiore vrbes & opida celebriora: *Venetia* hodie *Vannes*. *S. Pauli Fanum*, *S. Paul de Leon*. *Tricoriense Opidum*, vulgo *Triguier*. *Blabia* nunc *Blavet*. *Morlaye*, *Quimpelray*, *Conquerneaux*, *Quimpercorentin*, *S. Regnaut des bois*: & alia.

Flumina.
Mare.
Portus.
Mores.

Flumina Britanniæ sunt *Ligeris*, *Rausa*, *Ella* & alia. Mare commercijs aptissimum est: vnde Sal extrahunt adcolæ, quod ab Sole induratum Conregionalibus vendunt. Præter autem superiores vrbes & oppida, commodissimos etiā Portus præstant *Brest*, *Ancrayum*, *Hanebontum*, *Pontscrot*, vbi magna Ostrearum copia legitur. Incolæ non omnes eadem animi alacritate, non omnes eadem comitate: plerique tamen cauti lucrique cupidi: gravissima negotia ad pocula tractare soliti.

Normannia. vnde dicta.

Normannia sic dicta à Populis Septemtrionalibus. *Nort* enim, Idiomate Germanico, *Septemtrionalis Orbis terrarum plaga*: *Man*, *Vir*: *Normannia*, Terra Franciæ viris eo ab Septemtrionali ora vel Arctoo orbe ex Dania Norvegiaque profectis ad habitandum data. Notæ sunt *Normannorum* in Germaniam Galliamque excursiones.

Situs.

Normannia autem ad Occidentem Crenone fluuio à Britannia secernitur, à Septemtrione Oceano terminatur, à Meridie Cenomannis: ad Orientem verò habet Franciam propriè dictam, (in qua est Lutetia) à qua flumine *Epta* distinguitur. Itaque tota non pertinet ad Galliam Lugdunensem, sed aliqua eius pars ad Belgicam spectat.

Soli fertilitas.

Eam sexto vix die expeditus pertranseat. Regio fertilissima, frumenti admodum ferax, pomis atque piris adeo referta, vt hinc potum gens sibi adfatim exprimat, & ad exteros copiosè fructus exportet. Estque pecoris magna copia.

Imperium Maiorum.

Rollo Normannus atrocissima excursione in pleraque Galliarum littoralia, & inde porro in loca mediterranea & penitissima: ad tantam tandem redegit necessitatem Carolum Simplicem Francorum Regem, vt Rolloni, ad Christianam pietatem invitato, filiam *Gillam* dederit vxorem, totāque dotis nomine *West-richam*, & qui super Ligerim Britannos, primusque hic factus est Dux Normanniæ. Vrbs primaria est *Rotomagum* vulgò *Rouen*. Fluvijs adsidet, ad Meridiem quidem *Sequanæ*, maximarum navium (vnde ingens Mercaturæ commoditas) capaci; ad Orientem minoribus *Rubeco* & *Aubettæ*: ad Septemtrionem latissimos pratorum habet campos, montesque præcelsos. Sequana ponte stratus est ingeniosi artificij structuræque, siquid in Gallijs aliud, admirabilis; lapide quadrato, validis columnis, pulchris arcubus, qui tredecim numero: altitudinis latitudinisque insignis. Estq; Vrbs hæc Archiepiscopatu & Parlamēto celebris. Sunt præterea *Aurenches*, *Evreux*, *Baieux*, *Sais*, *Constances*, *Lisieux*, *Alençon*, *Aumale*, *Longue-ville*, *Eu*, *Harcourt*, *Tancarville*, *Maleurier*, *Mortain*, *Mongommery*, *Thorigni*, *Gisors*, *Caulx*, &c.

Vulgi Mores.

Gens omnis suapte natura callida, nullis exteris legibus obnoxia: Moribus suis & consuetudine, quam pertinacissimè tuetur, vivit, Doli quidē & litis adprime gnara; alioqui doctrinæ & religioni dedita.

Belsia.

Belsia vulgo *La Beausse*, Regio siccitate aquarumque laborās penuria: fertilis nihilominus, & frumenti valde ferax. Ea triplex est, *Superior*, *Media*, *Inferior*.

Soli fertilitas.
Superior Belsia.
Situs.

Superior, *La haulte* Beausse, initium capit ab Vico, qui vulgo *Ablys* indigetatur, petens porro Carnutum agros & vlteriora. Concensentur illi *Carnutum Regio*, *Ducatus Andegavensis*, *Comitatus Perchensis*. *Carnutum Territorium* vulgo le *Pais Chartrain*, adhæret hinc Perchensi Comitatui, inde Ducatui Aurelianensi. Carnuticum solum nulli reliquæ Galliæ parti fertilitate vel amœnitate cedit: omni genere frumenti, fructuum, Pecoris abundans. Vino non destitutum.

Vrbes.

Primarium Opidum *Carnutum* audit, Ἀτρικον Ptol. nunc *Chartres*. Opidum hodie non postremi loci. *Carnutum Territorio* solitus est adcenseri *Comitatus Druidensis* & *Montfortius*. Sunt hic oppida *Dreux* & *Montfortium*. *Ducatus Andegavensis*, *La Duché d'Aniou* peculiarem tabulam habet. *Comitatus Perchensis* dividitur in duas partes, de quibus Mercator.

Media Belsia.
Situs.
Soli fertilitas.
Oppida.

Sequitur Media, cui tribui solitum quicquid est, inde quidem ad vtramque Ligeris ripam ab *Ratomago*, *Vendomium* vsque: hinc autem in dextra eiusdem Ligeris ripa quicquid Castelloduno porrigitur Blesas & ad Turonensium vsque agros. Reliquas fertilitate sua Belsias superat. Huius Comitatus, & Ducatum habet Mercator.

Inferior.
Soli fertilitas.
Vrbs.

Inferior Belsia restat. Ea Campestris omnino & plana: Frumenti valde ferax, totius Galliæ horreum: porrecta inter Episcopatus Aurelianensem & Carnutensem ab opido Stampensi procurrit, versus Orientem quidem ad Senones vsque, versus Meridiem ad Pontem Aurelianensem. In ea est *Aurelia* vulgo *Orleans* sita ad Ligerim, Ducatus titulo est nobilitata, atque ornatur Academia. Sunt & *Lorriacum*, *Romorantin*, & alia.

AQVITANIA AVSTRALIOR.

Quæ reliqua sunt Aquitaniæ vsque ad Ligerim fluuium continent tabulæ Pictauiensis & Biturigum.

Sunt *in vniuerso Aquitaniæ Ducatu*

- Ducatus
  - *Guascongne, siue Guienne.*
  - *Auuergne.*
  - *Angoulesme.*
  - *Berry.*
  - *Touraine, Tours.*
- Comitat⁹
  - *Tholose.*
  - *Narbonne.*
  - *Albret* 20:30.44:0.
  - *Armignac* 21:0.43:30
  - Bigorre *feudalis Tholosano* 20: 0. 43: 0.
  - Beat 21: 45. 42: 40.
  - *Estrac.*
  - *Comingeois feudalis Tholosano* 22: 0. 42: 25.
  - *Foix feudalis Tholosano* 22: 15. 42: 50.
  - Ventadour.
  - *Pomdadour.*
  - Montignac, *in Poictou.*
  - *Perigort, Perigeux.*
  - *Esparre.*
  - *Lymosin, Limoges.*
  - Pictou.
  - Marche.
  - *Fronssac Vicôte* 20:30.44:54.
  - *Touraine, Tours.*
  - *Aulnay, Viconte.*
- Dominia
  - Basque.
  - Planes 20:0.44:20.
  - *Graue.*
  - Chaloces.
  - Saintonge.
  - Aulnis.

Status Ecclesiasticus

Archiepiscopi 5.

Narbonẽsis, *Narbona, sub quo suffraganei 10. Carassona, Agatensis: Agde, S.Pontij Thomeriacum: S. Pons, Electensis: Aleth, Maguelone* 24: 37.42: 44. *Elnensis: Ealne, Bitercensis: Besiers 23: 50.42: 41. Ledouensis, Ledeue: Nemausensis, Nimes; Vticensis Vsez.*

Bituricensis: *Bourges, sub quo 10. Episcopi Clermont, Rhodes, Lymoges, Mande, Alby, Cahors*, Castros, *Tulles, S. Flour, Le* Puy *exemptus. Omnes sunt in indice Galliæ.*

Burdegalensis: *Bordeaux, sub quo sunt 8. Poictiers, Lucon, Maillezais, Sainctes, Engoulesme*, Agen, *Codon, Sarlac* 21: 47. 44: 52.

Tholosanus: *Tholouse, sub quo 7. Episcopi Pamiers, Mirepoys, Montauban, La vaur, Rieux 22:6.43: 7. Lombes 21: 48. 43 15. S. Papons 23: 3.43: 3.*

Auxitanus: A*ux, sub quo Aquensis: d'aqs Conuenarum: Comminge, Taruiensis: Tarbes, Vasatensis: Basas, Lescariensis: Lescure, Ledroensis vel Lectorensis: Letoure, Conseranensis:* Conserans, *Olorensis, Olerõ, Baionensis alias Baiocensis:* Baione, *Adurensis, Adure alijs Ayre.*

Hæc ex Annalibus Aquitaniæ Ioannis Boucher pro magna parte desumpta sunt.

ARELATENSE REGNVM.

Regiones *complectitur inter Rodanum & Alpes, quæ olim Imperij erant, vnde Elector Treuirensis ad huc se Archicancellarium per Galliam & regnum Arelatense scribit.*

In *hoc tractu sunt*

- Sauoye, *Sabaudia Ducatus.*
- Delphinatus *Com. a filio Regis aut eo qui proximè regno Franciæ est destinatus possidetur.*
- Prouincia *Comitatus.*

Status Eclesiasticus.

Archiepiscopi 5.

Tarentasiensis *in Sabaudia cui subsunt 2. Sedunensis :* Sitten, *& Augustensis in Augusta.*

Ebrodunensis *Ambrun cui subsunt 9. Dignensis: Digne, Grassensis: Grasse, Senetensis: Zena, Niciensis: Niza, Glaudatensis: S. Glaudfortè, 27:31.46:8. Vanciensis : Vapnicensis: Vap. alijs Gap, Briancon, S. Pol.*

Viennẽsis: *Vienne cui sunt suffraganei 6. Valentinensis & Diensis coniuncti: Valence & Dye,* V*iuariensis:* V*iuiers, Mauriacensis vel Morionensis* S. *Ian de Morienne 28: 15.44: 27. Gebennensis: Geneue, Gratianopolitanus: Grenoble, Romans.*

Aquensis: *Aix, huic subsunt 5. Aptensis:* Aps, *Foroiuliensis : Freiul, Sesturicensis:* Sesteron, *Regensis : Eres* Vapi*nsensis:* Vapinte.

Arelatensis *cui subsunt Massiliensis: Massilia,* Vasie*nsis :* V*aison, Tricastinẽsis: Tricaste, Cauallicẽsis: Cauaillon 25:48.43:1. Auinionensis: Auignon, Aurasicensis; Orange, carpentoracensis: Carpentras. 25:53.43:20. Tolonensis: Tollon.*

In *Lugdunensi prouincia vrbe Lugduno: Lyon* Archiepiscopus *& primas Galliæ residet. Habens sub se 4. suffraganeos, qui sunt Heduensis:* Auteun, *Matisconensis: Mascon, Cabilonensis: Chalon ad Saonam fluuium, & Lingonensis; Langres.*

Medius Meridianus 23; 50. reliqui ad hunc inclinantur iuxta rationes Parallelorum 43. & 46.

AQVITANIA australis REGNV ARELATENSE cum confinijs
Septentrio
Meridies
Occi dens
Ori ens
Oceanus Aquitanicus
Gallicum marc
HELVETIÆ PARS
Italiæ pars
Hispaniæ extrema
Pars Berry
LYMOSIN
Santonge
Angoumois
AVVERGNE
Forest
BOVRGONGNE
BORBONNOIS
NIVERNOIS
Burgundiæ comitatus pars
La Franche Conté
SAVOYE
DAVLPHINE
PROVENCE
LANGVEDOC
Armingnac
GVASCOGNE
Albret
Pais de Medoc
Isle de Oleron
Isles de Eres
Aquitaniæ miliaria
Prouinciæ miliaria
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

Regio vnde dicta. *Situs.*

GALLIAM *Aquitaniã*, cuius Pars Australior hac Tabula delineatur, nonnulli dictam volunt ab Aquis, quibus abundare fertur: alij ab Opido, *Aquis*, *Aqs*, deriuant. Hæc a Pyrenæis Montibus ad Ligerim vsque iuxta Ptolemæum extenditur. Nunc autem, teste Ortelio, a Garumna ad Oceanum & Pyrenæos Montes. A Circio vero Septemtrionali vento Occidentem versus Oceanum habet, qui Aquitanicus sinus dicitur, ab Occasu Hispaniã, a Septemtrione Lugdunensem Provinciam, a Meridie Narbonensem. In ea Mercator quinque Ducatus, XX Comitatus, & VI Dominia enumerat. Ducatus sunt *Vasconia*, sive *Guienna*, *Arvernia*, *Inculismensis ager*, *Biturigum regio*, *Turonia*. *Vasconia* sive *Guienna* ad Oceanum sita inter Baionam & Burdigalam, agrum habet vini fertilem, quod inde in Europam reliquam devehitur. Vrbs in ea primaria *Burdigala*, reliquæ enim *Nerac*, *Condom*, *Mirande*, *Nogerot*, *Orthes*, *Bazas*, *Dax*, haud magni momēti sunt. *Dax* tamen fontibus calidis, salinis, & metallis ferreis nobilitatur. *Burdigala*, Ptolemæo Βουρδίγαλα, veterum *Biturigum Vibiscorum* vrbs est, sita in paludibus quas exundans Garumna efficit: ornata tum Parlamento, tum Archiepiscopatu, tum Academia, in qua omnium artium & scientiarum Professores iuuentutem instituunt.

Vasconia. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Vrbes.*

Aruernia. *Situs.*

Arvernia, *Le Pais & Duché d'Arvergne* sequitur. Situs illi in locis partim planis, partim montosis. Vicinos habent Arverni ad Orientem Forenses & Lugdunenses: ad Meridiem Languedokios: ad Occidentem, Cadurces, Petrocorios & Lemovices: Septemtrionem versus, Bituricenses & Borbonios. *Arvernia* duplex est *Superior* & *Inferior*. *Superior*, *Le hault pais d'Arvergne*, & *Arvernia* κατ' ἐξοχὴν, Primariam habet Vrbem *Fanum S. Flori*, *S. Flour*, in edita Rupe sitam. Reliqua Opida vulgo dicuntur *Orillac*, *Carlatum*, *Muratum*, *Buillons*, *le Puy* & cetera. Territorium quoque & Baillivatus *Beaucaire*. *Inferior* opima est & fertilissima; Vinis præstantissimis, Frugibus, Melle, Croco, Pecudibus, Lana, Pascuis, Nemoribus supra modũ referta. Metropolis illi *Claromontium*, *Clermont* vulgo. Arce superbit, & Episcopalis est Sedes. Reliquæ vrbes seu opida sunt XIII, ex quibus *Rion*, *Monferrat*, *Isoire* ceteris prestant.

Vrbes & opida.

Inculismensis ager. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Vrbs & Opida.*

Inculismensis ager, vulgo *Engoulesme* ad Septemtrionem Pictonibus est conterminus: ad Occasum Santonibus: ad Meridiem Burdigalensibus & Petrocoriis, ad Orientem denique Lemovicibus. Fertilis Vini optimi, Frugum, Cannabis. Metropolis eius, *Inculisma*, hodie *Engoulesme*: Vrbs Antiquitate insignis. Sita est in Colle qui Flumini Carantono imminet, Agro devio & ab Regijs vijs remotiore. Minorum gentium Opida sunt, quæ vulgo: *Marton*, *Chasteau-neuf*; *Blaisac*; *Chabannes*; *Confollant*; *Ruffec*: *Aigres*, *Gourville*; *la Roche-foucault*; *Marveil*, *Lanzac*, *Villebois*, *Momberon* & *Bouteville*. De *Biturigum regione* in propria quam obtinet Tabula dicemus.

Turonia. *Situs.*

Turonia vulgo *Touraine* incipit tribus supra Ambaciensem Vrbem Milliaribus, versus Blesas; terminatur in Vicis, qui vulgo *La Chapelle Blanche*, in Spiritualibus agnoscens Episcopum Andegavensem, & Chousai. Hi enim limites statuunt inter Turonenses & Andegavenses. Incredibilem Regionis Amœnitatem amœniorem facit placidissima suave-spirantis Aeris constitutio: adeo vt totius Galliæ *Hortus* atque *Pomarium* vocetur. Vini Frumentique ferax est; Nemora habet venationi commoda. Metropolis Ducatus est *Cæsarodunum Turonum*: vernacule *Tours*. Vrbs opibus & Aedificiorum præstantia nobilis. Vicinus illi ad Orientem Ligeris: ad Meridiem & Occidentem Idra fluit. Minorum gentium huius Ducatus Opida sunt *Ambocia*, *Langersum*, *Chinonum* & alia. Comitatus & Dominia brevitatis gratia præteriens, ad Regnum Arelatense transeo.

Soli fertilitas. *Vrbes.*

Arelatense Regnum.

Regio. *Sabaudia.* *Vnde dicta.*

Regnum Arelatense ab Vrbe *Arelato* nomen habet; regiones complectitur inter Rhodanum & Alpes, quæ olim Imperij erant, vt habet Mercator. Suntque in hoc tractu *Sabaudia*, *Delphinatus*, & *Provincia*. *Sabaudia* vnde nomen habeat varie quæritur. Quidam a *Sabatijs Vadis* derivant. Alijs dicitur, quasi *Sabbatorum*, qui Sabaudienses Volaterrano *Au We*, id est, Ager, Pratum. Quibusdam quasi *Saul-voie*, Via per Salices; aut *Saulve-Voie*, Salva via: quam ex mala latronibusque obsessa fecisse fingitur nescio quis ab ijs qui fabulis Lectores distinere solent.

Situs.

Conjacent Sabaudiæ a Septemtrione, Burgundiæ Comitatus, turbatioribus Limitibus, & Helvetia, Lemano Lacu interposito; ab Ortu, Valesia Pedemontiumque, finibus non multo certioribus; nisi quod Montes intercurrant editissimi; ad Meridiem & Occasum Delfinatus se offert, cum nonnulla Rodani portione, Subaudos separantis ab Burgundiæ Ducatus Incolis. Aer Subaudię purus est. Regio valde montosa. Quod ad Valles & Campestria loca, Solum amoenum satis & fœcundum pręcipue versus Septētrionem, secundum Lemanni Lacus Tractum; vbi vinum gignit generosum, quod *Ripalium* vocatur ab Lacus Ripa. Pascua Animantibus omne genus enutriendis optima; cum alibi, tum qua Mons Minor S. Bernardi attollitur. Metropolis Sabaudiæ *Chamberiacum*, vulgo *Chamberi*, in qua Parlamentum. Vrbs in cōvalli sita montibus vndique cingitur. Cum Sabaudia tamquam partes eius explicantur *Comitatus Genevensis*, *Maurianensis*, *Tarantasius*, *Marchionatus Susæ*; & aliquot Dominia; Ditio denique *Bressanensis*. De singulis pauca. *Comitatui Genevensi* nomen ab *Geneva*, quæ *Cenava* dicitur Antonino. Vrbs est miræ antiquitatis. Sita hodie ad Lacum Lemanum, bipartita in duabus Rodani ripis; conjuncta Ligneo Ponte; cui per interiectã Insulam firmiori, vtrimque Domus impositæ: Maior Meridiem est versus, Minor ad Septemtrionem. *Maurianęnsis* vulgo *la Morienne* expansus est ad Archum fluuium, vbi *S. Iean de Morienne*, Opidum non ignobile. *Tarantasius*, *Tarentaise*, conclusus fere spectatur inter montes Alpinos, Fluuiosque Archum & Aram. Nōmen habet ab Vrbe *Tarantasia*, quę hodie *Moustier* Incolis; Germanis *Munster* in *Taratasen*, *Musterium* Latine scribentibus. *Marchionatus Susæ* ab Opido *Susa*, haud procul Fonte Doriæ flu., qui infra Turinum in Padum se exonerat. Sunt & alia Sabaudiæ Opida: *Aiguebelle*, *Mont-belial*, *Bellay*, *Nicy*, *Montmelian*; *Insilles*, &c.

Soli fertilitas.

Animalium varietas. *Vrbes & opida.*

Delphinatus Regio vnde dicta. *Situs.* *Vrbes.*

Delphinatus sequitur. Nomen illi volunt ab *Castello Delphini*, quod vernacule *Chasteau-Dolphin*. Huic ad Meridiem adhæret Provincia; ad Septemtrionem *Bressia*, interfluente Rodano; qua Occidens est Venissæ se pandit Comitat⁹; qua Oriens, Cōregionalia jacent Pedemōtiũ & Sabaudia. Vrbes hic Archiepiscopales sũt *Viēna* & *Ebrodunum*. *Vienna*, οὐίεννα Allobrogum *Metropolis* Strab.; eorumdem *Vrbs mediterranea*, Ptol. Βίεννος, Steph. vulgo *Vienne*. *Ebrodunum* Ἐβορόδουνον Ptol. *Caturigum* vel *Alpium Maritimarum*, Ἐπεβρόδουνον κώμη, Strab. *Eburodunum* Antonino; vernacule *Ambrun*. Episcopales Vrbes sunt quinque: *Valentia*, *Dia*, *Gratianopolis*, *Augusta*, *Vapingũ*. *Valentia*; Antonino; Οὐαλεντία, Ptol. vulgo *Valence*; Ducatus titulo gaudens. *Dia Vocontiorum*, Antonino, *Die* vulgo; Metropolis Agri, qui vernacule *Pais de Diois*. *Gratianopolis* olim *Cularo* vocabatur, *civitas Gratianopolitana*, Isidoro, vulgo *Grenoble*. Sedes amplissimi Senatus Delfinatensis, Isaræ adsita. *Augusta Tricastinorum* Plin. *Tricastina Vrbs* Sidonio; Hodie, vti censet V. N. Iosephus Scaliger, *S. Antoni de Tricastin*. *Vapingum* Antonino, vel quemadmodum in quibusdam c. legitur *Vapincum*, vt & in Itineraria Tabula; *Gap* hodie. caput Agri, qui vernacule *Gapençois* montibus obsiti. Ipsum Opidum, vt hodie, sic & olim celebre, Adcolis *Le Col S. Digo*. Minorum gentium Opida prætereo, vt et alia, loci angustia singulorum descriptionem non ferente. De Provincia Descriptione proxima agitur.

Hactenus de Aquitania & Regno Arelatensi: sequitur *Provincia*. Huic Præstantissimo Galliarum tractui, etiam vltra Rodanum ad Garumnam vsque *Provinciæ* nomen inditum, quod ab Romanis in *Provinciæ* formam multis ante Christū natum annis redactus, quod hodieque impositæ quondam conditionis nomen mordicus in exigua sui portione, in qua *Massilia* et *Aquæ Sextiæ*, retinet, κατ' ἐξοχὴν quasi et ἀντονομαστικῶς, vtq; ostēderet se primam, non quidem ordine, sed dignitate inter omnes Imperij Romani fuisse Provincias. Est enim totus ille Narbonensis Ager pars totius Franciæ præstātissima. Coniacet *Provinciæ* ad Septemtrionem Delphinatus, Montium interpositu Velæorum, qui vulgo *Velaye*, intercursuque magnam partem Druentij Fluminis; Orientale eius Latus claudunt et Alpes, & Varus Fluvius, cuius sinistræ Ripę adsidet Nicæa, Italiæ hic principium; qua Meridies est, ab Gallico pulsatur Mari; Occidentalis illi limes partim Arausiorum Principatus & Avenionensis vel Venissæ Comitatus, huius quomdam partes, Francorumq; Ditionis, nunc autem aliorum Principum; partim Rodan⁹, integer, Lugduno Arelatem vsque, ad Languedokij Parlamenti Iurisdictionem spectans. Cœlum hic mite, clemens & valde purgatum. Ac Provincia, de qua mihi sermo, præter Segetes, Fructus profert, non solicita cultura, nobilissimos. Vvarum Passarum Ficuumque tanta hic Copia, vt potiori Europæ sufficiat. Ros-Marinus, Myrtus, Iuniperi baccæ, aliaque id genus larga hic manu ab Natura proveniunt. Castaneæ, Mala Citria, Cydonia, Granata, Crocus, Oryza, similiaq; pleno ibidem Cornu funduntur. Vites generosissima dāt vina. Solum deniq; passim gratū, ferax, benignum. De Antiquissimis porro *Provinciæ Comitibus* pauca inveniuntur. Tempore Ludovici VIII, Francorum Regis, legimus in vetustissimis Annalibus fuisse *Raimundum Berengarium Provinciæ Comitem*; eiusque Filiam vnicam et Heredē *Beatricem*, Vxorem fuisse ductam ab *Carolo* Andium & Cenomanorum Comite, eiusdem Ludovici Regis Filio, qui hoc matrimonio *Provinciæ Comitatum* est adeptus. Successit huic *Carolus, Claudus* cognomine, Princeps Salernitanus, & Rex Neapolis. Hunc sequutus est Filius *Robertus*, Dux Calabriæ, & Rex Neapolitanus. Robertum Avuum excepit *Ioanna* (cuius Pater Carolus, Calabriæ Dux, iam vitam cum morte cōmutarat) testamento cum Regina Neapolis, tum *Provinciæ Comes* facta. Hæc *Ludovicum Andegavensem*, Ioannis Francorū Regis Filiū, quem explendo in aduersarios odio adoptarat, Successorem & in alijs Principatib⁹, & in eodē Comitatu reliquit. Post Ludovicum Comes factus est Filius ejus *Ludovicus* II; quem sequutus *Ludovicus* III Filius, quum etiam ab Ioanna II. Neapolis Regina in Regem Siciliæ, Calabriæque Ducem esset adoptatus, inprolis Successorem habuit in suis Principatibus, ex consensu eiusdē Ioannæ II, *Renatum Andegauensem*, Fratrem. Hic quum Regni *Neapolitani Provinciæque Comitatus* jura resignare nollet Renato Lotharingiæ Duci, ex Filia Iolanta Nepoti, ea transcripsisse memoratur in *Carolum* fratrem, Cenomanorum Comitem: qui Filio Carolo orbatus *Ludovicum* XI, Francorum Regem, omnium Bonorum Heredem instituisse scribitur. Alij suprema id *Renati* voluntate factum volunt; non absque gravissima justissimaq; Renati Lotharingici expostulatione. Habitarunt hic olim *Salyi, Aquenses, Arelatenses, Sextani, Sentij, Ebroduntij, Dinienses, Vesdiantij, Sanicienses, Nerucij, Vencienses, Vulgientes, Aptenses, Reienses, Octauiani, Commoni, Foro-Iulienses, Segestorij, Albici, Oxubij, Deciates*, et alij. Sunt autem in Provincia sub Parlamento Aquensi, præter multa minorum gentium Opida, Vrbes, duæ quidem Archiepiscopatus, vndecim autem Episcopatus dignitate nobiles. Archiepiscopales sunt *Aquæ Sextiæ* & *Arelate*; *Aquæ Sextiæ, Colonia*, Latinis, Paterculo, Solino alijsque dicuntur; quæ ὕδατα Σέξτια, Κολωνία Ptolemęo: Σεξτιλία est apud Plutarch. in Vita C. Marij; *Aquæ Sestiæ* Itinerariæ Tabulæ. *Coloniam Iuliam Aquas* vocat Lapis qui hodie Lugduni ad D. Benedicti: item alius ad ipsas Aquas: Plenius nominat *Coloniam Iuliam Augustam Aquas Sextias* Monimentum, quod in Agro Arelatensi hodie reperiri notat ad Ausonium lib. I. cap. XXX, Vir Nobilissimus Iosephus Scaliger. *Colonia* item *Iulia Aquæ Sextiæ, Legio* XXV vocatur in antiqua Inscriptione, Nummoque Vespasiani, Huberto Goltzio. *Aquae* quidem, quod *Aquarum* ibi *Caldarum* Balnea; vnde et hodie *Aix*: *Sextiae* ab C. Sextio Calvino Cos. anno ab V. C. ΙΟ C XXX. Hic enim victa Salyorum Gente, *Coloniam Aquas Sextias* Condidit, eo consilio, vt Romanum illic collocaret Præsidium; quo Barbaros ex ijs reprimeret Littoribus, quæ ex Massilia ducunt in Italiam, quum Massiliensibus illis coercēdis non suppeterent vires. Legendus Livi. Lib. LXI. ab V. C. *Iulia Augusta* vero ab C. *Iulio* Cæsare *Augusto*, qui eam Colonis auxit, deductis eo Legionis XXV Veteranis. Parlamenti Provincialis Sedes, quod inde *Aquense*. Partim ad *Aquas Sextias*, partim in Italia, in Campo Raudino, vicit Cimbros Germaniæ Populos, quique ipsis se iunxerant, Tigurinos Ambronesq; Gallicas Nationes, C. Marius. Nota Historia. Alibi etiā hac de re nonnulla. *Arelas* simpliciter Orosio & Ausonio lib. de Vrbibus in Epigraphe & ipso Carmine VII; *Arelatus*, eidem Ausonio in eodem Carmine, et alijs; *Arelate* Cæsari, Plin. Sueto. in Ti. Principis Vita, Melæ, & Alijs: ἀρελάτας denique Strab. quæ ἀρελᾶτον *Salyorum Colonia*, Ptol.; & *Arelate, Sextanorum* Plin. Vt *Coloniae* meminerūt Lapides de quibus paullo ante, ad *Aquas Sextias*. *Salyorum* quidem, ab antiquissimis Galliæ Populis; *Sextanorum*, ab Legione VI, cui hic sua fuerunt Stativa. Hodie *Arles*, plurali voce. *Thelinen* olim nuncupatam ab Græcis eā incolentibus, memoriæ prodit Festus Avienus. *Mamiliaria* cognominatur, quam ob caussam nescitur, in Inscriptione pulcherrima, quæ ibidem in Columna legitur, teste V. N. I. Scaligero. *Constantina* vt diceretur, ibique Septem Provinciarum, Viennensis, vtriusque Narbonensis, vtriusque Aquitaniæ, Nouem populaniæ, & Alpium Maritimarum, Conventus ageretur, sanxit Fl. Constantin⁹ Imperator. *Gallulam Romam* vocat Ausonius, Carmine, cuius memini. Vrbs ad Rodanum sita. Ad Sinistram Ripā hodie. Itineraria Tabula collocat ad dextram, vbi hodie Languedokium. Ausonius *Arelatum* Rodani Fluentis interscindi, notat. Vnde et *duplex* eidem lib. de Vrb. in extremo Mosella & Epistola XXIII ad Paullinū, quod videlicet in duas partes ab Rodano secaretur. Hodie, mutata ibi rerum facie, Simplex est, tota in ripa Rodani, quæ Italiam respicit, posita; septa vndique Paludibus, in quibus præferoces aluntur Boves. Putatur hinc maior fuisse, creduntque magni Viri partem Vrbis olim florentissimæ alteram ab Gothis excisam. Emporium autem fuisse satis constat ex Ausonio. Grata olim Regibus Burgundiorum Sedes fuisse legitur. Postea Comitum Provincialium fuit domicilium. Primus ibi Episcopum egisse scribitur *D. Trophimus*, Paulli Apostoli Discipulus, anno Imperij Neronis secūdo in Gallias ab eo destinat⁹, ex cuj⁹ fontib⁹, vt Zosim⁹ Pontifex M. scribit, vniuersa Gallia Fidei rivulos accepit. *Arce* potens hodie, *Honorato Hilarioq;*, P ræsulib⁹ quomdā suis, est clara. Et hæc de Archiepiscopalib⁹ *Provinciae* Civitatib⁹; Episcopales sūt vndecim, in quis, quod absq; aliarū fiat indignatione, primas dabo *Massiliae*. *Massiliam* Latini omnes, Græcique nominant nonnulli; quæ; Μασσαλία Strab., Steph.,

Regio vnde dicta

Situs.

Caeli tēperies.

Soli fertilitas.

Imperium Maiorum.

PROVINCIAE, Regionis Galliæ, vera exactissimaq; descriptio.
Petro Ioanne Bompario auctore.
PROVENCE.
SEPTENTRIO.
MERIDIES.
OCCIDENS.
ORIENS.
Gradus et Minuta Longitudinis
Gradus et Minuta Latitudinis
CONTE DE VENA CIN.
CONTE DE SAULT.
LE BERON MONT
CONTE DE BUEIL
CONTE DE NICE
Val de Blora
PARTE DE PIAMONTE
LA CRAU.
Mer de Martigue
Avignon
Arles
Aix
Marseille
Toulon
Nice
Les Tignes
Goulfe de Grimault
Curvum Prom.
Les isles Dor Stocchades
Al. Isles de Eres
Miliaria Provincial.
Gallic.
Italica.
Miliaria Germanica communia

Vete ibusq; Nummis; *Μασαλία* Ptol.; *Marseille* vulgo: *Graecorum* cognominatur in Itineraria Tabula; quin & subu bicarius ipsorum Ager ibidem *Graecia* dicitur. Nam *Phocaensium Graecorum* in Asia Minore est *Colonia* Condita Olympiade x l v, scribente Solino; tempore Tarquinij Regis, vt notat Iustinus lib. x l i i i. Plutarchus in Solone conditam scribit a *Proto*, qui *Protis* aliis dicitur. Situm petroso in loco, indicat Strabo, prope ostia Rodani Amnis, in remoto sinu, velut in Angulo Maris, ait ex Trogo Iustinus. Rempublicam porro Massiliensium tantopere laudat M. Tullius, vt, audiente Populo Romano, dicere auderet in Defensione Fontei, *Civitatis illius Disciplinam atque gravitatem non solum Graeciae, sed pene cunctis Gentibus anteponendam.* Episcopos suos numerant ab D. Lazaro, quem Christus ab morte suscitavit. Caput eius monstrare se dicunt in Primario Templo; quod Incolis *La Maieur*, ad Vrbis Moenia versus Mare. Haec de Massilia: reliquae Vrbes Episcopales sunt *Dine*; *Dinia* Plin. in Ebroduntijs; *Δίνια* Ptol. in Sentijs. *Grasse*, *Grassense opidum*. *Glandeve*; *Glannate* Viris Doctis latine scribentibus; *Glannatena Civitas*, Notitiae Provinciarum Galliae in Viennensi I V; In alijs Libris est *Glanatica*, in quibusdam *Glamnatena*. Falluntur qui *Glanum* Plinij, Melae & Antonini cum *Glannate* confundunt. *Glanum* enim Antoninus ponit inter Cabellionem & Arelatum; at quam procul inde *Glannate*? Quid *Glanum* hodie ignoratur. *Senas*, *Σανίτιον*, Vesdantiorum opidum in Alpibus Maritimis, Ptol. *S. Paull de Vences*; *ὀυίντιον*, Nerusiorum Opidum in Alpibus Maritimis, Ptol.; *ὀυεντία* Dioni. *Apt*; *Apta Iulia*; *Vulgientium* Plin.; *Avia Iulia* & *Abteiulia* corrupte apud Antoninum: Nam in melioribus est, *Apta Iulia*; vt et in Itineraria Tabula. *Ries*; *Reius*, Notitiae Provinciarum Galliae, in qua sub Viennensi I I I sic legitur; *Civitas Reiensium*, id est *Reius*. In Tabula Itineraria, scriptum est, *Reis Apollinaris*; quod nondum liquet. *Feriuls*, *Forum Iulij* Planco ad Ciceronem, *φόρ⁊ Ἰέλι⁊*, Commonorũ Vrbs Ptol., COL. IVL. OCTAV. in Augusti Nummo apud Goltzium: *Forum Iulium Octavanorum Colonia quae Pacensis appellatur & Classica*, Plin. Hodie Portus est marinus. *Cisteron*, *Segustero* apud Antoninum & in Itineraria Tabula: *Cestero*, inquit suis ad Merulam literis Iosephus Scaliger, Plin., apud quem tamen excusum est *Cessero*. Sed Merulae semper Pliniana *Cessero* eadē censeri solet cũ ea quae *Κεσσερω* apud Ptol. Tolosae & carcassoni cōnumerata, quae hodie in Languedokio castres. *Tolon*, *Telonum* Doctis Latine scribentibus; *Telo Martius*, Antonino, Opidũ in Interiore Maris recessu, novem Leucis Massilia. Haec de Episcopalibus: sunt alia non minoris nominis & Antiquitatis opida: *Antibe*, *Antipolis*, Deciatorum opidum Ptol.: *Opidum Latinum Antipolis*, Plin. Tacitus *Antipolim Narbonensis Galliae Municipium* appellat: *Coloniam* Nummus Titi Imperatoris. *Olbia* Ptol. Mela que nota, *Yeres* vel *Hieres* hodie censetur ad Mare, tribus fere Leucis Telono. contra Opidum jacent nobilissimae Insulae, quae Ptol. *Στοιχάδες*, *Λιγυστίδες* Steph. Hodie, Opido cognomines, *Les Isles* dicuntur de *Yeres* vel *Hieres*. coralium ibi colligitur optimum, & quo non aliud praestantius in Mari Ligustico. *S. Maximin*, *Tecolata* videtur Antonino in Itinerario, sex grandioribus leucis Massilia, versus Boream. *Tarascon*, *Ταράσκων* Strab.: *Ταρυσκων* P tol. ad sinisteriorem Rodani ripam: cui in dexteriore opposita visitur *Belloquadra*, vulgo *Beaucarre*, Fluvio tantum intercurrente: vnde vsitatum illud Gallis: *Entre Beaucarre & Tarascon, Ne repaist Brebis ne Oyson, Non plus qu'entre Tain & Tournon.* Nam & haec apud Valentinos vtrimque ad Rodanum. comitatus dignitate fulgent Opida, *Sault*, *S. Gillis*, & alia. Iam quas hodie habeant appellationes Opida, quae apud Antoninum & in Itineraria Tabula scribuntur, *Alaunium* & catoluca, quae catuiacia Tabulae Itinerariae, ignoratur. Vtrũque certe locatur inter Segusteronem & Aptam Iuliam. Neque certiora habemus de *Glano* & *Ernagino*, quae quomdam inter Cabellionem & Arelate. *Glanum* P lin. et alijs *Γλανὸν* Ptol. in Salyis, Itinerariae Tabulae *Glanum*. Et *Ernaginum*, quod *ἐρνάγινον* Ptol., *Ernagina* Itinerariae Tabulae: *Οὔργενον* Straboni esse videtur: apud quem in M.S. Codicibus *Οὔγερνον* legi notat Casaubonus: *Vgernum* nominat Gregorius Turonensis. Prẹter *Massiliam*, *Telonum*, *Olbiam*, *Forum Iulium* & *Antipolin*, alia quoque ab Veteribus opida nominantur P rovinciae hujus, Mari adposita, quae prolixitatis evitandẹ gratia omittimus. Habet Provincia ad Meridiem Mare Gallicũ. Portũq; celeberimum ac tutissimum *Massiliensem*, qui catenis ferreis clauditur. De *Portu* isto Dionysius:

Mare.

Portus.

ἔνθα τε χαῖα.

Μασσιλίη πτάνυσαι, ἐπίςροφον ὅρμον ἔχϩσα.

Nomen *Portui* fuit, vt Eustathius notat *Λακύδων*. Hinc apud Melam ex Veteribus libris legendum: *Et Lacydon Massiliensium Portus, & in eo ipsa Massilia.* Huius autem Vrbis (vt plene scribit Strabo) Sexcenti erant Senatores, quos *τιμέχϩς* vocabant, quique totam vitā isthoc honore potiebantur: ex eo numero *Quindecim-Viri* quotidianis Litibus dirimendis legebantur. Atque hi nimirũ sunt *Sexcenti Massiliensium*, et *Quindecim-Primi*, quos libro belli Civilis I appellat Caesar. *Sexcentorum* etiam meminit Valerius Maximus lib. I I. cap. V I. Ex *Quindecim-Viris* autem *Tres-Viros* optabant, in quibus auctoritas esset summa. *Τιμῦχος* nemo creabatur, qui Liberos non haberet, quive a Tertia vsque Progenie ac Stirpe Civis non esset. *Massiliensium* igitur Respublica *ἀριστοκρατικῶς* (haec Strabonis est vox) administrabatur. Aristoteles *Πολιτικ.* lib. V. & V I I I. eos *ὀλιγαρχίᾳ* vsos testatur. *Oligarchicum* sane fuit; Genere, vt audivimus non virtute, Reip. Principes fieri. Eorum leges Ionici genij, *ἰωνικοί*, inquit, Strab., publice fũt propositae. Instituta Reip. *Massiliēsiũ* paucis recenset Iustin' lib. xl i i i: Consuevisse scilicet, ab condita fere vrbe, *festis diebus Portas claudere, Vigilias agere, Stationem in Muris observare, Peregrinos recognoscere, Curas habere; ac, veluti bellum habeant, sic Vrbem pacis temporibus custodire: adeo illic bene Instituta non temporum necessitate, sed recte faciendi consuetudine servari.* Alia de Manumissionibus, Spectaculis, Validis Mendicantibus, Supplicijs, Funeribus, Sepulchris, & Hospitiorum jure, leguntur apud Valerium, Capite, quod indicavi. Mercatus hic olim fuit, vt memoriae prodit Strabo lib. IV, bonarum Artium et Disciplinarum celeberrimus. Eo tanquam ad alteras Athenas, Romani, Galli, Hispani, omnesque, quibus licebat, Philosophiae Graecaeque linguae gratia se conferebant. Testatur Tacitus in Vita Agricolae Soceri, eũ parvulum sedem ac Magistram Studiorum habuisse Massiliam. Haec *Eumenidis*, qui tam accurate quaesivit de Nilo: Haec *Pythiae*, quem tam studiose insectatur Strabo: Haec aliorum, quorum scripta interciderunt, fuit Patria. Hic verisimile est Philosophiā didicisse *Favorinum Arelatensem*. Haec Gallos omnes ita *φιλέλληνας* reddebat, vt contractus omnes Graeco Idiomate conficerent, & in omnibus publicis privatisque Rationibus Graecis literis vterentur. Consonabant etiam optimis Institutis Sanctissimi publice privatimque Mores. Massiliā Tacitus ait Locum Graeca Comitate & Provinciali Parsimonia mistum & bene compositum. Sed isti Morum Integritati multum ademit vnum, quo se infamare soliti Massilienses, Vitium. Notum est Proverbium, *πλεύσειας εἰς Μασσαλίαν*, *Massiliā naviges.* Credebātur enim *γυναικοπαθεῖν*. Sed de his satis. Vrbs hẹc iam suorũ Incolarum industria per Asiam, Africam, aliasque remotissimas Regiones longe lateque negociatur.

Senatores.

Leges & Instituta.

Schola.

Ingenio & bonarum artium studijs celebres Viri.

Mores.

Mercimonia.

FRANCIA, PICARDIA VERA, ET CAMPANIA.

FRANCIA *in hac sunt*
- Preuosté & Viconté *de Paris. Diuiditur in 4. ditiones quæ sunt*
  - *Le Parisis cuius Metropolis Paris.*
  - *La Goelle in qua comitatus Dammartin 23 45:48 49.*
  - *L'isle de France, sita inter* S. *Denis 23 21:48 43 & Montmorency 23 21:49 0. & fluuium Sequanam :* Seyne.
  - *Vulx in le francois sita inter Clermont in Beauuoisis & Sequanam fluuium.*
- Valois *Ducatus, cuius metropolis est* Senlis *Preuosté & Balliage. Sub hoc Ducatu est Comitatus de Beauuois.*
- Hurepois *comprehendit Viconté & Balliage de Melun.*
- Gastinois *comprehendit Ducatus duos, Estampes & Nemours.*

PICARDIA *vera sub qua sunt. Hæc copiosius cum Artesia descripta est*
- Thierache *Ducatus in quo metropolis Guise.*
- *Com. & Vidamie d'Amiens.*
- *Com. Vermandois, sub quo sunt alij 4. Com.* Soisson, *Noyon,* S. *Quintin, & Laon.*
- *Com. Retelois, in quo metropolis Retel.*

CAMPANIA *in qua sunt*
- Comitatus *subiecti*
  - *Bar sur* Seine.
  - Auxerre *Viconté.*
  - *Tonnerre 25 19 : 47 36.*
  - *Pour suiuent.*
  - *Braine 25 51: 49 13.*
  - *Grandpre 26 18:* 49 0.
  - *Mailly 25 34: 48 27.*
  - *Vertus 25 18: 48 46.*
  - *Roussy.*
  - *Retel.*
  - *Iuigny.*
  - *Brie 23 37: 48 28.*
- Ducatus *non subiecti*
  - *Reims.*
  - *Langres.*
- Comitatus *non subiecti*
  - *Ligny.*
  - *La Mothe.*
  - *Chalon.*
- Baroniæ
  - *Rainuille.*

Status Ecclesiasticus.
In hac parte Galliæ.

Archiepiscopus *Remensis cui subsunt Episcopi in hoc tractu: Suessionensis Soisson, Cathalaunensis Chalon, Ambianensis Amiens, Nouiodunensis Noyon, Siluanectensis Senlis, Beluasensis Beauuois, Laudunensis Laon, & in alijs Belgij partibus, Cameracensis, Tornacensis, Morinensis,* & *Atrebatensis.*

Archiepiscopus *Senonensis in* Sens, *cui subsunt: Parisiensis, Meldensis Meaulx, Trecensis Troye, Carnotensis Chartres (qui est in Haulte Beausse) Niuernensis Niuers, Aurelianensis Orleans, Antissiodorensis Aussoire vel Auxerre.*

Hæc collecta sunt partim ex Guide des Chemins de France, partim ex libello inscripto La diuision du Monde.

Medius Meridianus 24 40. ad quem reliqui inclinantur iuxta rationem 48 0. & 49 30, Parallelorum.

PICARDIA ET CAMPANIA.

P*icardiæ* Nomen quamuis non magnæ antiquitatis, nulla tamen eius certa potest reddi ratio. Alij aliam augurantur. Robertus Cenalis dicit se ignorare, nũ *Picardi* a *Begardis* Hæreticis nomen hoc sint mutuati. Sed his illos constat multo esse antiquiores. Sunt qui appellatos censent Picardos; quod ab his ortus primo vsus Lancearum, quæ vulgo *Picques* nuncupantur. Eam hodie vt crasse definiam, ad Occasum respicit, cum nonnulla Normanniæ portione, Oceanus Britannicus; ad Septemtrionem istæ Veteris Belgicæ iacent Regiones, quæ hodie Artesia & Hannonia; ad Ortum Leuceburgum & Lotharingia sunt porrectæ; ad Meridiem denique Campania, isque nobilissimi Regni Tractus, qui specialiore notione Francia vocatur, occurrunt. Regio est fertilissima, Horreumque Parisiorum, atque adeo pleraque Franciæ. Vino caret, ignaua potius Incolarum socordia, quam vel Cœli vel Soli iniuria. Picardia autem in tres diuiditur partes. V*eram, Inferiorem,* S*uperiorem*. De Vera hic tantum dicam. *Verę (La Vraye Picardie)* cœpto Parisijs itinere, superatisque Bellovacorum Agris initium est ad Crepacorium. Comprehendit V*icedamias, Ambianam, Corbiensem, & Pequignyam; Comitatus Veromanduorum & Retelorum; Ducatum Tiraschensem. Ambianæ (Visdamie d'Amiens)* nomen cedit *Ambianum,* vulgo *Amiens*; olim vt multi Docti censent, *Samarobriua.* Ptol. appellatur Σαμαροβριγα. Quidam Antonini Codices *Samarabriuam,* alij *Samarabrigam* præferunt. *Briga* antiqua Hispanorum lingua, &

Regio. *Vnde dicta.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Vera Picardia.* *Vrbes.*

Bria

FRANCE PICARDIE CHAMPAIGNE cum regionibus adiacentibus.
Maris Britannici pars
Normandiæ pars
Belgij pars
PICARDIE
CHAMPAIGNE
COMITATUS
FRANCE
Valois
LA BEAUSSE
Sologne
Auxerrois
La Vilduche
Pais de Montaigne
Bassigny
LOTHARINGIÆ PARS
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio
Millar. commu. Gallie
Miliaria Francica
SEPTEN TRIO
MERI DIES
OCCI DENS
ORI ENS

Bria Thracio sermone, Vrbs nuncupatur. Nonnulli *Somonobrigam* scribunt a *Ponte* (Belgice *Brug*) quo Somo... fluuius traijciebatur. *Ambianum* certe Vrbs est ad Somonam, qui eam hic ibi findit (vnde quidam Ambianum putant dictum ab Imperatore Gratiano, quod Aquis ambiatur) munitioribus Galliarum & ab natura & ab hominum industria merito connumeranda; Fossis pulcris præaltisque vallata; Clauis ea parte Regni. Templum habet speciosissimum. Probitate sane Incolæ Fidelitateque sunt insignes. *Corbiensis* ab *Corbia*, quod Opidum ad Somonam; quo loco fluuius, cui adiacet, Somonam ingreditur; Clauis itidem, qua parte iacet, Franciæ. *Curmiliaca* forte Antonini, inter *Samarobriuam*, *Amiens* & *Cæsaromagū*, *Roye*, ni fallor. *Peguignya* deniq; a *Peguignyo*, vulgo *Pequigny*. Opidum est sic dictum, si vulgo fides, a *Pignone*, Alexādri Magni milite. Historiographis nobilitatum, quod ibi Guilielmus Nortmanniæ Dux, cui cognomen erat *Longua-Spatha*, positis insidijs fuerit obtruncatus per factionem Balduini Comitis Cameracensis, qui eum pacis ineundæ prætextu eo pellexerat. Testantur Nortmanniæ Annales. *Comitatus Veromanduorum*, hodie vulgo *Vermandois*, retento, siqui alij Galliæ populi, prisco Nomine. Comprehendere vero sub se Comitatum hunc signant Franciæ Geographi. *Suessonum*, *Laudunensium*, *Tartenorum Ditiones*, Vrbes item *Nouiomagum* & *Fanum S. Quintini*. *Suessones*, hodie vulgo *Souessons*, vel *Soissonois*. *Suessonum Vrbs*, quæ hodie *Soisson*, Arce prædita; *Suessones* gentis voce apud Antoninum; Αὐγοῦστα Σουεσσόνων Ptol. *Laudunensium* Ager, *Laonnois*, dictus ab *Lauduno*; cuius meminit Vita Caroli Magni, hodie *Laon*. Situs illi in Colle. *Tartenorum*, vernacule *Tartenois*, Metropolis est *Fera*, vulgo *La Fere*; Vrbs egregie munita, situque commodissimo, ad Oysam Seruamque confluentes; Arcem habens satis validam. Quæ nunc Vrbs *Noion*, Antonino *Nouiomagus* nuncupatur, inter Suessonas & Ambianos eam collocanti, Decimamque octauam Legionem illi tribuenti, Νοιόμαγος *Vadicassium* est Ptol. Vulgo Ecclesiasticorum *Nouiomus*. Vrbs est, Antiquitatis suæ notas non paucas præferens. Episcopalis Sedes, cuius Præsules Comites se Nouiomagenses & Franciæ Pares scribunt. *Fano S. Quintini*, quod Comitum Veromanduorum aliquando Domicilium & Regiunculæ caput, nomen a Quintino, qui Martyrium ibi passus. Olim *Augusta Veromanduorum*. Hæc de Veromanduis; *Retelorum* (vulgo *Retelois*) ditio sita est inter Hannonios, Lotharingos & Barros. Metropolis *Retelium*. *Tirachæ* (*La Tirasche*) primaria Vrbs est *Guisa*, Arce superbiens, Propugnaculum contra Leuceburgenses.

Campania.

Regio.
Vnde dicta.
Situs.
Cæli temperies.
Soli fertilitas.

CAmpaniæ, quæ sequitur (*Comté de Champaigne*) nomen, à Camporum latitudine longitudineque, vt notat Gregorius Turonensis. Est enim Campestris admodum & plana, Sementique apta. Circumdant eam vndique Briensium, Burgundionum, Carolesiorum & Lotharingorum Ditiones atque Territoria. Cœlum ibi serenum; Aer temperatus. Agri passim Frumento, Vino, omnique Pecorum genere abundant: nec desunt Siluæ, opimas quæ præbent Venationes, iucundaque Aucupia. *Campania* porro explicari solet hodie cum per se, tum per Cōiacentes ipsi Principatus. Per Se, proprieque considerata duplex est, *Inferior* & *Superior*. *Inferiori* adcensentur *Tricassium*, Ditionesque quæ vulgo *Iuigny*, *Bassigny*, *Vallage*. *Tricassium* nominatur ab æui posterioris Scriptoribus, quæ hodie *Trois*, Vrbs ad Sequanam; *Tricasis* Antonino, Legionem ibi XXII ponenti, *Tricassæ* Ammiano; *Trecassa* Bedæ, *Tricasinum* Nithardo; *Augustobana Trecasium* Veteribus monente V. N. Iosepho Scaligero. Episcopalis nunc sedes. Ad Sequanam (qui Chartarijs hic magno est vsui & commodo) in plano sita est, fertilis mercaturæque dedita; Arce potens. *Iuigny* Comitatus Campaniam separat à Burgundia; adhærens Senonibus. Opidum primarium *Iuigny*, Iurisdictionem agnoscens Bailliuatus Trecensis. *Bassigny* sic nominatur, quod potiorem constituat Inferioris Campaniæ partem. *Bas* Francis *Infra*. Cincta Fluminibus Matrona & Mosa, exiguaque Mosellæ portione, Aquis magis irrigatur, quam huius Ditionis reliqua. Metropolim habet cui ab *Caluo Monte* nomen; *Chaumont en Bassigny* vulgo; Bailliuatus titulo claram; Arce antiqua, quæ in Rupe sita beneque munita, superbientem. Tribui solent illi (præter *Andomatunum Lingonum*, vulgo *Langres*; de quo postea) *Montigny*, *Goeffy*, *Nogent le Roy*, *Montéclar*, *Andelot*, *Bisnay*, *Choiseul*, *Visnory*, *Clesmont*, omnia Opida non inualida, pleraque Arcibus firmata. *Vallense Territorium*, *Vallage* vulgo, nomen gerere creditur ab Vallibus, quas habet pulcras admodum & fertiles: Parrensibus hinc contiguum, inde Barrensibus. Opida primi facile loci *Vasseium*, *Vassy*, ad Bloisam, ditionis Guisiæ. *Fanum S. Desiderij*, *S. Desier*, vel *Didier*: Arcem habet: *Iani-Villa*, *Ianuille*, Familiæ Guisiæ Apanagium, vt vocant, alijs *Ioint-Ville* scribitur. Sunt & in Vallensi Ditione *Montirandelium*, *Dontlerant*, *le chasteau aux forges*, *Esclaron*, & alia. Superior *Campania* vere *Territorium Partense*, *le Pais de Pertois*. Nomen illi a Burgo vulgo *Perte*. Regio est fertilissima, abundans Frugibus, Lignis, Cannabi. Metropolis illi *Vitriacum*, *Vitry*, ad Saltum Matronamque concurrentes. continentur sub eo *Argilliers*, *Lasaincourt*, *Louuement*, & alia Opida. Sic campania quodammodo sit inlustrata per Se: coniacentia designo Ducatus quidem *Remensem* & *Lingonensem*; *Comitatus* autem *Catalaunensem*, *Ligniensem* & *Mottensem*, sui iuris campaniæq; non subiectos. *Remensi Ducatui* (*Duché*, *Pairie* & *Archeueśché de Reims*) nomen ab Vrbe, quæ Veteribus *Durocortorum*, hodie *Reims*. Δουροκόττορον, Ptol. Δουρικόρτορα, Strab. Δοροκόττερος Steph. *Durocortorum Remorum* cæs. *Vrbes.* Vrbs est inclusa, &, vt ita dicam incorporata campaniæ, sui tamen iuris. Archiepiscopum habet, qui Dux Primusque Par Franciæ. Hic Galliarum Reges Oleo cœlitus, vt scribunt misso, inaugurari solent. *Lingonensis Ducatus* (*Duché*, *Pairie & Eueśché de Langres*) Vrbem habet quæ quomdam *Andomatunum Lingonum*, vulgo *Langres*. Ανδομάτουνον, Ptol., *Antemantunum* vitiose apud Antoninum, paullo melius *Andematunum* in Itineraria Peutingeri Tabula: Tacito *Lingonum Vrbs*, Gregorio Turonensi, *Vrbs Lingonica*. Episcopalis est, cuius Antistites Duces sunt & Pares Franciæ. *Comitatui Catalaunensi* (*Eueśché*, *comté & Pairie de chaalon*) nomen impositum ab Vrbe *catalauno*, *cathelaunum* posterioris æui Scriptores vocant, quæ *chaalon* hodie, cognomine *en champagne*. Episcopalis ciuitas, ad Matronam plani situs, excelsis decorata Turribus, Pyramidum instar exsurgentibus. *Ligniensis comitatus* (*conté de Ligny*) opidum est *Lignium*, insignis vetustatis, ad Saltum fluuium. De *Mottensi* (*conté de la Motte*) præter nomen, nihil adhuc reperimus. Cum Campania solet explicari *Briensium* (*Brionenses* appellantur Nithardo, Tractus, Heurepensibus contiguus, *La Brye*, antiquus Comitatus. Initium illi ad *cretelium Pagum*, haud procul Ponte Charantonio, vbi Matrona Sequanæ commiscetur: quorum ille Campanos fere, hic Gastinenses à Briensibus separat. Nam quidquid ferme inter duo hæc flumina est; ad Burgundiæ vsque Ducatum, Briensibus adscribi solet. Manet nomen in Opido, quod vulgo *Brye vel Bray comte Robert*, sic dictum à Comite *Roberto Briensium* quomdam Principe, cui hic erat Domicilium. *Briensium* Vrbes *Castellum Theodorici*, *Chasteau Thierry*, latinum *Medorum* vel *Meldarum* vrbs, ad Matronā fluuium Ptol. nota: Hodie *Meaulx*: *Prouinsium*, *Prouins*, Opidum ab Rosis suaue-olentibus, Conditis & Dulciarijs celebre. Adcensetur etiam huic Tractui *Archiepiscopus Senonensis*, *L'Archeueśché de Sens* cum Opido Pontio. *Senonum Vrbs* olim *Agendicum*, vulgo *Sens*, *ad Icaunam*, qui vernacule *Yonne*. Meminit Cæsar. Sed de his satis ad Franciam transeo.

FRANCIA SPECIALIVS STRICTIVSQVE SVMTA,

Vulgo France.

Regio.

Picardiam cum *Campania*, qua potui fide, diligentia, breuitateque percurri: succedit in mea distributione *Francia* vulgo *France*. *Franciæ* nomen hoc loco Limitibus quam alibi, angustioribus circumscribitur; & toti alioquin Regno proprium, pro Parte tantum eius (quam sequentia docebunt) hic accipitur. *Francia* autem de qua hic agimus, comprehendere sub se scribitur hodie præfecturam & Comitatum (vel vt alij, Vicecomitatum) *Parisiensem*, *Ducatum Valesium*, *Ditionesque Hurepensium* & *Gastinensium*. *Præfectura Parisiensis*, *La Preuosté & Comté de Paris*, in quatuor diuiditur Ditiones, *Parisium*, *Goellam*, *Insulam Franciæ*, *Vexinum Francicum*. *Parisium* appellamus, quod vulgo *Le Parisis*. Complectebatur olim quicquid erat hinc a Porta Parisiensi, de qua paullo post, vsque ad Pontem *Æsiæ* (*Pontoise*) inde vero Clayam vsque, versus Brienses. Nomen fere perijt, nisi quod eius etiamnum memoria seruetur cum in quibusdam Pagis, *Louvres*, *Cormeilles*, *Escoua*, & alijs, qui *Parisij*, (*en Parisis*) cognominãtur, tum in Numis qui vulgo *Sols & Deniers Parisis*, & quibusdam Parlamenti Parisiensis Taxationibus. Quinetiam sunt qui *Portæ*, quam nunc *Parisiensem* vocant, non aliunde nomen esse censent, quam quod ea in *Parisium*, de quo mihi sermo, duceret. *Parisij* Huius Vrbs, totiusque nunc Galliç Metropolis est *Lutetia*. Sic Cæsari nominatur: λευκοτεκία Ptol. λευκετία Iuliano; *Lutetia*, *Castellum Parisiorum* Marcellino, digitum procul dubio intendenti in Ædificium antiquissimum, quod hodieque ibi cũ stupore visitur. *Parisium* Zosimo. Nuperis istis *Lutetia Parisius*; non tam barbare, vt quidam hodie putant. Hodie *Paris*, vulgo, ab ipsis huius Agri Populis. *Lutetia* quibusdam a *Luto*, propter Paludes vicinas; alijs ab Gypsifodinis proximis quasi λευκοτειχία, quod fere tota crustario constet opere. *Lutetia* multo quomdam fuit, quam hodie, minor: in Insula tantum quam ambit Sequana. Tenue ergo admodum tantę Vrbi fuit initium. Sed tantilla Insula adcrescentem indies hominum multitudinem paullatim capere non fuit potis. Ductis in vtramque Continentem quasi Colonijs, additisque Locis Suburbanis, ita sensim, productis varie Pomerijs, excreuit, vt iam totius Galliæ sit maxima. In tres nunc secatur Partes quarum Maior, eaque ad Ripam Fluminis dextram, humilior est, ad Ortum & Septemtrionem vergens, *Villa* vulgo dicitur, *La Ville*: Minor ad sinistram versus Austrum & Occidentem loco altiore, & qui per colliculos suos nonnihil adsurgit, *Vniuersitas* vocatur, *L'vniuersité*: Media est *Insula*, quam *ciuitatem*, antiqua appellatione, *La Cité*, nuncupant; Fluuio vndique cincta; Pontibus, duobus quidem Minori, tribus vero maiori iuncta. Longum esset enumerare quæ in tribus hisce Partibus occurrunt, deque ijs adferri possunt, Singularia. Architremus Poeta Anglus hisce illam versibus olim celebrauit,

Vrbes.

Exoritur tandem locus, altera regia Phœbi
Parrhisij, Cyrrhaea Viris, Chrysaea metallis,
Graeca Libris, Inda Studijs, Romana poëtis.
Attica philosophis, mundi rosa, balsamus orbis,
Sidonis ornatu, sua mensis, & sua potu.
Diues agris, fœcunda mero, mansueta colonis.
Messe ferax, Fortis domino, pia regibus, aura
Dulcis, amœna situ, bona quolibet, omne venustum
Omne bonum, si sola bonis fortuna faueret.

Haud procul Parisijs *Pons Charantonius* est, vulgo, *Le Pont Charanton*, non ignobilis Vicus, vbi Matrona Sequanæ miscetur. Auditur hic ἠχὼ τρισκαιδεκάφωνος, quæ terdecies humanam reddit Vocem; quæque quod admiratione dignum maiore, quadrisyllabum integre & perfecte, quater quinquiesque resonat. Hæc de *Parisio*: sequitur *Goella*, vt quam minime potest, discedam ab Vulgato nomine *La Goelle*. Huic etiam antiqui perierunt Limites. Manet eius tantum memoria quibusdam in locis ab *Goella* cognominatis. Est ibi *Comitatus Dam-Martinensis*, *la Comté de Dam-Martin*, ab insigni quomdam Opido, *Dam-Martino*, quod nunc in Vici formam est redactum, in Colliculo collocatum. *Insula Franciæ*, *L'isle de France* ex ipsorum Gallorum diffinitione comprehendit quidquid Terrarum est ab *Fano S. Dionysij Posiacum* vsque & *Mommorancium*; atque vniuersim quidquid inter Sinus Gyrosque iacet Sequanæ, hinc Picardiam, inde Normanniam vorsum. Alij alios ipsi fines statuunt. *San-Donysianum*, vulgo *S. Denys en France*, opidum amœnum atque elegans, quod a Dionysio Areopagita imperiti rerum antiquarum & somniorum monasticorum creduli nomen sortitum arbitrati sunt. *Possiacum*, *Poissy*, opidum non ignobile. Arx ibi Regibus quomdam in delitijs. Eo Reginæ se conferre solebant, anteaquam D. Germani Arx esset, Partum edituræ. Ibidem Regum liberi educabantur, vt postea Blaesis & Ambaxiæ. Inter *Posiacum* & *Lutetiam* Fanũ est *D. Germano* consecratum, vulgo *S. Germain en Laye*: Opidũ nonnullius antiquitatis. *Mommorancium* vernacule dicitur *Mommoranci*. *Insulæ* succedit *Vexinum Francicum*, *Vexin*, vel vt alij, *Vulxin le Frãçois*. Continet quidquid est ab Aesia Fluuio Claromontem vsque, versus Picardiam. Perijt & huius memoria, nisi quod quodammodo seruetur, in antiquis quibusdam Chartis & Monimentis. Hactenus de *Præfectura Parisiensi*, quatuorque eius Ditionibus. Altera pars *Valesium*, vulgo *le Pais de Valois*; nomen habere putatur ab amœnissimis, quibus hæc ditio superbit, Vallibus. Alij aliunde diriuant. Comitatus olim, hodie Ducatus. Primus Valesiorum, vt & Alenconij, Comes dictus fuit *Carolus* Philippi III, Franciæ Regis Filius, Philippi Pulcri Frater: a quo per Philippum VI Filium Regium Valesiorum Stemma in Gallijs fuit propagatum. Extendit se Ducatus *Valesius* in Picardiam vsque. Primarium Opidum (præter *Cresspiacum*, *Crespi*) *Siluanectum* est, Francis *Senlis*. Dictum Latinis quidam augurantur, quod Siluæ nectatur. Opidum est antiquum, præter Episcopatum, Præfectura & Bailliuatu nobile. Ditauit Siluanectensis Præfectura Valesium Ducatum Dynastijs, quæ vulgo audiunt *Pierrefons*, *Bethisi*, & *Verberie*, comprehensis opidis quæ nunc *Angy*, *le Pont S. Maxence* (Paludib' hoc cinctum est, Limitemque statuit Franciæ & Picardię) *Pongoing*, *Brenonuille*, &c. Complectitur eadem Præfectura *Compendium*, *Compiegne*; sedem olim Principum; *Carolopolim* alijs appellatũ, ab Carolo caluo, qui Pomeria eius scribitur produxisse & munijsse. Transgressis Compendium occurrunt statim *Picardiæ* Populi, Suessones & Laudunenses. Sub Compendio sunt *Magny*, *Thorette*, *Creil*. Continet quoque Siluanectum *Pontis Aesię* (*Pontoise*, vulgo, *Pontesium* nominat Iuo epistola CV) Bailliuatum, Præfecturam & Vicecomitatum; cui parent *Villeneuue*

L'Isle de France. Parisiensis Agri Descriptio. Auctore F. Guillioterio Bitur rigi.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
BEAUVOISIZ
VALOIS
LA GOELE
LE MULTIEN
L'AULNAY
LE PARISIS
LA FRANCE
LA BRIE
CHAMPAIGNE
SENLIS
PARIS
MEAUX
S. Denis
Pontoise
Le Landy
La forest de Chantilly
Forest de Crecy
Seine fluv.
Marne fluv.
Miliaria Gallica
Milliaria Germanica
Minuta et Gradus Longitudinis

neuue le Roy & *L'Isle Adam*. ponte *Aesiæ* superato, se offert Normannia. Siluanectensis in super Præfecturam agnoscit *Comitatus Belmontius ad Aesiam; la Comté de Beaumont sur Oyse*; antiqua præfectura, cui subsunt *Persang* & *Metu. Comitatus Belmontius* Dominos agnoscit, Principes Regiæ stirpis Vendomensis. Ad hoc opidum vltra Aesiam initium capit Bellouacensis Ditio. Sub Siluanectensi denique Præfectura, simulque sub Valesio Ducatu est *Comitatus Belouacensis, Comté de Beauuais, Beauuoisin.* Metropolim habet *Belouacum*: sic nominem opidum, quod vulgo *Beauuais*. Apud Cæsarem, vt Nob. Vir Iosephus Scaliger scribit ad Merulam, *Bratuspantium*; addens sub Cæsaribus transnominatum *Cæsaromagum*. *Bratuspantium* tamen, ne quid dissimulemus, Carolo Bovillo Pagus hodie putatur *Granuiller*, vel *Grattepance*; alijs *Clermont en Beauuoisin*; Vigenereo *Beaumont ad Aesiam*. Est autem *Belouacum* Vrbs situ amoenissimo, adsitos habens Montes fertiles non adeo excelsos; inde Agros excipiendæ Sementi commodos. Nec desunt vina. Incolis præsertim Feminis, magna sunt Privilegia, ab Ludouico XI Francorum Rege ipsis concessa, anno CIↃ CCCCLXXII; quod Carolum Burgundiæ Ducem obsidionem soluere, reque infecta abire coegerint. Haud procul Belouaco est *Claromontium, Clermont*; Opidum est Arce munitum. Hæc de *Valesio*: sequitur tertia Franciæ Pars *Heurepense Territorium, Heurepois*. Initium capit ad Sequanam, sub Ponte Parisiensi, qui parvuus cognominatur; secusque eundem fluuium procurrit Corbolium, Melodunū, & Moretum, vbi Verina Amne, qui in Lonium se exonerat, seiungitur ab Gastinensium Agro. Adhæret Briensibus, vbi respicit Fanum, cui cognomen ab S. Columba Grandi apud Senones. Continet autem Vicecomitatum & Bailliuatum *Melodunensem*. Metropolis est *Melodunum*. Nomen hoc perperam apud Cæsarem bis est insultum; pro quo Veteres omnes scripti Codices Commentariorum de Bello Gallico habent *Metiosedum*. Verum quidem est *Melodunum* & *Metiosedum* vnum idemque opidum esse: sed *Melodunum* posterius est. Hodie *Melun*, in Insula Sequanæ, instar Lutetiæ Parisiorum. *Melodunum* Arce validum est. Quod Opidum bonis piscibus, præcipue Cancris suauissimis, nobilitatum & celebre, nunc *Corbueil* vulgo, *Corbolium* nominatur in Vita S. Petri Tarentasij. Habet, & hoc cum multis alijs, Arcem. *Fons Bellæ-Aquæ*, vernacule *Fontaine-Belle eau*; Secessus Regum amœnissimus quietique aptissimus: vere palatium; Domicilium olim S. Ludouici, post Philippi, postremo Francisci Valesij. Multa ibi Singularia. Quartum in Francia locum dedi *Gastinensium Ditioni*; vulgo *Gastinois*; quæ ab Heurepensi separatur Verina fluuio. Comprehendit sub se *Ducatus Stampensem* & *Nemurcensem, Comitatumque Rupis-Fortis*, & alios. *Stampæ, Estampes* vulgo; Opidum medio inter Lutetiam Parisiorum & Genabum Aurelianensium itinere, ad Iunnam fluuium: Cammarorū, qui delicatissimi, parentem largum, ad corbolium in Sequanam se exonerantem. Ducatus (qui olim comitatus fuit) claret dignitate *Nemursium, Nemours* opidum ad Lonium fluuium, qui paullo infra Moretum Sequanæ concurrit. Inter Ducatus Franciæ etiam non postremi loci. *Rupes-Fortis, Roche-fort* Gallo-Romanis dicta, comitatus gaudet titulo. In Gastinensium quoque Ditione cū *Millio* & *Moreto* (quod Limes Gastinenses inter & Heurepenses) vtroque Arce prædito, alijsque opidis est *Montargium*, quasi *Mons-Argi*, vt quidam ratiocinantur; quod in circumitu adspectus eius procul extendatur. Incendio vastatum circa annum CIↃ IↃXVIII, postea reuouatum fuit. Arcem & hoc habet, in qua depicta visitur Historia Canis Venatici, qui Heri sui mortem vindicauit, occiso eo, qui necem illi attulerat. Hactenus Partes Franciæ percurri potius quam perlustravi: nunc libet nonnulla quę observatu digna supra omisimus, hoc loco paucis addere. Primū hic sese offerunt Opera tum publica tū priuata tum sacra, tum prophana. Templa numerari Lutetiæ LXIX vniuersim supra in Generali Descriptione diximus. Vbi etiam de Templo Cathedrali locuti sumus. Præter Templa autem *Sacella* Parisijs non pauca, XIII circiter: inter quæ primi censendum loci, quod in Palatio Regio *Sanctum* audit, ab Diuo Ludouico exstructum; omnium Cismontanorum audacissimum; nam Sacellum Sacello fornicato incumbit, nullis Columnis medijs, sed lateralibus tantum subfultum: Porta inferior veram D. Virginis imaginem, Superior Iesu Christi fertur exhibere. Seruantur ibi (sic perhibent Curiones) Corona Spinea, Toga Purpurea, Arundo, Spongia, Sudariū, Mappaque Cænæ vltimæ: quæ omnia a Balduino Imperatore Constantinopolitano Venetis oppignerata, Gallus redemta ibi reposuit. *Cœnobia* plurima etiam in hac Vrbe circiter XXIV, & ampla. Iam *Domus Parisienses*, cum Publicæ, tum Priuatæ, vniuersim anno CIↃ IↃ XLIX ad X millia sunt numeratæ; exceptis Collegijs, Templis, Coenobijs, ijsque, quæ in Suburbijs. Eminent inter reliquas *Domus Regia* vicina Palatio, *Nella, Flandra, Artesia, Aurelianensis, Albretia, Lotharinga, Niuernensis, Alençonia, Senonum, Remensis, Lugdunensis, Fescampia, Bellovacensis, Rothomagiensis, Bituricensis, Heuresia, Sabauda, Claromontia, Cabillonensis, Bauara, Burgunda, Reginę, S. Paulli, & aliæ. Palatium Thermarum* prope D. Mathurini quidam à Iulio Cæsare conditum volunt. Cænaculum illic est fornicatum, cui Hortus cum Arboribus imminet. *Domus Publica Parisiensium* anno CIↃIↃXXXIII cœpta ab fundamentis exstrui, sub Franſco I. Quid vero dicam de *Arcibus*? *Maius Castellum* ab Iulio Cæsare ædificatum aiunt: magis censendum ab Iuliano cæsare, qui aliquamdiu hic habitauit. Reliquas breuitati studens omitto. Quid de *Xenodochijs, Nosocomijs, Ptochodochijs*, & *Orphanotrophijs*? Domum in villa CCC cæcorū, ab Saracenis excæcatorum, D. Ludouicus condidit. Alia prætereo. Sepulcra vero, præsertim Regum, Principum, Ducum, comitum Nobiliumque vtriusque sexus quot in hac Vrbe conspiciuntur? Eorum plena est enumeratio apud Aegidium Corrozetium, cuius exstat accuratum de Parisiensis Vrbis antiquitate opus. *Statuę* etiam stupendæ varijs locis, *Regum* omnium in Palatio Regio; *Caroli Magni* in Templo S. Marcelli; *Philippi Valesij* in Primario; vbi & *D. Christophori* Gigantea, anno CIↃ CCCCXIII ab Antonio *d'Essars*, Equite erecta. Est ibi & effigies *Petri Cugneri*, iuxta Chorum in angulo ad altare B. Mariæ. Fabulantur per Ludibrium positam, quum bona Ecclesiastica nomine Regio in Fiscum trahere conaretur, sub *Philippo Valesio*; sed frustra. Hæc de vna Vrbe quo ad structuras sufficiant. *San Dionysianum* Fano superbissimo nobilitatum est in quo omnes Reges Galliæ mirabili artificio sculpti monstrantur. Sed de his satis, ad Academiam Parisiensem venio. Instituta hæc ab Carolo, Magno, Romanorum Imperatore, incitantibus eo Magnanimum principem quatuor Venerabilis Bedæ discipulis. Quatuor firmissimis nititur Columnis, *Facultatibus*, inquam, *Theologiæ, Iuris Canonici, Medicinæ, Artium*. Tribus quas nominaui primo loco, singulis præsidet *Decanus*, duoque inseruiunt *Cursores*, quos pedellos vulgo dicimus. Toti corpori præest *Rector*, ab Artium Facultate, singulis trimestribus legi solitus. collegia sunt, *Sorbonicum, Nauarrenum, D. Bernardi, Praemonstratense, Cameracense, Regium, Rhemense*, aliaque.

Opera publica.

Academia.

BOVLONGNE COMITATVS.

Insunt & hi Comitatus Guines, Ardres, & Fiennes Baronatus. Item Episcopatus Taruannensis siue Morinorum, cui hæ Ditiones in spiritualibus parent.

Meridiani ad rationem paralleli 50 45 positi sunt.

Bolonia, vel vt alij, *Bononiæ* Comitatus (*Comté de Boulongne*) satis est amplus. Totus hic Tractus arenosus est, eius generis arenæ, quam Vrentem vocant; vnde & nonnulli *Boloniam* cēsent à *Bouillir* deriuatam, quod ridiculum videtur. Nomen Comitatui à *Bolonia* Opido quod in Superius hodie & Inferius diuisum. Initium Bononiæ Comitatui ab Montibus S. Ingelberti; procurritq; ad Fluuiū Cancham, quæ eius Longitudo; Latitudo ad Lucum vsq; Tournohensem porrigitur. Comitatus autem titulo nobilis est Bolonia, quā dignitatem adepta est tempore Caroli Calui Regis Galliæ quo tempore *S. Paul, Oye, Guines & Artesia* eodem honore tituloque potitæ sunt. Multa habet opida & pagos. Inter alia *Boloniam* Opidum quod duplex Superius & Inferius. Illud altiore situm loco, Burgus tantum, anteaquam ab Anglis obsidione premeretur. Hoc autem planiora occupans Mare adluit. Alterum ab altero passibus distat centum aut circiter. *Bononiam* etiam nominant hac Galliarum parte varij. *Bononiense opidum* habet quoque Panegyricus incerti autoris Imperatori Constantino dictus. *Ciuitas Bononiensium* est in Notitia Prouinciarum inter Belgicæ Secundæ Ciuitates. Hodie Francorum Vulgo *Boulongne*; Inferioris Germaniæ Populis propius ad Veterem appellationem accedentibus, *Beunen*. Antiquissimis temporibus, vti censent V. N. Iosephus Scaliger suis ad Merulam litteris (nam ad Ausonium *Gessoire* opidum hoc tractū nomen retinere docet) Papirius, Massonius, Lelandus, Ortelius, & alij, *Gessoriacum*. His contestatur Peutingeriana Tabula, in qua legitur *Gessoriacum* quod nunc *Bononia*. *Gessoriacum* Antonino dicitur, qui ei Legionem adscribit xv, & alibi *Gessoriacensis Portus*, item *Gessoriagensis Portus* in Maritimis: Ptolemæo γησοριακὸν ἐπίνειον μορίνων. Alij Gessoriacum non idem volunt cum *Nauali Bononiensi*: *Calesium* putat Ioannes Talbotus, *Fanum S. Audomari* alij. *Vicum Soaci* Turnebus; *Slusam* Boëtius, *Brugas* Hermolaus Barbarus, *Gandauum* Bilibaldus. Robertus Cœnalis diuersa ponit *Gessoriacum Portum* & *Gessoriacum Nauale*; illum Bononiam censens; hoc autem *Castellum*, quod vulgo *Cassel*. Boloniensis porro fuit Godefridus, Eustathij Boloniensis Comitis Filius Lotharingiæ Dux, qui Christianorum Primus Rex Solymorum. Prope Bononiam erat *Itius Portus*: quem qui *Calesium* Opidum esse arbitrantur, nullo negotio refelluntur à Ptolemæo, qui post Sequanæ Fluminis Ostia prius ponit Ἴκιον Ἄκρον, deinde Γησοριακόν, Ἐπίνειον Μορίνων: à quo opidum *Calesium* distat plus quam xx millibus Pass. *Gessoriacum* idem esse cum *Itio* persuasum videtur M. Velsero. *Itius portus* quibusdam *Fanum S. Audomari* censetur, adductis cum vetusto Vrbis nomine, quo *Sitieu* vocabatur, quasi, vt volunt, *Sinus Itij*; tum Loci situ, qui quū valde sit humilis, præaltis tamen littoribus Vrbem quodammodo cingentibus, Sinum Maris olim capacissimum fuisse indicat. Camdenus in sua Britannia docet *Itium Portum* diu fuisse in loco, quem hodie *Withsan* vocamus, prope *Blanestum*. Verum hæc alijs disceptanda relinquimus. *Bononiensi* Comitatui succedit *Guinensis*, *Guisnes*; qui disterminatur ab Comitatu *Oyo* per Canalem Maiorem, qui Opidum ipsum præterlabitur, Territorium fere reddens inexpugnabile. Primarium Opidum *Guinesium*, *Guisnes*, in duas diuisum Partes, quarum vna in Paludibus sita, altera in continenti; Loci natura munitum & validum. Cepit Rex Henricus II, misso illuc Francisco Lotharingio, Guisæ Duce, anno CIↃ IↃLVIII. De Danorum quondam in Guinensem terram Iure, multa Meierus in Annalibus Flandriæ, deque eodē Comitatu alia apud alios Historiographos, quæ huius non sunt loci. Visuntur & alia Opida, *Hartincourt*, *Peuplinge*, *Conquelle*, portus *Nieuelletius*. Continet Comitatus hic sub se Baronatus *Ardresium* & *Courtembronēsem*, singulos ab suis dictos opidis, quorum vnum *Ardres* vulgo, alterum *Courtembrone*. *Item Fiennensis Baronat⁹.*

Regio. *Vnde dicta.* *Situs.* *Oppida.* *Comitatus Guinensis.* *Opida.*

Duobus *Ardresio* Milliaribus versus Oceanum occurit *Calesium*, opidum natura arteq; munitissimum, Galliæ Clauis & Ianua semper habitum; Muris primo, vt fertur cinctum ab Philippo Bononiensi, S. Ludouici Patruo. Arcem habet cum Turri valida, quæ ingressum ex mari in portum prohibet. Captum fuit ab Eduardo V Anglorum Rege, pridie Nonas Augusti, vndecimo mense post horrendam pugnam, quam contra Philippum VI, Francorum Regem, ad Cressiacum anno CIↃCCCXLVII pugnatam, multis depingit Paullus Aemilius lib. IX. Possessum ab Anglis annos CCXI (nam frustra obsederat anno CIↃCCCCXXXI Philippus Bonus Burgundus, Flandris ipsum deserentibus) & tanquam Galliæ Clauem in loculis, vt loqui consueuerant Angli, seruatum, expugnatum, Guisio Duce, Galli recuperarunt anno CIↃIↃLVIII, mense Februario. Aequali fere Itinere versus Mediterranea *Calesio Bonnoniaque* distat *Teroana Morinorum* vulgo *Teroane*, nomen retinens, quanquam ab carolo V deleta, Episcopali Sede Bononiam translata; Flandris, *Terrennerberch*: *Teruanna* vel *Taruenna* Antonino, *Teruanna* Itinerariȩ Tabulæ, Ταρουάνα Ptolemæo. Quosdam *Tarubanum* appellare Bouillus adserit, *Terrubanorum* meminit Trithemius in Francorum Historia. *Teruana* quibusdam quasi *Terra-Vana*, ob vilitatem Territorij. In Notitia prouinciarum, vbi Belgicæ Secundæ Ciuitates recensentur, nominatur etiam Ciuitas *Morinorum*, *id est Ponticum*, *L'Eveschè de Teroane*. *Colonia* forte *Morinorum* in antiquo Lapide, qui superioribus annis repertus fuit in Gelria, Sugambrorum olim principatu, dimidiato ab Vrbe Neomagiensi milliario. *Ditio* porro *Oyana*, *Terre de Oye*, porrigere se scribitur Duynkerkam vsque, Flandriȩ Opidum. Sunt ibi præter *Oyam*, alia quædam Opida sed ignobiliora. Ad Boloniam redeo. Ea Amnibus riuulisque humectatur *Archia*, qui per Arquense opidum Fanumque Audomari Grauelingam petit. Inde non procul *Scalense* est *æstuarium*, adusque Arderam arcem æstuans. Nec desunt æquorei riuuli duo, Marquisianus scilicet, & Boloniacus. Est & *Hautia* seu *Hesdin* amnis *Hesdino* Opido nomen suum communicans. Sequuntur deinceps Pontiuorum paludosa fluenta, & *Cauchiæ* flumen. Horum verò nonnulli amnes pisculenta efficiunt stagna, seu viuaria, à vicinis opidis denominata: cuiusmodi sunt quȩ sua lingua vocant le Viuier *d'Hames*, *d'Andre*, *d'Ardres*. Collibus arenarijs vniuersus hic Tractus secundum littus maris septus est. In interiori verò regione sunt, quos sua lingua vocant *les Monts de S. Ingeluert*, & *les Monts de neuf castel*, & *Dannes*. Siluis vero ac Lucis omnis fere conspersa regio, cuius partes *les Bois de Surene*, *Celles &c.* Indigenæ morosi habentur, sibijpsis plus satis indulgentes.

Flumina. *Montes.* *Siluæ.* *Vulgi Mores.*

BOLONIA & GVINES Comitatus
Germanici maris pars
Maris Britannici pars
Flandriæ pars
COM. DE GVINES
COM. DE BOVLONNOIS
Terre d'Oye
Com: S. Pauli pars
SEPTENTRIO
MERIDIES
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio
Cales
Boulongne
Guines
Ardres
S. Omar
Greuelinge
Borborch
Monstreul
Estaples
Hesdinlabe
Renty
Teroane
La grand forest de Boulogne

ANIOV
ANDEGAVENSIS DVCATVS.

ANIOV *Ducatus habet Comitatus, Baronias, Dominia, vt Craon 18: 56. 47: 34. &c. quæ necdum inueni, aut distinguere potui. Homagium siue fidem clientelarem illi præstant hi Comitatus 4. Maine, Vendosme, Beaufort, La Val.*

Iurisdictio.

SEDES PRÆSIDIALIS *Totius Ducatus est Angiers, sub qua sunt particulares sedes iuridiciales Angiers, Saumur, Bauge 19: 45. 47. 25. & Beaufort en Vallee 19: 40. 47: 16.*

Status Ecclesiasticus.

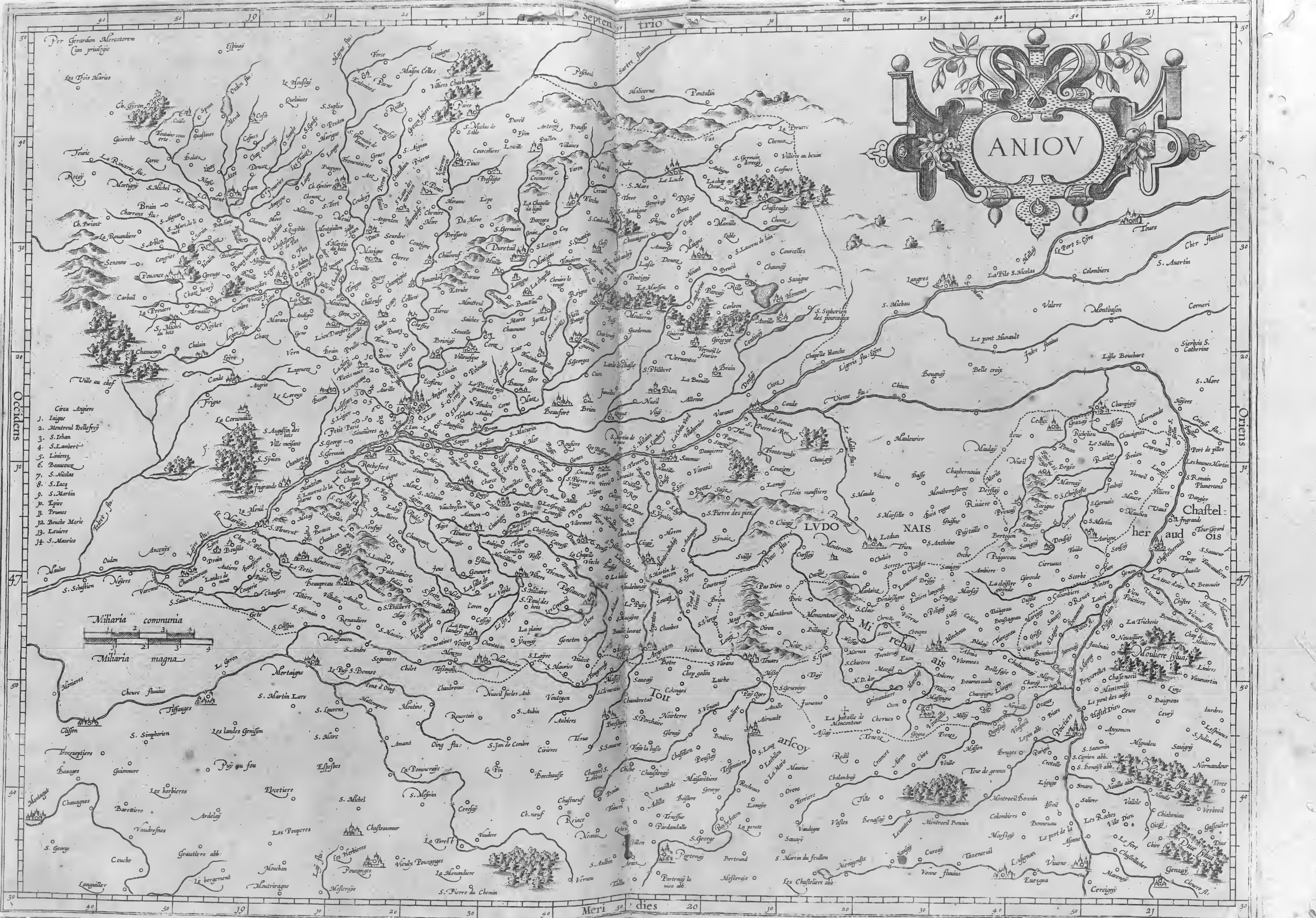
VNVM *habet Episcopum Andegauensem. Angiers, Turonensi Archiepiscopo subiectũ.*

Meridiani positi sunt ex ratione 47: 15 parelleli ad circulum maximum.

Ducatus Andegavensis.

Sequitur in nostra Methodo *Ducatus Andegavensis, La Duché d' Aniou.* Huius Prouinciæ populos C. Cæsar *Andes*, Plinius *Andegavos* appellat. Incipit ab *Vico Chousay*, finemque accipit inter *Moncontour* & *Herrant*, vbi initium Pictauiensis Territorij, quod illi ab Meridie; versus Orientem confinia sunt Turonensium et Vindocinorum; ad Septemtrionem Comitatus qui vulgo *Maine* & *Laual*; ad Occidentem denique Britãniam attingit. Regio fertilis & amoena magis quã ampla. Colles ibi vitibus passim consiti, valles Silvis Saltibusq; viridantes: læta prata: Eryceta gratissimum Pecori Pabulum præstãtia. Vina hic alba, notæ nobilissimæ, vulgo *Vins d' Aniou*. In sũma quicquid huic vitæ vsui esse potest, hæc Provincia suppeditat. In nonnullis etiam huius Provinciæ locis illud genus lapidis cæruleum & fissile effoditur, quo Templorum vbique Aediumque tecta contra cœli iniurias muniuntur. *Ardoises* vernacule vocantur. Suos olim habuerũt *Ande* Regulos & Duces, quorum *Dumnacum* ab Cęsare victum scribit octauo libro Hirtius. Postea cum alijs Galliarum populis in Francorum venerunt ditionem. Rex Chilpericus, occiso comite *paulo*, Andegauensem vrbem obtinuit; suisque eam Posteris reliquit, Franciæ Regibus: quorum Carolus Calvus Superiorem quidẽ Provinciæ partem *Torquato* (alij aliter vocant) dedit, reservato sibi supremo in eam iure: Inferiorem autem *Eudoni* Parisiorum Comiti, cuius ex fratre *Ruperto* Comite Andegauensi Duceq; Celticę Nepos, Hugo Magnus eam largitus est *Fulconi*, Torquati ex Ingelgero filio, Nepoti. Fulconi ordine successerunt *Fulco* II, *Gotefridus*, vulgo dictus *Grisgonella*: *Fulco* III, *Gotefridus* II. *Fulco* IV; *Fulco* V; qui Hierosolymorũ Rex fuit, post Balduinum cuius Filiam ipse viduus duxerat vxorem: *Gotefridus* denique VI *Barbatus*, cui sociata fuit Machthildis, Henrici I Angliæ Regis F. Huius filij, Henricus quidem Rex fuit Angliæ, eius nominis II: Andiũ vero comites *Gotefridus* VI & *Gulielmus*: quos quum paricidiali bello victos terris suis pepulisset Frater Rex, Filios natu maiores in Anglię Regno, *Gotefridum* autem VIII in Comitatu Andegauensi successores habuit. Gotefridi filio *Arturo* Comiti, Britanniæque per matrem Duci, bellum mouit patruus Ioannes Anglię Rex. Fecerat iam *Arturus* Homagium, vt loquuntur, & fidem Principatus sui nomine promiserat Francorum Regi Philippo Augusto: á quò instigatus quum Pictones Regi patruo ereptum properaret, cùm exercitu Ligerim iam transgressus, ab eo ex improuiso superveniente captus, Rotomagum est abductus, ibiq; non multo post occisus. Id non ferendum rata *Arturi* Mater, Constantia Conani Britãniæ Principis Filia & Hæres, Regem Ioannem paricidij accusauit, apud Franciæ Regem, quem dixi: quumque vocatus se iuri non sisteret, Paricidij damnatus est sententia parium Franciæ; eiusque Provinciæ quas in Gallijs habebat, Fisco Regis sunt adiudicatæ: quam sententiam ipse Rex exequens, Andegauenses sibi deditione subiecit, Regique Francorũ *Ludouico* Filio nominis eius VIII reliquit. Huic successit Filius *Ludovicus* IX, *Sanctus* cognominatus, qui provinciam hanc *Carolo* fratri, Apennagij iure concessit. Hunc sequutus *Carolus* II, qui Clementiam filiam locans *Carolo Valesio* Provinciam hanc Dotis nomine largitus est. Huic successerunt Franciæ Reges, *Philippus Valesius* Filius, & ex eo Nepos *Ioannes*, qui nobilissimam hanc Regni Portionem Ducatus titulo, ãno CIↃCCCL, decoratam Filio *Ludovico* Apennagij jure dedit. Hunc sequuti sunt descendente linea *Ludovicus* II, & *Ludovicus* III, quo sine Herede mortuo principatum adijt *Renatus* frater. Hic defunctis Liberis, Heredem dixit sui fratris Filiũ *Carolũ* (alij Fratrem fuisse volunt) qui Heredem scripsit *Ludovicum* XI. Regem. Et sic Coronæ Franciæ fuit adnexus, eique vnitus mansit; nisi quod *Franciscus* I. eundem suę Matri *Aloisiæ Sabaudæ* in vsumfructũ tradiderit. Rex Carolus IX eum jure Apennagij tribuit *Henrico* Fratri, qui deinde Poloniæ & Franciæ Rex. Metropolis Ducatus *Andegavum* est; *Andegavensis Civitas* paulo Diacono; vulgo *Angiers*. Ptolemæo dicitur Ιελιόμαγ☉, *Andicavarum*, vt legendum monet Merula. Sita est in vtraquę, *Meduanæ*, *Maine*, fluuij ripa, pontemque habet lapideum flumini iniectum. Insignis ibi Politia. Episcopali fulget dignitate: Senescallatu etiam & Ballivatu, Sedeque superbiens Præsidiali. Academiam habet celebrem ab Ludouico II. Andegauensinm Duce, anno CIↃ CCCXXCIX institutam; evocato, qui ius ibi profiteretur, Francisco Balduino. Habet hic Ducatus multa insignia Oppida, alia alijs maiora. Pauca vt vernacule sonant, dabo: *Samur* ad Ligerim cum Arce; Academiam

Regio.
Situs.
Soli fertilitas.
Imperium Maiorum.
Vrbs & Opida,

ANIOV
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio
Septen trio
Meri dies
Occidens
Oriens
Milliaria communia
Milliaria magna
Circa Angiers
1. Iaigue
2. Montreul Bellefroy
3. S.Iehan
4. S.Lambert
5. Liuieres
6. Beaucouce
7. S.Nicolas
8. S.Lacq
9. S.Martin
10. Epire
11. Prunes
12. Bouche Marie
13. Leuiere
14. S.Maurice
Angiers
Saumur
Tours
Loudun
LUDO NAIS
Mi rebal ais
Chastel her aud ois
Tour arscoy
Poictiers
Tours
Ligeris flu. Loyre
Vienne flu.

miam, quam apud Regem Magni Viri moliuntur, breui habiturũ; *Montreneau, Bauge, Beau fort, Briſſat, Monſtreul-Belay, Malevrier, Chantonceau, Vihers, Durctail, La Fleſche, Chaſteau-Goutier, Segre.* In hac Prouincia multa Stagna, magnus Lacuum numerus, Riuuli non pauci, & plus quã xl ſunt Flumina: Sunt & Vivaria Paludeſq;, Fontes item infiniti. Inter amnes præcipui ſunt *Ligeris, Loire* peramplus, perſpicuitate aquæ inclytus, quem Patrem Fluviorum Galliæ vocant. *Vigenna*, cujus mentio apud Fortunatum, Gregoriũ Turonenſem & Hugonem Floriacenſem, *La Viene, Viane & Vignane*, *Meduana*; Huius meminit ex emendatione Turnebi Lucanus lib. 1. belli Pharſal. *In ripis Meduana tuis marcere peroſus.* Alij *Medualla* legunt; Theodorus Canterus lib. III. Novar. Lect. *Meditana. Meduanam* ſane et *Medanam* Galliæ fluvium etiam nominãt Regino & Turonenſis: hodie *Mayne* Sarta vulgo *Sartra* & *Lorius*. Habet etiam Andegavenſis tractus, alios non exiles, Nempe vecturæ idoneos, quib⁹ alluitur amnes, qui et ipſis ſuis Ligerim augent alveis, quorũ nomina breuitatis gratia omittimus. Regio montoſa eſt attolliturque colliculis: & ſilvis ac ſaltibus ornata eſt. Extra vrbẽ Andegauũ vetuſtę monſtrantur ruinæ, quæ vulgo *Grohan* dicuntur, Nomine ab Romano non abludente. Hic quomdam Theatrum ab Romanis exſtructum fuiſſe perhibetur. Apparent multæ parietinarũ Murorumque reliquię. Effodiuntur & infinita probæ notæ Numiſmata. Cęterum huic Ducatui præter alios Comitat⁹, Baronias, & Dominia quæ habet: Homagium, ſiue fidem clientelarem præſtant hi Comitatus 4 *Maine, Vendoſme, Beaufort, La Val*, de quibus ordine agemus. *Comitatus Cenomanenſis*, vulgo *Comté de Maine* primo loco occurrit. Hunc tractum Ptolemæi tempore *Cenomani* inſederunt. Prouincia autem Cenomanorũ inter primas Galliæ habitari cœpit. Olim eius limites longius ſe extenderunt, quam nunc protenduntur, idque facile colligi poteſt ex ijs quæ Liuius, Polybius & Iuſtinus, de irruptione Cenomanorum in Italiam literis mandarunt: nec inficiari quis poſſet, ipſorum vires collectas fuiſſe, ex Andegauenſibus, & Turonenſibus, ſicut & ſub Boiorum nomine ipſorum vicini comprehendebantur. Territorij pars vna fertilis eſt, alia ſterilis, incoliſque facilius eſt venaticas carnes, quam panem & vinum apponere, non tamen ijs omnino caret, aliquæ enim huius Provinciæ partes tam fertiles ſunt, vt eam nec Andegauenſis ditio, nec Turonia vini bonitate, frugumque fertilitate ſuperẽt. Solum herboſum, Paſtionique Pecudum commodum. Hanc vero Prouinciam, ſub Aquitania comprehenſam, aliquando paruiſſe legimus Ducibus Aquitanis, donec inter Reges Franciæ Ludouicum IX & Angliæ Henricum III pactum fuit, vt Anglus Aquitania, quam ab Septemtrione Carantonus Fluuius, ab Meridie Pyrenæi Montes terminarent, contentus, in perpetuum cederet Normannia, Terriſque Cenomanorum & Andegauenſium; eique numerarentur CIƆ IƆ aureorum milia. Rex Franciæ *Ioannes* Andium & Cenomanorum Comitatum *Ludovico* filio Secundo-genito dedit. Donationis Diploma anni CIƆ CCC LXIII Scrinio Regis adhuc viſitur. *Ludovico* ordine ſucceſſere *Ludovicus* II Filius & *Ludovicus* III Nepos. Hi tres titulum Regum Neapolitanorum geſſerunt. *Ludouico* tertio vita defuncto nullis poſt ſe relictis liberis, ei ſucceſſit *Renatus* Frater, quem Regina Neapolitana Ioanna, eius nominis II, ſuum heredem in Regno Neapolitano & in Comitatu Prouinciæ inſtituit. *Renatus* ex Iſabella Caroli audacis filia ſuſcepit Ioannem filium, Calabriæ Ducem, cui ſupervixit Renatus Pater. Hic *Ioannes* ex Maria Caroli Ducis Borboniæ filia, genuit Nicolaum Calabriæ Ducem & Marchionem Pontenſem, qui abſque liberis deceſſit, auo Renato adhuc ſuperſtite. *Renatus* nepoti ſuo *Renato* ex Iolanta filia, & Friderico Vadimontano, iura Regni Neapolitani & Comitatus Prouinciæ reſignare noluiſſe, ſed ea Carolo Fratri ſuo, Cenomanorũ Comiti, reliquiſſe fertur: qui cum etiam paullo poſt moreretur *Ludouicum* vndecimum rerum ſuarum Heredem inſtituit. Cæterum tota hæc Regio ſuperioribus annis in duas quaſi abijt partes. *Civitas Cenomanenſis*, Ditioni addita eſt Regis Francię; *Vrbs* autem *Mænia, Maine* cum Marchionatu, nunc in Ducatus decus erecto, Guiſiæ gentis agnoſcit Dominium. Oppidũ Primarium ad Sartram fluuiũ, vulgo *Le Mans*. Ioſeph⁹ Scaliger Vir Nobiliſſim⁹ ſuis ad Merulam literis putat eſſe οὐίνδικον Ptolemæi, Aulerciorum Cenomanorum Caput. Ab initio ſedes Bailliuatus; poſt Henricum II Præſidialis eſt facta: ad quam variorum Opidorum appellationes devoluuntur. Hæc ſe iactat omnium Gallicarum vrbium primam Chriſtianam fidem admiſiſſe, miſſo a Clemente S. Iuliano, qui Eccleſiam illam annos XLVII. perpetuos rexit, & myſterium Religionis in vicina loca propagauit. Prouincia trib⁹ præcipue fluuijs irrigatur *Meduana* vulgo *Mayenne, Ledo (Loir)* & *Sartra*, alijſque compluribus exiguis fluuijs & riuulis perluitur, qui ſolum herboſum reddunt, paſtuique pecudum commodum, ſed hi æſtiuo feruore deficiunt, non tamen territorium ab ipſis humefactum intermittit herbarum affatim gignere. Ornatus illi multus ab Siluis Saltibuſque accedit, in quibus ferarum non infelix prouentus. Quorundam huius Provinciæ locorum ſterilitas Cenomanos labori aſſuefacit; ſunt induſtrij, viuidique ſpiritus, nec ipſis facile quis imponat: probi patresfamilias, eorumque vicinis aliquo modo aſtutiores, ad omnia idonei quibus ſe addicunt, vnde natum feſtiuũ proverbium, Cenomanum valere ſeſqui-Normanno. *Ducatus*, olim Comitatus, *Vindocinenſis*, *Duché de Vendoſme*, initium capit a Baugenciaco, Limite inter duas Belſias, quæ cognominantur *Solonia* & *Vindocina*; fines Longe lateque extendens, ad Santonas vſque, vt quidam volunt. Dictus ab *Vindocino* Opido, vulgo *Vendoſme*. Ptol. forte ούίνδικον (ſic enim legendum) eſt Aulerciorum Cenomanorum, in Gallia Lugdunenſi Vrbs. Nihil hic adfirmamus. Nã οὐίνδικον illud, certius fortean eſt opidũ quod hodie *Le Mans*; quæ Magni Scaligeri ſententia. *Vindocini* Comites originem ducunt ex Borboniorum ſtemmate. Primum Comitẽ legimus *Ludovicum Borbonium*, Ioannis Marcæ Clermontijque Comitis F. Succeſſerunt huic recta linea Filius *Ioannes, Franciſcus* Nepos, & Carolus Pronepos, quem primum Vindocini Ducem creavit Franciſcus I Galliarum Rex. Filium *Carolus* habuit *Antonium*, Vindocini Ducem, Franciæ Parem, & per Ioannam Albretam Conjugem, Navarræorum Regem, quo natus *Henricus Borbonius*, Galliæ ejus nominis IV, Navarræque Monarcha potentiſſimus, Bearnij Princeps, Dux Vindocini, et c. Sunt et *Beaufort* & *La Val*.

Lacus. *Flumina.* *Montes.* *Silvæ.* *Opera publica.* *Comitatus Cenomanenſis.* *Soli qualitas.* *Imperium Maiorum.* *Oppida.* *Flumina.* *Silvae.* *Ducatus Vindocinenſis.* *Situs.* *Imperium Maiorum.*

Bourges *metropolis, Ducatus, Vrbs regia, & Academia, cuius Præfectus sub se habet,*

- Sancerue *Comitatum 23 56.47 15 qui sub se habet castellanias siue municipalia magisteria.*
  - Sancergue *23 56.47 4.*
  - Beaufeu.
  - Chapelle d'*Angillon 23 27.47 19.*
  - Boncard.
- *S. Aignon Comit.*
- Montfaulcon *23 12.46 56. Baronia est sub qua sunt Dominia.*
  - Baugy *23 45.46 56.*
  - Gron *23 46.47 1.*

Et has Castellanias. *Aijs d'Angillon 23 31.47 10.*

Sury en Veaux 23 54.47 17.	*Beaulieu 23 76.47 26.*	*S. Satur 23 59.47 13.*
S. Saulange 23 31.47 7.	*Brecy 23 40.47 15.*	*Lury 23 0.47 4.*
S. Palais 23 24.47 14.	*Beng y 23 44.46 56.*	*Estrechyes boys 23 46.47 5.*
La Salle du Roy.	*S. Fleurant 23 15.46 57.*	*Maulpas.*
Bueil.	*Neufui sur* Baranion *23 13.47 14.*	*Ville neufui 23 11.47 0.*
Quantilly 23 25.47 12.	*Morthonnier 23 42.47 1.*	*S. Crapaix 23 12.46 57.*
Fomorigny.	*Marmaignes 23 16.47 3.*	*Asoilly.*
Francheuille 22 38.47 14.	*Maubranches 23 33.47 4.*	*Inissy le* Chauldrier *23 [illegible].46 56.*
La Chapelle 23.40.47 16.	*S. Vrsin.*	*La Corne.*
Nancay 23 10.46 16.	*Tillai 22 59.47 14.*	*Les Chaizes.*
Doye.	Briliers.	*Vaurilles.*
Leurox 22 36.46 53.	*Vatan 22 46. 46 59.*	*Les Cloyes.*
		Bouge *22 35.46 58.*

Habet autem hæc metropolis sub se alias 5 Diœceses.

1. Est Yssoudun 23 0. 46 54 *regia ciuitas &* Balliage, *hoc est, Diœcesis, quæ habet sub se.*

   Baronias, *Chasteauroux, Gracay.* S.Seuere *23 4.46 27. Lynieres 23 40.46 40 cui appendet castellania de Rizay. Argenton in qua Riuarennes senes cauchce 22 20.46 35. &* Seruignei *Preuosté.*

   Constellanias, *Boussac 23 4.46 19. Perouse.*

Chasteau Maillant 23 10.46 31.	Chasteilet.	*Chastre.*
Mareul 23 7.46 49.	*Masseuure.*	*Mothe Fully 23 3.46 29.*
Neuffuy S.Sepulchre *22 46.46 51.*	*Augurande.*	*Voullon 32 57.46 44.*
Rully 23 1.47 2.	S.Chartier *23 1.46 39.*	Charroux *23 7.46 55.*
Pauldy 22 55.46 59.	*Vn Lepalleteau.*	*La ferté.*
Massay 23 23.46 27.	Bommiers *23 0.46 43.*	*Nohaut.*
Cahors *22 14.46 38.*		*Ville dieu 22 34. 46 44.*

2. Dun le Roy *ciuitas Regia, cui subsunt hæ* Castellaniæ*: Prædict* Cullant *Baronia 23 21.46 30. Chasteau neuf sur Cher 23 18 46 47. S Iulian*
3. Vierzon *ciuitas Regia & diœcesis habens sub se hæc Dominia, Champre,* Motte d'*Aisy,* Saragosse, Brinay *23 5.47 5. Mery 22 57.47 10.*
4. Mehun *23 10.47 6. Diœcesis, & ciuitas Regalis, habet sub se Castellanias has: Loue Foecy 23 6.47 6.*
5. Concressault siue Concoursault, *Regius locus & Diœcesis, has sub se habet Castellanias, Vailly 23 44.47 23. Argeni 23 29.47 28. Clemon 23 26.47 32.* Beauieu.

Status Ecclesiasticus.

Archiepiscopus Bituricensis, *de* Bourges, *hos habet suffraganeos Episcopos 10.*

Claramontensem, Clarmont	*Menatensem,* Mende	*Castrensem, Castres*	*Aniciensis, le Puy est exemptus.*
Rhutenensem, Rhodes	*Albiensem, Alby*	*Tutelensem, Tulles*	
Leomuicensem, Lymoges	*Caturcensem, Cahors*	*S. Flori, S. Flour.*	

Hi Episcopi omnes in tabula Aquitaniæ ostendentur.

Hæc ex Ioannis Chameau aduocati Bituricensis historia Biturigum descripta sunt. Quæ in ipsius tabula deerant loca, ea nec numeris monstrare potui, neque enim amplior huius Ducatus extat descriptio.

Distant meridiani iuxta rationem Paralleli 46.50.

BITVRICENSIS Ducatus.

B*Ituricum* vel *Bituriēsis Ducat⁹ Duché de Berry*, qui in nostra Methodo sequitur, ab Septētrione Soloniā Inferioris Belsiæ partē, a qua Caris fluentis disterminatur; ad Ortū Hurepenses, Niuernenses, & Borbonios respicit, constituente hic limitem Riuulo, cui nomen *la Faye*: qua Meridies est, Lemouices habitant, vbi *Croure fluit*; qua Occidens Pictones & Turones, à quibus fluuiolo, qui *clery* vulgo, separatur. Segetū est fertilisima, Vini rerumq; aliarum ad vitam cultumque necessariarum. Inprimis Pecore abundat, quod ab Incolis per vniuersam distrahitur Galliam. Domicilium hic olim *Biturigibus*, quos Κύβυς scribunt cognominatos Strabo, Ptolemęus, alij. *Bituriges* enim Galliæ Populi, duplices erant, cognomentis distincti,

Regio. Situs.

Soli fertilitas.

BERRY ducatus
Miliaria communia
1 2 3 4
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
SOVLOIGNE
Souloigne Biturigum
PART DE TOURAINE
Pictauiensis pars
PART DE BOVRBONNOIS
Hurepois
La Bridiers
marche de Limosin
Bourges
Remorantin
Vierzon
Yssoldun
Chasteau Roux
La Charite
Sancerre
Montlucon
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio

Bituriges Cubi, quorum Metropolis *Auaricum*, Primæ Aquitaniæ, *Bituriges Vibisc* aut *Viuisci*, quis primaria Vrbs *Burdigala*, Secundę Aquitaniæ. Vtraque Ciuitas libera sub Romanis, teste Plinio. *Ciuitas Bituricum* vel *Betorigorum* Notitiæ Prouinciarum, in Aquitania prima vel Sexta Viennensi. De Gentis appellatione multa Ioannes Calamęus qui *Biturigum* Historiam sex libris complexus est.

Imperium Maiorum.

Principatum apud Francos Hugone Capeto tenente, *Biturigibus* præerat nomine regio Gotefredus. Ab eo originem traxisse perhibetur *Harpinus* is, qui ab Rege Henrico I. emit *Comitatum Biturigum*. Hic non multo post accingens se ad expeditionem Palæstinæ cum alijs Principib⁹, eundem Coronæ vniendum vendidit *Philippo* I. Aliquot post annis Apannagij iure *Comitatum* in *Ducatus* dignitatem tunc evectum obtinuit à Patre *Ioanne Valesio* Francorum Rege *Ioannes Valesius*: quo sine Prole mascula mortuo, Ducatus ad Regnum redijt. Adsignatus est postea *Ioanni* Caroli VI, qui numerosa prole grauatus erat, Filio. Hic, quum ἄπαις obijsset, successorem reliquit *Carolum* Fratrem, qui Rex Francorum inauguratus Sponsalibus, quæ inter Henricum Angliæ Regem & Catharinam ipsius Germanam contracta iam ante fuerant, insuper habitis, quum ei maior Regni pars ab Anglis esset erepta, per ludibrium *Biturigum* Rex fuit appellatus. Patri Carolo subrogatus est *Carolus*, Ludouici XI Francorum Regis Frater. Post eum *Margareta*, Regis Francisci soror, nupta primo Carolo Alēçonio Duci, deinde Henrico Albretano Nauarræ Regi, *Ducatum Biturigum* ab Fratre in Vsum-fructum accepisse scribitur. *Margareta* denique, eiusdem Francisci Regis filia, *Bituriges* accepisse traditur ab Fratre Henrico II, quum nuberet Emanueli Philiberto Allobrogum Principi. Primariam eius vrbem Cæsar, Antoninus & alij *Auaricum* vocant, quæ nunc vernacule *Bourges*. *Biturigæ* Ammiano & alijs. Dicitur & *Biturica*, *Bituricæ*, *Biturigа Vrbs*, & *Biturica* ciuitas. *Auaricum* quidam dictum volunt ab *Fura* flumine, quo adluitur. Locata est in agro perquam amœno; qui non modo Frumentorum omnium & leguminum, verum etiam Vinorum præstantissimorum, Pecorum, Volucrum, & quorumcumque fructuum feracissimus. Quatuor beata est Riuulis qui vulgo *Aufron*, & *Aurette* ab vna; *Yure* & *Molon* ab altera fluentes parte. Quis condiderit, vt pleraque alia Opida, incertum est. Veteris paulo sequior, quam Hodiernæ, Vrbis fuit situs. Ad paludes scilicet vergebat, cuius etiam nunc cum admiratione visuntur Muri, propemodum integri, solidissima materia, vt passim Veterum Romanorum Opera, constructi: Initium capiunt ab Turri, quam *Magnam* vocant, pergentes per medium D. Stephani Templum, plateam D. Ioannis Campestris, portamque Gordianam vsque ad Nouam, cui olim ab S. Andrea nomen; inde per Plateā Amphitheatri, vulgo *des Arenes*, se ad Portam Turonēsem extendunt; hinc autem, porrecto ambitu versus Portam D. Paulli, paullatim Turrim, quam dixi, repetunt. Postea prolatis varie Pomoerijs ita fuit hæc Vrbs amplificata ab Carolo Magno & alijs; vt iamnunc cum maximis & munitissimis Galliæ ciuitatibus contendat; formam habens oblongam, amplissimam & spaciosissimā. Munita est octoginta editis crassisque *Turribus*. Inter eas principem tuetur locum quam antea *Magnā* dixi appellatam vernaculè, *la Grosse Tour*, ab insolita crassitudine, Minoribus vndique Turribus Muroque & fossis profūndissimis, Philippo II. Augusto Galliarum Rege circa annum CIↃ CXC. curante, cincta: Forma est rotunda, magnæ altitudinis. Aliam omnino similem fuisse aiunt, sed dirutam; à binis Turribus *Biturigibus* nomen inditum fabulantes. Et laudat antiqui Grammatici carmen Calamæus:

Vrbes.

Turribus à binis, inde vocor Bituris.

Hæc talia patior alijs persuasa magis, quam mihi. Septemdecim hic sunt *Ecclesiæ* quas *collegiatas* vulgo vocant: Septemdecim *Parochiæ*. Hæc vrbs *Archiepiscopali* fulget *Sede*: sua floret *Academia*, cui nulla per totam Galliam par; Doctissimorum Virorum genitrix & Emporium. Viget in ea maxime Iurisprudentia, quam ibi professi sunt Professores excellentissimi. Est autem *Auarici*, summum totius Ducatus Tribunal, cui præsidet Monarcha Biturigum, qui vulgo *le Bailly de Berry*. Ad hunc deuoluuntur omnes appellationes cum à Prætore Vrbano, tum ab omnibus finitimorū aliorumque Territorij Bituricensis Locorum Magistratibus. Habet autem Præfectus Bituricensis sub se Metropolim ipsam *Auaricum* & V Dioeceses quas enumerat Mercator. Metropoli adcensentur Comitatus, *Montfaulcon*, *Sancerre* & *S. Aignan* Baronia. Castellaniæ, fere XL. quas supra Mercator recenset. *Sancerram* quidam arbitrantur dictam ab *Cerere*, quæ ibi culta perhibetur; tanquam *Sacrum* vel *Sacellum Cereris*. Doctiores Latine scribentes huiusmodi Etymologiam auersati *Xantodorum* vocant. Comitatus gaudet titulo, qui anno CIↃXV permutatus cum *Belouacensi*. Arctissimam substinuit *Sancerra* Obsidionem anno CIↃIↃLXXIII; famem passa tam sæuam, vt post deuoratos auide Canes, Feles, Equos, Glires, Mures, Talpas; post consumta Cornua, Corium, Pergamenas & similia, ne excrementis quidem Carnibusque humanis fuerit parcitum. Castellanias quę ipsi parent habet Mercator. *S. Aignan* nomen habet ab *S. Aniano* Episcopo. Baronia *Montfaulcon* Latinè sonans *Montem Falconis*, Præter Dominia duo quæ recenset M. complectitur *La Fane*, *Lyuron*, *Cony*, *Villabon*, *Seüry*, *Marcilly*, *Marnay*, *Farges*, *Auor*, *Saligny*, *Percigny*, *Cru*, *Laßax*, *Boisboson*, *Nuissement*, *Villiers*, *Compoy*. Castellaniæ autem à Mercatore nominantur atque etiam reliquæ Dioeceses, quæ ob id hoc loco repetere nolo. Fluminib⁹ hæc regio partim rigatur, partī alluitur: *Ligeri*, *Souldra*, *Aurrona*, *Cherre*, *Theone*, *Indro*, *Creusa*, ac nōnullis alijs ignobiliorib⁹ riuulis. Mōtes hic nulli celebres. Siluis hinc inde cōspergitur regio, quarum præcipuæ sunt *Silua Roberti*, & *Lacenna silua*. Ad opera publica & priuata venio. Auarici præter triginta quatuor Ecclesias de quibus supra dixi: sunt Cœnobia quatuor *Ordinum Mendicantium*: duæ *Virorum Abbatiæ*; vna S. *Sulpicij* potens & diues extramuranea: altera intra Vrbem *D. Ambrosij* valde etiam dotata: tres *Mulierum*. Exstructum ibi non ita pridem fuit à pio Magistratu *Ptochodochium*, Pauperibus alijsque adflictis alendis consecratum. Inter splendida *Ædificia*, quorum magnus semper hic fuit numerus, primum agmen ducit *Domus Iacobi Cordi*, qui vixit tempore Caroli VII. superba & sumptuosa. Sunt & *Ædes Almanorum*, qui quondam Regiæ Gazæ præfuerunt, antequam Nundinæ quæ ibi maximo Peregrinorum concursu celebrari solitæ, Lugdunum transferrentur. Infinita monstrantur hic cum intra tum extra Muros Veterum Aedificiorum elaborati operis & materiæ præstantis Rudera: multa & quotidie eruūtur, præsertim ex Fossa Arenarum, vti vocant; ubi quondam *Amphitheatrum*. *Artes* hic florent *Mechanicæ*, cum primis *Textrina*; & ab ea, *Mercatura Pannaria*.

Flumina.
Siluæ.
Opera publica.
Opificia.
Mercimonia.

POICTOV
PICTAVIENSIS COMITATVS.

Pictauiensis Comitatus habet sub se
- Vicontez hosce
  - Touars.
  - Brosse.
  - Bridiers.
  - Rochechauart.
  - Chastelheraud, nunc ducatus.
- Principatus.
  - Thalmont.
  - Roche sur Ion.
- Baronias.
- Dominia multa, Mirebeau, Chauigni, Montmorillon, Chasteaumur, &c. sed quæ in Comitatus Baronias, &c. distinguere nequeo.

Iurisdictio. *Metropolis & Regia huius Comitatus ciuitas Poictiers est sedes Præsidialis totius Prouinciæ, habens sub se Regias Iurisdictionis sedes particulares has: Poictiers, Niort, Fontenay le Comte 19:29.46:11 Montmorillon 21:36.46:34. Lusignan 20:40. 46:32. Chastelleraud.* La basse Marche circa 21:40.46:25. *Dorat, Siuray* 21:11.46:11. S. *Maixent.*

Status Ecclesiasticus *habet Episcopatus tres qui subsunt Tholosano Archiepiscopo*
- Pictauiensem *Poictiers, in quo sunt Abbatiæ* 27.
- Lucionensem *Lucon siue Lusson, in quo sunt Abbatiæ* 10.
- Mallacensem *siue Maliacensem, Mailezay, in quo sunt Abbatiæ* 4.

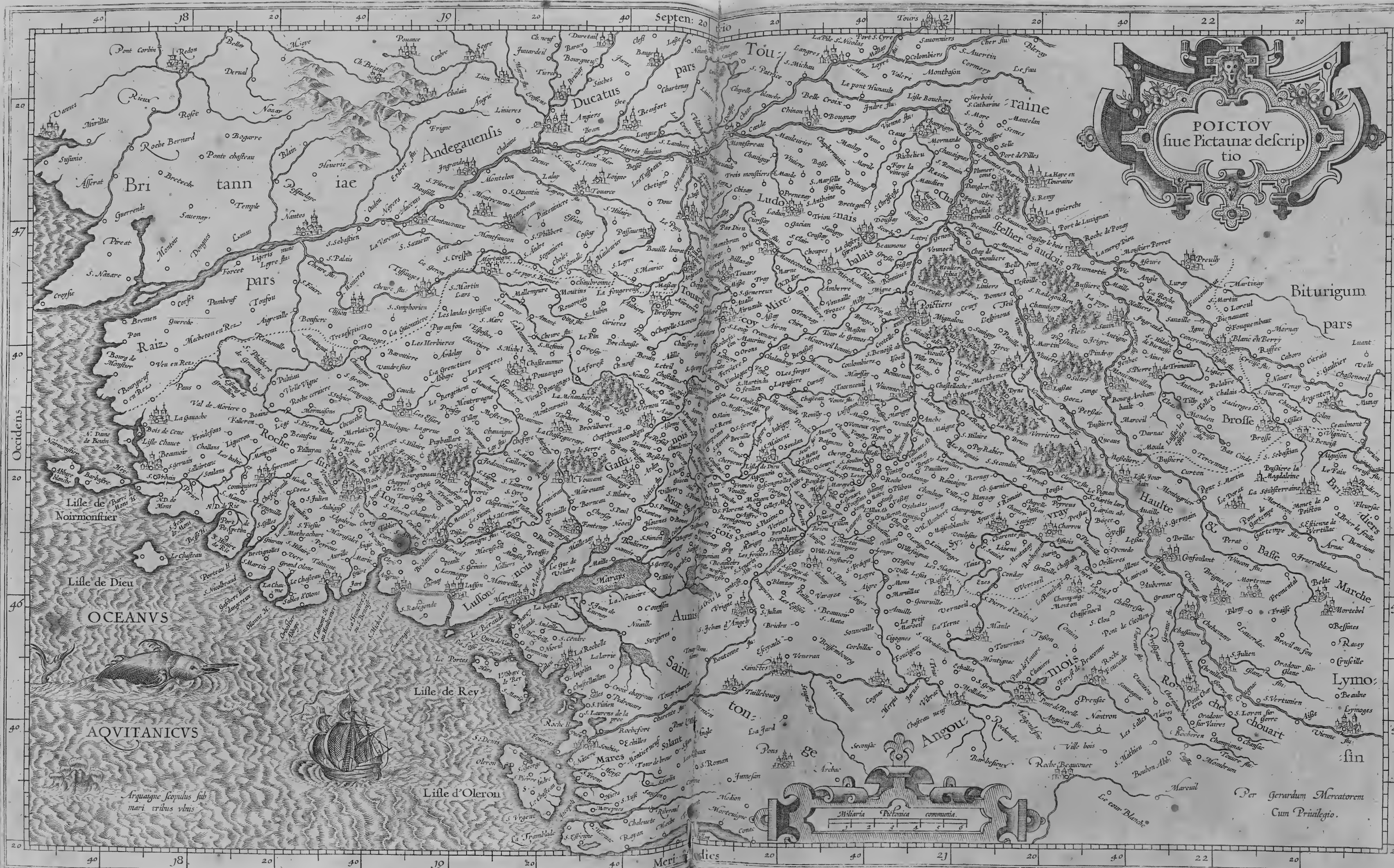
Hæc ex Annalibus Aquitaniæ Ioannis Bouchet collecta sunt.

Meridiani distant pro ratione 46 30. paralleli ad circulum maximum.

PICTAVIENSIS
Comitatus.

Regio. Situs. Soli fertilitas. Animalium varietas. Imperium Miorum.

P*ictonium* vel *Pictauia*, quæ sequitur, vulgo *Poictou*, spectat versus Meridiem Ecolismenses & Sanctones; ad Occidentē habet Oceanū: qua Septētrio est, Britannos respicit & Andegauenses; reliqua Turones, Bituricenses, & Lemouices claudunt. Regio est Frugū, Pecoriiq;, Lanæ, Linique feracissima; Vino frumentoque diues: Auium ferarumque magnam habens copiam: quo fit vt venationes aucupiaque hic sint frequentia. Regni Titulo decorata legitur hæc Prouincia ab Gothis; quos hinc, vt tota Aquitania, exegit Francorum Rex Clodouæus. Imperator Ludouicus Pius Aquitaniæ Regnum Filio *Pipino* dedit; cuius filios *Pipinum* & *Carolum* quū Carolus Caluus, ipsorū Patruus, Aquitania deiectos Monasterijs inclusisset, ipse Principatum inuasit, donoque Consanguineo suo *Arnulpho* dedit; sed, abrogato Regni Titulo, Ducatus honore insignitum. Arnulpho successerunt ordine *Gulielmus Bonus*; *Eblo* I, & II; *Gulielmus* II, & III; *Guido*; *Gulielmus* IV, & V; huius vnica Filia & Heres *Eleonora* elocata fuit *Ludouico* VII, Frācorum Regi: à quo propter adulterij & Proditionis suspicionem repudiatam duxit *Henricus* Normanniæ Dux, qui defuncto Stephano Angliæ Regi successit. *Henricum* tam in Angliæ Regno, quam in Dotalibus paternisque in Francia Ditionibus sequuti sut ipsius Filij *Richardus* & *Ioannes*. Quum autem *Arthurus* Filius Godefredi (qui Regis Ioannis maior natu fuerat) præferendū se *Ioanni* diceret, persuasus ab Francorum Rege *Philippo Augusto*, vt Pictones Patruo Ioanni eriperet, rem viribus adgressus, ab *Ioanne* qui ex improuiso superuenerat, fusis copijs, captus est, Rotomagumque raptus temeritatis suæ pœnas dedit. Eam ob caussam *Ioannes* Rex ab Constantia *Arthuri* Matre apud *Philippum* Regem Paricidij accusatus, damnatus fuit; eiusque bona *Philippo*, tanquam Feudorum Domino, sunt adiudicata, cum alia, tum *Pictauia*: quam mox Successor ipsius *Ludouicus* VIII. *Alphonso* Filio concessit: quo Improli defuncto, in potestatem Regis *Philippi* III venit, penesque ipsius Posteros mansit, donec, regnante Philippo Valesio, ab *Eduardo* III. Anglorum Rege fuerit recuperata, retētaque plenius cum tota Aquitania per sancitam inter eundem & *Ioannem* Francorum Regem Pacem. Factum mox ex Aquitaniæ Ducatu Principatum Rex *Eduardus* Filio concessit; qui quum Aquitanis grauissimū imperasset Tributum, magnam partem amisit, defectione ab ijs facta ad *Carolū* V Francorū Regē: cuius Filius *Carolus* VII. Anglos tota Aquitania, anno CIↃCCCLII exturbauit, Filioque Regi *Ludouico* XI reliquit. Hic eam Fratri largitus est *Carolo*; quo mortuo, rursus Rex *Ludouicus* receptam ad Regem Carolum VIII Filium transmisit: à quo tempore *Aquitania*, cuius non ignobilis portio *Pictauium*, deinceps in potestate permansit Regum Franciæ. Veteres Incolæ fuerunt *Pictones*, Cæsari, Straboni, & Plinio: Πήκτονες Ptolemęo, *Pictaui* Ammiano Marcellino. *Pictonicam Regionem* appellat Ausonius: *Ciuitatem Pictauorum* vel *Pectauonum* Notitia Prouinciarum in Aquitania II, vel VII Viennensi. Hodie *Le pais de Poictou*. *Pictonibus* Populos *Agesinates* iungam cū Plinio. Horum verisimile est memoriam adhuc superesse in *Pago Aigounois*, haud procul Fano S. Maxentij quod Opidum ad Seuerum fluuium. Toto errāt cœlo, qui *Aginnates* cum *Agesinatibus* confundunt; quum inter vtrosque minimum iter quinque dierum sit interiectum.

POICTOV
siue Pictauiæ descrip
tio
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio.
Miliaria Pictonica communia.
Septen
Meri dies
Occidens
Oriens
OCEANVS
AQVITANICVS
Arquaigne scopulus sub
mari tribus vlnis
Lisle de Rey
Lisle d'Oleron
Lisle de Dieu
Lisle de
Noirmonstier
Andegauensis
Ducatus
pars
Biturigum
pars
Bri
tann
iae
Raiz
Tou
raine
Lymo
sin
Haulte
Basse
Marche
Angou
mois
Sainton
ge
Aunis
Ludo
mais
Mire
Gasti
ne
Poictiers
Rochechouart
Brosse

terie&tum. De varij generis Principatibus, qui Pictonio concenseri soliti, quæ habeo adscribam, si prius de Metropoli & regia eius Ciuitate nonnihil dixero. Ea est *Pictauia.* Sic Larini nunc vocant, quæ Αυγυςόριτον Ptolemæo, *Augustoritum* Antonino. *Pictauiam Vrbem* appellat Gregorius Turonensis. Vrbs amoenissimo sita est loco cliuoso tamen; nisi quod vna parte, quam *Trancheam* patrio vocabulo dicunt, in planiciem abeat: omnium Galliæ vrbium post Lutetiam amplissima. Eam Clanius maxima parte ambit. Academia hic studio iuris ciuilis celebris, cui alter post Parisiensem locus solet tribui. Instituit Carolus *VII* Francorum Rex, anno CIↃCCCCXXI. De qua Scaliger in vrbibus;

Vrbs Pictauia.

Si studium est animæ: veniunt à corpore vires,
Galliaque à meritis poscit vtrumque sibi.
Hæc studijs, aliæ belli exercentur amore
Pictauium est animus, cætera corpus erunt.

Antiquitatem eius testantur Theatrum, Palatium Galieni, & fornices aquæ ductuum qui etiam hodie *Les ducts* vocantur, Romanorum in hoc loco imperij certissima Monimenta. Sunt qui Agathirsis atque Gelonis, filiorum Herculis successoribus (qui Picti à Poetis vocantur) eius fundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas seditiones domesticas patria pulsi, in Angliam deuenerunt, inde numero & multitudine aucti, nouis quærendis sedibus, in Galliam traiecêre, vbi à suo nomine Pictones populos, hanc quoque ciuitatem condidisse feruntur. Aliter alij scribunt, cum ex Pomponio Mela, & Plinio constet, ante etiam multo, quam hi ex Anglia venerint, Pictonum extitisse memoriam. Claram reddit hanc Vrbem Episcopalis Sedes, cui maxima laude præfuit D. Hilarius, doctrina ac pietate singulari Antistes, qui Arrianæ factioni inuictum se Antagonistam opposuit, ac præclaros illos & nunquam intermoritutos de S. Trinitate libros *XII.* magno tùm ingenio, tum eloquentia conscripsit.

Curia Pictauiensis regitur manu Præsidis & duorum Vicariorum, quorum vnus Ciuiles, alter Criminales cognoscit causas. Ad hanc multorum huius Prouinciæ Opidorum Tribunalia pertinent: vt præter Pictauiam ipsam, de qua dixi, sunt *Niort* cum Arce; hic amplissimi Pictonum Mercatus ter anno; *Fontenay le Comte*, Arce item præditum; Moenia huius Opidi præterfluit Riuulus Vendæus (*Vendee*) qui subinde adeo excrescit, vt totum Fontenæi Territorium vicinaque loca inundet: *Lusignan*, vbi Castrum antiquum, quod vulgo Melusine &c. Est autem, vt eam nunc partem adgrediar, sub Pictonio Principatus Titulo ornata (præter *Talmontem, Talmont*; sic dictum quasi *Talon du Monde, Calcaneus Mundi*, vt quidam volunt) *Rupes super Ionnam, Roche sur-Ion*, Familiæ Regalis Borboniæ. Nouerunt Aui nostri *Ludouicum Borbonium*, Ioannis Vendomæ Comitis *F. Rupis ad Ionnã* Principem, Comitem Mompenserium, eiusque Filium *Carolum*. Ducatus dignitate claret *Castellum Heraldi, Chastelherault*, ad Vingennam. Vicecomitatus sunt *Touars* ad Touium Fluuium, *Brosse, Bridieres, Roche-Chouart.* Baronatus Dominijque honore insignita sunt. Opida non pauca, quæ turbato, vt in oculos veniunt & mentem, ordine ponam: *Mainlers*, vbi Piscatio Salmonum, Alosarum, quæ Clupeæ alijs, Balænarum & Asellorum præcipue; qui arefacti Ventoque & Frigore indurati in varias Regiones solent exportari: *Partenay*; *S. Maxent, Melle*; *chizay, Chauuigny*; *Lussac*; *Bressuyre*: *charrou, Chasteneraye*; *S. Mesnin*; *S. Gillis, Chasteaumur*; *les Sables d'Aulonne*, *S. Hermine*, *Montaigu*, Opidum cum Arce, Salinis nobile, *Mirebeau*; *la Motte, S. Beraye, Vouuant*; *S. Hilaire, Mortemer, Luzay, S. Sauin, L'Isle Iourdain, S. Benoist du Sault, Bourg-neuff, Meroil, Mervant, Brige, Vouuert, Ville-faignaix*, & alia. Fuisse & in Pictonibus *Limonum* colligitur ex Antonini itinere quod Burdigala ducitur Augustodunum: Λίμωνον Ptolemæo; In Tabula Itineraria scribitur *Lomounum.* Illud magni Viri putant idem esse transnominatione quadam, cum *Augustorito, Poictiers.* Nihil audemus hic affirmare. *Limoni* mentio in Commentario A. Hirtij ter; vbi tamen quidam Libri *Lemovicum* contra fidem & auctoritatem Manuscriptorum Codicum præferunt. Fluuijs quibus irrigatur sunt *Clanius, Vigenna*, nunc *Vienne, Vendæus*, & alij, qui piscium magnam subministrant copiam. Silentio non est hic prætereundum Amphitheatrum apud Pictones *Pago Douæo* adiacens, manu quidem & arte humana factum, sed ita, vt videri possit à natura: totum enim excisum & excauatum est in monte, sine externa vlla Materiatione Calcis, Lapidis, Ligni. Montis ipsius & Amphitheatri plenissima est delineatio, ex fide Leuini Kersmakeri, Consulis quomdam Zirickzæi, Zelandiæque primis huius belli Motibus Gubernatoris, apud Iustum Lipsium Libello de Amphitheatris quæ extra Romam cap. *VI*: qui *Pagum Douæum* addit aliquid amplius olim fuisse, cum ex eo non pagani Operis argumẽto, tum ex Viæ antiquæ publicæque reliquijs, quæ ex pago eodem pertinuit ad *Pontem Cæsarianum*, vulgo *Pont du Sey*, cuius Viæ Pars adhuc varijs locis conspicitur, pars autem maxima corrupta est, Lapidibus in ædificia varie absumtis aut avectis. Medio circiter ab Vrbe Pictauia miliari, itinere, quod Avaricum Biturigum ducit, in Via Regia ingens spectatur Saxum, forma quadratum, quinque lapidibus fulcitum, vnde vulgo *la Pierre Levée.* De eo Distichon hoc extat:

Opida.

Flumina.

Opera publica.

Hic Lapis ingentem superat grauitate Colossum
Ponderis, & grandi Sidera Mole petit.

Mores.

Ad mores venio. Agricolæ nonnihil habent peculiaris Linguæ; quibus qui parum fidit, sapere perhibent. Hominum genus, quod, Feras prohibitum, Lites venatur; contentiosum, & in simpulo fluctus excitare gnarum. Vrbani dissimilis plane genij & ingenij, faciles, benefici, liberales, candidi, fucos & imposturas detestãtes, Eruditionis & Eruditorum, qui hic non pauci, amantes. Nobilitas provida, strenua, audentior.

LOTHARINGIAE DVCATVS
PARS SEPTENTRIONALIS.

Comitatus *in Lotharingicis Historijs hi nominantur. Vaudemont* 27: 31. 48, 19. *Chaligny* 27: 33. 48: 35. *Salm* 28: 56. 48: 24. *Amance* 27: 49. 48: 44. *Toul* 27: 11. 48: 39. *Metz* 27: 40. 49: 9. *sed hic in perpetuam Advocatiam mutat⁹ est. Rychecourt* 28: 30. 48: 38. *Remiremont* 28: 10 47: 47: *Blammont* 28: 27. 48: 31. *Kirchingen* 28: 1. 49: 6. *La Mothe* 27: 9. 48: 3. *Mommeny* 27: 44. 48: 54. *Marchionatus est.*

Dominia, *Marsal* 28: 11. 48: 46. *Rambertville* 28: 16. 48: 13. *Mariemont* 28: 22. 48: 42.
Remereville 27: 57. 48: 42. *Rozieres* 27: 53. 48: 32. *Sandacourt* 27: 17. 48: 10.
S. Bellemont 27: 27. 48: 3. *Homburg* 28: 31. 49: 12.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 48. 40. ad circulum maximum.

LOTARINGIÆ DVCATVS.

Regio. Vnde dicta.

Pictauiæ succedit in mea methodo *Lotharingiæ Ducatus. Lotaringia*, vt quidem Latine scribentes vocant, dicta ab *Lotario*, Ludovici Imperatoris, Francorumque Regis vel Filio, vel Nepote. Parum refert. Ludouico sane Pio quatuor fuerunt filij; qui moto paricidiali in Parentem bello, eoque apud Suessones in Monasterium detruso, omnes eius Principatus inter se diuiserunt; constitutaque Tetrarchia, Proceribus Imperij intervenientibus, Res eo deducta est, vt *Lotarius* Primogenitus Imperij Titulo, cum Italia, *Narbonensi Gallia*, ijsq; Ditionibus, quę mox *Lotaringiæ* appellatione innotuerunt, frueretur; Ludouicus Germaniam; Carolus, Franciam ab Mosa ad Oceanum; Pipinus denique, vel ex eo Filius cognominis, Aquitaniam possideret. Lotario Filius fuit, præter Ludouicum in Imperio Successorem, *Lotarius* Lotaringiæ Rex. Quæ igitur initio *Lotar-rijck*, vel *Lot-reych* Germanis, id est *Lotarij Regnum*, Latina, eaque deprauatiore Terminatione postea *Lotaringia* cœpit audire: *Loraine* Incolis, reliquisque Francis, quasi *Lot-regne*, concisis litteris. Memoriæ produnt Rerum Francicarum Scriptores, *Lotaringiæ* quondam ampliores fuisse Limites, *Austrasiamque* olim nuncupatam vel *Austriam, Oost-reych* (quum ex aduerso esset *Westrasia* uel *Westria*, *West-reych:* corrupte etiam *Neustria*, Occidentale Regnum) diuisam in Superiorem & Inferiorem; contentamque inter Rhenum, Scaldim, Mosamque Flumina, Inferiorē hodie varia nomina obtinere, diuersisque Subesse Principibus; Superiorem quæ & *Mosellanica* & *Tullingia* cognominabatur, exceptis aliquot eius Portionibus, sub vnius nunc esse Imperio, & Quotam Totius Partem antiquo nomine florere: adeo vt *Lotaringia* hodie conjaceāt ad Orientem quidem Alsatia, & quæ specialiore notione vvestrasia; ab Meridie vero Burgundia: qua Occidens est, Campaniam habeat, qua Septemtrio Arduenna silua terminetur (occurrentibus mox Leuceburgijs, Treuirensibus, alijsque Populis ibi Conregionalibus) quę olim etiam *Lotaringiæ* Partes fuerunt nobilissimæ. *Lotaringia* hæc nostra licet altissimis innexa Montib⁹ Siluisq; dēsissimis, externæ tamen opis non indiget, per se fexax Frumenti & Vini. Metalla generat varij generis, Argentum, Aes, Ferrum, Stannum, Plumbum: Nec em mæ desunt; quarum ad Vogesi radices lucrosa est Piscatio. Reperiuntur & Lapides, quos ab cæruleo colore *Lazulos* nominant Incolæ, magnum inde Lucrum facientes. Est & Materia, qua Specula & Vitrinæ fabricantur; qualis in reliquis Europæ Provincijs non invenitur. Nascuntur insuper hic miræ magnitudinis Calcidoniæ, ita vt ex frustis permagni Calices conficiantur. Animalia producit varia: inprimis Equos generosissimos, Neapolitanis Turcicisque subinde non impares. Decorata fuit olim Lotaringia Regni titulo, vti patet ex Francicorum Scriptorum Monimentis. Reges pauci admodū, & vix duo tresve, memorantur. Statim enim Carolus Calvuus, post Fratruelis Lotarij excessum, ipsius Ditiones invasit, suisque adiecit Principatibus. Non multo post ad Ducatus dignitatē est redacta. Primi Duces sparsi per Historias & Variorū Scripta. Henrico quarto imperante Lotaringiam tenuit *Godefridus*, is qui postea, ducatu Bilioneo vendito, memorabili in terram sanctam cum Balduino & Eustathio fratribus expeditione victricia arma Per Asiam Syriamque in vrbem Hierosolymam intulit, ac Rex Hierosolymæ creatus fuit. Huic Successit *Balduinus, Balduino Eustathius*. Postea tradidit Henricus quintus Cæsar ducatum *Gulielmo* Comiti *Lovaniensi* a quo Lotharingici procreati principes *Theodoricus, Theobaldus , Fridericus,* & reliqui, vsque ad Carolum vltimum, a quo devolutus est Ducatus ad Fridericum Comitem Vadimontium, authorem stirpis Ducum, qui nunc Lotaringiam tenent. Eam Mercator duabus Tabulis luculenter exhibet, quarum altera partem Septemtrionalem, altera Meridionalem depingit. Habitarunt olim Lotaringiam, quæ nobis prę manibus, *Mediomatrices & Leuci. Mediomatrices* Cæsari lib. IV, Tacito, Plinio; Μεδιομάτρικες Straboni & Ptolemæo; *Mediomatrici* etiam Cæsari lib. VII. quorum Metropolis *Divodurum*, hodie Metz appellatur. *Civitas Mediomatricum, hoc est, Metis*, Notitiæ Provinciarum sub Belgica I; *L'Euesche de Metz*, Le *pais Messin*. *Leuci* Cæs. lib. I, Lucano lib. I & Plinio *Liberos* cognominanti; λευκοὶ Ptolemæo, qui Metropolin ipsorum facit Τοῦλλον .Sic in notitia Provinciarū sub Belgica I, *Ciuitas Leucorum, hoc est Tullum* l'Evesché de Toul; *Tullum* item *Leucor*. novit Antonini Itinerarium.

Situs. *Soli fertilitas* *Animalium varietas.* *Imperium Maiorum.*

LOTHA RINGIA Ducatus
Septen 28 trio
Meri 28 dies
Occidens
Oriens
Treuirensis prouinciæ limites
Lutzenburgi pars
Barrois
Terre de la Vaiure
Warnet Walt
Warnet Walt
Le boys Crehange
Le boys de S. Benoys
Le hault de S. Iehan
Le boys de Hey
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
Milliaria communia

Sunt etiam qui *Tulingos* Cæſaris ad Lotaringiam referunt. Metropolis *Lotaringiæ* eſt *Nanceium*, vulgo *Nancy*: Opidum non amplum, ſed Situ pulcro commodoque, loco plano, forma quadrata, magnifico Lotaringicorum Ducum Palatio nobile. *Nancei* Mœnia lãbit *Murta*, qui tribus inde miliaribus paullo ſupra Arcē Candei Moſellam intrat. Putant Petrus Divęus alijque *Nanceium* hodie eſſe, quod Ναάσιον Ptol., *Naſiũ* Antonino in Itinere, quod Durocortoro ducit Divodurum. Sed ſi quis penitius Itineris iſtius rationem conſideret; facile deprehendet Antonini *Naſium* incidere nõ poſſe in locum illum, vbi hodie *Nanceium*: adeo vt *Nasium* illud ſit, non quod nunc *Nanceium* dicimus, ſed pagus XII inde miliarib᷒ diſſit᷒ non procul ab Moſa in Barroducana Provincia, qui vulgo *Nas* dictus, vnde *Naſienſis*, in Lapide ibi effoſſo. Certe *Naſiũ* illud ampliſſimam aliquando Vrbem fuiſſe, ſatis paret ex Ruderibus: quod etiam teſtatur apud Ortelium Clemens Trelæus Moſellanus. Nanceium dignitate ſequitur *Fanum S. Nicolai*, vulgo S. *Nicolas*, duobus inde diſtans verſus Orientem miliaribus ad Murtam Fluuium, loco plano & fertili. Hic locus aduenarum frequentia in eam excrevit amplitudinem, vt jam non Pagum, ſed Vrbem, & quidem totius Lotaringiæ cultiſſimam, quis poſſet dicere, ſi muro clauderetur: ea eſt Aedificiorum venuſtate, apta Viarum diſpoſitione, Incolarum multitudine, vt nihil requiri queat: ſed ob Mercaturam præcipue, & omnis generis opificia cõmendatur; Mercatores habens perquam opulentos, Vicinis ſuis ditiores. Alia minorum gentium Opida, ne Lectori tędium pariam, prætereo. Vno diſtat miliari Nanceio *Fruart*; tribus *Ormes*; paullo amplius *Bayon* & *Luneville*: quatuor, *Le Pont a Monſon* & *Gerbeviller*; quinque, *Charmes*; ſex *Chaſtenoy*, *Morhanges* & *Vaucoleur*; paullo plus, Maxen *ſoubs Breſſe*; ſeptem, *Dompaire*, *Deneuvre*, *Hodon Chaſteau*; octo, *Ramberville*, *Raon*, *Bellemont*, *Neuff-Chaſteau*, *Mugſtat*, *Marchain-Ville*; novem *Eſpinal*, *Bruyeres*, *Darney*; Decem, *Ormont*, *Walderfing*, *Beaurains*; tredecim *Vaigny*; quatuordecim, *L'Eſtraye*. Comitatus titulo & dignitate clarent, quæ vernacule *Vaudemont*, quinque Nanceio miliarib᷒. *Chaligny* ad dextram Moſellæ, Leuca ſemi Nanceio. *Amance* ſeptem milliaribus ab Mediomatricum Vrbe verſus Meridiem: *Almentia* Latine ſcribentibus; Scrinium olim & antiqua Lotaringiæ Cancellaria, teſtantibus Archivis ab Roſiero prolatis. *Richecourt* haud procul Lacu, qui vulgo *La Garde Lac*, vnde Amnis profluit, qui inter Fanum S. Nicolai & opidum *Roſieres* Murtæ miſcetur. *Remiremont* ad ſiniſtram Moſellæ, Inſulam ibi facientis, in Lotaringiæ Meridionaliſſimis: *Rumaricum Caſtellum* habet hic Aimoinus Monachus; *Adromarici* corrupte legitur apud Reginonem, pro *Ad Romarici*, diviſim; *Rimelsberg* Germanice nominatur Spigelio ad Bartholini Auſtriad. Spectantur haud procul inde Valles, quæ vulgo *L'Eſtraye* & *Vagny*. *La Mothe* ad amnem ſitum eſt, qui mox in Moſam ſe exonerat. Viſitur ibi Territorium, cui nomen *Le Sanctoy*. Sunt et Comitatus quidem Imperij Salmenſis, *Kirchinganus* & *Blancoburgius*. *Blanckenburg*, Gallis *Blanc-mont*, opidũ eſt non magnum, ſed pulcrum & amœnum. Spectatur ibi Caſtrum Vetus, ſpacioſum & magnificum, cui palatium Novum Ducis, venuſta ſtructura inſigne, eſt conjunctum. Incolæ Agriculturæ dant operam. *Nomenij* Baronatus eſt ad dextram Sellæ Fluvij, tribus milliaribus ab Vrbe Mediomatricum, Meridiem verſus. Dominia ſunt: *Marſal* ad Sellæ ſiniſtram, haud procnl Lacu Lindero, in quo Inſula cum Opido *Techemſul*. *Remereville* tribus Nanceio milliaribus. *S. Bellemont*, totidem Mota. *Rambert-Ville* ad Dextram Mortanæ, haud procul Fonte, vbi Silva Mortanenſis. *Roſieres*, ad Murtam, prope Fanum D. Nicolai, duobus Nanceio milliaribus. *Homburg* grandiore Leuca ab opido *Sarbruck*, ad amnem, qui mox Saravo concurrit. *Mariemont* ab mõte, cui opidum impoſitum, vno ab Lindero Lacu milliari, meridiem verſus. *Sandacourt* medio fere itinere inter Vaudimontem & Mottam, in Agro, qui vulgo *Sanctoy*. Mediomatricum Vrbem, quæ cum Tullo alijſque Imperialis olim erat, in ſuam poteſtatem redegit Galliarum Monarcha, Henricus II. Ea nunc dicitur vulgo *Metz*, & poſterioris ævi Scriptoribus *Mete*, Gregorio autem Turonenſi & alijs *Vrbs Metenſis*; *Divodurũ Mediomatricũ* Antiquis fuit appellatum. Itineraria Tabula: *Divo Durimedio. Matricorum*; Lege, *Divoduro Mediomatricorum*. ſimpliciter Διουόδουρον Ptol. *Divodurum* Tacito lib. IV & Antonino. Variorum Nugas de recẽtis Nominis ratione non lubet adſcribere. Sedes olim fuit Regni Lotaringiæ. De ea eleganter Petrus Divæus in Itinerario: *Metenſis Vrbs in ampla sita eſt Planicie quam Moſella in Varios Diviſus alveos irrigat, & pars quidem eius muros ad lævam lambit, pars & eoſdem ſubit, vt Civium vsibus inſerviat, atque sic divisim fluit ad inferiorem vſque eorum ambitũ, vbi recepto Sella, altero Flumine, qui dextram Vrbis partem adluit, in vnum denuo alveum colligitur. Sed Situ imprimis ipſius Vrbis delectabamur: quum enim Agrum late circumiacentem planum habeat, eius tamen Area paullum prominet, vt in eo Veterum rationem in Condendis Vrbibus agnoſcas. Ad ſummum ſiquidem Templum multis gradibus aſcenditur; iuxta quod Forum Rerum Venalium altiorem totius Areæ partem occupat, & ab eo vndique verſus Muros paullatim deſcenditur, prærupto tantum in vna parte Clivo, vbi Vias duas Lapidibus ſtratas sic dipositas videas, vt altera per alterius domorum culmina excurrat.* Cives *Mediomatrices* nominantur in Inſcriptione, quæ extat Mogũtię ad S. Albanum. Quæ *Toul*, vernacule, Tullum olim; Τοῦλλον, Leucorũ opid. Ptol. *Tullum* Antonino: *Tullium* Itinerarię Tabulę. Quæ denique *Verdun*, Latinis vocatur hodie *Virdunum* & *Verdunum*: *Verodunum* Antonino dicitur. *Civitas Verdonensium* in Notitia Provinciarum; *L'Eveſché de Verdun*. Leguntur autem tres Vrbes, quas commemoravi, Comitatus etiam titulo & dignitate inſignes.

LOTHARINGIAE DVCATVS
PARS MERIDIONALIS.

Dux Lotharingiæ Princeps est Imperij ad quintum Circulum pertinens. Similiter Episcopi Metz & Toul,
Et Comitatus Salm, Blammont siue Blanckenberg, *Krehanges siue Kircgingen.*
Item ciuitates Imperiales Metz, Toul, Kauffmans, Sarbruck.

Meridiani distant ex ratione Paralleli 48. 40. ad circulum maximum.

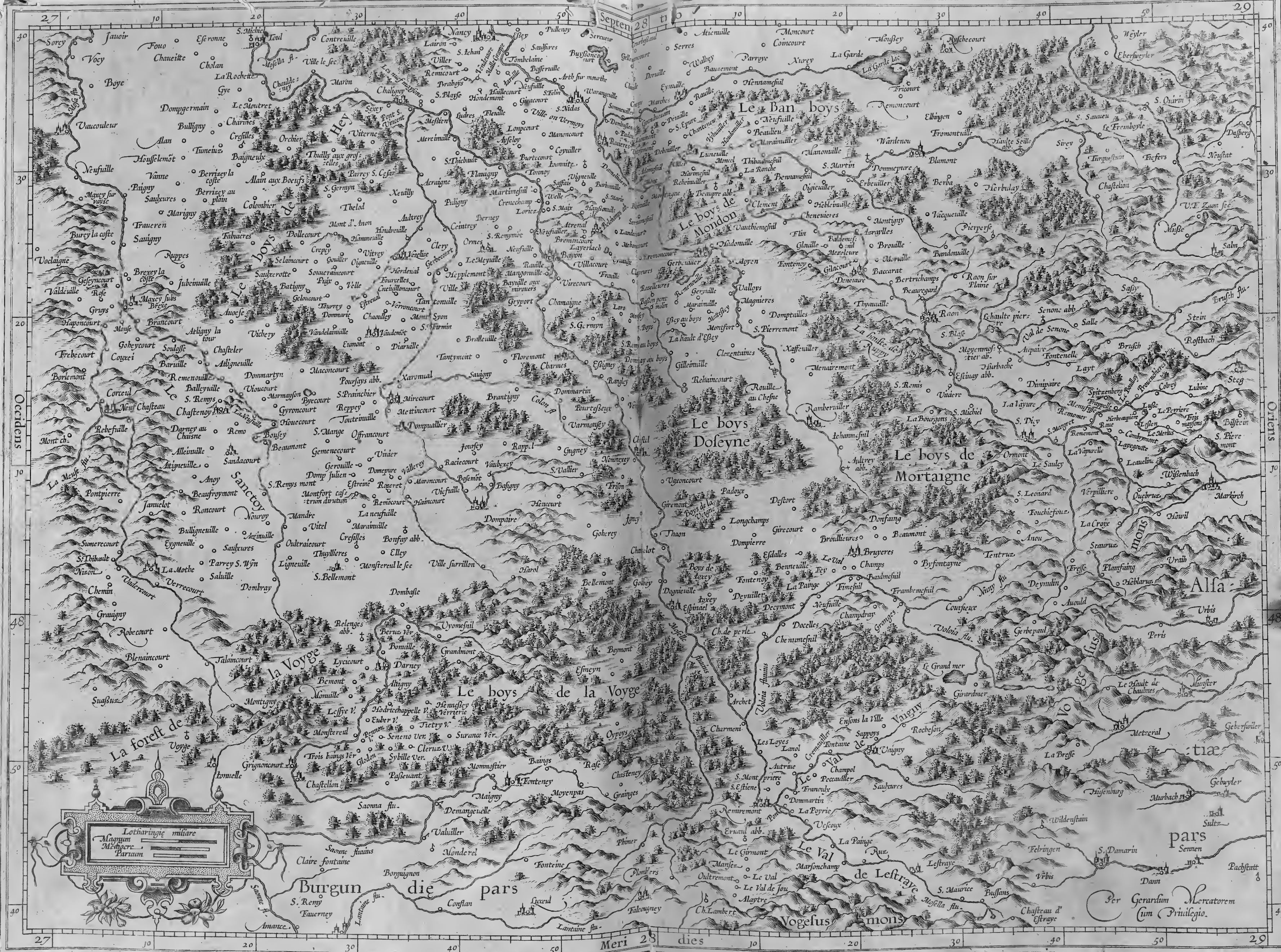
Nunc ordo & Methodus nostra postulat, vt Lotaringiæ suos amnes clariores demus, paucula de Lacub⁹ præmittentes. Stagna habet piscosa, & lacus. Inter quos memoratur ille, cuius ambitus est quatuordecim milliarium, in quo carpiones insolitæ magnitudinis, trium videlicet pedum; saporis verò adeo grati, vt aliarum regionum carpiones suauitate multò superent. Ex huius lacus piscatione tertio quoque anno Dux Lotaringiæ sedecim percipit Francorum millia. Fluminibus irrigatur celeberrimis *Mosa, Mosella, Sarauo, Voloia, Mortana, Murta, Sella, Hida* & alijs. De *Mosa* ad Inferiorem Germaniam. Reliqui ad hunc Ducatũ proprie pertinẽt *Mosella* quidẽ & *Sarauus* potiore parte; ceteri fere integri. Oritur *Mosella* in Mõte Vogeso, haud procul Araris fontib⁹, paullo supra Vicũ, qui vulgo *Bussan*; lapsusq; ab Vulturno ad Caurũ, perlustratis Opidis, qui vernacule *L'estraye, Remiremont, Espina', Charmes, Bayon*, flexoq; ab Oriente in Occidentem cursu, recta petit *Tullum*, Vrbem Episcopalem; vnde in Orientem resurgens, *Fruardum* vsque versus Aquilonem tendit; visisque Mediomatricibus, Treuirensibus alijsque Populis, ad *Confluentiam*, cui ab re nomen, Reno confluit. Germanis *Mosel*: Gallis *Moselle*. Ὀβρίγγος putatur ab Rhenano, & alijs Ptolemæo dici lib. II cap. IX. Ioannes tamen Heroldus Ὀβρίγγον apud Ptolemæum non Fluuium esse notat, sed designari Tractum eum ad Rhenum, qui nunc temporis *Ober-Rhingaw* appellatur: Clemens etiam Trelæus Mosellanus testatur, vt scribit Abrahamus Ortelius, quendam ad Mosellam Tractum *Obrinci* nomen hactenus retinere. Mosellam singulario doctoque Carmine celebrat Ausonius Eidyll. III, ab Aquæ limpitudine, Nauigandique facilitate; Villis Atrijsque, quibus vtraque Ripa decoratur; piscibus *Capitione, Salari, Redone, Vmbra, Barbo, Salmone, Mustella, Perca, Tinca, Alburno, Alausa, Gobio, & Siluro*, quibus abundat; Fluminibus denique in ipsum decurrentibus, *Pronæa, Nemesa, Sura, Gelbi, Erubro, Lesura, Drahono, Salmona, Sarauo, Alisontia. Mosellam* & Ararim, facta inter vtrumque *Fossa*, connectere, Imperatore Domitio Nerone, adgressus est L. Vetus; vt Copiæ ex Italia per Mare, dein Rodano & Arare subuectæ per eam *Fossam*, mox Fluuio *Mosella* in Rhenum, exin in Oceanum decurrerent; sublatisque itinerum difficultatibus, nauigabilia inter se Occidentis Septemtrionisque littora fierent, vti scribit Cornelius Tacitus lib. XIII. De hoc Ausonius,

Te fontes viuique lacus, te cærula noscent
Flumina; te veteres pagorum gloria, luci:
Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent Fluuij, duplicemque per vrbem
Qui meat, & dextræ Rodanus dat nomina ripæ.
Te stagnis ego cæruleis, magnumque sonoris
Amnibus, æquoreæ te commendabo Garumnæ.

Sarauus, haud procul Salmensibus ortus, Fluuiorum omnium qui in *Mosellam* exeunt, est maximus; Nauigiorum patiens, & aliorum Amnium, quos in se recipit, clarus Lustratis Vrbibus Opidisque, quæ vulgo *Sar-Burg, Fenestrange, Sar-Vberden, Sar-Alben, Guemund, Sar-Pruck, Walderfing, Sar-Brug*, & alijs, tandem sub mœnia Augustę Treuerorum Mosellam conuenit, non longe à *Kontherbruk*. Meminit eius Ausonius in Mosella. Nomen hodie retinet. *Sar* enim Adcolis audit. *Sarra* etiam veteribus dictus, docente Inscriptione quę Treueros translata ex opido ad eum fluuium sito, quod hoc tempore vocatur *Sar-Pruk*, hoc est *Sarræ Pons*:

CAES. RO. EXER. IMP. P. P.
S. C. AV. TREVE. INGR-
ESSVM. H. CASTRA. SARRAE.
FLV. PRO. MIL. CVSTODIA
BIENN. POTITVS. EST

Voloia Fluuius est Margaritiferus, qui ad Vicum *Charmeni* Mosellam ingreditur. *Mortana* ad Pagum cognominem Murtæ miscetur. *Murta* vel *Meurta*, multis in se receptis Amnibus, Mosellam loco plano inter Prata paullatim accedit; & longo tractu, æquali quasi cursu, comitatur, relicta inter vtrumque ad alueum exigua admodum terra, donec tandem paullum supra Condeium Arcem, quæ à dextris in rupe est Pago sibi cognomini impendens, facto cum Mosellæ Alueo Angulo acutissimo, eius & Aquis miscetur. Iungit se eidẽ ad Mediomatricum Vrbem *Sella*, initiũ quasi capiens ex Lindero Lacu, qui Salediues & Piscatura. Duplex

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Le Ban boys
Le boys de Hey
Le boys de Mondon
Le boys Doseyne
Le boys de Mortaigne
Le boys de la Voyge
La forest de Voyge
Burgun die pars
Alsatiæ pars
Vogesus mons
Lotharingiæ miliare
Magnum
Mediocre
Parvum
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio.

denique *Nida* (Orientalior enim *Germanicus* , Occidentalior *Gallicus* dicitur) facto ad Pagum Northenium concursu, duobus infra *Bosonis-Villam* (Abbatiæ nomen est) milliaribus in Sarauum exoneratur. Est in valle Deodatensi fons , ad complures morbos sanandos naturæ beneficio efficax. Sunt & Salinæ in quibus sal subtilissimum, gustu suauissimum, ac Scythica niue candidius generatur, ex quibus quotannis Dux Lotharingiæ centum percipit millia Francorum . Altissimi hanc Prouinciam ambiunt montes, qui omnis generis metallorum abundantia Pyrenæos montes longe superant : inprimis autem argenti fodinæ supra quam dici possit fœcundæ sunt , ex qua quidem argenti vbertate haud paruus Ducatui fructus accedit. Gignit & Vogesus mons in valle Leberia argentum purum, sed non ita multum. Siluas habet præterea Lotaringia frequentes easque densissimas, quarum aliquot nomina lingua vernacula adponemus, quę sunt *Warnedwaldt, de S. Beneyt, Le bois de Mortaigne, Boseyne, Bois de Mondon, Le Ban-Bois, Le Bois de la Voyge, de Heyde*, & aliæ. Inter opera publica, apud Pagum *S. Nicolas* duobus milliaribus Nanceio distantem, ad Murtam fluuium Templum est non magnæ antiquitatis, sed vastæ molis, editæque structuræ, Luminosum omnino. Columnæ, quæ totum fastigium sustinent tantæ sunt, cum gracilitatis, tum altitudinis, vt tanto oneri ferendo vix pares iudicentur. Turres habet duas, in quarum vna Caroli Lotaringici Cardinalis, qui idem Metensis erat Episcopus, cuique hæc parebat Ecclesia sub Prioratus, vt loquuntur titulo, in summo Culmine Symbolum : obeliscus scilicet cum Hedera circumplicata, & Inscriptione TE STANTE VIREBO. Apud Pagum Wasserbillich vbi Sura fluuius Mosellæ confunditur, est alius *Igel* vulgo nuncupatus , vbi in loco eminenti spectatur nobilissimum illud venerandæ antiquitatis monumentum, quo nec cis Alpes insignius aliud exstare existimatur, quodque ipsis Italis possit ostentari; Moles est lapidea, ex quadrata basi pedum XXII. sensim assurgens ad pedum circiter LXXIV altitudinem , tota ob omni parte varijs imaginibus semiplanis insculpta, in fastigio aquilæ restat fragmentum, globo insidentis, cui expansæ alæ, & ante pectus velum fuisse apparet. Est Nancei Aedes D Georgij, in qua Monimentum visebatur *Caroli Audacis*, Burgundiæ Ducis, ab Heluetijs & Lotaringis Nonis Ianuarij anno CIↃCCCCLXXVII acie cæsi, cuius reliquias , Caroli V Imperatoris, ipsius Pronepotis iussu, anno CIↃIↃL mense Octobri inde Leuceburgum solenniter transtulit Boisotus, Ordinis Aurei Velleris præco; Brugas hinc mox, Mariæ Hungariæ Reginæ mandatu, transportandas. Sunt in eadem D. Georgij Aede aliquot Lotharingicorũ Ducũ Tumuli, qui Inscriptionibus carent; vt & in alijs Templis. Posteriorum Ducum pars potior ad D. Francisci Aedem, sita est. Spectare ibi est superbum *Renati*, qui Victoria potitus est contra Carolum Burgundiæ Ducem, Monimentum. Conditi iacent ibidem Dux *Antonius*, eiusque Filius *Franciscus*, Carolique Ducis Vxor *Claudia Valesia*, Henrici II Galliarum Regis Filia. Armamentarium habet Nanceium, Machinis bellicis omnis generis instructissimum. Templum est in Vrbe Metensi D. Stephano sacrum et alia , de quibus Diuæus. *Templum D. Stephani nomen tenet, qui Ciuitatis est Patronus, pulcherrimum vero opus, si quod aliud toto hoc itinere vidimus, & sua mole spectabile; quodque raro accidit, omni ex parte consummatũ. Dicebatur in eo Fuisse Crucifixi ligneam Imaginem, totam Laminis aureis superinductam. Vidimus Labrum Porphyreticum rubei Coloris magnæ capacitatis, Pedes X. longitudine excedens, in quo Lustrales Aquas adseruant. Sunt & alia in hac eadem Vrbe sumtuosa Templa, & multa erant in eius Suburbijs, inter quæ D. Arnolphi Basilica, Imp. Ludouici Pij Augusti, Caroli Filij & Filiarum aliquot Pipini Regis sepultura celebris. Omnia hæc absumsit Belli rabies, ita vt Suburbij ne Vestigium quidem nunc supersit, neque vltra Muros quidquã præter Campestria videas.* Haud procul Metis, Prope pagum *Iovy*, in Mosella antiqui Aquæductus sunt Vestigia. De ijs sic Diuæus in Itinerario: *In hoc Itinere Pagus est Iouy vulgo dictus inter Montium radices & Mosellam, vbi quantacumque est inter Montes vtrosque, qui Ripas ambiunt, distantia, Aquæ-ductum antiquitus fuiße, indicant eiusdem, quæ adhuc exstant, reliquiæ. Arcuum adhuc restant multi, suntque ex albo Lapide, in Laterum formam dissecto; & nonnulli quoque eiusdem operis in aduersa ripa cernuntur. Incolæ adserebant in eodem loco Fontem hodieque eße, quamvis hos Arcus (solita inscitia) Ponti inseruiße putantes, & ab hoc Pago in Montis ipsius iugo minores alios Arcus fuiße dicebant, qui versus Vrbem Metensem quæ vno hinc distat Miliari, excurriße viderentur. Altitudo iuxta Ripam Pedum est circiter LX: Vnde conijcere est, quanta totius Operis moles fuerit, quantaque altitudo Arcuum, qui in ipso erant Fluminis alveo, quorum hodie nihil superest. Referebant ijdem Incolæ, superiorem Arcuum Partem planam omnino eße, cæmento rubei coloris inductam; & in eius medio Domunculam non ita multis abhinc annis adhuc fuiße, ab vtraque parte patentem, quam nos partem Tecti fuiße, quæ Tubum tegeret suspicabamur.* Mediomatricum Vrbem, quæ olim Imperialis erat Henricum II Galliarum Regem in suam potestatem redegiße, supra diximus. Præsidet Vrbis Senatui missus ab Rege Magistratus. Tribunal autem Mediomatricis vrbis tres habet Episcopatus, sub Metropoli Treuirensi; *Metensem, Tullensem, Virdunensem*, sic ab Locis nuncupatos, in quis suæ singulis sedes.

Montes.

Siluæ.

Opera publica.

BVRGVNDIA DVCATVS.

Sunt in hac Burgundia & eius confinibus,

- *Dijon,* Metropolis *& Parlamentum Regium, summusq́ senatus. Austun, Tonnerre 24 51: 47 25. Chalon ad Sagonam vulgo Sonam, quæ veteribus est Anar, fluuium. Mascon,* S. Martin, *Neuers, Langres, Auxerre, S. Iangou.*
- Comitatus
  - *Charrolois, de hoc Comitatu cui nunc iure competeret magna fuit inter Reges Philippum Hisp. & Henricum 2. Franc. controuersia, dum pacem solidam & perpetuam inter se constituerent, nuptijs inter Philippum & Isabellam Henrici natu maiorem filiam contractis. Sed superarunt Hispanorum rationes. Itaque qui ab Henrico detinebatur, tum Regi Hispaniarum ex integro fuit restitutus, à quo tempore vti prius prouocationes iuridicæ Dolam ad Regium Senatum Parlamenti, veluti supremi eius domini deuoluuntur, ibique sistantur. Cuius Comitatus titulo, Ducis Burgundiæ filius natu maior, viuo patre fuit insignitus, veluti Carolus Audax quamdiu Philippus pater superfuit, & Carolus Quintus viuo etiam Philippo patre. Harum rerum testem habeo doctissimum virum, & rerũ politicarũ obseruantissimum, Ioannem* Metellum *Sequanum. Quæ de hoc Comitatu in Galliæ vniuersali sunt notata antiquiora tempora scriptaq́ sequuntur.*
- Domina
  - *Chargni fortè Chagni 26 2: 46 15. Monliet forte* Montit *25 13: 47 9. Auxone, Rogemont 25 18: 47 26.* Mussy *25 45: 47 43. Brestemont , Sees;* Mombys, *Senegnon, Gilly 25 23: 47 32. Valenion, Tirecourt, Cheuihni, Aineuille, Espirey forte Epiryen 25 42: 46 11. Taruant , Brasey fortè Brasse 25 45: 45 50. Rochefort 25 58: 47 23. Aincourt siue Agincourt 26 5: 46 37. Viteau. Quibus adduntur etiam, Arlay 26 30: 46 15. Ragny 24 56: 47 71. Challigny,* Mommartin, *Longey, Beauchamp, Couches 26 9: 46 47. Quæ, addita hac Burgundia inueni nominata Dominia, quanquam in tabulis signata non reperiantur.*

Episcopatus Augustudunensis siue Heduensis, Austun, & Matisconensis Mascon, *& Cabilonensis, Chalon, &* Lingonensis *Langres, subsunt Archiepiscopo* Lugdunensi.

Meridiani positi sunt ex ratione Paralleli 46 40. ad circulum maximum.

BVRGVNDIÆ Ducatus.

Regio. Vnde dicta.

Hæc pro Methodi ratione de Lotaringia sint satis; succedit Burgundiæ Ducatus siue Inferior Burgundia. *Burgundiæ* nomen à *Burgundionibus*; qui Germaniæ Populi, ex Vandalorum orti sanguine, dictique à *Burgis, i.* præsidiariorum castris ab Almannis (in horum enim Agris violenter in Capellatio, vbi hodie Palatini Comitis Ditio, consederant) exturbati, sub Theodosio Arcadij Filio , Iuniore, expulsis late Sequanis Eduisque, hanc Veteris Galliæ partem cum Nuithonibus (quorum Tacitus meminit) occuparunt. Petrus Sancto-Iulianus *Burgundiæ* Etymon ab Loco quodam diducit, qui vulgo *Burg-ogne* in Agro Langrensi. Olim *Regnum*, circa annum CIↃ XXXIV, bipartitum in *Ducatum* & *Comitatum* abiit: quorum ille, versus Occidentem, *Burgundia Inferior* & *Regia*, Hic, ad Orientem, *Superior* & *Imperatoria*. De *Ducatu* hac descriptione mihi agitur : De *Comitatu* Descriptione proxima dicetur. *Ducatum* cingunt, qua Oriens est, Rhodano interfluente, Sabaudia & Burgundiæ Comitatus; qua Meridies, Lugdunense Territorium: ad Occasum lætissimi Niuernensium Borboniorumque occurrunt agri; Ad Septemtrionem Campania se offert. Huius ager planus & soli fertilitate nulli cedens , hic enim certat cum Cerere Bacchus. *Richardus* Comes Augustodunensis vir strenuus, & in re bellica exercitatissimus totius Burgundiæ, cis Ararim Dux institutus fuit à Francorum Rege Odone, qui præfuit Ducatui Burgundię annis XXXII. Hic Burgundiam *Rudolfo* Filio reliquit, qui & in Regem Francorum fuit electus, ac successorem habuit in Ducatu, *Hugonem Nigrum* Fratrem. Huic *Odo* frater aut filius (vtriusque enim sententiæ autores reperio) successit. Quem sequutus *Henricus* Frater. Quo sine liberis defuncto *Robertus* Francorum Rex, Ducatum Burgundiæ ex testamento, vt aiunt, Henrici adeptus est. Huic successit Filius *Robertus, Roberto, Hugo* ex Henrico Filio nepos. Hunc sequut⁹ est *Otho*, hũc *Hugo II*. Hugonẽ *II, Odo* filius. Quẽ ordine sequuti sunt *Odo III, Hugo IIII Robertus III. Hugo* V. *Eudo* , *Philippus*. Quẽ sine liberis defunctũ sequut⁹ est *Ioannes* Francorũ Rex, cui successit Filius *Philippus* cognomento *Audax* a patre Ducatu Burgũdiæ donatus. Patri Philippo successit *Ioannes* cognomẽto Intrepidus, atq; huic *Philippus Bonus* seu *Mitis* filius. Atque huic Carolus ob plurima bella quæ gessit, Bellatoris cognomen sortitus. Post cuius obitum hanc omnem ditionem occupauit *Ludovicus* XI. Metropolis Ducatus *Divio*, *Diuionum* Gregorio Turonensi , Gallis *Dijon*. *Diuionis* Conditor habetur vulgo nobis potius Restaurator, Pomerijque Productor, Aurelianus Imperator. Nomen ab *Diuis*, quis plurimus ibi fuit cultus impositum putatur. Hac Vrbe nihil in Burgundia pulcrius. Sita est in planitie amoenissima, duobus Fluminibus *Suzione* & *Oscara* (*Suson* & *L'Ouche* vernacule) vt:m-

Burgundia Ducatus. Situs. Soli fertilitas. Imperium Maiorum. Vrbes.

BVRGVNDIA
Ducatus.
Occidens
Oriens
Septen trio
Meri dies
Auuer gne
Bourbon nois
Niuer nois
Le pays de Combraille
Part de Beauio lois
Miliaria communia
Per Gerardum Mercatore
Cum privilegio

que muros adluentibus: Ille quidem periculosissimis Exundationibus Vrbem infestare cõsueuit; hic pisculētus admodum alveo fluit quietiore, Rerum multarum vsum subministrare solitus. Muri ad iustam propugnādi magnitudinem in altum sunt educti; Turribus Propugnaculisque nuper exstructis muniti. Iustitiæ ibi est Tribunal & Parlamenti Sedes; vnde veluti ex sinu, Patriæ Iura petuntur. Qui in Maiorem huius Opidi legitur, non tam Honorem quam Onus suscipere, vel inuitus & renitens, cogitur, Iusque-iurandum præstare in Templo D. Virginis, præeunte verba Procuratore Regio, se Regi fidelem futurum, defensurumque sua Ciuitati Iura, Libertates & Priuilegia, aduersus quoscumque, Regem etiam, quoties flagitat necessitas. In vicinis Vrbi Montibus optima crescunt vina. Episcopales porro Ducatus huius Vrbes sunt *Augustodunum* & *Caballinum*; sua vtrumque suspiciendum antiquitate. Priori nomen *Augustoduni* natum ab Augusto (Octauiano, an quo alio, non valde laborandum: nam qui ab *Auge*, Apollinis Coniuge deriuant, Fabulas narrant) qui dirutum bello, quod Cæsar contra Gallias gessit, restaurauit. Hodie *Austun* dicitur. Vrbs quondam amplissima, sed multum de pristina gloria amisit. Visuntur hic etiamnum magnæ theatri ruinæ, itemque aquæductuum, columnarum, pyramidum: effodiuntur etiam cotidie numismata antiqua, aliaque antiquę supellectilis Monimenta. Est & hodie templis publicisque structuris conspicua. Adsita est Radicibus Montium, qui vulgo *Les Mons de Cinis*, ad fluuium Arrousium. Hæc de *Augustoduno*: sequitur *Caballinum* vel *Caballionum Eduorum*; vulgo *Challon sur Saone*. quis condiderit, non constat. Sita est hæc Vrbs ad dextram Araris ripam; Agri vberrimi, Cœlique saluberrimi. Eximie felix, conuehendisq; secundo Arari Mercimonijs idonea; vnde ab Cæsare Commeatui parando, Exercituique, qui sæpe in plures distractus erat partes, distribuendo delecta. Hæc Guntchranni aliquando regia fuit. Eam Lotarius Ludouici Pij Augusti F. postea incendio totā absumpsit, vt ne vestigium quidem ciuitatis appareret. Sed ob loci opportunitatem postea iterum caput extulit, estque hoc tempore mercimonijs opulēta. Hæc de Metropoli, Vrbibusq; Episcopalibus: sequuntur nonnulla Ducatus huius minorum gentium Opida. Inter *Caballinum* & *Matisconem*, medio fere itinere Opidum est, quod vulgo *Tornus*, *Tinurtium* Spartiano & Antonino. Solo situm est fertilissimo; ab Arari vndique cinctum. Colles in Agro Suburbicario Vini generosissimi feraces. Ab vtraque etiam Vrbe Matisconensi & Cabillonensi itineris spatio prope æquali distat *Cuysellum*, Regiæ Ditionis, Opidum, vt Paradinus censet, *Secusianorum*, *Secusiumque* Ammiano dictum. Situm ad radices Iuræ Montis, multis licet hodie ruinis deformatum, miram præ se ferens antiquitatem. Ab Oriente Montes habet celsos, Amnesque perennes, qui limpidas & potu suaues edunt Aquas, vnde Fons saluberrimus ex Topho & vasta Rupe in opidum longe porrigitur per ligneos tubos. Ab Occasu planicies se in Sinum laxissimum pandit. Tertia fere leuca ab Vrbe Cabillonensi versus Septemtrionem est *Belna*, vulgo *Beaulne*, ad Amnem Adcolis *Boursoize* dictum. Sunt qui volunt *Bibracten* esse Cæsaris & Strabonis. Alijs alia mens est. Situm est hoc opidum loco vliginoso & quod, vt scribit Paradinus, nullo pene negocio, nulloque ab hostibus discrimine, posset Lacum Vrbi ad primum Lapidem offundere, quo hostes ab se submoveat. Vrbs tota valido Mœnium sepimento circumdata Propugnacula habet, quibus omnium Tormentorum vim queat excipere. Belnensis Ager pinguis est, & optimæ notæ. Vites habet toto Terrarum Orbe nominatissimas, & Vino non vulgari nobilissimas. In eodem Agro visitur *Cistertium* ab Cisternis, Odonis Ducis opus stupendum in vastissimo Nemore exstructum. Eius Cœnobiarcham agnoscunt supra mille octoginta Virorum Cœnobia; ac totidem prope Velatarum eiusdem instituti, quod hinc *Cistertiense* dicunt. *Semurium*, vernacule *Semur*, situm est in meditullio Territorij, quod vulgo *Auxois*, opidum non inelegans. Inter Diuionem & Belnam itinere medio *Nuithonium* est, vulgo *Nuys*. Opidum hoc semper Gladiorū opificio fuit celeberrimum. Quod Opidum hodie *Aualon*, apud Antoninum *Aballon*, vbi *Legio* XVI dicitur. Quod *Saulieu* vernacule, *Sidolucum* est Antonino, *Legionem* illi XVIII tribuenti. Quod *Flavigni*, sesquileuca *Semurio* versus Orientem, *Flauia Eduorum* censetur olim dictum. Sunt & alia *Burgundiæ* opida Burgique, quis delineandis, breuitati studens, supersedeo: vt sunt *Ausone*, Arcem habens, Clauis Ducatus Orientalior, Arari moenia lambente, *Noiers*, *Rauieres*, *Leigne*, *Mombard*, *Chastillon*, *S. Seigne*, *Seloigne*, *Crevaut*, *Viteau*, *Verdun*, *Arnay*, *Seure*; *Tonnerre*, *Tronoderum*, Antonino. *Burgundiæ Ducatui* concenseri solent aliæ tres Vrbes Episcopales *Neuers*, *Ausserre*, *Mascon*. Prima dignitate gaudet & honore Ducatus, cuius Ditio (*Duché de Nivernois*) late patens tribus qui navigeri, Fluuijs irrigatur, Icauna, Elauere, Ligeri. Numerantur ibi XIII. Opida clausa, quorum *Niversium* est Metropolis; Iurisdictionem exercens, in XXX, vt vocant, Castellanias. *Noviodunum* Cæsari; Opidum est omni ex parte moenibus cinctum firmissimis, Turribusque amplissimis, & Fossis profundissimis probe munitū. Inter præcipua *Ducatus Nivernensis* Opida sunt *Dezisa*, *Decisæ* Antonino & *Decetia*: *Clamecyum*, *Douzyum*, *Milinium*, *Angilbertium*, *Corbignium*, *Fanum D. Leonardi*, *Luyzium*, *Premecyum*, & alia. *Auserre* sequitur; *Autissiodorum* Antonino, *Legionem* hic locanti XXII. *Antosidorum* Ammiano, *L'Evesché d'Auxerre*. Territorium huius Vrbis, vulgo *le Pais d'Auxerrois*, Vino cognomine est nobilitatum. Vrbs quæ hodie *Mascon*, Cæsari dicitur *Matiscona*; *Matisco*, Itinerarię Tabulæ; *Matiscenense Castrum*, Notitiæ Prouinciarum Galliæ, & Antonino, qui *Legionem* ibi ponit X; *Mastico* in Veteri quodam Diplomate, vt notat Philippus Bugnonius, qui huius Vrbis Historiam concinnauit. *Machaon Villa* videtur dici Paullo Diacono in Longobardicis. *Matissana* est Gregorio Turonensi, & alijs. Caballino, si Situm quis Cultumque & Artes respiciat, simillima. Porrecta iacet ad Ararim, qui Ponte insigni stratus, recto longoque ad Orientem tractu; reliquis Lateribus in Arcus speciem se formantibus. Flumina habet hic Ducatus *Suzionem*, *Oscaram*, *Ararim*, *Icaunam*, *Ligerim*, *Elaverem*, & alia.

Flumina.

BVRGVNDIA SVPERIOR, SIVE LIBER COMITATVS, vulgó LA FRANCHE COMTE.

Burgundiæ Comitatus, in tres Diœceses & præfecturas, siue Balliuatus, vt ius facilius diceretur, diuisa est, videlicet: in Superiorem, cuius sedes est Vesulij: Inferiorem, cuius sedes est Polichnij, & Dolanam, cuius sedes est Dolæ. Qui Comitatus, ideo liber dictus est. Cum quod eius Comes & Princeps, eius prouinciæ nomine, nullum prorsus in Superiorem agnoscit, tum quod prouincia est plane sub suo Comite, ab omnibus tributis & exactionibus libera.

Superioris Diœcesis

- *Comites: Montbelliart, Roche & Varax, Montriuel, Thalamey & Vaulgrenans Vergey, Rey, Listenois.*
- *Abbates: Croissant, Charite, Bitaine, Corneul, Tulley, Clarfont, Luxeul, Belleuaulx, Gracedieu, Charleu, Trium regum.*
- *Priores: Vaucluse, Lantenans, Cusance, Marteret, Iussey, Port sus Saone, Montereul, ad Sagonam,* S. *Marcelli.*
- *Canonici: Calemostier, & alij alijs locis.*
- *Vrbes: Gray, Vesoul, Montboison, Iussey, Palma, Port sus Saone, Cromary, Montiustin, Faulcongney.*
- *Domini: Montmorot, &* S. *Loup,* S. *Martin, Taulens, Villeneufue, Rupt, Montgeuelle, Chastillon & Beluoye, Consladey, Monbaillon, Velleson, Dicey, Ygny & Chemylly, D'Oizelet, Cicon, Trasues, Raincounieres, Costebrune, Sombernom, Vallefault, Bermont, D'Avilley, Mugnay, Vereur, Touraize, Citey, Provanchieres, Grandmont, Velle cheurelous, Voysey, Dampierre, Frotey, Beutal, Matay, Noironde, Tromarey, Millesey, Mailleroncourt, Myon, Benenge, Vellerot le boz, Clerc,* Betoncourt, *Montaillote, D'Amondans, & de Fraisne, Chauirey, Montot, Mons* S. *Legier, Cuury, Montereul, Sorans, & Lambry: & alij permulti.*

Inferioris Diœcesis.

- *Comites: Ruffey, &* S. *Aulbin, Baro Cheureaul-*
- *Abbates:* S. *Eugendi, Baume, Balerne, Mont* S. *Mariæ, Mont Benoit, Beyllen, Rausieres.*
- *Priores:* Mainnaul, *Vaucluse, Bonlieu, Mente, Lonslesaulnier, Arbois, Mote, Syrodi, Vallis supra Polichnium,* Mortau.
- *Canonici:* S. *Mauritij, &* S. *Anatolij, &* S. *Michaelis, Salinis omnes: Arbosienses, Polichnienses, Nozeretenses, & aliarum vrbium ac locorum alij.*
- *Vrbes:* Salinis, *Arbois, Poligny, Pontarlien, Nozeret, castrū Caroli, Mōmoroti, Orgelet.*
- *Domini: Coulongnia, & Andelest, Courlaou* & le Pin, S. *Amour, Argento, Laubespin, Poupet,* S. *Sorlin, Dernam & Tramelay, Borsia, Cressia, Fitigny, Chamberia, Montena, Vecles, Rosait, Marigna, Beaufort, Nasey, L'Aigle, Courbosō, Vertamboz, Largilla, Moirō, L'Estoille, Chasnet, Aresche, Coges, Bar, & Iousseaul, D'Augea,* Moyre, *Charrin, Charlin, Chaumes, Breteryeres, Fontenay, Cogna, Chaulx,* Montuet, *Vadans, Villette, Les Arbois, Aiglepierre, Chastelvillam,* S. *Iulian, Dyescrilles, Verges, Chay, Champaigne,* Beaulchemin, *Villeneufue les Orglet, Chastes, Præfectus arcis de Ioulx, siue, Iura mōtis, Vicelle, visineaulx: & alij multi.*

Dolanæ Diœcesis

- *Dominus de Giurey, Longepierre & Rahon, Cleruans.*
- *Abbates: Billon,* S. *Vincentij,* S. *Pauli Bisantij, D'Acey.*
- *Priores: Loye, Laual, Damparis, Iouhe, Monterot, Mote supra Altampetram, Faye, Mostier in Secusia.*
- *Canonici: Dolani, Bisuntinenses. & alij alijs locis.*
- *Vrbes: Dola, Quingeum, Ornans, Loya Rochefort, Vercella.*
- *Domini: Vauldrey, Rainnes Rye, Monfort, Montrichard, Fertans, Maillot, Bermōt, Cleron, Verchamps, Dossans, Port, Chasteau, Roillault, D'Abbans & Marchault Reculot, Chantrans, Mont Grospain, Mutigney, Chassey, Parressey, Choisey, S. Ilye, Faye, Parrel, Chemin, Rabus, Champdiuers, & Ranslonieres, Rainchecourt, Paintre. Montrambart, Salans, Goussans, Chauirey, Ancier,* & *alij.*

Quando *Comitetus prouincialis agitur, tres Status conueniūt, eos nomine Comitus cōuocante Principe Auraico, siue Aurengiæ, D. à Nozeret, & Arley, Marschalco: videlicet, nobilitas, Ecclesiastici & vrbes.*

Quatuor vero Burgundiæ nobilitatis præcipuæ familiæ: vtpote, quæ a Burgundiæ Regibus & Principibus originem ducere narrentur, vel cum ijs adfinitatem contraxerunt; commemorantur. Videlicet DE VIENNE, cui Nobilitatis epitethon titulusq; tribuitur. DE VERGY, cui strenuæ titulus datur. DE CHALON, quæ opulētæ diuitisq; nomen obtinet, Auraiciq; Principatus titulū. DE NEVFCHASTEL, quę feudis est insignis.

Hæc ex Gilberto Cognato Nozereno ad verbum fere transcripsimus omnia: & quia in tres præfecturas dominia omnia distribuit & prosequitur, adeoq; haud vaga est locorum in tabula inquisitio, numeros omisimus, præcipue dum quæ quærentur, signis additis, vt turribus & crucibus, facile se pandant. Plura autem nominat Cognatus quæ in tabula non sunt: noluimus tamen ea omittere, vt totam Nobilitatem quam recitat ille, complecteremur.

Iurisdictio. Appellationes omnes ex tribus Diœcesibus, siue Balliuatibus: Dolam, ad supremum Comitatus huius Parlamentum, referuntur.

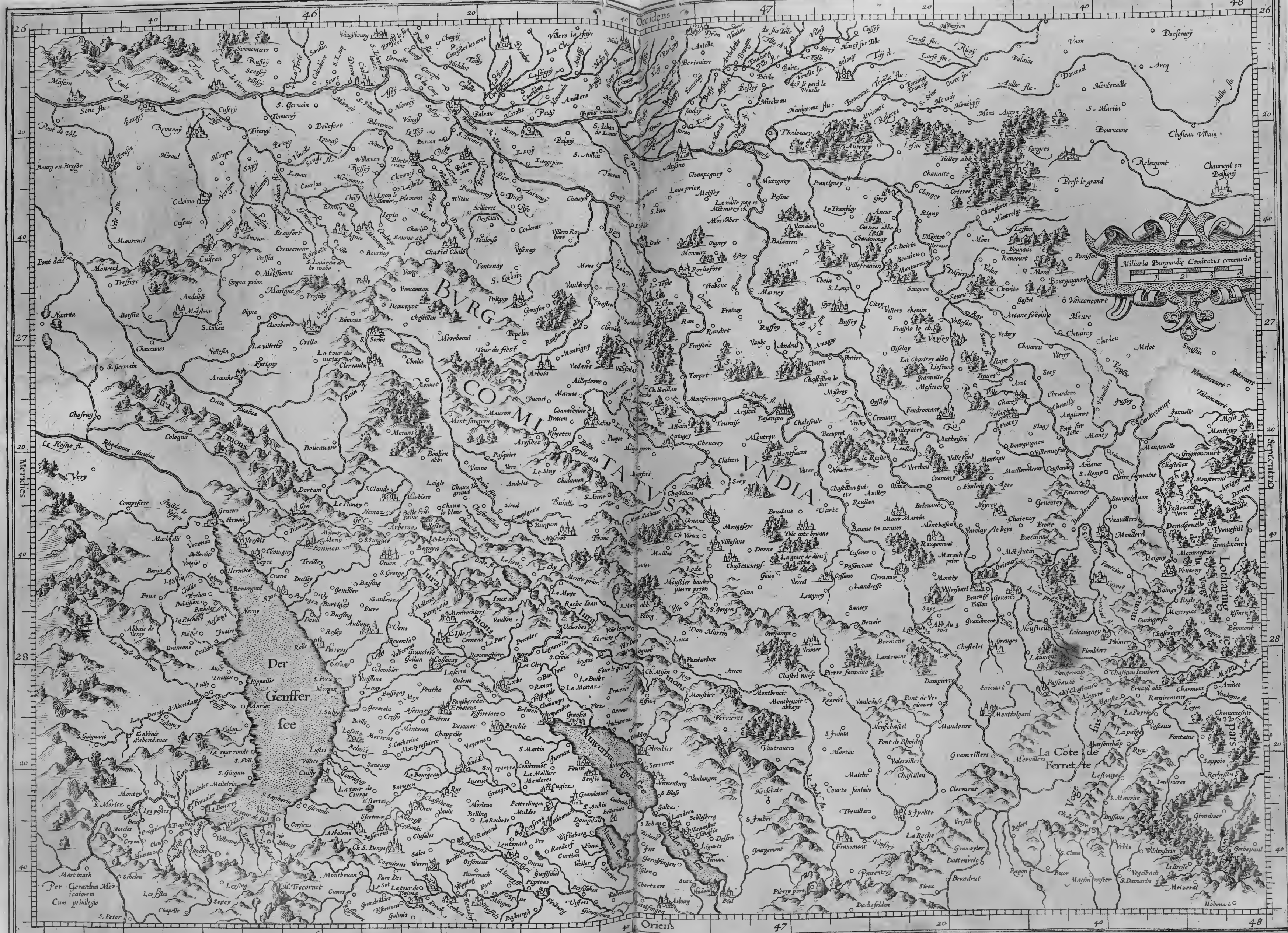
Status Ecclesiasticus. Archiepiscopus Bisuntinus: cui subsunt tres Episcopi, Basiliensis in Germania & Heluetia, Lausanensis, & Bellicensis, in Sabaudia, Ecclesiasticæ administrationis est caput, Princepsq; Imperij.

Membra hic sunt Imperij & quinti circuli: Archiep. Bisuntinus: & Vrbs Besancon, ciuitas Imperialis libera, olim maximum maximæ Sequanorum prouinciæ, oppidum, & ejus Præsidis fixa sedes.

Decimus Imperij circulus dicitur Burgundicus quod á domo Burgundica sit institutus: complectitur præcipuos Belgij Principes, qui sunt

Dux Burgundiæ,	Comes Egmond & Iselstein,	Comes Nassau in Breda,
H. Bergen & vvaelhem,	Com. Horne,	com. Bergen.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 46 40. ad circulum maximum.

Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
BVRG VNDIA COMITATVS
Miliaria Burgundiæ Comitatus communia
Der Genffer see
Nüwenburger see
Iura mons
Lotharingiæ pars
La Cote de Ferrette
Le Rosne fl.
Le Doubs fl.
Besançon
Dole
Salins
Arbois
Pontarlier
Montbelgard
Langres
Geneue
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio

Regio. *Situs.*

SEquitur *Burgundiæ Comitatus*, siue *Burgundia Superior*, Francis *Franche Comté*, id est *Liber Comitatus*. Prouincia namque plane sub suo est Comite; ab omnibus, vt aiunt, Tributis & Exactionibus libera. Feudum est Imperij, sub protectione Bernensium Heluetiorum. Conregionales illi sunt ad Septemtrionem Lotaringia Superiorque Germania; ad Occidentem Burgundiæ Ducatus; qua Oriens est, occurrunt Heluetij; qua Meridies, Allobroges & Segusiani. Longitudo xc, Latitudo lx est milliarium. Regio admodum fertilis, rebus omnibus ad victum necessarijs instructa; agerque Sementi faciendę, Arboribus serendis, Vinetis Vini laudatissimi sustollendis, Pecori alendo commodissimus. Summa est vbique Tritici, Siliginis, Hordei, Auenæ, Fabarum, Milij, aliorumque Leguminum fertilitas. Arborum haud minor fœcunditas. Ager passim præsertim qua vmbilicus est & Regionis meditullium, Colles habet præstantissimorum, primæque nobilitatis Vinorum feraces. Apud *Arbosianos* & *Vadanos* Vasa Vinaria sunt adeo magna, vt Domos altitudine videantur æquare. Prope Regiam Veterum Burgundiæ Regum, quæ Adcolis hodie *Chambrette au Roy*, ex Terra Gypsum, Materiam Calci similem, effodiunt. Eruitur ibidem & in *Dolano Agro* in Magnatum sepulturas Marmor candidi coloris, quod Ἀλαβαστρίτης Græcis appellatur: & aliud nigerrimum, maculis purpureis variatum. Varij etiam generis videre est ibi animalia, magnamque Iumentorum & Pecudum copiam. *Grauellenses* Equos Gradarios, Canesque eiusdem tractus ferocissimos probant omnes. De Antiquis huius Burgundiæ Comitibus, Stirpis etiam Imperatoriæ Francicæque, multi multa memoriæ produnt. Nuperi fuere. Comitis & Palatini Burgundici simul cum Ducatus, titulos primus gestauit *Eudo*, cui successit Philippus ex Philippo filio nepos, quo sine liberis defuncto, Rex Francorum *Ioannes* Ducatum Burgundiæ filio *Philippo* qui *Audax* cognominatus fuit dedit; sed *Margareta* Philippo, Nepoti ex Sorore Ioanna succedens, Comitatum adepta est Burgundiæ; Huic successit *Ludovicus Malanus* filius, Huic *Margareta Malana* filia, Hanc Philippus Burgundiæ Dux cognomento audax vxorem duxit. Huic ordine successere *Ioannes* filius cognomento *Intrepidus*, *Philippus Bonus*, *Carolus Bellicosus*, *Maria*, nupta Maximiliano Austriæ, *Philippus Austriacus*, *Carolus v.* Imperator &c. *Philippus Hispaniarum Rex*, *Philippus* Hispaniarum Monarcha. Vrbes quæ sunt in singulis huius Dioecesibus enumerat Mercator. *Dola* autem, Arce potens, totius Comitatus est Metropolis, reliquarumq; Vrbium celeberrima: ad Dubim sita fluuium, qui in duo hic brachia scinditur. Putant quidam Ptolemæo esse Διδάττιον, lib. II cap. IX, Sequanorum Vrbē. Nihil ibi earum rerum, quæ ad Ciuitatis splendorem faciunt, desideratur. Forum hic elegantissimum & spatiosum; forma quadrata, Longitudine tamen Latitudinem nonnihil superante. In parte Occidentali Prætorium est, cum Carceribus. Primarium Templum, quod pulcherrimum & admirandi operis, Deiparæ Virgini est sacratum. Sunt & multę alię, inter quas *Vesontio* vulgo *Besançon* vrbs Imperialis, olim dicta *Chrysopolis*: sita est commodo fertilique territorio. Alduasdabis fluuius magna ex parte ipsam intersecat, eiusque potiorem partem concludit, reliquam partem ad portam qua Dolam itur, fluuius non alluit. *Nozerethum Noseroy*, quod olim à nucibus dictum Nucillū, sed Ludouicus Cabillonensis ab expeditione Hierosolymitana reuersus, muris cinxit, ac *Nazarethum* dici voluit. Hic Comes arcem habet, quæ quia plumbo intecta est, dicitur plumbea. *Salinæ*, amplissima Ciuitas, toto terrarum Orbe celebris; ab salsis denominata Fontibus, Saleque inde igne densari solito, qui candore præstans in finitimas regiones exportatus maximum huius Comitatus est vectigal. Reliquarum Ciuitatū descriptiones breuitatis gratia omittimus. Lacus habet hæc *Burgūdia* ingentes & mirabiles: Inter eos non postremi loci, cui ab *Voraginibus* nomen: mirum Naturæ ludentis opus. Super enim Aqua fit Limus, qui adeo durescit, vt Continēs videatur: super quo tamen Equites Currusque secure non ambulant, sed soli Pedites. Is coelo pluuioso & nebuloso nō emergit, nisi Serenitas sit futura. Tunc per Foramina breui tempore auctus totam Columbanam Planiciem rigat. Inter Nozerethum porro & Ripariam alius est Lacus in Bonualli, Lupis, Parcis & alijs Piscibus abundans, qui septimo quoque anno in aliquot hebdomadas suffugiens & delitescens, iterum emergit. Quæ res in Miraculum exit, Fidemque vincit. Tractus huius Comitatus Australior Lacubus scatet: Videre ibi est, qui vernacule *Mateteux* Maior Minorque; *Narlay*, profunditatis vix credendæ; *Vernoy*, duo *Chamblici*, *Frogeay*, *Ronchault*, & alij. Flumina scindunt eam beantque plurimum non pauca; *Dubis*, *Lougnonius*, *Danus*, *Lupus*; *Dubis* totus ad hunc Comitatum pertinet; Δοῦβις Ptolemæo, *Alduabis* Cæsari, si proba sit coniectura Fuluij Vrsini; in alijs Codicibus *Alduasdubis* & *Alduasdalis* vitiose legitur, Vulgo *Doux*. Oritur ex Monte Iura paullo supra Pagum amœnissimum, quique instar Opidi, Motam. *Dubis* porro, coepto ab Meridie in Septemtrionem cursu; per Pontium Lacum lapsus, nonnullis amfractibus prætergressus Pontarlum, Mortuam & Vafrum, Fanum petit S. Hippolyti; vnde in Occidentem flexus ad *Pagum Chastelot* versus Africum tendens, Vesuntionemque permeans, & facta ad Dolam Insula post multas ambages receptosque Fluuios prope Virdunum Arari commiscetur. Totus etiam Burgundiæ Superioris est *Lougnonius*, vulgo *Lougnon* qui in Lotaringiæ finibus ortus, varijs Opidis Pagisque Lustratis, paullo supra Auxonam in Ararim se fundit. *Danum* euomit ex sinuoso recessu Mons arduus, Syrodo, grandi & celeberrimo Pago, incūbens, hoc modo: Postquā descenderis, est Antrum profundi Præcipitij, & intus Fons inperscrutabilis profunditatis, latitudine forsitan decem passuum. Huic Rupes horrendæ imminent; quæ contemplantibus horrorem plane incutiunt: ac per Gurgitem altissimum tanta Aquarum copia ebullit, vt statim in ipso ortu (dictum incredibile) Flumen Nauigiorum, si ob rupes & saxa, per quæ deuoluitur, liceret, satis capax esset. Incolis hoc Flumen *Dain* vocatur. Fluuios in se recipit varios: cum alijs prope fontem, *Senam*, Amnem fama & natura ingentem, ex *Fons-Sena* Pago, qui immensus multisq; constans Villis, ab eo denominatus, exorientem, & saxosa conualle per Plancas & Sienum vicos labentem iuxta Burgum opidum. Et sic alijs LX auctus Fluminibus decurrens ac præterlabens per Superioris Burgundiæ meridionalem partem, in Rodanum tribus Lugduno versus Orientem miliaribus inuehitur: vnde *Dani* nomen in posterioribus *Rodani* sunt qui arbitrantur latere. Pisces habet *Danus* gratissimi saporis, pręter alios Tructam & Auratam. *Lupus* vel *Lupa*, vulgo *Loue*, altissimus, latissimus, rapacissimus Burgundiæ Fluuius, multa habet Piscium genera; inter quos numerantur Alosa, Barbatulus, Anguilla, & Aurata. Oritur paullo supra Villephanum in Ouino pago, & non procul ab Dola cum Dubide in Ararim aquis properantibus deuoluitur. Est & Araris, & alia. Thermæ quoque cum magna Calidarum Aquarum copia ad Luxouium opidum scaturiunt. Regio insuper Silvis, Montibus, Vallibus gratissima vicissitudine spectatur variata. Montium autem huius regionis præcipuus & nominatissimus est *Iura*, qui hanc prouinciam à Lotaringia disterminat, & *Vogesus*. De Ratione gubernandi supra in Mercatore habes. Academiā habet hic Comitatus *Dolæ* veterem quidem, sed quæ circa annum CIↃ CCCCLXXXIV, sopitis bellis, serio florere cæpit. In collegio Hieronymiano Bibliotheca seruatur multorum Auctorum & optimorum Codicum. Atque hæc nobis de vtraque Burgundia dicta sint, ad alia pergamus

Soli fertilitas. *Animalium varietas.* *Imperium Maiorum.* *Vrbes.* *Lacus.* *Flumina.* *Montes.* *Academia.* *Bibliotheca.*

HELVETIA
CVM FINITIMIS REGIONIBVS CONFOEDERATIS.

Rerpublica Heluetiæ, ribus partibus constat,

Prima *pars sunt 13. pagi, quos Itali Cantones, Ort Germani vocant. Hi soli hoc iuris habent præ alijs confœderatis, quod de omnibus ad communem Remp. Heluetiorum pertinentibus in publicis conuentibus deliberant, et suffragia ferunt, omniumq; totius ciuitatis commodorum & incommodorum participes sunt. Præfecturas quas simul acquisierint, pari iure administrant, & reliquæ prædæ, publicè ex æquo participes sunt.*

5. *Tigurum 30 20:46 58. accessit fœderi trium pagorum.. Anno Domini 1 3 5 1.*
8. *Berna 29 2:46 38. fœderi Heluetico iuncta est anno 1 3 5 5.*
4. *Lucerna 29 53:46 42. Anno 1 3 3 2. perpetuo fœdere tribus primis pagis iuncta est.*
1. *Vria, Vren 30 25:46 22.*
2. *Suitia, Svvitz 30 25:46 34.*
3. *Vnder Walden 30 3:46 30.*
{ *hæ primæ inter se fœd⁹ cōstituerūt anno 1 3 0 8.*
6. *Tugium, Zug 30 10:46 45. anno 1 3 5 2 sex pagis accessit.*
7. *Glarona 30 47:46 32. simul cum Tugio idem fœdus inijt.*
11. *Basilea 29 15:47 29. anno 1 5 0 1. se decem pagis confœderauit.*
9. *Friburgum 28 44:46 28.*
10. *Salodorum 29 5:46 57.*
{ *simul anno 1 4 8 1. in numerū pagorū cōmuni cōsensu receptæ sunt, & sic ciuitas Heluetica 10 pagis constitit.*
12. *Scaffhusen 30 24 47 26. anno 1 5 0 1. in numerū pagorum recepta, cum 11 pepigit.*
13. *Abbatiscella 31 19:46 52. anno 1 5 1 3 in numerum pagorum recepta est. Huius pagi agri in 12 partes siue ordines diuisus est, quas ibi Roden vocant, quarum sex coniunctæ pago, interiores dicuntur, Reliquæ exteriores. Deliguntur autem è singulis partibus Senatores æquali numero 12. qui toti regioni consulant, & fiunt in vniuersum 144 Senatores.*

Secunda *pars sunt confœderati,*

Abbas *& oppidum* S. Galli *31 18:47 1. confœderatum est 4. Pagis Heluetiorum anno 1 4 5 5. Et post anno 1 4 5 4. cum sex pagis, Tiguro, Berna, Lucerna, Suitia, Tugio, & Glarona in perpetuum.*

Rætorum *populus Graupondter cum 7. Veteribus pagis æternum fœdus pepigit, anno 1 4 9 7. Curienses verò 31 26:46 15. quorum societas domus Dei vocatur, anno 1498. Tertia societas quæ decem iudiciorum vocatur cum Heluetijs non pepigit, sed quia duabus prioribus, æterno fœdere cohæret, etiam Heluetijs amicitiam & societatem fidam præstat.*

Sedunum *29 1:45 34. cum Valesia tota fœdus æternum inijt cum Bernatibus, anno 1475. Et post cùm religionis controuersia orta esset, Adrianus Episcopus Sedunensis, & septem decumæ Valesianorum fœdus fecere, anno 1 5 3 3. Friburgi cum 7. pagis Heluetiae, qui ex integro Romanæ Ecclesiæ adherent, ij sunt Lucerna, Vria, Suitia, Vnderwaldia, Tugium, Friburgum, Salodorum.*

Rotvveil *(In Indicae Germaniç est) primò fœdus inijt cum Heluetijs, anno 1463. in annos 15. quod aliquoties renovatum, anno demum 1 5 1 9. perpetuò sancitum est.*

Mulhusen *(in Indice Germaniae est) anno 1468. Heluetijs fœdere iuncta est.*

Bienna, *Biel, 28 46 : 46 52. Bernatibus se fœdere iunxit annis 1303. 1306. 1352. ac 1367 arctissimè.*

Geneua *ius civitatis cum Bernatibus pepigit, idq; arctius firmauit, anno 1536. nondum tamen communi pagorum ciuitati inserta est. Sita est in long. 27 32. lat. 45 48.*

Tertia. *Præfecturæ armis, aut spontanea deditione cōquisitæ*

Turgea, *Turgow 29 50:47 0 anno 1460. in potestatem Heluetiorum redacta, cui septem vetustiores pagi imperant.*

Aquensis, *Baden, 30 2:47 9. subiugata anno 1415. cui 8. primi pagi imperant.*

Rhegusti *31 30:46 55. anno 1491. conquisita, à pagis septem primis et decimotertio regitur.*

Sarunetum, *Sarungans 31 15:46 24. anno 148 3. à Georgio Werdenbergense Comite, 7. primis pagis venditum, à quibus & regitur.*

Libere *Prouinciæ 29 55:47 0, captæ anno 1415. septem veterū pagorum imperium agnoscunt.*

Lugano 30 51:45 10
Locarno 30 27:45 15.
Mendresium 30 50:45 6.
Vallis Madia 30 17:45 20.
{ *Hae 4. Præfecturae ex dono Maximiliani Sfortiae ducis Mediolanensis, anno 1 5 1 3. in Heluetiorum potestatem peruenêre, his omnes pagi præsunt, excepta Abbatiscella.*

Bilitionū, *Bellizona 30 36:45 24. huius imperiū tribus primis pagis confirmatū est, anno 1513.*

Valesia *complectitur 3. populos, & tria fœdera*

Duo *priores sunt Viberi & Seduni, qui vno nomine Liberi Valesij superiores dicuntur, & in 7. conventus, quos decumas, vel desenas vocant, divisi sunt*

Veragri *qui & Valesiani inferiores, superiorum imperio parent, omnium tamen Princeps est Episcopus Sedunensis, qui summam, tā in Ecclesiasticis, quam in civilibus rebus authoritatem obtinet, & Comes atque Præfectus* Valesiae *nominatur.*

Comitatum *hic invenio Werdenberg* 31 23:46 38. *& Baronatum Sax. 31 23:46 40.*

Hæc ex Iosia Simlero Tigurino, qui Remp. *Heluetiorum optima methodo, & doctissimè descripsit sumpta, sunt.*

Quædam autem eorum quæ hic numeris indicata sunt, in particularibus Heluetiae tabulis quaerenda sunt.

Meridiani positi sunt pro ratione Paralleli 46. 40. ad circulum maximum.

HELVETIA.

Regio.
Nomina.
Vnde deducta.

B*urgundiæ* Comitatui succedit apud Mercatorem ea Regio quam Romani *Helvetiam* vocarunt. Eam aut magnam ejus partem hodie vocant *Suiciam* aut *Suitiam*, a *Vitis* Saxoniæ populis, quos ob violatam sæpius fidem, sedibus suis eiectos Carolus Magnus in Alpes cōiecit, quemadmodum & Nordalbingorum aliquot millia in Flandriam ac Brabantiā transtulit. Vel á Suecis qui tempore Sigeberti Regis è Suecia in Helvetiam commigrarunt, siue inundationibus aquarum, siue numeroso incolarum cœtu sedibus suis exclusi; vel denique a *Suitio* pago; vulgo *Switscher Landt*. Dicitur & *Confœderatorum terra*, vernacule *Eydgnoschaft*, à fœdere quo inter se Helvetij iuncti sunt Hi Eutropio aliquando *Quadi* dicti fuere. *Helvetia* porro inter montem Iuram, Lacum Lemanum, Italiam & Rhenum sita est; Habetque ad ortum Solis Tirolensē comitatum, ad Austrum Alpes Cottias, Lombardiam, Mediolanensem Ducatum, & tractum Pedemontanum: ad Occasum Sabaudiam & Burgundiam: ad Septemtrionem Rhenum. Patent autem Helvetiorum

Situs.

fi-

HELVETIA cum finitimis regionibus confœderatis :
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio.
Milliaria heluetica communia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Burgundiæ pars.
Sabaudię pars
Italię extrema
Sueuię pars
Der Boden see
Der Geneuer see
Lucerner see
Zuricher see
Walen see
Das Lechtal
Der Arlberg
Der Luckmanier mons.
WIFLIS
PVRGER GOW
AR GOW
ZVRICH GOW
TVR GOW
WALLIS
LEPONTII
RHETIA

fines in longitudinem CCXL. millia passuum, vt ait cæsar lib. 1 de bello Gall. quod & hodie verum est. At in latitudinem tantum LXXX; quam cæsar aliquanto maiorem facit. Regio omnis salubri fruitur aere: ac licet celsis præruptisque montibus aspera sit, ita tamen mitescere cœpit incolarum indefesso labore, industria ac cultura, vt nulla parte sterilis sit; quin ad vitam sustentandam producat non solum necessaria, sed & ea quæ delitijs ac luxui inseruiunt. Frumentum abunde profert, quanquam plerisque in locis, nisi gleba exusta fuerit sementem frustra proieceris; verum huic incommodo agricolarum labor ac industria occurrit. Vinū multa loca adeo generosum gignunt, vt Rhenense longe superet, & sapore & virtute. Huc accedunt pinguissima prata, in quibus tum greges, tum armenta magno numero pascuntur, ex quibus incolæ magnum percipiunt emolumentum. Nam serum inde, (vt Osvvaldus Molitor scribit) caseus, butyrum, aliaque lactaria tanta fiūt copia, vt non tam Helvetia ijs rebus expleatur, quam finitimæ quoque nationes. Transuehuntur namque in Sueuiam, vltra Iuram montem, in Italiam, multaque alia loca. Ferarum etiam magnam multitudinem alit passim regio, vt sunt vrsi, cerui, damæ, capreoli, Ibices, Lynces, Apri, & aliæ, vnde incolis frequens venatio nec desunt aues, quarum captura hic admodum felix. Tutissima semper itinera fuerunt per Helvetiam, sic vt; Mercatores opulentissimi iter fecerint faciantque liberi, & suas merces vltro citroque transportent, absque vllo stipatorum comitatu, aut commeatu peculiari: quin in prouerbium abijt, siquis aurum in baculo a tergo dependens palam gestet, huic licere tuto per Helvetiam iter facere. Helvetia Anarcha est, & libera, neque vlli principi subiecta, ex quo partim ciuilibus discordijs partim inclementioribus & iniustioribus imperijs illorum qui pro Imperatoribus ea loca administrarunt Helvetij incitati, quibus accessit ὕβρις nobilitatis, fœdere inito iugum excussere, atque in libertatem sese asseruere. Initium confœderationis fecerunt, Vri, Siluani, Suitenses, in horum oppido. Exemplo inuitatæ paulo post vrbes reliquæ, cum irritare eas ac lacessere potētes vicini non desinerent, idem fecerunt, & inita cum prioribus atque inter sese societate, eaq; arctissimis fœderum legibus deuincta, potentiam confecerunt vicinis facile parem, quæ victorijs & sociorum accessione adaucta, tandem etiam formidabilis ijsdem euasit. Gens est, vt Volaterranus ait, animæ prodiga, ac bellicosissima: breui vtuntur armatura, pectore tantum verticeq; ac parte interiore lacertorum contecti. Tanta autem horum virtus, robur ac potentia, vt & principes & Imperatores aliquot, dum eos subiugare nituntur, non solum animus, sed & opes & sumptus defecerint, quod inviolata eorum fœdera, quorum modo meminim⁹, præstiterunt. Ager Helveticus in quatuor partes finditur quas ipsi *Gow* vocant, voce Germanica, quæ Regionem vel Pagum significat; suntque hę: *Zurichgow, Wifli purgergow, Argow* & *Turgow*. Partes in quas præterea Helvetiæ Respublica diuiditur, cum vrbium nominibus, & Præfecturis habes in ipso Mercatore. Lacuum amplissimorū nusquā maior numerus, quam in hac Prouincia, inter quos *Lucerinus, de Lucerner Zee, Tigurinus, Zuricher Zee: Rivarius Walēzee; Neoburgēsis, Nuwenburger Zee*, & omniū maxim⁹ *Acronius, der Boden Zee*, quē Solinus et Plinius B*rigantinum*, Ammianus Marcellinus B*rigantium* vocat, à Brigantio vetustissimo oppidulo. Longitudo eius est XXIV millium passuū, latitudo minimum XII. Ammiani verba, quia luculentam Topographiam Lacus & Rheni cataractarum continent, adscripsimus. *Inter montium celsorum anfractus impulsu immani Rhenus extenditur, qui penes Alepontios in deciduas cataractas inclinatione pernici vt Nilus funditur, torrens ab ortu protinus primogenio, copijs aquarum proprijs irruit, cursu simplici: Iamque aditus niuibus liquatis & solutis, alta diuortia riparum abradens, lacum inuadit rotundum & vastum, quem Brigantium accola Rhetus appellat, horror squalentium silvarum inaccessum efficit, nisi qua vera in Alamania virtus et sobria vita composuit locum Barbaris, & natura locorum, & cæli inclementia refragrante. Hanc ergo paludem spumosus sternendo verticibus amnis irrumpens*, & *vndarum quietem permeans, mediam velut funali, libramento intersecat, & tanquam elementum perpetua discordia separatum nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & viribus absoluitur integris. Quodque est impendio mirum, nec stagnum aquarum rapido cursu mouetur, nec limosa sub colluuie tardatur properans flumen, & confusum misceri non potest corpus: quod nisi ita agi ipse doceret aspectus, nulla vi credebatur posse discerni*. Flumina vero Heluetiam rigantia sunt Renus, *Rodanus, Adua, Ticinus, Limagus, Byrsa, Langarus, Sara, Taurus* vulgo *Dur, Aenus, Arola*, aliaq; permulta. Montes hic enumerare vix opus est cum notiores sint per Orbem Rhetici montes quam vt quisquam eorū nomina desideret. Verum ne hîc quoque defuisse videar, prodam saltem aliquot. Summæ Alpes nunc *Gothardi mons* dicitur, hinc sequuntur Peninæ Alpes; apud Salassos *Cottiae Alpes* & *Sylvius* mons sunt. Dein mōtes *S. Bernardi* maior & minor. *Graiae Alpes* Leopontiorum sunt; *Adulas Mons* Germanis *der-Vogel*, Misaucos attingit. *Iuliae Alpes* ac *Permurna* mons in Engadinorū ora sunt. Hinc *Valarius* & *Brantius* montes, apud Vennones; *Rhetico*, mons in Rhucantijs est. *Iurassus* mons, Lemano imminet Lacui. Abnobæ montes in Tulingorum finibus sunt. Atque hæc sunt huius tractus famosissima iuga. Sed de Alpibus fusius in Italia. Siluæ sunt innumeræ, singulæ Hercyniæ portiones sunt, cuius hic caput est, quamvis varia sibi hinc inde adsciscat nomina, vtpote *Silua Brigantina, RhynWaldt, BonWaldt*, ac nonnulla alia. Helvetiorum Respublica ex optimatum & populi imperio mixta est. Etenim ex his populis quibus tota civitas constat, quidam mere Democratico Imperio vtuntur, vbi totius plebis consilio fere omnia aguntur, veluti in his pagis qui nulla habent opida, vti sunt Vranij, Suitij, Vndervvaldij, Glaronenses & Abbattiscellani: & par ratio est *Tiginorum* quamvis hi opidum habeant: alij ab optimatibus reguntur, vt omnes vrbes Helvetiæ Tigurum, Berna, Lucerna etc. sed cum potestas summa penes populum sit a quo Magistratus eliguntur, mixtæ sunt hæ respublicæ, & alię magis Aristocraticæ, aliæ plus populares sunt. Quare cum tota civitas constet his populis, qui non vna eadēque reipublicæ forma vtuntur, non vna quoque sed mixta quædam est Politia quæ ex his conficitur. Etsi enim legati qui in publicis conventibus in commune reipub. Helveticæ, consulunt, aut ius dicunt, videntur Optimatum politiam constituere, tamen cum plerique domi a populo deligantur, & in causis paullo maioris momenti non habeāt liberam decernendi potestatem, sed omnia ex mandato populi agant, & ad eum de singulis referre cogantur, facile apparet, talem senatum, non plene Aristocraticum censeri posse. Senatus Helveticus non idem est numero, nam aliquando conveniunt præter pagos etiam alij socij et fœderati civitatis Helveticæ, & præcipue ex his S. Galli, Rætorum & mulhusianorum legati: atque hic est maximus & frequentissimus Senatus, et qui rarius convocatur, vbi de bello & pace aut alijs rebus agendum est, quæ ad omnes fideratos ex æquo pertinent. Plerunque solum pagorum tredecim legati conveniunt, & de rebus ad civitatem Helveticum spectantibus deliberant, & singuli par ius sententiæ dicendæ habent & suffragij ferendi: itaq; cū, vt sæpe fit, ab aliquo pago bini legati mittuntur, vnum tantum suffragiū habēt, quoniam hæc iuxta pagorūnumerum æstimantur, non legatorum. Multę sunt Valles singulæ á singulis artificum generibus habitatæ, Ab Institoribus Augustana, Cæmentarijs & Latomis, Cesia, Fabris cultrorum Oscela, Fumarijs, Vegetia, Resinarijs deniqu & sportularum textoribus Galancha. Atque hi mendicantium more regionatim oberrāt; ceteri vero singuli sua arte viuunt.

Soli fertilitas. *Animalium varietas.* *Itinerum securitas.* *Imperium Maiorum.* *Virtus.* *Lacus.* *Flumina.*

ZVRICHGOVV ET BASILIENSIS PROVINCIA.

Abbatię *Imperij in hac tabula, quæ neque in Suevico circulo, neque in Germaniæ universali monstratæ sunt*
- *Reichenow.*
- *Schaffhusen.*
- *Kreutzlingen.*
- *Pfeffers, Pfefficon opinor.*

Tigurinus *pag⁹ habet extra vrbem*
- Maiores *præfecturas nouem, quæ sunt*
  - *Kyburg Comitatus 30 42:47 3.*
  - *Groningensis Præfectura 30 35:46 48.*
  - *Andelfingen 30 27:47 18.*
  - *Grifensee 30 33: 46 56.*
  - *Eglisow 30 18: 47 14.*
  - *Libera provincia.*
  - *Regensperg 30 15:47 10.*
  - *Vadisvillana, Wadischwyl 30 23:46 46.*
  - *Lauffa ad cataractas Rheni, Louffen 30 26:47 23.*
- Minores 22.
- Vitodurum, *Winterthur 30 38:47 8. & Steina 30 40:47 25. Opida Tigurinis parent, proprios tamen Magistratus habent, sed Tigurinorum edictis tenentur, & in bello illis militant, proprijs tamen signis vtentes.*

Tugium *pagus duas habet partes & in illus conventus 4. ex quolibet autem conventu, 9. eliguntur* Senatores, *qui regioni consulant.*
- Oppidum *ipsum duorum conventuum loco censetur.*
- Ager *vicinus tres conventus habet.*
  - *Montanum.*
  - *Vallē Egeriam sive aquas regias 30 20:46 40.*
  - *Baram parochiam 30 10:46 48.*

Imperant *Tugini oppidani per præfectos in vrbe commorantes his locis. Cham oppido 30 5:46 46. S. Andreæ vico, Hunelbergo Wacheville, Steinhuse pago, 30 6:46 49.* S. *Wolfgango.*

Basilea *habet præfecturas quæ sunt.*
- *Farnsperg arx 29 34:47 22.*
- *Rinfeld in edito monte sita 29 28:47 27.*
- *Wallenburg opp. 29 23: 47 14.*
- *Homburgum 29 27: 47 13.*
- *Munchenstein 296 :47 28.*
- *Ramstein 29 15: 47 15.*

Toggius *Comitatus vbi Togwyl opinor est 30 28:46 52. Subest* Abbati *S. Galli, cùm Toggiani cives sint Suitiorum & Glarenensium.*

Rappersvvyl *Com. 30 34:46 45.*

Straesberg *Comitatus opinor est 30 16:47 14. vbi Straesbeeg corruptè scriptum existimo.*

Kilchberg *Baronatus 30 17:46 55.*

Reliqua Tugini pagi & Tigurini habes in tabula Argow.

Ex Iosia Simlero.

Meridiani distant pro ratione 47 10. Paralleli ad circulum maximum.

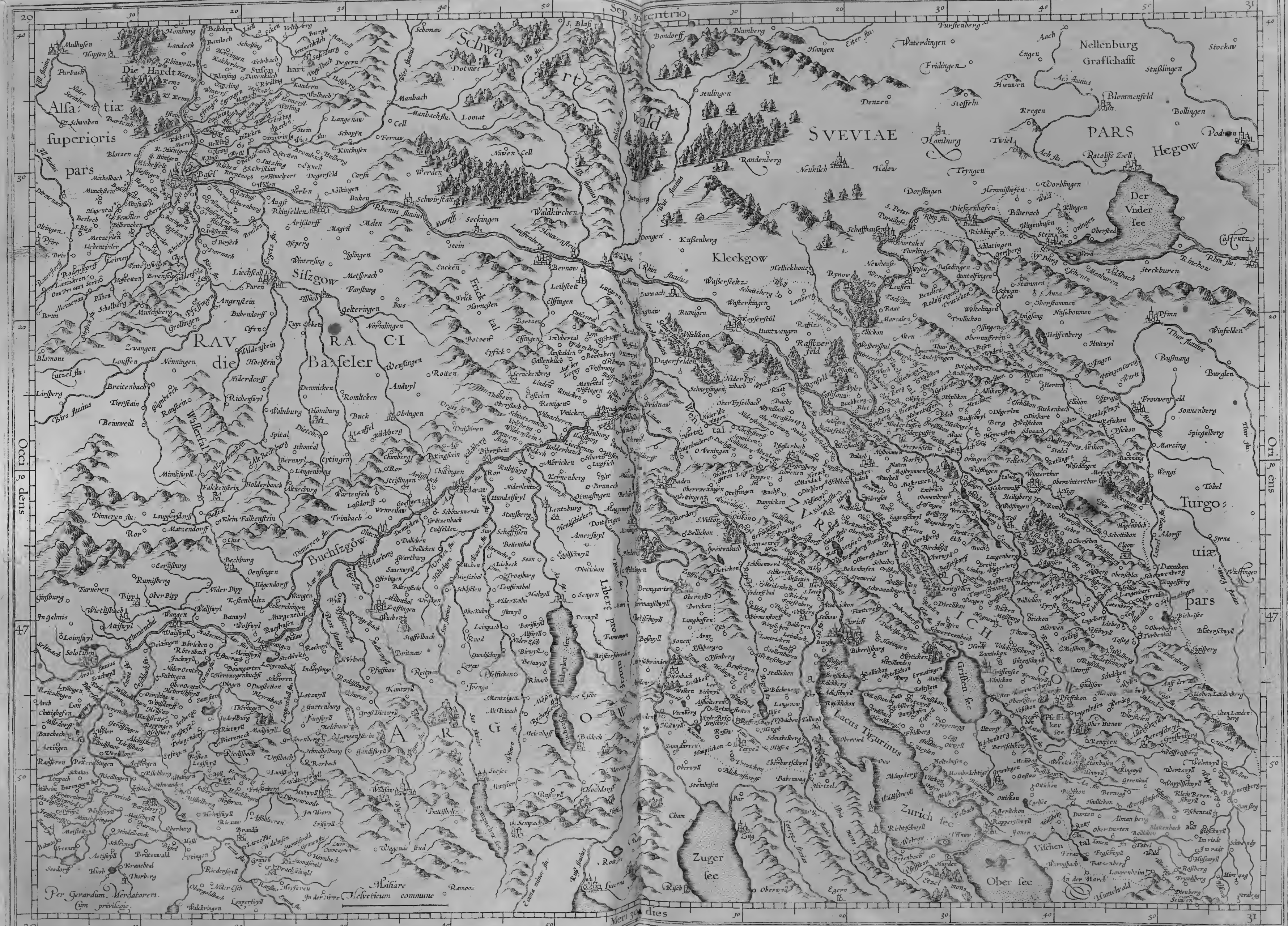
ZVRICHGOVV, ET BASILIENSIS PROVINCIA.

DE Heluetia generatim dixi, sequuntur partes. Has Mercator tribus Tabulis sequentibus graphicé delineatas exhibet. In prima, Prouinciæ duæ, ea quæ vernacule *Zurichgow*, & *Basiliensis*; in secunda *Wiflispurgergow*; & in tertia *Argow* proponitur, quarum descriptiones ordine dabo. Ad priorem prouinciam quæ prima Tabula depingitur quod attinet, ea *Zurichgow* vernaculé, *Tigurinus pagus* Cæsari dicitur. Solum huius tractus & potissimum per circuitum *Tiguri* ciuitatis primariæ est valde fœcundum, feraxque vini & frumenti plurimi. Vinum tamen plerumq; est subacerbum, nec potest ob vicinas Alpes ad perfectam peruenire maturitatem. Maturescit autem vinum, seu potius mitescit à sua austeritate post aliquot annos in penu cōseruatum. Abbatias Imperij neque in Sueuico circulo neque in Germaniæ vniuersali monstratas habet Mercator, Præfecturas item cùm Maiores tùm Minores enumerat. Vrbs huius prouinciæ primaria Latinis *Tigurum*, proximis aliquot seculis *Thuregū*, dicta, vernaculè *Zurich*; Vetustissima est vrbs, sita loco amoeno ad exitū Lacus magni qui hic desinit, excluditque amnem *Lindmagum* vulgò *Limmat* dictum, quem haud procul á Glarona recipit, & diuidit vrbē in duas ciuitates maiorē & minorē, quę tamen tribus cōiunguntur amoenis pontibus, in quib' frequentes ciuium fiunt deambulationes. Forum habet frumentarium amplissimum, in quo ingens frumenti vis hebdomadatim diuenditur. Incredibilem piscium copiam Lacus Tigurinus huic vrbi suppeditat. Forum annonæ illic locuples est, lacus subuectioni idoneus. Etsi autem Tigurum quinto demum loco Heluetico fœderi accesserit, nihilo tamen minus propter vrbis celebritatem & potentiam princeps locus omnium cōsen-

Regio.

Soli fertilitas.

Vrbs Tigurum.

Septentrio
Occidens
Oriens
Meridies
Alsatiæ superioris pars
Die Hardt
Basel
Sisgow
Rauraci
die Baseler
Buchsgow
Argow
Liberi provincia
Schwartzwald
Sueviae pars
Hegow
Nellenburg Graffschafft
Kleckgow
Zurichgow
Turgoviæ pars
Der Vnder see
Lacus Tigurinus
Zurich see
Zuger see
Ober see
Griffen see
Pfeffiker see
Hallwyler see
Sempacher see
Rhenus fluvius
Militare Helvetiæ commune
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio

sensu illi datus est, quem hodie quoque aucto foedere retinet in comitijs, legationibus, alijsque publicis actionibus. Viros illustres & claros multos habuit, *Conradum Pellicanum* linguæ Hebrææ, Chaldææ & Thalmudicæ peritissimum; *Theodorum Bibliandrum; Conradum Gesnerum* polyhistora illum θαυμασιώτατον, ac multos alios egregios viros. Adcensetur huic Prouinciæ Tugium pagus, cuius partes & in illis conuentus enumerat Mercator. Cæterum *Tugium*, vulgò *Zug*, oppidum, eiusdemque nominis regio, versus Septemtrionem, Suitiam vicinitate attingens in pede pascui, & vitibus consiti montis lacui piscoso adiacet, cui à ciuitate nomen *Lacus Tuginus*, qui ad Meridiem versus ad Artense Opidum extenditur. Agrum compascuum, vini frumentique feracem habet. Eius cultores *Tugini*, Straboni verò lib. VII *Toygeni* dicuntur, qui cum Tigurinis & Cimbris inito fœdere, Romanis se opposuêre. Consulendi Plutarchus in vita Marij & Eutropius lib. V. Paruit Tugium aliquãdo nobilibus, postea in Austriorum potestatem peruenit, hi, bello Heluetico, perpetuò præsidia illic aluêre, quæ Suitios & Tigurinos infestabant. Itaque anno M. CCCLII Tigurini cum quatuor alijs pagis expeditionem aduersus Tugium suscepere. Præsidiarij, munitionibus Opidi diffidentes, ante aduentum Heluetiorum id deseruere, ciues tamen, qui fidem Austrio seruare vellent, obsidionem per dies XV. sustinuerunt. Tandem deditionem fecêre, & Heluetijs sacramentum dixerunt, hac conditione: si intra præfinitum tempus Dux Austrius eos, exercitu adducto, obsidione liberaret, ab Heluetico sacramento liberi, in eius obedientiam redire possent. Cum autẽ vidissent sibi nullam in Austrio spem esse, Heluetico fœderi se iunxerunt. Hæc de priore huius tabulæ prouincia; sequitur altera, nimirum *Basiliensis*, ab inclyta vrbe Basilea sic dicta. Dicitur & *Sungovia*, quod nomen à Sequanis deductum esse haud obscura est coniectura, quam etiam Rhenanus approbat, rerum Germanicarum libro tertio. Agrum habet vini optimi, frumentique feracissimum. Vt etiam vicinis annonæ caritate pressis, succurrere valeant ipsius Incolæ. Sunt & pecorum pascua lætissima. Hanc regionem olim, Scudo teste, *Raurici* Ptol., Cæsari *Rauraci* insederunt, quos refert, Heluetiorum exemplo, omnia sua Opida vicosque, & quicquid ædificiorum habebant, exussisse. Basilea inclyta vrbs hodie regionis caput. Hanc nonnulli *Basileam* dictam à Basilisco hic reperto, quorum opinio absurda est, volunt. Alij à *Basilena* Iuliani Imperatoris matre. Rhenanus à traiectu, quẽ lingua Romanensis, hoc est Gallica passum vocat, vt sit dicta *Basilea*, quasi *Passilea*. Et addit; traiectum hoc loco fuisse verisimile esse, etiam dum stante Augusta, quod hîc propter vallem per quam torrens è Byrsa ductus fluit, ripa sit humilior, & ob multas causas ad transitum aptissima, apud Augustam autẽ abrupta. Hanc tamen coniecturam Munsterus reijcit, authoritate Marcellini, qui ciuitatem illam Græca voce βασιλείαν id est *Regnum*, vocat, quasi *Regnopolim* seu *Regiam* ciuitatem. Alluitur hæc vrbs Rheno, qui eam pene mediam diuidit, nisi, quod ponte vnitur. Habet vrbs ipsa commoditatem magnam à Rheno, quia ad eam plures sunt nauigationes, magnisque potest adiri oneribus. Passa est ante annos ducentos multos & graues terræmotus. Sed rursum est instaurata, & anno M CCCCLX. à Pio Pontifice Academia ornata, quæ omnibus ab eodẽ donata priuilegijs, iuribus & immunitatibus, quibus fruuntur Academiæ Bononiensis, Coloniensis, Heidelbergensis, Erdfordiensis, Lipsensis, & Viennensis. Præfecturas quæ huic subsunt, recenset Mercator cum nonnullis Comitatibus & Baronatu Kilchbergensi. Fluminibus hæc regio riuulisque rigatur pluribus, quos omnes tandem Rhenus recipit. Inter hos *Rhenus, Byrsa* & *Wiesa*. *Byrsa* ex Iura monte per multas conualles Basileam vsque deuoluitur, plurima secum deferens ligna & lignorum rates. *Wiesa* verò flu. ab opposita parte à Nigra silua segregatur, adferunturque per eum plurimæ trabes ædificijs aptæ, ac deinde in minori Basilea multis inseruit officinis. Nam serrantur eius officio mola versatili arbores in asseres, commolitur frumentum, acuuntur fabrilia instrumenta, ducuntur in bracteas ferreæ massæ, multisque alijs conducit vsibus; præter id quod habet nobiles pisces, præsertim trutas. Et quamquam minor est opposito fluuio Byrsa, est tamen eo piscosior; pluribusque inseruit officinis, etiamsi Byrsa non modica quoque exhibeat ministeria molitoribus, & Chartarijs, qui aliquot insignes habent officinas iuxta hunc fluuium, aut potius iuxta riuulum ab eo segregatũ & ad moenia vsque maioris Basileæ facto alveo, deductum. Sunt & hic *Toldérus*, *Largus*, alijque fluuij. Sed de his satis. Restat vt de administratione reipublicæ harum prouinciarum, paucula subijciamus. Ex tribubus omnes qui publicis concilijs intersunt, pari numero è singulis deliguntur, tam Tiguri quam Basileę. Sunt autem præcipuæ autoritatis duo publica consilia in hisce vrbibus, maius quando plures nomine totius plebis cõveniunt, & id plerumque tantum in grauioribus negotijs & quæ ad totam Rempublicam pertinent conuocatur: minus quod quotidie Rempublicam administrat, & civium controversias cognoscit. Ac Tiguri maius consilium est CC hominnm, Basileæ CCXLIIII. Minus consilium Tiguri L. hominibus constat. Basileæ LXIIII. Etenim è singulis tribubus duodeni in maius consilium assumuntur, nisi quod Tiguri è nobilium societate XVIII deliguntur. In minus consiliũ Tiguri singulæ tribus dant ternos homines, quaternos Basileę: his accedunt duo Consules in singulis vrbibus publici consilij capita; Basileæ præter ea totidem Tribuni, quos vna cum consulibus capita nominant: præterea Tiguri nobilium societas senos in minus consilium mittit, cũ aliæ tribus tantum ternos dent, & adhuc sex alij liberis suffragijs cooptantur, ex quibuscumque tribubus magistratui visum fuerit. Minus consilium dividitur in vetus & novum: veterem senatum eos nominamus, qui per medium annum munere suo, defuncti sunt: hi etsi quoque conuocantur cum senatus habetur, non tamẽ semper vocantur, & sunt quędam quæ novus senatus tantum transigit. Basileæ etiam maius consilium simili modo diuiditur, atque è duodecem viris tribuum sex nouo & totidem veteri senatui accensentur. Conuenit autem minus consilium plerumque ter, nonnumquam etiam quater singulis septimanis. Vtriq; senatui præest Consul, quem *Burgermeister*, hoc est civium magistrum vernacule nominare solent, hunc maius consilium eligit. Consulibus potestate proximi sunt Tribuni, hos Tigurini *Oberistemeister*, Basilienses *Zunffrmeister* vocant; horum tres sunt Tiguri, duo tantum Basileæ, qui vna cum duobus consulibus quatuor vrbis capita nominãtur. Sed hæc sufficient. Plura qui petet, Iosiam Simlerum adeat copiose ac docte de his differentem, ex quo hęc desumpsimus.

Tugium Pagus. Situs. Soli fertilitas. Imperium Maiorum. Prouincia Basiliensis. Vnde dicta. Vrbs Basilea. Flumina. Ratio gubernandi.

VVIFLISPVRGERGOVV.

IN HAC TABVLA TOTVS FERE BERNATVM PAGVS CONTINETVR, ET FRIBVRGI.

Berna *Præfecturas habet*

Harum *quædam in vniversali Heluetiæ, quædã in Zurichgew tabula quærendæ sunt.*

- Germanicas 31.
  - 4. *Suburbanas, quibus totidem vrbis signiferi præsunt, & sub eorum signis, singulæ præfecturæ in bellum proficiscuntur.*
  - *Haselia vallis, Hasli* 29 15: 46 45.
  - *Vndersea Opp. Vnderseuwen* 29 30: 46 23.
  - *Simmia vallis superior* 29 10: 45 55.
  - *Inferior Simmia vallis* 29 10: 46 20.
  - *Frutingen* 29 23: 46 14.
  - *Sana* 29 0: 45 58.
  - *Aelen.*
  - *Thun* 29 15: 46 27.
  - *Louppen* 28 49: 46 35.
  - *Signaw* 29 21: 46 37.
  - *Drachselwald* 29 23: 46 43.
  - *Emmæ fluuij vallis* 29 34: 46 32.
  - *Brandis* 29 20: 46 45.
  - *Suomiswald* 29 24: 46 44.
  - *Burgdorff* 29 11: 46 48.
  - *Biereneck* 29 17: 46 52.
  - *Landshuot* 29 6: 46 52.
  - *Arberg* 28 47: 46 44.
  - *Nidow* 28 45: 46 51.
  - *Erlach* 28 35: 46 44.
  - *Bippium* 29 10: 47 1.
  - *Wangen* 29 14: 47 0.
  - *Arwangen* 29 22: 46 58.
  - *Arburg* 29 32: 47 4.
  - *Biberstein* 29 44: 47 11.
  - *Schenckenberg* 29 47: 47 16.
  - *Lentzburg* 29 50: 47 7.
  - *Item 3. libera oppida in pago Verbigeno Bernensium imperium agnoscunt: Zoffingen* 29 33: 47 1. *Araw* 29 41: 47 9. & *Bruck* 29 55: 47 14.
  - *Item Cœnobiorum Præfecturæ nouem, quarum sex ciuilẽ quoq; iurisdictionẽ habent.*
- Gallicas 8. *quæ sunt*
  - *Aventicum Wiflispurg* 28 33: 46 34.
  - *Minnidunum, Moulden* 28 21: 46 19.
  - *Yuerdon* 28 10: 46 30.
  - *Lausanna* 28 14: 46 5.
  - *Morges* 28 4: 46 2.
  - *Neuidunum Nyon* 27 47: 45 56.
  - *Oron* 28 28: 46 12.
  - *Zilia cum Vibisco seu Viuey* 28 31: 45 59.
  - *Item tres Cænobiorum Præfecturas.*

Friburgi *Præfecturæ quæ etiam Bernatibus sunt communes,*

- *Morten* 28 39: 46 37.
- *Schwartzenburg* 28 56: 46 24.
- *Granson* 28 11: 46 33.
- *Chalaus siue Scherlin.*

His Bernates, & Friburgenses alternatim per quinquennium Præfectos constituunt, sic vt Præfecto ex vna vrbe constituto, prouocationes ad alteram fiant, & ab eadem ratione Præfecti examinentur.

Comites in hac parte

Nuenburg 28 23: 46 44.
Nudow 28 45: 46 51.
Arberg 28 47: 46 44.

Balm Baronatus 28 46: 46 38.

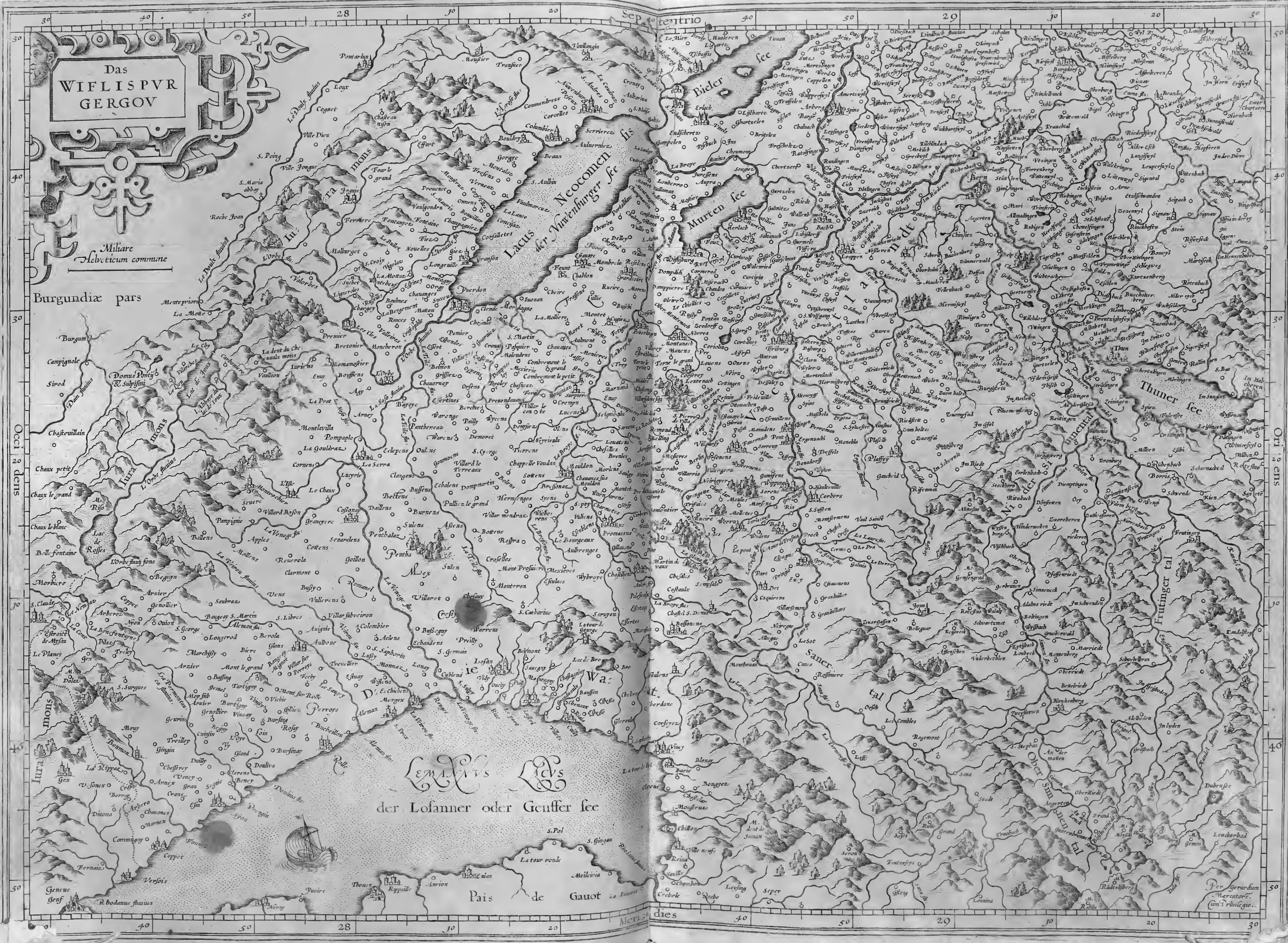
Ex Iosia Simlero.

Meridiani distant iuxta rationem 46 20. Paralleli ad circulum maximum.

VVIFLISPVRGERGOVV

Regio. *Vnde dicta.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Vrbes.*

SEquitur apud authorem *Pagus Aventicus*, vulgo *Wiflispurgergow*. Nomẽ habet ab Opido *Wiflispurg*, quod olim tempore Iulij Cæsarijs Heluetiorum caput erat, & *Aventicum* dicebatur. Regio comprehensa est intra Sabaudiæ Limites, etiamsi pareat Bernatibus & Friburgensibus, sicut & terra ex opposito & vltra Lacum Bielensem, siue Neoburgensem sita. Satis ferax est vini & frumenti. Cæterum in hac Tabula totus ferè *Bernatum pagus* continetur, & *Friburgi*. Prioris vrbs primaria *Berna*. Hæc si annos numeres non admodum vetus est, si situm & cultum, si mores & ciuilitatem, si leges & instituta, si potentiam ac virtutem respicias,

Das WIFLISPVR GERGOV
Miliare Helveticum commune
Burgundiæ pars
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Bieler see
Murten see
Thuner see
Lacus Neocomensis der Nüwenburger see
Lemannus Lacus
der Losanner oder Geuffer see
Pais de Gauot
Frutinger tal
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio

cias, nulli vrbium cedit. De cuius constructione sic legimus. Berchtoldus Zeringiæ Dux IV huius nominis, construxit suo tempore duo Friburga, id est libera castella, vnum scilicet in Brisgoia, & alterum in Nuchtlandia. Et quo sui subditi, firmiorem & tutiorem in Nuchtlandia haberent mansionem, deliberauit aliam exstruere ciuitatem iuxta arcem suam, quæ *Nideck* appellabatur, in peninsula quæ *Saccus* vocabatur, quam tunc silua quercina occupabat. Quodam autem tempore quum idem Berchtoldus venationi intenderet, dicebat suis: Ciuitatem quam in hoc opportuno loco condere deliberauimus, nominari volumus vocabulo bestiæ, quæ nobis primum occurrerit captaque fuerit. Ceperunt autem vrsum, quem Germani *Beren* vocant. Cumque eo loco, vt diximus, plurimæ crescerent quercus, quo ciuitas erat condenda, omnes ferè arbores illæ pro domorũ structura insumtæ fuere. Vnde & operarij vulgo dicebant quum resecarent arbores: *Holtz lass dich hauwen gern: die stat muß heissen Bern*: I. *Arbores sinite vt secemini libenter: Quoniã civitas ista vocabitur Bern*. Est autem huius ciuitatis situs veluti in peninsula, quã facit *Arola* fluuius nauigabilis. Nã ad Meridiẽ vrbis fluit amnis ille in demisso loco ab Occasu in Ortũ, ac tunc reflexus petit occasum ad iactũ bombardæ, quanta scilicet est lõgitudo ciuitatis, sicq; Amnis est civitati loco fossæ aqua inundantis, nisi quod ab Occasu ad iactũ balistæ fundus civitatis cohæret cõtinẽti; qui isthmus si perfoderetur haberet Berna formam Insulæ. Est autem à Meridie & à Septemtrione valde profundus prospectus in subiectam decurrentem aquã; ab ortu lenis est ascensus in summitatem civitatis. Adiacens solum omnium rerum est fetax, præterquam vini, quod haud procul Bernates ex sua terra petunt optimũ. Crescit etiam ab vno latere civitatis vinum, sed neque celebre neque multum. Ceterum Berchtoldus IV huius vrbis conditor obijt, ante quam civitati colophonem imponeret, eius operis consũmationem relinquens filio Berchtoldo V. & vltimo Duci Zeringẽsi. Hic ex vxore filia Comitis de Kiburg duos filios genuit, quos nobiles regionis veneno extingui curauerunt, ob id potissimum quod arbitrabantur Berchtoldum odio & æmulatione ædificium civitatis comsummasse, quo eos sub iugo seruitutis continere posset. Præfecturas quas Berna sub se habet tam Germanicas, quam Gallicas Mercator enumerat, inter quas Lausanna Civitas Episcopalis. Sitũ habet mirabilem; occupat enim duos oppositos colles & intermediam vallem. Cathedralis ecclesia & Canonicorum ędes tenent collem Septemtrionalem, & ex opposito colle meridiano patet descensus magnus ad lacum vsque. Forensis verò locus est in conualle. A morte Caroli ducis Burgundiæ, redemta à Principibus Sabaudiæ Lausanna, Ciues Lausannenses interim singulari familiaritate fuerunt iuncti Bernatibus, vsq; ad annum M D.XXXVI, quo Lausanna cum omni circumiacente regione ad dominium Bernatium peruenit. At cives fruuntur interim omnibus suis privilegijs & iuribus. Ad alteram huius Tabulæ partem transeo, in qua *Friburgi* Præfecturæ etiam Bernatibus communes à Mercatore recensentur. *Friburgum* Opidum apud Nicitones situm in Vcthlandia ad Sanam fluuium, à Berchtoldo IV Zeringensiũ Duce paucis ante Bernam annis cõditum. Regnante si quidem Lothario Anno Domini M C XXVII *Guilelmus* Vchtlandiæ Comes mortuus est, vt Nauclerus scribit, quo tempore ab Imperatore Lothario Vchtlandia Conrado Zeringensi Principi committitur. Quo mortuo anno M.CLII. successit ei filius eius Dux *Berchtoldus* Zeringensis eius nominis IV. Is vtriusque *Friburgi Brisgoiæ* & *Vchtlandiæ* fundamenta posuit, vt supra quoque diximus, Anno post Christum natum M.CLII non sine priuilegiorum amplissimorum donatione. Quemadmodum & subsequentes ex ordine Imperatores, vtrumque oppidum, non minore fauore prosequuti sunt, quam si Imperij membra essent. Anno deinde Domini M.CC.XVIII. *Berchtoldo* V Zeringensium Duce, è viuis sublato, Friburgum Vchtlandiæ priuilegijs omnibus illæsis, ad *Comites Kiburgenses* deuenit. Anno verò Christi M.CCLX. *Eberhardus Comes Habsburgensis*, istius vrbis habenas tenuit. Is anno Salutis M. CCLXX Regi Rudolpho ab Habsburg, peringenti pecunia suum in hanc vrbem, ius vendidit. Hinc Æneas Syluius, Friburgum nobilem Austriæ domum nuncupat. Incolæ tandem earum mutationum pertæsi, non sine maxima pecuniarum vi, libertatem ab Austriæ domo redemerunt. Itaque hoc tempore, Heluetici iuris est. Eiuscemodi in Friburgensi muro epitaphium inuenitur.

Dum bis sexcentis ter senis iungitur annus,
In Friburg moritur, Bertholdus Dux Alemannus.

Oppidum ipsum mirabilem situm obtinet, partim enim monti præcipitibus petris suffulto impositum est, partim iacet in valle accliuis montibus clausa, circumfluitq; montem, in imo per desidentem ciuitatẽ amnis, *Sana* mediocris magnitudinis. Prætotium situm est in præcipiti rupe, vbi olim Arx fuit, à qua tẽporum successu creuit ciuitas ipsa, supra & infra. Oppositi montes sustentant moenia, tametsi in orientali monte, nullæ fere domus, præter munitiones existant. Quocumque pergis in civitate, est tibi, vel ascendendum vel descendendũ. Ager eius profert omnia necessaria præter vinum, quo non nisi importato vtitur. Et Hæc de huius Tractus Ciuitatibus: nunc nonnulla de administratione Reipublicæ harum Vrbium addamus. Genus Reipublicæ est in his, quale in ijs vrbibus Heluetię quæ non sunt distributæ in certas tribus ex quibus magistratus pari numero deligantur. In his autem Vrbibus summum magistratum & caput publici consilij vocant, *ein Schuldtheßen*. Vox hæc Germanica in Longobardorum legibus vsurpatur, & *Schuldahis* scribitur: videtur autem etymon vocis esse a debito, id enim *Schuld*, & iubendo, quod videlicet *Schuldahis* debitoribus imperet vt creditoribus suis satisfaciant. Iste in hisce vrbibus summam auctoritatem & potentiam obtinet. Consilia hic publica etiam duo sunt, maius & minus. Maius consilium Bernæ sicut & Tiguri nomen habet ducentorum, quamvis plures sint ducentis. Minus vero consilium Bernæ est hominum XXVI. Senatus eligendi ratio hæc Bernæ seruatur. Quatuor vrbis signiferi ex omni ciuium numero viros XVI expertæ fidei & virtutis sibi adiungunt: atque hi XX viri vna cum Consule maiorem senatum deligunt: ac postea etiam Minorem. Consules quorum præcipua dignitas est, ab vtroque consilio communibus suffragijs eliguntur. Friburgi itidem maius consilium CC hominum minus XXIIII. Administrantur autem a minore Senatu res vrbanæ, ac prouocationes subditorum audiuntur, præterquam ex Præfecturis Sabaudicis postremo bello captis. Quæ autem ad totam Rempub. pertinent, maximique sunt momenti, ad ducentos seu maius consilium referuntur. Consul qui vtrique Consilio præsidet, ab vniuerso populo deligitur.

Ratio gubernandi.

CHOROGRAPHIA, SEV DESCRIPTIO LACVS LEMANI & LOCORVM CIRcumjacentium.

Auctore Iacobo Goulartio.

Lacus Lemanus

Nomina Regionum circa Lacum.

IN hac Tabula prima fronte *Lacus Lemanus* in confinijs Ducatus Sabaudiæ, Comitatus Burgundiæ, Dominatus Helvetiæ & Episcopatus Valesiæ conspicitur. Circa Lacum vero nomina Regionum, Præfecturarum, Baronatuum, Ditionum, Itinerum, Fluviorum, Montium, Vrbium, Pagorum, Castellorum & Castrorũ leguntur. Sabaudiã incolunt Populi Cisalpini linguę Gallicæ non imperiti, qui olim Allobroges, teste Iulio Cæsare Commentariorum initio, ab Allobroge Galliarum Rege qui florebat anno mundi circiter 2433. ac postea Bagaudæ, teste præstantissimo Antistite Fauchetio, & tandem Sabaudi nuncupati sunt, Gallice Savoysiens, Sabaudice Savoyarde. Illam Regionem ab anno Domini 1126 Comites, & ab anno D. 1420 Duces hactenus rexerunt. Eadem Regio fertur a Legione latronum primum diuque culta. Verum hodie tuta sunt ibi & secura tempore pacis itinera. De Cœli temperie conqueruntur incolæ dicentes ut plurimum, ô quam frigus viget! vel, quam æstus ingens est! Et tamen fere nunquam congelatur Lacus nec Rhodanus. Aestus vero non solet ibi esse tam ingens quam in Delphinatu, nec frigus tam vehemens quam in Inferiori Germania, vbi flumina congelari solent. Aer quibusdam in locis adeo est subtilis vt famem acuat; contra in quibusdam alijs famem & sitim sedat. Solum est aratione facile & fertile. Abundat enim Vuis, Tritico, Pisis, Rapis, Caulibus, Faseolis, Melonibus, Porris, Cepis, Fabis & Lentibus; necnon Ordeo, Fœno & Avenâ, atque alijs Frugibus. Fructus vulgares hi sunt, Nuces, Poma, Pira varia, Cerasa dulcia & acida, Mora nigra & alba, Castaneæ & Amigdalæ; rariores sunt Ficus. Iucunda quoque adest varietas tum cœlestium, tum aquatilium, tum terrestrium Animalium. Vuandalæ Helvetici Lausãnam & vicina loca colentes subditi sunt Illustriss. Dominorũ Bernensiũ ditioni, quorũ nomine Præfecti per quinquennium magna cum authoritate clavem & clavum Rerumpublicarum tenent. ~~In Præfectura Lausannensi singulis annis 45. Verbi Dei Ministri non imperiti semel atque iterum congregantur. In Præfectura vero Morgiensi circiter 30. Et in Verbigerensi seu Orbensi 27. Quorum maxima pars [illegible] Ecclesiarum curam gerit.~~

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Animaliũ varietas.

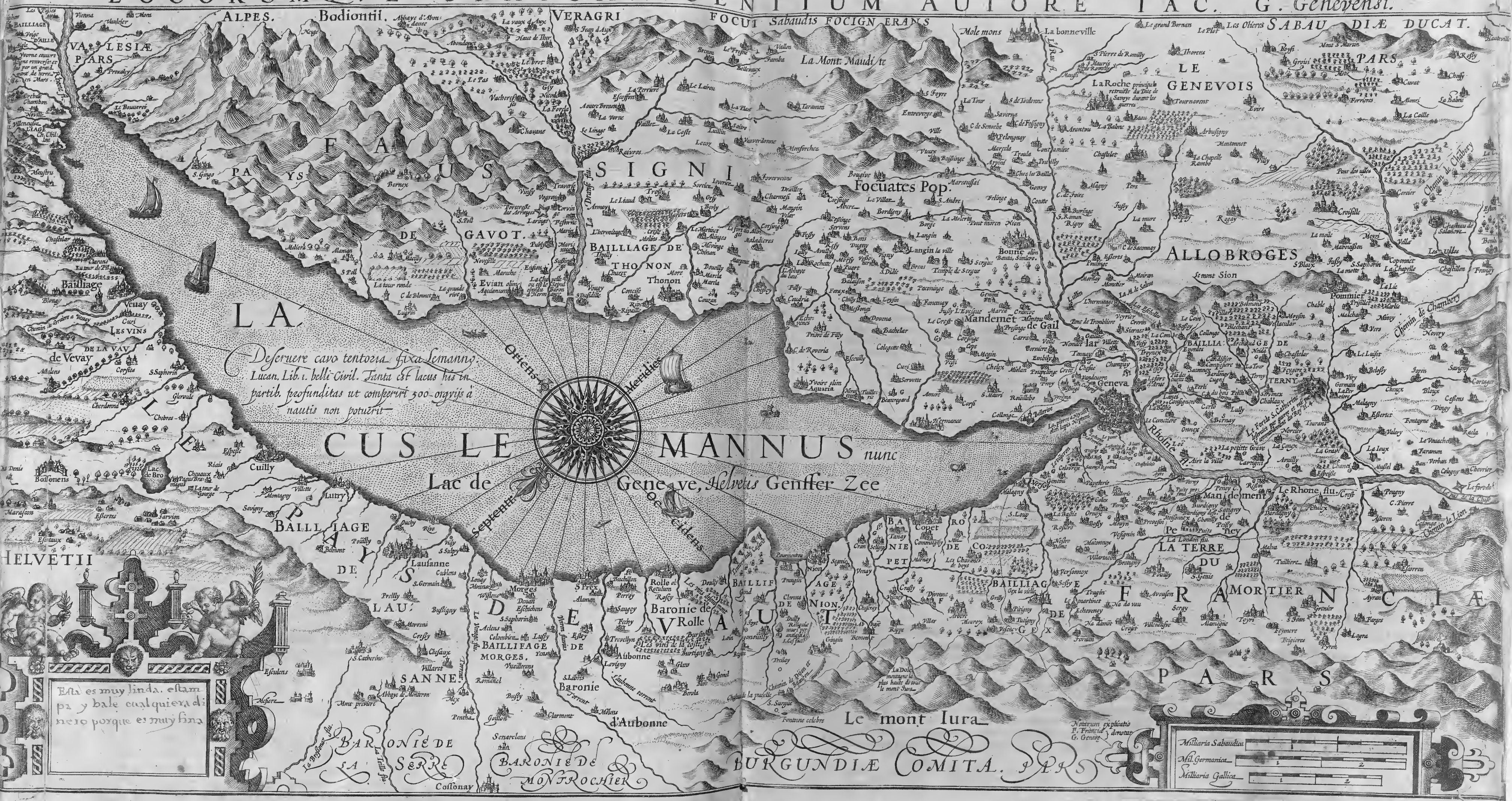
Vrbes.

Secundum vetusta Chronica, Anno Mundi 2790. Lausannæ fundamenta jecit Arpentinus Herculis Centenarius, a quo derivatum est antiquum eius nomen Carpentras, quod mutatum est cum transferretur in Montem civitas circa tempora Martini Episcopi Lausannensis Anno Domini 593. Vrbs Nevidunі, olim Benevis vulgo dicta, ante adventum Iulij Cæsaris desolata & diruta, Imperatoris Flavij Vespasiani tempore restaurata fuit a quodam eius Centenario nomine Nyon. Cossonex Anno Domini 442. structum est. Albona vero Anno D. 456 & sequentibus condita. *GENEVA*, civitas equestris, libera & Imperialis, in qua cuditur Moneta alba & nigra satis nota & probata, primum vocata est Genevra, vt nonnulli existimant, quoniam Iuniperi loco in colle sita est, quem situm ei dedit *Lemannus* (pater Alemannorum seu Germanorum) Priami nepos, Paridis filius, anno mundi 2994. Postea vocata est Aurelia ab Aureliano Imperatore, quoniam Restaurator fuit ejusdem civitatis, quæ Heliogabali temporibus funditus combusta fuerat. A Iulio Cæsare seu a Latinis vocata est Geneva, & a Poetis, metri causa Gebenna, nec non a Notarijs. A Germanis Genf. A Gallis *Geneve*, cuius anagramma petaptum est *VENGEE*. ~~[illegible] Decembris 1602.~~ Castellum Morgiarum anno Domini 1135. Imp. Clotario constructum est. Aquianum, vulgo EVIAN, á Petro Sabaudiæ Comitis Amedæi fratre & Vicario conditum est anno 1237. Lacus ille Genevensis ex parte Heluetiæ in longitudinem XVI. ex parte vero Sabaudiæ XII. et in latitudinem 4. milliarium sese extendit. Portus habet frequentes ad minimum 16. Ex portu Morgiensi & Rotulensi, vulgo *Rolle*, vinum optimum: ex portu vero Promontorij, vulgo *Pormentou*, & Neronis, vulgò *Nerny*, magna copia ligni & carbonis Geneuam advehitur. *Rhodanus* Lemanum interfluens ab origine sua vsque ad introitum Lacus nõ est patiens navium, neque a Ponte Helvetico suburbij Genevensis vsque ad proximum oppidum nomine Sessel, quod 7. milliaribus ab vrbe distat. Idem fluvius certo loco 5. miliaribus ab vrbe distante in Barathrum subterraneum labitur. Conterranei Fluvij in Lacum Lemanum fluentes sunt etiam Nauium impatientes, varijs de causis. Rivus Lausãnam interfluens olim Carma dictus est, & inversis syllabis Macar, quod apud Homerum felicem significat.

Portus.

Flumina.

CHOROGRAPHICA TABULA LACUS LEMANNI LOCORUMQUE CIRCUMIACENTIUM AUTORE IAC. G. Genevensi.

Montes. *Iurassus* Mons tantæ est longitudinis, vt eius incolæ a Germanis olim Longimani dicti sint. Nam ex ejus extremis cacuminibus conspiciuntur Templa Genevæ & Basileæ, quatuor aut quinque dierum itinere ab invicem distantia. In eo spectatur cum admiratione petra pertusa, quam Sebastianus Munsterus in sua Cosmographia describit: Item Castellum Puellæ seu Virginis a Iulio Cæsare conditum: Item S. Claudij Opidum, quod a Claudis e longinquo nomine Religionis invisitur: Item Fons Niveus æstivo tempore: Item Puteus naturalis instar theatri latus, instar Templi mediocris altus, & instar antri obscurus, perpetuo nive & glacie ac forte Cristallo plenus. Non procul a Lacu Lemano ex parte Sabaudię conspiciuntur Montes media æstate nive cooperti. Est quidam mons uno milliari ab urbe Geneva distās, quem nonnulli non sine horrore conscendunt per gradus arte plus quam humana e rupe scissos, strictos, & fere innumeros. Sunt qui supremo gradui pedem adponentes, identidem a conspectu horrendi præcipitij regressi sunt. Est alius mons non procul ab Aquilæ Opido versus Valesiam, de cuius stupendo casu & effectu legatur Historia in Historijs memorabilibus nostri temporis, capite Terræmotuum, nuper Gallice in lucem editis, Lutetiæ Parisiorum. Mons S. Sergij fertilissimus est inter cæteros Chablasij, inter quos alter etiam fertilis est. Cæteri nihil nisi ligna seu arbuscula ferunt cum pascuis vaccarum, quæ in planitie montium æstivo tempore saginantur, & lac ubere reddunt. Cæterum quis enumeret casus & res memorabiles in ijs tempore belli gestas? Quantum & quam formidabile præcipitium montis Mustruacēsis, in quod singulis annis multi equi onusti ac nonnulli mercatores præcipites ruunt? De rupibus instar dētium aut ensium acutis acutiori stilo est scribendum aut silendum. De radicibus Aquianensium montium notum est eas ignotas esse, propter altitudinem Lacus, e cujus imo originem trahunt.

Silvæ. Sylvarum maxima pars pauperibus & divitibus castaneas suppeditat, porcis & suibus glandes, igni ligna vili precio, agricolis curricula & aratoribus aratra.

Opera publica. [illegible]

Curia. Curia municipalis Genevensis in qua quotidie viginti quinque prudentes & pij Senatores Reipublicę causa conveniunt, in qua etiam membranæ scriptæ cum codicibus asservantur, noctu a civibus ipsis custoditur.

Senatores. *Prophana.* Ex vna parte Portæ collocata est Sedes Iudicij, vulgo Tribunal, magnifica. Ex altera parte Portæ prostat Monumentum notatu dignissimum de tempore, occasione & medijs renovati status. Armamentarium egregie instructum prope Curiam ostenditur. In eadem civitate multa sunt propugnacula eminentia & bombardis munita. Arces multæ sunt & fuerunt in hac Regione, quarum vna S. Catharina dicta in qua reposita erant instrumenta bellica ad obsidionem Genevæ parata & illuc adducta an. 1590. Capta est a Rege Henrico quarto eiusque jussu diruta, anno D. 1601. Altera quæ opportune in oppositum ab ipsis Genevensibus erecta erat, pacis & parcimoniæ causa in Chaos redacta est. Tertia, vulgo Ripaille dicta, auxilio Gallicarum cohortium in potestatem Genevensium venit anno 1589. & desolata est, vt & quarta, quæ erat Versovij quum ab ijsdem Genevensibus capta est. Nonnullæ ibi sunt Turres affabre & ingeniose erectæ, inter quas una dicitur Turris Magistra, quæ Geneuam ex parte Lacus & Sabaudiæ defendit: alia dicitur Turris Insulæ, vel Cæsaris, quæ in alta insula sita est ad defensionem Pontis olim ad Helvetios pertinentis, & ut fertur ab eodem Imperatore constructa est. Ratio munitionis optima est Genevæ, vt semel compertum est. Nam extrema fame premi ab hostibus non potuerunt: quoniam Lacus alluēs & Rhodanus interluens optimos eis & plurimos pisces suppeditarunt, & quotidie suppeditant. Nec ipsis munitio pulverum nigrorum deesse potest, quandoquidem ibi quotidie conficitur aut confici potest.

Leges & instituta. Statuta & Leges Reipublicæ Collegijque Genevensis leguntur in libro impresso.

Nobiliores familiæ. Magnus est in his locis nobilium familiarum numerus.

Bonarum artium studijs celebres viri. [illegible]

Bibliothecæ [illegible]

Vulgi mores. Quod vulgus attinet, a barbarie videtur alienum: etenim magno amore & honore advenas colit & excipit:

Mercimonia. peregre truttas ponderosas, cappones pingues, caseos bonos, aurea fila, & setam inter cæteras merces mittit

ARGOVV

In hac tabula Lucerna, Vren, Svvytz, Vndervvald, Glarona pagi, pro maxima sui parte continentur.

Lucerna *habet Præfecturas*

- Duas, *in quibus Præfecti ibidem loci habitant,*
  - *Wikensem, Wicken opinor 29 34: 46 36.*
  - *Sempach 29 46: 46 46. Sed Præfectus huius nullum ius in oppidum habet, tantum lacui & piscatori præest.*
- Reliquas *administrant Senatores in vrbe manentes, quæ sunt,*
  - *Willisow 29 35: 46 48:*
  - *Entlibuchia vallis 29 40: 46 29.*
  - *Rotenburg forte Rott 29 59: 46 44. aut locus aliquis illi proximus.*
  - *Habspurg 29 53: 47 12.*
  - *Berona cum vicino agro Chelampt, id est Michaelis Præfectura dicta.*
  - *Merischvvanden 30 1: 46 56.*
  - *Waggis 30 11: 46 33.*
  - *Ebicona.*
  - *Horba.*
  - *Krientz 29 53: 46 34.*
  - *Item duæ vrbes Surseium 29 43: 46 49 & Sempachium 29 46: 46 46. in clientela sunt Lucernatum, habent tamen proprium Consilium, quod causas, tam ciuiles quã criminales iudicat, sed princeps concilij Sursei, Schulthes dictus, iusiurandum dat Lucernatibus. Sempachij vero a Senatu Lucernate deligitur, attamen ex ciuium Sempachianorum numero.*

Vriorum *pagus in 10 partes, siue communitates diuiditur, quas ipsi vocant Gnossaminen, quasi dicas participationes, quod soli ex his electi Senatores omnium munerum participes sint, & ad annuos conventus vocentur.*

Suitiorum *regio diuisa est in partes 6. quas quartas vocant, veteris diuisionis nomen in recentiori & senaria retinentes.*

Vndervvaldia *pagus in duos conuentus distributus est, per Syluam Kernvvald, superiorem videlicet & inferiorem, tota regione Vnderwaldiæ nomine nihilominus comprehensa.*

Glarona *in 15. partes distributa est, quas vocant Taguuan. Imperat Werdenbergen Comitatui 31 22: 46 38. quem Comitatum emerunt anno 1517. Cum Suitijs alternatim præfectos mittunt Vzenacum Visnach 30 41: 46 41. & in Castra Retica Wesom 30 43: 46 39.*

Hamburg Comitatus propè Suitios, in regione quæ Marka dicitur.
Humberg Baronatus 29 17: 46 30.
Ringenberg, Rinckenberg existimo 30 50: 46 12.

Ex Iosia Simlero.

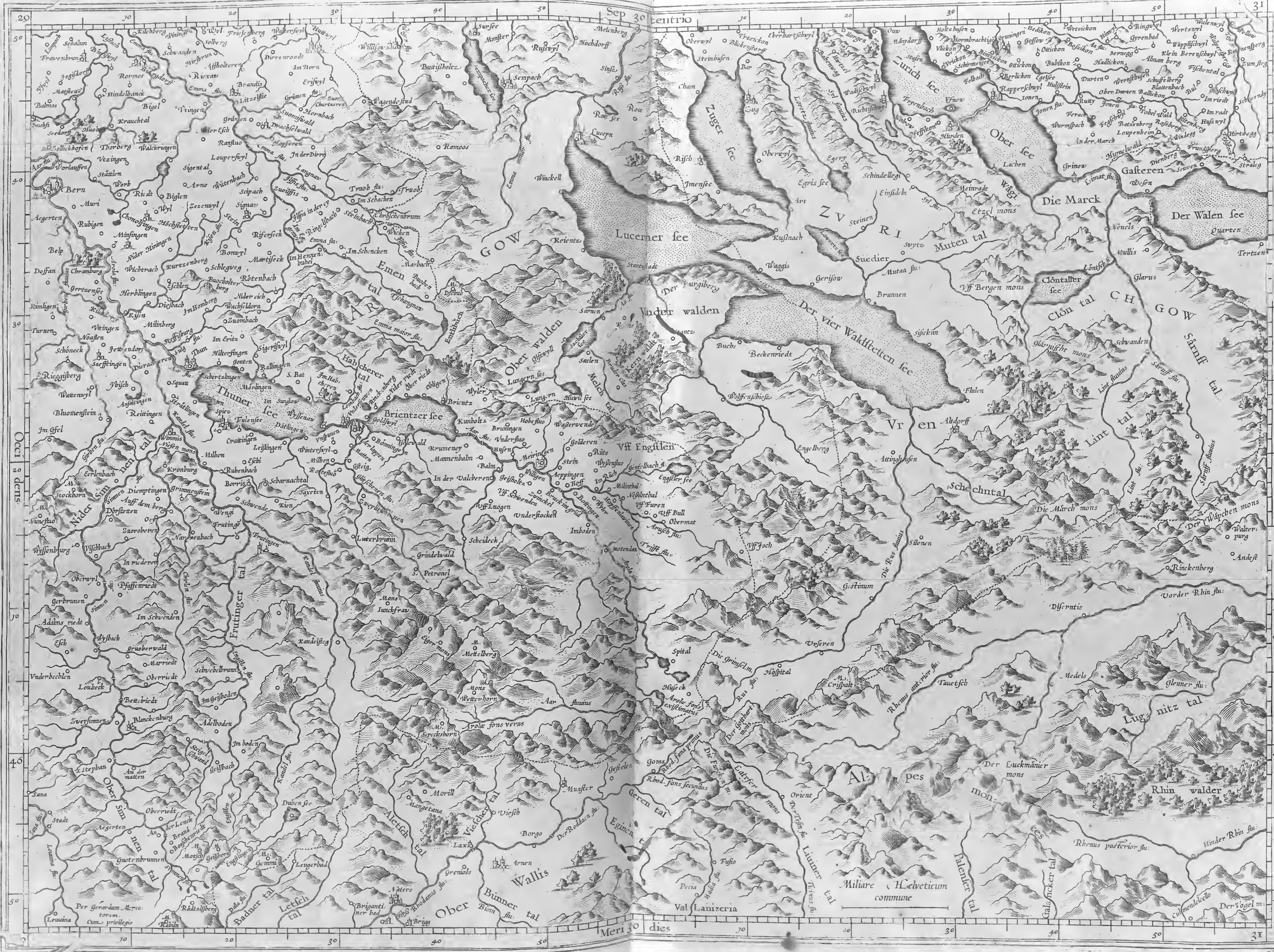
Meridiani distant iuxta rationem 46 20. Paralleli ad circulum maximum.

ARGOVV.

Argouia, vulgo *Argevv*, pars fuit *Regni Transiurensis*, quod quid quid á Iura monte, Alpes ad vsque excurrebat (cui quondã Helvetij, Rauraci, & Allobrogum pars, hodie vero Sabaudiæ Ducatus, ac Vchtlandia, Brisgo-via, Suntgovia, Cremerlandia & Tigurinensis Præfectura sive Helvetiorum hodiernorũ pagi tenent) comprehendebat. Hac autem Tabula *Lucerna, Vren, Svvytz, Vndervvald, Glarona* pagi pro maxima sui parte continentur. *Lucerna* Helvetiorũ vrbs quã Meyerus *Lacocernã* nominat, sita est ad fluvium Rusã qua is effluit ex Lacu amplo, & per quem ad tres pagos navigatur, ad pedem altissimi montis, quem *Fractũ & Pilati Montem* vulgo nuncupant. Locus vrbi commodus est, quod hac iter fit in Italiam per Alpes Lepontias, quem *Montem S. Gothardi* hodie nominant, hinc merces ad Alpes subuehuntur, indeque in Italiam clitellarijs iumentis, & vicissim Italicæ merces per Lacum & Rusam fluuium in Rhenum ac porro in Oceanum descendunt. Habent autem Lucernates, maiorem fere commoditatem ex Lacu, quam ex adiacente solo, tametsi eximia quoq; habeant prata, & pabula pecorib⁹ nutriendis idonea. Vrbs est satis amœna & elegans, dignitate ac opibus par multis, Commune emporium Suitensium, Vranorum & Transilvuanorum. Origo vrbis incerta est: vtrinque ad flumen extitisse castella singula traditur (hodie sunt ciuium ædes) quę ab Alemannis extructa creduntur. Nomen accepisse videtur á Lucerna quæ forte illic in vsum nauigantium noctu ponebatur, atque huic rei credibile est, inseruijsse turrim illam vetustam, quæ ad superiorem pontem hodie ab aquis nomen habet, qualis & Tiguri cernitur á fluctibus *Wellenberga* dicta: *Pharos* antiqui turres huius generis appellarunt. Tradunt annales domestici Lucernates Carolo Magno aduersus Saracenos militasse, & ab eo cum priuilegia quędam consequutos, tum cornuum vsum, quibus adhuc classicum tempore belli

Regio. Situs.

Lucerna vrbs.

Sep 30 tentrio
Meri 30 dies
Occi dens
Ori ens
Bern
Thun
Thuner see
Brientzer see
Lucerner see
Zuger see
Zurich see
Ober see
Der Walen see
Clôntaller see
Der vier Waldstetten see
Lucern
Zug
Die Marck
Glarus
Altdorff
Vnder walden
Ober walden
GOW
AR
ZV RI
Vr en
Emen tal
Habcherer tal
Frutinger tal
Nider Sim nen tal
Ober Sim nen tal
Badner tal
Letsch tal
Aletsch tal
Viescher tal
Ober Bünner tal
Wallis
Geren tal
Eginen tal
Liuiner tal
Palenser tal
Lint tal
Clôn tal
CH GOW
Sarnff tal
Lug nitz tal
Schechntal
Muten tal
Mons Iunckfraw
Mons Wetterhorn
Arola fons verus
Aar fluuius
Die Rus fluuius
Vorder Rhin flu:
Hinder Rhin flu:
Rhenus posterior flu:
Al pes mon tes
Rhin walder
Der Luckmänier mons
Disserntis
Grindelwald
Miliare Helveticum commune
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio

belli,canunt. Penes Canonicorum collegium maxima hic quondam potestas fuit. Quod in potestatem deinde Abbatis Murbacensis ex donatione Pipini Regis peruenit. Tum *Albertus Austrius* Imperator, Lucernam á Murbacensi Abbate emit. Sed non ita multo post, Lucernates sub Austriorum imperio, grauibus oneribus pressi, pacis & libertatis amore anno MCCCXXXII foederi nomen subscripsere. Præfecturæ Lucernatum á Mercatore recensentur. Sequuntur *Pagi, Vriorum, Vraniorum*, siue *Vrania*. Huius incolas tempore Iulij Cæsaris, appellarunt Romani *Tauriscos*, & nomen *Vri* quo hodie nuncupatur, putatur originem duxisse ab *Vranis*, quos Veteres *Tauriscos* nominauerunt, sicut et in hunc vsque diem *Siebentalenses* tauros vocant *Vros* more Veterum Germanorum. Deinde & regio ista habet nigrum tauricaput, in campo croceo, quo pro insignibus vtitur. *Suitiorum* siue *Suitiæ*; *Suitia* siue *Suicia*, Opidum vniuersæ Heluetiæ nomen communicat, nam ab ijs primum ædificatum est, qui nouis quærendis sedibus ex Sueciæ regno huc profugerant. Ex tribus pagis est vnus, qui contra nobilium insolentiam fœdere coniuncti fuerunt, robustos, belloque potentes homines edit, qui frequenter hostibus incusserunt terrorem. Ex ijs rebus, quæ terra compascua ex se fundit, fere omnes vitam sustentat. Ab hoc opido sive pago, exteri Helvetios *Suitzeros* vocant, vel quod primo pro libertate in ipsorum agro pugnatum sit: vel quia diutissime cum Eremitanis contenderunt, & primi omnium ex pagis trib⁹ Austriorũ irruptioni expositi fuerũt, & inter tres pagos maxima eorũ fuit potentia, nomine eorũ, vt celebriori, reliqui etiã pagi sũt cõprehẽsi, & ab his deinde nomẽ, ad omnes cõfœderatos dimanauit: vel deniq; quod initiũ cõfœderationis fecerint Vri, Silvani, Suitenses, in horum Opido; Et *inferioris Syluaniae* quæ vulgo dicitur *Vndervvaldia*. Hic liberæ conditionis pagus, mutuo societatis fœdere Suitiæ & Vraniæ iunct⁹, Anno Domini MCCCXV. Naturali Alpium vallo circumseptus, pascua habet amœna pecoribus alendis perquã idonea, vnde magnas opes Siluaniæ incolæ percipiunt. Cæterum Vri, Suitenses Siluani seu Vndervvaldenses, etsi monasticarum familiarum abbatibus certis pactionibus subditi erant, tamen sua quadam libertate gaudentes Præfectos accipiebant ab imperio, quos *Voitos* appellant, fortasse Græco nomine, quasi βοηθὸς, prorsus vt olim præfecturæ Romanorum. Horum idem munus erat, quod in his terris *Burggrauiorum*. Penes illos enim summa iudiciorum publicorum, & vitæ necisque potestas erat. Formam gubernationis reliquã mansisse ex antiqua Romanorum monarchia conjicio, in qua præfecturæ suis non viuebant legibus, neque ex suorũ numero creabant magistratus, sed hos á senatu aut monarchis accipiebãt. Superest *Glarona* vulgo *Glaris*, Helvetici fœderis vallis ac Regio, iuxta Limagum fluvium non admodum ampla, longitudine III miliariorũ Germanicorum, nomen habens a præcipuo totius regionis vico, cincta tribus partibus altissimis Alpibus, a Meridie & Oriente Rætos, ab Occasu Vrios et Suitios attingit, a Septemtrione castra Rætica dictam regionem, qua Limagus vallem egreditur. Huius regionis iurisdictio, vnà cum quibusdam prouentibus, fuit tẽpore S. Fridolini per Comitem quendam donata monasterio Seckingensi, tempore scilicet Clodouei primi Francorum Christiani Regis, nempe anno Domini D. qui primus Francorũ Rex fuit, qui in Rætia, Alemãnia, & Helvetia imperauit. Consecuta est hæc terra posteris temporibus suam libertatem, & propriam iurisdictionem, adiunxitque se fœderi Heluetico, Anno Domini MCC. LII. Viuunt incolæ lacte, caseo, butyro, & carnibus. Ibi inter angustias montium nulli, aut pauci seruntur agri, raręque plantantur vites. Hortos pomiferos habent, & prata lætissima. Vinum & frumentum aliunde inuehuntur. Pisces Lacus ministrant, Aues carnesque ferinas montes siluosi suppeditant. Patriam hanc Henricus Glareanus, & Ægidius Tschudus, doctissimi viri, ortu nobilitarunt. His accensetur *Hamburg Comitatus, Humberg Baronatus* & *Ringenberg*, quæ habet Mercator apud quem hæc, & similia vide. Sed hæc hactenus, nunc generalia quædam de hac Helvetiæ parte subiungamus, inter quę Lacus primum sese offerunt, inter quos miraculi caussa memorandus *Lacus Pilati* cognomine, qui in monte, quem *Fractum* vocant, haud procul Lucerna pene in summo montis iugo, paludinoso solitarioque situs, silvis vndique circundatur, ne scilicet á quoquam irritetur. Ferunt enim, quæ in eum de industria injiciuntur maximas ciere tempestates, omniaque vndis opplere, qui sæpe tentarunt & experti: quæ vero casu incidunt nihil adferre periculi. Locus est visu horrendus, aqua suo alueo inclusa, nec exitum habet, nec flumen in se recipit aliquod, nec niuibus nec pluuijs augetur. Vento etiam minimè agitatur, quin semper sibi similis nigras suas tuetur vndas, nec fas est peregrinis eum adire locum, ne temerè quid injiciant, vnde vicina pericliteretur regio. Inter flumina veró quibus hæc Heluetiæ portio irrigatur, sunt *Limagus*, hic apud Claronenses oritur, ac in media ipsorum regione Serniphium alterum ex altera valle delapsũ amnem accipit. Deinde infra *Vrnas* (duorum vicorum nomen est) supra *Latericium pontem* (ita vocant) ex Lacu Vesenio accepta aqua, *Marcham* (qui fuit olim Heluetiorum in Rætos finis, & Heluetij ita *terminum* vocant) ac Castra Rætorum & huic loco etiamnum nomen manet *Gastra*) disterminat. Hinc Lacum Tigurinũ ingressus, ad ostia eius Tigurum amplissimam Heluetiorum vrbem diuidit: mox *Aquas*, memorabilẽ in Heluetijs locum propter calidas illic aquas, Græci *Thermas* vocant, delabitur. Deinde haud ita longe Vrsæ ac Arolę miscetur. *Vrsa* sane, quem fluuium tranpositis duabus prioribus literis vulgo *Rusam* vocant, in summis Alpibus, quibus hodie *S. Gothardi* nomen est, oritur, ac recta ad Septemtrionem labitur, quum contra *Ticin⁹* ex eodem iugo per Lepontios in meridiem, Vrsulam siue Vrsellam primum vallem Ręticam, deinde Vriã Tauriscorum, gentis Gallicæ reliquias, venit, vbi lacui miscetur, qui Vros, Suizos, Siluanos ac Lucerinos, quatuor Siluę ciuitates (nam ita appellant hodie) alluit. Porro deinde Tuginis amnibus susceptis Bremgarten ac Mellgen (Opida sunt ditionis Helveticæ) lapsus infra Brugas Arolę commiscetur. Ad Confluentem autẽ tria Helvetiorum flumina *Limagus, Vrsa* & *Arola* in Rhenum exonerantur. Sunt & alia, quæ euitandæ prolixitatis gratia, prætereo. Summa potestas in his pagis est penes consilium totius plebis: conueniunt autem omnes totius regionis cives qui annum ætatis XIIII, aut XVI excesserint. Habentur vero publici conventus vel in præcipuo vico totius regionis, vel in aliquo loco qui in medio regionis situs videtur. Ex partibus (eas ponit Mercator) ęquali numero e singulis, Senatores qui toti regioni consulant deliguntur, atque in plerisq; pagis Helveticis lx. viri consilio intersunt, præter eos qui publicis honoribus functi, senatores deinceps perpetuo manent. Porro nemo in Senatum deligitur, nemo etiam consilio plebis interesse potest, nisi qui fuerit civis eius regionis, *ein Landtman*, atque facilius est in vrbibus ius ciuitatis assequi, quam in his pagis, non inhumanitate aliqua ipsorum, multos enim inquilinos habent, quos summa benevolentia & humanitate complectuntur, sed quod certo consilio & more maiorum, veteribus colonis regionis novos admisceri nolint, vt facilius in eodem statu respublica maneat & mutationes caveantur. Sed de Helvetia, eiusque partibus quæ di[...] sunt hactenus sufficiant, ad Inferiorem Germaniam transeamus.

Imperium Maiorum. *Vriorum pagus.* *Suiciorũ pagus* *Suicia Opidum.* *Vndervvaldiae pagus.* *Glarona.* *Imperium Maiorum.* *Lacus.* *Flumina.*

EAm Galliarum partem quam obtinet Hiſpaniarum Rex deſcripturus, idem quem in Francorum Regno conſtitui, ordo ſequendus mihi erit. Primum ergo ea quæ de Inferioris Belgij politico ſtatu mihi in ſtudioſorum gratiam communicauit vir clariſſimus D. Dominicus á Burmania accipe, poſtea prouincias Dominiaque enumerabo & deſcribam.

POLITIA BELGII SVB BVRGVNDIONIBVS.

OMNIS Gallia ſecundum Iulium Cæſarem diuiſa eſt in Belgicam, Celticam & Aquitanicã. Belgicæ mediam fortè partem Hiſpaniarum Rex aliquot iam poſſidet ſæculis: alteram, Picardiam ſcilicet, Campaniam, Normandiam (quanquam hæ duæ poſtremæ non in totum ſub Belgio continentur) & reliquam Belgij partem poſſident Dux Lotharingiæ, Iuliæ, Cliuiæ, Archiepiſcopus Treuirenſis, Moguntinenſis, Colonienſis, Epiſcopus Leodienſis & alij. Produxit hęc Belgica, teſte Iulio Cæſare, illuſtriores ſemper ac fortiores milites quam reliqua Gallia, ita vt non modo illius tempore, verum etiam noſtro ſęculo omnem belli molem ſuſtinuerit.

Continet autẽ circiter 320. vrbes munitas, & circiter 230. oppida priuilegiata, pagos vero plus minus 12000.

Et quanquam tota hæc Belgicá propter diuerſas Imperiales & Regales dignitates, Electoratus, Archiepiſcopatus, Epiſcopatus, coronationem tam Imperatoriæ Maieſtatis Aquiſgrani, quam Regni Franciæ Seſſionæ mirè inclareſcat; illa tamen pars, quæ Regi Catholico ſemper paruit, longè nobiliſſima eſt: tum propter ortum ac natalem quamplurium Monarcharum, Regum, Principum & Ducum, tum etiam propter frequentes in ea & opulentiſſimas vrbes, infinita oppida, & innumerabiles pagos, adeoque inhabitatorum admirandam frequentiam, eorum diuitias, ciuilitatem, ac animi fortitudinem. Quibus etiam Carolum V. Imperatorem motum fuiſſe ferunt, vt in deliberationem multoties traxerit, in Regnum eas prouincias eſſe erigendas; verum propter priuilegiorum, morum, atque legum in ſingulis prouincijs diuerſitatem, tum continuorum bellorum difficultates, quibus opprimebatur, ab inſtituto reuocatum fuiſſe.

Hæc pars in circuitu habet fere 340. milliaria Flandrica, Italica 1000. continet vrbes clauſas 208. & circiter 150. oppida, vrbibus propter ſplendorem & priuilegia haud inferiora: pagos vero plus minus 6300. maiores: minores autem infinitum numerum fere, ſicut & diuerſa Dominia ac principatus merum aut mixtum imperium habentia.

De Præſide aut Gubernatore totius Belgij.

Eadem in hoc Belgio eſt adminiſtrandæ Reip. ac iuſtitiæ ratio, quæ in regno Galliæ, eadem Magiſtratuum nomina, eademque autoritas Prouincijs omnibus. Vnus á rege Catholico ſemper eſt generalis cum ſumma authoritate Præfectus, qui & Burgundię quoque Comitatui præeſt, neque enim præ multitudine regnorum ac prouinciarum ipſius eam, ſicut Burgundiæ Duces ſolent, adminiſtrare valet. Quapropter tempore Maximiliani Cæſaris eiuſque filij Philippi, ſummæ rerum pręfuit ad tempus Georgius Saxoniæ Dux. Caroli V. Imperatoris tempore primum Margareta Auſtriæ, Imperatoris matertera, qua defuncta ſoror dictæ Ceſariæ Maieſtatis Maria Vngariæ Regina ab anno 1531. ad 1555. quo Imperatoria Maieſtas totum Belgium filio Philippo renunciauit, qui ſucceſſiue eaſdem prouincias demandauit ſuo nomine regendas Emanueli Philiberto Sabaudiæ Duci conſobrino, puta ex duabus ſororibus Regis Luſitaniæ vtroque nato, qui à Rege Ducatuĩ ſuo Sabaudiæ reſtitutus Pręfecturæ renunciauit, itaque in eius locum ſurrogata eſt Regis ſoror Margareta Parmæ ac Placentiæ Ducis vxor, cui præter alia cõſueta aſſignati fuere in ſingulos annos 36. millia coronatorum. Hic præfectus licet ſummam adeoque pleniſſimam haberet per totum Belgium authoritatem, cuncta tamen maiora munera ac officia, vt ſunt, Præſidatus, Cancellariatus Statuum, ita omnes leges, decreta & negotia ſub Regis nomine diſtribuuntur, atque emanant. Scire autem hic oportet, antequam de ſingulis conſilijs ſeorſim quid dicamus, olim duo illa conſilia Statuum & Priuatum vnum tantum apud Principem fuiſſe, quod Priuatum nuncupabatur: verum excreſcentibus negotijs in duo diuerſa id partiri neceſſe fuit.

De Conſilio Statuum.

Conſilium Statuum, vt vocant, quod apud Gubernatorem reſidet, incerto conſtat Conſiliariorum numero, pro arbitrio enim Principis negotiorum neceſſitate plures vel pauciores adhibentur. Conſtat vero ex diuerſis Prouinciarum Belgij Præfectis, nonnulliſque doctoribus, qui propter doctrinam, integritatem, ac virtutes ſubinde adhibentur. Huic ordini vnus præeſt Iudex ſeu Præſes conſilij. Cum hoc conſilio deliberat Belgij ſummus Præſes ſuper rebus Principis & publicis, puta de bello & pace deque generali totius patriæ regimine. Eodem in deliberationem veniunt, quæ ab omni parte adferuntur. Item fœdera cum Principibus ac vicinis, an dimittendi vel retinendi ſint belli Duces. Item de propugnaculis, munitionibus, prouiſionibus armorum, qui demandãdi & recipiendi legati, cunctaque huc referuntur ex conſilijs magis ardua negotia, deniq; vt ſummatim dicamus, quicquid conſeruationem ac protectionem totius patriæ intus & foras concernit, in hoc conſilio deliberatur. Solent & extraordinarijs & magis arduis negotijs adhiberi quoque omnes Ordinis aurei velleris, & ex alijs gubernatoribus prouinciarum, officiarijſque Regijs nonnulli.

De Conſilio Priuato.

Conſilium quod vocant Priuatum ſeu Secretum ſimiliter apud Gubernatorem reſidet. Conſtat ordinariè 10. vel 12. Conſiliarijs, ijſq; Doctoribus aut Licentiatis à Rege vel eius locum tenẽte electis. Hoc cum diuiſum ſit propter multitudinem negotiorum à præcedente conſilio Statuum ſibi reſeruauit quicquid ad iuſtitiã, Ius, & Politiam pertinet, & inſpectionem aliorum conſiliorum. Huius itaq; eſt concedere priuilegia, conſenſum, gratiam, veniã, remiſſiones. Item condere leges, ordinationes, ſtatuta, edictaq;, vnde & Magiſtri ſupplicationũ

vocan-

vocantur. Huius item consilij est cognoscere de limitibus, ac confinibus provinciarum, deq; partibus principalibus dominij, superioritatis, & authoritatis Principis, Dominorum & aliorum aulicorum immatriculatorum. Denique consilium hoc robur est ac conseruator Iustitiæ, cæterarumque rerũ omnium inspector, quanquam subinde magis ardua consilio Statuum communicet, ac viceuersa illud quæ politiam ac Iustitiam aliquo modo concernunt cum hoc conferat ac communicet. Habet & hoc Consilium suum Præsidem.

De Consilio Finantiarum.

In eadem curia residet & aliud Consilium, quod vulgo Finantiarum vocant. Huic communiter præfecti semper fuere tria ex prudentioribus dominis patriæ capita, vnus Thesaurarius, vnus receptor generalis, & tres Commissarij docti ac prudentes, cum duobus Greffiarijs alijsque officiarijs. Hoc Consilium curam habet bonorum patrimonialium & redituum Principis, subsidiorum ordinariorum & extraordinariorũ, Cameræ rationalis, Receptorum, aliorumque officiariorum Regias pecunias tractantium. In eodem fiunt taxationes, rationes assignantur soluendi quicquid concernit pacem vel bellum, fortificationes, munitiones, prouisiones, adeoque omnes expensas, tam ordinarias quam extraordinarias pro conseruatione Status patriæ. Hoc item bona Principis elocat, facit moderationes ac restrictiones contentas eius ordinationib. Breviter totam agit curam Regij thesauri vniuersi.

De Consilio Cameræ Rationalis.

Est alius Bruxellæ Magistratus Regius, qui est tanquam membrum Consilij Finantiarum, appellaturque Camera rationalis, cui præest vnus Præses & septem Magistri rationum, quatuor scilicet ordinarij & tres extraordinarij, cum nonnullis alijs officiarijs. Reddunt huic rationem administrationis pecuniarum regis omnes thesauratii & Receptores Brabantię & adhærentis ditionis, Itẽ agri Lutzenburgici, recipiuntque omnes hic suas quitantias. Præter hanc vero Cameram sunt ad huc in Belgio tres aliæ Cameræ rationales, in Flandria scilcet Hollandia & Geldria, quæ omnes summariè rationem reddere coguntur Finantiarum consilio tãquam omnium inspectori. Atque hęc sunt consilia & Magistratus vel officiarij, qui perpetuo generalẽ Belgii Præfectum comitantur vel apud eum resident.

De Consilijs Prouincialibus.

Est & aliud in hoc Belgio Consilium in singulis fere prouinciis, quod Parlamentum Regiũ vulgo nominant, quale est Mechliniæ, in Brabantia vero Cancellariã vocant. Præsunt huic communiter secũdum diuersa loca vel 12. vel 16. vel 18. Cõsiliarij Doctores & Licentiati, vnusque Præses seu Cancellarius tanquã iudex. Adsistunt pariter Aduocatus & Procurator Fisci, Greffiarij, Secretarij, alijque officiarij, omnes a locum tenente Regio electi, & a Rege stipendiati. Hic Magistratus summa pollet authoritate cũctarum ciuilium & criminalium causarum, & omnium in hisce prouincialibus, Dominijsque Regijs controuersiarum cognitionẽ habens. Habet & actiuam & passiuã cognitionã fundamentorum, confinium ac differentiarum, quæ a prælaturis eorumque iurisdictionibus procedunt, exceptis bonis mortuis, vulgo amortisez, eorũ enim cognitio ad curiam Ecclesiasticam pertinet. Similiter obseruari facit priuilegia, exemptiones, officia, beneficia, ac prouisiones a Principe concessa, saluis nihilominus semper iurisdictionibus & priuilegijs locorũ particularibus. Huc vocantur in ius non solum omnes regij Officiarij, & ministri prouinciales, sed et Rex ipse, pro quo respondent eius Procurator & Aduocatus, minimeque summa eius authoritas, aut dignitas cuiquã præiudicio ac damno est. Quinimo accidit iam pridem in Geldria rgnante Rege Philippo, vt cum Maiestas ipsius in causa quadã grruissima contra Dominum de Anholt succumberet, nullusque officiariorum, sentẽtiam executioni mandare auderet, Rex ipse eam realiter executus sit. Ad hoc tribunal cunctæ deuoluũtur appellationes inferiorum cuiusque prouinciæ iudiciorum, neque hoc vllam econtra appellationem admittit, sed duntaxat syndicatum, quem reuisionem vulgo vocant. Rarius vero fit vt non reuisionem petens, & maximarum expensarum, eo scilicet nomine faciendarum, & ipsius causæ iacturam patiatur. Sed nec per reuisionem hanc sententiæ prioris executio differtur. Iudicatur in omnibus hisce summis Curijs secundum Ius cõmune, saluis tamen legibus municipalibus singulorum locorum constitutionibus, quæ plurimæ quidem sũt, decretisque Principum vulgo Mandamentis, quæ quatenus priuilegia non lędant, cæteris legibus omnibus præferuntur. Veruntamen antequam hæc publicantur in deliberationem & cognitionem prædicti Consilij trahuntur, suntque eatenus in iure fundata, quatenus cum legibus scriptis conueniunt.

Præter iã dicta deputat etiam Regis nomine Præses certos singulis annis legatos per singulas fere prouincias, qui reuisorum funguntur officio, vt scilicet rationes prouentuum seu redituum aliaque patriam concernentia reuideant animaduertanque, & specialiter in Brabantia, vbi Rex singularem habet in loca sacra authoritatem. Qua propter mandat etiam vt animaduertant in rationes Ecclesiarum, monasteriorum & Xenodochiorum, & si indebite administratum quid deprehendatur, relatione facta ad Curiam, seuere corrigitur, & reparatur, adeo vt licet singulæ regiones & ciuitates suis etiam legibus & priuilegijs viuant & gaudeant, sũma tamen administrationis Iustitiæ ratio a Rege dimanat, atque in eum redundat, fitque ab omnibus officiarijs suæ Maiestati fidelitatis iuramentum.

Militia Belgica.

Tempore pacis Rex non nisi paucis vtitur in solis confinibus Regni præsidiarijs militibus, ea autem loca sunt numero 26. maximi quidem momenti propugnacula. Alia deinde equestris militia ab omni antiquitate obseruata a Carolo V. anno 1547. prudenter restituta & reparata est, quã ordinarias bendas seu legione vulgo vocant, trium milliũ electorum equitũ, qui distributi in 14. bendas præcipuis prouinciarum dominis committuntur, atque hi suos habent Locumtenentes, aliosque officiarios. Vnus est generalis Quæstor militiæ, qui Regis nomine hisce legionibus ordinarijs soluit, Is fuit *Art Molikeman.*

Præterea nullam fere habet Rex pacis tempore classem maritimam instructam, sed quia omnes regni po[r]tus nauibus diuersis abundant, necessitatis tempore omnes eas naues, vel quot & quas ex ijs libet sisti iub[et] Suisque eas sumptibus ad bellum adornat, soluto nauium domino quod æquum est. Atque in hunc fine[m] toti rei maritimæ vnum præfecit summum belli totiusque classis Ducem, quem Admiralium vulgo voca[t]. Is fuit Comes Hornensis, hic omnis prędæ belli tempore, omnium confiscationum, omnis denique gener[a]lis mercaturæ, quæ cum licentia Regis ex hostili solo ad nos defertur, suam habet partem. Hanc vero reg[ia] licẽtiã Admirali⁹ sua manu approbare & cõfirmare debet ãtequã indẽnitatẽ sibi promittere mercatores queã[t].

Est & alius maximę quidẽ dignitatis præfect⁹ tormẽtorũ bellicorũ, & quicquid id gen⁹ armorũ cõcernit, q[uæ] quidẽ arma ordinariè Mechlinię asseruari solent, atq; horũ cura domino de Glaion Aurei velleris Equiti de[mandata] mandata fuit.

De Dominijs seu bonis patrimonialibus Principis.

Venationes, aucupia, & piscationes per hasce terras pro distinctione Iurisdictionum sunt Principis, civitatum propriorumq; dominiorum, excepta Brabantia, vbi quinque tantum sylvæ Principi ab omni venatione & aucupio liberę sunt, per reliquam totam Provinciam vnicuique cum canibus & avibus, non retibus, libera est venatio, aucupium, & piscatio. Princeps in singulis fere Provincijs suos venationi Præfectos habet, & nominatim per Brabantiam, magnæ dignitatis officium est, cui præesse solet Marchio Bergensis, eoque nomine vulgo, Magnus Brabantiæ Venator appellari solet.

Præcipuæ quæque earum regionum sylvæ ad Regis vsum non modo venandi, sed & lignandi spectant, estq; non minima suorum redituum pars. Reliqui reditus in civitatibus, villis, castellis, terris, molendinis, alijsq; ab omni antiquitate Principibus patriæ attributis consistunt, qui vulgo *Domaines*, Latine *Dominia*, vel proprius *bona patrimonialia* vocantur: sed & vectigalia quædam mercātiarum tam mari quam terra inter eos reditus connumerantur, similiter & reditus quosdam in præcipuas civitates Rex habet, puta in Antuerpiam, vbi præter partem suam omnium confiscationum: habet & monetæ, carcerum, & piscationum locationem, aliaque nōnull quæ Regium dominium, vt vocant, mire adaugent.

Modus conuocandi Status.

Princeps petiturus quid, vel nouum tributum, nouasue leges impositurus, conuocare solet, certo assign die & loco, qui communiter Bruxellis esse solet, tum propter Regiā Curiam, tum quod Brabantini extra di onem suam nihil deliberent, omnes totius Belgij ordines, qui sic debite interpellati haud grattatè comparei vel saltem secundo, sub mulcta aliqua pecuniaria appellati legitimo numero plures vel pauciores, prout ci sunt, pro causa necessitatis conueniunt. Sunt autem qui communiter Bruxellis comparere solent hi, Brabāti Flandri, Artesij, Hannonienses, Valentij, Ryssel, Douay & orchies, Hollandi, Traiactenses, Zelandi, Nam cei, Tornaci, & Tournesij, & Mechlinienses. Reliquarū prouinciarū ordines, vt sunt Geldri, Frisij, Luxēburg., qnia remotiores sunt à suis Gubernatorib⁹ (nisi grauissimæ sint deliberationes) cōuocantur, & cū eo transigūt. Cæterum ordinum generalium tres sunt status, 1. Ecclesiasticus, 2. Nobilitas, 3. præcipuæ ciuitates. Horū statuum membra, Personæ ac deputati ij qui ab omni antiquitate ad id electi & constituti fuerunt comparent, vel [illegible] deputant legatos, licet alij, nisi legitimas habeant excusationes in persona comparere teneantur. Verum non [illegible]nium regionum idem est in hac parte vsus & consuetudo. Exempli gratia. Brabantini, Hannonienses, Artesij, Namurcenses, & Zelandi diuersis commissarijs rem expediunt, puta Ecclesiastici Abbatem, Nobilitas, Ducem, Marchionē, Principem, Baronem, & nobiles, ciuitates veró Consules, vulgo Burgimagistros, & duos vel tres Scabinos, Vnumque ciuitatis Pensionarium, plures vel pauciores pro facti exigentia delegant. Flandri per vnum solum legatum vel Commissarium vulgo, ratione quatuor membrorum comparent, qui quidem 4. membra omnes tres supradictos status repræsentant. Quanquam & hi separatim suos delegare queant, qui inspectionem in factum legati 4. membrorum habeant, ne quid pręiudicij illis pariat. Verum cōmuniter quod quatuor ea membra statuūt id ratum firmumque habetur. Hollandi duorum tantum statuum nomine, nobilitatis scilicet & ciuitatum legatos deputant, ijque totam prouinciam representant. Hoc modo coacto Consilio in præsentia Præfecti regij Præses, vel quis Statuum Consiliarius Principis seu Regis nomine petitionem eiusdem perpulchro huic ordini humanissimè exponit. Illi post consuetas deliberationes singuli pro se in scriptis res dependunt, quo equidem responso si regi non sit satisfactum, multis conatur rationib⁹ Ordines ad suam petitionem permouere, nec enim illud hic tyrannicum locum vllo modo habet. *Sic volo sic iubeo*, quin etsi ad vnū pene omnes Odines regis voto consensissent, sola tamē Antuerpia hunc consensū infringere & annullare poterit, siquidem Ordines omnes ea lege & conditione consentire semper censentur, si in eā omnes status, atque singula eorum membra id comprobant, & in suam portionem consentiant. Quocirca omnino necesse est non modo omnes Ordines seu status generaliter consensisse, sed & omnium statuum singul quoque membra consensum suum vnanimiter dedisse. Vnde plerunque fit, vt non attentis quibusuis regis d monstrationibus, iustisquè rationibus, nihil pene vnquam Regi propter votorum diuersitatem concedatu quo quidem causa Rex pro eo tempore patienter acquiescit, & in commodius tempus differt. Attamen rari est, vt non moderatus Princeps à subditis discretis ac placidis voti sui tandem compos fiat. Si quam pecunia Principi promiserint, neque eam commodè in parato habere queant, aliam ineunt inter se, cū consensu tam Principis conquirendi rationem, decimam, vel vectigal quoddam rebus communibus ad tempus imponend vel alio quodam commodo, modo pro ratione loci, temporis, & occasionis, quæ iuxta modum, taxam, & proportionem consuetam suo tempore dependitur. Ecclesiastici suam portionem separatim soluunt, nobilitas & ciuitates propter affinitatem commerciorum & vtilitatis inter se simul soluūt, Brabantini quidē vt primi, propter antiquitatem & dignitatem Ducalem, suam dependunt partem in florenis 20. stuferorum. Flandri propter opulentiam suam in florenis 24. stuferorum, & sic reliquæ quoque prouinciæ iuxta consuetas taxas, quæ non facilè immutantur vel transgrediuntur.

Quod Pontificum ius in hasce ditiones attinet, non maius illud est quā in regno Franciæ, cunctæ enim nominationes & ordinationes Prælaturarum, Episcopatuum, &c. ad Principem pertinent. Pontifex solam habet confirmationem & expeditionem, nec vllum cuiuscunq; status laicum vel sæcularem propter quoduis delictū, vel causam extra patriam euocare potest. Quare si quid eiusmodi prętendat, legatum expressum expediat, de facto vel iure cogniturum necesse est. Nullum præterea conferre beneficium potest, nec gratiam vel bullā expedire, quæ sortiatur effectum; nisi exequendi potestas, ex Principis placito quod vulgo nuncupāt, supplicāti concedatur. Quantum ad decimas, eæ ferè per totam ditionem soluuntur, sed diuersis modis: alibi vero enim solis Ecclesiasticis, alibi vero partim his, partim loci dominis, alij vndecimam tantum partem dependunt, alij minus, secundum diuersarum prouinciarum & locorum consuetudines & priuilegia: extatque prudens Carol V. Imperatoris decretum, ne liceret in posterum vllis Ecclesiasticis personis, vel locis sacris vllam rem immomobilem absque Principis licentia coemere.

INDEX TABVLARVM BELGII INFERIORIS.

Ad regimen Belgij huius pertinet etiam Frisia, quæ inter Germaniæ tabulas prima est, litera B.

BELGII INFERIORIS TABVLA.

Belgij *inferioris 17. sunt prouinciæ Regi Hispaniarum patrimoniales.*

- *Ducatus*
  - *Brabant.*
  - *Limsburg, cum Comitatu Dalem & Dominiis Valckenburg ac Rode le Duc, Brabãtiæ annexa sunt, & à Iustitia, & Cancellaria Brabantiæ dependent.*
  - *Lutzenburg.*
  - *Geldre.*
- *Comitatus*
  - *Vlaenderen*
  - *Artois.*
  - *Hainault, Henegou.*
  - *Hollandt.*
  - *Zeelandt.*
  - *Namur, Namen.*
  - *Zutphen.*
  - Marchionatus *Imperij, qui 4. principales ciuitates habuit, Niuellam, Louanium, Bruxellam & metropolim Antuerpiam, nunc Brabantiæ pars est.*
- *Dominia*
  - *Magnum Frisiæ Dominium.*
  - *Mechelen.*
  - *Vtrecht.*
  - *Oueryssel.*
  - *Groeningen, siue Frisia Orientalis, liberum Dominium.*

Harum prouinciarum quædam, vt Zuphen, Oueryssel, Magnum Frisiæ Dominium, & Orientalis Frisia, [illegible] in Germania sint sitæ, tamen quia Belgij inferioris Dominio subiectæ sunt, hîc recensentur, primo autem loco in Germaniæ tabulis describentur.

Status harum ditionum Politicus, *tàm generatim, quam speciatim ferè triplex est:*

Primus *est Ecclesiasticus, in quo præcipui sunt Abbates.*

Secundus *Nobilitatus, vt sunt Duces, Comites, Marcgrauij, Principes, Barones, & magni Domini.*

Tertius *Ciuitatum, quem primariæ cuiusque ditionis ciuitates repræsentant.*

Hi *status à Principe conuocantur, quoties de rebus ad Principem, aut ad Principatum, aut ad conseruationem & vtilitatem ditionum pertinentibus deliberandum est.*

Status Ecclesiasticus. *Quatuor sunt in hoc inferiore Belgio Episcopatus, Camerick, Dornick, Atrecht, Arras Gallis, hi tres subsunt Archiepiscopo Rhemensi, & Vtrecht, qui Archiepiscopo Coloniensi subest.*

Prouinciæ *Leodiensis & Morinensis, siue Taruannensis in aliquam partem huius Belgij extenduntur.*

Academiæ *sunt duæ, Louanium & Douay, olim institutæ, & nunc tertia addita, Lugdunum Batauorum.*

Collecta sunt hæc ex Ludouico Guicciardino, qui amplè & eleganter Prouincias Regias Belgij descripsit.

Medius Tabulæ Meridianus 26·0. reliqui ad hunc inclinantur, pro ratione 50. & 52. latitudinis Parallelorum ad circulum maximum.

GERA
RD
ABR
MVND